Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Ruralia commoda

https://hdl.handle.net/1874/328790

Hs. 713

Maart 1989 behandeld met 'Cire 212'

Hs.
4 C 8

713 *(Eccl. 187, antea 296b.) Charta. fol. 199 ff. Saec. XV.*

Petrus de Crescentiis, Liber ruralium commodorum, fol. 1—153.

Fol. 1a. Excellentissimo principi domino karolo secundo, cet..... Incipit liber ruralium commodorum a petro de crescencijs, cet. Fol. 150a (in fine libri XII). Explicit liber etc..... Scriptus et finitus per manus .... [Nomen deletum est] de buschoducis Anno dom. Mill° CCCC° xxxi° (1431) in crastino beati Barnabe apostoli. Fol. 150b. Venerabili .... fratri Aymerico de placentia .... suus Pt. de crescencijs (epistola. Sequitur tabula.) Fol. 153b. Expliciunt Rubrice libri Rur. comm.

Laurentius [Rusius], dictus Regius Marescalcus, de equis, ad Neapoleonem cardinalem, fol. 154—199.

Fol. 154a. Secuntur Rubrice (operis sequentis.) Fol. 155b. Reuerendo .... domino suo Neapoleoni d. g. sancti Adriani dyacono cardinali laurencius dictus regius Marescalcus de urbe .... (?) Inter cetera animalia que ad dignitatis humanae solacium, cet. Fol. 199a (caput XLVI operis): Quedam commemoracione digna. Fol. 199b. Hier na salmen scriuen vanden jaghen honden (sic).

„Ex dono Ev. Pollionis."

713

713

Tegumento tam anteriori quam posteriori agglutinata fuerunt duo instrumenta:

1. Franciscus Romanae ecclesiae presbyter prodit Eugenium papam Henricum....... in familiarem et confirmum commensalem et servientem armorum constituisse, dd. Florentiae 1435 Januarii 3. (Orig., margine a sinistra parte rescisso).

2. Eugenii papae bulla, qua Henrico....... prebendam in ecclesia B. Mariae....... reservat, dd. 1431 (24 Aprilis) VIII Kl. Maii. (Orig., margine a sinistra parte rescisso).

Eccl. 187

T. 713

Excellentissimo principi domino karolo secundo dei gratia iherusalem
et sicilie regi illustri dominus petrus de crescentiis civis
bononiensis ad quod est. Cum considerarem etatem et multiplices cogitationes
excellentie maiestatis vestre delibavi librum componere afferentem
consolationem et delectationem auribus vestris et perpetuam utilitatem subiectis vestris
quem vestre dominationi transmitto humiliter supplicans et devote quod
ipsum legi et examinari dignemini per vos et prudentes vestros clericos et laycos
sicut visus lectus et examinatus et approbatus est per sapientissimum virum fratrem
Aymericum magistrum ordinis fratrum predicatorum et per prudentissimos fratres eius
ac etiam per peritos in scientia naturali universitatis scolarium civitatis bononie. Et si liber dominationi
vestre placuerit me virum humilem et fidelem famulum ubicunque sum habere dignemini
paratum pro vobis et filiis vestris in omnibus obedire beneplacitis et mandatis.

Incipit liber ruralium commodorum a petro de crescentiis
cive bononiensi ad honorem dei omnipotentis et serenissimi regis karoli compilatus

Cum ex virtute prudentie que inter bonum et malum caute discernit
humana informetur anima ad utilia et delectabilia querenda eorumque
consequenda et in terrenis rebus pacificus et tranquillus status
valde utilis dulcis et delectabilis reperiatur. Nimirum hic totis
viribus querendus est et inventus tanquam thesaurus incompa-
rabilis cum multa humilitate et patientia conservandus. Quem cum naque
facile benignitas dei dilectis producat inter homines alle ... ser-
vat et rerum habundans copia vehementer procurat hunc tamen impii viri non consequun-
tur et rerum ... quam licet cum
et inventum superbia seu alio detestabili vitio tenent... quamvis
fortuna prospera sepe videatur ad tempus perit tandem nec dimidiant dies suos.
Viri autem pacifici et humiles licet quandoque lesi fuerint tamen vivunt et apud deum
et apud homines gratiam invenientes tandem impiorum hereditatem sortiuntur. Ego itaque
petrus de crescentiis civis bononiensis qui tempore adolescentie in logica medicina
et scientia naturali tempus consumpsi et demum nobili legum scientie insudavi pacifici
status amorem propter flendum scisma illius egregie urbis que vere et sibi proprio
nomine bononia id est bona pre omnia in omnibus mundi climatibus dicebatur
cognomine que amissa unitate ac statu pacifico in dissensionem odium et livorem
non erat usitatum ipsius prave divisionis immisceri negotiis. Ideoque annis triginta
diversas provincias cum earum rectoribus circuivi subiectis iustitiam libenter tribuens
rectoribus fideliter consulendo et civitates in suo iure ac statu pacifico pro posse
conservans multos quoque libros antiquorum et novorum prudentum perlegi et diversas
ac varias operationes colentium rura vidi. Demum civitate quodammodo divina
gratia reformata tedio late ... et libertatis affectus ad propria redii ac
... ciens quod omnium rerum ex quibus aliquid acquiritur nichil est agricultura melius
nichil uberius nichil dulcius nichil homine libero dignius ut ait
Tullius. Et agnoscens quod in cultu ruris status facile invenitur tranquillus

Ex dono Pollionis

~~N 141 L~~

exercitatur ociositas et pravorum lesio evitatur. Amplius quia cultus ruris exquisita doctrina per quam facilius et habundancius utilitas percipitur et delectatio provenit quia si negliguntur et sine certa industria singula consueto more colantur viris bonis qui de suarum possessionum redditibus sine cuiusquam lesione vivere volunt valde multo appetenda est ad cultum ruris mentem animumque convertere. Et implorato dei omnipotentis auxilio actus et commoda eius et singulorum generum agrorum et plantarum atque animalium doctrinam obscure ac imperfecte ab antiquis traditam et modernis satis incognitam de sola ipsius liberalitate confisus dilucide tam secundum predictorum naturalis philosophie sinas (?) quam ex approbatis experientiis tradere in scriptis proposui.

¶ Liber iste ruralium commodorum dicitur quia de commodis ruris tractat qui xii continet libros ¶ Primus quidem est de locis habitabilibus eligendis et de curtis et domibus et de hiis que habitatori sunt necessaria faciendis ¶ 2us de natura plantarum et rerum communium cultu singulis generibus agrorum ¶ 3us de campestribus agris colendis ¶ 4tus de vineis et vino ¶ 5tus de arboribus ¶ 6tus de ortis ¶ 7mus de pratis et nemoribus ¶ 8us de viridariis et rebus delectabilibus ex arboribus herbis et fructibus ipsarum artificiose agendis ¶ 9us de omnibus animalibus que nutriuntur in villis ¶ 10us de diversis ingeniis capiendi animalia fera ¶ 11mus de regulis operationum ruris ¶ In duodecimo compendiosa fit commemoratio de hiis omnibus que singulis mensibus sunt in rure agenda.

Incipit liber primus de locis habitabilibus eligendis et de curtis et domibus et hiis que habitatori sunt in rure necessaria. Et primo de cognitione bonitatis loci habitabilis in generali

Quoniam cultus ruris et omnes eius labores precipue fortitudine habitantium geruntur ideo conveniens michi visum est in hoc primo libro doctrinam tradere de hiis que ad cognitionem salutis locorum habitabilium spectant et de quibusdam habitatori necessariis nam corpora hominum quibuscunque morbis pertinaciis (?) conferri debent. ¶ Dicam itaque in primis de cognitione bonitatis loci habitabilis in communi. Que quidem attenditur circa quatuor videlicet penes aeris puritatem ventorum impetuositatem aque salubritatem situs qualitatem et terre fecunditatem quorum quatuor in hoc primo libro tractantur quintum vero traditur in libro secundo que omnia diligenter consideranda sunt antequam in emptionem prediorum et fabricam domorum pecunia collocata velox primo (?) cum personarum detrimento ac rei familiaris dampnosa penitentia non sperata sequatur.

De aere et cognitione bonitatis vel malitie ipsius

Aer secundum Avicennam est unum ex quatuor elementis cuius naturalis locus est circumdans aquam et ab elemento ignis circumdatus et est eius natura calida et humida si nulla ei extrinseca causa contigerit (?) et in generatis (?) iuvat ut rarificetur et subtilietur et ad superiora quecunque ducat (?) elementi. ¶ Circa cognitionem bonitatis aeris animadvertendum est ut ne sit putrefactus nec nimis calidus nec valde frigidus nec distemperate humidus vel etiam nimis siccus. Nam aer putrefactus putrefacit humores et incipit putrefacere humorem cordi circumdatum cum ad ipsum propinquius accedit. Et aer calefactus nimis meatus laxat et humores solvit et in siti augmentum prestat et dissolvit spiritum et debilitat

ventres et prohibet digestionem propterea quod calorem naturalem resolvit qui est instrumentum naturale
et colorem citrinum efficit propterea quod humores resolvit sanguineos colorem rubificans
et quia facit coleram alios superare humores et cor calefacit calorem extraneum et facit
humores fluere et ipsos putrefacit et defert eos ad gravitates et nebulam de
bilia et corporibus sanis non est bonus confert tamen ydropicis et paraliticis et
spasmo humido ¶ Aer vero frigidus calorem naturalem ad interiora reducit facit
et facit caterrum et debilitat nervos et tracea arteria magno ledit impedimento
et digestionem efficit fortem et omnes virtutes operatrices efficit fortiores et excitat
appetitum et ad ultimum sanis convenientior est quam aer multe caliditatis ¶ Aer
vero humidus pluribus complexionibus est bonus et colorem efficit bonum et cutem
et reddit eam mollem et poros dimittit apertos sed ad putrefactionem preparat et similiter
quod consistit humidum est ¶ Medici itaque diligentem considerationem circa aerem
temperatam mediocritatem et claritatem quantum possibile est requirendam esse ¶ Aer
namque si bonus est temperatus et clarus neque substantia contraria complexioni speciei contraria
ei adiungitur est saluti hominum et convenit Et plantis et arboribus
ab eo corporibus convalescunt et fructificant Si vero malus est et eidem miscentur va
pores lacuum et stagnorum quibus turbatur quando operatur et inficitur materiam et
humores et plantas corrumpit Et si venti reactis nocentes et
coniungit humores et plantas corrumpit et destruunt plantas ¶ Et in summa secundum Aurelium
pruine mortificantes ledunt et destruunt plantas ¶ Et in summa secundum Aurelium
omnis aer qui cito infrigidatur cum sol occidit et cito calefit cum ipse oritur
est subtilis quia hoc humidum est virtus consistit egris · Deinde deterior omnibus est ille
aer qui cor constringit et aeris angustat detentionem · Ut hic vero dicit paladius
quod aeris sit subtilitatem vel salubritatem declarant loca ab infimis vallibus libera
et nebularum noctibus absoluti et habitatorum considerata corpora Si enim eis
color sanus inest capitis firma sinceritas in offensum oculorum pirius auditus
si fauces liquide vocis commeatum emittant hiis signis benignitas aeris
comprobatur contraria vero vitium illius celi spiritum confitetur

De ventis et contingentibus bonitatis et malicie ipsorum

Sermo de ventis secundum Aurelium et de eo quod quod
ventorum est quantum duobus consistit modis scilicet primo vero absolute
et secundo secundum illam quam unicuique civitati applicatus consistit ¶ Vero primo est
quod meridionalis secundum plurimas civitates et locorum calidus est et humidus sed
caldus propterea quod apte solis vertit Et humidus propterea quod plurimum marium a
nobis est meridionale quare in eis fortius operatur sol et evaporat ex
eis vapores qui ventis admiscentur · et ideo venti meridionales existunt
laxantes fortitudinem et aperiunt poros et turbant humores et movent
eos ab interioribus ad exteriora et in sensibus efficiunt gravitatem et
extrinsecus corrumpunt et reumaticos extitudinem efficiunt et debilitant
et movent epilentiam et anferunt sompnum et faciunt febres putridas sed
non exasperant guttur ¶ Septentrionales vero venti sunt frigidi eo quod terra
et eis sunt montes et terras frigidas maritimum minimum et sunt siccati propterea
quia eis non multi associantur vapores qui resolvantur a parte septentrionis sit

minus et transeunt per plurimum super aquas congelatas aut super deserta terre ventus iste corpo
borat et indurat et quia manifeste fluxus prohibet et claudit poros et digestiua
uirtute forte efficit et uentre constringit et indurat et prouocat vrinam et aere
putridum et pestilentialem sanat ¶ Et ventus meridionalis septentrionalem precedit et
sequitur eum septentrionalis accidit a meridionali fluxus et a septentrionali minus
compressio Propterea multiplicantur tunc fluxus matricum capitis et pectoris egritu
dines Et orientales quidem in caliditate et frigiditate frigiditate sunt temperati sed
sunt occidentalibus sicciores Septentrionales quidem orientibus minus habent maria
quam septentrionales occidentes ¶ Venti orientales si in postremo noctis et principio diei
flauerint veniunt ab aere qui iam temperatus est per solem et subtiliatus ab eo et
eius humiditas iam fuit imminuta ideoque sunt sicciores et subtiliores quam si in fine
diei et principio noctis flauerint erit res contraria Orientales tamen occidentalibus
vbique existunt meliores occidentales uero parum plus sunt humidi quam orientales
qui super maria transeunt quia si flauerint in fine noctis et principio diei veniunt
ab aere in quo sol operatus non fuit spissiores igitur et grossiores erunt quam si in
fine diei et principio noctis flauerint erit res contraria ¶ Modorum autem ventorum
iudicia propter alias res quam mutantur Est enim in quibusdam ciuitatibus et locis
conueniens ut venti orientales sint frigidiores cum eis fuerint montes niuosi
a parte meridiei et conuerterit se venti meridionales ad frigiditatem eo quod super
eos transeat et est tamen septentrionales meridionalibus calidiores existant et si terra
deserta fuerit adusta

De aqua que hominibus conuenit et cognitione boni
tatis vel malicie ipsius

Aqua ut dicit Auicenna est alterum
ex elementis generatorum et eius quidem locus naturalis est ut sit circundans terram
et circundata ab aere cum in suis finibus naturalibus permanserit quia frigida est et
humida est si nulla ei contraria fuerit contraria et ipsa quidem in creatis iuuamentum prestat
tat ad figurandas formas humidum enim licet formas figuratas cito omittat
cito tamen eas recipit sicut siccum terrestre licet durius eas recipiat durius tamen
eas retinet Cum humidum aqueum siccum et terrestre se adinuicem temperauerit ad
inuicem siccum ab humido ut cito suscipiat tensionem tensionem et facile figuram
et humidum acquirit autem a sicco ut retineat firmius quod in eo accidit ex rectificatione
et equatione et figurationibus et propter humidum prohibetur siccum a sua separatione et
propter siccum prohibetur humidum a sua fluxibilitate ¶ Aquarum consideratio in hac
scientia est duplex ¶ Alia enim aqua conuenit melius ¶ Alia vero plantis Et quidem
de ea que hominibus est salubrius sermone facta ¶ Aqua igitur secundum Auicennam que
sunt aliis meliores sunt aque fontium terre libere in quibus nulla dispositio
et qualitatum extranearum superat Aut aque que sunt petrose quia sunt dignioribus ne
festinet putrefactione putrefiant Illa tamen que est terre libere melior est petrosa dummodo
sit tamen currens et soli et ventis discooperta ex hiis enim nobilitatem acquirit
neque enim omnis currens discooperta sed illa que super lutum liberum non fetidum neque
latinosum incedit non habet melior est ea que super petras fluit lutum enim
mundat aquam et aufert ab ea res extraneas sibi admixtas et colat quam
sed lapides non faciunt illud quod si hec aqua fuit multa et forti currens
motu que propter sui multitudinem illud quod ei admiscetur in suam conuertat naturam

et que suo motu ad orientem tendat erit melior aquis et quanto magis ab ea
suo motu elongabitur principio et post hanc que ad septentrionem vadit ¶ Illa namque
que ad occidentem tendit et meridiem est mala et praecipue cum meridionales sint
flantes venti ¶ Et illa quidem que a locis descendit altis bonitatibus est melior
et talis est que dulcis et est in pondere levis et cito infrigidatur et etiam cito
calefit propterea quod est resoluta frigida in hyeme et calida in estate in qua
nullo modo sapor aque superat neque ullus odor et quod in ea coquitur cito coquitur
et cito dissolvitur ¶ Debes autem scire quod pondus est ex experimentis adiuvantibus
ad cognoscendam aque dispositionem ¶ Aqua enim que est levior in pluribus dispositionibus
est melior pondus autem per mensuram cognoscitur ¶ Cognoscitur etiam si in duabus aquis
diversis duo panni unius ponderis humectentur et postea vehementer siccentur
deinde ponderentur nam aqua cuius pondus fuit levius est melior ¶ Sublimatione
quidem et distillatione aquas rectificant malas et similiter decoctione ¶ Aqua enim cocta
ut testificati sunt sapientes minoris est inflationis et melioris velocioris descensionis
omnis namque decoctio subtilitatem acquirit et eius clarificatur et grossum terrestre descendit
cedit ad ymum nam humiditates terrestres leviter subtiles descendunt sed a viscoso et
spisso non facile descendunt ¶ Ex aquis quorum laudabilibus sunt aque pluvie et
precipue ille que cum tonitruis in estate perveniunt sed tamen aque pluviali cito advenit
putrefactio licet sit aqua melior propterea quod est valde subtilis et fit eius putredo cito eo
putrefaciendi humores et impedit pectus et vocem nam omnis subtilis substantia plus recipit
passionem ¶ Et si aqua ebullierit eius putrefactionis incipientes minuuntur acetosa quorum
cum commeditur putrefactioni opponitur et ab impedimento eius securitatem faciunt ¶
Aque vero puteorum et aque ductuum sunt male comparatione aquarum fontium sunt enim
aque contente in terrestritatibus longo incipientes tempore ¶ Ex eis tamen ille deteriores sunt
quibus ex plumbo vie facte fuerint quoniam ex eius virtute aquam assumunt unde
frequenter ad dissinteriam ducunt ¶ Aque autem paludis deteriores sunt aquis
putei ex manatione aque putei acuitur propter illud quod de ipsa colligitur ubi provenit
eius motus et non multum moratur in constrictione neque manet in locis ubi manat
longo tempore ¶ Aqua vero paludis propterea quod longo tempore moratur in foraminibus terre
longo tempore ¶ aqua ... et egrediendo est tardus et non est nisi
putrefaciens et eius motus in manando et egrediendo est tardus et non est nisi
in terra corrupta et putrida mala est ¶ Aque stantes lacuales precipue deterio
apte male sunt et generant quod in hyeme non infrigidatur nisi propter nives ideoque
generant flegma et quod calefiunt in estate propter solem et propter putrefactionem generant colera
et propter spissitudinem quidem impurum et humiditatem terrestrium cum eis et propter resolutionem
subtilis cavum generant in eis qui eas bibunt splenes et corpus minuunt subtiliantur
et interiora ipsorum ingrossantur et corpora eorum marcescunt et humeri et colla
et inconpetendi desiderium in eis superat et sitis et constringuntur corpora ventres
et difficile vomitus pertinet et qui pervenerunt ad ydropesim propterea quod aquositas
in eis retinetur et quidem ad apostema pulmonis et splenis et ad dissinteriam
et ipsorum epata debilitantur et in eis multe alie egritudines generantur et mulieres
et ipsorum epata debilitantur et in eis multe alie egritudines generantur et mulieres
eves durius impregnantur et cum difficultate pariunt et pariunt pueros apostematos
matos et frequenter fit in eis mola et impregnatio mendosa et corpora puerorum
sepe pariuntur varices et crurium insanabilia ulcera et quartanis habundat

et multas alias egritudines pariunt et in senibus febres fiunt adurentes propter
siccitatem venarum ipsorum et ventrium ¶ Aque preterea quibus admiscentur metallina
sicut aut eris sal et aque sagimfugales omnes male sunt et regulariter licet in
quibusdam egritudinibus afferunt iuvamentum ¶ Aqua enim in qua superat virtus
ferri iuvamentum prestat ad hoc ut in interioribus fortitudo conservatur et ut dissinte
ria prohibeatur et ut virtutes desiderative omnes predat ¶ Aque nivose et
glaciales sunt grosse nimis duo et aqua glacialis cum inviscida fuit et non co
mixta alterius rei virtute ventri mala sunt solvatur et fiat ex ea aqua sim ipsa
mutatur in aqua erit bona nocet tamen doloribus ventribus nervorum sicut acquirit ad
bonitatem redit ¶ Et si aqua glacialis ex aqua mala fuit aut ex aquis malis aut
fuit nimis virtute continens mala et extrinseca a locis in quibus cecidit erit mala
¶ Aqua preterea temperate frigida sanis melior est aquis omnibus licet nervos impediat
et apostemata in interioribus ventribus ledat ipsa enim appetitum excitat et
stomachum forte efficit ¶ Aqua vero calida digestionem corrumpit et facit natare
cibum in stomacho et tamen ad ydropisim adducit et ethicam et consumit corpus ¶ Aqua
calefacta tepida efficit nauseam et si fuerit calidior quam hec et in ieiunio bibita multo
ciens stomachum lavabit et ventrem solvet eam tamen frequenter bibere est malum quia sto
machi virtutem debilitat illa vero que nimium est tum colica resolvit et splenis ventosi
tates fugit ¶ Aqua vero salsa macrescere facit et exsiccat et primo facit ventrem
propter vim radendi que in ea existit postea stringit eum in fine propter siccitatem natu
re eius et corrumpit sanguinem ideoque pruritum et sanguinem generat ¶ Aqua turbida
lapidem generat et oppilationes ideoque post eam res comedenda est provocativa licet
ventrem ventri plus confert et omnes aque grosse et generales propterea que in eis ventre
tenetur neque cito descendit cum non curiare existunt res ventose nervose et
dulces ¶ Aque vero alluminose mulierum superfluitatem curant non permittit
neque sperma sanguinem et prohibet illud quod de emorroydibus egreditur si corpora
que febribus sunt apta fortiter ad eas producunt et sicce quidem splenem resolvunt et
non corpore valentes adiuvant ¶ Cisterne vero corrupte complexionibus utiles existunt
emendatur aut aqua si vehementer coletur et coquendo quidem aqua eamque colat ut
demum est et multum pure aqua substantiam et id quod ei admiscetur separatim facit et magis hoc
toto ipsam sublimando distillare ¶ Aqua vero cum vino bibere utile est ex eo quod eius
removet maliciam cum ipsius malicia fuit ex genere pauce penetrationis ¶ Aqua etiam
cum pauca fuerit et non invenietur temperata cum aceto erit bibenda et precipue in estate
quoniam hoc a multo excusat potu ¶ Aqua persalsa cum aceto bibenda et tempore ar
doroso in quo siliqua et multi generis sunt prandenda et scribe est propterea alluminosa quid
aqua et pontica ponticam bibendum est totum id quod nam solvit vinum quorum est ex
eo quod propterea ipsam potioni confert super amara quorum exhibenda sunt dulcia et
ventosa ¶ An aqua stante et palustre paludestri est in qua existit putrido
non sunt gustanda nutrimenta calida super aqua stiptica sunt exhibenda ex
fructibus frigidis sicut citonia maciana et acetula ¶ Super aquas grossas et
turbidas utendum alleis et ex eo etiam quod eas clarificat est alluminis ramentum
¶ Et ex eis que dulcitatem aquarum et removet malicia sunt cepe quia sunt ut temperata
eius et precipue cepe cum aceto et allea etc et ex rebus frigidis sicut lactuce

Dolet aut quia ut paladius ait occulatis nova terra nova que perfert corporibus discrimi-
no pariter decoque ipsa ex incolarum salubritate nostram si fauces bibentium puriter sunt
si salvum caput si in pulmonibus aut torace vel intra vel nulla est causatio habitu
vel vesica vel lata sit renes nullo dolore vel inflatione vexantur si bina vel illa desiderant si
hec et talia si apud incolas pro maiori parte constare videbis nec de aere nec de
fontibus aliquid suspicari sufficit

De situ loci habitabilis et de cognitione bonitatis vel malitie ipsius

Habitationum seu terrarum situs duplex
consideratio est una quidem ratione salutis habitantium altera ratione fecunditatis agrorum
Et primo de primi situs natura dicitur Sciendum est itaque ut ait Avicenna ex locorum ha-
bitabilium dispositione in corporibus diversificantur cum altitudinem et profunditatem in ipsis
Et cum dispositione ipsius terre si est lutosa vel lucida vel cretosa vel si est in ea virtus minera-
lis et dispositione multitudinis aquarum vel paucitatis earum et dispositione earum que in eis diversitatum
sicut arborum vel mineralium vel foveatarum aut cadaverum vel horum similium et ex motu et
marium vicinitate ¶ Loca habitabilia calida nigrificant capillos et intrinsecus et cum
terris magis fiunt resoluta et minuitur humiditas cito adveniet senium sicut in
terra nigrorum illis namque qui ibi morantur advenit senium in annis triginta et eorum
corda sunt timida propterea quia spiritus multum resolvuntur ¶ In locis habitabilibus frigidis
sunt corda audacie maioris et melius digerentes quia si fuerint humida erunt ibi mo-
rantes grossi et carnosi et multa humiditate adipe quorum vene erunt profunde et
occulte et ipsi erunt teneri et albi ¶ In locis habitabilibus humidis morantes pul-
chritudinem sunt facierum quorum cutes sunt teneres et cum exercitantur cito advenit lassi-
tudo et eorum estas non multum calefit neque hiemps valde infrigidatur et eis ad-
veniunt febres multe more et diuturne et sanguinis multi exitus ex menstruis et
emoroydibus et multiplicatur epilentia ¶ In locis habitabilibus siccis morantium ex-
siccantur complexiones et corporum offuscantur cutes et exsiccantur et eorum cerebrum cito
advenit siccitas et eorum estas est valde calida et hyemps multum frigida ¶ In
locis habitabilibus altis morantes sunt sani et fortes labores multum patientes
et vivunt diu ¶ In locis habitabilibus profundis morantes in vaporositate
et [illegible] debilitate et aquis humidantur non frigidis et maxime si fue-
rint stantes vel aque lacuum vel stagnorum et eorum aeres sunt mali ¶ De locis
habitabilibus petrosis et discoopertis aeres in estate sunt valde calidi et in hye-
me valde frigidi multum et eorum corpora sunt dura et solida et multorum capillo-
rum fortia et virtute magis et vivit in eis siccitas et sunt multum vigilantes
et sunt malorum morum inobedientes et est in eis bellorum fortitudo et solercia in
artibus et acuitas ¶ In locis montuosis ventosis morantium indicium est sicut
aliarum terrarum frigidarum et eorum terre sunt ventose et diu morantur
quare et eis boni bene sed non resolvuntur si motus habent qui vetus prohibeant
fuerint vaporosa ¶ In locis habitabilibus marinis temperantur caliditas et frigiditas
propter humiditatem ad passionem inobedientia ¶ Habitantium in locis septentrionalibus
indicium est sicut indicium civitatum et terrarum frigidarum in quibus multiplicantur
constringendi et exprimendi egritudines et multiplicantur in eis humores in eorum
corporibus congregati et sola inest eis digestionis bonitas et vite longitudo in
corporibus puerorum eorum ulcera sanantur propter eorum fortitudinem et sanguinis eorum

bonitate et propterea quod expertus non est cum quo certaliter aliquis eas detegat sed propter nimiam calidi-
tatem cordium eorum sunt in eis mores leonini ¶ Habitantium in locis meridionalibus
indicia sunt sicut indicia terrarum et temporum calidorum. Plurimum autem aquarum que sunt in eis est
salsum et sulphureum et capita habitantium vel morantium in ipsis sunt plena humiditatibus
naturis quam meridies hoc operatur et eorum ventres sunt soluti propter illud quod ab eorum
capitibus ad stomachos descendit. Membra quoque eorum sunt laxa et debilia
et comedendi et bibendi debilia et quolibet vino gravantur propterea quod eorum capita
et stomachi debilia existunt. Ulcera quoque eorum diuturnitate sanantur et mollificantur.
Mulieribus accidit quoque multus sanguinis menstrui exitus neque concipiunt nisi cum
difficultate et frequenter abortiunt propter multitudinem egritudinum earum. Viris quoque accidit
a ventre sanguinis exitus et emoroydes et obtalmia humida que cito sanatur. ¶
Senibus vero in propria senectute cum transeunt quinquaginta annos accidit paralisis propter
eorum catharrum et accidit omnibus eis propterea quod sunt eorum capita plena asma
et tensura et epilensia et accidit eis febres in quibus caliditas et frigiditas
coniunguntur et febres longe hyemales et nocturne. Acute vero febres parum
accidunt eis propterea quod eorum ventres multum resolvuntur et dissolvuntur subtile quod est
in corpore humoribus. ¶ De locis habitabilibus orientalibus. Civitas que ab oriente est
aperta et que in oppositione posita est sana et boni aeris. Sol enim in principio diei super
eam elevatur et aerem eius clarificat et postea recedit ab ea aere clarificato
et exsufflant super ea venti subtiles quos premittit eis sol deinde comitatur eos se-
quuntur et conveniunt eorum motui. ¶ De locis habitabilibus occidentalibus. Civitatem que
ab occidente est discooperta et ab oriente cooperta non venit ad eam sol nisi tarde et
illico cum venit ad ipsam incipit elongari ab ea quare non ei appropinquando incidit
non quoque eius subtiliat naturam aeris neque exsiccat sed dimittit ipsum humidum grossum
et si ventos eos mittit mittit eos ab occidente et in nocte. Iudicia quoque corporum sunt
indicia civitatum humidarum complexionum caliditate habentium temperatam grossam et non
esse propter illud quod ex spissitudine provenit aeris corpora non ventis nate similis existerent
sanitatis bone in eis minus existit quam in terris orientalibus cum dimidie nebula. Verum qui
locum eligit habitabilia cognoscere debet terra civitatis vel alterius loci habitandi et
quomodo eius existit dispositio secundum altitudinem et profunditatem et discoopertionem et coopertionem
quomodo eius existit dispositio secundum suam complexionem et distem-
perantiam et eius aquam et naturam aque ipsius et quomodo existit secundum suam complexionem et distem-
peratura aut secundum suam occultationem et ipsius profunditatem et si sunt ventis aut intra profu-
ndum. Et debet cognoscere ventos ibi flantes si sunt sani frigidi et quod ei sit vicinum
ex maribus et pelagiis et montibus et mineris et debet scire qualis sit terra secundum
sanitatem et egritudines et que egritudines illis habitatoribus evenire solent. Et debet
cognoscere illis habitatorum fortitudines et corporum desideria et digestiva et nutritiva
totum eorum bonitate et quomodo eius existat structura et si sit ampla spaciosa aut
sit introitus angusti propter hoc quod est ubi fenestre et porte sunt orientales et septe-
ntrionales. Sicque illud unde magis sollicitari debet ut venti orientales structuris
ingredi valeant et ut sol ad unumquemque locum intrare possit quam ibi existit quam ipse
quam aere rarificat. Viciniis quoque aquarum dulcium nobilium currentium nitidarum
et mundarum et que in hyeme infrigidentur et estate calefiant et diverse ab eis que
occultantur est iuxta conveniens et adiutorum possessionis. ¶ De situ ville. Domus tamen
habitatorum quod structum semper fit vero villa edificanda potissimum ut rura

semper ville habeat aquam si non que proxime que ubi sit nata vel perempnis influat
si omnino aqua non est viva cisterne faciende sub tecto et lacus sub divo ex alto
loco ut homines ex alto ut pecus uti possit danda operam ut potissimum sub
radice montis silvestris ponatur ubi pastiones sint late aut ubi venti saluberrimi
flabunt que posita est ad oriente equinoctiales aptissima quia estate habet umbram et hyeme
solem Si cogaris prope flumen edificare curandum ne adversus eum ponas hyeme
enim fiet vehementer frigida et estate non salubris ¶ Advertendum est si qua erunt
loca palustria palustria et propter easdem causas et quia cum arescunt crescunt animalia
quedam minuta et que non possunt oculi consequi et per aera intrant in corpus per os et nares
perveniunt et efficiunt difficiles morbos ¶ Item strophia vitandum maxime ne in eam
partem spectat villa ex qua ventus gravior afflare solet neque in convalli cava sed potius
eius in sublimi loco edifices eo quod cum perflatur si quid est quod adversarium infe-
ratur facilius discutitur preterea locus qui a sole tota illustratur salubrior est quia
eciam bestiole si que prope nascuntur et inferuntur aut efflantur amaritudine cito pereunt
Hyemibus repentinum ac torrentes fluvii periculosi ubi ... in humilibus et cavis locis
edificia habent ob hoc et predonum manus superiora loca tuciora In villa facienda
stabula bubula que hyeme possint esse calidiora Item cellas in loco plano ubi
vasa vinaria et olearia esse possint Item ubi sicut fructus aridi ut grana
et fenum in tabulatis Item ubi versetur familia providendum ut fessi opere aut
frigore aut calore possint commodissime se recipere villicus prope ianuam cellam esse oportet
cum quare sciet quis introeat aut exeat noctu quid ne ferat precipue tamen si hostiarius est
nemo Catho scribit villam urbanam pro copia edificatam in bono predio si
edificaveris libencius et sepius venies fundus melior erit et fructus plus
capies. Site vicinitas libenter indebit opera facilius locabis operarios facilius
conduces

De curiis sive tumbis in diversis locis dissimiliter faciendis

Curie sive tumbe faciende in rure occasione habitacionis dominorum et rusticorum et
ad eam fructuum portandorum et animalium nutriendorum multum est considerandum
Aut enim locus ubi curia facte dispositionis situs quam alias domus ville aut
est ab eis remotus Item aut est in plano aut in montibus et rursum aut est in loco tuto
aut periculoso positus siquidem inter alias domos ville situs est curia non eget
tanta fortitudine et municione clausure quam si in campo est furum insidiis exposita
Si vero est locus talis et quia proximum habet vicinorum auxilium si fuerit oportunum
ab aliis domibus in loco solitario segregatus quemadmodum foveis ripis et sepi
undique vallandus est propter oppositas raciones Que si est in plano siquidem muniris
volueris undique cingendus est per circuitum curiam similiter tumulanda aut aliunde translata ne in ipsam curiam in
depresso per totam curiam fluctibus aliunde et pluvie in eam cadentes unde possit
egressus pateat aquis Si vero in montibus fuerit ubi foveis ubi foveis aquosis muniri
facile devitari Si non in montibus fuerit
non potest eligatur locus cui nisi per ordinarium introitum sit aspera accessus ut quod fossarum
non potest severitate rupis et altitudine muniatur Si autem
circuitu muniri non potest sufficit si talibus plurimis vallet munimini-
bus quia a furibus qui eciam plerumque parvis insidiantur tempore tempus securius existat
locus et ab impietate timiditatem tutus sufficit si talibus
et cum in parte periculosa fuit siquidem valde potentibus inimicis expositus tunc erit
loco desertum eo tempore relinquere quam tenere se et sua morte civili aut naturali ex

pond nisi forsan potencium famul ad fabricam inexpugnabil castri vel arcis
divitiarum moveat multitudo Si vero bernarii aut debiles timeri per illas
quas curiant et spoliant curia muris aut agrius palachato cingatur ad quod si
dominum facultas non sufficiat in duobus angulis curie fiat reparum et fovee minimis
tis fortis et super ea berfredum vel barthstede vel turris in qua cum rebus suis
pro familias cum colonis tempore oportuno recipere possit Cum missa itaque in dictis
considerationibus eligendus est locus curie in agris ydonea parte agrorum cuius
magnitudo talis esse debebit que proporcionaliter colendarum terrarum mesure videatur
et in toto circuitu fossarum latitudine designata tum maxime tumba circum erit dimi
dia fovee latitudo undique notetur ibique circa tempore agrius videlicet octobris vel nove
bris seu februarii vel marcii salicum vel populorum aut ulmorum plante quinque pedibus
distantes deinde foveas prosequantur fossores ad minus tribus terra universa pone
ris et terra solida per una distancia pedis minus fossatum vacua et discoopertam
relinquentes ubi postmodum aliquas ex dictis spinis spinorum plante iacentes
ponantur et suppedita item dicta terra cum vangis et assonibus secundum formam reparum
disponantur et battilis ligneis ad hoc factis fortiter comprimantur et cum circiter unum pede
sursum excreverit item spinarum plantis appositis super eas terra item cumuletur
sicque agendum est donec ad summitatem ripe fuerit perventum Post tamen dictis
ripis acie vitre vel parite spinarum secundum dominum voluntatem apponi Si vero time
atur de ruina reparum loco spinarum vel inter ipsas plantas communis burdis
ponantur radices Si autem spinorum plante tales quales sunt plante spinorum
unde si haberi possunt ipse enim sunt mirabiles ad pungendum vel sunt spine albe aut
prunie silvestres aut plante rosarum silvestrium vel domesticarum albarum
rubus vero licet satis forte faciat sepe tamen omnes alias suffocat plantas
cum non magne existit et ideo michi non mirum si possunt alie ex predictis haberi Plurimum
autem cavendum est ne inter predictas spinarum acies arborum fructiferarum alique
plante ponantur quia desiderio fructuum homines sepes destruunt et fossata in tantum
quod talis curia numquam poterit clausa teneri Plante silvestrium infructuose arborum ibidem
nate non permittuntur augmentum quia eis crescentibus spinarum dilecta custodia ex
parum arborum umbris et radicibus in presidio aut omnino peribit aut magna lesione
sentiret Preterea in primo et secundo anno cedi spinarum plante singulis estatis mensibus
ibidem natis mundentur ne ab ipsarum radicibus humore violenter attracto plantule
arescendo defectum incurrere cogantur Plante vero salicum populi vel ulmorum quas primus
dixi esse plantandas sunt dubio in summitate ripe pervenerit quod tamen circa se terre nove
multitudinem habeant et per eorum radices transeat pinguedo aque curie defluentes
ad foveas mirabiliter qualescunque inter quas si possunt sepes sitta vel quod melius est
statim cumulata ripa inter eas multitudo spissa plantularum dictarum arborum infigatur
hec autem cum qualuerit et in scissione atque plicatura inspissate fuerint fortem
construent sepem seu genus plantarum quoddam quod longissimo tempore perdurabit Stipi
tes vero dictarum arborum primitus plantatarum ultra decem pedes in altum elevari
non patiatur quia ultra modum obscuraret curiam quod pro salute habitancium aere salu
bri requirit solis visitatio et ventorum eo excepto quod super quolibet angulo turbe

arbore una quarum ascendere poterit permittatur in altum extolli que hanc curiam plurimum decorabunt nec propterea propter earum premium umquam inferre poterunt lesionem. Preterea et due similiter super portas dimittantur augeri ad quarum umbras quiescant homines tempore magni estus. Talibus igitur diligenter observatis sine magnis expensis curia fossatis spinarum sepibus et arborum forti munitione premunita cum laudabili forma et commodo tuta habitantium manebit. In calidis autem locis circa domos fiant sepes ex plantis malorum granatorum. Hee enim plante loca aspera non formidant quia hec arbuscula modico nutrimento contenta est et sepem constituit spissam et fortem ex multa pullulatione ipsius et volentibus per eam ingredi pungentibus spinis eius viriliter se opponunt et insuper fructum utilem et decorum singulis annis possessoribus suis parat. Magne autem arbores in talibus non qualescumque locis quia plurimo indiget nutrimento quod ibi sufficiens habere non possunt ubi terra nimium est saxosa. Vimina in locis declivis montium ubi est terra solum putrida possunt plantationes et maxime spinorum et ulmorum satis convenienter fieri. Salix et populus in talibus locis nisi sint iuxta rivos et sabulum aut terra valde soluta habeant non qualescumque ad nocumentum. Si in locis tante frigiditatis existat quod in eo plurime arbores vivere non possint ex eis claudatur arbustulis que spinis que in regione illa sunt munitiones curiarum que superius meliores defendant. De clausura et munitione curiarum que superius precta videre melius defendantur. De clausura et munitione curiarum quasi supra dicta videre utilius dixisse sufficiat. De nobilibus autem et mirabilibus munitionibus circa domos et curias ex arboribus artificiose agendis et faciendis ad librum conservamus octavum.

De intrinseca dispositione curie

Curia predicta intrinsece disponatur hoc modo. In medio faciei anterioris vel fiat ingressus in ea latitudine decem pedum ad minus et eiusdem latitudinis in opposita parte fiat egressus per quem ad aream vineam vel agros posteriores eatur. In locis vero latitudo prefata sufficit ad currus introitum feno vel paleis pondatum. In locis eisdem porte fiant nobiles vel ignobiles secundum beneplacitum domini domus. Et in firmitatibus eisdem porte fiant nobiles vel ignobiles secundum beneplacitum domini domus et in serris vectibus et clavibus possint in nocte firmari. Super eas non fiat coopertura vel domus ut mundior et sicucior fiat introitus et ne porte pluviis et rore tempore consumantur. Parietes... dividatur dimidia curie que est ex parte portarum per duo disponatur hoc modo: in medio vero quod curia dividat dextra fiat domus que longam faciem in medio teneat et ad posteriorem partem tendat et quam domus non claudit suppleat sepis alta vel murus. Sit autem domus magna vel parva muratam vel non tegulis cooperta vel cannis secundum domini facultatem et voluntatem. In ea parte iuxta ripas cum tunicis pergularum et vinearum genera nobiliora plantentur que tandem octo vel decem pedibus elevate in altum poterunt decore facere pergulam super ripas. Ad hec iuxta arboribus aut decem quindecim vel sex pedibus infra curiam et quasi similes plantentur arbuscule velut ficus et malagranata si aeris illius conditio patitur et nucole getule et sycomorum plante per medium vero quin loci plantentur quoque plante pirorum et malorum xxx pedibus ad minus distantes que precedente tempore diversi pirorum et malorum generibus singulis estatis et autumpni mensibus maturandorum ad diligenti industria inserantur. Harum enim nutrimentum ac arborum fructus domus specialis conservandi per fortes clausuras cum a rusticorum voraci improbitate securi. In eo etiam loco amenum formabitur viridarium et dominus ortulus et apium dilecta societas illesa servabitur et tuti tute viciu

~~liber~~

et reparari secundum modos quos in suis locis dicam. In alia vero parte dimidie
fiant domus et tuguria iuxta ripas circumquaque vel duas partes vel unam tantum occu-
pantia secundum exigentiam familie colonorum et animalium nutriendorum curia re-
manente in medio expedita. Domus meliores in una parte deputentur habi-
tationi coloni et alie animalibus nutriendis iuxta domos rusticorum cribanum et
puteus si fons desit in parte convenientiori fiat secundum modum et formam consueto
more situatas distantium puteus a fossatis curie et a palude vel letamine quantum
poterit elongetur ne fossarum vel letaminis humor putridus per occultos ingre-
diatur terre meatus. In alio vero curie capite iuxta tuguria bestiarum palus
fimi vel letaminis maturandi a domibus quantum poterit remota. Quod si
tanta sit dominorum nobilitas et potentia quod designentur in eadem curia cum suis
habitare colonis poterunt commode in proprio loco sit dispositio fiat morari
custodem qui castaldus vocatur et seorsum in alia parte sibi fiet locum pa-
laciis et turribus ac viridariis decoratum secundum quod eorum nobilitati et po-
tentie crediderint convenire. Doctrina autem aree et celle vinarie ac colum-
bario pullarii stabulorum et tuguriorum fiendorum suis locis tractan-
dam reservo. **De puteis et fontibus faciendis et qualiter aqua inveniatur et probetur**

Licet puteus optime moretur in curia ut predictum est tamen quia propter quedam
plurimas utilitates et alia propter commoditatem colonorum et quia plerumque aqua
non invenitur in curia vel in partibus et locis propinquis que invenitur secundum letaminis curie
liquorem inficiatur. In capite capitulo curiarum fieri oportet quod cum attenderit providendum
est hoc modo. Ubi aqua in superficie que non multum profunda existit semper de
mense augusti septembris aut octobris fodiendus est puteus qui usum aqua-
rum habens non deerit mensibus nullo defectum alio tempore habebit. Igitur secundum
Paladium ante solis ortum hiis locis quibus aqua querenda est equaliter pro-
nus ad solum depresso spectabis orientem et in quo loco subtilem nebulam
crispum aeris surgere videris et velut rorem spargere sciens in locis siccis
ibi aquam latere. Sed terrarum genus considerabis ut possis de tenuitate et
vel habundancia iudicare. Creta macras tenues nec optimi saporis venas
creabit. Sabulo similiter exiles vitiales limosas et spatio altiore sub-
mersas ingratas habent et stillicidia non magna ex ymbribus ymbribus
et liquore collecta sed saporis egregii. Glarie mediocres et incertas ve-
nas sed suavitate precipuas. Sabulo masculus arene et carbunculus certas et
ubertate copiosas. In saxo rubro bone et habundantes sunt sed providendum est
ne inter rimas inventa refugiat. Sub radicibus montium et in silicibus uberiores
frigide et salubriores. Locis campestribus salse graves tepide insuaves plerumque
quarum sapor si optimus fuerit noveris eam sub terris exordium de monte sus-
cepisse si in medijs campis montanorum fontium suavitatem sequetur si umbraculis
tegantur arbustis. Sunt et hec signa investiganda aque quibus credendum est
si neque lacuna est neque aquis ibi ex consuetudine humor. Iunctus tenuis
salix silvatica alnus arundo edera et cetera que humore multum aquoso gignuntur.
Locis ergo ubi predicta repperis signa pedibus tribus latitudine altitudine
pedum quinque fodeat et prope solis occasum vas purum ereum vel plumbeum

vel eneum unctum ponatur ibi inversum in solo fossionis ipsius tunc super fossam crates
facta de virgis et frondibus addita terra spacium operiatur sequenti die aperto loco
si in eo vase sudores inveniatur aut stille aqua ibi esse non dubites. Item
si vas figuli siccum non coctum eadem racione ponatur ac similiter operiatur altera die si
aquarum vena proxima fuerit vas humore concepto solvetur. Item si vellus lane
eque positum et coopertum si tantum colligit humoris ut alia die fundat expressum co-
piam inesse testabitur. Item lucerna oleo plena et incensa si ibi similiter tecta po-
natur et sequenti die reperiatur extincta superantibus alimentis aquas locus ibi
habebit. Item si eo loco focum feceris et terra vaporata humidum fumum nebulosum
eructaverit aquas ibi esse agnosces. ¶ Cum ergo repperis ista signorum firmitate
notata puteum fodies et caput aque requires vel si plures sunt in unum colliges.
Tamen sub radicibus moncium in septentrionali parte querende sunt aque que in locis magis
habundant utiliores que nascuntur. Sed in fodiendis puteis est cavendum fossorum
periculum quoniam terra plerumque allumen sulphur bitumen educit quorum spiritus pestes
exalant et occupantes statim naribus animas torquent nisi quis sibi fuge velo-
citate succurrat. Prius ergo quam descendatur ad inima in eis locis lucernam pones
accensam que si extincta non fuerit periculum non timebis si vero extinguetur locus
mortifer est cavendus. ¶ Fodiendus est autem puteus latitudine pedum octo vel
septem quorum utrinque ut binos pedes structura concludat. Fieri etiam potest latior
seu strictior secundum quod plures vel pauciores ex eo aquam haurire intendunt
et secundum magnitudinem et paupertatem denariorum. ¶ Si aqua limosa sit salis ad-
mixtione corrigatur. Si dum foditur puteus si terra non stabit et eius genus absolute
dissoluti vel humore lababitur tabulas obicies undique directas et eas transversis
vectibus sustinebis ne fodientes ruina concludat. Posset etiam in talibus locis
melius sine fossorum periculo fieri sic quod fiat ex assidibus rota duplex et
fortis ad putei latitudinem super qua fiat murus altitudinis unius pertice
antequam puteus fodiatur. Deinde ipsius fossor cum instrumentis ferreis in medio
eius sub muro fodiat et ipsum usque ad terre equalitatem descendere faciat
et iterum murando tandem muret et fodiat et terram et tandem aquam extrahat
donec puteus sit perfectus. ¶ Si quando in alto sunt putei usque ad infima parte
terris ad loca inferiora potest vice fontis exire si vallis subiecte natura
permittat. Aqua vero nova putei sic probabis in vase ereo nitido spargens
et si maculam non fecerit probabilis iudicatur. Item decocta ereo vasculo si
arenam vel limum non relinquit in fundo utilis erit. Item si legumina cito va-
lebit excoquere vel si colore perlucido caret musco et omni labe pollu-
cionis aliene

De aqueductu

Aquam vero ducenda est aqua ait palladius quod ducitur vel forma structili vel
plumbeis fistulis vel canalibus ligneis vel fictilibus tubis. ¶ Si per formam
structilem ducitur solidandus est canalis ne per rimas aqua possit elabi
cuius magnitudo pro aque mensura facienda est. Si per planum veniet
inter centenos vel sexagenos pedes sensim declinetur structura sex pe-
des et vim possit habere currendi. Si quis mons intercessus occurrerit vel
per latera eius aquam ducemus obliquam vel ad aque caput speluncas librabimus per

per quas structura cumulat si se vallis intersecat erectis pilas vel arcus usque ad aque iusta vestigia construemus aut plumbeis fistulis clausam deici patiemur et explicata valle consurgere. Sed quod est salubrius et utilius fictilibus tubis conducatur ut duobus digitis grossi ex parte una reddantur acuti ut palmi unius spacio in alterum possint intrare quas iuncturas viva calce oleo subacta debemus alinire. Sed antequam vis aque cursus admittatur favilla mixta exiguo liquore decurrat ut glutinare possit si qua sunt vitia tuborum. Ultima ratio est plumbeis fistulis ducere que noxias reddunt aquas nam cerusa plumbo creatur que plurimum nocet corporibus humanis. Diligenter ergo parva cum aqua receptacula fabricentur ut copia in opere dena pereat

De cisternis et cisternulis

Si aqua deest cisterna secundum Palladium fiat magnitudine qua delectet et cui sufficiat cum omnium conduci possit aqua tectorum. Testacei pavimenti superfusione lenietur. Hoc pavimentum omni cura tenendum est adiutorio et lardo pingui cocto assidue perfricandum ne deductis humoribus rimas in aqua parte fundatur et ut per diuturnam et solidam siccitatem aque probeatur hospitium. Quin in eius medio formetur puteus deinde cum eius concavitas impleatur in fundo de grossis lapidibus fluminum in medio de minutis et de sabulo in supremis. Ubi autem desunt fluminum lapides loco eorum fornacis petre ponantur. In quibusdam tamen locis fit pavimentum de quadam creta que tamen mediocriter est infusa talis comprimitur et calcatur ubique et aqua in se posita vel pluviam in se recipit et conservat. Anguillas sane pisces et fluviales in has mitti pasci que convenit ut spatium natatu aquam stans agitatione currentis mutatur. Puteos et lacunas cisternarum piscinas vel puteos sarcire si facies ut nostro picis liquide quartum volueris et tantundem sumas axungie vel sepi tunc in olla virginis mittes et coques donec spumet deinde removebis ab igne. Cum autem fuerit refrigerata commixtis calce superaddites minutatim et ad unum corpus illa mixta ducatis cumque velud stigmentum feceris infirmis locis corruptis et maculis et fissa summa diligentia calcabis. In locis vero in quibus aque fluminum utuntur fiat cisternule cum quibus clarificentur et limpide fiant. Hoc modo habeatur vitreum vas magnum in loco frigido sub sabulo obrutum super quod fit vas ligneum vel terreum tortum latitudine quadam habens quod et foramen parvum cum cannula in medio fundi habeat per unum digitum in fundo elevatum super quam cyathum ponatur inversum deinde usque ad medium sabulo impleatur in quo postea quotiens volueris fluminis aqua ponatur que in sabulo distillata per cannulam guttatim descendet inferius in vitreum in qua bibenda servatur. Et si maiorem cisternulam habere volueris potes tamen nisi quod superius receptaculum de marmoribus vel lapidibus et cemento atque testaceo pavimento facere secundum formam et magnitudine tibi gratam.

De materiis domorum

Cum superius de domibus et edificiis mentionem fecerimus fabricandis que ex materia murorum et lignorum fuit dictum que ligna competunt edificiis et que bona cementa et que consideratio in fundamentis habenda est. Fundamenta igitur ut Palladius ait stabilia et domi durabilia latiora sunt ex utraque parte semipedis spacio quam parietes corpus instruetur si solida et constricta reperitur argilla

quarta vel sexta pars altitudinis eius que super terram futura est fundamentis deputetur.
At si terra laxior fuerit maiorem altitudinem obtineat donec munda sit vel videatur
sufficiens occurrat argilla. quod si omnino desit quartam intermisisse sufficiat. Arena
que apprehensa ediderit stridorem erit utilis fabricanti. Item si panno vel linteo candide
vestis inspersa et excussa nichil macule reliquerit vel sordis egregia est.
Sed fossilis arena non fuerit de fluminibus vel glarea vel littore colligitur. Marina
arena tardius siccatur et ideo non continue sed intermissis temporibus construenda ne opus
oneratum corrumpat. Camerarum quoque tectoria salso humore dissolvit. Nam fossi-
les tectoriis et cameris et celeri siccitate utiles sunt meliores si statim cum ef-
fosse fuerint misceantur. Sed si ubi necesse sit maris arena erit quod eam prius lacuna
humoris dulcis immergi ut vicium salis aquis dulcibus et fluentibus eluta depo-
nat. Calcem quoque albo saxo duro vel tyburtino vel columbino fluviali coquemus.
In duabus arene partibus calcis una miscenda est. In fluviali quoque arena si
tertiam partem teste crete addideris operum soliditas mira prestabit. Item si calx et
arena equali mensura misceantur erit fortissimum cementum compositum. non est pre-
terea murus faciendus tempore magni algoris et congelationis dissolvetur per hunc modum
adveniente calore. Tempore mensis novembris vel decembris fabricatarum materiarum
est cedenda cum luna est tunc maxime humori corruptibili carebunt. consumptus est
per precedentem autumpnum et lune etate. et propterea prius frigus aeris fugit cum
calor naturalis arboris ad radices ad calidum ventrem terre. Sed arbores que ceduntur
usque ad medullam securibus incisas aliquamdiu patiaris ut per eas partes humi-
si quid inerit congruenter excurrat. Utiles autem hee sunt abies de qua est cum
levis rigida et in operibus siccis perpetue durabilis. Et larix vel larices secundum Palladium
utilissima ex qua si tabulas suffigas in fronte atque extremitate tectorum presi-
dia contra incendia contulisti neque enim flammas recipiunt vel carbones creant ut
ait. Quercus durabilis si terrenis operibus obruatur. rover optima tam
sub terris quam super terras. Castanea mira soliditate durat in agris et
tectis et operibus intrinsecus. Fagus in sicco utilis sed in humore corrumpitur. Po-
pulus alborum utraque salix et tilia et sculpturis utiles. Alnus fabricis inutilis
sed necessaria si humidus locus fundamentis palandus est. Ulmus et fraxinus si
siccentur rigescunt atque curvabiles. Cypressus egregia. Pinus vel picea nisi in
siccitate non durat. Cedrus durabilis nisi tangatur humore. Quercus autem
ex parte meridiana ceduntur utiliores sunt. que non ex septentrione proceriores
sed facile viciantur.

De officio villici

Villicus disciplina bona utatur secundum Varronem ferie serventur alieno manum
abstineat sua diligentissime servet. litibus familia supersedeat. Si quis
deliquerit bono modo vindicet. familia male ne sit ne algeat ne esuriat
opere bono exerceat facilius a malo prohibebit. pro beneficio gratias referat ut aliis
recte facere libeat. Villicus non sit ambulator. sobrius sit semper ad cenam ne
eat. familiam exerceat. provideat ut que dominus imperaverit fiant. ne plus sensiat
sapere se quam dominum. amicos domini habeat sibi amicos. Injussu domini nemini credat.
quod dominus crediderit exigat. mutuum nemini det. ne quid insciente domino emat
ne quid dominum celavisse velit. opus rusticum omne ut sciat facere curet
et id faciat sepe dum ne lassus sit. si fecerit sciat in mente familie esse illi

aut equorum faciunt si hoc faciet minus libebit ambulare et valebit rectius et
dormibit libentius primus cubitu surgat postremus cubatum eat prius villam
videat ut clausa sit et ut quisque suo loco cubet et ut iumenta pabulum habeant
boves maxima diligentia curatos habeat bubulcis obsequiosus partim sit quo
libentius boves curent Aratra vomeresque faciat ut bonos habeat pecori et
bobus diligenter substernat ungulas curent scabiem pecori et iumentis caveat
id ex fame et si impluit fieri solet opera omnia mature conficiat nam res rustica sic
est si unam rem sero feceris omnia opera sero facies Stramenta si desunt frondem ilignam
legat animal legat eam substernat ovibus bubusque Sterquilinium magnum habere
studeat et per autumpnum evehat et cum oleas oblaqueat ac fimum addat fron-
dem populneam ulmeam querneam per tempus cedat eam condat non per aridam pro
pabulo ovium Item fenum aridum de prato recondat per ymbrem autumpna-
lem rapinam pabulum lupinumque serat De officio patrisfamilias et qualiter debeat

Catho scribit predium cum comparare agrum emere et villici opera atque res inquirere

cogitabis sic in animo habeto ut ne cupide emas ne ve opera tua parcas
nec satis habeas semel circuire quotiens ibis totiens magis placebit quod bonum
erit vicini quo pacto niteant id animadvertito et uti eo introeas et circumspicias
uti inde exire possis uti bonum celum habeat calamitosum non sit et solo bono virtute
sua valeat si potes sub radice montis sit et in meridiem spectet in loco frigido
loco salubri operariorum copia sit et bonum aquarium oppidum validum prope sit
In hiis agris qui non dominos sepe mutant qui in hiis agris predia vendiderint
quos pigeat vendidisse uti bene edificatum sit Caveto ne alienam discipli-
nam temere contempnas a domino bono colono bonoque edificatore me-
lius emetur Ad villam cum venies videto vasa torcula et dolia si multa sunt
ubi non erunt scito pro ratione fructuum esse instrumenta multa vel pauca sint vide-
to sumptuosusque ager ne sit Paterfamilias cum ad villam venit fundum ea-
dem die si potest circueat vel die sequenti ut cognoscat quo fundus cultus sit opera
que facta infectaque sint Postea villicum vocet ac interroget quid operis factum sit et
quid restat satis ne tempore opera sint confecta possit ne que reliqua sunt conficere Et quid factum
sit vini frumenti aliorumque omnium ubi ea cognovit rationem inire operarum dierum
Ubi ei opus non apparet dicit villicus se dolo curasse se non valuisse tem-
pestates malas fuisse servos aufugisse ubi eas aliasque causas multas dixerit
ad rationem operum operariorumque villicum revoca Cum tempestates et pluvie fuerunt
que opera per hyemem fieri et per ymbrem potuerunt dolia lavari picari villam pur-
gari frumentum transferri stercus foras efferri sterquilinium fieri semen pur-
gari funes sarciri novas fieri centones cuculliones familiam potuisse
sibi sarcire per ferias potuisse fossas veteres tergeri viam publicam
muniri vepres recidi ortum fodiri pratum purgari virgas vinciri spinas
eruncari Cum servi egrotaverunt cibaria tanta dari non oportuisse Que opera
reliqua sunt curat ut perficiantur Ubi quod deest in annum ut paretur que
supersint ut veneant que opus sit locari ut locentur ut imperet et ea scripta
relinquat Pecus omne consideret oleum vendat frumentum et quod supersit ven-
dat boves vetulos armenta oves lanam pelles plaustrum vetus ferramenta
senem et morbosum vendat patrem enim familias vendacem non emacem oportet esse

Item quod pertinet ad sationem suo quoque tempore committenda vel manifestanda sunt que vendenda vendendum. Etiam cum quis servari non potest anni se committet celeriter emat et vendat quod servari potest tunc vendat cum caritas est. Sepe enim diuturnus non modo consumitur adcrescit sed etiam fructum duplicat si experto agricola tempore emat. Et sic est finis primi

Incipit liber secundus de natura plantarum de rebus quibus cultum cuiuslibet generis agrorum

Quoniam in superiori libro de hiis que utilia sunt saluti habitantium rurii quedam utilia scripserim consequenter de ipsorum operationibus in rusticalibus agendis dicendum est. Verum quia rurales operationes variantur secundum varietatem plantarum locorum et temporum quorum diversitatis sine notitia nature plantarum prius ipsarum et eorum que plantis necessaria sunt perfecte cognosci non potest. De hiis in hoc secundo libro agendum est. Et quia quedam sunt communia cultui cuiuslibet generis agrorum de hiis etiam in eodem libro dicetur. Dicam itaque in primis de hiis que omnium plantarum conveniunt secundum generationis principia.

De hiis que omnes plante conveniunt secundum generationis principia

In plantarum generatione sunt secundum sententiam Alberti septem sine quibus omnino nulla nascitur planta. Calor videlicet celestis circuli qui est primum et universale principium plantarum. Secundum autem est conveniens calor loci quia si in loco sit nimius frigoris mortificativa non suscipiet virtutem caloris celestis circuli. Similiter autem si locus vehementer sit adustus erit sicut arenarum et eius quod vocatur mortuum sabulum eo quod non est talis locus susceptivus celestis virtutis plantas vivificantis. Tertium autem est calor qui materie seminali quecumque illa sit inheret quia sine illo autem non esset receptiva caloris vivifici quia receptioni caloris vivifici non esset retentiva et nichil formaretur ex ipsa plantarum aqua sed evanesceret per evaporationem. Probat autem hoc opera vivificationis quoniam in quibusdam plantis cum primum formantur et sunt tenelle umbracula oportet fieri ut calore solis non evanescat sicut quando ex seminibus pullulat cypressus vel ficus. Terra autem sunt nutrientia talem materiam. Quartum primum est humor radicalis inherens et quod formatur in plante speciem quod primum spirando pullulat sursum et erumpit ad terre superficiem quando cum pullulat evacuat ab inferiori materiam humoris ~~tota~~ humoris formas instrumenta plantule et nichilominus in radice. Destitutum autem nimio calore subiecto attrahit humorem loci et est secundus humor nutriens concepte plante incrementum sicut nutrit matris sanguis menstruum in conceptione et formatione animalium. Quintum autem est humor pluvius et roris et nivium desuper venientium quando se habet ad plantas sicut humidum nutrimentale ex cibis sumptum in animalibus ratio humidum quod desideratur a plantis iam formatis et ad speciem deductis sicut cibus desideratur ab animalibus natis animalibus. Sextum autem quod exigitur est aer conveniens continens commiscens ille autem confirmat si bonus est et corrumpit si malus est plantas. Et ideo venti urentes et pruine mortificantes ledunt et destruunt plantas. Ab aere autem temperato pervolunt qualescunque et fructificant. Si autem arbor in genere suo est calida et humida et calor quidem aperit meatum et expellit humidum humidum autem habundans sufficienter unitur materia et ideo statim commiscetur in stipite et auget illum et roborat et remittit in eo ramos multos et in ramis plurimas virgas. ~~Sequitur~~

~~liber~~

Considerandum est autem **De generatione diversitate generationis plantarum**
principaliter de diversitate generationis eius fere secundum totam naturam plantarum. Et de
hac quidem diversitate ab antiquis fere amplius nichil invenitur quam quod dixit Aristoteles
quod arborum scilicet et plantarum quedam generantur plantatione quedam ex semine et quedam per
se ipsas ex ipsorum elementorum commixtione et virtute celesti que tali commixtioni virtutem confert
vegetabilem. Et ea que plantantur aut radice nata evellitur aut a stipite aut a ramis aut
a semine nata transfertur de loco ad locum sed hoc proprie non plantatio sed transplantatio dicitur.
Et iste que sic transplantantur quedam totaliter integre transplantantur et quedam per divisionem
sue partis et corticis aliquantulum confunduntur et scinduntur et infinguntur terre ut facilius
et citius trahant nutrimentum. Adhuc autem ea que secundum partem aliquam plantantur quedam plan-
tantur in terra sicut fit de vite salice et busso frequentius. Quedam plantantur in alia
arbore et hec plantatio vocatur insitio. Quod autem in generatione plante valde nobis
occurrit est quod plantarum quedam ex semine habent generationem que non producunt semen
simile illi semini ex quo habent generationem. quedam faciunt semen melius et quedam peius.
Aliquando enim quibusdam seminibus malis bone arbores proveniunt ut ab amig-
dalis amaris et acidis alie fiunt dulces. Et aliquando a malis generatis sine punicis // silv-
cis acidis aliquando fiunt dulcia et aliquando econverso. Quorundam autem plantarum semen tam
debile fuit aut ex loco aut ex aere corporis continentis deficit et illarum generatio in
tali loco non est ex semine sed ex aliqua alia plantatione sive ramorum sive radicis et
hoc precipue est in principio et in palmis et ficubus et malagranatis. Et similiter in
omnem abietem natam nulla enim illarum semen facit tante efficacie quod pullulare
faciat nisi raro. nam ex semine palma quidem pullulat et cypressus et maxime
palma si plura semina simul coniungantur ex uno enim simplici semine pullulat
raro. sed cypressus et ficus pullulat ex uno grano seminato ad modum libe-
rum et convalescunt paulatim. non autem de facili fit quod ex semine malo pro-
veniat bona planta vel econverso licet hoc aliquando fiat. sed in animali hoc contingit
multociens propter diversitatem et alterationem aerum et ventorum et nutrimenti cum animal
sit facilis alterationis frequenter fit quod semina male complexionis animal alteratur et
fit melius et bone complexionis alteratur et fit peius. Et animal generatum fit secundum
semen ex quo generatur dispositum vel peius vel melius. cuius signum est quod omnia do-
mestica animalia videmus valde differentia in quantitate et colore quod non acci-
dit eis nisi propter suum nutrimentum multam diversitatem et diversa fermenta stabulo-
rum et aliorum locorum in quibus conversantur propter quod et carnes eorum in sapore
diversificantur a carnibus animalium silvestrium. Talis enim diversitas in plantis
non est autem que radicibus terre affixe sunt et neque loca mutant neque nutrimenta

Locus in quo **De substantia et origine et generatione plantarum**
oritur planta est sicut matrix in animalibus et situs suus humor in tali loco
comparatur et attractus est sicut sanguis menstruus in matricibus animalium. Virtus
autem celestis in eis est sicut virtus distincta et non variata ad speciem quia quantum
ad plantas natura sufficienter variatur et distinguitur per qualitatem elementorum
et modum commixtionis eorum in materia seminis plante. Opera autem plante secundum
quod planta est sunt tria scilicet vis alimenti et augmenti et generative virtutes.
Alimento sine trahitur corpori tamen parum convenientis et simile sibi et hoc totum genera-
bile est in substantiam membrorum et ideo non habent ventres et venas sed tantum poros

et t(er)ra e(st) eis p(ro) ventre i(n) qua dimittu(n)t utriq(ue) impuritate(m) sicut viz et
humidu(m). Et h(ec) e(st) ca(usa) q(uod) infigu(n)t radices ora sua siles i(n) t(er)ram ex qua sic(ut) ex
stomacho sugu(n)t nutrimentu(m) et dirigu(n)t radices deorsu(m) maiores plante
o(mn)es ad locu(m) calidu(m) t(er)re ubi calor melius q(ue)miscet et digerit nutrimentu(m).
Et si aque plante magne i(n) sup(er)ficie (pro)figu(n)t radices et no(n) in p(ro)fundu(m)
diga(n)t cito arescu(n)t q(ui)a nutrimentu(m) q(uo)d e(st) in sup(er)ficie t(er)re evanescit ab
eis i(n) fumu(m) vel calore(m) sol(is) et no(n) cogit(ur) spirare in radicibus car(um) p(ro)p(ter) loci
grmctia(m). Augme(n)t(um) aut(em) ip(s)ar(um) plantaru(m) dicit quida(m) ex i(n)finitu(m) assume(n)-
tes plantas augeri q(uam)diu radicibus t(er)re adhereret quib(us) no(n) e(st) q(ue)stionem
q(ui)a c(er)tu(m) est o(mn)i(u)m nat(ur)a (con)stantiu(m) e(ss)e q(ua)ntitate(m) det(er)minata(m) int(er) duos t(er)minos maxi-
mi in suo g(e)n(er)e et minimi, sicut eni(m) egregie sic dicit Arist(ote)les o(mn)ia r(e)c(ip)i(un)t et
augme(n)ti et magnitudinis lic(et) eni(m) ex nutrime(n)tali formet(ur) (et) augeat(ur)
(quan)do plante t(ame)n p(ar)tes a(n)i(m)a facie(n)da e(st) additio in t(ame)n inducit(ur) p(ro)cessu temporis
ut extendi no(n) possit et t(un)c (con)stat augme(n)tu(m) in longu(m) et tantu(m) ex eade(m) ca(usa)
stabit etia(m) ad alios duos dyametros q(ui) su(n)t in latu(m) et p(ro)fundu(m). De ope-
r(ati)o(n)e aut(em) g(e)n(er)ationis planta(rum) hic solu(m) dicit(ur) q(uod) sugendo p(er) poros habet
nutrimentu(m) (et) ... q(uod) ... i(n) g(e)n(er)ib(us) a sp(irit)u egrediente, format o(mn)e
q(uo)d g(e)n(er)at. **De divisione plante per suas p(ar)tes integrales**

Consequent(er) aut(em) de p(ar)tib(us) vegetabilib(us) plantaru(m) d(e)t(er)mi(n)andu(m) e(st) et de
q(ui)b(us) q(ue) accidu(n)t eis ex na(tur)a et no(n) ex cultu. De fructib(us) eni(m) (et) cultu di-
ceret(ur) postius ... q(uod) sic(ut) in a(n)i(m)alib(us) ita in plantis q(uo)da(m) e(st) q(uo)d e(st)
act(us) ... e(st) q(uo)d e(st) p(ar)s plante actu sicut
... p(ar)s plante et vocatur succus. et q(uo)da(m) e(st) q(uo)d e(st) p(ar)s plante actu sicut
radix stipes et rami (et) h(uius)mo(d)i. Est aut(em) succus humor p(er) poros radicis
attractus ad nutie(n)da(m) tota(m) planta(m) q(ue)m p(er) p(ar)tes plante aut i(n)t(er)ne nat(ur)a
dist(ri)buit(ur). Iste e(st) q(ui) q(ui)a ad plante similitudine(m) colore digestivo sit de-
purat(us) no(n) eni(m) nutrit nisi sile q(uo)d ex g(e)n(er)atib(us) passionib(us) p(er) digestio(nem)
ad similitudine(m) ei(us) membri vel p(ar)tis q(ue) nutrit(ur) alteratu(m) e(st). Ex h(uius) aut(em)
n(ost)r(u)s (con)cluditur q(uod) humor cibalis plante mag(is) sit insipidus i(n) radice
et s(ecundu)m q(uod) mag(is) et mag(is) a radice p(ro)cedit fit plus et plus (et) plus ac-
cipit sapore(m) plante (con)venie(n)te(m). sicut aut(em) accipit sapore(m) ita et(iam) acci-
pit inspissatio(nem) et subtiliatio(nem) et a(n)i(m)e. Ex actione eni(m) caloris in ip(s)u(m)
fit ... ut inf(r)a dicebit(ur)
... et ip(su)m nisi p(er) accid(ens) impediat ...
Et quibusda(m) q(ui)de(m) plantis calor exalante plurimu(m) humidu(m) remanet
t(er)restre viscosu(m) lucidu(m) p(er) n(ost)r(u)m dyaphani na(tur)a(m) i(n) ip(s)o et e(st) odoriferu(m)
p(er) actione(m) caloris i(n) ip(s)o eo q(uo)d q(ui)a (con)venie(n)t(er) digestu(m) aromaticu(m) q(uo)d aut(em)
corruptu(m) e(st) fetidu(m) est et h(oc) humidu(m) q(uo)d (cu)m calore apiente paru(m) stillat
frigiditate ae(r)is exsiccat(ur) et vocat(ur) gummi. Aliq(uan)do et(iam) distillat p(er) ...
... in planta et t(un)c et(iam) gu(m)mi vocat(ur) s(ed) no(n) e(st) tale ... ut p(ro)-
deu(m) e(st). Partes aut(em) q(ue) actu su(n)t p(ar)tes plante dividu(n)t(ur) in duo g(e)n(er)a. Que-
da(m) eni(m) su(n)t sic(ut) membra officialia in a(n)i(m)alib(us). qued(am) aut(em) sic(ut) similia
nodi eni(m) et cortices et hi(us)mo(d)i p(er) modu(m) venaru(m) extense et radices su(n)t
sicut membra officialia et nutrime(n)ti officio deservie(n)t(ia). S(ed) lignu(m) i(n) h(is) qui-
bus lignu(m) et caro ... i(n) no(n) h(abe)ntib(us) lignu(m) e(st) sic(ut) m(em)bru(m) sile e(st) a(n)i(m)alib(us)

Cortex autem sicut pellis est in animalibus. Et ad hunc modum est de ceteris partibus plante. Sed
nodus ille qui vocatur malcolus est factus a natura ut in ipso fiat succus et ampliorem
accipiat digestionem cuius signum est quod si in ramis silvestrium arborum fiat incisio
ultra medium ita quod medulla sit abscisa et postea ligata solidetur temperabitur malicia
nō fructuum et meliorabitur sapor eorum. Causa autem est quod ibidem retortum porum in-
veniens nutrimentum ascendens per truncum stat et diutius digestum in meliores de-
generatur et transformatur fructus. Huiusmodi autem nodos habent precipue in plantis ea que rare
sunt substantie et habent magnas medullas que in toto sunt concava et cum hoc sunt valde lon-
ga sicut est bitis et biticella et cucurbita et arundo et grana frugum ut triticum
et siligo et ordeum et avena et alia huiusmodi. Radices tamen planta habet ori similes quantum ad
tractum nutrimenti, habent tamen quantum ad alium modum similitudinem et effectum cordis ra-
dices plantarum quia cor nutrimento attracto primum infundit calorem vivificum per quod
ad vitam moveri incipit et hoc facit radix in plantis quoniam ex radice datur eis
calor et forma vite potentialis per quam ad omnes partes plante naturali motu movetur.
Sunt autem plante novales dicte et abstinentes propter radicum suarum dispositiones contrarias.
raras enim et porosas et calidas habentes radices multum trahunt de nutrimento
plus autem quam digeri possit et terminari a natura arborum et tunc arbor generabit fruc-
tus vermiculosos et putrescentes si non exsudet vel aliter emittat superfluum
humidum quod in iuventute plantarum hoc maxime accidit propter caliditatem nutrimenti earum.
Aliquando autem curantur ex hoc quod perforantur iuxta radicem ibi enim exit superfluum
humidum sicut per flebotomiam. Sunt autem plante calide et rare radices sunt in
terra sicca in qua pluit raro et in qua cepit cum impetu multa pluvia sicut est terra
climatis primi et tertii et forte quarti per aquam sive partem trahit radix plante multis vici-
bus interpolatis ex habundantia pluvie multum nutrimentum quod antequam alia pluvia
superveniat trahitur ad partes superiores et completa digestione perficitur et ideo tales
in calidis locis sepius forte florent et fructus emittunt. Et hoc est causa quare in terra Mau-
rorum sepe florent arbores in uno anno. Fit autem et hoc in nostris climatibus licet non produ-
cant plante nostre nisi paucos flores qui propter erraticum humidum frigent atque ubi valde ca-
lidus et siccus. Sunt autem quedam plante humide aquatice molles et ille quecumque
infiguntur terre de facili radices emittunt et convalescunt. Hoc autem faciunt ea quorum
dure propter similitudinem ligni radicis et corporis plante sicut buxus cuius ramus in terra
infixus de facili convalescit. In quibus autem hoc non fit causa est quia destituuntur ligni nutri-
mento antequam ex se formare possit radices eo quod aut porosum non est aut non habet
calorem sufficientem continentem et ideo arescit antequam ex se emittere possit radices et ideo
quecumque calide sunt ramis infixis in terra convalescunt sicut iuniperus sabina et multe
alie. Et iterum quecumque molles sunt tactu ab humore terre nutriuntur et implentur et
convalescunt sicut salix et alia. Quecumque autem contrariam habent dispositionem horum frequenter
arescunt quando rami earum terre infiguntur. Vena autem in planta proprie loquendo non est
nisi secundum multum manifestam similitudinem habent sed vie nutrimenti dicuntur vene cuius
quia aliquando sunt directe ascendentes et tunc crescit recte planta que per quasdam tunicas
herbales vel ligneas circa venam supponuntur. Aliquando autem sunt tortuose et tunc efficitur
planta nodosa. Aliquando autem diffunduntur reticulatim in planta et per vias ducas
nutrimentum trahitur et per transversales retinetur et disponitur in partes plante nutrimentum

veniunt etiam hic iste aquam radice ascendere · aqua autem ex medulla ad exteriora pla
nte sicut linee muste producte ab eodem centro. Talis autem est dispositio venarum in pla
nta medulle autem plantarum videntur esse sicut nucha in animalibus et per medullam in
arboribus decurrit et pulsat plus de spiritu plante quam per aquam aliarum venarum et
ideo est vigor spiritualis plante quia alie partes distantes a radice non bene vivificantur ad
formam speciei plante et ideo plante sicut ortum et principium ramorum quorum oriuntur a corpori
bus plantarum a medulla que ex vicino radicis. Et quando ligna scinduntur per aridi
tatem profundantur frequenter fissura que venit usque ad medullam et ultra non invenitur profu
ndari scissura nisi raro. Plante autem que nutriuntur ex medulla per poros cursuales
sicut medullas maiores. Et que nutriuntur per poros diversos ascendentes sine medullas mi
nores. et quando non videntur medullas sicut quando magne efficiuntur. Et hoc quia ligne tunica
arcte per alias circumstitutas comprimuntur et quasi insensibile faciunt viam medullarem
Et probabile est quod hoc sit una causa corruptionis magnarum plantarum intus suffocato
vivo spiritu vitali in medulla inclusa. Et hoc quia constringitur per circumstans induratum et ex
siccatum lignum. Ipsa autem substantia medulle videtur esse sicut pergamenum quoddam extenu
atum de auribus animalium et hoc fit per calorem et spiritum et motum qui pulsat in
ea et propter de auribus animalium. Et hoc quod omnes medulle plantarum frequenter inveniuntur a principio
medulla cuius signum est quod fere omnes medulle plantarum declinant ad citrinitatem et
unitatis plante corum albe et humide et in processu etatis declinant ad citrinitatem et
siccitatem. Sunt autem plante quedam fere totam substantiam habentes medullosam sicut sam
bucus ebulus et huiusmodi et omnes ille nodos habent multos et nutriuntur ex medulla
et ideo est multa in eis et in hoc quod est virtus hoc nisi est medullosa quam sambucus et
ebulus. Alias autem ex parte plantis in toto concavas sicut fistulas quasdam et cala
mos et hoc fit ideo quia ille multum indiget spiritu fumoso libero qui elevatur in concavo
plantarum illarum ex nutrimento quod ascendit per diversos poros laterum plante
sicut arundo et calamorum genus et huiusmodi. Hec igitur est dispositio et medullarum. Cor
tices in plantis sunt sicut corium in animalibus. et sicut in animalibus post corii exporti
cationem et abscisa non recrescit sine magna animalis excoriatione sed scissa per longum et
latum pellis cito consolidatur ita est in corticibus plantarum. Et quod excoriantur
plante frequenter quando in superioribus in circuitu cortex ab eis abraditur usque ad car
nem plante lignea vel herbale. Non est autem cortex ex compositione venarum sicut
corium animalis sed substantia corticis generatur ex terrestri plante expulso ad superficiem
ipsius. Est autem cortex duorum modorum interior scilicet et exterior. Interior mol
lior et exterior durior et asperior. De diversitate nodorum et sim
plicium partium plante et de causa augmenti eius
Sicut autem in animalibus inter articulationes venarum et nervorum sunt supplementa
partium simplicium que sunt carnes vel carnis sunt loco carnium in non habentibus
carnes ita sunt in plantis ligneis partes vel herbales que lignee sunt simplices
et nodales quibus auctis augetur planta et quibus desiccatis et diminutis
planta videtur exsiccari diminui et cetera. Dicuntur igitur partes simplices in
plantis et nodales eo quod ille influunt et effluunt per exsiccationem plantarum sicut
nodalia supplementa in animalibus. Hoc autem cernimus totum et anothomia cognoscitur
in urtica maiori et canapo et lino et in multis aliis que venas venales
habent multas fortes et viscosas et duras et quando magna comprimuntur in eis

carn malis et postea exsiccatur et grumum et [illegible] et recedit et remanet
bene illarum plantarum ad modum lane longe candide et molles propter discussionem
stalle quod est in eis et fuit ex eis panni Et hic est modus quem habebant antiqui
philosophi in corporibus hominum et aliorum animalium quos ligabant contra ictum aque vehementis
et cum abluta carne mali et mollior reticulam retinet ex nervis et venis
et demonstrabatur modus divisionis earum in corporibus animalium sicut autem est in vertica canna
potest lino ita esse absque dubio est in aliis plantis licet male non possit ita ab officiali
libus partibus separari in eis. Probatur autem non simplex in planta dicitur et quod ex pluribus sim
plicibus est composita sicut radix et ramus et huiusmodi ¶ Planta dicitur a platone esse figure
hominis conversi radices enim habet subtus ori similes que dilatantur undique ut nutrimentum
accipiat et ideo dilatatur planta inferius superius non dilatatur propter ramorum infusionem
qui multiplicatur ex duabus causis quarum est materialis scilicet nutrimenti habundantia
altera autem efficiens que est calor solis undique exterius tangens arborem et ebullire
faciens succum et evocans ad exterius et ideo erumpit in ramorum multitudinem
in superioribus ubi magis constringitur et per digestionem amplius subtiliatur et huius
signum est quod plante que circumsepte sunt multis aliis plantis sicut arbores in nemori
bus spissis et umbrosis crescunt in altum et non multiplicantur in eis rami nec
multum ingrossantur earum stipites et materia quedam ramorum est ex eo quod per calo
rem solis non potest in eis evocari et ebullire succus ad superficiem sed potius frigus
umbre concludit calorem intrinsecum qui intus multiplicatus ex fuga contrarii elevat
totum nutrimentum in altum et cum motus frigoris sit ad centrum quotiens motus
caloris a centro expellit nutrimentum ad circumferentiam ut impinguetur et dilatetur
stipes totiens inflectitur a frigore loci umbrosi loci in se nutrimentum et impedit
stipitis fieri ingrossationem. De generatione et foliorum floris et fructus

Dico igitur quod folii in omnibus plantis materia est humor aquosus non bene digestus
a terrestri sicco non bene a fere feditatis purgato aquiculum passus et co
mixtus ¶ Finalis autem intentio foliorum est ad fructuum cooperimentum eo quod natura
purgatione indigeat a superfluitate humidi aquosi et cum sit sagax et ingenio
sa eodem purgamento utitur ad fructuum defensionem. Materia autem tam foliorum
quam fructuum est quidam duo sunt vapores in quibus tamen in genere plante quam in aliis
vaporantibus omnibus. Vapor scilicet humidus et aquosus Et vapor siccus et ven
tosus. Vapor humidus est materia folii. Vapor autem siccus ventosus est materia
fructus propter quod est fructus secundum genus suum ventosi esse videtur et nodatur licet
autem folium per umbram separata restringat solis arsuram tamen quia fructus multa indi
get de sole producitur folium aquiculum distans ut non obstet digestioni que fit
per solem ¶ Florum autem materia generalis est facta ex humido subtiliori quod calore primo ebul
lit et propter habundantia que est in ipso dilatatur ad modum folii ideo tamen quia humidum
quia magis digestum flos fere universaliter est odoris boni quam in ullo est nisi
humidum optime digestum et subtile hiret sicut et terrestre quod in ipso est subti
lissimum est et valde commixtum cum humido Cum enim ex vapore terrestri ventoso
creatio sit fructuum est in ipso vapore subtilius aquosum et humidius et minoris
terrestreitatis quod non de facili constat et inspissatur calido digestivo et hoc tamen fit
magis vaporabile quam residuum eius quod est in materia plante in loco gemme in quo

erumpit fructus primo calore statim erumpit et formatur in florem propter quod adhuc
flos tener quem mel producit et ceram et hoc invenimus in melioribus florum in profundo
quorum tamen natura format subtile humidum quod passum est a subtili et bene commixto sicco fluit
ex ipso subtile et bene decoctum quoddam humidum aqueum per modum dulcis flegmatis
in malis. Constat igitur quod florum substantia fit ex subtili aqueo commixto cum subtili ter-
reo quod subtilitate sua porosa formabile est in figura florum quam in grossitie fruc-
tuum Et ideo primo calore veris flores prorumpunt propter subtilitatem substantie sue magis
et facilius leduntur a frigore quam folia vel fructus propter eandem causam et sunt multum re-
dolentes propter subtile humidum quod a sicco vehementer passum est quod quidem spiritualiter ita
resolvitur in odorem substantia et humidum foliorum magis grossum aqueum indigestum est et humidum
fructuum in principio suo magis est stipticum et terrestre indigens multa digestione
propter quod ultima completur propter quod folia et flores amplius quam fructus cadunt et germinat
non tenet augmentum vel nutrimentum a carne illa sed a terra cuius signum est quod cum
aufertur tota aqua circumposita melius germinat semina quam cum eis remanet propterea
nutrimentum fructuum putrescat facile eo quod natura non excogitat illud nisi ut putres-
cat completo semine et cadens in loco seminis fumum et infundat lutum ideo semine
facilius qualescat Cuius signum est opus rusticorum cum cum vites facere volunt
facere firmant eas ex pampinis et acinis que colliguntur ex ipsa eas vinea cuius
vites facere intendunt. Hec etiam considerantur in operibus nature si enim caro fruc-
tus ad fecunditatem seminis non esset tunc natura numquam deficiat utique procul dubio semina
seminaret separet per cessuram et apturam a carne fructuum eadem Et huius contra-
rium videmus in nature opere cum quod seminans terram quod fit per putridam carnem fructus ad
fecunditatem seminis eiusdem operatur. Contingit autem frequenter deperire fructum quam florem
ex aqua terra cum Aliqui autem magne sunt plante et humidum ponunt ad nutrimen-
tum ex formandus erat fructus sed subtile quod tunc sit in flore non est ita corporabili
plante et tunc perit fructus et non flos Aliqui autem non ita cito possunt movere grossi-
et vinci sicut subtile humidum et tunc 2° 3° forte vel 4to anno fructificat licet omni anno
floreat. Alii autem non possunt in tantum attrahere propter duritiam suarum radicum et tunc forte
non attrahit sufficiens nutrimentum fructibus nisi per duos annos vel tres et quando congregatum
fuit in planta sufficiens nutrimentum tunc fructificat et non in aliis annis. In oleis igitur
pinguibus hoc est evidentum sicut diximus sed oleum sepe putrificat fructum eo quod ad fructum
eius multus humor pinguis exigitur et multus calor digerens et ideo ex deo causis
frequenter impeditur.

De unitione et divisione plantarum

Est autem unus modus unitionis qui fit per insitionem in qua planta unitur pla-
nte sicut radici et sicut rama stipiti et germinatur cum ipsa ita quod per omnia effi-
citur eiusdem ligni et eiusdem nutrimenti cum tamen non sint eiusdem speciei aut forte eiusdem ge-
neris eiusdem in qua fit insitio et planta que inseritur in tantum trahit nutrimentum ab ea cui inseritur
nec est quod fit insitio natura sua nichil producit nisi radices supinis aut
est quod inserimus cui fit insitio natura sua nichil producit nisi radices supinis aut
neque ramos emittit neque surculos nisi raro digeritur tamen succus ad natam et
modum nisite et non eius cui inseritur Et ex hoc semina in arbore duas eo digesti-
tiones licet admixte sunt satis similes Quarum una est in radice et altera in stipite et
in ramis quare probabile est eo meliorem insitionem quam inferiore quam superiore et
quanto magis fiat infimus tanto magis fructum et saporem eius immutari et domesticari

quando vero fiat altius tanto magis quia maior est humectatio virtus in toto quam in parte et
maior in maiori arbore parte quam in minori. Et quod huius mirabilius est caro fructus
est secundum naturam et virtute digestionis stipitis et sapor medulle et vigor est secundum naturam ra-
dicis. Cuius causa est quia pulpa carnis fructuum est de proximo fluxu. Illa autem me-
dulle non potest de proximo fluxu sed de ea parte que est loco cordis plante ex cuius virtute
tota arbor informatur et hec est radix. Similiter autem est in fetibus animalium que
ex maiori parte abscinduntur de cerebris animalium et attrahuntur ut distillatio per totum
corpus virtute corporis totius accipiat. Sic etiam et medulla trahitur a primo membro
arboris ut accipiat virtutem totius et maxime radicis que est virtute vivens
totius corporis plantarum. ¶ Dubitatur autem quare in animalibus divisa non qualescunt di-
visorum autem utrumque in plantis qualescit. Solo quia vis planta per similitudinem
simplicem partium undique sicut per os quoddam sugit nutrimentum et in se querit in ma-
tre et virtus digerit et ideo qualescere non potest. Sed in animalibus que omnis habent in multis
similia corpora et ideo divisa in utraque parte sensum et motum cum quedam organa di-
visa a reliquo corpore habeant formam sicut os et ideo quando partes ille destituuntur
qualescere non possunt eo quia nutrimentum non possunt sugere nec ad convenientiam sui cor-
poris digerere in illis. In divisione autem ista magis lacerata qualescunt
nisi sint valde rare substantie sicut vitis et salix. Hoc autem ideo fit quia cum lacerantur
ad inferius ramusculus retinet meatus aptos et vias integras versus nu-
trimentum et ideo statim ut vis illa ad nutrimentum attingit sugere incipit
et qualescit planta. Cum autem inciditur vel secatur tunc pori diriguntur ad nu-
trimentum ut vim sucti et non per longitudinem alia nutrimento infiguntur
et in ipsa sectione totum corpus plante acuitur et ipsi pori artantur
per collisionem et impressionem impetus secantis et ideo frequenter arescunt incisi
preter vitem et salicem que sunt rare substantie sed tamen magis ex quodam angulo longo
oblique abscisus ramus quam directe abscisus et circularis. Et hoc contingit ut dixi
quia poros plures aptos tunc habebit versus nutrimentum quam ex transverso secatur
quam quando directe. Cuius signum est quia quando dividuntur radices antiquarum arborum
secundum longitudinem melius fructificant eo quod per totam longitudinem divisione
per poros fit attractus nutrimenti. Si autem ex directo secetur in profundum nichil
omnino confert et forte nocebit tamen quia arescent arbores ille. ¶ Adhuc et huius
alia ratio est quia longitudo divisa non impedit cursum nutrimenti sed latitudo di-
visa cursum nutrimenti et via incipit. Et ideo scissura in arboribus per longi-
tudinem facta nichil omnino in figura et sapore variat fructus qui fuit
sanati. Si autem dividantur vel medulla que in medio est ramusculorum
et consolidentur statim variabuntur fructus et sapor eorum propter divisionem quod contin-
git propter impedimentum nutrimenti quod fit in nodositate que nascitur secundum latitudinem divi-
sa planta. Et ideo divisio secundum latitudinem est quidam modus insitionis et non divi-
sio in longum sicut videbimus in sequentibus. Preterea plante per abscisionem et
restitutionem partium redit continue vivens. Contingit autem aliqua parte amittere
radicem et pullulabit ex stipite alia radix et nutriet ramos et pullu-
labit ex radicibus stipes et rami consimiliter quamvis amittere et recuperare ramos

aut omnes aut aliquos

De transmutatione et mutatione unius plante in aliam

Alius modus transmutationis est qui raro est preter consideratos. Silva quercina vel fagina complectentium lignorum et magnorum que recisa in eadem specie non consistit, sed succisis arboribus producit recisa arbores que tremule dicuntur et arbores que betule nominantur in partibus Almanie, que sunt maioris ignobilitatis quam prime fuerunt. Causa autem huius est quia radices vetustarum arborum solide et dure sunt et clausorum pororum, nec valent ultra pullulare postquam stipites arborum statim super eas precisi fuerint; putrescunt igitur, et calor exalans ex ipsis et scindens terre humidum efficitur formativus plante alterius speciei, et quia destitutus est a vigore arborum antiquarum pullulabit in arborem ignobilem, et aliquando non pullulabit omnino, aliquando non generatur ibi nisi filix vel genus vel aliqua alia herba. Est et alius modus valde multiplex, sicut certissime probare potest qui experitur in talibus. Fere enim quotienscumque una et eadem arbor fructifera in stipite absciditur et relinquitur inferior pars in terra, sicut fit in insitione, et surculus eiusdem arboris sive generis in eodem trunco inseritur, fiunt in planta quedam fructus nec in figura nec in sapore cum precedentibus convenientes. Cum autem inseruntur surcula prunorum et cerasorum vel aliorum fructuum ossa habentium in truncum salicis, efficiuntur fructus sine ossibus. Vitis autem si inseritur in cerasum vel pirum vel malum, inveniuntur uve mature quando cerasa sunt matura vel pira vel mala, et tales mutationes valde mirabiles videntur scientibus quando diversas faciunt insitiones. Sic expertum est quod cum inseritur surculus persici in prunum vel cerasi truncum sive stipitem, quod miscetur amborum arborum natura et fiunt escula maiora et meliora quam sint alia escula. Et videtur hoc fieri sicut in animalibus ex permixtione diversorum seminum in complexione, sicut asini et eque ex quibus generantur muli vel burdones. Non enim longe est persicus a pruno vel ceraso, et ideo cum utraque arbor rara sit, et sit utraque virtus sua generat alteri et sic ex permixtis virtutibus in loco insitionis extollitur, permutatur in speciem aliam paulatim que est esculus arbor, quia per figuram foliorum agnoscitur quod illa aliquam diversitatem habet ad cerasum et prunum, et ossa que sunt in esculis etiam habent, indicant diversitatem ut probare sciverit frequenter aliquis. Est autem preter dictas mutationes illa qua de silvestri fit domestica et de domestica silvestris, cuius modum et causam oportet agnoscere. Est enim de expertis quod omnis planta domestica subtracto cultu silvescit, et omnis silvestris domesticatur quando cultus adhibetur. Silvestres autem habent plures fructus quam domestice, sed habent eos minores et acriores; sed domestice habent pauciores, sed dulciores vel minus acres et maiores fructus quam silvestres. Modus autem quo domestica fit silvestris est per subtractionem cultus et loci indurationem et arefactionem et propinquitatem ad sabulositatem et arenositatem. Generatur enim durities non permittit ad plantas distillare et evaporare nutrimentum sufficiens. Arefactio autem privabit nutrimentum, et sabulositas seu arenositas undique facit evaporare et non conservabit vaporem circa radices plantarum, et sunt macre et spinose et plurimorum fructuum efficiuntur. Multitudo autem fructuum earum ex siccitate provenit, quia siccitas est causa divisionis in materia et partibus; undique enim incipit nutrimentale

humidum sitis et ideo in natura prima dividitur. efficiuntur autem fructus acerbi vel amari
propter hoc quod calor intrinsecus non obedit digestioni complete sicut facit humidum domestica-
torum ¶ Modus autem quo silvestres convertuntur in domesticas valde est multiplex et
observatur et terra in genere hoc est et naturam fundi et etiam naturam plantarum et etiam umbras
et soles. Oportet quidem quod oportet fundum ipsum excolere et impinguare et solidum et granum
facere et tamen non depressum ita quod superius stellatas bonitates recipere non possit et
inferius ex terra vaporationes cum radicibus plantarum comiscere. et oportet congerere cum
ex tali terra quae cum stillicidiis in se fluctibus infundatur et cum evaporatione
moveatur apte et convenienter ~~tempor~~ competit ad complexionem plantarum ¶ Circa plan-
tas autem est considerandum putando eas per abscisionem spinosorum et superfluorum et per
incisionem et aquam per unguenta et emollitionem eius et per divisionem corticis
eius ut ingrossari possit planta ¶ Et quando fit incisio si debeat silvestris domes-
ticari oportet quod aut fragium eiusdem inserere stipiti suo aut ~~fragiu~~ fragium
alterius quod etiam est silvestris aut in fragio eiusdem in stipite suo maneat ultra
medulla ex incisione insidatur et religantur quia talis nodus in incisione generatus
ex soliditate sua magis retinet calorem naturalem sicut lapis calefactus maiorem et
magis diuturnum habet calorem quam lignum et humor cum diutius stat in tali nodo
tam propter carnositatem tamen etiam propter soliditatem ipsius et ideo melius ibi digeritur et
fructus tunc fiunt dulciores et suaviores et iste est principalis nodus do-
mesticationis ¶ Consideratio autem diligentissima oportet habere in umbris et solibus
talium locorum quoniam quaedam non bene convalescunt nisi in umbra ut cucurbita et
quaedam non nisi in sole calido vehementi sicut vitis et ita est in aliis multis
et ideo ista sunt valde attendenda ¶ Quod autem maiores et pauciores sunt fructus
domesticarum quam silvestrium plantarum causa est humidi abundantia intrinseci quod non
est per divisionem eo quod non tamen habet de sitis et acutis partibus sicut intrinsecum
silvestrium ¶ Et ideo cum sit habundans non facile divisibile in pauciora divi-
ditur sed in ea in quae dividitur abundantius fluit et ideo magis crescunt et ingrossan-
tur earum fructus

De alteracionis diversitate que fit in plantis

Secundum autem generationis diversitatem non modo etiam occurrit alteracionis diversitas
in plantis eo quod ipsa ~~sepe~~ frequenter causat generationis diversitatem et de hoc
traditum est ab antiquis quod arbor loci frigiditate et antiquitate nimis indu-
ratur et compactum habet corticem qui concludit poros radicis per quos intrinse-
cum calorem debet ¶ Et si scindatur radix eius prope truncum maioribus eius
radicis et scissurae illi lapis immittatur ne iterato claudatur et consolidetur
incipit calor intrinsecus per poros prope scissuram et iterato vegetari et fruc-
tificare et fit de sterili arbore fit aliquando fertilis ¶ Amplius quaedam arbores di-
cuntur masculinae et quaedam femininae et discernuntur in hoc quod prius pullulat
fortius movens et quod folia strictiora et nodosa sunt propter siccitatem masculi
et hoc habent in plantis pluribus locum sed maxime in palmis in quibus ramus vel
pulvis masculi positus super ramos feminae confert ad generationem et maturi-
tatem feminae fructuum ¶ Idem est si plantetur masculus iuxta feminam ut odor
masculi beneficio venti deferatur ad feminam ¶ Talis si arbores malorum punicorum

plantentur iuxta olivas ut vapor ex balanstiniz ad olivas feratur conferunt
Et per oppositum quedam plantarum quotate aliis impediunt generationem et fructificationem
earum sicut corillus vitam impedit et iuxta impedit fere omnes alias plantas propter
incurabilem amaritudinem quam habet Ex alteratione etiam aliquando contingit ex tam aliqua
ex frigiditate vel alia causa alteratur planta quod mutatur etiam in aliam speciem aut secundum to-
tum aut secundum partem et hoc modo dicitur calamentum mutari in mentam aliquando Silig-
aut triticum in siliginem mutatur aliquando et econverso siligo in triticum ut ait Albertus
Causa autem maxima alterationum istarum est per cultum nutrimentum et locum Amigdola enim et
malagranata et quedam alie plante a sua malicia mutantur per culturam Malagranata
etiam stercore porcino firmata et dulci aqua frigida irrigata meliorantur Amig-
dole autem precipue quarum humidum superhabundat si clavus infigatur vel perforetur in ali-
quo loco ut distillet superfluum humidum cum gummi quod multum ipse emittit post
compressionem et perforationem emendationem recipiunt Sic etiam plante que vermiculosos fa-
ciunt fructus curantur Et rustici non faciunt nisi vinum fortiorem (?) propter quod distil-
lat superhabundans humidum quod cum emittitur aliud melius digeritur a calore
complexionali Hoc etiam artificio plante silvestres in ortenses convertuntur Educitur
enim ex ipsis humidum incultum et per cultum alterantur corpora earum sicut per medi-
cinam et tunc ad aliam complexionem convertuntur sicut medicus ducit humorem
malum et postea prebet nutrimentum bonum in alterantibus studet ad generationem sangui-
nis boni . Locus tamen et labor industrius multum conferunt maxime ad tales altera-
tiones in cultum et precipue tempus anni in quo fiunt huiusmodi plantationes et alterationes
quedam enim plantarum non emendantur nisi transplantentur ¶ Tempus autem in quo
plantentur et precipue cum tota adheret virtus est in planta tunc enim transplantata conva-
lescit quia iam in se attraxit humorem et calorem ex quibus pullulat et adhuc frigore
iuvatur ne humidum et calidum eius evanescat per evaporationem plante Aut pla-
ntantur in hyeme et melius convalent quia iam facta est plantatio in hyeme quam
ea que facta est in vere In hyeme enim calidum naturale clausum est in semibus pla-
nte et calidum quod est in visceribus terre conclusum facit evaporare subtile humidu-
m ad radicem que in locum calidum terre infigitur et ex hoc planta convalescit nam
viscera terre magis calida sunt in hyeme quam in aliquo alio tempore anni Cum autem
viscera plante sint humido vaporoso implentur et impugnantur (?) appropinquan-
te emittitur et convalescunt Et hec est causa quod plantatio que fit profunde in vis-
ceribus terre optime convalescit in hyeme In autumpno autem paucissime plantantur
quia tunc humor evanuit et calor et terra redacta est in contrarium frigidum propter
calorem estatis et sit necesse ex parte plante convalescere propter In estate autem generaliter
mala est plantatio propter calidum et siccum quod evanescere facit vigores plantarum
precipue tamen in cancro et leone postquam oritur stella que dicitur canicula quia tunc
tempus calidissimum est et sunt corpora plantarum eo arida et virtutes earum debiles
et terra privata humido nutrimentali In paucis tamen locis que tanto fervore carent
fit plantatio in tempore eodem sicut est locus qui vocatur corzona frigidus valde et
humidus quia ex montibus aqua multum est iuxta polum aquilonarem . . . . — —

liber

De diversitate plantarum suscepta ex diversa fructuum productione

Quedam arbores uno anno fructificant et in alio quiescunt et tales sunt multe et precipue magne arbores sicut olive piri ficulnee et quercus quia licet ramos producunt quibus cooperiuntur et dilatantur tamen in ramis illis non est sudans fructus nisi alternis annis eo quod multitudo ramorum trahit sucum ad suum nutrimentum et non permittit pullulare fructum nisi in tertio anno cum redundat humor in arbore sicut etiam magna animalia [illegible] ponunt in semine quam parva. Semper quedam in iuventute steriles sunt quia in iuventa etate quod ideo contingit quod sucus totus consumitur in nutrimentum eorum cum autem steterit nutrimentum tunc melius fructificat sicut vitis que vetula et uberiores producit uvas quam iuvenis dummodo ad extremam et decrepitam senectutem non pervenit. Illa enim in omnibus fit sterilis propter frigidum et siccum quod sudat in ea. Quedam autem econtrario melius fructificant in iuventute quam in senectute sicut amygdali piri. Harum autem plantarum natura presertim est arida et sicca in iuventute et ex hiis qualitatibus post iuventutem mutantur in frigidum et siccum et ideo penitus tunc steriles efficiuntur. Deinde in totum aride et hoc plus patiuntur amygdali quam piri.

De [quibus] indiget omnis planta

Omnis planta tota in omnibus operibus quattuor indiget precipue sicut et animal seminali scilicet humido seminali loco convenienti et aqua sibi humore temperato nutriente et aere sibi consimili et proportionabili. Cum hec quattuor perfecta et convenientia fuerint optime nascitur planta et crescit. Si autem hec aut aliquod eorum discessit ab ea debilitatur generatio et nutrimentum plante mortalis erit dissensione eorum.

De hiis que faciunt ad plante generationem et augmentum

Herbe autem et quedam vegetantur et crescunt radicitus in superficie terre indiget duobus vel pluribus de quattuor rebus que sunt semen putredo humor aqua plantatio que est planta nasci super plantam aliam. Horum autem quattuor primum quidem in se virtutem habet formativam plante et est in ipso materia et efficiens sit. Secundum autem virtutem formativam accipit a virtute stellarum. Humor autem qui est mixtus ex elementis cibus est et materia tamen generationis et crementi plante. Hunc enim planta prima digestione depuratum trahit de terra. Aqua autem sicut in omnibus nutrimentis non deservit nisi in hoc quod ipsa est alimenti vehiculum nec fluxum habet ad partes cibum nisi per modum aque motum; penetrabilis enim existens in se ipsa humorem terminabilem facit cibum ad membra et ad partes illas que nutriuntur. Plantatio autem super plantam aliam est que fit per insitionem et convalescit in planta interius habens humorem putridum vitale [illegible] et sit in planta alia in sua plante figura diversa ab ipsa. Sunt autem [illegible] istorum generationi plante deservientia. Duo autem conferunt ad nutrimentum. Ad generationem enim conferunt semen et putredo et plantatio in planta alia quod enim generationem confert oportet quod habeat in se formam [illegible] et ad speciem plante deducens. Hoc autem formativum a virtute inferiori sicut semen a virtute universali superiori sicut putredo et hec quidem duo simpliciter conferunt ad generationem. Tertium autem quod est generatio plante in planta confert simpliciter ad generationem et transmutationem [illegible] in figura. Sed alia autem que conferunt ad cibum plante diversitatem habent duplicem enim humor est cibi substantia aqua autem confert primo cibo motum ad partes

mutatis. Videtur autem quod adhuc que videntur conferre plantarum generationi et incremento de
quibus est superius facta mentio sicut locus conveniens et aer qualis sed hec non faciunt aliquid
ad esse plante sed bene esse et non conferunt nisi ratione seminis et putredinis et humoris qui sunt
extracta ex loco et de plante qualibus et convenientibus. Quod autem aeris quod videtur in
plante constitutionem immiscetur humori seminis et putredinis et cibi plante sicut fit etiam
in animalibus. ¶ Tempore plante vegetantur in calido tempore in umbra noctis et lignescunt
ad solis fervorem eo quod calore et humore per evaporationem destituuntur. In hyeme
etiam quando constringuntur plante exterius inveniuntur interius succose valde magis quam in estate.
Accidentes autem quod multum operatur et iuvat naturam plantarum est cultus hominis et hoc
ideo quia plante in genere animatorum minus elevate sunt et elementorum vires et ideo multum
sequentes et ideo quod mutat qualitatem terre et humoris in qua sita est planta multum mutat
naturam plante.

De putatione sive letamine et stercoratione et cibo plantarum

Licet natura sola sit principium et causa naturalium tamen in omnibus his quorum forme sunt
transmutabiles multum iuvatur arte et cultu ut in melius vel peius transmutentur.
Hac igitur consideratione loquimur de agris et eorum cultu et ortis et pomeriis et
vitis per quod fit cultus plantarum et removentur a silvestritate ad domesticationem. Videtur autem
maxime quatuor que et hec consideranda sunt. Cibus videlicet et aratio sive fossio seminatio et
insertio et hoc student omnes agricultores precipue. Cibus autem non est aliquod simplex
elementum oportet igitur cibum plantarum commixtum esse si enim simplici planta nutriretur et
ex alio constaret quod omnino irrationabile est. Adhuc autem cibus non est aliquis qui ad mem-
bra plante deduci possit nisi quod indiget planta rigato cibo ut hoc conferatur et
rigatione quod animalibus confertur per potum quando vehiculum est cibi deferentis ad membra.
Cibus igitur proprius plantarum erit aliquid commixtum humidum res autem commixta humi-
da integritate et salute consistens non est in via mutationis ad aliud sed solvatur in
seipsa nisi quod nichil nutritur a nutrimento in sua specie et suo esse salvato sed potius
ab eo quod iam corruptum est et destitit ab esse proprio quod est in via ad illud nisi quod
animalibus creatus est venter in quo cibus corrumpatur et exhalatur ab eo illud quod
nutrit animal humidum nutrimentale ipsa enim extractio humidi ipsius quod attrahitur in cibum
corruptio est eius quod nutrit quod in ventre digestum est per manducationem. Omnis
enim corruptio que est secundum naturam sic fit quod exhalatur humidum et remanet siccum deci-
dens in cineres sicut cito incineratur omne siccum animalium. Cum igitur non ventrem
habeant plante sed terra pro ventre utuntur oportet in terra et plantis esse putrefactionem
cibum plante et tunc attrahi a radicibus eius humidum et illo cibari. Hoc autem
probat opera rusticorum quando stercore quod letamen vocatur prope omnium plantarum
firmat genera quod non ad radicem destillat nisi de rigatione plante que aque de-
super fuse. Hoc autem letamen in genere duos habet humores unum quidem supernatan-
tem et aereum quando ideo facile est incorporabile plante sed potius attrahitur et incenditur
a sole. Alterum autem habet adunatum et immixtum subtili sicco quod est in terra ipso et hic est
vere cibus plantarum. Plantarum generaliter corpus siccius et durius est quam cor-
pus animalium et tali indiget cibo quando terrestreitate indurabile et siccabile sit.
Verumtamen cibus nutriens solidus est in nutrito indiget autem et hoc accidit plantarum
que nimis pingui et humido nutriuntur letamine contingit enim fructus earum

saporem ex letamine et speciem earum contingit nascentiarum et putredinem ¶ Ex letamine autem
quod coadunatum cum suo terrestri habet humiditatem et bonam commixtionem qualescunt et
roborantur et fructus proferunt copiosos et utiles ¶ Adhuc autem si minus humidum et
pingue sit letamen aquosa planta attrahit humiditatem plurimam et luxuriabit in
foliis et mollibus ramusculis infecundis et non sufficienter profert fructum et ille
quem profert erit aquosus et insipidus hoc ostendit omnes silvestres plante que
nutrimentum habent siccum et terrestre · fructus enim omnium istorum calidiores et sicciores
sunt et fortioris odoris quam ortensium qui cibantur letamine aqueo ¶ Adhuc autem
in phisicis dictum est fructum causari ex humido unctuoso hoc autem non est nisi quod ter-
restreitati fortissime commixtum est hoc igitur est maxime quod cibat et mutat sapores
et odores fructuum propter quod stercus animalium et non castratarum et precipue columbarum precipit
paladius commisceri cum letamine stercus enim hoc fumosum est valde et suo calore
in letamine superflua consumit humiditatem et tunc magis convenit plantarum cibo Quod enim
asininum et equinum vel ovinum et caprinum stercus a rusticis assumitur hec enim animalia habent
siccas egestiones et per inductas rationes plus magis congruunt letamini plantarum hac de
causa precipit cavere a stercore porcino quod tamen ex specie quam ex acuitate que siccum non est
plantis aufert magnum nocumentum Videtur igitur in qua dispositione letaminis oportet quod ipsum
letamen sit in via corruptionis potius quam sit iam tenuatum et ad terrestreitatem cinerea
deductum et calore naturali destitutum nam optime congruit quod iam per putrefactionem resudat ad
superficiem suum naturale humidum cum enim hoc humidum mutat quamdiu hoc ad radices plantarum
resudat tamdiu debitum plantis prebet nutrimentum ¶ Quapropter neque recens letamen
omnino convenit neque quod in vetustate inveteratum consistit sed quod est anni vel trium partes
anni habens optimum reputatur a cultoribus plantarum Recens enim adhuc in se
claudit humorem vetustum autem in toto amisit in admixtionem humorem suum in nutrimentum
propter quod etiam peritiores medicorum compositorum habitacula precipiunt sub tali letamine
fieri ¶ Fomentum enim huius letaminis a fumigatione sua aliquid caloris per poros
prebet liquefactionem hoc etiam ostendit industria alchimicorum qui optimas suas maturationes in
urbanis letaminis precipiunt fieri ventres equinos letaminis calore quod tamen tale ex quo
dum est humido expirat ad finem superficie · Adhuc autem sicco letamine posito et non
bene corrupto videmus arescere multas plantarum nisi multo prohibeatur humido aqueo
per continuam irrigationem quia siccus calor qui ex tali fimo generatur cum in radices
tendit in vitales radices plante et exsiccat et in ariditatem convertit totam plantam
propter quod ex omnibus hiis colligitur letamen quod mutat plante habitudinem et debet in
dispositionibus inductis Videtur igitur administratum letamen mutat plante naturam plus quam
cibus mutet animal quod cibatur ex illo Animal enim magis diversum est et longe longius
a se attrahit cibum quam planta et ideo cum letamen hoc sit cibus plante et vicinior
plante et similior sit cibus quam animali citius mutabitur ex cibo quam aliquod animal ¶ Adhuc
autem iam scripsimus habitum est quod planta terram habeat pro ventre et in terra prima sibi plan-
te cibus recipit assimulationem propter quod trahit ad se plantarum mutationem · Virtutes enim
terre precipue sunt virtutes plantarum et secundum terre mutationem erit et plantarum mutatio
nec est aliquis modus ita conveniens ad mutandum plante naturam sicut per letamine
et letaminis comparationem Iam enim ostendimus quod in planta non sunt tot nature digestiones
sicut in animali Communiter autem quod similium in corpore facilior est mutatio quam eterogeneorum

Et ideo videmus quosdam plantarum ex cibo non solum mutari ad alium saporem saporis
modum fructuum suorum sed etiam frequenter transeunt in alias species ex commutatione cibi et leta
minis sicut superius de tritico et siligine dictum est. Hoc autem ostendit artis industria quoniam si quis
in arbore perforat ramos qui sunt maiores ramusculos a quibus dependent fructus et impleat
pulveribus optime contritis foramina ita quod pulveres ipsi sint ex speciebus multum aromaticis
et obstruatur ex utraque parte optime cum cera forti et spissa fructus erunt in sapore
aromatici saporem pulveris obtinentes. Que tamen ad fructuum formam non pervenimus nisi per
evaporationem. Oportet igitur quod multum magis letamine cuius humor ingreditur per formam corpus
plante et fructum mutet naturalem humiditatem ipsius. Oportet autem diligenter considerare
tunc ne letamine aggestum super terram fumet ad flores et fructus neque etiam ad gemmas pla
tarum. Fumus enim ille et siccus et intensus est et fetidus et per poros ad interiora planta
rum ingreditur et plus corrumpit quam malus cibus sicut et animalium corpora corrumpunt huius
fumi et odores. Hoc autem experti sumus in domibus sub quibus fimeta et palee et onera (?)
terre fumabant ad gemmas flores et fructus et multe ex hiis perierunt omnino. Quarundam
autem gemme inutiles facte sunt et quarundam flores. Si que sunt autem aliqui boni protulerunt
omnino postea aruit et exsiccatum est. Talis enim fumus maxime nocet hiis que circa se sunt
plantis sicut de vitibus sic etiam plus nocet viris quam feminis propter raritatem corporis virilis.
Fumus enim hic indigestus et non alteratus pertingit interius corpus et ideo corrumpit
tam plantarum quam animalium propter quod ideo quod ex herbis et locis plantarum eradicatur
est longius poni ab ipsis debet ne corruptionis fetore plantis afferat nocumentum.
Oportet etiam nos non latere ex eadem causa paludes ab agricultoribus fieri debere. Siccata enim
palea sarmenta et stercora non apte maturantur sed potius corrumpuntur et corrumpunt
per fumum suum quod emittunt. Humefacta autem lapidibus involvuntur in superficiebus et efficiuntur
molliora per quorum spongiositatem exsudet ad superficiem naturalis humiditas et maturetur in
plantarum convenientem nutrimentum. Huius etiam indicium est quod plante etiam sicut animalia attrahunt
humidum et cibi sui vehiculum et tamen non potest sicut animalia potus earum permisceri leta
mini quod facit ipsum in plantis undique fluere et in parvas partes infundendo mutare et
mutando. Nec obstat quod videmus quosdam rusticorum propter raritatem loca cultuum suorum per
incendium respirare et ligna et tunc terram melius fructificat in plantis. Hoc enim non fit
propter plantas sed ad comparandam duplicem terre maliciam. Frigidam enim terram et ex frigiditate sterilem
hoc non aliquo calorem accipit quo semina in ea iacta melius convalescant. Veluti autem et
humida minus ex hoc fecunda incendio et immixtione cineris in cuius poris aqua non tenetur
aliquit siccitatem comparat per quam magis humilis habilis efficitur ad fructificandum.
Ex omnibus igitur predictis constat letamen esse unum eorum que precipue plantas mu
tant a silvestritate in domesticationem. Silvestritas enim plante nichil aliud est
nisi neglectus cultus eius et sapor fructus eius qui usibus humanis non competit. Est
domestica dicitur quoniam per cultum eius sapor ad delectationem et utilitatem hominum redigitur. Hoc autem
fit per letamen plantarum eadem que in animalibus videmus accidere. Quorum enim animalium sunt domesti
ca plurimum sunt carnium propter nutrimenti habundantiam et naturam sunt glutitum et duriorum (?)
colorum propter nutrimenti duriciem et sapor carnium eorum est aliud quam silvestrium. Oportet
igitur comportionale hoc esse in plantis attendere et nutrimenti commixtionem ut ait frater
Albertus. ¶ Paludem autem restat quod stercoribus stercorum aggestio loco fundum tenere
debet qui habundet humore et propter odorem horrendum a propriis quatur appro

humor sudantis quod prestabit stercori ut si qua insunt spinarum semina putrefiant
Stercus asinorum primum est precipue ortis deinde ovium et caprarum et iumentorum porci
num non pessimum Avium optimum sed columbinum ferventissimum ceterarumque avium satis
utile excepto palustrium Cassius vero scribit ut refert Varro Columbinum esse
precipuum post ipsum stercus hominis tercio caprinum ovinum et asininum equinum non bonum
nisi segetibus stercus quod anno requievit satis est utile nec herbas creat si vetustius
est minus prodest segetibus non vetera stercora prodesunt ad ubertatem [illegible] maris
[illegible] si aquis dulcibus elevatur iuxta vel quibus vite stercora exhibebunt
Varro scribit quod iuxta villam duo debent esse sterquilinia vel unum bifaria divisum
ut in uno novum est debet dimitti donec maturescat alterum vetus in agrum
tolli verius illud sterquilinium melius cuius lata et summa virgis ac frondibus
est a sole defensum non enim succum quem querit terra solum exugere oportet Itaque provideri
procurant quod aqua in eum fluat qua maxime retinetur succus Stercorandi sunt
agri spississime in colle in campo rarius cum luna minuitur quare libro si sunt
efficiet unum iugerum asserit columella vigintiquatuor stercorum carpenta sufficere in
plano non decem et octo rustici tamen nostri duplum ponunt et ultra sed tusci non tamen
Item cumuli tot dissipandi sunt quot ea die poterunt operari ne stercora
exsiccata nil prosint Sternuntur quidam letamina qualibet parte hyemis sed si tempore
suo citi non ~~[illegible]~~ possint augusti servas modo seminis per agros pulverem stercorum
sparge vel caprinum manu potius et sartulis misce nam prodest nimium stercorare
uno tempore sed frequenter et moderate Ager aquosus plus stercorum querit siccus minus
sed si letaminis copia desit quod pro stercore optime cedit ut sabulosis locis cretam vel
argilla spargas cretosis et nimium sabulum quod etiam et segetibus proficit et vineas
pulcherrimas reddit nam letamine in vineis vinum consuevit vinum est saporem vel se
nem Lupinum in agris cultis et vineis de mense augusti et de mense aprilis vel
maii et cum ad debitum quasi augmentum pervenerit evertuntur sic enim loco letaminis vineam
et terram impinguat sed duobus annis ad plus ipsorum durat in eis pinguedo In partibus
aut tuscie cultores experti lupinos serunt tempore quo seminantur rape in terris cultis
vel stipulis vel arvis vel tres corbes in iugero et cooperire serendo operiunt Deinde
tempore octobris ligonibus incidunt et in sulcis ponunt et ibidem seminantes frumentum
aratro semine operiunt et in bonum frumentum colligunt estate sequenti Mediolanenses autem
serunt vero seminant vincias spissas et cum creverint eas evertunt Alii autem serunt gra
nia legumina et evertunt cum ad plenitudinem venerint complementum Alii non terras que sua macritudine parum
aut nichil fructificent ad multam fertilitatem cum irrigatione quod nos reducunt
sic quod extracta de campis segete inducunt in agros aquam per sulcos vel rivulos or
dinatos est autem melius si aqua est turbida de torrente que super faciem agri terram
novam inducat et implendo sulcos agrum equet precipue si fuit ager cretosus
nam si solum fuit sufficit aqua clara prodest autem maxime talis irrigatio in estate cum
aqua in agris stetit sub radiis solis fervens quod enim nos tales ager multum in
pinguatur ut plurimum Item dicunt mediolanenses et omnes quod obstinat quod ubi lupinum
seri debet lupinos quos ibi seminaverat evertunt non solum si iam magni sed etiam si
tunc nati sunt et valde terram fecundat Et plus dicunt quod si aliquibus diebus molle
fiet in aqua ita quod bonum germine emittat et manu seritur et terra arent eam

etiam valde fecundat quod dicitur de cineribus et ideo fimum comburunt et manu se-
minant et cum eo linum vel alium cum hiis seminant. Ponendum est autem letamen in
campis vineis ortis et arboribus principue a mense septembris per omnes menses seque-
ntes usque ad mensem maii subsequentis et in tempore fortis gelu super in natis segetibus
potest congrue spargi potius ceteris sequentibus mensibus in terris spargi si eadem terra de-
siderat et vineis et arboribus si fuerit valde maturum. Et est sciendum quod ex uno
curru paleato quinque vel sex currus letaminis fiunt et quod sex annis optime una
stercoratio terram fecundat. Est notandum est quod letamen absque animalibus fit quod non videmus
quod in hieme palea vel alia strumenta ponuntur in viis lutosis curtis vel fossatis et combustis
foveis et cum ibi per quindecim dies vel ultra steterunt vel fuerint et conculcate sepe quidem
pluviis madefacte coartantur et ad magnum letaminis morem desuper latum ut plu-
viarum aquas recipiat post dies aliquot deferuntur et cum sic per totam estatem ste-
terit sparguntur in agris. **De aqua que convenit ~~maturitati~~ maturitati letaminis et nutrimento plantarum**

Aqua paludalis convenit letamini quod est
nutrimentum plantarum maturat et plantas irrigat. Aqua enim fluente non
bene maturatur nec irrigat plantas quoniam illa quidem frigiditate sua constringit poros
letaminis ne expirent et in eo calidum et humidum innate ad superficiem. Ipsa autem eadem fri-
giditate constringit poros radicum et non sinit eas aperiri in receptum nutrimenti et quod est et
radices lavat et deducit et ideo in fortibus fluctibus aquis paucas aut nullas videmus
nasci plantas. In rescentibus enim fundum lavatur et educitur nec remanet lapis du-
rus et frigidus in quo planta nasci vel nutriri non potest. Aqua enim stans fixa in se recipit
solis radium et calefit et illo calore coadiuvat ad letaminis maturitatem et radicum
apertionem et ad pullulationem seminum et maxime aqua que descendit in pluviis et roribus
ex nubibus super terram hec enim est calida et vaporabilis et ideo palus convenientissima fit
maxime letamini quia calore maturat et vaporabilitate convertit subtili compositione et
confert ei lenitatem et motum quibus elevari possit in venas et poros organicos
plantarum. Si autem aqua lacualis vel fontium adhibetur in loco paludum oportet quod stet sub
radiis solis prius quam letamini prius miscetur et commisceatur cum ea fortiter et moveatur
ita quod ex motu spumam faciat et vaporabilis fiat per diem totum. ¶ Aqua autem
glandium et nimium nisi diu stet antequam fluat ad plantas plurimum sua frigiditate
plantis nocumentum affert et est enim in ea frigiditas radices mortificans et humidum
letaminis congelans et hoc nocumentum non de facili aufertur. Cuius signum est quod
terre irriguose parum proferunt gramen et quod proferunt est immaturum et licet calefiat
aqua aliquantum per solem tamen nocumentum quod intulit prima frigiditate non aufertur quia hoc
fuit mortificatum. Hoc enim videmus in terris glandinatis et agris qui in fine tres
annos vix postea reducuntur ad cultum. Et aqua pluvie licet sit frigida tamen ex
cellentiam non habet et habet caliditatem ex nube ex qua descendit et vapora
bilitatem. Ros autem est calidus et humidus et dulcis quod de facili movetur
ad membra plantarum. ¶ Palus enim de qua diximus non erit sicca maxime plantis
pro quoniam nimis fusa plantam impedit a fructu convenienti si mediocriter infusa
qualescat. Propter quod letamen in tumori convenit in altiori parte orti vel agri teneri
ut ipsius nutrimentum et virtus cum pluvia descendere ad plantarum deducatur
radices ubi calorem terre fumat in radices arborum et aliarum plantarum

et fugiunt humorem cum calore naturali indicium. Et hoc est causa quia aqua pure niualis et
impetu fluentes steriles efficiunt terras quas influunt. Aque autem lacunose et
paludose faciunt eas pingues et fertiles quia ex pluuijs calidis accipiunt
nutrimentum propter quod exeunt a balneis in agros sicut nilus qui crescit a plu-
uijs sub equinoctiali descendentibus que sunt calide et humide et ideo optime
irrigant sata egiptiorum. Alia autem aqua communis porcorum(?) est descendens a
stabulis letaminis et a radicibus plantarum quam vaporet in ipsas et ideo non est
adeo conveniens. In lacunis in quibus stetit aqua mediante accipit ex con-
tinuo radios solis et ideo putrescentes in eius fundo habet que in naturam conuertuntur
letaminis propter quod etiam lutum de fundo talium lacunarum paludalium acceptum
pinguem agrum et fecundum facit sicut efficitur letamine in ipso. Omnis autem que
mercissimum(?) plantarum nutrimentum est letamine in palude reparata humiditate
putrefacta et ex conuenienti calore compositum propter quod inductas. Sed aqua salsa pro omnibus
cauenda ne admisceatur letamini uel plantis quia illa exsiccatiua est et adustiua
et omnis generis plantarum pullulationem ledit cum acredo salis facta sit in humido
aqueo cum terreo cum solis conuertitur in acredinem et amaritudinem et tale
nutrimentum omnes plante refugiunt. Et alia licet in se sit sicut terre potentiale
ex combusta salis terrestreitate et ex hoc constringit poros plantarum et obturat
et exsiccat letamine ita quod suum humidum non valet exsudare in plantarum cibacionem.
Adhuc autem aqua metallorum que per mineras decurrit uel fistulas metalli-
nas. Dum autem longe fluxerint sunt inconuenientes quia ex natura metalli corrodit
potius quam infundit interiora letaminis et plantarum. Aqua igitur magis conueniens
letamini est aqua paludalis ex pluuijs et roribus aggregata si illa non habetur
sit aqua lacualis sub sole diu calefacta et fortiter mota. Si autem nec illa parata est
sit aqua de fontibus uel fluminibus uel puteis hausta fortiter commota et sub sole
calefacta.

De utilitatibus arationum et fossionum

Arationes autem et fossiones in genere quatuor conferunt utilitates. Quarum
prima est aperire terre. Secunda est adequare eius. Tertia est agere commixtionem. Quarta
eius commiscere. Terra autem aperitur ut est et aliter ut semina in se iacta
recipit ut ex ea que in se habet sufficienter exspirans emittit et ideo aperiri oportet
in omni mutatione plantarum quam de siluestritate in domesticationem mutantur. Re-
linquitur(?) quippe superficies propter pondus ipsius terre et conculcationem hominum et bestia-
rum. Adhuc autem propter ymbrium ictus et fluxum facta impedit ne aquam in se
ab exteriori recipiat uel etiam aquam ab interioribus suis emittat. Unde planta
in ea fixa uel comminet(?) uel moritur aut disponitur uiua in alia propter quod percutiendi terra oportet
aut ~~aratio~~ arationibus uel fossionibus. Terra autem nisi fuerit adequata non bene mutabit
plantam sed potius quam est in ea dispositiones forte corrumpent. Cum enim commune id quod
est in superficie terre suo pondere et fluxu humorum tendat ad inferius in terre
uisceribus est terra interius ad duos uel tres pedes magis pinguis quam in super-
ficie et ideo inferiorem superius eleuari et superiorem deprimi per arationem ac fossio-
nem oportet ut adequata terra sua in una vice uirtute moueat plantarum
radices et fecundet. Adhuc autem beneficium radiorum solis tangentium primum super-
ficiem sed cum non sit continuus aqua euanescit et propter redundantiam conuertatur in inferiori parte

terre et hoc adequatur quando inferius superius ponitur et econverso Et multe alie adequationes utili-
les terre fiunt per fossionem terre et arationem Commixtio est necessaria quoniam nisi partes aliqu-
e sibi permixte sint non erit ipsa in omnibus locis generationis plantarum. plante enim que com-
mixtarum sunt virtutum locum sue generationis querunt esse mixtum. Non potest fieri quod ager sit
equaliter humidus et equaliter siccus et equaliter calidus et equaliter frigidus nisi fiat
hoc virtute fossure et arationis Comminutio est necessaria propter subtilitatem ipsius nisi enim
comminuatur non subtiliabitur et nisi subtilietur non erit conveniens cibus et materia plantarum
propter quod precipit agricultor palladius quod non aretur tempore quo lutosa est terra quia tunc
in pulverem non reducitur nec est tempus agrum arandi tempore extreme siccitatis quia
tunc glebe magne non dividuntur sed potius tempore quo parum mollita est terra non tamen
habens humorem quod contineat se partes ipsius tunc enim perfecte comminuitur et subtiliatur ap-
tatur seminibus et plantis propter eius inductas Hac de causa periti in agricultura ter
vel quatuor crudum agrum arari precipiunt dicentes quod ubi de tribus vel quatuor ara-
tionibus addere fructibus proportionabiliter sui nature quantitatem vel quod secunda aratio addat
alteram fructuum partem et ultima non procedit quia sufficit propter quatuor arationes est terra
subtiliata et ad cibum preparata Hac de causa precipiunt in rusticatione glebas mag-
nas malleis magnis comminui quia aliter ut despinguis non conveniunt generationi plantarum
Quod autem despinguis de quatuor vel tribus arationibus variatur et secundum qualitatem agri
qui colitur fortis enim et glutinosus et adulterinis herbis repletus non
expedit ad emundationem et subtiliationem nisi quatuor arationibus porosus autem et sub-
tilis et munda terra huiusmodi forte sufficit una aratio vel due aut ut multum tres ad
plus propter quod etiam precipit palladius terram considerari quoniam si labor fructus excellat utili-
tatem relinquenda est Si autem fructus excedit laboris multum insistendum diu-
turno cultui Sunt autem agri qui non arando sed fodiendo preparantur et huiusmodi sunt quorum
multum est pinguedo in profundum quo vomer aratri pertingere non potest ad hoc enim
opus adhiberi fossorium quod profundius terram sulcat quam vomer aratri Compertum
est autem experientia rusticorum usque ad decem pedes pluvie humorem pinguedinis super-
ficiei terre secum deferre cum in profundum distillat ¶ Sunt autem sicut videmus
vitalia aliqua que sub terra profunde generantur in lacubus subterraneis veneno-
sa et eo quod lucis expertia sunt et vaporibus spissis iuncta Item est id pingue
quod in profundo terre latet ingenitum est et grossum et frigidum nisi ad superficiem
aliquo tollatur et luce solis lustratum subtilietur et dissoluatur et spirituale fiat quo
vaporabili spiritu ad eius radices et semina pertingere et penetrare possit et cibis
laboratum adaptari Non autem omnis ager colitur vel aratur ¶ Quem enim antiqui egip-
tii primo agrum mensure geometrice distinxerunt quatuor agrorum genera esse
dixerunt in quibus plante domesticantur per cultum satiuum vel consitum compascuum
et nouale ~~Vocantes satiuum~~ ¶ Ex hiis autem duo tantum arando et fodiendo colun-
tur satiuum vel et nouale Vocantes satiuum quod seritur continue singulis annis
vel in eodem anno plures nouale autem quem alternis annis aut tertio intermisso
vel quarto vel quinto vel sexto vel forte septimo quiescit et hos fodiendo et arando preparant

Vt̃ cũs quas depinxi Copastum aut et qsitũ nõ fodiẽdo ee p̃cepit Copas
aut vocabat eũ qui pro ferbat ĩ pastũ aĩaliũ Cositũ aut eũ q arborib; erat
qsitus q portabat fructus salubres vsui hoim Et ẽpastum in illo nõ Cositũ
vo nõ fodiebat nisi forte parũ ĩt radices et nõ ubiq3 cuius cultus nos rõem
inferius dicemus s3 hic dicẽ sufficit q satiuus et noual ager fodiẽdi et arã
di sunt qr ali- semina ĩ eis nõ bñ qualescunt vt cũs quas depinxi

De cultu agri satini

Q̃ uero sisticant aut in arando satiuus et noual ager- qui satiuus ẽ uirtute habz magnã et fertatẽ fructificãdi
in tm̃ q si q̃nne nõ maceret ĩ pmi pinguedinẽ nimia luxuriabit ĩ spuria
diuersarũ plantarũ q postea sine magno laborẽ emẽdari nõ poterit q̃ forte
ĩ humore ita q ipe humor nimis habundans subiuget semini uirtutẽ Et si quidẽ
adeo ferax ẽ q timet luxuria aduiternarũ plantar q̃nne serit bi ãno
q̃ forte ĩ ãno plies eo q calidus et humidus ẽ tal ager- et soli calido exposito
qui est sol ab equinoxiali descẽdẽs calore ẽre ad pullulacoẽ seminũ sufficient
imittit uã calor solis qunsect inferiora superiorib3 ad generacoẽ eo4 q ĩ terra
nascunt et eo q̃ solis calor inferiorẽ ẽre humorẽ eleuat in superficie agri sicut
efficit ager qui calidus et humidus et ẽ ille ager propter porositatẽ ẽre et bone co
mixtionis et facil cultus et paruo laborẽ multã pfert fructuũ ubertatẽ et ille
pprie vocatur ager satiuus Qn̄ aut uincit calore solis eleuato de pfundo hu
midũ nõ qunsect agrũ et mollificat eũ s3 qsumit et plus qsumit sol de
humiditate ul humore q eleuet efficitur ager- puluerulentus et sabulosus et
salsus et pessimus q nõ recipit bonitatẽ per cultũ s3 potius fieri debet vdigerẽ ĩ
heremi solitudine ĩ qua nulla plantarũ recipit q̃ ad bonũ usũ mutatoẽz
Cũ dicit aut si tãta sit sol debilitas ut nihil de pfundo ẽre eleuari
possit ad superficie s3 potius qprimunt qui ager- loci frigiditate mortificate
quantucũq3 ille colat nõ reddit fructũ plantar nisi forte siluarũ eo q silua
quarundã arborẽ ĩ ualde magnã pfunditatẽ dirigit radices ubi ẽ calor
uĩ arborẽ ĩ ualde magnã pfunditatẽ ... qsitione Ad tantã aut pfunditatẽ nec fossio p
funias ex superiori ẽre qsitione ... et ĩo tales agri nec arabiles uĩ satiui
tunge q̃ nec arato nec seminato Oia hec q in superficie ẽre nascunt ex uaporib3 de subtus ad super
ficie dirigunt Satiuus igit ager- optimus ẽ qui uapore primi
ẽre pcingetib3 oritur- et nõ qsuptus supra ẽ calidus et humidus mollẽ hẽns superficiẽ et porosã
gẽrẽ et nõ qsupta supra ẽ calida et humidus mollẽ ... qui et cultum facilis ẽ et ferax seminib3 in eũ iactis Est aut hoc ymaginari
p similitudinẽ calorẽ balneo4 in hõis qui si quis calore modato moueat
quẽ humidũ s3 nõ qsumere usus fuit diffundet humidũ nãle impetuũ
radicali humido p corpus sim et extendet carnes suas ĩ et impinguabit eas
Si eũ calore imodato et diu utat exsiccabit humidũ ei9 et destruetur
et macerabit corpus ei9 vt qd dixit paladius maxie eligendũ ee pin
guẽ et rarũ agrũ qui calore rarificat9 nõ dissolutus sit et humido intrin
seco naturali ad superficie reflexo ĩpinguatus sit Hic aut uerius dicit ee pinguẽ
et densũ hic eni et si densus sit arato ẽ subtiliabil et tũc efficit quẽ
mẽs pingu et densa hic eni labore quidẽ cultus cũ cultorib3 nõ negligentib3

ad nova rudebit. Cum autem iste due dispositiones magis inveniantur in agro culto
pinguis et raris magis vineis congruit eo quod vitis rari ligni sit et ex denso
non ita surgere potest. Adhuc autem plurimo indiget calore et humore vinea propter quod non
convenit ad vites terra densa que et calorem impedit ad radices pertingere et humorem.
Pinguis autem et densus frugibus magis congruit que solidum exigunt fundum et
cibum propter granorum siccitatem et soliditatem. Sola autem minus macra et melancolica que
differt ariditate nec frugibus competit nec vineis. Hec enim crassam in vicinia sui
profunditate habent humiditatem et hec humiditas parum spirat nisi forte ad arbores
ex profundo generatorum. Et harum fructus qui nulli sunt propter frigus quod contrahunt et in-
convenientes et ideo plante in tali terra non domesticantur. Terra autem que nimio calore
siccitatem patitur pro omnibus peior est. Illa enim et in profundo et in superficie destituta
est humido et ideo quod hominibus vocatur eo quod redacta sit in similitudinem velut aque [?]
propter adustionem et salsedinem sabuli nisi forsan herbas valde minutas et siccas
ex aqueo modico vapore aliquo tempore temporis generantes propter quod optimus agricultor
palladius dicit illud de fimum terre genus esse quod est siccum simul et spissum macrum
et frigidum calide exspirare. **De medicamine agri ut fiat sativus**

Sunt autem quidam agri in se quidem frigiditate scilicet vel humore que culti primo
accipiunt medicinam et postea in eis optime plante proprie fruges pro-
ducunt. Quia in talibus enim terris argilla fossa terre frigide misceatur. ex argilla quidem
terra frigida accipit fecunditatem eo quod argilla calida est et sicca propter caliditatem huius mas-
culi. Terra autem frigida est et humida eo quod frigus inducit humidum et cum calidum
siccum permiscetur frigido et humido fit temperamentum et tunc terra illa fertilis ita dum effi-
citur donec per alluvionem ymbrium non distillaverit ab ea argilla et tunc
plante in talibus terris advenire debent mutantes silvestrium qualitates ac prope-
rates in domesticarum qualitates tamen in quantitate fructuum quam in qualitate. Sed terra
sicca et amara est nunquam recipit medicinam quia enim integri pot[?] totum in
adustionem et salsedinem et siccitatem convertit propter quod ea terra ad Jovem clamasse in
fabulis poetarum legitur conquesta de incendiis fetontis et non conquesta de gelicidio
saturni scilicet quod malicia que ex frigore est potest temperari non autem adustio que ex siccitate sal-
suginis. Sed autem si terra humore infecunda est aliquid recipit temperamentum foditur
enim fossatis per transversum ad que primo descendat humor superfluus et postea de-
fluat ab agro et tunc recipit temperamentum propter quod omnes fossas agrorum ad unam
maiorem et decliviorem declinari faciant per transversales aratores et fossas ut per
decliviorem agri a superfluo mundetur humore eo modo quo et medici et cum
evacuatores corpora curant animalium ex humore et non qualitate tamen infirmata. Sicut
enim hec duplex causa est egritudinis in animalis corpore quod videlicet aut qualitate vel humore
infirmatur ita etiam in agro et ideo cum terra frigiditate sola vinabilis est sterilis
studeat agricultor infundere alterantem argillam. Si autem ex humore solo eius infe-
cunditas est studeat evacuantibus eam reducere ad cultum per modum fossarum qui
dictus est. Si terra que iam sit destituta combusta est dissipata est sicut animalis corpus mor-
tuum et temeratum. His igitur modis ager sativus ~~temeratur~~ invenitur ad
domesticationem plantarum proprie in frugum cultu quem de vineis primo dicit propterea

cum de agro composito tractabimus quia in talibus enim sicut optimis agris quam medicina plurima et
quanta indiget diligenter observanda sunt tempora cultus et sationes In terris autem frigidis
autumpnalem tempestive oportet fieri sationem ut planta aliquid roboris ante hyemis adven
tum accipiat nam si debilis nimis ad hyemis pervenit frigiditatem ipsa gelate gla
cie mortificabitur et a fructu optato destituetur hoc autem maxime est in eo agro qui
cum frigidus est et siccus nisi tempestive perveniat satio non habebit robur quod hyeme
simi	maciata et tenella plantatio In agro autem calido et pingui differenda est satio quantum
commode potest quia si perveniat in tali agro satio luxuriabit in herba et cum totum in herba
posuerit humidum seminale non habebit verno tempore unde producat semina utilia nam cum satio
non accipit ab hyemis frigore aliquod nocumentum eo quod locatum sit semen in agro
calido et pingui et sic a frigore hyemis ledi non potest sed plantula parva impinguatur
et retinetur a frigore hyemis ne luxuriet et tunc verno superveniente calore
multiplicata ex se formabit semina et fructus in maxima ubertate producet
Dili autem considerandum est in agris multum frigidis et humidis qui contrapositi sunt
maribus et paludibus multis hos enim non convenit seminari autumpno nimium enim per su
dum humore frigido et seminum farina perit et abluitur ita quod evanescunt in vere et a
fructu destituuntur sed verno tempore sata habent multiplex humidum affluens et vaporosum
tam ex agri fundo quam ex locis adiacentibus et cum calor solis invaluerit cito crescunt
et fructificant Et huius signum quod videmus tales in siccitate temporis quam alios agros impedit
optime fructificare temporis enim siccitas nimio agri humore quieta facit temperamentum
et fructuum reddit ubertatem Propter quod etiam dicimus tales agros per sationem fabe vel
lini si aliquantum infecunda sunt reddere ad ubertatem eo quod talia radicitus emittunt superflua
ipsius temperant humiditatem Propter quod cultori studium sit etiam huiusmodi agros ut per aggestos
aggeres affluentem redundantiam impediat aquarum ne agri operiat superficiem
et per fossata in extremitate agrorum apta eam que iam influat aut per pluvias venit
educat aque humiditatem Nullo autem ingenio ut dictum est curari valet terra ex
adustione longa et siccitate sterilis effecta raritas enim sua humorem inductum non
retinet siccitas enim la[...] absunt appositum et amaritudo inimica impedit
seminum aut plantarum nutrimentum Frequenter tamen super huiusmodi salsuginem superficiem
quandam terre levis et pinguis que alluvione maris adducta est invenimus autem
forte longa putredine herbarum ubi est generata fluvia enim in mare intrantia
plurimam secum trahunt terram quam de terris optimis quando ad mare pervenerit
refluxu proicitur super salsuginem litorum et dum hoc fit grandi tempore longo superfi
cies talis terre feracissima est in fructibus qui non in profundum figunt radices
eas non que in profundum figunt radices nutrire non potest Et in talibus terra frugum
quidem facit copiam sed arbores aut nulle aut parve valde nascuntur et ea huiusmodi autem
signum est quod videmus maria que bis in die naturali influunt et refluunt ipsorum littora
illa talis habere agros maria autem stantia omnino ipsorum littora sua sunt sterilia

De cultu agri montuosi et valliculosi

Ager autem in quo extremitatibus
montium sive frequenter patitur siccitatem et macritudinem quoniam pingue quod
est in ipsis defluit ad valles Et ideo valles quidem pinguissime quecumque autem mon
tium sunt arida Propter quod plante in eis non bene domesticantur per cultum Propter quod est talia

loca percipiuntur ab agricolis per transversum sulcari ut in sulcis stet retenta pin-
guedo que decurreret in partes si ex directo sulcus descenderet propter quod est fiunt re-
tinacula per maceras ex transverso ante agrum ne humus defluat postquam fuerit expa-
rata. Quidam autem subtiliori ingenio humum habent servant non exaratam sed duram
et postquam seminata est humus cultum eam super semina vel aratro vel ligone vel alio fosso-
rio et non arant eam nisi semel ut comminuunt in eas magnas glebas quia si arata
sepius comminueretur cum pluvia cum impetu descenderet ex quo ex monte tota por-
taretur ad vallem et periret quod seminatum est. Bene igitur in tali agro triticum
et non bonum debet esse tum propter cultus defectum tum propter impossibilitatem retinendi pin-
guedinem et humorem ex quibus semina qualescunt. Et ideo est fimus letaminis sub
terra in montibus non ponitur sed potius in superficie ne terra intrinsecus mota per humorem
et impetum descendat in vallem ut letamen equaliter spargitur in montibus per totum sed
aliquis plus letaminis ponitur et secundum quod declinat concavitas de letamine ponitur
minus et minus. Inferiora enim per se descensum humorum pinguescunt. Superiora autem pin-
guedine per alluvionem destituuntur. Dum autem plus letaminis ponitur ubi plus
de humore abluitur et minus in loco ad quem plus letaminis per alluvionem ymbrium
apportatur fit quedam temperamenti equalitas. Fructus autem quecumque sunt in montium
quam vallium quia reverberatio solis ad montem maior est et humor moderatus citius
obedit digestioni et loca ipsa montium sunt vaporosa quorum vapor maturitatem
adiuvat calorem. Ex hiis ergo animadvertendum est quod quecumque plante aromatice
et calide et sicce habent fructus hoc magis conveniunt in montibus plantari et
seminari propter loci calorem et siccitatem. Quecumque autem solide et humide habent fructus
hoc magis convenit in vallibus seminari quam in montibus propter quod vina et aromatica
meliora sunt in montibus et in genere frugum avena melius quam triticum vel siligo
in montibus proveniunt. Frumentum autem ordeum et siligo melius in vallibus proveniunt propter
suorum generum soliditatem. In vallicellosis autem agris necesse est fieri fossatum in medio vallis
magnum et rectum via ad ipsum descendentia per quam humoris impetus defluat ne de-
mentes de monte torrentes submergant semina que iacta sunt in valle. Fit autem agro
culto domesticum seminibus et radicibus plante ingerit nutrimentum et ideo planta tunc
domestica efficitur cum ager sicut ut dictum est reparatur. Cum enim venter et matrix
sit vegetabilium opus ut ipsa ad cultum redacta semina secundum agrum suas mutent
dispositiones. Digerit enim cibum et facit cum colericum vel flegmaticum vel sanguineum et
postea per dispositiones cibi alteratur corpus et sic planta nam sicut arte medici dispositiones
laudabiles acquirit venter et tunc ad laudabiles dispositiones cibi mutat et corpus
sic sapiens agricola ad laudabiles dispositiones mutat agrum per cultum quo lauda-
bili disposito est plante laudabiles acquirit dispositiones. Eadem autem operatio est inter
partum et matrem et agrum et plantam quia licet operetur sit sperma masculi que
sicut artifex movet et format partum tamen quia sanguis menstruus trahitur in nutrimentum
partus. In multis sequitur matris et matricis dispositionem. In agris autem et plantis hoc est plus quam
in matrice et partu quia sicut in animalibus est conversio non est propter masculi et femina sed permixte
sunt hee virtutes in eodem propter quod terre dispositio est que alterat plantam ad domesticitatem vel silvestrem

dispositionem

De cultu agri novalis

Ager autem qui novalis ab antiquis
sapientibus vocatur duplex est. Unus quidem qui primo ad cultum reductus est,
alter autem ad quem interpositis quibusdam quietibus iterum est sua reddita novitas. Sicut
est ager qui duobus annis seminatur in tertio quiescit aut in quarto aut in quinto aut in sexto aut in septimo
usque ad hoc enim tempus invenitur diversificari quietes agrorum. Novalis autem qui uno
anno seminatur pluribus annis quiescit vel propter eius malitiam vel propter cultum et cultorem ad bo-
num non rudens laborem. Sciendum autem quod hoc est in agro novali qui nunc primo
ad cultum sit redacta extirpando semper plantas silvestres quarum radices nisi extir-
pentur deinde fugiunt agri humorem et non permittunt semina nutriri et ad debitum
vegetari propter quod etiam praecipitur agrum non fieri dum seminibus ne unum adveniat
quod exsiccat aliud attrahendo ad se nutrimentum. Extirpatis autem illis fertur ager
et primo quidem propter non exhaustam virtutem terrae quam acquirit longa in ipsa putrefactione
herbarum et stirpium diversarum dum fuerit ... primo letamine deinde oportet
adhiberi letamen si ferax debeat permanere et nisi sit pinguissimus ager oportet aliquam
interponi quietem postquam cum stramine herbali et palearum plantae seminatae aut metuntur
aut radicitus expelluntur et evelluntur. Extracta enim agri pinguedine et virtute iterum
est ut nudus ager soli exponatur quod vel alio anno cum calore et lumine virtute acci-
piat germinandi sicut habuit in prima germinatione. Propter enim beneficium plantae
prius germinandi sicut ... humore et spiritu beneficii terra destituitur et deinde
dum per semina et plantas attrahitur humore et spiritu beneficii terra destituitur et deinde
... tempore quietis ad agrum iterum rhenovatur sic renovatur ad iterum et virtus acquisi-
to tempore quietis ad agrum rediens et ad calorem
sui per quietem in parte et parte ad virtutem enim agrum redit antiquam et ad calorem
tardius sicut quod ager magis et minus fecundus et calidus et humidus et porosus
et pinguis et subtilis invenitur. Hoc autem ostendit et ipsum nomen quod novale est quod
iterum redit ad virtutem pristinam per quietem innovatum. Omnium enim operum physicorum testatur
hoc opera quae cum tanto labore et expensa virtute perficiuntur nisi quiete interposita re-
staurentur dissolvuntur et corrumpuntur. Quantumque ergo ager germinans
staminum accipiat ... fructificat germine ex sole caelo et humore sicut principiorum accipiunt
... quibus instaurantur sed per ... pullulationem et ideo germine semi-
natur. Quantumque autem ager germinans humore non modo infusus est sed est coopertus
illo in maiore parte anni hoc est in hieme et in vere quando debent pullulare semina
et in autumpno quando serendum est aut coopertus est nimio humore frigido et grosso
infusus sicut ab egiptiis qui primi agros disposuerunt vocatur ager subtenens
aut temulentus et ille neque novalis est neque sativus quia in aestate quando in superficie
siccatur scinditur magnis fissuris lutum quod est in superficie ... ex aqua frigida
grossa quae cooperuerat eum in superiori parte luti et hoc impedit pullulationem bonarum
plantarum. Et quae enim nascuntur plantae in tali agro silvestres remanent quia acri-
dae vel amarae sunt in sapore propter grossitiem et frigiditatem et cruditatem humoris et in-
de semine et fructu destituuntur propter defectum subtilis humidi ex quo causantur semina
et fructus. Adhuc autem quia tempore aestatis non est ad pullulationem fructuum sed ad
maturitatem et exsiccationem et ideo ... de hoc agricolae quibus descendens est quia

nulla utilis plāta ī eo nutriri pt ex silvestri ad quemcūqꝫ domesticā pla
tis ꝑductas ¶ Aliū aūt agrū uliginosū dixerūt eē antiqui cultores de quo
rūdā dixerūt ꝑpm ad cultū redigi nō posse q' aūt ē uligo sicca siccitate
ꝯtinue obtinens qꝛ ē siccitas pulverulēta ꞇ hīc ē q̄ hūmi hꝫ nāmq̄ cū eīn p
tes in supficie nō hēat solidas ꞇ ꝯtinuas nō radicabit ī eo ꞇ florebit aut
fructificabit aliqua pfecta plantatio nā planta q̄rit locū solidū ꝯtinuatū
ī quo radicet ꞇ floreat ꞇ fructū ferat ¶ In uliginoso tota supficies ē porosa
ꞇ qd' ē subtil' hūoris in fundo toto evaporat nec retinet aliqd ī supficie
qd' ī flexū ꝯtineat ꞇ ꝯficiat ꞇ plāta pfectē formet ex ipo et io qꝛ tal' ager
plātā nō suscipit nō pt etiā p arationes l' fossas a' ad h° redigi ut ī ea
fiat aliq° domesticaꝝ plantariū ꞇ io ī huiusmodi eē censet ꞇ ī piscinas et
lacunas redigendꝰ ¶ Que p̄dc̄a sūt de t̄ra uliginosa sūt uba et sīna Albti
Aliī tn̄ dicūt q̄ t̄ra uliginosa ē ī q̄ semp inseparabiliter manꝫ humiditas q̄ uli
go ē ualde humor t̄re ab ea nūq̄ descendēs nec recedēs ut inseparabile accidēs
ꞇ ī hac opiōne uidet' eē palladius q̄ ait q̄ omne triticū solo uliginoso p'
t̄ciā sationē in gen' siliginis ꝯmutat' nā tal' transmutatio ex suplua hūi
ditate potiꝰ q̄ ex suplua siccitate pcedit et ī mlt' aliis locis idē palladius
sentit ꞇ cū eo ꝯcordat Varo ꞇ multi alii q̄ de hac mat'ia tractaverūt

De tpe et mō arandi et dissipandi herbas malas

Pingues et sicci agri locis locis aridis de mense ianuarii ꞇ februarii possūt p
scindi et arari q̄ī locis nō tepidis ꞇ ī humidis de mense maii ꞇ aplis uiꝫ qn̄ in eis
suplua humiditas ē ꝯsumpta ꞇ t̄ra uēit ad eq̄litatē int' humiditatē ꞇ siccitatē ꝑuenit
¶ Eodē mense maii ꞇ aplis pingues agri q̄ diu aquā tenēt ꝑscindant' cū omēs
h'bas ꝓtulerit ꞇ earū semina nōdū sūt maturata firmata ꞇ sicci de q̄bꝰ p°
dixim' possūt 2ª uice arari mense iunii ꞇ iulii 2ª uice arant' agri humidi quos
diximꝰ de mēse marcii aplis ul' maii eē sulcandos mēse augusti humidi agri
2ª sicci uō 3ª uice arent' mēse septēbris pingues agri ꞇ q̄ diu tenēt ꝯsueuit
humorē 3ª uice arabit' q̄mus humido āno possit ꞇ ꝯ t̄ciari nūc agri humidi
plani ex ult' serit' ꞇ arat' ¶ Alium ꝯ calles nūc p̄mū arandi sūt et serendi
¶ Boves melius collo q̄ capite iungunt' quos ubi ad uersurā uenerit arator re
tineat ꞇ iugū ꝓpellat ut eoꝝ colla refrigerēt' ¶ Sulcus aūt in arationibꝰ sc̄dm
palladiū longior q̄ c̄tū uiginti pedū eē nō debet sꝫ ex ꝯsuetudine cultoꝝ longo
lombardie ꞇ romaniole usq̄ ad ducētos pedes et ult' sulcus extenditur
Lirctosa t̄ra ꝓfundius soluta nō nisi ꝓfunde aret' ¶ Servandū ē ne int'
sulcos t̄ra nō mota relinquat' ¶ Glebe omēs sūt dolabris ul' malleis a' ligonibꝰ
dissipande sꝫ equalit' tota t̄ra mota eē agnoscat' si transuersū p sulcos ptica mittēs
q̄rens sepius fiat bubulcos ab hac negligēcia submouebit ¶ Obseruandū ē ut
lutosus ager aret' q' q̄m sepe sit p' longas siccitates ymbre leui ꝑfusus ita
t̄ra q̄ lutosa tractat' in principio toto fere āno tractari nō posse q̄ nec leuit' supius
infusa ē ꞇ subtus sicca si tn̄ aret' asserit' ꝑ t̄nniū fieri sterilis et io me
diocrit' ager infusus ut nec lutosus sit nec aridus dꝫ ꝓfundi ubi collis ē transuersim

sulcetur per lata aliter per lata quam forte tunc cum semine accipit est firmanda. Si ager
incultos aperire volueris considerabis an sit humidus ager an siccus silvis aut
graminibus silice vel fruticetis vestitus. Si humidus erit fossarum ductibus exsi
pre siccetur. Sed apte fosse note sunt. Cece hoc genere fiunt imprimuntur sulci per agrum
ex adverso altitudinis pedum trium postea usque ad medietatem lapidibus repleantur
vel glarea et desuper terra equantur. Sed fossarum capita utrimque patente fossa
petunt ad quam declives ~~decurrant~~ recurrant ita et humor deducetur et agri
spacia non peribunt. Si defuerint lapides sarmentis vel stramine cooperiantur vel
quibuscumque virgultis. Hec autem de mense maii apta fiunt et aliis mensibus
secundum qualitatem humiditatis terre consumpte. Si nemorosus est extirpatis cum radice
vellicatis arboribus colatur. Si lapidosus per ministros partes saxorum turba
collecta purgari poterit et minimis iunctis graminibus et silices frequenti aratione
vincuntur. Sed silice si sepe fabam conseras vel lupinos et si subinde nascentem mu
cione falcibus recidas vix exiguum tempus absumens mense iulii utilius vel
autem caniculares dies silicia extirpabimus et carice hoc mense cum sol cancri
tenebit hospitium luna sexta in capricorno signo posita gramine ablatum gramen
asserunt michel de radicibus redditurum. **De seminacione in communi**

De seminis autem natura et virtute iam in predictibus dictum est. Sed hic attenden
dum est quod semine duo conveniunt quorum unum est virtus formativa quam habet
e celo cum calore et spiritu quod instrumentalis formatio definivit. Calor quidem
digerendo segregando et subtiliando, spiritus autem vehendo virtutem. Aliud autem
quod habet semen est substantia formalis que in mixto sibi humido suscipit formationem et
figurationem in planta et plante organa. Attendendum est igitur in omni seminatione
ut seratur semen quando adiutorium maius habetur e celo. Hoc autem est quando iuvatur cali
do humido et beneficio luminis solis et lune scilicet. Luna enim quia terre vicina est regit
omnia terrea ad pullulationem et perficit precipue hoc quia ipsa movetur lumine solis temperato
quod in ipsa aquitulum temperatum est. In sole enim convenit siccitas et ideo est aquitulum adusti
vum humidi seminis et ideo novella sata et plantas teneras aliquando obumbrant a fer
vore solis hinc amoris prudentes excoluere. Sed in lumine lune est luminis cuius
de solis convenientia frigido temperato et humido ut ex lumine solis habeat caliditatem
moventem et ex frigido temperato recipiat temperamentum et ex humido moveatur sicci
tas ipsius. Inter se igitur proprio lumine in luna cum ipsa est calida temperate et humida
materia sunt semina quia tunc quemadmodumque iuvatur virtus eorum a luna per vices ia
inductas movebitur enim tunc virtute formativa calor eius et spiritus iuvatur a
temperato calore lune et ab humido lune iuvatur materia formalis que formanda est
vincit oportet attendere ad stellas alias quando virtus illarum conciatur lumini solis et
lune per applicationem lune ad eas quam omnibus applicatur respectibus earum quolibet
mense per accessum et recessum. Et ideo ab antiquis sapientibus luna regina celestis
milicie vocata est et vicina dyane lampas rotis noctis porro est quia vicina nobis
expius plus influit super inferiora quam alia celestis virtus et applicatio se in spacio
mensis quolibet mense perficit mutato lumine quod omnia perficiunt in spacio maiorum

anorum propter quod egregius astrologus dixit quod luna facit in mense quod sol facit in anno
hoc est hyemem et estatem ver et autumpnum. Nam a prima accessione usque ad dimi-
dietatem luminis eius est calida et humida sicut ver. Et a dimidietate luminis eius
usque ad plenitudinem est calida et sicca sicut estas. Et a plenitudine usque
ad dimidietatem secundam est frigida et sicca. Et a dimidietate secunda usque ad de-
fectum eius est frigida et humida corrupto et senili humore fleumatico. Propter quod si sa-
tio fiat tempore quo est calida et sicca exsiccabitur humidum substantiale seminum quod
formari debet in organa plante et non proveniet planta perfecta. Si autem tempore
illo fiat satio quo est frigida et sicca non movebitur calor seminum nec inflammabitur
humidum et ideo satio non erit conveniens. Si autem tempore quo est corrupte senectutis
frigida et humida cito putrescent forte semina et non proveniet utilitas sationis.
In prima autem accessione omnia innovantur et proveniunt utiliter. Et ideo dicitur lampas
Dyane a frigidis luce succensa. Dyanam enim lune actibus fabulantur et poete que
actu spiritualiter existit in corporibus animalium. Lampas enim huius spiritus corpus lunare
est quod lucem receptam et temperatam a sole formatam perfundit in spiritus animalium et movet
eos ut moti perficiant virtutes ad naturales operationes quas sol si per se moveret dis-
solveret propter nimiam suam intemperantiam et siccitatem. Ideo enim frigus lune proportione observatur
quia continet extrinsecus et accendens intrinsecus temperate et movet utique spiritus ad naturales
operationes et non sinit eos dissolvi per evaporationem quia frigus temperatum circundans ex-
trinsecus reprimit et reflectit spiritus ut in interioribus confortentur. Maxime autem hoc est
in plantis que non agunt nisi naturales operationes et non sensibiles. Sensus enim magis
confortantur extra et naturalia magis vigent in interioribus. ¶ Attendendum igitur est ut in ac-
census lune semina iactentur omnibus. Oportet autem considerare quartam circuli declivis in qua
movetur luna benefica quia in circulo declivi fit generatio et corruptio vegetabilium
non est tamen in omnibus partibus eius generationis sed in quarta que est ab ariete in cancrum. Dico ergo
satio est perfecta antequam sol accipiat arietem quia tunc semina in matricibus suis non tume-
ntes sed in ariete terre enutrabit ea et benefico lumine movebuntur. Et autumpna-
les quidem sationes tunc eradicate movebuntur in debita sue substantie quantitate et
floris et seminum formatione. ¶ Vernales autem seminationes etsi in ariete fiunt iacentes
tunc pullulabunt et coadiuvante sole temperato florebunt et germinabunt ante tempus extre-
me siccitatis. Nec oportet quod multum obsurgent venti quoniam licet auster enutriet terram
et pullulare faciat plantas tamen aquilo qui non est mortificativus frigiditatis
continet semine ne evaporet et dissolvatur. Est plerumque cavendum est quod ager non
servetur diverso simul semine. Sepe enim contingit quod unum semen magis congruit quam alterum
et tunc unum adiuvat alterum et aliquando per oppositum tertium utrumque impedit a germine.
Videmus enim quod planta iuxta elleborum vel scamoneam posita contrahit proprietates eius
et zizania iuxta triticum posita ipsum adiuvat. Similiter facit coriandrum vel caulis
vite et sic est de multis et sic absque dubio diversitas seminis substantiale humidum quod est
in agro contrariis virtutibus corrumpitur quod non bene proficit ad fructum domesticum
sicut etiam diversitas seminum animalium quando bene coyt cum femina alterius speciei corrumpitur utrum-
que ita quod ventrem perficit fecunditati propter quod cavendum est ab huiusmodi diversitate in pluribus

Liber

Quedā tñ seīa p experientiā inuenīut̃ seīnari nō leḋr sȝ sīl sata qualescūq
ꝛ fructꝯ ubītatem successiue differe uelud cū serūt̃ tpe aġinis ipastina
to solo seīa atq3 plicū spinacoꝝ feniculoꝝ lacucarū petrosili saturieie
blitis ꝛ caulium Ex quibus pimo euellūt̃ atq3 plicꝰ 2ᵒ spinacia ꝛ ex caulibꝫ
quedā ut trāsplantet̃ ul oīs ꝛ nimis spisse rarificantur ꝛ sarculant̃ et
successiue colligūt̃ i. remanētibꝫ ex quolꝫ genꝯ quibꝫ libꝫ ꝑ semina Jtē
serūt̃ ġinis sīl frumentū et spelta miliū panicū et faxeoli ꝛ sīlit̃
ordeū ꝛ frumentū Amplꝰ aut si ultͣ mensurā seīa iactant̃ in agris ma
turata ꝛ nō ꝑficiencia erūt sȝ si serat̃ ager sm̄ moreȝ ōnalis sciendū qḋ
ē ipō ita q radices dilatari ꝛ ꝯfortari possint tūc eē plante exurget
fortis erit ꝛ ꝑferētes fructū quē q̄rit ex labore cultor hoc igit̃ diligēter ē
attendendū ꝛ naᵗlis suadet ro et experiencia cultus Op3 eē attendē ne
forte ul seīa ipā iacta sint corrupta Et io pcipit̃ a paladio ne seīa ipā
iacta vetustiora sint q̄ annua si eīn uetustate hent ultͣ annū nimis exsic
cata sūt ꝛ uitus fortuna ppō fedr destituta hūoris radical euanuit ꝛ io
talia raro ꝑficiūt ¶ Preterea frumentū et cetā seīa eligant̃ pcipua in ea
regione qua colimꝰ ul expleuimꝰ aducta nā oīm surculoꝝ ul frugū
genā pclara tīris tn̄ tuis exopta mitte debes In eīn gnē semīū an expim
tū nō ē spes tota ponenda Et nō q seīa locis hūidis citiꝰ q siccis de
genant Dia legumina a gnālis auctoribus seri iubent̃ in tīra sicca faba
tm̄ᵒ in hūida tīra iubet̃ spargi licet tpātꝰ agris seriendū sit tn̄ si sic
citas longa sit seīa peccata magis in agris q̄ in hortis ꝑuabūt̃ Si
necessitas cogit de salsa tīra sperari aq̄ pꝰ autūpnū platanda ul ꝯserēda
ut malicia eiꝰ yberno ymbribꝫ eleuat̃ aq̄ eciā tīris dulcꝰ ul fluuia
lis arene subiciendū ē si illi cegulā ꝯmittimꝰ locis bligmosꝰ ā exsic
bus ā frigidis ā opacis de mense septēbr̄ ut eq̄noxiū triticū ꝛ alia semīa
q̄n an hyeme serūt̃ dū sementis ꝯstat ġinis seīant̃ ut eoꝝ radices
an hyemē qualescat Citiꝰ nō ā pinguibꝫ ~~nō ā pinguibꝫ~~ ā calidis aut
soli expositis locis pꝰ diu tpā sement̃ dūmo usq3 ad hyemis gelici
diū nullatenꝰ differant̃ Fiūt ꝑteā seminaria in quibꝫ mitūt̃ tn̄ seīa
q̄ surculi ut cū adoleuerit in aliū trāsferant̃ locū hᵒ seminariū nilē tīra
ꝛ talē ꝑparatā desidat ut nisi in ~~tītu ꝑ~~ tītatu ꝑximo scripsi ē ¶ Sed
ut scribit Varo q̄ in seminario nata sūt si loca erūt frigidiora q̄ molli nā
sūt ꝑ brumalia tpā tegē oȝ frondibꝫ ā stramētis Si erūt ymbres sic
cuti uidendū ē ne ālicubi aqua ꝯsistat Venenū eīn ē ꝑ gelu radicibꝫ
tenell sub tīra et sup̄ ꝯgulꝰ ne eodē tpe eque tīrerāt q3 tūc tīre tpe
ꝑpagant̃ sup̄ tīra aeris frigidior emergunt̃ Jtaq3 ita eē docet siluestrā
ad que sator nō accessit nā pˢus radices nasci solet nᵗ longiꝰ ꝑcedūt
nisi quo tpe ueīt sol duplex eē radicū nā quedā arbores naᵗlit lo
gius ꝑducūt radices q̄ aliē et quia alia tīra facilius uiā radicibus
dat q̄ alia vi aut seīariū surcul ꝯsitū ē catumea q̄ molliora erūt

uata ut olive que ficus integenda sunt binis tabellis dextra aut sinistra ligatis
Postea scribit Cato quod terra seminarii talis esse debet qualem desiderant semina et sur-
culi in ea sata Item dicit quod surculus non debet eminere nisi quatuor digitis supra
terram et cacumina debent fimo bubulo obliniri

De plantatione et modo plantandi et de electione plantarum

Arborum quedam fructum faciunt et semen in fructu carne inclusum Quedam vero nullum fructum ferunt
in quo semen aliquod inveniatur ex quo possit planta similis generari que fructum et semen
faciunt Quedam illud parvum et debile faciunt Quedam grossum et potens in dura
testa inclusum Que semen parvum et debile faciunt virtutem generativam habent tam
in semine quam in ramis diffusam et ideo ex utroque plantari et convalescere possunt
licet plantatio ex semine tali sit periculosior et quia in longum nimis protendi-
tur et ex eo non domestica sed silvestris planta nascatur Ex ramis vero
plantatio citius et facilius convalescit et in domestica planta provenit non silves-
tris si ex planta domestica fuit ramus acceptus et in hoc genere est vitis
malagranata et ficus et inbricatule Que vero semen forte faciunt virtutem gene-
rativam habent maxime in ipso semine collectam ideoque ex ipso semine melius quam ex ra-
mis proveniunt Et huius generis sunt nux castanea amigdalus et alie similes
Arbores vero que nullum ferunt fructum virtutem generativam diffusam intrinsecus habent
in ramis cum natura specialiter eis deputaverit locum ubi earum sparmata vel semen
colligerent Ideoque ex ipsis ramis cum suis gemmis que ex plantis cum radicibus
seu a radicibus cum matre divulsis optime convalescunt et maxime que porros
habent aptos per quos facile suscipiat nutrimentum Sive autem ex semine sive ex
ramis seu ex radicatis plantis alicunde divulsis plantare desideras considera
utrum locus in quo plantare intendis sit insidiis bestiarum expositus aut
clausus atque tutus a nocumento corrosionis earum Si enim insidiis bestiarum ex-
positus melius est quod in aliquo loco clauso vimbris cum libro cumus terra sit
pluta dulcis et aliquantulum stercorata et optime subacta ligonibus et maxime nova
sursum et de subtus elevata omnia semina rami et plantule duobus dista-
tes pedibus ab uno in seminario plantentur Scilicet si sunt fortia semina ut nuces
amigdola et similia singula Si vero sint debilia ut vitis malagranati palme
et pira et similia tria vel quatuor cumulati ponantur ut debiles virtus unius alterius
auxilio sustentetur et assidua seu frequenti fossione dissipentur herbe nascentes
et ibidem aque domestice semententur Fiant etiam irrigationes tempore nimium estivo
cum celestis humor negatur infusio Sit autem aqua irrigationis non frigida morti-
ficans nimis de puteis vel fontibus hausta sed de piscinis seu palude leta-
minis aut de fontis corruptis accepta vel si sit puteorum vel fontium prius
quod ea exhausta et in aliquo loco posita tepificaverit calor solis cum multum proderit
si in eo modicum fimi ponas easque sepius moveas et impingues et cum
earum summitas iniuriaque corrosionis bestiarum duobus vel tribus annis
elapsis evaserit cum binis radicibus transferantur ad scrobes videlicet in
loco ubi eas postmodum stare disponis in quo quatuor palos figas et

primis si oportunum est indebitis animas. Si vero locus clausus et ab iniuriis besti-
arum tutus extiterit statim semina ramos et plantas in loco ubi perpetuo stare debe-
bunt confidenter pone et eis eandem tribue auxilium quod supra in hoc quod in seminario mittendas
esse dixi relata sunt. Spacia vero inter arbores vel vites fiunt secundum magnitudinem ar-
borum et terrarum consuetudinem approbatam et proprie secundum quod de singulis plantationibus suo
loco dicetur. Scrobes autem fiant late ac profunde secundum magnitudinem plantule et
radicum dum tamen in solo arido vel declivi profundius et in humido aut depresso minus pro-
funde plantetur et in mediocri mediocriter infigatur. Si terra nimis cretosa est
eis plurimum grate letaminis et sabulum misceatur et si nimium sabulosa letamen cum creta
ponatur ita tamen quod in macra terra plus et in pingui minus letaminis apponatur. Sunt autem
quidam qui semper apponunt non porcinum sed aliorum animalium bene maturum. Cum autem planta
transfertur domestica vel silvestris pars ad meridiem versa in illa signetur vel alia et
transplantata eisdem celi quibus ante steterat cardinibus opponatur. Cum vero plantas in scrobe
deponis quod de radicibus lesum inveneris amputabis. Observandum est tamen ne terra in
qua plantatur sit nimis madida aut nimis sicca cum planta disponitur quia nimis mol-
lis aggerere radicibus adaptatur. Que vero nimis sicca est superflua siccitate radicum
plantule naturalem humiditatem consumit sed inter utrumque predictorum tenens medium pulverizabilis
seu dissolubilis sit ut quiete aptetur radicibus aut ramis sine radice plantatis
et pedibus mediocriter conculcetur. Et si necessitas te coegerit in terra nimis sic-
ca vel molli plantare de locis aliis convenientes apportet usque ad omnem cooperiem
radicum et etiam usque ad summum scrobis repletos si habueris habundantiam eius. Fiat autem
plantatio prout de mensibus octobris aut novembris in locis aridis et ven-
tosis et calidis ut eisdem terre superflua siccitas et plantas humiditate hyemis
tempore. In humidis autem aut vallicolosis locis et frigidis convenientibus in februarii
et marcii mense plantatur ne superflua hyemis et loci humiditas debilis plante
naturalem calorem extinguat. In temperatis autem locis utroque tempore satis congrue plantatur
vel etiam transplantatur. Hoc quidem quod dicta sunt in hiis que cum radicibus plantatur pro-
prie locum habent. Que vero plantatur semina mense januarii precedenda sunt non amplius
quatuor digitis sub terra posita ut semine de mense subsequenti februario tumescente statim
cum primo veris et solis sensit aperiatur cortex et pullulet nova planta. Et si locus
sit calidus et siccus convenienter octobri vel novembri mense ponuntur et rami qui sine
radicibus plantatur de mense marcii infigantur ab arbore nuper abscisi cum viri-
ditas sit cortici ex infusus quorum quidem plantatio satis est apte si poterit de
mense octobris post humidum antiquum cum nodum humor et spiritus benefici plante fuga-
cit ad radices in tempore maiorum frigoris calore naturali arborum ad terre viscera
calidi fugiente secumque humore et spiritum trahente si tunc rami aut palmites plantandi
scindantur a matre plantari debiles qualescumque ramusculi quod plantatur torquen-
dus non est nec aliquo modo vexandus et pars ea de qua radix procreatur inveniri vel
leviter findatur et maxime in hiis que amplos poros et lignum rarum compositionem habuerit
aut medullas magnas ut est salix et vitis et silia quod probabis. Sed in hiis plantis
quod solidum et spissum lignum habent ut buxus et savina et silex forsan proderit
si rami pars inferior scindatur et in scissura immittatur lapillus ut per longitudi-
nem pororum plante facile humor terrestris ingrediens plantam mutat et qualescumque fiat

Caput inferior in terra figendus non rotundo sed longo oblique transversum firmiter
tis incidatur acutis quae ab arbore lacerantis plante sit enim porosis quibus attrahit
nutrimentum aptiores habebit. Item si plantatio quae fit per hyemem in locis calidis et
siccis facienda est utile puto si scrobes terra modice maturo letamine mixta reple
ta fiat quae lavatura letaminis aspergatur leviter ne terra condenset et fossa modicum va
cua relinquatur ut estatis tempore ymbres colligat faciliusque eius superflua tempore
siccitate. In hiis plantationibus quae fiunt ante hyemem fieri erit melius terram et plantas
exaggerare ipsam quia securius conservant ut ad plantas superflua humiditas digestionem
impediens colligatur. Rami quae plantandi sunt potius hyemales quam anni existant
exceptis vitibus et quibusdam aliis in quibus anni trini et binni atque tales
eligantur qui sunt leves succosi nitidi gemmis spissis et pluribus oculati et ad brachium
manus sint vel grossi [illegible] pluribus autem amputatis cum acumine summitas et mediocrata
longitudine relinquatur ut in salice vite oliva et ulmo si placet et in quibusdam
aliis huiusmodi similibus

Insitio fit multis modis sed ea quae magis perficit ut per eam viridis silvestrium
dispositio mutetur in domesticam et bonam convenientem dispositionem est quod similium fiat
insitio in similia secundum genus et non secundum speciem sicut pirus in pirum et malus in malum et
sic de aliis si enim diversa genere in diversa inserantur nutrimentum trahitur ad aliam dispositionem
alterativum vix bene nutrietur et forte corrumpetur planta insita propter rationem quam diximus
de corruptione seminis alalium [illegible] et aliorum agitur cum diversa genere semina commiscentur.
Est autem plantarum adinvicem non omnimoda prima similitudo licet enim arbores
speciebus suis differant tamen lignum unius speciei arborum non multum distat a ligno
speciei alterius. et hoc contingit ideo quia forme formales plantarum non omnino plus est
universa materie et quae in nullo vel modico elevata super eam propter quod virtus eius
occulta habetur igitur de eo fit quod arborum unius nutrimentum digestionem habet super
fluitate prima ut nutriat aliam et secunda digestio adhibita per aliam convertit succum
in saporem et figuram fructus secundum quod convenit sibi. Et ideo etiam quae dissiles sibi pla
te inseruntur qualescunque et fructificant optima tamen insitio est ut diximus similium
in genere potest in similia precipue in truncum quae ramos omnes incisos ut sepe probavi.
Est autem Varro quod melior est insitio in arbore domestica quam silvestrium quia
meliores fructus producit. Est melior est si fiat inferior in stipite quam in ramis
in altum quia melior fit unitio in toto quam in parte. Quia autem omnis insitio fiat
fit per infusionem unius in aliam et per forte alligationem ita quod insitum quasi venas ra
dicales spargit in ea cui inseritur. sic quod illa cuius mollicies tanta est quod etiam eo
tenetur quod infigi et colligari valeat non possit inseri [illegible] plante et ideo herbe
molles habentes stipites et olera et nimis tenelli surculi nulli plante quamdiu
tales sunt possunt inseri quia inserta non cito radicatur in ea cui inseritur sed oportet
quod processu temporis confortetur et continuetur cum ea cui inserta est. Hoc igitur est causa quod
molle planta nec in molle nec in duram nec in silvem nec in dissilem inseri
potest. Adhuc autem neque in eam quae multum dura est convenienter inseritur multum enim dura
non de facili in se venas radicales recipit propter ariditatem et difficultatem dure
perforationis et ideo tales insitiones plerumque male proveniunt sed insentes quere

debet prima fragium recentia in quibus sit multa succositas et prima duricies que sol-
sustinere possit colligandum et facile capiat a calore naturali. Hoc enim tunc fit cito
capit eo quod ea cum inseritur et immittit in eas venas radicales per quas surgit
melius nutrimentum quam surgeret ex terra et ideo tunc qualescit insita melius quam si in terra
est fixa. Et hec est ratio insitionis preter illud quod de ea dictum est in eodem libro.
Item sicut surculi inscindi steriles quia sentes fructum tunc in eo ponunt quia non facile
ad debitum venire possunt augmentum. Item de nodo nascitur per radices predictas. Item gemme
grossiores spissiores et pulvinibus oculatis quia ubi multitudo gemmarum grossarum et
spissarum ibi habundantia generative virtutis quia maxime cum humore digesto et spisso
et optime commixto in gemmis coadunato consistit. Item quod orientales arborum partes de-
fensi quia in ea magis quam in alia parte in ramis per illustrationem radii caloris solis est
caliditas et humiditas quam in orbe animantibus sit ea [illegible] aliis accepti
partibus qualescunt. Opus autem scire quod insitionum [illegible] modi quo optime
conveniunt et a silvestritate ad domesticitatem plantas [illegible] mutant. ¶ Primus quidem
est ut fragium cuiusdam arboris omnia ultra medietatem medulle ex transverso inscidantur
et tunc alligetur quod insitum est sicut velud ligari consueverunt et superponatur cera vel
lutum ad pluvie et exsiccationis nocumentorum defensionem et ne stipes et corpus plage
capiat agitatione ventorum per quem mutatibus partibus minuatur. Statim enim consolidatio
velud superior pars continuatum in sapore profert fructum propter digestionem suum in nodo
factam. Et hec proprie dicitur insitio que quando plantam in aliam non transmutat speciem seu genus
sed eam de silvestri domesticam facit. ¶ Secundus autem modus est quod una et eadem
arbor abscidatur in trunco et fragium superius in eadem arbore accepti trunco suo
reinseratur. Tunc enim qualescens insita profert fructum alterius generis in sapore et
quantitate et figura quam prius protulerat. Et iste modus fieri dubitatur. Verum quod est
in malis et piris et ceteris fructibus tantum est vero modo et infusione pororum qui
prius ascenderunt quod factum eo modo et poris reiectu dirigitur ad aliam formam
plantule quam forma monstratur in quantitate et sapore fructus ut ait Albertus. ¶
Tertius modus tractus est in vite et in quibusdam aliis quorum medulla constat vel
que gemma vitis unius conciditur usque ad medullam profundatus velud et transverse
vitisque obliquato et conducte de gemma vitis alterius eruitur et loco alterius ponitur
et fit colligatio sicut in aliis et tunc qualescit et fructificat et fieret hoc forte in
aliis arboribus sed in vite expertum est. ¶ Quartus vero modus insitionis est
quo fragium unius arboris in aliam inseritur arborem et qualescit et fructificat
in ea per modos quos sepe dicemus. Et iste modus vel eum fuit magis similiter erit me-
lior et melius qualescens et fit proprie in illis arboribus que raros habent poros et
per tunicas ligneas a radice accipiunt nutrimentum. Sed iste modus et similiter quartus
in plures subdividitur modos. Et unus quidem est quo surculus infunditur inter cor-
ticem et lignum nove virtutis imponitur. ¶ 2 Alius est cum surculus scisso infigitur ligno
¶ 3 quando fit modo emplastri. ¶ 4 qui dicitur ad bucellum. ¶ 5 vero in amidanis
seu salicis pertica perforata. De omnibus per ordinem est videndum. ¶ Primus quidem modus
quo surculus inter corticem lignumque deponitur fit hoc modo truncum serra recidamus
acuta in loco nitido et succoso ipsiusque fasciam corticis desuper poliamus deinde unum
ne scilicet a minimis ligamus ubique inter corticem et lignum cuneum firmum vel osseum
in acutum tendens ab una parte planum et ab alia parte quasi rotundum tribus per-
digitis consideramus deponimus ne corticis fascia scindatur et in eum locum subducto

trunco scissum surculum vero ab una parte descisse salua medulla et cortice
partis alterius pellicula exteriori remota ita quod optime trunco adhereat surculi in
scissura qui super truncum quatuor aut sex digitis emineat vel usque ad octo duos vel
tres aut plures surculos per trunci circuitum equalitate quatuor digitis vel amplius
aut minus inter eos spacium relinquas et lutum desuper convenienter ponimus et dispositam
peciam et ligamus. Hic autem modus optime convenit et convalescit sed fieri non potest
nisi de mense marcii vel aprilis cum iam potest lignum a cortice separari sed nec
fieri potest nisi in trunco grosso vel mediocri et in hiis arboribus que grossum habent
corticem et pinguem sicut sunt piri et mali et silices. Convalescit autem maxime
modus iste huius ... incisio et est in quacumque parte stipitis et grossiorum ramorum
satis congrue ... ad minus autem per ... vel decem ... ad
incisio exigenda ... quod abscisio fit stipite hoc modo agendum est. resecatur
truncus et desuper ... ut dictum est in modo precedenti dein scindatur in ea parte
que magis succosa ... cortice ibidem planum et adequatum surculi congru
enatur sive quod maior invenies ubi magis est spacium inter corticem et medul
lam propter habundanciam nutrimenti quod ad illam partem accessit quod si ante scindatur
vinculum prope summum stipitis ligaveris truncum a nimia longitudine scissure
defendes. Deinde cuneum duobus digitis vel modicum minus formabis in surcu
lo ab utraque parte desciso salua medulla et apta scissura in aliquo cuneo
et deinde ipsius scissure labiis sublata omni sanguine si affuit cum puncta pennicul
telli acuti surculum intinges taliter quod cortex cortici adequatur in parte interio
ri et lignum ligno extrinsecus ut succus inter cortices et ligna possit liberius
pervenire in scissura et surculi optime trunco novo iure adhereat. Deinde sub
ducto cuneo ut in trunco surculus sponte constringatur immissis super ramu
las et cortices congruendos aliquando cortices eiusdem arboris vel parum lunci et
vati ponatur et cum vinco stricte ligetur. Deinde ut ait Cassio subtili pulve
in superiore parte scissure immisso creta plurimum compressa cum pauca arena et
fimo bubulo ut idem ait vel cum creta super truncum et ligaturam ad defensionem
calorum venti et pluvie congrue disponatur et pecia fasciatur. Ego autem plus
quam milies probavi et inveni sufficere solam cretam bene compressam sine fimo et
arena vel creta et pulvis in scissura. Hoc est prodesse ne vapor a radice as
cendens ad novum alendum ... foras exiens denegetur. Ratio
est tamen quod ipsius modi actus et operacio diversificatur secundum diversitatem grossitudinis
et tenuitatis stipitis inscindendi et cunei surculi inscindendi. Nam aut inscindendus
stipes est valde grossior surculo aut mediocris aut nichil. Siquidem stipes est
valde grossior duobus potest scindi modis. Uno ut ab una parte usque ad
medullam tamen cum congruo ad hoc scalpro scindatur ibique unus tamen surculus
alio ut ab una parte stipitis ad aliam scissura perveniat ibique duo surcu
li scilicet unus a qualibet parte ponatur vel unus tamen si placuerit ab una parte altera va
cua remanente ponatur. Si vero stipes est modicum grossior surculo ne
cessario per medium scinditur et unum solum recipit surculum. Ubicumque autem
unus tamen surculus ponendus est debet cuneus eius formari in ut in

scissura ex utraque parte foris terra vel cortice maneat convenit. In quantum quod inter
stipitis et surculi corticis latitudines videatur aliquid medium eo modo quo me
lius surculus tam in cortice quam ligno stipitis exterius et interius adequatur. Ubi
autem duo surculi ponendi sunt fiat incisura a duabus partibus usque prope me
dullam et acumen attendat ab aliis duabus partibus sit quod cuiusdam latitudinis
ita quod pars parum latior cum omni cortice permaneat extra cum cortice intus extra
pars vero strictior remota exteriori corticula versus medullam stipitis
intus disponatur. Si autem stipes est equalis surculo quem inserendus est for
metur cuneus ut ab utraque parte sit cortex et utrique fiat adequacio et cortice vel
peciola super rimam posita subtili vimine scissa vel cordula cum modica strictu
ra ligetur et postmodum cum creta seu cera et peciola fasciatur. Et hic modus in
terra et in altum et in summitatibus optime gaudescit et omnes iste forme que fiunt scis
sotinus possunt fieri convenienter de mense aprilis si surculus omni tenera parte
privetur et melius si colligantur antequam pullulent et diu sub terra in loco frigido
et umbroso fuerint summitatibus non submissis. Et etiam de mense ianuarii cum
calefactione ignis fieri incisio contingit cum eius auxilio conglutinans currit
succus. Sed tunc temporis erit incisio certius melior et melius gaudescens cum iam cor
tici se videt succus intulerit et gemme inceperint esse susceptive. Ergo etiam in a
liquorum incisiones fieri circa principium augusti de surculis illa estate maturatis
et satis agere pervenerint. Unicuique talis insitio facienda est sub terra vel mo
dicum super eam ut cumulacione terre a tanto estu insita defendatur vel super eam
vas aque stillans suspendatur et hoc auxilio poterit hoc tempore etiam in altum fieri.
Fit etiam ut ait Varro hec insitio commode in solsticio estivo et caniculi sig
no et precipue in ficu et tractatu de insitionibus fuit latius scripsi. Potest etiam
predicta insitio fieri sub terra et contra terram seu modicum super eam ubi sine dubio
insiti ramusculi proveniunt omnibus aliis locis ad inmuncta maiora quia ibi
lignum et cortex maiore beneficio solis adhesionis humescit cuius loci insi
sio magis convenit plantis primis in quibus insitio celebratur. Si vero planta
mediocriter fuit magna commodius erit eandem in locis altioribus inserere
ubi cortex sit nitida et succosa quam ipsam contra terram inserere quia sic fructus ex
ea pluribus annis tardius habetur. Unicuique quantomagis insicio fiat tanto ma
gis domesticatur fructus ut supra probatum fuit. Si vero fuit arbor magna
plurimos habens ramos nil erit utilius quam ramos in locis nitidis resecare
ibique quotcumque volueris surculos inserere. Quod si adeo vetusta est arbor quod ra
morum cortices nimium sint rugose ac duriore contingit arbor eadem incidatur
et relinquatur incisa usque ad annum sequentem et tunc inserentur surculi qui in
ea nati fuerint lectiores et in commodiori parte locati contusis et abiectis ceteris
quantum tot esse poterunt quot inserenti placebit quia omnem numerum surculorum
sufficienter nutriet talis arbor. Modum quendam inserendi quem palladius em
plastracionem vocat sic ab eodem fieri affirmatur: ex novellis ramis nitidis et
fertilibus gemma que bene apparebit sine dubio circuitu duobus digitis qua
dratis circumsignetur ut ipsa statuatur in medio et ita subtiliter cortex levetur
acutissimo scalpro ne gemma ledatur. Item ex ea arbore cum gemma

Secundat

inserere scilicet cum gemma tollet emplastrum intacto tamen atque uberi loco tunc ibi
quemadmodum prius et gemma unicum cogitur sine lesione gemme colligere ut ea que
apponitur reddat locum gemme postea includatur tunc luto superlinito et libera gem
ma relinquatur cum nichil prodest si peciola cum cera super incturam et circu
las corticum apponatur ad corticis et nocumentorum defensionem et intentus
succi et vaporis beneficii retinendum. Ramos deinde superiores eius arboris
recidas ne intus proprios volens nutrire filios scilicet ramos alienum sibi filium
propter utilitatem [illegible] penitus relinquat. Idem vero viginti diebus expectis a
pluribus resolutis unicum repperies extrinsecus semper gemma inite in arbore aliene
[illegible] fuisse. Fit autem modus de mense iunii fieri posse asseritur licet et ante et
post modicum appendat dummodo gemma quemadmodum [illegible]. Et modus quidam
alter qui dicitur ad buttellum qui habet proximum plurimum cum affinis fit hoc modo
buttellum parvum grossitudinis pollicis longum cum gemma in medio de novo sur
culo elevato in novo surculo eiusdem grossitudinis suo cortice in tres vel
quatuor partes scisso et demisso ponatur et tamen ad infra descendat quod primatur
quod ligna stipitis mediocriter stricte adhereat et cortex appositi anuli non scindatur
et sine gemma posita super locum gemme sublate ponatur sed non nichilominus
sine aliquo ligature vel alterius rei auxilio qualescumque abscindenda est tamen omnis
excundans soboles surculorum ne insite subripiat nutrimentum et tamen magnum
adminiculum prestabit si cortex pendens [illegible] descendat quod remanentem appositum
buttellus subtiliter adequetur. Et potest deinde cum peciola deinde cera super
incturam et totum buttellum ponatur libera gemma relicta deinde circa eadem
linea pecia fasciet fit autem hic modus de mense marcii postquam cortex separatur
a ligno et de mense aprilis et maii si surculi antequam gemmet collecti fuerint
ne pullulet in loco frigido et umbroso sub terra pro parte submersi si
Quod expertum est in mense iunii et fine et iulii buttellum parvum cum gemma
de novissimo surculo elevatum et in novissimo surculo positum eiusdem gros
situdinis sine gemme adequetur sed non sine aliquo auxilio ligature vel alterius
rei opere quale. Et tamen hic modus quod superior proximus quem emplastrio dicitur
locum habet in illis solis arboribus quibus succus pinguis est in cortice
ut ficis oleis castaneis et silvis [illegible] sine abscisione inscindi surculi
elevari buttellum et domesticum eiusdem grossitudinis ab una parte scissum
ibidem apponi et cum filo ligari et servari ut deinde est supra et cum comprehendisse
videtur super buttellum abscindi relicta tamen summitas succo ad buttellum
fortius attrahit quod abscisa et hic modus parum [illegible] eiusdem speciei et diversarum
in una virga formari. ¶ Modus vero qui fit in amedam vel salices parti
cul fit hoc modo. pertica vel baculus dorum lignorum perforetur subtili terebra
et acuta ita quod inter unum foramen et alterum sit spacium semipedis et surcu
lis modicum raso cortice intromissis [illegible] in scrobe surcul
elevatis ita tamen [illegible] salicis summitas aliquid remaneat super
terram hunc vero post annum materia totaliter elevata et inter surculos inscisa plan
ta qualibet radicibus pluribus decorata in ordinate scrobe depone

Cum forsan proderit si creta vel cera foramina et eorum scissure undique optime obturentur. Quidam autem michi asseruerunt se expertum fuisse hanc insitionem in palo salicis viridi perforato usque ad medullam columnis et infixisse surculos equalis grossitudinis remoto cortice quantum intrabat in foramina ut cortex surculi equaretur cortici pali et cum cera cum ramula obturasse et postea posuisse palum sub terra quatuor digitis iacere in loco aquoso ita quod de palo nichil apparuit sed soli surculi super terram et comprehendisse optime omnes et resecatos inter surculos truncos plantasse et bene convaluisse. ¶ Aliud autem modum inserendi retulit Columella dicens: Gallica terebra usque ad medullam arborem perforandam plagam leviter inclinata ubi deducto de fraxinee vite vel ramum ad modum foraminis delibatum surculum tunc et convenientem sectum in primam una vel duabus gemmis foris relictis et tunc argilla et musco locum diligenter comprimi et ita vites et ulmos inseri posse dixit. Predictis autem duobus modis fit preter quam in mense marcii et principio aprilis ac februarii fine cum vites et novi surculi calore aeris dissoluti moventur in cortice. ¶ Item solebat Varro alium modum inserendi suo tempore inventum esse in propinquis arboribus. Hoc modo ex arbore qua volebat habere surculum in eam quam inserere volebat ramulum traducit et in eius ramo preciso ac defixo implicare in loco quo tangit ex utraque parte qua intra est falce extenuatum ita quod ex una parte quod ad celum versum est cortice cum cortice equatum habeat eius ramuli qua inseret ut durum sit ad celum curret postero anno cum comprehenderit bene propagatum est ab altera arbore preciditur. Ex predictis igitur patet quod licet insitio in silva sit melior tamen et in domesticis plerumque convalescit et infinita mirabilia facit que appetunt hii qui experiri desiderant et in talibus exercitantur.

Ex hiis que superius declarata sunt sciemus plantas silvestres esse spinosas in corticis scabra et parvorum et multorum foliorum et plurimorum fructuum et in quantitate minorum et acetosorum et siccorum succorum. Et hec omnia non dubitatur accidere plante propter suum nutrimentum et ideo plante in omnibus hiis dispositionibus mutantur per nutrimentum cultoris agri in oppositas dispositiones. Spinositas enim venit ex humido nutrimenti tali nutrimento quod cogitur ad superficiem pertingere a medulla propter suam intensionem et hoc in domestica mutatur propter habundantiam humidi quod non patitur calorem acutum sed fugit eum et non sinit terrestre aggregari sed infundit et sic ipsum facit in poros plante. Multitudo autem eiusdem humidi habundantia fluit in maiorem foliorum divisionem. Hoc etiam facit ut maiores sint fructus domesticarum. Et quia silvestrium tenuis et subtile est propter parum carum nutrimentum cum humor domesticarum spissus et viscosus ad flaccitatem accedens propter eius habundantiam et letaminis adiuncti compressionem. Tenue autem et subtile facile dispergitur a calore et dividitur in plurima et ideo multi sunt plurimi fructus arborum silvestrium et non unitati sed nititur in arboribus domesticis propter eius continuitatem quam subtile et tenue non facile putrescit nec de facili claudit porum sue vegetationis per quos sugitur ex arbore propter quod tamen in eodem humido sicut in proprio subiecto sit calor acutus. Habundans autem et spissum et viscosum humidum per magnas partes fluit in unum et non est facilis digestionis eo quod calidum eius est debilius et non fuit ex eo magna quantitas

et non tot unus fructus sit ex tenui subtili et acuti caloris expulsi et cito hebes eius calor permittit claudi eius poros propter quod fugit ex arbore ita quod multi talium fructuum cadunt ante tempus maturationis et de facili arescunt similes. Quod autem emendat succum et digerit in domesticis modi tres sunt insitionum qui tenet in poris suis et transversalibus porus humidum donec ad suavem maturetur saporem et tale quid est transmutatio carnis per insitionem domesticarum arborum. Ille autem plante que sunt de genere generum et olerum ex solo cultu et cibo domesticantur in hoc quod fortiores et molliores et maiores efficiuntur et sui sapores et humores minus efficiuntur acuti propter causam quam supra diximus subtilitatis in cortice que est in domesticis et plantatis absque dubio ex bonitate et quantitate.

Planta in generatione sua indiget duobus quorum primum est nutrimentum secundum est materia ex qua fit et aliud est locus sue generationis quemadmodum et prius est maximum quod impedit loci salsugo eo quod exsiccat humorem et humidum radicale plantarum cuius signum est quod terre salse quam parte et sale sciante steriles efficiuntur. Loca autem perpetuis nivibus cooperta omnino non competunt generationi plantarum quod experimento comperimus in monte a temperamento et remotissimo propter frigus glaciale quod est mortificativum. Oportet autem scire quod si aliquis locus in se temperatus in hyeme frequenter sit nive coopertus iste ex nive tribus de causis fecunditatem capit. Quarum una est quia obturat vias terre evaporationis et reflectitur spiritus ad terram propter nivis cooperimentum. Alia autem quia nivis repulsa caliditas ad terram illa spiritus quemcumque generationem prebet in intrinsecum humidum quod paulatim et per vices distillans superioribus partibus terre vigorem nativitatis plantarum germine infundit. Tertia causa est quia nix frigiditate sua locum contextum constrictum vigore principiorum generationum plantam continet ne evaporet et continet terre superficiem ne emittat inter in visceribus terre vapores generativos qui aggregati ad superficiem ingrediuntur radices plantarum et prestant eis nutrimentum et fecunditatem et fomentationem et generationem materie que ingreditur plantarum compositioni. Sicut autem diximus quod locus perpetuus in frigore propter ~~nimias~~ nimiositatem non convenit generationi plantarum ita in calido nimio in locis salitis et siccis non apparet penitus aliqua generatio plantarum propter remotionem locorum a temperamento. Sicut enim loca multa salsuginis habentia multe sunt siccitatis et per quod est multe frigiditatis eo quod calor complexionalis non qualescit et retinetur non in humido temperato et si aliquis calor adhuc sit in talibus locis est adventicius et talis calor non remanet sed evolat adusto frigidus et mortificans ea que forte nasci debuissent. Et signum huius terre est quod moratur et consistit ex sua siccitate et frigiditate quia elongatur a calido et humido que elevantur et faciunt eminere loca et exaltare propter quod terra dulcis que humidat in calido dissolvente et in humido vaporante frequenter elevatur in colles et montes et terra salsuginis multe deprimitur et inferioratur. In locis autem calidis per convenientia sunt plantarum et loci apti et bene nate proveniunt in talibus enim locis dulcis est aqua subtilis et bene digesta eo quod a calido loci talis ex profundo attrahitur terre et bene digeritur

a calore loci remanente et est vii quiescet. A calore enim multo si advenerit peribit humidi decoctio. Calor enim in talibus locis habundat ex duabus causis quarum
una est calor loci retinens humidum calorem. Secunda est calor solis qui ex aqua rediens
cum multiplicatur super locum illum. Et loci quidem calor est sicut instrumentalis. Calor autem
solis est sicut animans et formans et qui vivificat et ideo germine humidum formatur
in plantis. Aer etiam inmixtus est humido locorum talium et ille iuvat ad hoc ut
humidum sursum spirando educatur in plantis. Nam montes autem eo quod sublimes
gelidi et vaporosi attingunt assiduis gelicitatibus humorem et adiuvat ad hoc claritas
multa que est radiorum solis et stellarum et multa ad quorum montis reverberatio
et ideo festinat in huius humidi decoctio precipue in latere quod est calidum solis
hoc est ad meridiem propter quod plantae multae et bene decoctae inveniuntur in montibus et
precipue nimium humidum enim attinnuum ad superficiem montis ex frigiditate denegatur
germine defluit et ideo superius bene remanens optime decoquitur quia melius
vincitur a calore quod non est superfluum ut sic siccatur quia germine exhalatur ex eo
eius montis et funditur pluviis et roribus. Et hoc est causa quod in altis deneposino
non crescit bona odorifera et plantae aromaticae et sunt sicciores aquiline. Ad
pedes autem eorundem montium sunt plantae et bona magis humida et minus digesta
et plantae spissiores et grossiores propter multum humidum ancepiti montium ad talia loca
defluens. Quaedam tamen loca sive plana sive montosa apparent sunt sterilitatis et hoc
accidit humidi et hoc sunt arenosa et salsa et haec sunt urentis in se habentia generativa
salsedinis et siccitatis et intra arenulas locorum talium sunt raritates eo quod
partes arenarum sunt grignie et non germine sibi apponere plantam non potest generari
ex vapore germino quod diffunditur ex centro loci ex multis partibus loci aut a
virtute solis evaporantibus. In talibus igitur locis aut non generantur omnino planta aut
rara et debilis crescit sicut est saxifraga et quaedam alia generata pura. Partibus
enim loci non coherentibus propter adustionem impossibile est quod partes vaporis solide crescere
et consistentes propter quod est exspirat inter arenas per divisas partes necessario formatur
in plantis. ¶ Limus autem lutum nobile quod ingeniumque est et liberum a grossa terrestri
ete terrestritate propter unctuositatem suam cito producit plantam unctuosam esibile. ¶
Planta autem quae super solidos nascitur lapides propter carentiam humoris diu longo tempore
tingit et crescit ipse planta enim remanens et crescens indiget terra et aqua
et aere et raro stabilis. Planta quae in lapidibus solidis dicitur est crispeus. Est et
alia plantae consideratio ex loco plantae proveniens quam si fuit in loco qui est ope
solis hoc est ad dextrum solis respiciendum versus oriente et meridiem citius nascitur
et crescit eo quod calor solis diutius et diutius manens super eam quemadmodum et
fortius movet humidum eius et quae fuit ad aquilonem et occidentem ita quod sol
cito declinat ab ea tardius generatur eius et nutrimentum diminuitur. Fit autem hoc
duplici vicissitudine aut propter accidens quum loca aquis ex montibus vel aliis causis preoccupata
accipit orientis vel occidentis. Talibus autem si in loco plantae sit aqua frigida
grossa in se gelida accipiens suum vaporem aut aereum a sua frigiditate et grossitudine
sibi dici ascendere suum evaporatum non permittit ille non permittit plantas nutriri
ad magnum nutrimentum. Ideo autem non impedit siccitas terrena in aliquo
loco nutrimentum plantarum propter defectum humidi nutrimenti. Tunc enim calor inaliter

diffunditur ex compressione loci et agit in illa comburendo et obstruendo poros diversos
sicut obstruuntur in terra adusta et tunc aqua intrante celsi adest non habet
meatus per quos in plantas nutrimentum a evaporatur et remanet planta desti
tuta nutrimento et ideo non crescunt in magna quantitate

De terra et cognitione fecunditatis et sterilitatis eius

Terra est unum elementorum quatuor cum naturalis locus est in medio totius in quo naturaliter manens
quiescit et ad ipsum cum ab eo separata fuit naturaliter movetur est autem frigida et sicca
naturaliter set accidentaliter rebus corrumpitur immutatur eius non est in genere [illegible]
prestat ad retinendum faciendam et fixionem et ad faciendas figuras et formas
¶ In terris non secundum palladium fecunditas querenda est ne alba et nuda gleba sit ne
sabulo sine admixtione terreni ne creta sola ne arene [illegible] uliginosa terra squalle
tis ne [illegible] glarea ne arenosi pulveris lapidosa macies ne salsa vel ama
ra ne uliginosa terra ne tota arenosus atque ieiunus ne vallis nimis opaca
et squalida. Sed sit gleba putris et nigra et ad tegendum se gramine suo [illegible]
sufficiens aut mixti coloris que et si rara sit tamen pinguis et [illegible] solo admixtione
glutinatur que protulit vel servata sunt nec [illegible] nec [illegible] naturalis [illegible]
¶ [illegible] alia terra [illegible] quiescit et alia magis [illegible]
¶ [illegible] utilis est que naturaliter et sua sponte producit
[illegible] trifolium calamum rubos pingues pruna silvestria
[illegible] farfara malva et cetera huiusmodi herbas que latitudine et pingue
dine foliorum [illegible] solum et fecunditatem se demonstrant ¶ Color tamen terre non magno
opere desideratur sed pinguedo atque dulcedo. Pinguem sic agnosces terram
gleba parum dulci aqua conspargitur et subigitur si glutinosa est et adheret
[illegible] illi est pinguis. ¶ Item scrobe effossa et repleta si superavit terra pinguis
si defuit exilis si convenit equata mediocris. ¶ Dulcedo autem cognoscitur
si ex ea parte agri que magis displicet si eiusdem qualitatis totus ager videtur
glebam fictili vase madefactam dulci aqua iudicio saporis explorabis
[illegible] quorum utile per hec signa cognosces [illegible] aquatice [illegible] atque
[illegible] est [illegible] que protulit [illegible] fecunda sunt ut pruna
silvestria [illegible] neque debilia neque macra
[illegible] languentia ¶ Et [illegible] de terra agricola [illegible]
[illegible] in libro [illegible] ¶ [illegible] sunt [illegible] terrarum plurima
pinguis aut macra spissa vel rara sicca vel humida lapidosa vel non lapido
sa montuosa vel plana et ex hiis plaga mediosa [illegible] serendi et plantandi diffe
rentia [illegible] et absolute eligendus est pinguis et [illegible]
ager ubicumque sita que hic minimum laborem petit et fructus maximos reddit
si macra est spissus et pinguis quia licet laborem maximum petat tamen ad bona
[illegible] ¶ Illud [illegible] est quod [illegible] et macrum et
[illegible] ager [illegible] fugiendus est. [illegible] agri sunt [illegible]
utilitatibus deputati [illegible] Catone in [illegible] dimisisse ac

gdinu utilitate scripsisse ayt enim meliore agrum esse illum ubi vinea put
est bono vino at multo 2o ubi orti irrigui 3o ubi saluta 4o ubi olineta
5o ubi pratum 6to ubi campus frumentarius 7o ubi cedue silue 8o ubi ar-
busta 9no ubi glandiaria silua Et aliqui dant primatum bonis pratis quia
modicas uel nullas requirunt expensas quam in vineis eo quod fructum sepe sumptu
devorant

De situ qui congruit agris racione fertilitatis eorum

Situs tamen sit non sit adeo planus ut stagnet nec preruptus ut de-
fluat nec obvimus ut in ymo decerta valle subsideat nec arduus
ut et tempestates immoderate senciat et calores sed ex hiis omnibus utilis est et
equata mediocritas requiritur Sed ut campus aptior sit et humore pluviarum
eluus fallere subducens vel collis mollis per lata inclinata deductus vel
vallis cum quadam moderacione et aeris claritate submissa vel mons altis ca-
cuminis defensus obiectu et a molestioribus ventis aliquo lib. auxilio vel
sublimius asper sed ne morosus et aribidus Preterea posito agri qui eligendus
est ea sit In frigidis provinciis orienti vel meridiano lateri ager. Sed esse op-
positus ne aciem magni montis obiectio huius duabus partibus exclusus algore
rigeat In calidis vero provinciis pars potius septentrionalis optanda est at
quam utilitati voluptati et saluti eque bonitati conducat Item ayt Varro quod
quatuor extra fundum considranda sunt quibus fundus utilior vel minus utilis reddit
Primum est si regio proxima est infesta quamvis fertilis sit fundus inutilis tamen
est per latrocinia Secundum si in regione vicinaque sunt homines qui emant que in fundo sit
venalia vel non carent vendant que fundo sunt oportuna fructuosior enim
fundus est Tercium si minus longinqua est ut ex ea difficile utilia portentur
ad fundum minus fructuosior esset Quartum eundem fundum fructuosiorem faciunt
vecture si vie sunt quibus plaustra vel naves portare et exportare ne-
cessaria possint Refert etiam ad fundi fructum quemadmodum vicinus confinio
consitum agrum habeat si enim ad limina quercetum habeas non possis recte secundum
ea silua serere olea quod usque eo est contraria est natura ut arbores non solum minus ferant
sed etiam fugiat ut introrsum in fundum se reclinet et in confinio vites et fundum fa-
ciat sterile

De municionibus vinearum ortorum et agrorum

Vinearum ortorum et agrorum municiones multis modis fiunt Quedam enim
fossatis cinguntur quedam sepibus ex paliis et viminibus factis quedam spi-
norum aut aliarum arborum plantis Et fossarum quidem municiones plurimum
defendunt ab ingressu hominum et animalium rapacium et ab iniuria vicinarum
aquarum ad locum defensa fluctuum et maxime si ripas habent velud suffi-
cientes arbores aggeres elevatos Multum etiam conferunt agris et vineis nimium
humidis et aquosis ut ad eas fluat superfluus humor aquosus segetes necnon
et in lolium et avenam convertens et corrupta digestione humoris vuas viciant
impediens Et hec quidem fossata magna vel parua facienda sunt secundum quod magis
et minus hominum et animalium intrare volentium timetur noxa fiunt autem optime

toto estatis tempore si aqua subterranea vel in fossatis expandis collata non impediat
In quibus locis facienda sunt de mense augusti septembris et octobris quibus men
sibus aqua fossatorum et superficiei terre maxime consumpta est Qualiter autem nova fiunt
fossata notum est quia ab utraque parte latitudinis filum seu funis extenditur et signatur
deinde cum vangis in terra et aratoribus in terra sabulosa foditur et badilibus ex terra
remanens extracta terra proicitur et ripe cum zappis seu vangis vel aratoribus
poliuntur Vetera vero fossata reparantur hoc modo primo quidem omnia fossorum impedimenta
cum ronchonibus extirpantur deinde cum ligonibus adequantur et formentur ripe
secundum quod stare debebunt et postea liberum fossatum quantum placuit fodiatur Notandum est
tamen quod in terra cretosa non debent fieri ripe nimis sed parum pendentes quia post gelu
da hyemis advenientes vere calore dissolverentur et ruerent sed in lapidosa
vel soluta terra non facile fluunt ripe Munitiones sepium que de paliis et vimini bus
fiunt propinqua loca decent ubi materia ipsarum habetur copia et ubi multitudo arborum
spinosarum plantatarum qualescentia impediet Que quidem qualiter fiant notum est
quia affixis paliis acutis se in pede distantibus texuntur vimine et spinis desuper
muniuntur et cum pauciori bus paliis et viminibus debiliores tamen fiunt si affixis
paliis duobus vel tribus pedibus inter lignorum quatuor et parte distantes equaliter ex
transverso ligantur deinde sursum et in vimi nibus positis texuntur Munitiones
autem que de spinarum plantis et arborum fiunt hoc modo faciende sunt videlicet quod fiunt
in loco munitionis sulcus uno pede quasi eiusdem latitudinis in quo plante alinde era
dicate uno palmo a duobus distantes ponantur et terra que in remota fuit
optime terra operiantur radices deinde fodiatur fossatum et si fieri debet et terra
super dictas plantulas elevetur et tamen tota sursum elevata fuit in summitate
si placuit aliquis fiat sulcus et salices salicis plantato fiat Poterunt etiam intra
plantaciones fieri ad fortiorem munitionem si placuit secundum modum in primo libro traditum
cum de tumulis et turris loquitur Notandum tamen est quod ubi multum utilia est clau
sura ex spinis tamen faciende sunt plantaciones ubi vero non tanta est utilitas
et lignorum habetur penuria propter ignem potest commode fieri plantaciones et propinque
superior ex plantis ulmorum et pruniorum circumorum et salicum que omnes plantate
3o anno cum qualiscumque affirmaverit et plicetur ut fortes fiant et spisse et
ubi pertice fuerint reparentur Deinde cum spisse fuerint intrantes disponantur
et ligentur ubi opus fuit et non nimis terra sed uno pede super eam inscidantur
tempore octobris et novembris et melius februarii et martii usque quo incipiunt virescere
germine hoc enim modo loca semper clausa erunt et sepius inspissabuntur pullulantes
in summo stipitum in medio et radice Ex hiis tamen que in superiori arte sunt pla
tate poterunt aliquibus pedibus distantes sine incisione relinqui ut fructum
tamen ferant atque pro igne fuerint vel edificiis deputentur Et plante quidem spi
norum in arte inferiori ponende fere sunt in spinorum albarum et pruniorum
vel rosarum silvestrium ~~sunt prune domestice~~ et salicum spinas acutas ha
bentium Que vero in supina ponende sunt arbores sunt prune domestice

quia spinis suis defenditur et spissa earum pullulatione clauditur. Itemque 3° vel 4to anno
floruit et plenum fructum fert. Vel sint plantae ulmorum vel salicum vel popu
lorum vel nucelorum et citoniorum atque malagranatorum in calido aere vel spatio et
similium arborum et parvarum facile pullulantium. Hic inditiis. Vero cum terra quod si
terra sit adeo frigida et dura quod in ea plantulae difficile comprehendant, plan
tulae solum citoniorum cum radicibus vel sine ponantur ibi, quae non refugiunt talem
terram. Quod si est campus ulmus est utilior omnibus aliis plantis quae et saepe sustinet
et attollit vias et frondem viridissimam infert ovibus et bubus ac virgas pro
bet sepibus ac foco et furno et est multis operibus opportuna. Si non plantulae de
sunt in partibus illis aut alunde portentur radicibus coopertis et optime humectatis ut
a calore defendantur et vero quae maturati fructuum tempore colligantur et sple
sitentur semina et in seminario mense januarii vel februarii facta quae plantata in
terratur ut secundo vel 3° anno ipsorum copia facile habeatur. Palladius vero praecipit ma
tura colligi semina rubi et spinae quae rubus caninus vocatur et cum farina ex aqua ma
cerata misceri, funes deinde spartheos veteres mixtione sic induci ut in funes
semina recepta haereant usque ad veris tempus, inita tunc ubi sepis facienda est duos
sulcos tribus pedibus a se separati sex pedum altitudinis fiat et putredine cum seminibus
obruantur funes levi terra post trigesima prodeunt sentes quos tenentes adminicu
lis opus est adiuvare quam vere se per spatia relicta vacua ingerent.

De fluminum defensionibus

Flumina suo impetu
saepe ripas possessionum fodiunt et in eis operantur ruinas et quasi sui cursu
eo et depressione vicinorum locorum inundant et operiunt terrarum superficiem et
in sua vallis operantur. Impetus moderari sufficient penetralis fortes fiat secundum impetum
amnis quae ibidem mergantur cistae cum magnis columnis ligneis ad modum crucis ab
utroque capite firmis et vimibus contextae et lapidibus plenae quae vergulli dicuntur.
Ubi vero aquarum abundantia superficiem operit et segetes necat fiat agger for
tis et magnus talis quod eorum potentiam aquarum inimice quae comperat. Et si aliquo loco de
bilitatur agger aut aliquo deficiat aliquo quemvis propter opem fiat et debilitetur in quibus
dam inscindatur loco ut terrent bestiae ac homines novum aggerem parere et genulae
coguntur. ~~Explicit quintus liber~~

Incipit liber sextus de campestribus agris colendis et natura et utilitate quae ex ipsis percipiuntur

Campestrium agrorum cultus in libro 2° generaliter traditus est. Nunc autem
in hoc 3° libro dicam singulariter de cultu et utilitate cunctorum seminum
et fructuum quae seminantur in eis et ex eis percipiuntur secundum ordinem al
phabeti. Et primo quidem dicam de area et de horreis quae conservanda
semina necessaria sunt.

De Area

Area longe a villa esse non debet propter deportandi facilitatem et ut furtum
non timeatur domini vel procuratoris vicinitate suspectum. Sit autem ut pala
dius ait vel strata silice vel saxo molli excisa vel ipsa terratur tempore vinguli
pecorum et aquae admixtione solidata sit et habeat locum altum planum et purum

in quo frumenta diffusa refrigerentur et horreis inferantur quae res in eorum diuturnitate proficiet. Fiat etiam pavimentum testaceum vel siccantur scopis et sicca ut tempore pluviarum subito nuda vel semina diffusa vel operiantur. Sit autem loco sublimi et perflabili undique longe tamen ab orto et vineis atque pomeriis nam sicut ita dicitur virgultorum proximi letamine et palee ita insidentes frondibus perforantur et corrumpuntur

De horreis

Situs horreorum superior et longe ab omni olere et letamine et stabulis ponendus est frigidus ventosus et siccus sed frumentis granariis ut Paladius ait amurca luto mixta parietes liniuntur cum aridi oleastri folia vel olive pro paleis adduntur quod siccata facit frumenta gignuntur quae in eo gurgulio nubibus ac muribus et ceteris nocivis animalibus inimica est. Aliqui coliandri folia frumentis miscent ad servandum perfectam quod Paladius michi tamen videtur. Dum custodiendis frumentis quod si ex horreis in aliud locum diciunt diffusa refrigerentur aequitis diebus atque ita horreis inferantur. Negat Columella ventilanda esse frumenta quia magis miscentur alia totis acervus quod si non moveantur in summitate non ultra mensuram palmi subsidet et hoc corrupto velud corio tecta durabunt. Aliqui cavendum est ne pavimentum sub quo ponuntur humidum sit aut rarum sed solidum et bene planum ne muribus praebeat habitacionem per foramina. Insuper est diligenter attendendum est ne sit locus excedens in frigore vel calore quia utrumque segetes corrumpunt et perdit perdit in eis virtutem vitalem. Aliqui puteos faciunt horum solum et lata paleis substernunt et curant ne humor aut aer tangere possit ubi tamen ponitur ad usum quo cum semper non parcunt ibi non oriunt circulo sit conditum triticum manet annis quinquaginta milium vel plus annis centum ut Varro scribit

De avena

Avena duplex est silvestris et domestica. Silvestris nascitur in frumento tamen quando eius satum minuit mollitie et intemperantia terre gignitur in avena quae aliena in herba cognoscitur quia latiores viridiores et pilosiores habet frondes et granum nigrum et pilosum est et maturatur et cadit ante maturitatem frumenti. ¶ Domestica est alba non pilosa et seminatur tempore semine frumenti et eorum et melius mense ianuarii februarii et marcii et est in mala terra bona provenit et eundem querit aerem et silvestrem terram desiderat. Albertus tamen dicit quod siccum querit agrum et modicum ante messes frumenti maturatur et colligitur et ea herba utriusque avene quae semen est optimum pabulum equorum et boum et asinorum et mulorum necnon ipsarum homines in suo cibo utuntur. Virtutem habet relaxandi aliquam tumorem et duriciam et faciei immunditias depurgandi ut dicit platearius

De cicere

Cicer notum est et eius quidam diversitates sunt quia quoddam est album quoddam sanguineum et ex hiis quoddam grossum et quoddam parvum quoddam et rubeum et aliud nigrum. Ex quibus sanguineum tamen rugosum corticem habet et est melius ceteris. Reliqua omnia corticem habent politum optime nascitur in aere temperato et humido et terra pinguissima et soluta desiderat et terram etc non formidat seminatur mense februarii in locis calidis temperatis marcii frigidis vero de mense aprilis cum proderit cito nascitur si molle seratur et maius aqua letaminis cum tarde seritur et

sulcos aratorum optime plantatur et cum maturum est colligitur et remanentibus herbis
mediocribus convenit bubulcis grata est sarculo et herbis mundatur ut faba sed
nebulis leditur et yride a melumine facile perit. Colligitur quidem quando
cum cortibus siccis et cum luna minuitur percussum in defectu. Cicer album secundum ysaac
calidum est in primo gradu humidum in medio. Rubeum autem est calidius et minus
humidum. Sed avicenna dicit quod utrumque est calidum et siccum in primo gradu et nigrum
est fortius. Cicer plenum est nutrimenti ac ventrem humectat sed inflationem generat
et ventositatem ideoque auget sperma et coytum valde confortat quare tritis his
in se eius ad coytum promittens sed calorem nutrimentum et inflationem ideoque valde
competit admissariis equis cum multitudine equarum nec vero humectat corpus
purum. Ypocras dicit quod ciceris partes due sunt et cum coquitur eas amittit
et in aqua ubi coquitur redeunt. Una dulcedinis altera salsuginis. Cum
dulcedine sua nutrimento bono nutrit et lac augmentat et ventrem humectat.
Cum salsugine vero humorem grossum dissolvit ac minuit. Urinam ac menstrua
provocat et valet hictericis et ydropicis et ad totius corporis prurriginem
et in eius urina lavetur impetigines et serpigines mundificat. Item secundum galie-
num. Cicer educit lumbricos et valet ad opilationem splenis et epatis et fellis
et lapides frangit in renibus et vesica sed nocumentum est ulceribus renum et
vesice. Cicer nigrum est magis diureticum et apertivum et ideo plus valet in aperi-
tione splenis et epatis et fractura lapidum et lumbricis educendis et
precipue si in aquis coquatur et modo ipsius bibatur. Album vero est melius in augmen-
tatione lactis et spermatis. Item avicenna dicit quod cicer clarificat vocem et nutrit
pulmonem melius quam res aliqua et propter hoc fiunt sorbitiones ex farina ciceris
et oportet quod cicer comedatur neque in principio cibi neque in fine sed in medio eius et ve-
hementer addit in coytum et eius infusio facit erigere membrum fortiter
quando bibitur a ieiunio.

De cycercula

Cicercula nota est aerem humidum desiderat et terram pinguem et cretosam
seminari potest in solida terra ut faba deinde arari et sulcari tempore ianuarii
et februarii et in principio marcii seritur et mediocribus competit bubulcis bonus
cibus est animalibus et homines ea elixa et in cureris et in pane cum aliis generibus
bladi pro famulis et hominibus qui laboribus exercentur.

De canabo

Canabum est de natura lini et ideo similem aerem desiderat sed non oportet ut sit
terra ita exarata. Tempore quo volunt habere canabum pro funibus seminare
debent ipsum in locis pinguissimis in quibus longum valde provenit et gros-
sum et multam stuppam habens ex grossitie corticis eius et quanto rarius seminabi-
tur tanto magis ramosum erit. Cum vero volunt ex eo facere pannos sive saccos sive
thelam et camisias seminent ipsum in locis mediocriter pinguibus et seminent
spissum in quibus provenit satis gracile quasi magnum linum et tale competens
erit predictis operibus et item erit utile piscatoribus pro rethibus eorum nam
canabum valde melius defenditur in aqua quam linum et fila rethe ex ipso
facta. Seritur autem de mense aprilis et in fine marcii et herbis sarculo
mundatur et manibus. Colligitur canabum cum matura sunt semina eius sed

masculinum et in fascibus ligatum ponunt in aqua loco duo fasces simul ut semi-
na sint super semina alterius et radices opposite et cooperiuntur summitates semi-
num herba vel quolibet stramine super quo ponuntur lapides vel terra ut semen matu-
ritatem compleatur et cum sic per sex aut octo dies steterit elevantur stramine et lapides
et ponuntur linteamina sub vel supra semina et excutiunt semine quod facile cadit
sed femininum quod semen non habet totum per decem dies ante masculinum colligitur cum
albescit deinde totum simul maceratur in aqua ibique dimittitur donec stuppa pos-
sit a ligno separari et ipsum lignum perfectum conteri et maxime quod ex eo subtile est
quod vero grossum est valde et longum velud per tres depilari potest a ligno stuppa
que facile ab eo carpitur postquam fuerit maceratum et in aqua lavandum grossum et prius
exsiccatum Et nota quod ex eodem semine canabi nascitur canabum ramosum quod se-
mina infinita producit Et aliud non ramosum quod seminibus omnibus caret semen eius
optimum est pro aviculis et ipsum libenter assumunt ~~in cibum~~ sibi in escam

De frumento

Frumentum est granum quod ceteris omnibus corporis humani
convenientius nutrimentum est propter similitudinem sue complexionis Cuius quidem di-
versitates multe sunt Nam quoddam est novum vel recens scilicet anni vel minoris etatis et hoc
maxime convenit prebet nutrimentum et tale ferre debet Et quoddam est maioris etatis
et hoc minus laudabile nutrit nec seminibus competit quia raro vel debiliter nascitur
satum Et quoddam granum est longum mediocriter et album vel rubeum subtile ha-
bens corticem et farinam multum albam et hoc est optimum Quod vero est grossum rotun-
dum rubeum vel album vel lucidum est minus bonum et pasta quidem que fit ex eo non est
tenax nec eius panis crescit in altum Que vero fit ex primo est valde tenax et
eius panem multum auget. Si ex agro collectus mensure minus reddit quam grossum
Et granum quidem quod in terra pingui nascitur est pinguius granum et in pondere et
in nutribilibus Quod vero in terra macra oritur contrarium existit et quod in regione vel
terra calida nascitur est calidius et quod in frigida est frigidius quod in sicca siccius
et quod in humida regione vel terra provenit est humidius Et est quoddam in spicis
tonsum et hoc licet bruchus ferat spicas et nebulam seu meldium timeat plus
quam barbatum ut quidam dicunt tamen a radice pullulat et stramen numero duplat
grossum vero et maxime spicas habens rubeas licet eas magnas producat et
grossas atque multum granosas tamen parum pullulat et raro decem invenitur spicas
habere In omni climate habitabili nascitur licet habundancius et nobilius proveniat
in regionibus temperatis scilicet in 3º 4to et 5to climate terram desiderat pinguem aut
mediocris pinguedinis et dulcis saporis Siccam diligit et in mediocri soluta
bonum provenit nimis vero soluta vel sabulosam multum recusat patenti campo letatur
et leditur umbrosis locis humidis et aquosis degenerat et in lolium et avenam convertitur
Frumentum vero collibus granum robustius est sed mensure minus reddit seminatur
aut in frigidis et umbrosis locis in fine augusti et toto septembri temperatis in
fine septembris et toto mense octobris In calidis vero in fine octobris et toto
mense novembris in quibus omnibus locis prius excolende terre serantur ut frumenti
sati radices ante hyemem convalescant Glareosa pinguis que si mature serantur
luxuriant in spicam dum facit herbam que frumenta necant In iugero seu

bubulcus servus corbis una sufficiet quasi predicto tempore terra fuit nimis sicca seu
sparsa melius in agris quam horreis servabuntur. Si vero nimis mollis gelicidiis se
quentis hyemis corrigetur si ergo agrum aqua potest dimanare ne germen extinguat
si terra sit temperata in octo diebus de terra egreditur vel paulo post. Solet in campestribus
frumentalibus hoc modo agere. Ab diligentibus exculto secundum doctrinam in qualibus terra dicta
et eo seminato iterum aratur et ligonibus binis semen operatur glebe reparantur et ex
eis sulci mundentur tamen diversi modo quam transversales maiores per inferiores agri
partes impressi per quos aque pluentes libere sine obstaculo ad fossata decurrunt quia si
tempore quo granum est in lacte et incipit germinare in agro remaneret semen extinguetur
mense vero Januarii post gelicidium februarii et martii purgatur frumentum et quod foliorum
sarculo et manibus ab omnibus adulterinis herbis mundatur ita quod herbosis locis
maturius non herbosis serius mense vero maii non sunt tangenda frumenta quia
florent octo diebus deinde flore deposito diebus quadraginta grandescunt usque
ad maturitatem fructum. Unde dicit Paladius de ordeo et de ceteris que sunt semine
singulis mense Junii locis temperatis maritimis et calidioribus ac siccis temperatis vero
et frigidis mense Julii tritici messis absciditur qua parata et cognoscitur si calamus
spicarum omnibus maturato rubore flavescit. Et modus quidem metendi solitus
notus est. Pars vero Galliarum planior hoc compendio utitur ad metendum et preter
hominum labores unius bovis opera spacium totius messis assumit. Fit igitur vehicu
lum quod duabus rotis vehitur cuius superficies tabulis munitur que forinsecus
declives in summo reddunt spacia longiora ab eius fronte carpenti
brevior est altitudo tabularum ibi denticulis plurimis ac raris ad spicarum mensuram
sumptis constituuntur in ordine ad superiorem partem recurvis. A tergo vero eiusdem vehi
culi duo brevissimi temones figurantur ubi bos capite in vehiculum verso
iugo aptatur et bos mansuetus qui non modum compulsoris excedat. Hic ubi ve
hiculum per messes ceperit pellere omnis spica in carpentum denticulis comprehensa cu
mulatur abruptis ac relictis paleis altitudine vel humilitate plerumque bu
bulco moderante qui sequitur et ita per paucos itus ac reditus brevi temporis spacio
tota messis impletur. Hoc campestribus locis vel equalibus utile est ubi necessaria pa
lea non habetur. Secata frumenta in mane usque ad terciam vel sero die cum aer tempera
tus est ligantur quia in horis nimie siccitatis spice ac ligamina fugiunt.
Deinde ligata portantur ad aream fasciculi unantur et sub tecto aliquo aut in
brachiis taliter disponuntur ut aqua pluvie intrare non possit ibique congregantur do
nec fuerit universa messis completa postmodum triturantur aut virgis aut calcibus
sed virgarum trituratio melius totum frumentum de paleis excutit trituratio
vero equarum velocior et frictione palearum eas minuendo animalium melius preparat
ab omnibus folliculis et seminibus extraneis ventilando segregantur et quemcunque
exsiccata et refrigerata in arcis ad horrea servanda ponantur. Cuius diutur
nitati prodest si sepe moveatur ne motu se acervum calore inficiant. Et nunc
quod quidem raro accidit per granaria sive horrea moveatur vel eventetur vel quod
melius est ad solem et aerem deportantur et refrigerata iterum horreis inferuntur.

Qualiter tamen de aridis granis sit melius operandum est quod in stipulis sunt dum eam
quam excussa fuerint. Frumentum secundum ysaac calidum est et humidum temperate cortex
eius calidus et siccus est et mundificativus nutrimentum eius est preciosissimum in aqua cali-
da missa et postea eiecta atque colata coctura eius pectora et pulmones viscosis humo-
ribus purgat et si aqua mittatur in lac mitibilior efficitur. Item cum vino
aqua mixta coquatur et fiat cathaplasma de eo mamillarum duricies propter lac
coagulatum dissolvit. Ysidorus autem dicit quod farina frumenti cum felle
mixta faciei pustulas sanat mamillas ex coagulatione lactis indura-
tas ex adipe et vino decocta duricies mollificat. Colliciones et apostemata
maturat nervos induratos et indignatos et quasi spasmatos relaxat
Et eadem dicit Dyascorides. Frumentum cum sale mixtum apostemata maturat
Tritici recentis et novi nutrimentum parum crudum flaticum et inflativum
consistit rugitum et dolorem lateribus commovet assatum magis nutrit ventosi-
tatem minus facit et stipticum est in aqua coctum grossissimum est et inflativum
digestionem durum et rugitum movens humores densissimos viscosissimos generat
si tamen si bene digeritur multum nutrit et membra confortat propterea dari oportet eis qui
magnis laboribus exercentur. Granum fractum si cum lacte coquatur sanguinem
bonum et laudabilem generat et nutrimentum multum si tamen sepe sumatur opilationes
epatis et duriciem splenis et lapidem in vesica et renibus facit maxime
si renes calidos habentibus vel accidentaliter inveniat. Et pasta quando frumenti
que pluribus utitur modis scilicet quia nimia viscosa est inflativa et ad digerendum
dura unde inflationes et dolores et opilationes generat et nutrimentum durum
et grossum et illaudabile reddit quare exercitantibus tamen convenit. Si non fuerit
fermentata bonum et laudabile generat nutrimentum. Si non frixa vel sub pru-
nis cocta mala est quia extra dura et intus viscosa et semicocta remanet
unde neque ociosis competit propter viscositatem et cruditatem intrinsecam neque exercitati-
bus propter duriciam et adustionem extrinsecam. Panis in forno magnus cortice
subtiliorem et duriorem habet propterea eius cortex parum nutrit et est ad digerendum
durus humiditate desiccat bilem et ventrem constipat medulle vero multum
habet et ipsa medulla est grossa viscosa humida inflativa et flegma viscosum
generat. Panis autem parvus et subtilis interiora ignis perforat et medulle
humiditatem desiccat bilem parum nutrit et tarde egeritur ventremque constipat
precipue si frigidus fit et uno vel duobus diebus a coctione longinquus
Qui non est mensure medie in forno est medie proprietatis et panis quando cum
ignis in coctione magnus fuerit habet exteriora desiccata et indurata interiora
vero non bene cocta quia velociter cortex indurata non permittit focum ad interiora
penetrare unde cortex est dura non nutriens sicut ferre intensa unde sic-
cissimum sanguinem parit et constipat ventrem et mica quando viscosa gros-
sa et indigesta bilem crudos et viscosos generat humores. Si enim aqua vero cocta
sit exspumatur viscosius erit fortibus digerentibus et exercitantibus tamen utitur
et si dimissus fuerit usque quo coctus erit siccus erit et stipticus et durus digeri

mediocris non fortis temperatus est quia totum penetrat corpus panis equaliter. Et coctus
quidem in furno melior est quia totus equaliter coquitur. Sub testis non deterior
quia fortius in una parte magis operatur et altera cruda remanet et viscosa et ideo
ad digerendum durius est si quis sepe comedat per longum tempus inflaciones
et dolores laterum generabit. Qui sub cineribus aut super carbones coctus est ve
locius exterius desiccatur interius non grossus remanet et viscosus et interius
cineres cum eo commiscentur maxime si ligna sunt mollia et ita mordantur
cito et ideo inflaciones generat oppilaciones membrorum et obscuritates facit et panis qui
calidus aut recens magis est humidus et inflativus quam post unum vel duos
dies accipitur laudabilis est quia temperatus est interius et exterius. Siccissimus vero
est et levis cum ablata humiditate sua humores desiccat et generat sitim propter de
siccationem stomachi et ventrem constipat. Panis autem temperate habens fermentum
et sal et bene confectus et sic optime coctus facile in stomacho digeritur et sanguinem
clarissimum in corpore generat. Bene convenit eis qui in quiete sunt et delicatis
delectabile exercitantibus et laboribus insistentibus inconveniens est propter sui sub
subtilitatem et facilitatem dissolucionis ex membris eorum. Panis non parum
fermentatus sal non habens vel bene coctus viscositatem creat et in grossitie. Propter
hoc aptus est exercitantibus et fortiter digerentibus. Panis non superfluum fermenti
et salis habens nimis multum vel confortat ventrem ob salis humiditatem eius desiccat
fermentum non convenienter rarificat

De faba

Faba quedam grossa quedam parva. Item quedam alba quedam nigra est. Et item quedam
facile coquitur quedam dure. Et alba quidem que facile coquitur est melior
et saporosior est et magis fertilis quam grossa. Grossa vero pulchrior sed minus fertilis.
In omni aere habitabili convenire dicitur. Terram desiderat pinguem et cretosam et in
ea subtilem facit corticem et facile coquitur et in mediocriter soluta satis convenienter
nascitur. In sabulo et macra non bene provenit et que ibi nascitur grossum habet cor
ticem et durum est ad coquendum nisi talis ager letamine impinguetur. Tunc enim
eius malicia emendatur. Melior tamen semper est que nascitur in terra pingui et cretosa. Seritur
autem in stipulis et terra non arata licet et in arata competencius seri possit. Spargitur
autem semen in locis calidis et temperatis autem mense novembris et decembris. Frigidis autem
aut temperatis de mense januarii et februarii cum terra propter forte gelicidium talis est quod pos
sit arari post sparsum semen. Et melius quidem in humida quam in sicca terra seritur
sed et seri potest de mense marcii maxime in terra valde pingui. Antiquitus per
derit cum tarde seritur. Si madida seminetur sic enim statim germinare et nasci
cogetur quod si aqua letaminis duobus vel tribus diebus mollificati seminentur que
nascentur ex ea meliores erunt corticibus et est talis mollificacio pinguis et ... que
terre macre dupplicem auxilium exhibebit. Quidam dicit faba in aqua nitra
ta cum seritur ipsa coctura non habere difficilem vel est necesse ut nascatur quod gle
be in eius seminacione rumpantur. Item enim non obstantibus licet plurimum insuper terra
submissa fuerit erumpit pullulans ad superficiem terre. Verbis una et mis

bubulcum compleat non late spargenda est ut dilatari in stipitibus possit luna
autem plena melius seritur faba. Hoc genus letamine terram non ledit et maxime si
virides dimittantur nisi pastus ager fuit humidus. Nam Columella dicit
agrum frumenti ultra uberiorem comparari quam anno superiori vacuus fuit quam qui
calamos fabacee messis eduxit. Et Varro dicit duplici ratione. Una ratio quia
de nutrimento frumenti aliquid consumpsit. Alia quia non potuit in estate sic commode
exarari ut medius. Faba secundum Palladium runcanda est cum quatuor digitis eminuerit
super terram. Deinde alia vice sarritur cum herbe nove fuerint in ea renate quo
quidem non affligitur sed proficiet et multum fructum reddet et stirpa quidem
que modo sic integer viridet. Mense marcii et junii faba quadraginta diebus floret
sic quod grandescit. Idem est in omnibus que sunt seminis duplicis velud pisum et cetera
legumina. Mense junii luna minuente vellitur ante lucem sane et augusto luna
decedat et excussa et refrigerata ponatur in horreo et sic gurgulionibus a
multo aliquamvis patietur infestos ut Palladius ait. Varro scribit quod faba et
cetera legumina in vasis olearis cinere oblita servantur in columna servantur.
Fabe ut dicit Ysaac aut virides sunt et tunc frigide sunt et humide in
primo gradu et humores generant grossos crudos et inflativos cum ventositate
faciunt et ideo stomacho valde nocive sunt. Sicce vero et maturitate perfecte
frigide sunt et sicce in primo gradu et illaudabilem generant sanguinem et carnem
inflant et dilatant et operantur in ea quod fermentum in forma. Cum in superioribus
plurima grossitie generant et inflativa ex quo fumus in caput ascendens cerebro
nocet et sompnia multa et corrupta inducit. Cum igitur huiusmodi nature sunt fa
be non cito a quo decoctionis non potest auferri sine nimio experimento autem hoc probatur
quia fabis cotidie vescentes indigestionem et inflationem patiuntur et si sanissimi
sunt. Mundificative autem sunt et ideo valent ad impetigines et quidam cutem sui corporis
mundificare volens ex farina earum lavari assuescit. Diversis coquuntur modis.
Quedam enim aqua coquuntur quedam enim igne assantur. Cocte in aqua lauda
biliores sunt quoniam aqua plurimum eis aufert ventositatem et grossitiem maxime si
cicera aqua priori alia mutatur. Hec quorum decoctio duobus fit modis quia cum cor
tice quia sine cortice et cocte quidem cum cortice dure sunt ad digerendum grosse
inflative superfluitas enim corticis egressione prohibet ventris et mora eius
diuturna in ventre ventositatem et inflationem generat. Cocte vero sine cortice minus sunt
inflative et cito digeruntur et si cum fiat calefacientibus rebus appositis ut piper pi
pe zinziberis vel oleo perfecto est medicina ad eorum operationem. Comeste autem cum
origano cimino et similibus sua ventositatem et inflationem minuunt. Assate
minus ventositatis et inflationis habent sed ad digerendum difficiliores sunt. Cuiusque
si aqua infundatur post assationem et cum cimino mixta et origano quedam
duricia amittitur. Fabe considerate bubus in cibum cotidie dandam exhibite
cito eos impinguant et hoc non boves magis et senes aptius venatui impin
guantur in diebus quidem et renovantur caro corporis. Avicenna dicit quod fabarum

rarificatio est prolongatio infusionis earum et bonitas decoctionis et comedentes eas cum
pipere et sale et satureia et cum oleo et meliores omnium sunt grosse albe non perforata
a gurgulionibus et ex corticibus earum est quod absconduntur ova gallinarum cum mi-
ttuntur ex eis et que faciunt unde sompnia cum alienatione perturbata et quod faciunt
accidere plurimum propter ventositatem ¶ Item emplastrum ex corticibus earum super femora
infantum prohibet ortum pilorum et similiter aqua sepe intinctis super locum rasum ¶ Et fa-
be astringunt morpheam in facie et precipue cum cortice et panno et lentigines
et faciunt colorem bonum et earum emplastrum est bonum ¶ Apostemati mamille et
coagulationi lactis in ea et que ex eis cocta sunt cum aceto et aqua conferunt solutioni
antique et precipue cum fiunt cum corticibus suis et conferunt dissenterie ¶ Plinius dicit
quod faba cocta cum colatura eius potata pulmonem mundificat apostemata ma-
millarum curat cum rosis mixta dolorem et livorem et lippitudinem oculorum
curat masticata et temporibus apposita humores ad oculos reumatizantes
compescit ¶ Item scissa et super venam incisam posita sanguinem constringit lac efflu-
ens de mamis mamillis sistit et defluere de mamillis non permittit
podagricis et arteticis cum adipe ovis decocta subvenit si super dolores
locum emplastretur ¶ Tumores et inflationes apostematum compescit si in prin-
cipio decocta in aceto tumori apponatur ¶ Item dicit quod quando faba est in flore
aquas maxime concupiscit cum non efflorent siccitatem diligit ¶ Item dicit
quod in aqua marina vel salsa cito coquitur. Dicit etiam quod in insulis maris occe-
ani nascitur faba que per se quoque coqui non potest ¶ Item in egipto nascitur faba spinosa
longa decem cubitorum quam cocodrilli fugiunt timentes ne oculi eorum
spinis eius ledantur

De farre

Far est quasi similis spelte sed est grossior in herba et grano seritur tempore
tritici et spelte et corbis una bubulca complet mundatur et meritur
ut triticum Far temperate complexionis est et est cibus boni sanguinis et egritudines satis con-
venit et confortat et bonum generat nutrimentum et potius est stipticum quam laxativum

De faxeolo

Faxeoli noti sunt et eorum quedam sunt rubei
terram et aerem desiderant qualem panicum et milium et in ipsa et circa
quando seminantur et quanto magis terra pinguis fuerit tanto citius seminentur Hec
sepe mundentur ¶ Colliguntur autem successive ipsorum silique quotiens albedine
sua maturitatem faciunt et super lintheis vel septentis ad solem siccantur ¶ Rubei
calidi sunt humidi in medio secundi gradus ¶ Albi non parum minus calidi sed magis
humidi ¶ Aestate hoc quod eorum grana ut terra siccantur non putrescunt et si desiccantur
cum humidi non putrescunt humores generant grossos et inflationem ventositate fu-
mosa plenum caput implentes et sompnia pessima ac terribilia faciunt
et corrupta ¶ Avicenna vero dicit quod generant humorem grossum sed sinapis
prohibet nocumentum eorum et similiter acetum cum sale pipere et origano

De git

Git est semen nigrum et quasi
triangulum cuius herba in frumentis et spelta et siligine et

et vulgariter dicitur gittirone et facit flores rubeos ad modum campanellarum
Est autem calidum et siccum in 2º gradu virtutem habet dissolvendi et consumendi que
oppilacionem splenis et renum et yliacam passionem et dolorem stomachi ex ventosi
tate valet pulvis eius in cibis Lumbricos interficit pulvis eius cum mel
le et fiat etiam emplastrum ex pulvere eius et succo absinthei super umbilicum

De lolio

Lolium sive zizania nascitur inter triticum
siccis corruptis quibus vim acutam habet et venenosam oppilat mentem
perturbat et inebriat Cum vino cocta et stercore columbino et semine lini
cathaplasmate factum apostema dissolvit et strophulas Cocta cum radice
cortice et columbinis in putridis apposita sanat et mundificat Item est
adustiva tritici quia facit minimentum eius sicut papaver et zizania avene
et caulis vitis quia adurit ea ut ait albertus

De lenticula

Lenticula nota est hec vult habere locum tenuem et resolutum vel etiam pinguem
sed siccum maxime quia luxuriam et humore corrumpitur usque ad lunam
duodecimam de mense febroarii seritur quartarium corbis in satione bubulci
sufficiet Cum autem levis valde cito pullulet et incrementum accipiat oportet
quod si ager firmandus est prius quam seratur cum fimo arido misceatur et cum in illo
4or vel quinque diebus steterit tunc spargitur in agrum hoc albertus Sed paladius
precipit hoc fieri debere ut cito nascatur et crescat Frigida est in primo gradu sicca
in 3º minimentum eius est grossum et ad digerendum durum melancolicum sanguinem
generat et si cum corticibus comedatur cerebrum fumis grossis et melancolicis
replet Et est doloris et fallacium formidolosorumque sompniorum ventositatem et
inflacionem et constipacionem facit Preterea ceteris granis stomacho nocivior est et
pulmoni ac dyafragmati et pelliculis cerebri ceterisque nervis pellicu
larum et precipue oculorum quia humiditatem eorum desiccat et exasperat sanis
oculis officit quanto magis infirmis Est igitur complexioni sicce noxia sed eis qui
humide sunt complexionis congruit si sine cortice coquatur Item ypocras
valet cum cortice non nocet minus propter ventositatem et inflacionem quam facit
grandis et ~~vetera~~ nova coquibilis melior est quam cibum et medicinam quam prava
vetus et dura si cineri immisceatur melius suabitur

De lupino

Lupinum autem tenus vel vineas impinguandi aut seminis colligendi causa seritur
Cum prima tamen in vineis quam in agris spargitur de mense augusti vel
collectis vinis scindi sunt et ligonibus cooperiendi vel aratro Deinde mense aprilis
vel maii cum ad debitum augmentum pervenerit evertendi sunt in vineas et
agros letaminis more impinguat et fecundat et in agris tunc seratur milium
et panicum et tempore yemis frumentum Et vineas quasi magis letamine con
ferunt quia eis non bonum operire dicitur quia consuevit vinum vitiare saporem Seru
tur autem optime post collectas messes in stipulis vel fanalibus bis aratis vel
circa principium augusti Deinde mense octobris vomere terra ligonibus mscindutur
et per sulcos ponuntur super quos seminato frumento bone terra volvitur–

et sic demum optimum granum ibidem efficitur ubi est anno sequenti frumentum seri
potest vel siligo potest etiam eodem tempore inter panicum in secunda eius sarculatione quam collecto
panico remanebunt ut agrum impinguent frumentarium secundum modum predictum
et tunc due corbes eius vel plures in bubulca ponuntur. Cum vero semine col-
ligendi causa seritur mense octobris et novembris debet seri et corbis una
bubulcam complet limoso agro lupinus non nascitur cretam formidat et
expetit terram ac rubricam diligit lupinus sarculandus non sunt et sarculati
extinguntur quia unam tantum radicem habent nec hoc quidem desiderant quia herbas
preter auxilium cultorum affligunt mense junii vel julii colliguntur et statim
si placuit feruntur ex area sed est ab humore longe ponendus in horreis sic enim
diutissime custodiuntur maxime si granaria eius afflaverit fumus assidue. Lu-
pini ut ait Ysaac calidi et sicci sunt in secundo gradu. Et eorum aliquis est amarus
qui ex natura sicci talis est et hic mediocriter competit. Alius dulcis et insipidus
qui ex mora multa in aqua dulcoratus est et insipidus fit. Farina
lupinorum cum melle data lumbricos ad eiciendum valet panis factus ex farina
cum melle et absinthio positus super stomachum et melius si addatur modicum aloes.
Eadem farina apostema maturat et rumpit. Lupinus ut ait Avicenna
subtiliat capillos et abstergit pannos et morpheam et faciem et tunc
maxime quando decoquitur cum aqua pluviali donec dissolvatur. Quidam
dicunt quod farina lupinorum pilos natos admittit et exurgere alios non
permittit. Ysaac ait quod si in aqua in qua dulcorantur loca cimicum abluantur
moriuntur. Dulcorati vero lupini nutrimentum grossum et ad digerendum
durum ideoque humores generant viscosos

De lino

Linum desiderat aerem temperatum et terram solutam et pinguem et quanto pinguior
fuerit tanto ipsius stuppa erit grossior quanto vero macrior eius stuppa
subtilior erit sed ex eo parum et bene in tali terra nascetur. Humus autem secca
eius terram satis macilentam reddit et debet ideoque auxilio letaminis eget si vero semen eius
pe assuescat. Cuius terra sed ante hyemem debet arari ut glebe per gelu sequentis
hyemis in pulverem reducantur deinde post hyemem cum primum poterit secunda vice ara-
bitur deinde exsequenter et iterum arabitur quinque vel sex diebus interpositis in tantum quod quasi in
pulverem redigatur ita tamen quod prima vice profundius secunda vice minus profunde aretur
et sic semper profundius usque ad ultimam ultimatur. Deinde a medio aprilis
usque ad eius finem ipsius est aptum satio quam in semine terre fit una vice pal terra
super semen aratro revoluta. In cuius satione secundum morem Alexandrie ubi
linum optime provenit post unum bos duci aratrum et duo simul mitti possunt
ducere duo ut unum aratrum per unum brachium vel parum plus quodam fune se-
quatur ad primum quorum unumquodque suum habeat bubulcum qui aratrum teneat
et conducat. Tres corbes huius seminis vel parum plus sufficiunt
in bubulca cum multum producat sed talis ager et exigeret perquam fuerit seminatum
ideo si tempus magne fuerit siccitatis et valde proderit si poterit irrigari

potest etiam seri ante hyemem in locis calidis in quibus linum naturaliter frigore non leditur et tamen melius provenit in terra mediocriter crassa que in minimis soluta ut est necesse quod sit pinguis et quod ultimo duas vices aretur dummodo terra pulverizetur et cum fuerit seminatum melius est quod cum erpice solvatur de quibusdam spinis secundum semine operiatur melius est quod vnus homo cum fune trahat erpicem quam boves propter nocumentum seminarii et hoc est cuilibet homini facile nec herba bis mundanda est quod maxime ... ut linum podagra involvere suffocatur ... extirpanda est autem et linum involuatur ipsum propter ipsum ambulando ledatur cum magnum est et ... mundatior ... an se mai bus aprilis et ... propter cum elevat optime pannis sed cum primo mite mundatur ... tene rum est et ... relevatur et non leditur ambulando propter cum colligitur ... primum est et ... colore flavescit et eodem die ne rore tangatur sub tecto portatur ligatum in fascis deinde malleolis ligneis excutitur semina et ipsum linum ad macerandum in aqua ponitur in qua ... vel quinque diebus si putrida sit stetisse sufficiat si aut non sit corrupta usque ad septem diebus in ea stare oportet ut putrescat caro herbalis et cortex ex quo fit stuppa remanet incorrupta / Vel potest optime macerari hoc modo ut mediolani observatur Cum maturum est colligitur sine aquis quibus herbis admixtis et in parvis fasciculis ligatur cum herbis vel siligine aut minus et in campo siccatur et quantum potest defenditur a pluviis precipue cum est siccum propterea defertur ad domum et sub tecto ponitur et servatur usque ad mensem augusti donec completa sit terra ... ... semine aufertur et ad aquam portatur et in ea ponatur ac se ... cum petris subiugatur vel ponderetur quibusdam lignis ut optime balneetur et in ea dimittetur per dimidium diem tantum et sic bene balneatum reducitur ad aliquem modum aliquam domum et totum ponatur in cumulo in ... domum ... sub tecto et paleis operiatur et sic tribus dimittatur diebus in quibus calefiet ac macerabit et tunc cum infrigidatum fuerit vel tenerum ac leve effectum vel semina in eo remanentia incipiunt germinare vel stuppa eius a carne remota propter se non torquetur completa erit maceratio et tunc unusquisque fasciculus dividatur in tribus vel quattuor manipulos magnos et cum ipso lino ligentur et area optime exsiccentur et reponatur postea poterit aliquo tempore reparari ut mos est Erit autem signum perfecte macerationis quando maceratum in aqua cum tactu mollescit adeo quod omnem rigiditatem amiserit Cognoscetur etiam si ex eo aliquid extrahatur de aqua et siccatum probetur si caro herbalis a stuppa facile separatur Vnde si unum quod expedit maceratum erit stuppa fortior et albior sed non perfecte separabitur ab ea caro herbalis et erit durior ad filandum Deinde optime lavatur et in aqua excutitur et ad solem siccatur cum autem siccatum fuerit conteritur malleolis ligneis ut eius caro rumpatur deinde ad solem calidum ponitur et cum fuerit calefactum in pannis calidis in domo sic ponitur et cooperitur et cum per aliquas horas sic steterit gramoletur hoc enim non mundatur optime nec stuppa rumpitur gramando quod fiet si statim gramaretur et si tempore habuerit humidum cum multis pannis calefactis ad ignem operatum gramme deinde a spatulis eius mundificetur deinde pectinatur et filatur // Virtus seminis lini secundum Avicennam est quod proxima virtuti seminis fenugreci calidum est in primo gradu et mensuratum in humiditate et siccitate si servatur cum melle et pipere movet coitum ....

De ordeo

Ordeum tollerat omnem aerem et desiderat terram
pinguem ut optime proficiat et in mediocri etiam provenit et patitur magis
quam umbroso loco letatur hiis temporibus et eodem modo ut triticum seritur et septem diebus
sub terra moratur et tunc egreditur ut ait Varro leguminum vero quinque diebus
preter fabam seritur etiam ab Alberto dicitur in primo vere et utrumque fieri potest sed hiemis
sationis messis ad maturitatem tardius provenit. Ordeum tamen marcolum quod
ab homine marcola vocatur seritur toto mense marcii in principio mensis aprilis et
mense julii est maturum. Item invenitur ordeum quod in trituratione mundatur ut
frumentum et istud eodem tempore seritur quo frumentum in secundo corbis una
bubulca proficit colitur et mundatur ut frumentum et maturatur modicum
ante ipsum. Itaque messis eius primo recipitur quam consumanda est unquam quia refracti
spicis lapsa deciduntur quia ulla velud triticum folliculum nesciunt eius culmos
quos piguones dicimus in agris aliquando iacere sinamus quia hoc modo conduces
etiam triturantur ut triticum. Ordeum secundum Ysaac et Avicennam frigidum et siccum in
primo gradu virtute habet mundificativam et expolativam plus tamen faba desiccat
et [illegible] ab inflatione liberat ordeum et triticum meliora et laudabiliora sunt
ceteris granis sed ordeum citius digeritur et vero de membris citius dissolvitur fru
mentum vero tardius digeritur et tardius a membris dissolvitur. Galienus de or
deo et faba secundum medicinam dicit. Ordeum et faba quantum pertinet sunt vi
cina in multis secundum medicinam locum sicut sunt cera et oleum in cathaplasma
tibus sic de ordeo confectio utilis elixatur ordeum prius aqua postea assatur deinde
farina facta cum zucharo conficitur hoc in estivo tempore ad stomachum reparandum et re
frigerandum valet ad sitim etiam valet cum aqua temperatum sine grossum ut cum cocle
ari comedatur sive liquidum ut bibatur. Ex eo ptysana efficitur hoc modo ut
cortex auferri possit mensura ordei sumatur una aque nove et tamdiu
coquatur donec redigatur ad unam et colatum potui detur hoc valet ad custo
diendam sanitatem corporis que quietat si corpus refrigerium plus appetat
parum aceti misceatur vel addatur semen papaveris albi. Ptysana sanis
crebro usu clarissimum et purissimum sanguinem generat nec unquam quam pauca multi
quam sanis danda est infirmis vero duobus modis prout cuique expedit infirmitati.
Si enim velis sitim et epatis calorem extinguere bibe supra decoctionem. Si excola
tivum et mundificativum ptysanum esse volueris cum cortice aque. Si lavativum et
refrigerativum cocto in mane suppone vel molatum. Si vero epatis opilationem illud
velis accipe cum eo coquitur radices apii et feniculi et accipe illud cum
oxizaccara. Alii autem dicunt quod ptysana fit hoc modo ordeum mundatur de
coquatur multum bene in aqua et coletur per pannum. Farina sic fit. Ordeum bene mun
datum in mola ponitur et teritur mola tamen aliquantulum sublevata ut grossam
operetur farinam. Farina talis in aqua cocta diu est optima cibus febricitantibus
et precipue laborantibus apostemate spiritualium. Avicenna dicit quod hec proprietates sunt
de siligine. Item si fit linimentum ex eo cum aceto forti et ponitur more em
plastri super scabiem ulceratam sanat eam. Item fit ex eo emplastrum cum citoniis
et aceto super podagram et prohibet fluxum superfluitatum ad iuncturas.

Et aqua eius confert egritudinibus pectoris Et qui bibit iterum cum semine feniculi facit
sudare lac et aqua eius est frigidativa et quercitia febrium In calidis quidem pu
ra et in frigidis cum apio et feniculo **De milica**

MIlica est notissima Cuius quidem due sunt maneries Est enim quedam rubea
quedam alba Item invenitur tercia species que est albior milio est etiam quedam in
herba multum excrescit quedam parum Et rursus quedam moratur in agro ut
longa et quedam in paucis maturatur diebus ut milium et hec est quasi in herbis
parum excrescit ut milium Terram desiderat valde pinguem et potius cretosam quam
solutam et eam valde macerat propter multum nutrimentum quod querit et locis qui pa
ludosi letantur ubi optime provenit eo quod postea reducuntur ad cultum nam nimia
pinguedine talis loci frumentum et faba periret et eo nisi postea per sationem mi
lice superflua consumitur pinguedo Seritur in pastinata terra vel in solida post
ea seri per sulcos fabarum et ubicumque rare nate fuerint in secunda sarculatione
spacia que fabis creverint erit deinde sarculanda In tempore autem est fine
martii et toto mense aprilis et parum seminis scilicet octava corbis sufficit
ad implendam bubulcam In calido non maturius et in frigido serius est serenda
Et ea que prius est toto tempore quo milium seritur potest seri quia tunc demoratur in agro
etc quindecim vel xx diebus semine eius sub terra moratur antequam nascatur et natura licet
sit prius milica tamen tantum turtur et fine aprilis et ineunte mense maii et tunc ipsa
herba oblaqueatur ut melius germinet et pullulet a radice · Deinde mense junii
sarritur seu runcatur secunda vice et tunc et ipsius herba terra cumuletur ut a ventu melius
defendatur et sole mense augusti vel septembris colligitur et eius mox terram incisis
et panicula grossa panoclas si melegaria habere volumus si non eis non egemus partis
flectitur et panocle inciduntur et in fasciculis ligantur melegarios suis
radicibus in campo relictis et in bubulca mediocris milice et sedecim cor
bes provenitur siccanda est quantum potest postquam equabiliter fuit trituranda vel ugile
et in loco reponenda cretoso quantum potest apta ne nimium adunata calefiat
et corrumpatur melegaria apertum ad claudenda tuguria et bubus tempore luti
sternenda et ponatur ignem et carbones calefaciendis cum fuerit exsiccata
et plantis salicum involvendis ne corrodantur a bestiis et ne sole urantur estivo
Semen milice bonum est porcis pro cibo et bobus et equis dari potest et
hoc homines eo tempore utuntur utuntur et sola et cum aliis granis in pane et potest
prius rustici qui continuis laboribus exercitantur et est frigidum et siccum et generat
melancolicum sanguinem Item inflativum est et propter suum pondus facit descendere
per cibum quem intestina invenit **De milio**

MIlium notum est Cuius due sunt maneries Quoddam scilicet quod circa tres menses
moratur in agro Et aliud quod maturitatem recipit in sexagesima
diebus postquam fuit seminatum Terram desiderat valde aratam solutam et pinguem
non et in zabulo et arena provenit dummodo solo irriguo celo et humido seratur
non siccum et argillosum formidat agrum et terram in qua seritur et seritur pingue
dinem valde consumit Seri etiam potest per sulcos fabarum et inter ipsas ubi rare
fuerint in secunda earum sarculatione si terra fuit soluta vel media non cretosa

q cumsit fabis sarculand erit mens aplis maii et Junij scd pt Palladius
no dixit et cu eo ccordat expientia doctor q serat milium de mense
marcij et erit maturum in mese Junij ex quo probabit sequi q si terra
sit bn pinguis potit i ead estate itm seminari Colligitur ortaum ps suf
ficit in bubulca herbis ptea libert assidue maturum e cu totum al
bescit ab auicul cu multo labore defendit cu secatu e et i fascis li
gatu erigat ad sole ibiq p duos ul tres dies moret deinde portet
ad area et statim trituretur ne si i magnum ponat acerui calefiat et
corrupat cu trituratu siccet optie aug portet ad horreu qz milium
no bn siccatu statim calefit et corrupit optie no seruat logissimo
tpe seruat et quida colligut solu spicas sicut i panico seruat Mi
liu sm ysaac frigidu e in p° gdu siccu in 2° testat h° lenitas 2 gra
uitas ei 2 desiccitas desiccitatibq absentia unius uiuit cetis grauis ex
quibq fit panis gradu tn sue siccitatis confortatiui e stomachi 2 aliorum me
brorum corpis duritiem e 2 io assat ad ignem et ad tortione do
loreq ventris calidus suppoint Ca aut siccitatis et intimeta mini
no e accipiend ab hijs qui carnes suas augmentari 2 pinguari de
siderant nec ab eis qui i corporibus suis laudabile sanguine generari vo
lut sz ab illis tm a quibq resiccatio q confortatio humorum supfluorum
desiccatio appetit et desideratur De panico

Panicum desidat eand terra et aerem quam milium et eisd servit me
sibq et cosi no et tunde semis requirit in bubulca et cosi no
herbis sepe mundat q etia int fabas circa faseolos et i vineis agricole
serunt pt sm doctrina de milio tradita Est et quodda panici genus qd i
ser pt sm doctrina de milio tradita Est et quoda panici genus qd i
pus tpe recipit complemetu et istud agricole seminat p messes qpletas
in stipulis bis ul ter aratis et glebis confractis in quibq optie puenit nisi
tpe eximie siccitatis Panicum sm ysaac et i for 2 na sile est milio
mi tn uiuit uetire no constipat magis accipit duobq modis 2 p coru
diuersitates actioz suas mutat quomq tn mo melius milio e Coquit
aut sepe q cu pinguedine q cu oleo sepe cu lacte caprino ul amigdaleo
et coctu quid cu oleo ul pinguedie laudabilis e qm siccitate sua
amittit et saporositate bonitatiq nutrimetum acquirit et constipatiq prodit
Cu lacte uo coctu laudabilius e eo q cu aq sola coquit . sz coctiois cu
aq duo sut modi . coquit eni q integru q mola fractu integru ablato cor
tice coquit q in bina panici mensura quindecim aque ponant ita coctu ghi
sum e et ad digerendu durum sz no e ventris constipatiuu qz p suu pondus
ad inferiora descendit q mola tritu coquit ita ut farine mixture decies tm
aq ponat 2 p quo bis ul ter bulierit digitis fricet et colet 2 colamentu
susceptu donec durescat excoquit sicq quedi utile e 2 cetis subti
lius digeriq facilius magis no stipticum De piso

Pisum et robilia alba et grossa et seminat de mense septembris 2
octobris 2 Jan et febr ut puto melius in terra facili 2 soluta loco

tepido et aura humida

tepido et aura humida due quartaroli corbis in bubulca seruntur et colligitur hoc de
siligo exsiccatus et quamvis fortiter induratus sua decidere neque vetitum pressit in
desertum frigidum et in primo gradu et temperatum inter humiditatem et siccitatem cortex eius superius
est cortice grossus mundatum laudabiles generat chimos non inflationes oberositatem facit
sicut faba ad usum comedendi bonum est in estate et in calida regione De spelta

Spelta nota est cuius quedam diversitates sunt quia quedam est grossior et hec est melior
quedam vero levior et hec est deterior aerem desiderat qualem frumentum et terram
sed melius defenditur in macra quam frumentum et in terra et patenti campo optime
provenit et hiis temporibus seritur quibus frumentum et eodem modo sed due corbes in bubul
ca seruntur cum ex frumento corbis una sufficiat colitur et mundatur sicut fru
mentum metitur autem tempore quo frumentum cum perfectum modicum maturatur et eodem modo
trituratur verum separari a paleis perfecte non potest si nigrum semen eius prius
ut ab artificibus mundetur Separate aliter est equis bobus et sibi prebet op
timum nutrimentum sed et homines utuntur ea quando prius quia eius panis temperatus est et
valde levis et ideo si tres partes spelte cum quarta misceatur parte fabarum ex
superflua grossitate fabarum et nimia levitate spelte fit panis satis pulcher
et bonus et similis quantum quasi in eius artificio diligentia observetur qui superius
dictum est in pane frumenti De siligine

Siligo nota est et terra eius quando non sunt diversitates aerem eum cum frumento
desiderat et frigidiorem tollerat ut alpes quia circa maturatur In nemoribus
enim alpium inciditur mense maii et iunii sub ramusculis arborum deinde cum
sic siccata fuerint incenduntur de mense augusti et capitur in cineres combusti et
sic purgantur per totum agrum et in eis seminatur siligo que optime provenit illo anno deinde
usque ad septem quiescit annos et eadem satio denuo iteratur sed ubi non sunt ne
mora herba cum suis radicibus et modico terre inciditur et exsiccata comburitur
moratur herba cum suis radicibus et modico terre inciditur et exsiccata comburitur
in cumulis cineribus et pulvere siligo postea prefato tempore seminatur et et octo annos
quiescit et eodem opere postea iteratur terram desiderat solutam et sabulosam et in
pingui et patenti campo melior provenit et hiis temporibus quibus frumentum seritur
quemcumque tamen augusti prius seratur una quidem corbis seminis sufficit in bubulca
colitur et mundatur sicut frumentum octo diebus floret et fine aprilis et tercium
mani locis temperatis quo tempore tangi a cultore non debet et quadraginta diebus de
posito flore grandescit usque ad maturitatem eunctum maturatur autem et metitur
augusti frumentum et trituratur et reponitur frumentum Cuius quidem herba est tenax et
viscosa valde et ideo quemadmodum miscetur cum mesura milio faba et sibi ad
panem pro laboratoribus et famulis faciendum quia quamvis et agglutinat pastas
eorum quia per se cito panem retinere non potest sed frangitur et terit. Siligo non
sola in pane ratio vel magis bonum Avicenna dicit quod est de natura ordei sed frigida
et sicca in primo gradu cuius nutrimentum est minus nutrimento tritici et eius aqua sum
git acuitatem tumorem et silique farina eius supponitur epithymia calidum ex
ipsa et fit ex ea decocta sicut sorbitiones cum pice et colophonia emplas
trum super apostemata dura et cum solo furfure suo apostemata
calida hec de vicia De vicia

Ostia duplici tempore sunt videlicet feni colligendi et pabuli secandi et est enim optimum cibus equis et bubus herba et feni secanda est de mense Januarii et februarii non in aurora quando ros est sed quando sol absorbuit rorem quoniam aptum vicia rorem sustinere non posse sed evanescere dicitur ea licet ut vicia germina que videtur necessa si cum eo que in terra remanet ager statim aretur laetamine more terra impinguat si aut exaruerit radices eius augmentum terra aretur succum aufert ab agro

Incipit liber quartus de vitibus et vineis et cultu earum et de natura et utilitate fructus ipsarum

Superius in libro secundo multa de natura et cultu dicto sed intelligitur cum de natura plantarum et arborum quibusdam cultu communiter generaliter agitur generali sermone dicetur nunc vero in libro quarto libro de natura et cultu vitis et vinearum et omni utilitate fructus ipsarum specialiter est agendum

De vite quid sit et de virtute foliorum et cineris eius

Vitis quid sit nota est sed in frigidissimis regionibus in [quibus] vinum non potest ignota est ideo dicamus quod est quedam similis arbuscula multum tortuosa nodosa et strabosa latissimos habens poros et magnam medullam et frondes latas et multisas que sine pictationibus et palorum et arborum auxilio secundum virtutem et commode stare non potest et eius quidem fructus est uva ex cuius succo fit vinum preciosissimus liquor. Folia vitis sunt multum medicinalia nam vulnera mundat et sanat in aqua decocta calorem febrilem refrigerant eructationes et tumorem stomachi cathaplasmata inire sedant pregnantes adiuvat sputum provocat et cerebrum confortant. Eius lacrime potata sepe calculos frangit ut dicit diascorides visum acuit lippitudinem oculorum tollit morsibus venenosis succurrit et ventrem sistit. Cinis eius valet ad podagram cum succo rute et oleo admixtus. Plinius autem dicit quod folia vitis dolorem capitis aperiunt inflationes sedant et cum farina ordei colica artetica curat dissintericos valde iuvat si eorum succum bibant pacientes. Cortex vitis et folia arida vulnerum sanguinem sedant ipsum quod vulnus aglutinat et sanat. Cinis vitium mox fistulas purgat et curat nervorum dolores et contractiones mitigant. Scorpionum et canum plagas cum oleo sanat. Et cinis corticis per se pilos ablatos restaurat et multiplicat.

De vinearum diversitate

Vinearum genera diversa sunt secundum diversas et varias consuetudines regionum. Nam quedam cum auxilio palorum et perticarum in ordine fiunt et hoc duobus modis. Uno quidem ut cuilibet palo sit vitis adiuncta et est sunt in pluribus partibus lombardie et romagnole et hoc quidem modo in exili terra tribus planteris pedibus distantibus quoque versum. In pinguibus vero quatuor. In mediocri tribus et semis. Alio modo ut una vitis super multos palos et perticas extendatur et sic fiunt in pluribus partibus marchie anchonitane et hoc quidem modo planteris distantes considerata pinguedine vel exilitate terre adeo quod spacium vomeris possit arare operari et hoc quidem ligonibus tunc

colitur nisi fuerint alte plurimum et distantes. Quedam rursus fiunt velud
arbuscule more provinciali quas sine palis auxilio stare contingit. Et hec quidem
aut fiunt per certas acies adeo abinvicem distantes quod arari possit et duobus semi-
nibus serri aut eque distantes undique quod arari non possunt et hec quidem non ultra
distent pedibus aut minus vel amplius secundum quod fuerit letum vel exile solum in quo plan-
tantur. Quedam etiam in aciebus fiunt cum perticis aut in formam pergulariorum parvorum
que a parte stipitis sunt depressa et ab opposito elevata et hoc modo a quibusdam
aiurine et in aliis locis pluribus et maxime in ortorum spaciis observatur. Quedam
vinee fiunt cum arbustis ad hoc firmatis per agros plus vel minus eque distantibus
secundum quod magis vel minus de vino vel tritico pater familias optaverit. Mediocris tamen
modus distantie sedecim vel xx pedum habetur et iste modus maxime apud medio-
lanum et in illis partibus observatur. Quedam plantantur in ripis fossatorum tamen fiunt
aut per agros interdum magnitudinem arbores ut eas que sunt in agris aut ripas operiant
et fructificent et hoc modo plurimum observatur in multis partibus ytalie. Et item
super dictas vineas que in ordinibus fiunt quibusdam ponuntur pali et pertice arbuscu-
los pali aut furscones loco ipsorum solum et similiter in quorum partes aut duas tantum
vel ut pertice extenduntur et ligantur et hoc modo apud tredona et cremona
et pistorium precipue observatur. Et quedam sunt anniculis tantum fiunt in terra
vel pro sola utilitate vel indigencia provincie faciendum et hoc maxime patet in
montibus valde aridis tollarum ubi vinee non possunt in terra carentes sed
a solis nimio fervore servantur.

De diversitate generum vitis

Diversitates generum vitis multe sunt sed quedam valde timent nebulas
et pruinas, quedam parum, et quedam timent siccitates et ventos
et quedam ea facile tollerant, et quedam valde fecunde sunt et quedam parum.
Et quedam intus sunt quarum fructus cito maturantur, quedam tarde et quedam
valde fructum suum in flore perdunt quedam non. Et quedam incolumem fruc-
tum servant, quedam fructum suum ab eis defendunt et quedam facile uvas
rumpunt, quedam adeo tenaces existunt ut ab eis facile non ledantur. Et
quedam timent pluvias quedam nimia siccitate. Et quedam sunt spissos
nodos habentes quedam cavum gemmas per longa intermedia distulerunt et
quedam sunt longos et grossos palmites facientes quedam parvos et quedam
magnam medullam faciunt quedam parvam quedam frondes faciunt valde
incisas quedam parum et quedam rotundas et quedam acutas et quedam faciunt uvas
albas quedam rubeas quedam nigras et quedam botriones multos et parvos
quedam paucos et magnos et quedam faciunt grana callosa quedam mollia et
quedam duri corticis granorum quedam subtilis et teneri et quedam faciunt grana
valde pulchra et lucida quedam obscura et quedam dulcia et quedam acria et
quedam faciunt vina durabilia et quedam corruptibilia. Quas omnes diversitates
facile videre potest unusquisque industrius et expertus.

De diversis speciebus vitium

Species vitis valde multiplices inveniuntur et pro parte multis diversis
nominibus in diversis provinciis et civitatibus appellantur. Sed quia ex eis quedam

sunt meliores et quedam minus bone quedam meliores et earum bonitas quas diversas apte
sciam et earum ponderationem demum videlicet dicta de aliis minus bonis ut habita
utriusque notitia sciant volentes plantare vel inserere vineas eligere meliores
Dico itaque in primis quod est quedam species uve que vocatur sciava que satis tar-
de pullulat et est uva alba grani rotundi habens granum et faciens mediocriter
magnos et spissos botriones et folium mediocriter incisum et in quolibet
sarmento est in vetri nato duos vel tres aut et quandoque botriones producit
et tarda est diuturnes lignum eius quod sarmentis non flectuntur nisi per vicarium po-
dus vel velut modum ramulos replet et uva eius est valde vinosa et lucida
et cito maturitatem recipit et vinum eius est valde subtile et dyaphanum et
mediocriter potens et servabile et maturum maturitatem terra mediocrem et non
tenuitatem desiderat et in ea melius quam in terra aqua alia fructificat sic sponte putatur
non longos palmites ac vites inter non per et hoc apud Bergamum et partes
montanas maxime precipue frequentatur et per ceteris in speciali venatione habetur
Est alia species que vocatur albana que tardissime pullulat et est uva alba medium
longum habens granum et faciens satis magnos botriones et spissos et longos et
mediocriter fructificat et facit folia mediocriter incisa et eius sarmenta vi pon-
deris non flectuntur tarda est diuturnes lignum eius et eius grana a sole plenum colorantur
et valde cito maturitatem eius complet et est satis dulcis in sapore si cortice austerum
vero et aliquantulum amarum licet et ideo melius est quod vinum ex ea quam primum exprimatur
quam quod fuerat in tinis diu cum corticibus et racemis Et vinum quidem eius est val-
de potens et nobilis saporis bene servabile et mediocriter tenue et si tempestiva
paulisper fit eius vindemia melius servatur vinum eius Et hec species uve per ceteris apud
Forlivium et in tota Romandiola in venatione habetur ubi strictissime putatur non cum longis
palmitibus minus defenditur ¶ Est et alia species uve que tribiana vocatur que est alba
cum grano rotundo et multos botriones faciens in iunctura sterilis et perdente
tempore fecundatur nobile vinum faciens et bene servabile et hec species per totam Marchiam
precipue frequentatur ¶ Est et alia species que gragnolata quia vinum dat tam in grano et
est lucidissima et longum habet aliquantulum granum et facit vinum valde limpidum et potens
et durabile et nobilis saporis et odoris et hoc apud Tredonam et in illis partibus
maxime frequentatur ¶ Est alia species que a quibusdam malixia et a quibusdam
faratela vocatur que granum album et rotundum habet et turbidum cum subtili cortice quod
minus non ponderat et in terra satis macram defenditur et vinum facit mediocris
bonitatis et potentie non multum subtile nec multum servabile et hoc precipue apud
Bononiam in honore habetur ¶ Est et alia species que garganica dicitur que alba est et
rotunda mirabiliter dulcis clara seu lucida et coloris aurei et cum grosso
cortice servabilis ultra omnes alias et valde sterilis si femina quia masculus melior
valet cuius grana sunt longa et in colore valde aurea sed sterilis est omnis
et eius vinum est valde subtile et dyaphanum parum potens et satis servabile
et hec apud Bononiam et Paduam in magna veneratione habetur ¶ Est et alia species
que albamatica vocatur que est alba non lucida sed maculis plena rotunda et
mirabiliter dulcis et vinum facit dulcissimum et quibusdam annis est sterilis

et sepe sterilis et precipue si strette putetur sed satis fertilis est si cum longis palmitibus
relinquatur et hoc in quibusdam contratis Bononie et maxime in burgo Panicalis in honore
habetur. Est et alia species que vocatur buranexe que est uva alba multum dulcis et pulcra
et in arboribus bene fructificat. Est et uva que dicitur afriogna que non est delectabilis
ad edendum et in arboribus miro modo fertilis est et ideo precipue competit in locis ubi
homines uvas invadunt et hee due species apud pistorium precipue diliguntur. Sunt
etiam quedam alie uvarum albarum species satis bone sicut hucdella que bonum et serva
bile facit vinum et multum que apud pistorium precipue plantatur. Et verdiga
que prodes habet palmites et multum fertilem. Et verdecla que grana facit viridia et
pura et multas facit uvas que due species et inferiores et minus bone dicuntur in arvis
vineis et quibusdam nomine per contratam inveniuntur bone. Sunt et alie species
uvarum albarum quarum quedam licet apud quosdam in magno habeantur honore
tamen apud nos diversis rationibus aut propter paucitatem fructus aut quia nimium mellu
me trucant minus bone per experientiam reperiuntur. Et hee sunt muscatellus et
marina que optime ad esum sunt et in arboribus sed in vineis spissis et mon
tanis non videtur ad bonum. Et garganega vernaria que licet apud nos bonum faciant
vinum tamen faciunt nimis parvum. Et verbiganes et cornua et graposa et fuxo
nes et lunica que bonum faciunt vinum et quibusdam annis sunt miro modo fer
tiles et maximas botones agentes sed quasi singulis annis fructu destituuntur in flore
non fertiles aquoniam melinune. Uvarum sequitur magnarum vel rubearum nobiles
sunt species quedam valde bone et quedam parum et bone quidem sunt grilla et
sisiga seu mardegana que sunt quasi eiusdem conditionis sunt enim modicum nigre vel
tamen fertiles et annis habentes longa grana et ipsorum corticem subtilem et pulchrum
et delectabile vinum faciunt et satis servabile sed per nimiam pluviam crepat
eorum grana et in montibus non bene proveniunt sed in campestribus locis letabitur. Diffe
runt tamen quia sisiga nobilius vinum facit sed minus quam prodes botones facit et racemos
sed multos et pura grana. Grilla non facit etiam horum opposita et hee species habun
dantur inveniuntur bone et in multis aliis terris. Est et alia species uve
nigre que vocatur nibiolum que non est delectabilis ad edendum et est miro modo vi
nosa et vult terram pinguem et stercoratam et valde timet umbras et mature
pullulat et vinum facit optimum et servabile et potens valde ut audet vel
uva die vel duas stare in graspis et hoc est in civitate Astensi et in aliis partibus
in maximo honore habetur. Est et alia species que vocatur mailus que est uva nigra
valde cito maturabilis et pulchros et longos et grossos botones fa
ciens in sapore dulcissima et bonum facit vinum et satis servabile quasi nigrum
et satis fertilis est sed meliunt aquilonem timet et in planis et montibus provenit
et hoc maxime apud Bononiam in locis infinitis habetur. Est et alia species que duracla
vocatur que valde nigra est et habens longa grana et vinum faciens valde nigrum
et bonum in terris humidis et aquosis sed in montanis et siccis locis non letatur et hoc
apud Ferrariam pre ceteris speciebus eligitur. Est et alia species que dicitur Corna
vesta hec non multum nigra longum habens granum et ante maturitatem omnia folia perdit

in sapore acutum sive acida mediocriter. frequenter botones facit raros et vinum optimum
et durabile et hec uva non comeditur ab apibus vel crabronibus vel libenter ab hominibus
et ex ea plurimum invenitur in partibus motinensibus bononiensibus. Est et alia species que
dicitur Gmarvna que predictas silicet in sapore et vini durabilitate et fortitudine sed maiores
valde botones facit et grana grossiora et habundancius vinum sed non ita nobile
et magis pinguibus locis letatur et hoc in pluribus partibus bononiensibus invenitur. Est et
alia species uve nigre que dicitur paderina que grossos et spissos facit grappos
et mistas uvas parit et vinum grossum et per hyemem delectabile facit sed in estate
non durat et hoc in finibus Vincentiis bononiensibus invenitur. Sunt et alie multe species
uvarum nigrarum que per varias gentes malas minus approbantur sicut est pignolus
que multum diligitur apud Mediolanum super arbuscula sed apud nos non bene fructificat
et albatica que coniungitur alia vina que in melius tingit et
~~balsamina que et tusca~~ vinum austerum facit. Et garganica clemina et porcina
que licet sint mirabilis dulcedinis ad edendum et bonum faciunt vinum tamen sunt
fere steriles et minus melius tingunt. Et balsamina et tusca que valde nigre
sunt et melegona que ante omnes species denigratur et caniculla que pulcherrima
uva et durabilis est que omni alternis fructificat tamen annis. Est et quedam
species uve rubea ut turbida valde dulcis et durabilis sed parum fructificat.
Sunt et quedam grana et species uvarum silvestrium que lambrusche lambrusche
vocantur quarum quedam sunt albe quedam nigre que valde parva faciunt grana et
parvos grappos que super arbores et sepes spinarum vicinarum suo naturali motu
ascendunt et non putantur sed si putarentur et per cultum domesticarentur grappos
facerent maiores granaque grossiora quam prius et hec que nigre sunt tingunt
vinum et clarificant si integre vel cum racemis aquassate ponantur in dolio
ut biciat saporem vini. Et que albe sunt clarificant et purificant vina alba.
Sunt et quedam species uvarum grossarum et durarum que dicuntur pergule vel
brunesche quarum quedam sunt albe quedam nigre quedam rubee et quedam habent
grana rotunda quedam longa valde quedam mediocriter que species alia non habent
nomina. et earum quedam tempestive maturantur et earum quedam tarde et ex
hiis eligende sunt que magis placent ad esum quia pro nichil aliud plantantur
cum ex eis vinum non fiat satis tamen competunt ad agrestam faciendum acerbe
[illegible] mediocres

De aere quem vitibus competit et de situatione vinearum

Aer qualitatis tepidum magis quam frigidum eis debet situm potius quam nimis um-
brosum sed ante omnia vites procellas ventosas quia nimis formidant. Aquilo tamen
vites sibi obiectas fecundat. Auster non nobilitat. Longe in arbitrio nostro
est an plus de vino habeamus an melius. De situ vinearum est sciendum
quod campi a montibus remoti et valles non aquose largius vinum ferunt.
Colles vero et campi montibus eos contingentes et naturam eorum habentes nobilius vinum
faciunt. Preterea est sciendum quod in locis frigidis et montibus a meridie vinea
ponenda sunt. Calidis a septemtrione. Temperatis ab oriente vel si necesse fuit
ab occidente ut habeat industria excellens qualitas temperata. Loca namque

sepe vitibus imitatur et ideo causa generum quae conveniunt aptentur. Planis igitur locis statuetur vitis quae nebulas sustinet et pruinas. Collibus quae siccitatem durat et ventos. Pinguibus agris graciles atque fecundas, macris feraces et solidas, frigido et nebuloso eas quae hyeme celeri maturitate preveniunt, vel quae durum acinum inter caligines securum floret, ventoso tenaces, calido genera teneriora et humida, sicco eas quae pluvias ferre non possunt. Et ne multa dicendo eligenda sunt genera quae professione vitiorum suorum contraria loca diligunt, hoc est in quibus durare non possunt. Placida sane regio et serena cuiuscumque generis vitem suscipiat. Industrius igitur vir probata diliget et locis talibus mandet quae imitari possunt ea unde sumuntur, sit incerta quam sperabit. De terra que vitibus apta est

Solum ad vineas ponendas nec spissum nimis nec resolutum, propius tamen resoluto esse debet; nec exile nec letissimum, tamen leti proximum; nec campestre nec preceps, nec siccum nec uliginosum, modice tamen roscidum; nec salsum nec amarum, quod vitium saporis corrupto vino contristat. Copulus et alia durior ubi gelu relaxatur et solibus pulverizata servat vineas refrigerans estate radicibus et humore detento. Sed et soluta glarea et calculosus ager et mobiles lapides si tamen hec omnia se glebis pinguibus miscuerint, et silex cui terra suppositus quia frigidus est et tenax humoris radices estate sitire non patitur. Amant loca ad quae de montibus terra decurrit vel valles quas fluminum saturavit aggressio. Argillosa terra quomodo est, sed argilla sola contraria minima. Niger sabulo et rubeus utilis est cum forti est terra permixta. Carbunculus nisi stercoretur macras vineas reddit. In rubrica difficile comprehendunt cum imis per cava mittuntur. In ea sed hoc terre genus est valde operibus inimicum quia pluvio vel humore vel sole aut nimis madescat aut nimis siccatur. Itaque magis solum est quod inter omnes immunitates temperamentum tenebit et proximum fuit raro quod depressius. Utile vineis terra hec signa cognosces si coloris et corporis rari aut quod sit ac resoluti, virgulta quae protulit levia nitida procera et fecunda sunt ut pirus silvestris, prunus, rubus, et cetera huiusmodi, neque in terra neque sterilia neque scabrosa neque macra exilitate languentia. Ad pastinandum potius rudes agros vel magis silvestres eligamus. Ultima est enim aditio in quo fuerunt vineta vetusta, quod si necessitas cogit prius multis arationibus exerceatur ut abolitis radicibus veteris vinee et omni carie et squaloribus depulsis novella vitis tutius possit induci. De pastinatione et dispositione terre in qua vinea est plantanda

De mense septembris vel octobris locis aridis, aut ianuarii aut februarii seu martii locis humidis, fieri debet pastinum seu culta ubi vinea est plantanda, quae tribus fit generibus: aut terra in toto fossa aut sulcis aut scrobibus. Tota terra debet effodi ubi ager est immundus ut silvestribus truncis et radicibus silicis vel herbarum noxiarum spatia liberentur, ubi autem sunt munde novelles scrobibus

pastinum quam sulcos sed melius est sulcos quam scrobes quia vites melius inclusas per pastinata
spacia transmittunt. Fiant autem sulci longitudine qua destinaveris sabulo ta-
bule latitudine trium pedum vel quatuor altitudine duorum pedum in locis humidis vel
duorum in locis siccis. Item si ligonibus per ordines est colenda vinea tunc crudi
soli relinquuntur quam alteri sulco impresso intervalla trium vel quatuor distet pedibus
si terra in solo exili quatuor in pingui et terra et semine in mediocri. Si
vero arande sunt vinee quinque vel sex pedum spacia que non fodienda sunt in medio
relinquantur. Si vero scrobes fieri placeat tunc fiat longe quantum vites
distare debebunt ut in qualibet scrobe capite planta una ponatur. Potest tamen
quemadmodum sulci fieri distantes in tantum quod vinea spissa finaliter esse debet
et in qualibet sulco plante in duplo spissiores quam esse debent poni scilicet ac-
cedit ligonibus provenire et spacia per frenum aquadrivemus arari et omni-
bus semina fieri cum vites exsiccuerunt una tibi ad dextram et alteram a
sinistra et de utraque duas fieri vites sic spacium totum impleri. Scrobes
non sunt ultra duos pedes altos fodiende nec quando panguntur ergo humecta
laborant lata scrobibus equaliter sint incisa nec obliquo vites sauciet alte
inferius fimet frangit eas fossor tribuit. Pastinum autem omne quod vero
fabricetur duorum pedum altitudine cuncta terra fodiatur in quo est diligenter
ne crudum solum occulta fraude fossor includat quod rete per spacia que fo-
diuntur virga custos exploret et in quo modo est pedum altitudinis designata
et radices omnes et presumpta majoris rubi et filices in summo redigi fa-
ciat quem cura in omni positione quidem est vindicanda. Potest esse quemadmodum fi-
eri forme presse et terre convenient tamen perfunde ubicumque vites per omne summum
agrum preciosi stat domus humus omnes agricolatus bonum et in locis aliis pluribus
observatur. Potest esse foramina fieri in terra ubicumque vites plantanda est que
quidem ad palo fieri consueverunt sed est melius quod fiat auferri terra quod est instru-
mento ferreo per me primum in reperire natura tincto quo terra quantum expe-
dit perfunde foratur foras quam terra educitur ut in foraminibus parietibus constru-
dit perfunde foratur foras quam terra educitur ut in foraminibus parietibus constrin-
catur ut inferior debilius radicum impediat et hoc quidem prius valde labo-
ratur nisi ager lapidosus fuerit vel sabulosus. Locus quidem qui pastinatus
perficitur nisi ager lapidosus fuerit vel sabulosus locus quidem pastinatus
erit prius impedimentum et omnibus libetur arboribus ne fossa terra per
calcatum assiduo solidetur. Illud quidem expertum assiduis apud est vi-
tes melius provenire si vel statim fosse terre vel non longe ante pangantur
cum tenuior pastini rudem reperiant soliditate subsedit et hoc quidem in
sulcis et scrobibus est probatum

Qualiter debent colligi plante vitis et quales et qualiter servari et ad partes remotas portari

Plante vites que trioli dicuntur colligi debent quando plantande sunt et etiam
paucis colligi potest si bene serventur. Et melior quidem tempore colligendi esse
sunt tempore octobris ante postquam folia cecidere et postquam adhuc remanet in vite vi-
rtus calor naturalis vitis adhuc est expansus in ramis sed ante omnes frondes

ceciderint omnino et sequenti gelu incensum interierit ramum cum calor naturalis destitutus sit quam propter frigus aeris fugatus humor ad radices ad calida viscera terre contrahentes plante difficulter comprehendunt. Tempus preterea martii in quo calor et humor ad ramos redeunt ita quod corpora gemme iam tumescere incipiunt est optimum ad plantandum colles propter eandem rationem. Eligendarum quidem plantarum ratio est multiplex. Et primo quidem est ut terra eligi debeat que non sit multum pinguior ea in qua pangi debent sed sit equalis aut exilior nam si a pingui terra ad solum exile transtulerint utiles esse non poterunt ut sepe fieri advenit. Item eligenda sunt pangenda semina ad vite medietatem non de summa neque de infima que ut sex gemmarum spacia a vitem procedentia quia non facile degenerant. Que de talibus locis colliguntur summa flagella et pendentia ac surculos qui licet loco bono nati sint tamen feracitatis beneficio caruerunt. Pampinus autem qui de duro nascitur etsi fructum attulerit pro frugifero non ponatur in suo enim loco fecundatur a matre translatus non tenet sterilitatem vitium quod nascendo conditione suscepit. Sumatur etiam de fecunda vite neque existimanda est vite fertilia que uvas singulas et binas producunt sed que multa ubertate oneratur nam vite feraces vites in se feraciores habent materias. Erit autem in hoc signum fertilitatis si de duro aliquo loco in fructum exibit si ferre impleverit ramulos ex omni parte surgentes sed hoc signum primo per vindemias est notandum. Asserit autem Columella uno anno explorari fertilitatem sed quatuor quo nunc agnoscitur vera generositas surculorum. Ad pangendum novellus palmes debet eligi durus in se nichil habens et densis seminibus quia hic sepe corrumpitur et putrescit. Mensura seminis unius cubiti secundum palladium esse debet michi autem videtur longiora esse debere maxime in locis declivibus incultis et aridis. Et in fossis oblique panguntur cum quis ramus et capreoli sunt amovendi esse purgandi. Quando semina plantentur videndum est quod vento aut sole non siccentur neque aquis ledantur et proprie sub terra usque ad duodecimam partem mersa si pauce erunt servande diebus. si nondum eas servare necesse fuerit et maxime iam multo advenienti calore usque ad summitates ipsarum terra valde trita operiantur apte adeo ut terra tamen non quod supposita diligenter singulas plantas tangat. Et si eas transvehi ad presens multum remotas oportuerit locus vel palee molles et modicum lutose cum plantis optime miscentur et sacco vel scriptorio quod est melius involute stringi ligentur capite grossiori cum predictis paleis et sicco coperto et cum portantur aurum si potest a sole defendantur et ventis. Qui si nimia esset aeris siccitas patent quando viridia capita grossiora in aqua demergi sit cum disponi dum ferri poterunt et teneri sine lesione ipsarum.

Qualiter et quando vinea et vites sint plantande

Tempore septembris et aprilis in locis frigidis vinee sunt plantande. Temperatis vero de octobris et martii. Calidis de mense novembris et febroarii ita tamen quod in dictis predictis locis si humida et campestria depressa fuerint post hyemem pangantur ne calor naturalis ipsarum dum duplici aquositate loci vim et hyemis extinguatur. Si vero arida et montuosa sint loca pangenda ante hyemem plantentur ut superflua locorum siccitas et

plantas humiditate hyemis tepefactas. In locis vero temperatis ante hyemem et post
hyemem potest pangi. Frequentius ponende sunt mitibus placidis diebus ac tepidis quando
solum est mediocriter humidum sed potius aridum quam lutosum. Cum vinea plantatur, or-
dine quo plantatur in foraminibus palorum grossorum vel in foramine instrumenti quod ferratum vo-
catur quod est valde melius, et tunc foraminibus directis vel parum obliquis duos fu-
metas in parte inferiori obliquum in ipsis foraminibus imponantur et sabulum vel terra
soluta et trita et cum paucis maturissimis letaminis palearum vel minutis immixtis
usque ad medium foraminis ponatur. Deinde terra vel terra ibidem mota repleatur.
Quae in pluribus foveis conveniunt profundis panguntur capitibus plantarum longe
positis in parte infima et in supina [illegible] signum cum fune [illegible] undique
positum quiescit et terra congesta mediocriter superinducitur conculcata. Caput
sarmenti cum deponitur torquendum non est ut quidam nescientes [illegible] nam pars ea de qua
radix surgit putrefacta tuitione nulli subiicienda est. Due gemme sarmenti re-
maneant super terram vel divisa penitus fecundiori parte super ea quod est stili
proximum relinquatur. Ubi pinguis est natura terrarum maiora inter vites spatia
relinquantur vel quatuor pedum ubi exilis angustiora vel trium ubi vero mediocris trium
pedum et semis. Praeterea non est tamen unius generis vitium passim conserendum nam
in quo genere vindemie spem decem excludat et ideo quatuor vel quinque generis exi-
mia sarmenta pangemus ac expediet magis generatim tabulatim disponi et se-
gregari diversitas distincta poterit [illegible] separatim unumquodque expedire
et gradatim quaelibet maturantur. Prius quod [illegible] dein [illegible] ac melius
puro sapore sine luctamine alterius generis vinacea una fundare et si hoc
facere difficile videatur non alia sibi conserendas quam quae sapore et flore et matu-
ritate conveniant. In scrobibus vero magnis et latis ut vitium distantia
est duo per angulos quatuor sarmenta ponas et vinacia ut dicit Columel-
la sed terra mixta sibi [illegible] et si [illegible] solidum fuerit pingue infundas terram
scrobi si vero nimis cretosum eidem misceas sabulum. Et si arbustum te
delectat hic plantare [illegible] in seminario mittere debes vi-
radicata transferre ad scrobem cum arbor est mota. In seminario autem bi-
spatio distantia inter se sarmenta depones et cum qualiter [illegible] post bien-
nium radicibus vites vel arbustula transferre quas [illegible] depones in
scrobe ad singulas [illegible] scroba sunt. Curtatis
[illegible] radicibus si quae potius [illegible] In scrobe autem ad arbustum
faciendum duas radicatas vites depones observans ne se in radice con-
tingant et ipsas vites ad scrobis lata discretim iungens. Varro asserit
scrobem non primo anno esse complendum quia res faciet vinam [illegible] fundare
radices. Si hoc [illegible] forte [illegible] humidis non satis proficient
humore suscepto nisi terra statim cumuletur. Si arbusta quae faciet plantas
arborum de hiis generibus ponat vel si agro sufficit habundantia hiis
utatur ulmo opulo salice populo fraxino ceraso nuce pruno et ficubus
sed salice et populo in locis humidis tamen uti possumus ceteris vero in hiis et
aliis locis. Ex hiis autem generibus truncos radicatos vel salice et populum su-

radicibus et scrobe mitis constitutum opus. In scrobe vitis ab arbore sua sex quin-
que pedibus vel duorum pedum spatio distare debebit nam arbori nimis proxima
vitis ab ipsa opprimetur in terminum et opprimet ab ea. Aliud est de suspendenda vite
ingenium si potest. Ex vimine parva corbicula ad arborem vel perticarum fit
cum vitis adhuc est in fundi media parte perfunditur et inducto in eam summo vitis
suspenditur et terra repletur quod sarmentum exacto anno in corbicule fundo in-
cisum cum ipsa corbicula ponitur ad locum ubi plantandum proponis ibique cum ipsa
corbicula obruitur et arborem maritandam radicat et hoc quidem fiet sine ambiguitate.
Providenda cautius est munienda contra adversum pecorum appetentium iniurias et arbori
sue perticis alliganda. Cum vero arbores riparum vitibus munire desideras op-
timum est et facile sulcum in ripa facere ibique propaginas et tirolos mixtim ponere
et fossato effosso terra superinducta sit eum spinis muniet aggeri et per eas
vitis tute ascendet. Optimum preterea genus est provincialium vinearum que fiunt ut
vites velud arbustule stant que quidem plantantur ut hec que in ordine dispo-
nuntur et hec quidem autem undique panguntur equaliter a vino ordine tamen distat
ab alio prout placet vinitori. Sed in hiis una sola plantatur in aliis potest poni
in duabus vel tribus. In ista vero bonum erit ubique duas ponere quibus propinque plante
pervertere possunt annis sequentibus reparari quod si in quolibet loco due ponantur cum
valuerint debilior auferatur ut una sola remaneat. Sciendum est quod nam
vitis celum solumque sustentat si gratia convenienter aptetur. Idcirco in earum plantatione
precipue observanda sunt ea que superius exprimuntur cum de aere et situ vinearum loquerer.

De propagatione et renovatione vitium et vinearum

Propagationes quidem
in vineis que ad arbusta fiunt. In vineis quidem que propagantur in locum
vacuum ubi vitis secundum ordinem vinee deest. Que vero in locum altius quam infra
maturi generis est summitatem vitis nobilis propagatur et que per circumferentias ducitur
ut vinea in terminum recipiat. Et primo quidem modo ad ordinatum prodest locum
a statu cum summitatem est sufficienter longa a successive per annos ubi eiusdem
deficit longitudo et idem observandum est in omni propagatione generaliter. Cum autem in loco
eradicande vitis propago ducatur, a hoc statim fiat a primo anno per unum pe-
dem prope vitem auferenda prodest ut vitis nimis dampnande fructum annis poste-
sequentibus levius in locum prius eradicate fiat. Cum autem prodest ad arbores
vel arbusta ad unum pedem vel amplius ab arbore fiat revoluta propago. In omnibus
aut preparatur lot modis letamine in fovea super terram et propagine ~~appetite~~
apponitur relicta ponatur ut sub terra per totum propaginis apponatur. Alioquin
superfluus letaminis calore debilitabitur vel arescet nisi fuerit multum maturum
et vetus quod omnis calor letaminis exalavit. Est autem sciendum quod predictas propagatio-
nes fieri a in fossione totius vitis que propagatur a legis sine curvatura summitatem ut
velud arcum super terram relinquatur alia parte vitis in fossa quod si fiat integre per
biennium retardant a terrenum quod est tunc per debilitatem bicunalium radicum
que vite nova sepe non convenienter defenduntur. Vetus et antiquata vitis
et que longe minimum producit frugiferos palmites renovatur per studiosum

cultum congruis temporibus eidem adhibitum et per firmatam betamine humorem aut sabuli in loco minus arido aut terre in terra nimium sabulosa et per scrobem putrefactam aut incisionem factam in locis stipitis nitido et succoso. Columella dicit quod si vites propagari vel arbusti quod de integro truncus in solo robusto sit et pateat et ablaqueata fuerit et infra medium vel quartum pedem a terra mucrone feriatur acuto ac fossa frequenter mittetur ex eo loco germen plerumque producit in vere ac maxime vitis fundit quod reperit nitens. ¶ Quod si truncus vitis est nimis vetustate corruptus de inde mar-cidus nec tunc superficie vel sub eamdem recidatur ut solo in abscisso trunco vitis eadem renovatur vel eam vitis que sola est nimium longe producit frugiferos palmites plicetur vitium renovatur a vite et mittitur ubi in terra expectat a pode ipsa ad vitem et post biennium inscidatur. Ut tunc vinee renovande vites aut omnes laudabiles sunt generis et tunc de omnibus fiat ut de singulis vitibus supra dictum est propter quod omnes sunt male. Et quod causa est ut non sit utilius quam eam universaliter extirpare atque sufficienter vetustis assumptis radicibus eam denuo plantare. Et si quedam vites sunt bone quedam male radicitus extirpatis peioribus et appositis palis in omnibus locis in quibus vites optantur que relicte sunt adeo fodiantur quod facile flecti possunt et sic subverse in duas aut plures partes secundum exigentiam et possibilitatem ipsarum vitis quelibet distribuatur et duobus palmitibus in singulis locis ad plus relictis cum duabus gemmis super terram ceteris amputentur et bene unusquisque vitis ex fimo aliquo apponatur. Non est pretermittendum quod de novis palmitibus vitis de bonis sub terra mergendis et quod radices in loco congruo novas emittere possint quamvis inserti nisi sit aliquid novum facile non nascuntur. ¶ Quod si aliquo modo remaneat locus ad quem nulla posset palmes reduci eidem aliunde transplacientur palmites tribuatur. ¶ Dico preterea propaginis fieri potest in mensibus octobris et novembris februarii et marcii cum terra non est adeo mollis est quod omnino terram non possit et cum parte humoris non adeo dura quod minime fossioni resistat. In aquosis autem minimis locis post hyemem et in siccis ante hyemem utiliter propagines ducuntur. Item in plano sub terra duo pede. In clivis et rimosis usque ad duos pedes vitis extendenda mergatur vel forsan ea que fit ante hyemem in omnibus locis est melior. Secundum tamen in aquosis terra circa eam bene disponatur quod formandis radicibus ut ait Paladius vitis inhibit cum presenti palmites eam curam non producet.

V. De insitione vitium

Viti inseritur aut in vitibus aut in arboribus. Et in vite quidem insitio duobus potest fieri congruentibus modis. In trunco scilicet et palmite. Insitio in trunco fit hoc modo. Eligatur truncus inserendus talis qui sit solidus et uberi alimento nec ulla vetustate aut iniuria laceratus arescat reseci-datur circa terram aut ad pedem medium infra terram vel supra terram difficilius comprehendat. Varro autem scribit vitem inserendam secari debere circa duos angulos teratur ut quamvis nimius humor diffluat atque inseratur aut paulo inferius incidatur ut in humor adveniens effluere possit. Inserendi surculi sunt solidi rotundi gemmis spissis et pluribus oculati ex quibus tres oculi vel

dus in incisione ponatur. Radatur ergo sarmentum ad duorum digitorum mensuram
ut ab una parte sit cortex nec pateat nudari medulla sed leviter rade ut
in scissura possit sensim in acumine exire et corticata parte cortici nove vitis
adaptetur. Infimus oculus ita infigatur ut trunco vitis adhereat quod oculus ex-
teriorem dumtaxat respiciat partem. Deinde ligetur ut in aliis incisionibus enarratum tegu-
mento quod aquis a ventis et sole defendatur ne hinc quatiatur hoc adiuvat ubi
calor temporis ligaturam inasserit ipsi principio tenui vimine et necessarium dumtaxat
frequenter attendi ut quo alimento quam vim celi torrentis animetur quod est aliquid vitis
cum novo inserit cum germine cepit interventum adiutorio calami vel pali dumtaxat
annecti ne motu aquilonis fragilem fructum procedentis quasset. Circumde levi vin-
culo et non stricte ligetur ne adolescentia mollissimi germinis nodo dure con-
strictionis angatur. Si in inferiori terra inseruerit eam virilis aggestionis accumula
ut quoque novus fructus postmittat alimenta subveniat. Aliquando est in vite
vel ramo bienali vel ultra inseruit surculum longum modicum veteris ha-
bentem et trunci grossitudinem possidentem vel est inequale et sic utrumque vitis
ad schisam vel supradictis incisionibus parata et lege propaginum obruta.
In palmite aut incisio duobus fit modis. Et uno quidem quem omnibus melior est
ut novum fructum novo per scissuram addatur insisura utrumque in eodem
modo gemma adhibito loco et ligatura ad peciola ex cera imbuta et
molli immune deinde argilla agreste subsecuta. Alio vero ut gemma
vitis unius excidatur usque ad medullam profundato alius et transverse
utrumque obliquato et inde de gemma vitis alterius obviatur et loco prime
ponatur et fiat colligatio ut in aliis et tunc qualescat et fructificat.
Quidam est expertus ut asserit se usque ad medullam vitem prima terebro
perforasse et ibi surculum quem eiusdem foramini modicum rasum infixisse
non abscisa vite quod quidem si abscidatur dumtaxat melius provenit. Est et alius
modus optime proveniens ut incidatur incidenda vitis oblique usque ad
medullam vel parte eam in tantum quod cuncta parte duorum digitorum possit intr-
ari et tunc surculus duarum gemmarum modicum habens veteris usque ad me-
dullam rasus ab una parte ut incisura in acutum tendat et parata eo
modo quo melius adequetur alterius parte exteriori remota corticula imprimatur
in plagam et ligetur et circa circumposita peciola per modum involvatur
et per quattuor digitos et eo circa ... super insita sit abscisa vel super
eam a inferiori permittatur aliquid pullulare et post circa vite plures surculi
convenientes aptari. Optime est provenit si novus tunc inseratur surculus
et in eius grossitudinis sit cum trunco, erit melius quod esse posset aliquin
cum una parte cortex adequatur vel secundum Varronem fiat adequatio me-
dullarum. Incisio in arboribus duobus potest fieri modis et uno quidem
ut vitis inseratur per cerusum vel aliam arborem ubi una tempore fructus ar-
borum maturet. Alio vero ut inseratur in arbore sicut dictum incisio in dif-
ficilia fit quam et primus quidem modus est ut plantetur vitis iuxta cerusum

vel aliam arborem prorsus vel malorum et perforatur ille et per foramen vitis
trahitur et cum coniuncta fuerit arbor et vitis ita quod efficiuntur ligna corporis continua preci
ditur vitis ex parte radicis ita quod non vivitur nisi per radicem et stipitem alterius
arboris et tunc maturat uva cum fructibus illius arboris. Inseritur autem
in arbore ulmi et forsan in quibusdam aliis secundum Columellam ut truncus
arboris gallica usque ad medullam perforetur terebra ibique affigatur sur
culus vitis secundum modum supradictum cum in capitulo de insitionibus locuti fui
mus. ¶ Fiunt preterea dicte insitiones locis calidis mense februarii frigidis vero martii
cum vites non aquatas sed spisso lacrimatur humore licet sit tempore quo aquosas
effundunt lacrimas quare periculum consuevit parere. Magnos quamvis insite comprehendant
comprehendunt etiam si de mense maii et iunii iam consumptis lacrimis si palmites in
scindi loco frigido et umbroso a pullulatione fuerint preservati. ¶ Alium
insuper modum quo inoculata gemma loco alterius cum melle vel alia qualibet re
ponitur a quibusdam vulgariter predicatum non pono quia eum nullatenus approbare
videtur valere non propter nimiam teneritudinem gemme. ¶ Compertum quidem fuit unum
non abscidit quod de mense aprilis cum folia incipiunt apparere accepta summitate
gemme remanentibus foliis parvulis cum quadam concavitate ac in eo loco posuit
aliam gemmam similem recentissimam aliunde acceptam cum molli fimo bubulo
et sine quolibet alio auxilio qualiter sequitur comprobari potest licet videatur quod non valeret
eadem posita a fratre alberto teutonico. Catho autem scribit quod vitis insitio
una est cum vero alia cum uva fluat ea optima est per quod vero sit insicio predicto
quam inseres eam mediam diffindito per medullam eos surculos preacutos ar
tico quos inseres medullam cum medulla componito. ¶ Altera insitio est si
vitis vitem contingat utriusque inter preacuito inter sese medullam cum medulla
libro colligito. ¶ Tercia insitio est terebra vitem quam inseres pertundito
eo duos surculos viligineos quos genus et voles insectos obliquos artico
hos medullam cum medulla coniungas articoque ea qua terebraveris alterum
ex altera parte eos surculos facito sint longi pedes binos eos in terram
demittito replicatoque ad vitis caput medias vitis vinculis in terram de
figito terraque operito hoc omnia luto depsta oblinito alligato integitoque
ad eundem modum tamquam oleas. Ego autem aliam insitionem sepe probavi et eam
inveni infallibilem et securam a pullulatione et lesione fossure. Hanc insitionem
hoc modo facere debes accipe palmitem longum novum habentem quatuor digitos
veteris precedentis anni et remove dimidium veteris parte usque ad medul
lam ea salva remanente in parte inserenda et aliam dimidiam veteris forma
cunei longum tribus digitis usque ad palmitem novum et ibi fiat una co
thecta et cuneus ibi bene forem existit inserendus non a parte medulle sed ab
altera tamen et fiat bene acutus postea scinde per medium stipitem inserendum
eiusdem grossitudinis si esse potest alioquin sit grossior parum et de parte
habente minus de medulla demantur quantitas medii digiti grossi et in fis
suram infige cuneum ut cothecta fortiter adhereat capiti veteris stipitis

scissi et alia duo capita equalia sint adinvicem ut ultra nodum ut vinculum possit
stringere utrumque caput vitis similiter equatum. Deinde liga stricte cum vinculo scisso
tota scissura et eo modo poteris inserere duo vel tria vel plura vitis vites re
liquis omnibus amputatis. Deinde totam vitem insitam demerge in terram et tot sul
cos in qua parte volueris facias quot vitis sunt inserta ac in quolibet sulco
in loco vel locis ubi loca insita in terra iacebunt unam parvam foveolam facias
in qua tota ligatura insite dimittatur et terra cooperta pedibus suaviter comprimatur
et ultra unam spannam ad minus sarmentum superius elevetur. Item poterunt
surculi nova in novo surculo vel veteri inusitato modo coniungi et cooperiri in terra
deponi si est opus quia iunctura cum illa scissa surculi ne flectendo fran
gatur.

De putatione vitium et arborum fructiferarum

In locis calidis mense octobris novembris februarii et martii donec earum au
geantur gemme minime fiat putatio vinearum. In frigidis vero mense februarii et
martii tamen. In temperatis utroque tempore fieri potest quamvis sint in montibus vinee que
septentrione aut partes occidentis respiciunt verno putari tempore. Alia possunt ad
ipsa clementioribus plagis resideant autumpno vero in calidis locis et in siccis
calidis primariorum vitis et una nascitur set est secundum palladium in putatione
vitatur ut vitis fiat robustior ne debilis viticule duo dimittantur si
veniunt quod quidam expertis putatores ... temporibus inordinatis et depressis
vineis non observant directio melius est stipitem vitis uno renovari per
quod. Auferenda sunt lecta intorta debilia et male locis nata similiter
et sarmentum quidem inter duo brachia natum est inscindi quia sui pinguedine
brachium quodcumque debilitant illud brachio denso succedat. Item
tum optimum proventorum surculum nisi in bono loco natum repandere per vites
ca tueri et ad unam vel duas gemmas relinquere. In locis letis et clemen
tioribus aliquam licebit initiis expandere. In collibus aut estuosis aut declivis
gracilior eligenda. Sed sit sapientis estimatio vinum vitis una que colitur
altius et pinguius et fecunda et plus quam octo palmites habere non debet ita
per in parte media vinum aut duos relinquens custodes. Item maritet et gracilis
est singulis brachiis singula flagella dimittere si providendum est
ne in una parte sint surculi quam si unus quod si fiat tamen si fulgure tangatur
arescit. Item certus quandoque nascitur amputetur si non desideret vinee reno
vari. Relinquenda sunt sarmenta recta et dura recte in summo quia vel ut
papmaria minus afferunt illa non inter nimietate fetus onerat et lo
gius durat. Que sunt in medio loco ... non iuxta gemmam sed aliquanto
superius fiat plaga et avertatur a gemma propter lacrimam defluentem. Unguibus
etiam custodum ... et ... rescinde et omnia que vetera et scabra reperies
quia si truncus vitis sole aut pluviis aut noxiis animalibus et cavatum pervenimus
quidquid est mortuum plagis usque ad vivum ... a terra quod prodesse
ad usum proderit. Cortex etiam vetustus et pendens a vite tollatur
quod teste ut ait palladius mores sui reddet in vino mustum et radatur

ubique recipitur sed plage que in dura vite recipitur accipiet oblique ac rotunde
de fore debebunt. Veterana igitur sarmenta primi anni fructum quod iam pependit
quia resecantur et nova cum fructibus capitibus et ramulis inutilibus relinquuntur.
Sed sciendum est quod in quibusdam partibus summitati quantum longa sunt a natura producta
a putatore relinquuntur ut apud cremonam et tridonam et alia multa loca. In
quibusdam solum summitates steriles auferuntur. In aliis usque ad unum pedem palmi-
tum longitudo relinquitur. Alibi non adeo stricte putatur quod usque ad semipedis men-
suram palmites breviantur et plurimi quidem modus non est observandus nisi in locis
levis ubi pertice non ponuntur sed vites velud pertice vel funes undique extendun-
tur. Item apud alios observatur cum palos tamen circa vites affixos et ad eos pal-
mitibus paucis extensis et hii duo modi prope tollantur in levibus vineis
et in hiis vitium generibus que suas gemmas per longa intermedia distulerunt et
huiusmodi vinee plurimum fructum ferunt et multos botros licet non adeo mag-
nos ut vites stricte putate multum quoque et assidue fodi et fimari desiderant
tales vinee ut fructum et palmites convenientes ferre possunt. Hee vero vinee
in quibus usque ad unum pedem palmites breviantur ut bononie multum et in aliis
locis multis in mediocri solo defenduntur et quidem omni genus vitis et convenientes
palmites fructum quod sunt defendunt. Que vero strictissime putantur ut apud for-
livium et in quibusdam aliis locis et in romania tibi gemmantur in vitibus que sunt palis et
perticis velud arbuscule in suis stant ordinibus et in vitibus que spissos valde nodos
tenuerunt hec et maxime in exilibus solis et in spebus vitis que vocantur albana et
solana que si aliter putentur minus mustas uvas ferunt et sufficientes per annos sep-
tem palmites non producunt et hic de vineis putandis ratio. In arboribus autem
et pergulariis tot membra relinquantur quot una vitis per commode tollerare ut
tum non sint loco aliquo nimis spisse et in sarmentibus relinquendis omnes summita-
tes steriles auferantur. Putentur autem a pluribus de tercio in tercium annum tamen ut pluri-
bus [illegible] si annis singulis putentur eas pinguiores producunt et longiori
tempore vite defendet. Quidam autem numquam putant vites in magnis et ramosis
arboribus constitutas propter nimiam difficultatem putacionis eas si pertice vites
arboribus constitutas propter nimiam difficultatem putacionis earum si perticis vites
fortiter percuciunt ut que arida sunt excuciat. Et quidem nullo modo percuciunt
si eas suo naturali motu vivere sinunt. Item sciendum est quod in conflictu vites putande
tamen considerande sunt si fructuum species et tales palmites relinquantur tamen de
ea considerandum sunt si fructum species et tales palmites relinquatur tamen de-
percipiendorum fructuum species habetur ut sunt valde maturi et rotundi et grossas
et rotundas gemmas habentes et spissas secundum speciem vitis illius. Item sciendum
similiter naturales ut vicini custodes et fimeta in bono loco nata ex quibus
firma materies ut vitis sequentis anni ponuntur bina valde relinquantur. Item loco qui vite firmat
ut custodem relinquas et in parte infima vel in aliquo congruo loco tamen propter re-
novandam deformitatem que nimia longitudine vitis indiget renova-
re ut vicini sufficienter crescunt in loco custodis residuum amputetur. Item
sciendum est quod si vitis mature putetur maturius pullulat et plura firme-
menta et maiora producit tamen retentorum modis quando non effunduntur de cicatrice
soliditas plagiis ante cursum eius quod totum cedit in augmentum ramorum.
Quod si tarde putetur serius pullulat et fructus plurimos consequitur aperte

effusionem superflui humoris aquosi digestionem minorum viciosi ex quo fructus generatur impedientis. Novas vites et vinee expletas sunt pingues non quod superfluus humor in digestus luxuriat nimium in frondes et palmites et que plurimas tenet superfluas amputentur. Item pro bona vindemia sitiens putatio quia consumptam utitur vitis per exiguam non largus quia utitur cuius alterna interruptas requiem. Arbores vitifere quedam nullo modo putantur ut que ferunt labruscas que sunt vites silvestres que numquam putari consueverunt. Vel vites domesticas que pretermittunt a quibusdam sterilitate purgantur. Quedam de tertio in tertium putantur annum ut sunt arbusta et arbores ~~maxime~~ magne que vites domesticas sustinent nisi sint fructifere arbores que aviditate fructus non putantur. Utile tamen est si eis annis quibus putande non resecantur nimia spissitudo et ramum superfluum amputetur.

Novella vitis. De formatione vinearum et radicum inutilium amputatione

Columella dicit primo unum annum ad unam materiam et formandam non recidenda tota sicut Italie consuetudo est anno secundo expleto vel quando incipiant vites in totum resecare vel secunda successiva producitur que amputato capite velud papaveria de duro coguntur exire quod in ... ipsarum generosissima vitis sumenti ad unam vel duas gemmas inferioris capitis relinquenda sunt quod est utile in viticula firmanda nam debet nimis viticula secundo anno recidenda relinquatur. Et sane ad unam data calamus novellam minime vel exiguus palmes ut sequenti anno robustiores accipere possit et tamen dum resecanda est usque ad unam vel duas gemmas donec leta et fertilia sarmenta producat quod cum fecerit siquidem vitis velud arbuscula est formanda ad unam tamen materiam reducatur. Si vero cum palis et perticarum auxilio stare debet in ea duce mense secundum quod tante longitudinis formetur quanta desideratur stipitis altitudo ut videlicet in exili solo unius vel ... pedis. In pingui vero et loco maiorum duorum sive vel trium pedum altitudinis disponatur. Anno deinde sequenti quatuor vel ad plus ... debebit quam in partes quatuor dividantur. Deinde sequentibus annis tondeatur vel plures secundum doctrinam in capitulo de putatione traditam. Quasi vites super arbores vel arbusta ascendere debent per ... ad hoc producenda est donec ad ramos fuerit ibique inscindi debebunt ut in eis summitate nati capita sequenti anno dividantur secundum divisionem que invenitur in arborum ramis. Deinde consequenter per ramos eosdem vitis producetur ascensus unam super materiam ad cacumen arborum dirigendo. Formantur vinee diversimode secundum varias consuetudines civitatum et locorum. Nam in quibusdam locis formantur in ordinibus cum palis et perticis que cum fructibus tensis que sine aliquo auxilio ut alibi dictum est. In quibusdam fiunt in acervis et tunc que cum una pertica tamen vel duabus sive tribus cum sint in leto solo et maxime in acervis arborum quibus vites mediantibus quibusdam palis sustentantur que fiunt in pergulam non primo et tunc a parte sepius sint depresse et ab alta dirigantur in altum que nullo indigent ligamine et labore sed plurimum fructum ferunt. Ergo que pono unam perticam solam in parte depressa et unam in parte alta vel forte quod omnes palmites valde

longes et sic ad terram pendentes sustinet cum magna fertilitate uvarum si una per-
tica ab alia distans facias per unum brachium solum et alia perpendicula facias in ripis
vinearum et agrorum in quibus sunt sepes et arbores super quas reponunt fructum
multa et maiora per annos sequentes et hoc nisi paucis expensis inter duas perti-
cas in ripis et sepibus viridibus que alias nisi pro clausura et lignis pro igne parum
vel nullius utilitatis existunt que etiam plurimum loca exornant In quibusdam for-
mantur in arbusta humilia ordinata undique vel in magnas arbores arcubus
distinctas Arbusta humilia vitifera formanda sunt ut cum plantate post quam
biennio vel triennio elapso sufficienter convaluerit in sex vel septem vel octo
pedum altitudine incidantur ita quod in exili solo viminora in leto vero et pingui
altiora formentur ubique natis ramis secari omnes exceptis quatuor melioribus
amputentur et qui manentes in partes quatuor divisas cum perticis ad invicem form-
tur et lignis lapidibus sufficientibus perpendiculariter cogantur per latum extendi
ne dirigantur in altum quod cum fortificati fuerint longitudine trium vel quatuor pe-
dum sinantur libere In quorum capitibus circumcirca inter fortibus vimine alligande
et hunc modum frequenter observatur in partibus mediolani Alii pergamenses faciunt sti-
pite magis depressum vix trium pedum et ramos multos et plures elevant in
altum formantes arbustula vitifera ad modum campane inverse in cuius medio
super stipitem intratur qui putat vitem et arborem et ipsam vitem totum extra ex-
pandit faciens palmites omnes foras undique stare declines Magne vero
arbores formande sunt ut in altum et depressum habeant undique multos extra-
tos ramos secundum possibilitatem vitis ab arbore operiende super quorum capita
ligabuntur vites que per hunc modum omnes conniste ad inferiora flectentur Sunt
etiam quomodo formari ut vites ferant et ipse arbores augmentum non perdant
hoc modo vix cum populus salix vel ulmus circa et grossitudinem vero et xii
vel xv pedes summitas incidatur et ramis ibidem nascentibus unus vel
duo permittatur in altum extolli quantum voluit et singulis annis vel alternis
ramusculi auferantur ab ea sola summitate relicta ceteri vero rami inferius dimis-
si formentur ut in humilibus arbustis vitiferis dictum est ad quos vites lige-
tur ut abunde super ascendere permittantur Item ut Varro scribit ubi terra
naturaliter humida est ibi altius vitis tollenda est quia in partu et alimonio non ut
in calice querit aquam sed solem Ideo utile est puto in locis campestribus humidis
pampinare vineas temporibus congruis scilicet mense maii et iunii et ipsas liberare
ab omnibus superfluis et inutilibus pampinis et fructibus Item maturatis
iam uvis post mense augusti eas superfluis frondibus denudare ut sol
vindemias uvas undique et coquere possit ut vinum fortius et maturius fiat
et superflua humiditate consumpta fiat melius duraturum et melioris odoris

De vineis ligonizandis

Vinee relevande sunt
et vites ligande antequam gemme nimium turgescunt et vinee quidem que
in ordinibus cum palis et perticis fuerint ita quod in eis vites spisse sunt undique
distantes equaliter relevande sunt ut cuilibet viti palo affixo eadem in medio
vitis erigatur quemcumque vincto si vinea est depressa Si non alta in duobus

cingenda est locus primus tamen ad novem palos sex cannis vel perticis quemadmodum alterum
die alligatur ita quod una vitis sit in medio et certe constantes sic enim defen-
duntur a casu et vindemiatoribus qui ad eius vites aptus prebent accessus. Deinde
palmites in partes quatuor dividantur et fortiores fortioribus perticis debiliores
debilioribus alligentur. In hiis non vineis que rariores habent vites pali per certas
tantum distantes pedibus affigantur pedibus et eisdem cannis vel perticis ligatis
superinducuntur vites et taliter distribuantur quod occupant universa spacia et
ligentur et hic modus observatur in multis vineis marchie anconitane sed
in non plus ubi non palmites velud funes tenduntur cuilibet viti et cer-
tus pali primi ponuntur in medio distantes medio pede et vinculum quoddam
et eorum velud funiculum cingitur deinde palmites extendantur et inter vitem
et vitem furcula parva ponatur vel baculus ligetur ne vue flectantur ad terram
et tamen hunc vinee que certis in quibus palmites longi relinquuntur multum
prodest si terram prope palum ligatura ex ea paululum in latitudinem effundantur sicut
modicum torqueantur funes vel [illegible] tortura nascitur inferius ligatura suc-
cessiva maturescit non vires nascentibus absque [illegible] lesione. Et hic modus
apud [illegible] laudabilis fuat ab omnibus sed palmites et vites sine perticis
ad duos tres vel quatuor palos per vinee fossionem satis irrationabiliter et
inepte ligantur. In hiis autem vineis que in arboribus consistunt si cum perticis
vel funiculis tamen fuerit nota est earum operatio. Si vero in [illegible] pergulario af-
fixit primus palmes vites et longis tribus pedibus ex opposito [illegible] bacu-
lus fortis inter utrumque palum primum et magnum ligetur a parte inter depressus et
ad opposita elevatus super quibus sufficientibus perticis positis in distribuantur
equaliter. Si vero in arbustis vel arboribus sint vites nichil aliud agendum est
nisi ut vites in pluribus locis ligentur ad stipites et per earum palmites per
ramos et circumquaque equaliter distribuiti ligentur. Et prudentis est omnibus annis
vitem resolvere ac ligare que se [illegible] ut palladius ait

Mense octobris vel novembris februarii vel martii fiunt parve fovee et vi-
tes et amputantur cunctis radicibus que in summitate sunt terre letamine
imponitur et maxime hoc est in vite novella servandum ut amputentur radices sup-
reme ad producendum etatem quia si qualiter in inferiores radices faciunt in
terre et remanet vitis in summitate suspensa quia res ea frigori faciunt obnox-
iam et calori sed hee radicule non ad stipitem deinde recidi ne vel plures in
nascantur vel nova plaga corpi vitis impressa vi sentiunt algoris vitentur.
Recidantur autem relicto digiti spacio et si placida hyemis est vites relinqu-
imus apertas cum autem hyeme hoc est frigida si violenta in mense decembris
operimus. Et parum modicum columbinum stercus et viticulas largiemus
sed cum aliud fimum ponimus primus parvum magnum non nimis plus apponimus.
Plinius igitur separat in vineis letamine admixtum frequentem ad nihilum pro-
ferendum fimum si que convenit vini saporem vitiare et durabilitatem ledere
quod in nobilis vinum habet accipitur de mense augusti ubi vinea miserior est
superiorum corbe vina in bubulca servit et tamen ad debitum augmentum provenire

rit eos curtum et optimum sicut vineis probe dicitur vel in foueis et vites
facit ponit minimorum incisos sarmentos et papinos et optimum

Mense marcii nouella vinea incipiat pulverizari continue et deinceps
usque ad octobrem singulis mensibus agendum est non solum propter herbas sed ne
tenera adhuc semina solidata terra constringat. Item in mense julii mane et
vespere in calore deposito debet effodi et aduso continue pulverizari. Graminum
radices sunt cum obsint plurimum extirpande fiat circa sulcos per illas par-
tes in quibus aqua colligitur ut ad eminenciores partes facile defluat que si remanserit
novellas extinguit et antiquas vites elidit. Eodem mense marcii est celebranda
completarum vinearum fossio cum quam germine minus turgescant quia si fossorem aptius
vites videt oculus excabit spes magna vindemie. Deinde mense maii fit 2a
fossio vinearum eo tempore quo nondum floret vel eo quo iam florere desierit quia que
floret constat non esse tangenda. In quibus autem fossionibus cavendum est ne fiat
eo tempore quo terra nimis madida vel nimis sicca est sed cum medie disposicionis existit.
Et quanto terra magis pulverizabitur tanto melior erit sufficit tamen quod mediocriter
profunde fodiatur. Sit autem studium ut universa terra fodiatur equaliter ut
nichil in ea crudi soli remaneat et maxime iuxta vites quadre virga in qua sit
altitudinis pastini modus designatus diligens custos in multis locis ex-
ploretur nam hec cautela dolosos fossores ab hac negligencia removebit

Accidunt nocumenta in primo anno plantatis vitibus que ut pereant vel semine re-
maneant **De nocumentis que vitibus accidunt et cura ipsarum**
Sed quandoque quod fit propter herbas et eas iacentes quarum radices sibi incumbentum
subrepunt quod si accidat frequenti fossione et herbarum incisione iuvatur. Aliquando
vicinitas arborum vel sepium umbrarum et tunc que amputande sunt que frondibus
denudande. Sepe etiam est nimio solis ardore deficiunt quo casu que obumbra-
tione que operimento terre et eas cum aqua sustinere ne omnino siccentur que aque con-
tinentis exhibicione lesionem evitant. Accidit etiam quod nocumentum vitibus
ex vicinitate quarundam plantarum sicut caulis corilli et lauri apparet est enim
hoc adiuvare vite idcirco in vineis plantari non debent. Quandoque paciuntur malum
corrosionum que plurimum ledunt eas et rosicant ideoque si pauce sint vites spinis
quaeruntur muniantur si plures fossatis cingantur et sepibus. Quandoque vites in
hyeme gelu pereunt quare rescidende sunt iuxta terram et in talibus locis in pu-
tacione curandum est ut nunquam stipes erigatur ad super terram et cum approximat
hyemis vites putentur non curtatis flagellis et omnibus sic in quibusdam lo-
cis cum vimine ligatis iuxta terram flectantur et super ipsorum capita ne surgant
aliqui terre ponatur deinde post hyemem reducto ligamine relevetur vel fiat
in arboribus tamen super quas non facile gelu sentiunt. Aliquando autem frigus non tota
perimit vitem sed solum novos palmites qui propter lignorum teneritudinem et
medulle magnitudinem se defendere nequeunt quod cum accidit sinfuit
in loco ydoneo palmitibus prouidendum que est modicum de palmitibus relicto
si aliquid viduatum ibidem habuerit rescidatur sic enim que renovabitur et for-
mabitur vitis et forsan eodem anno aliquem fructum feret. Accidit etiam ple-
rumque quod pecora palmites et uvas contulerint primis oculis viduatum remittat

Quare in talibus locis omnia genera vitium plantanda sunt que tarde virescant ut
sunt albana garganica et maiolus. Pruine vineas invadunt tempore quo oculi
viditate corrodunt et vineas videt et acinum primum qui creatus vocatur
bonum que natos in vitis palmites perforat et desiccat quibus subveniendum est
ut per manus mulierum et hominum colligantur et pedibus conterantur vel igne cre-
mentur. Accidit preterea repente ut tempore caloris descendat cum fervore solis fe-
ruente perfusa pluvia venenosa et adusta que vulgariter apud bononienses melume
vocatur que multa genera vitium adeo ledit quod earum fructum omnino in nichilum reducit
propter ubi hoc frequenter accidit ea plantentur genera vitium que modicum vel nichil
leduntur ab ea ut est malixia et albana et grilla et quedam alia genera nota.
Tempestas etiam sepe omnes vineas conterit quibus nichil omnino valet prodesse nisi forsan
pia oratio ad deum mundo corde directa licet quidam tamen mares qui se nigro-
mantes nominant et incantatores grandinem imprudenter ac fallaciter asserant quod grandines
et fulgura quodam fieri posse. Accidit etiam quandoque quod vitis ligone ledatur et tunc quidem
vitis tot pampinos profert quod eos et uvas ad debitum nequeunt perducere aug-
mentum. In quibus mense maii considerandum sunt sumenta que novella vel vetus vitis
protulit et ei pauca et solida relinquantur et in novellis adminiculis firmentur
donec vetus firmata durescat nec amplius resecte et pullulanti viticule
quam duas vel tres materias relinquantur et propter ventorum iniuriam alligentur. Si
reliquas in primordio pauciores hoc mense pampinari convenit sicut est
pampinatio utilis cum teneri rami digitis stringentibus comprehendunt sine difficul-
tate carpendi. Hec res uvas efficit pinguiores successivam materiam roborat
et utilitati fructuum consulit solis admissu. Accidit preterea vitibus sepe tanta
debilitas ut misera minimas summitates et uvas producat quibus fimo frequen-
ti fossione et stricta putatione subveniendum est. Quedam autem adeo lete et
pingues sunt quod magnitudine pampinorum vineas claudunt et fecunde vi-
nas se vicinasque vites que suffocant ut fructum suum maturare permittunt
quibus subvenimus opus larga putatione rara fossione fimi privatione et
palmitum et pampinorum amputatione tempore maii et frondium spoliatione in locis
frigidis et precipue cum uve putrescunt pampinetur per lata xxx die-
bus ante vindemias et sola frons illa servanda est que in summitate posita
solem nimium defendit a vite et si que in terra iaceat sursum sit revolvenda
seu arundine elevetur. In locis autem ardentibus et siccis obumbrat uvas ne
vi solis arescant si autem vinee vicinitas aut facultas permittit sparsim.
In quibusdam etiam locis nimias hominum et canum patiuntur insidias quas
diligenter diu noctuque maturitatis tempore custodiri debet et in eis plantari
debent ea genera que non sunt delectabilia sed austera ad edendum ut gumaresca
et gumarona que non de facili tanguntur ab aliquo et tamen nobile ac durabile
vinum faciunt. Et sturnis sepe preterea plurimum infestatur quod cum accidit funibus
et signis terribilibus per vineas appensis et sonis crebris cordantibus et eos
terroribus expellatur quod si tanta est eorum invasio quod predictis modis defen-
di non potest fiat in medio vinee super quatuor columpnis locus eminens super quo

puer aliquis maneat vi[gilans] et moveat semper ab aliis capitibus ad
longos palos et vinea ligatos cum cucurbitis et pure bacul[is] et caput eius
in aliqua parte inveniet oportunum, ut in circuitu eloge ab omnibus observatum.

De conservatione uvarum recentium vel siccarum

Uvas quas servare volumus ligamus illesas nec ariditate rigidas nec maturitate fluentes sed quibus acinus sit lucet penetrabilis et splendidus et tactu quidem molli viriditate callosus si qua sunt viciosa resecemus ut paciamur in esse quibus inexpugnabilis ariditas quam blandimenta estivi caloris induunt tunc incisos botonum pice ambire oportet atque ita in loco sicco frigido et obscuro sine luminis interruptione suspendi. Item alio excocto pane de furno non nimis calido ponatur in eo palea et super eam uve ubique per horam secundum quod melius videbitur dimitte donec aliquantulum fiant passe vel ponantur super asseres vel aliqua craticula in furno et indiguerint excoctione, demergantur in musto dulcissimo et ponantur in vase velud in lagena vel sacco. Item alio uvas sole decoctas pone in musto fervente ad ignem modicum dimittendo et pone ad solem iterum et sunt optime. Item uve saniffie et aliquantulum ad solem passe serventur in sabulo siccato ad solem. Item in paleis vel feno sub siccato. Item in foliis vitis siccatis. Item in melle. Catho ait uvam in olleis quomodo dissice conditur et in sappa et in musto recte uva passa greca sic facies meliores acinos et dulces et lucidos botones in ipsa vite torquebis et pacieris ipsorum mediocriter siccari deinde sublatos in umbra suspendes et uvam distinctam componis in pastinis substinus pampinos sicco algore frigescens et manum comprimis et cum vas impleveris desuper pampinos addes et opturabis et statues in loco frigido sicco quem nullus fumus infestet. Valeriani autem uvam passam hoc modo faciunt. Eligunt enim meliora uvarum grana et ad solem desiccant deinde in furno modicum perquoquunt vino dulci abluunt et superaspergunt pulverem cinamomi et ligant in foliis ficus et servant per annum hoc utuntur sed leniendo et decocte in vino et ipsum vinum valet contra frigidam tussim. Fit etiam uva passa optime hoc modo. Torqueatur in vite et sic torta per tres vel quatuor pendeat dies deinde collecta quibusdam botronibus cum manu vel tenacula in musto dulci fervente ponatur et iterum quolibet possit dici salvacio bis vel ternis vices teneatur deinde siccetur ad solem si calidissimus vel in clibano pane excocto caue tamen ne pluviis aut rore tangatur deinde refrigerata in aliquo mundo vase ponatur et optime compressa desuper ponderetur. Quidam autem ea exsiccata ad solem iterum in musto dulci frigido obruunt et exsiccant aliquantulum et componunt sed et hoc omnia fieri quomodo possunt de uvis recentibus sine tortura racemi omnibus aliis quae diximus observatis. Dum tamen scias quod difficilius siccari possunt ad solem in regionibus temperatis. Item a grecis doctoribus si uvas vel poma in vite vel arbore diu servare volueris vasculum clausum fictilibus ab una parte pertusum diligenter a summo tecta suspende quoniam poma gypso coopertam in longam servent etatem.

De virtutibus uvarum

Uva in duo dividitur secundum Ysaac. Est enim acerba et matura. Acerba est frigida in tercio sicca in tercio [vel] in secundo habet tres species scilicet stipticas nisi sit dulcis per quam cortice et succum granorum non sicca est et dura nullius digestionis in corpore sed integra egreditur sed farina ex eis pistata sicca bibita confortat et colicam egestionem

stringit maxime si assatur. Cortex grossus est nec convertitur et ideo non nutrit confortativus
est stomachi et epatis calorem extinguit. Siccum autem acrimonie colere rubee
mitigat vomitum et egestionem colericam stringit oculis oppositum palpebrarum grossos
humores attenuat et exsiccat. Item valet ad pruriginem oculorum et asperitatem.
Succus non uve acerbe ante dies caniculares ad solem positus donec ut siccetur et
spissetur ut mel hic valet humoribus ad gulam descendentibus et gingivas et
amictas si ex eo fricas valet ulceribus intestinorum et diuturnis humoribus
et in vulvam descendentibus. Uva matura que est in sua completa dulcedine sanguinem
laudabilem facit et sunt completis fructibus ceteris quemadmodum ficus melior est cibus
plus tamen ficus quam uva nutrit. Testatur autem hoc quod quidam suis temporibus eis solis vescuntur
bene pinguescunt et clare eorum mentes desistentes non ab eorum esu facile marcescunt.
Eius ossa sunt frigida et sicca granis acerbe uve vicina habent tamen acrimonie quedam
propter quod cito exeunt ante confusionem. Item cortex eius frigidus et siccus est et ad digerendum
durus et si cum ossibus et corticibus edatur inducit egestionem et inflationem et ventositatem
generat et humores longinquos a sanguine laudabili. Et quando autem in hora qua de
vite accipiuntur sic quando inveniat stomachum malis humoribus vacuum et cibis et
fortis sit digerendo bene digeruntur et in laudabilem sanguinem convertuntur et ventrem
adiuvat solutionem corporis quoniam a malis purgant humoribus. Econtrario si stomachum inveni-
ant malis humoribus vel cibis plenum et digerendo sit imbecillis in eo morantur et
inflationem generant ac rugitum et in humores malos convertuntur et fumum noxium
plurimum creant. Appense et ab humoribus superfluis desiccate citius vinis sunt
~~land~~ laudabiliores et subtilibus dietis convenientes ab inflatione longe sunt
et ventositate vel fumositate nec stiptice sunt nec solubiles. In mustum misse
vel sappa grosse dicte sunt et stomachis magis convenientes ventositatem et in-
flationem producunt propter excoctos humores ex musto vel sappa assumptos. Uve
nitentem carnis habentes mitibiliores et duriores existunt quam hee que plus humo-
ris quam carnis habent. Item uva cuius sapor est dulcis ac grossus melli quasi
vicinus calidior est sicciusque generat et grossioris est nutrimenti et ad dige-
rendum durior inflationem faciens ac rugitum et oppilationem splenis et epatis.
Et uva cuius sapor est subtilis aquosus frigidior est et digeri levior sto-
machi confortativa et mundificativa et a colericis humoribus sitis mitigativa et
conveniens complexionibus temperatis. Et uva cuius sapor est medius inter predictos
est medie potestatis. Alba uva clara et aquosa levius nutrit et facile di-
geritur venas cito perforat et urinam provocat. Nigra grossa est et digeri
dura sed confortativa stomachi et si bene digeratur nutrimentum bonum prestat. Ru-
fa vel citrina media est supradictarum. Passum sive passa est sicca ad comparatio-
nem viridis et ex ea quedam est dulcis que calidior est et humidior maxime si nigra
sit hec valet ad dolorem pectoris et pulmonis et tussim mitigat.
Que non acetositatem habet minus nutrit et frigidior et siccior est dulci ideoque
stomachi confortativa calorem extinguit et ventrem obstipat.

De apparatu vindemie

Appropinquante vindemiarum tempore preparande et aptande sunt tunc in his
locis in quibus moris est vinum cum suis racemis et acinis vel bullire
in aliis vero torcularia. Item corbes cophini et ciste et cetera instrumenta et

vasa que vinumque nova et apertiva sunt secundum varias et diversas locorum consuetudi
nes et etiam vasa nova sunt mollificanda optime et lavanda et minori vetera
sunt quam condendi sunt quia meliora et durabiliora sunt novis quam adhuc sentia
tur experiunt

De tempore vindemiandi

Utile est cognoscere et discernere quando vindemiandum sit nam quidam antequam uve
maturentur vindemiant et ideo subtile et infirmum faciunt vinum et non per
manens faciunt vinum Alii vero tardius vindemiantes non solum vineas ledunt
resolutum a viribus eius et ideo est vinum passibile et minus durabile faciunt
Cognoscitur ergo tempus vindemie gustu et visu Anatolius enim Democritus et Africa
nus septem plus dies debere uvam et non plures permanere matura si enim granum
uve etiam non viridem sit sed in eam nigredinem vel alio colore in quo tandem esse debet secundum
naturam granum illius uve significat eam esse maturam Quidam autem exprimunt uvam
et si quid effluxit granum uve nudum non continens carnem maturam esse ad vin
demiam approbant uvas Si non effluxit granum cum parte carnium eas non di
cunt esse maturas Quidam autem ex quo incipiunt passe fieri maturas continue
uvas Alii non probant ita ex uvo densissimo botro unum auferunt acinum post
unum vel secunda die considerant si manet in eodem loco acini et si contractatis nullam
recipiunt augmentacionem vindemiare festinant Si vero acini locum maiorem fieri
considerent quam sint quam in cremitu sunt acinis adiunctis sustinent vindemiam donec
augmentatio procedit Palladius autem ait maturitatem cognosci si expressa uva
grana que in acinis celantur sunt fusca et aliqua iuxta modum nigra quod iam facit
maturitas naturalis Oportet ergo tunc vindemiare et maxime luna existente in cancro
vel leone vel libra vel scorpione vel capricorno vel aquario eam non finiente et sub
terranea existente festinare eius vindemiam fieri ut Virgilius ait Et in summa sciendum
est quod si uve minus pingues per latam frondibus denudentur vinum quod ex eis fit
et minus aquosum erit et potentius et melius duraturum Si uve colliguntur post
tertiam rore consumpto et aere calido et sereno vinum erit potentius et melius du
raturum Uve lucide non pingues neque consumpte vel in aqua parte consumpte corrup
te vinum faciunt potentius et melius duraturum quam uve non granum operantur Uve
minus mature vinum faciunt dulcius et minus potens magisque durabile quam eodem
tempore posteriori collecte Uve minus albe faciunt vinum albius ac debilius non faciunt
vinum potens et melius duraturum Uve in augmento lune collecte minus durabi
le faciunt in decremento magis Si uve nigre ad bulliendum ponantur
infundetur vinum erit rubicundius si mature maturius si albe albius
si mel dulcius si salvia salviatum salmatum Et generaliter saporem et virtu
tem acquirit eius quod in eo loco ponitur si diebus quibus sit ebullierit si
uve collecte quibusdam diebus in arbore steterit vinum maturius erit Si mustum
in doliis sine graspis ebulliat bonum et durabile erit sed tardius clari
ficatur quam si cum eis ebulliat

Qualiter vindemiandum sit

Qui portant cophinos mastellos vel corbes et qui uvas in cistis colligunt
eligant folia et si qua sunt arbuta et putrida et sicca inveniant botra
auferant Oportet autem et calcantes uvas si quid oblitum sit quod prius cophi
nis a corbibus ipsa eligere folia ipsa enim contracta ac vinis austerum magis

operantur vinum et facile corruptibile de acerbis aut putridis et siccis
uvis maxime fit nocumentum vino **Qualiter debent uve calcari et ex eis vinum fieri**

Intromissas torcularibus uvas statim pedibus exprimi oportet ab hiis qui ad
hoc sunt ordinati et cum semel acinum equaliter calcaverit sursum racemos et grana elevet et attrahat ut multum liquoris sub torcularis defluat
et cum secundo calcaverit et in aliud racemos extraxerit et molles et calidos
et cum valde liquidos eos fecerit sic sub ligno et prelo ponatur calidi
enim et molles existentes facile flexibiles fiunt [illegible] valde dispo
nantur multo enim [illegible] suppositum sendi eorum opportet intrantes autem in torcularia ora
valde pedibus et mundos et non sepe exire et intrare nudis pedibus
et est bonum quod in non comedat nec bibat et quod sint vestiti et cincti propter su
dores supervenientes In quibusdam tamen partibus ut Bononie calcantur ad vindemia
in corbibus sicut mediocriter prout ut calcate posite super corbibus in vasis portantur
ad tinas in quibus eas stare ad fervendum permittitur per octo dies et ultra
usque ad xv vel xx ex quo multum proficiat vinum sed sapore racemorum
inficitur Idcirco melius est quod super tinam ponatur crates vel instrumentum ex assidibus
perforatum ad hoc dispositum super quod stet unus calcator qui calcando perficiat
quod in corbe compleri non potuit et cum bene omnes calcaverit racemos cum pedi
bus per unam partem in tinam emittat in qua tum bulliat solum quod purificatum
sit et racemi super liquorem elevati ab eorum divisi quod in paucis evenit
diebus quo facto ponatur in vasibus et in tinis aqua ponatur parum vel multum
secundum quod nobiliores et potenciores aut debiliores uve fuerint et secundum quod hoc vinum
quod mixtum dicitur melius vel peius optatur Sciendum est tamen quod quanto melius
uve calcantur tanto minus et deterius fiet mixtum sed de puro plus habebit
Si vero male calcate fuerint econtrario erit et secundum illum modum vinum purificabit
et durabile fiet nec viciabit racemorum sapore Est autem sciendum quod quedam
sunt species uvarum adeo modicum austeros racemos suos habentes quod cum eis
bullire plurimum possit Notandum est etiam quod quanto uve pinguiores et aquo
siores sunt tanto magis cum racemis bullire debent in tinis et quanto no
biliores et sicciores fuerint tanto minus in eo stare oportet Item sciendum est quod postquam
uve collecte sunt et in acervum posite si duobus vel tribus diebus sic steterint
valde parum et vinum augetur maturitas et dulcedo Idcirco utile est in uvis
ut habent bitumine in quo uve ponatur in quo diu stare poterunt et ex eo in tina
prima ex bitumine fra colligi maturum vinum quod in liquabitur quod valde
suave ac delectabile erit non tamen in estate de facile potest conservari Scien
dum est etiam quod omne vinum quod cum racemis et pellibus seu corticibus arnio
rum non fuerit est album quod non cum eis fuerit tingetur ab eisdem et corticis
colorem nigrum vel album aut rubeum acquirit vel aureum **De hiis que ex uvis**

Ex uvis fieri possunt agrestum defructum **fieri possunt**
carenum sappa vinum et acetum de quibus omnibus dicendum est qualiter fiant
et conveniunt et de natura et virtute quam habent in corporibus humanis

Agrestum fit duplex **De agresto passo defructo careno et sappa**
liquidum et siccum Agrestum liquidum fit hoc modo Cum uve sunt acerbe

sed ad debitum vel quasi pervenerint augmentum colliguntur et pistantur et in mastel
la vel tina vel aliud vas ponuntur ad solem et in eis aliquid salis ponetur et
postquam duobus vel tribus diebus ad solem steterint accipiuntur siccum et repositum
bene servatur et quidam de sale non ponunt sed cum eo melius conservatur et maxime
si ex talibus uvis fieri fuerit quarum vinum in estate sanum servari non potest Aliter
tum vero siccum sic faciendum est accipe uvas acerbissimas et pista et exprime
et pone in vase ex ere rubeo super ignem et coque donec coagulari appareat
deinde pone in vase expresso et soli expone donec siccetur et serva Et quidam
ponunt ad siccandum in sole absque coctione aliqua si sol calidus adest Quidam
etiam agrestum faciunt ex uvis aliquid dulcoris participantibus sed porro stipti
cior et frigidior est Potest et secundo agrestum fieri spissum ut mel quod est
plurimum virtuosum ut supra dictum est de virtutibus uvarum passum vinum affertur
pingue ac iocundum sit conficere convenit leguntur uve passe quam plurime et in
fiscellis vimineis fractis aliquantulum raro contextu posite virgis primo fortiter verbe
rantur deinde ubi uvarum corpus viis contusionis confluxerit comprimuntur Sunt
passum est quicquid effluxerit et conditum vasculo mellis more servatur Defrutum
carenum et sapa fiunt ex musto nam defrutum est a fervendo dictum effervens
est ubi ad spissitudinem fortiter exspumaverit Carenum cum tertia perdita due
partes remanserint Sapa ubi ad tertiam redacta descenderit quam tamen meliorem
faciunt cidonea simul cocta De purgatione vini facti ex uvis acerbis et corruptis

Oportet omnes uvas acerbas vel alio quocumque corruptas separare a
reliquis et quod ex ipsis est mustum ita est curandum Aqua pluvialis usque
ad dimidium est excoquenda et ex hac aqua decocta quanta est musti decima
pars superinfunde vino Rursus autem cum vino decoquitur ut consumetur in decoc
tione decima pars Quidam autem non ita faciunt sed ipsis uvis immittunt aquam
commiscentes ad futurum mustum tertiam partem postea calentibus uvis mustum coquunt
ut consumatur eius tertia pars De cura vini pluvia agitati

Si pluvialibus ymbribus multis supervenientibus uve in vinea adhuc
existentes vel post vindemiam amplius quam oportet madefiant ex utilitate
ipsas calcabimus Si vindemiatum mustum imbecillius ex dictis videbitur
aut ex sapore gustus cum vinum in dolium mittetur post primam ebullitionem confestim
transfundatur in alia dolia manet enim in fundo omne turbidum propter concretionem
Quidam autem melius faciunt et vinum coquunt donec vicesima pars eius consumatur
intermittentes gypsi quadragesimam partem laudantur non eo usque ad ignem vinum de
coquunt quousque quinta pars eius consumatur et ea postea tota consumpta vinum

Dolia antiqua Qualiter mustum in doliis mittendum sit
musto aqua salsa pura spongia ablui oportet et intenso fumigari
oportet autem neque minus facere ea plena neque nimis deficientia sed opinari
oportet quousque mustum bulliens augmentationem faciet ut non supereffundatur
Convenit postea oportet quod in doliis mustum per quinque dies et manibus et scopulis
spumam et siquid aliquid superfluum auferre et expurgatis omnibus a cellario
educere et longius ponere Si enim prope manserit canopes in generant et malus

fit odor quam ambo vinum eidem fuerint ideo vinum odorem in torcularibus et
maior in apothecis de opere

Qualiter mustum per totum annum haberi possit

Arte qua calcentur botri quod ex ipsis stillat mustum quod pressione aliqua vo-
catur mitte eodem die in vas pice intus perunctum vel extra ut sit plenum
sit vas et obstrue diligenter gypso mixto cum pice permanet mustum valde
dulce multoque servabitur si vase perluso cereo in puteum vas inmittatur quia
non superebulliet servabitur mustum sicut quibus et quiescibile, in paulatim gela-
verit vinas ut non comprimatur si fortis et hoc mustum utile ad permanendum ha-
bebit ut Burgundio ait Alii vas ut dictum est intus et extra pice perunctum
in puteum ponunt ut labia sola supereminent hoc per experientiam optime visum
est Alii in harena humida vas suffodiunt

De cognitione an mustum vel vinum habeat aquam et qualiter possit separari ab ea

Ut cognoscamus an mustum habeat aquam pura cruda vel secundum quosdam mora mitte in
mustum et si aquam habet submergentur si non supernatabunt Quidam canna
graminis quae nascitur in aquis vel lino vel papiro vel feno vel alia arida
ungunt oleo et in vinum mittunt et extrahunt si aqua habet congregabuntur guttae
in oleo et quanto plus de aqua habuerit tanto maior erit et erit guttarum aquae
congregatio Alii simplicius facientes inmittunt in olla nova vinum infusam
et appendunt duobus diebus stillat enim olla aquam mixtam Quidam in
calcem vinum superinfundunt et si quid aqua habet sonabit et compellas faciet
et resiliet Quidam vero spongia nova ungentes ea obstruunt os vasis
et evertunt et si aqua habet fundetur in spongia eadem per ... et modo
vinum Alii de musto modicum sibi in manum mittunt et fricant si purum
est viscosum est et adheret si aqua habet non adheret Aqua hoc modo separatur a vino
Alumen humidum mitte in testa vini deinde spongia uncta oleo obstrue
os teste vel alterius vasis et inclinans sine effundi et effluet sola aqua

Qualiter mustum cito expurgetur

In metreta dulcis musti coclear unum arene mitte et post tres dies erit purum

Qualiter vinum non superebulliat

Corona pulegii aut nepite vel origanum collo vasorum circumpone ut ait Burgundius
Quidam autem in ora doliorum et labia pungunt latere vaccino dicentes
bit enim intus bulliens mustum ut dicitur

Quo loco debet stare vinum ut melius duret

Cellam vinariam septentrionem habere debemus
oppositam frigidam obscuram vel obscure propinquam longe a balneis sta-
bulis furno sterquiliniis cisternis aquis et ceteris odoribus horrendis In
libro tamen vindemie a Burgundio edito dicitur quod forcius vinum sub divo po-
nendum est adiutat autem occasum et meridiem parietibus quibusdam apposi-
tis reliqua autem vina sub tecto ponenda sunt fenestris autem altioribus operis
factis ad aquilonem et orientem versus

De travasatione vini et apertione doliorum

Oportet vinum travasare
in borealibus ventis nunquam in australi et in ... quando vinum

forsitan aut in estate vina aut que sunt in aridis locis post solsticium brumale
Cum aut transfundatur vinum in luna plena aestiuum fit Decius opz quando cum vinum a
mitescere a fece separatur subtilius et imbecillius fit Affirmat expertissimus vir
quod est festum omnium sanctorum cum vinum ebullire cessauit et fex ad fundum descen
dit ipsum transmutetur a fece grossa fiet in hieme magis subtile cum que
melius conservabitur ac post hiemem facilius clarificabitur tempore veris Item
dicunt quod si vinum diu cum fece moretur adueniente calore ipsa ei adeo incor
porabitur quod eius sapor inficietur et non poterit aliquibus clarificari mediis nisi
coquatur usque ad principium ebullitionis lento igne et claro et in vase mundo
ponatur tunc salua uina fiunt in fundo duos baculos uel unam tegulam
mundam inuersam et matellum de grosso panno uel ponatur in tina mun
da et in eodem vas postea reducatur modo predicto conuenientius est et in hieme qu
de calefiat in estate non infrigidetur Opz aut transuasare vinum cum luna
augetur et sub terra est Opz etiam cum a dolus in quo vasa transmutantur vinum
obseruare ortus stellarum mouetur enim fex in ortibus stellarum et maxime in
flore rosarum florescente vinea Consulunt aut sapientes et maxime Hesyodus
cum aperitur dolium vinum quod est in principio dolii et quod est circa fundum consumere
medium aut dolii seruare quod fortius est et permanentius et quod ad interuacium
aperiens vinum enim quod est prope os dolii ut a re ei adherens est imbecillius quia euapo
ratur quod aut est circa profundum seu appropinquans feci cito uitiatur Opz aut
transmutatum in testis vinum cum alius vasculo non usque ad labia testarum immitti
sed usque deorsum paruum sub collo ut non suffocetur sed respirationem habeat si de
acetositate non timetur sed si ea timeatur quamuis nichil respiret et fiat vinum
de salice viridi a cortice mundato Item vinum est quod in mixtione spinea ficaria
fit vna pura spinella per quam expellitur paruum de vino tribus calidis et
ventosis nam per ipsam egreditur aliquid de fece cum limo et ipsum clarificabitur
melius Item opz aperiente dolio seruare ortum astrorum quia tunc vinum fit melius
et non opz tunc vinum remirari et siquidem vinum in die aperies opz interim
de soli ut non eius claritas mutetur vino Si aut in nocte necessitate instante
prouocate dolium aperies superintende opz lumen lune Item opz euacuata
dolia confestim ablue aqua salsa uel cinere uel argillosa terra siccari si
vinum est debile sed si est valde potens solum bene claudatur vndique quia odor
et potentia eius tuetur vasa *De tempore et modo gustandi vinum*

Quidam aut borealibus exurientibus ventis gustare vinum immutabilia
enim et sincera tunc sunt Alii vero experti vini cognitores austro si
vero flante vina gustare Auster enim magis vinum commouet et redar-
guit quale est Ieiunium aut existente non opz vina gustare obtunditur enim
gustus neque post multam potationem et comestionem ut burgundiones solebit sed ex
consuetudine bonorum ieiuno tamen stomacho gustare Item opz gustare vinum

neque amaram escam in salsam neque aliquam que gustum exaltet sed quam maxime
cum pauca comedisse et bene digessisset. Quidam autem volentes convenire
emptores testam novam venit qua perfunditur optimo vino veteri et bene redolenti
et in ea ponunt vinum quod vendere volunt. Malitiosius autem quidam attribuunt
nuces et caseum gustare volentibus vinum ut comedant ut citissime falsifi-
cetur gustus. Hec autem diximus non ut faciamus sed ne decipiamur. Oportet ergo emp-
torem sepius gustare vinum novum et vetus ut non obliviscatur quid effu-
gere debeat. **De signis cognoscendi vini durabile**

Dimisso vino in dolio per quoddam tempus considerandum est an aliud vas
acescibile. In priori vase delinquenda est ipsa fex et diligenter
vas percludatur. Deinde intuendum est vel etiam odorandum ne aliquis cum muco
fiat. Et si in fece gignentur conopes vel fungus albus que fiat subtus vo-
tum vel magis aliquid talium existimandum est vinum esse corrumpendum. Si
nichil tale generatur credendum est vinum permansurum esse. Quidam autem calamum
habentes integrum perforatum immittunt usque ad fundum super feces et per-
cludentes calami superius foramen magno digito postea auferentes
digitum per olfactum attrahunt inferioris odorem. Deinde exurgentes attrahunt
feces per calamum ad qualitatem et secundum qualitatem fecis vinum futurum esse opinantur.
Quidam vero parum vini bullientes et infrigidantes gustant et qualecunque invenerint
in gustu tale futurum vinum reliquum esse credunt. Oportet autem ex medio vase
gustum facere. Alii vero ex tegumine vasorum signum accipiunt discooperto
enim vase quod est in tegumine gustatur si invenerit vinosum est optimum est vinum
si vero aquosum non. Alii autem ex ipso gustu si a principio austerum fuit sig-
num est contra si autem molle fuit contrarium. **De nocumentis que vino accidunt**

Accidit vino propter aquositatem corruptibile in vite vel postea sibi ad-
mixtam ut corrumpatur et vertatur propter varias causas convenientes colore in prava
agere quia si fex vel modicum tale vinum in eo de dolio extracto relinquatur
in vase non aperiatur vas inficitur in mustum quod vas inficit. Deinde quodlibet vinum
in eo positum consequenter corrumpit. Et si ex eo vino in eodem dolium vel
aliud vinum misceatur aqua seu pomi ipsa inficit et in suam corruptionem
mutationem convertit. Item vinum forte et potens et precipue dulce grossum
si tempore calido dimittatur in vase non pleno nec desuper clauso evapo-
rat calidum et humidum vini et remanet frigidum et siccum quod in acetositatem
convertitur. De quorum omnium cura dicendum est. **Quibus temporibus vinum**

Quando vinum sepius convertitur **facilius vertitur et corrumpatur**
circa pleiadum occasum et circa solstitium estivale et circa sub canicula estum quod
consequuntur tumas boreas et generaliter circa omnes ventos annales et in
estu et in gelu et in largis ymbribus vel post violentum ventum aut terre-
motum vel post dum vitis tumenta vel quando florescunt rose vel vinee ut
Burgundius scribit. **Qualiter potest provideri ne vinum vertatur**

Sicles usti immissi in vinum id uti et ulterius quod omnes bibere et primum a
philosopho fit iubet. Amigdalas dulces nigras vini immitte et
permanens id fiat. Uva passa ablatis granis et cum arena immissa musto
vel vino cocto pingue et permanens id facit. Quidam vinum sicut assunt
vinea nata eligunt et singulariter utuntur. Gipsum immissum in primordio
quidem austerum vinum facit tempore non procedente austeritatem evaporat.
Utilitas autem gipsi multo tempore permanet et permanentiam facit et vini
non sinit venire et eius quantitas proportio est ut si vinum sit lenum et saporosum
quarta a plurima agitatum centesima gipsi sufficiet quod si vinum nascatur
in terra solida medietas huius sufficiet. Fenum grecum si teratur cum
sale usto et cum vino misceatur vina que vertuntur a sua malitia fere separa-
ta et in bonum vinum fecit immissa permanentia erunt. Quidam autem tedas
accendentes in musto extinguunt et non sinunt vinum verti. Quidam autem
cedri ustum frustum et gallas ustas ~~immiss~~ immisceto vinum vino perma-
nens hoc faciunt. Alii cineres ex sarmento vinee combusto et semine
feniculi terentes et in massam redigentes miscent cum vino. Quidam
vasa que utuntur in alia vasa et in aliam domum transferunt si eum a calore
clausa sunt in refrigerantibus locis ea reconduntur; si autem a frigore et
frigiditate in calidis locis et siccis transponunt. Alii non semen lini vel lig-
ni quercus combusti cineres immittunt vino. Alii lac et mel miscen-
tes ut valde sint levia immittunt vino vel musto. Argilla postquam ebul-
lacione vini immissa exprimit deorsum secum trahere turbulentiam ad
fece magis. Autem si usta fuit et bene redolens vinum facit et dulce. Rep-
ticia eam hyeme ea quiescentia bibunt dulcoratam argilla vinum
et permanens facit. Elleborum nigrum et album paucum immissum expurgat
vinum et permanens facit. Vinum coctum usque ad tertiam partem immissum musto
permanens id facit. Frumenta salina permanentia vina facit. Resina pini
retinet vina. Alumen scissum scipticum vina facit et acetosa vel
acida sedat. Quidam dicunt quod impossibile est vinum uti si persolvatur
in vase vel dolio hoc dicta uva. Gustare et videre quam propter servandum
est dulce et bonum est quod servantur in pomo quod mittitur in vas. Confectio
mirabilis ad vinum servandum que vocatur panacea. Recipe aloes ℥ ii incensi ℥
ii amomi ℥ ii masticis ℥ iiii. Cassie ℥ i. Spicenardi ℥ ii folii ℥ iiii
mirre ℥ ii hec omnia in panno ligata mitte in unoquoque dolio post quam
vindemiati fuerint immissum fuerit expurgatum. Immitte autem in unoquoque
vase coclearium unum harum specierum et postea a panno dissolve et vino
pulverem dimitte et postea per tres dies calamum move. Quidam
autem aliam confectionem faciunt. Recipe croci ℥ iii hoc autem bonum colorem red-
dit. Incensi masculi cribrati ℥ iii hoc austerum facit. Folii unum pu-
lum vinum hoc bonum odorem dat vino. Hec omnia cribrata misce et ex eis

in qualibet amphoram vini mitte cotilas tria duas cum non vinum bulliat sed
subsistat. In omni vino hoc fiat sive ut in subsistencia ea species condias.
Alii vero sic vina condiunt. Recipe cardamomi yreos illirice cassie spice
nardi mirabolani sicbal sandali squinanti costi spice celtice omnia equali
pondere tere et tunde et vino misce. Item accipe semen artemisie et
herbam petrosilon et puliolum et ad vinum et bullitum pone mittas et non vitiabitur. Alii ut
non vitietur in graspis duobus vel tribus diebus bulliendo permittunt cum in febres tunsum
tur et ex eo tertia vel quarta parte bulluit et sic misceret deinde ponunt vina gemma paradisi
de salis in duodecim corbibus vini. Vel aliter in februario tunsum mittatur et quarta pars eius
bulliat ad ignem et dispumetur donec sexta vel octava pars diminuatur et
in eo fine ebullitionis ponatur in quolibet caldario ingenti et linteo vel lintheo
tum ita quod parum cum vino bulliat et cum eo calido ponatur in vase. Et si ponitur
in eo graspe bene ablute prius in musto posite clarius erit vinum et obturetur
vas ut non respiret et sic bene conservatum et hoc certum est. Vel aliter fit delectabile
et mirabile ad bibendum hoc non contrarium vinum sic conficiatur vino et vinum mellis
cum graspis bullitum totum ad ignem bulliat et dispumetur et in vase ponatur.
Deinde accipe xx gariofilos per quolibet corbe et in filo vel penna positos in os
vasis mitte et est certum. Alii dicunt si mustum expressum et in tramite separatum a
graspis ponatur in tina et coopertum cum aliquo panno mundo vel novo septem
sit usque ad dies xv vel xx dimittatur et quolibet die spumetur. Deinde in do
lium mittatur erit mirabile in claritate et sapore.

Accipe etiam acetum acria in bona **Qualiter vinum vitiatum liberetur et clarificetur**
quantitate et totum integre in vegete ubi est vinum vitiatum proice et sic vinum
incipiet ebullire et dimittatur per tres dies vel usque quod cesset bullire quia in
ipsa ebullitione purgatur vinum a fecibus optime et cum vinum clarum videris
in alia vegete repone certum est. Sed aut cum vino vitiato mel in bona quantitate
distemperandum et in vase ubi est vinum vitiatum mittimus et per vendone cum
baculo ipsum vinum cum melle agitabis et postea sic dimissum clarescet
vinum per mel vel mel ad turbidum est in vino ad fundum descendere facit.
Quidam autem optime facientes tempore vindemie racemos recentes non compressos
in magna quantitate in vase vitiati vini ponunt ubi racemi per mirum sunt in vino
non racemi vinum reducunt ad debitam bonitatem et saporem per aliquod tempus.
Hoc autem sciendum quod antequam aliquid fiat vino vitiato tunsum vasandum est et a sua ma
la fece liberandum. Quidam autem vitiatum vinum in graspis de ambobus recentibus
vinum sit exoptatum iactant ut in eis clarescat ubique dimittitur quantum expe
dit quod si multum fuit non totum subito sed particulariter per vices successive agen
dum est ne calor eius graspatum extinguat ebullitionem qua clarificatur in totum
exhibeat et quamvis mustum steterit in graspis tanto fortius operatur. Palladius
autem dicit vinum ex die limpidum fieri atque optimum si grana piperis pis
tati xx adiecto modico vini sextarios et septem vini sextarios mittas
dum ante omnibus quotiens tunc quiescere patiaris et colet usui mox futurum. Item
feculentum statim limpidum fieri si septem pinnuclos in vino vini sextarium
mittas diu quiescere et paululum cessans patiaris mox simile puritate

Liber

colarique debet et in vsum reffert Quidam autem clarificant cum medulis piscium
alii autem cum sola clara ouorum et pauco sale Vel hoc modo alias accipe lapides
albos fluminis et eos in carbonis coque donec in eis crepature incipiunt
de apparere quos fac in puluerem subtilissimum redutum Item accipe salem album et
cum terra subtili et in vase x corbium pone sex vncias pulueris lapidis et quatuor
salis et in vas quinscendo mittas et si per qualibet corbe duo addideris oua vel
tria erit optimum quia ex dictis lapidibus crudis et subtilissime pulverizatis
et cum sale si puri et hoc probatissima sunt et optima est quia aliquid de melle addatur vel
vin mel rubeum vinum album restaurat colorem colore perditum et omne mel est diffusum
et generat atque omnium liquorum adunatiuum Et si mustum fuerit turbidum plus de vnoquoque
addatur et hoc retinet fecem et turbulenciam ad fundum sui ponderis ut non pos
sit sursum facile deinde clarari et nullo peruersus sapore vinum inficiunt Si
vero in tantum turbidum est quod efficiatur limidum et fluat ut oleum calore naturali eius in
totum extincto nulla tunc morbus potest medicina valere Si vero vinum non suo ex
tinctum rubeum est habens colorem extinctum corrumpitur et tractum cum vino albati
et vel alio virtutem rubicundo aut cum lauatura corticum citarum vel recentum vino
albatice vel cum colatura seminum ebulorum restaurabitur et sucus ipsorum seminum
saporem viciati vini corrigit Et similiter mel rosatum idem et si potest cum
lauatura dictorum seminum citatorum Item optime clarificatur hoc modo In vase xx
corbium accipiantur xl ova et in aliquo vase fracta cum manibus vel modo
generatello plurimum agitentur Deinde vna quarta parapsidis tartari misceatur
et vino addito in vase ponatur quod fac cum clarum per vendonem in vase
posita fortissime agitetur et pluribus vicibus de subtus per feramentum extractum
et in vas iterum ponatur reponatur Cum vero clarificatum fuerit omnis turbulen
cia per spinam in costis de subtus extrahatur Sed est sciendum quod in vino albo
sola clara ponatur In rubea vero vitellum et clara Et multum turbido
plus de rebus apponitur Item loco tartari optime sal ponitur et tandem
modicum aque fluminis in vase ponatur Alii colligunt in vindemiis vuarum
semina quibus optime siccatis et ex hiis facta farina manum plenam in quolibet
corbe ponunt et diligenter permiscent Clarificatur optime atque sapor viciati
libarum ab expto valde si in corais vase libra media alluminis de rosa
clari et tandem zuchari rosati ad libras octo mellis ponatur hoc modo
mel coquatur et optime dispumetur quo refrigerato allumine valde
pulverizatum et zucharum dissolutum in eo permisceatur et cratheri vel situla
vini in quo quinquaginta cuita ponatur in vase optime cum scissa pertica agitetur
et vas disclausum usque ad diem dimittatur sequentem et in 2ª die vel 3ª
clarum erit Et si valde turbidum et putridum erit vinum de vnoquoque predictorum
plus aliquid apponatur Ex acetoso autem maturum efficitur si in predicto modo
sine libra vna pasti zuchari cum vino mellis rubeo ponatur modo pre
dicto quod res etiam vinum faciet bonum saporem et odorem Vel clarificatur
optime et fit purum et odoriferum hoc modo Accipe media libra de bo
no allumine rose et media alluminis zucharini et subtiliter pulueriza et

pone mediam ʒ de predictis per quolibet corbe si est parum turbidum et si est multum
turbidum pone unam et accipe unam libram tartari albi si vinum est vinum in xxviii
corbibus et accipe plenam manum salis albi et tantumdem arenae per quolibet
corbe et si vinum est album non ponas vitella ovorum si est rubeum pone totum
ambo ovis fractis in aqua vase et fortiter agitantur et super dictas res appo-
sitis et fortiter iterum agitatur et in dictam vegetem xxviii corbium positis et cum
pertica scissa optime cum vino in vegete agitantur et permixtis donec totum
fuerit turbidum exhiendo de subtus per ferratorium et ponendo desuper per
coronem dimittatur et in 2a die clarum et usque ad octo dies quolibet die
unus cyathus extrahatur et sic per spinam inferiorem in costis ter in die totum
turbulentia donec corrupta fuerit. Deinde cum quod anguis predicta fiat
transvasari debet vinum in aliud vas et a sua mala fece liberari. Potest etiam clari-
ficari panno cum colatoriis pannorum ubi clarum colatur.

Postquam vinum album **Qualiter vinum denigratur et in alium colorem mutetur**
de sua vindemia in aliquod vas transmutaverit et per unam diem vel
in tina de qua vinum nigrum extractum fuit iacta et post duos dies extrahes
clarissimum et valde rubeum. Item si in tinis vinum tot sint albe quam parum
erit rubeum vindementur divisim et intimamus nigre primo ponatur et albe
desuper et totum optime nigrum erit. Paladius dicit vitibus hoc esse naturam
ut alba vel nigra si redigantur in cinerem vino quod imponatur et unaquamque
formam sui coloris imponere. Candidum non reddatur ex rubeo et econverso si
ut combusti sunt cinis modius vini nostra mittatur in dolium quod habet
amphoras decem et tandem sic coniectum operiatur et linietur erit quod album vel
nigrum xl diebus exactis. Vel rubificatur et denigratur optime tempore
vindemiarum cum uvis que vocantur albatice et cum lambruscis bene maturis
cum steterint et duodecim dies conquassate in aliquo vase si ponatur carum
vinum nigrum in illud quod intendimus denigrare et ex denigrando
vino pluries lavetur racemi de albatice vel lambrusche. Est etiam op-
timus modus ad denigrandum vinum purum vel mixtum in tinis et cum
grappe elevate sunt super liquorem quod melius fit potest premantur in eundem et
iterum bis vel ter fiat. Et sic a corticibus uvarum nigrarum tingetur
rubificatur et sic denigratur et clarificatur et eius color mortuus reviviscit
et hoc modo per quolibet corbe accipiatur media libra seminum sictorum ebuli
et in vino calido mollificetur deinde manibus vel cum pistello conterantur et
pluries cum vino laventur et lavatura cum omnibus et tartaro et bono vi-
bes et sale mittatur et agitatum sinatur.

In condiendo musto greci **Qualiter vinum de uno sapore mutetur in aliud**
mustum decoctum ad medietatem vel 3a parte musto adicitur suave
de duro fit. Dicunt si ordeacium pollinis sextarios duos sic cum vino subac-
tos mittas in vini vasculo et hora una ibi esse patiaris. Aliqui vini
dulces feces admiscent vel melius per quod vinum est uvarum positum in
tina fuit mel liquefactum ad ignem in bona quantitate iacetur deinde quatuor

portentur in tina ponatur quod si pulveres melli miscueris potest fieri. Et si gari-
ofilos addideris vel aliud odoriferum eorum accipiet odorem. Item etiam si in musto
sub gipsum bulliente ponatur. Vinum fit ad potandum suave sic. Dicunt si feniculi
vel satureie singulorum quatuor modios vino infunde atque tempera. Vinum quod
optimum odorem fit ut post paucos dies si baccas mirti agrestis nimis maturas
siccas et tonsas mittas in cadum ubi aliquot diebus salte dece requiescere pa-
ciaris et tunc colles et uteris. Flores etiam vitis arbustine collectos in umbro-
sitate curabis tunc diligenter tonsos et electos habebis in vasculo novo et
cum volueris tribus cadis vini florum mensuram quam sextarium vocant additis
et dolium super linies et sexta vel septima die aperies et uteris. Item etiam reces
in purissimis manipulis ad feniculum ligari habentem in capite lapillum quo
urgeatur in vino et tot diebus in vino suspensum teneri donec ipsum odo-
riferum reddiderit et non ultra quia malo sapore inficitur. Vinum vetus vetus
efficitur de novo si amigdala amara et absinthium et pini gummam
et fenugrecum simul fricas quantum sufficere estimabis et pari fundas et ex
hiis vini ciathum in amphora mittas. Vinum quod asserunt ex molli
forte fit sic altee hoc est ibisci folia vel radices atque eius caules teneri
decoctum mitti atque gipsum atque ciceris cotulas duas atque cypressi pillulas
tres atque bissi folia quantum manus cepit atque apii semine et cineris sarmentorum
cum his flamme corpus relinquens exhibe omni soliditate decocta et
generaliter quocumque tempore in acetum vel forte vinum dulcissimum pomum pro et vinum
acetum in dulce si dulcedo displiceat et vinum nobile in ignobili et po-
tens in debili. Nisi vis ei addere aliquem saporem extraneum pone quod voles
in groppolis ad filum ligatis cum parvo lapillo et omni die de vino tem-
dando gusta et cum habes de sapore quod sufficiat quod non appendatur sed extrahe
filum et probatum est solum saporem optimum vino conferre

Qualiter vinum et vasa liberentur a muffa

Si vinum moyda vel muffam
olet vel aliud malum saporem vitem albam vel vitalbam cum suis radicibus
accipe et subtus vote infunde radices eius sub terra ita quod veniat ra-
dices eius recte ad foramen dolii desuper et immerge ramos in vino
palmum unum per foramen dolii desuper ita quod tribus diebus ibidem perma-
neat et perdet illum malum odorem. Alii accipiunt vitalbam longam et
permittant quod ab uno capite infigatur in vase in loco prime foramine et
flectatur ad terram et sub ea mergatur ita quod stet firma et aliud caput re-
volvatur duobus vel tribus digitis super terram et videbis cotidie per poros
vitalbe muffam exire et sic meliorabitur sapor muffe. Ad idem fac
vinum pane panicii in testos et calidum pone super ... dolii. Item
vinum a muffa curari fertur si diebus pluribus pane calidissimo ob-
turetur quod quidem totiens dicitur faciendum donec appositus penitus nulla-
tenus denigretur. Vel accipiantur semina lauri que dicuntur orbata et
bulliant in vino et ponantur in vase hoc enim modo dicitur liberari vas et
vinum si malo sapore inficitur. Et id melius est quod rami lauri bulliant in
caldario vini et in vase ponatur et misceatur vinum ... non simul vel dimis-

ligati per vendonem suspendantur in vino ibique diebus aliquibus dimittatur
donec vinum fuerit libatum deinde auferatur et hoc modo non inficitur vinum ma
lo sapore. Item curari fertur si mane et sero in vase manipulus salvie
suspendatur ne vinum attingat et exterius aqua lavetur foramine optime obturato.
Item a mussa vinum curari fertur si sacculus strictus plenus panico pannici calido in
foramine dimittatur per vinum natans et aliquotiens permutetur. Item pro certo libari
dicitur si accipiatur manipulus herbe que vocatur mirtella et in superiori parte cum cor
dula ligatus in mane per vendonem in vase ponatur. Ita quod duobus digitis
tantum descendat in vinum et funiculo super vas ad aliquid ligato ipsum vas optime
obturetur et sic per illum diem solum dimittatur. Deinde in sero tollatur et tunc de
recenti herba ponatur ibique usque in crastinum diei sequentis dimittatur et per tres
vel quatuor dies fiat et libabitur vinum. Vel ponatur sacculus subtilis lineus vel
de stamigna plenus sali vel gipso aut calce per vendonem cum funiculo
ligatus ut in medio vini descendat et sic semper teneatur et conferet. Vas in
fectum mussa hoc modo curatur. ponatur calx non extincta scilicet una quartarola in
vase xii corbium et vase bene stricto ponatur aqua vel vinum fervens in eo et obturetur
ne respiret quod sic per aliquam horam dimisso pluries revolvatur et aqua
infrigidata aperiatur et lavetur. Vel aliter racemus in caldaria vini de
cocti in vase cum fuerit vino ponatur et fiat ut supra et melius est si utrumque
scilicet secundum post primum fiat et optime sine dubio libabitur. Alii dicunt quod curatur sale
in vase posito et rebus vinosis ibi aliquantam moram et forte idem fieret cum calce
vel gipso aut cinere. Vel libatur optime hoc modo. Radatur optime vas intus
cum grusia vel assia et in ramunculis ... cum puncta cultelli et ab omni
magis dune et mussa mundetur et ponatur in vase x corbium una
quartarola cinerum sarmentorum cum omnibus prunis suis et plus si est nimis
infectum et ducatur cinis cum prunis per singulas partes vasis deinde claudatur
vas et per vendonem in eo ponatur aqua fervens et obturetur et ad omnes partes
vas revolvetur et sic dimittatur donec cinis et aqua infrigidata erunt et tunc
optime lavetur ultimo roretur cum aqua calida bene salsa. Eodem curatur
tinacia sed quia non potest ita claudi cooperiantur coopertoriis et pannis ut parum
respiret. Item vinum et vas ab exterius dicitur libari mussa si folium
pulverizatum in subtili sacculo positum per vendonem in vase ponatur ut
in medio vini pluribus diebus moretur et non inficitur mala sapore et una
uncia in vase quinque corbium sufficit. Item dicitur vas curari cum aceto
fortissimo bulito si exscolaretur et aliquantulo dimittatur. Alii dicunt
si fiat ignis palearum in eo curatur et forte melius libabitur cum
igne sarmentorum. Conservatur vasa a mussa si cum cura eductum erit usque
ad vini pucum quantitatem aperiantur et exsiccentur et optime sicentur vel aqua sal
lata vel vino rorentur vel eo exterius si fortius obturetur ne vini odor
et fumus exalet quod in musto non obtinet ut in vase audeat remanere.

Qualiter providetur ne vinum fiat acetum et qualiter ab acetositate liberetur.

Quercu de vite alba i vitalba pone in vino et non fit acetum ut quidam
dicunt melius tamen pervenit ne vinum fiat acetum si teneatur in cella frigida ple
nis doliis et clausis optime ne respiret quod si vas non est plenum et est in loco
calido et de acetositate fuerit timendum accipiatur frustrum lardi grossi optimum
et in alba et subtili petia lini sutum et ab uno capite ligato funiculo
per vendonem immittatur ut in medium ventrem vini descendat et cum vinum
bibendo minuetur ipsius lardi fiet descensus desuper vas claudatur et sic
teneatur donec vinum consumptum fuerit Et quanto plus lardi fuerit tanto melius
quod ab hoc prohibebitur ut acetum mutetur in vinum in cum semper poterit dici debet
immitti Alii dicunt quod de acetositate minatur super vendone frondibus vitis
positis et sepius permutatis semper lapide aquo supius contus ¶ Alii dicunt si
oleum olive ponatur in vase tantum quod cooperiat superficiem vini optime ab aceto
sitate defenditur et cum ultima parte vinum exibit oleum et colligi poterit

Qualiter fiat acetum

Acetum fit hoc modo ponatur vinum
vinum ita quod sit semiplenum vas et ponatur vinum dulce in loco calido
et vase aceto infecto et discooperto et fiet acetum Item si ponas vinum clarum
vel turbidum in graspis vini sit vinum extractum et parvam quantitatem simul addas aceti
et dimittas per mense vinum vel amplius optimum efficietur acetum Item vis cito facere
calefacias calibem vel lapidem et pone in vino ore vasis manente discooperto vel
vas ponatur ad solem per tres vel 4or dies cum vino addito sale Vel si vis aliquid
cicius facere hoc modo accipe quod vis vas et imple vino optimo et bene opila
et in caldario pleno aque facias vas diu bulire et statim acetescat
¶ Ad faciendum acetum fortissimum accipe cornalia quando incipiunt rubescere
et cetrinoza quando nascuntur in capis quando similiter rubere incipiunt et de lam
bruschis antequam incipiunt tumefieri et prugnolis sepium arbis et
pulueriza subtiliter omnia simul et tunc accipe de meliori aceto quod invenies
et distempera cum pulvere illo ita quod facies panes bene desiccatos et quando voles
facere acetum fortissimum de aliquo vino si fuerit vinum forte pone ℥ 1 2 si fuerit
debile pone plus secundum quod videbitur de illo pane et statim erit acetum
vel infra octo dies Item dicunt experti valde si graspe vinarum vindemiarum
tempore bene lauentur et a corticibus et immunditia omni purgentur et modicum ad
solem siccentur et in aliquod vas ponatur ut medium impleat et tunc desuper vinum
addatur et desuper vas claudatur fiet acetum fortissimum Cui vero potest per
deit si graspe prius forti madefiat aceto et toto tempore poterit in acetum
esse et vinum addi Item radices rafani siccentur et pulverizentur et in
vase ponatur fit acetum Item accipiuntur acetosa siccetur et pulverizetur et
ex eo cum forti aceto fiant panis et exsiccetur et in vino ponatur statim
fiet acetum quod est et in mensa fieri potest Et idem de radice rafani dicitur

De virtute aceti

Acetum frigidum et siccum est
in 2 gradu penetrativa habet virtutem et diversiva ex sui substantia et qualitate
et qualitatibus Contra vomitum et fluxum ventris bulliat in aceto galle
vel rose vel sicta et in tali loco ponatur lana vel spongia si sit vomitus

super stomachum si fluxus super renes et umbilicum. Sirupus acetosus qui fit de a-
ceto valet ad simplicem terianam et ad cotidianam de fleumate salso et ad oc-
acutas si detur mane cum calida dividit enim materiam. Fit autem sic zuccarum
dissolvitur in aqua et aceto et coquitur donec adhereat calice. Item valet contra in materia
calida. Oximel fit sic ex aceto quippe simplex quam compositum. Simplex fit
ex duabus partibus aceti et tertia mellis. Compositum autem fit hoc modo. Accipe ra-
dices apii feniculi et petrosilini et terre [illegible] et per diem et noctem iaceat in aceto
secunda die coque sic et postea cola et in tali aceto pone mel ad tertiam partem
et coque ut supra. Squilliticum fit: Accipe squillam et dimitte per diem et noctem
iaceat in aceto et coque et cola et exteriora et interiora abiice et medietatem
admiscere [illegible] admisce mel et coque ut supra. Si vero non habes squillam loco
eius pone radices rafani et sic fiat de eis. Datur oximel simplex vel
compositum contra frigidam materiam sicut sirupus acetosus contra coleram quia dividit et dige-
rit eam. Salsa ex aceto salvia petrosilino menta et pipere appetitum confortat. Item
nota quod si acetum intret stomachum plenum laxat ventrem si vero vacuum
ventrem constipat. Item valet contra debilitates ex egritudine si in eo ponatur panis
assus et ex eo pane mollificato tangantur os nares et labia pacien-
tis et vene pulsatiles in brachio et super ipsis venis ligetur panis pre-
dictus. Et plus valet ad hoc panis intinctus in succo mente. Valet etiam acetum contra
litargiam et frenesim si fiat fricatio et volas manuum et plantas pedum
cum aceto et sale. Almeson [illegible] dicit quod acetum est contra adustionem ignis ve-
locius omni re et quando miscetur cum vitello ovi et cum oleo rosaceo et conquassatur
et infundatur in eo lana non abluta et ponatur super caput sedet calide
et fortitudini eius et oris collutio ex eo et [illegible] cum allumine confert mo-
tioni dentium et vaporatio aceti calidi confert difficultati auditus
et acuit visum et aperit opilationes coloratorum fortius et dissolvit sonitum.
Et qui bibitur calefactum [illegible] medicinas mortales confert.

De vino et virtutibus eius

Vinum secundum Ysaac bonum dat nutrimentum et corpori sanitatem reddit et si accipiatur secundum quod oportet
et quantum valet natura sufficiente sufficit digestivam virtutem confortat
tam in stomacho quam in epate quia impossibile est actionem virtutis digestive confor-
tari absque caloris naturalis fortitudine. Nullus autem invenitur cibus aut
potus adeo naturalis virtutis confortativus et augmentativus sicut vinum propter
familiaritatem convenientiam quam cum natura habet et ideo cito convertitur in naturalem et mundis-
simum sanguinem. Unde Rufus ait: Vinum non solum naturalem confortat calorem
verum et turbidum clarificat sanguinem. Aditus corporis maxime ve-
narum aperit et mundificat epatis opilationes aufert et aperit. Tenebrosam
fumositatem tristicie quandam a corde repellit totiusque corporis membra
corroborat et non solum sua bonitas in corpore sed etiam in anima facit eam
illam oblivisci tristiciam et angustiam et dat sibi leticiam confortat eam
et ad investigandam rem subtilem eique tribuit sollicitudinem et audaciam
neque ab ea sentiri laborem neque dolorem dimittit. Est igitur quemcumque
omnibus etatibus temporibus et regionibus eius supra fuerit secundum vinum et consuetudinem

bibentes et ideo quod non fit potest. Actio enim vini non adeo eodem operatur in
senibus iuvenibus adolescentibus et pueris. In senibus est enim sicut medicina
quia calor vini eorum frigiditati repugnat. Iuvenibus non est sicut cibus quia
eis est similis naturalis iuvenis. Adolescentibus vero et pueris est cibus et medicina quia
licet calor naturalis eorum sit fortis formalis tamen nondum est in perfectione propter humidita
tem humiditatis eorum. Ideo vinum naturali calori eorum dat augmentum et nutri
mentum et eorum desiccat humiditatem unde est medicina. Preterea sciendum est quod in
hyeme et in frigida regione vinum competit purum. In estate non calida
et regione vinum parum mixtum competit multis congruet corpora enim refrigerat
et humectat per aquam que ei commixta est. Repugnat et calori aereo ne calida
et sicca faciat corpora et portat velociter cibum cum sua subtilitate ad totius
corporis membra. Et ideo quod duas contrarias qualitates innatas. Calefacit enim corpora
frigida et desiccat humida naturaliter. Infrigidat calida et humectat sicca ac
cidentaliter quia cum sua subtilitate et perforatione aquam apportat que natura habet
refrigerare et humectare. Diversitas vini generaliter est triplex. Recens bonum vinum
anni vetus 4or annorum vel tantum vel mediocre scilicet duorum annorum vel trium.
Recens non calidum est in primo gradu unde permanet frigiditas et humiditas. Ideo recens
est nutribilius malos quod generat humores et tormina sopina ventositates sto
machi et intestinorum. Unde Galienus: Vinum quodcumque recens non habet virtutem ducendi
cibum per corpus neque vinum producendi opus. Ideo frigidas et humidas habentes
naturas illud caveant. Ideo si necessitas fuerit eligatur vinum clarissimum aquosum dum
a torculari expressum. Vetus autem vinum calidum et siccum est in 3o gradu
et habet quandam amaritudinis. Huius vinum parum nutrit caput cito ascen
dit et mentem pervertit per sue compunctionis acuitatem maxime si ex eo multum bi
batur et ei parum misceatur aque. Propter hoc igitur caveant illud debiles nervos
habentes et qui sensus acutos habent. Magnum enim eis nocumentum prestat
nisi multa in suis operibus humiditate habeant que ei resistat. Unde Galenus: Amplius
nunquam est vinum bibendum quenies huius in quorum vasis multitudo humorum con
dorum est accumulata. Vinum vero mediocre est bonum utpote temperatum et hoc
est calidum et siccum in 2o gradu. Prudenter huiusmodi vinum eligatur et verius
sissimum servatur. Cui novum vitetur quod ab eluctatione non convenit vel terrestre
ad suum locum descenderunt vel quod est aereum ad suum locum ad superiora as
cendit vel liquor eius clarissimus et lucidissimus appareat. Preterea sciendum est
quod color sapor odor liquor debilitas et fortitudo diversificant vinum
in eius qualitate et actione. Et color quidem generaliter est quadruplex sunt enim
albus et niger qui sunt simplices. Et rubeus et aureus qui sunt ex
hiis compositi. Sunt et alii colores inter hos scilicet glaucus et roseus qui sunt
inter rubeum et album. Et pallidus et subpallidus qui sunt inter aureum et
citrinum qui omnes hoc nos generantur. Vinum namque de vineis arboris factum primo est
album per aquositatem et ruditatem et refectione sui caloris naturalis sed cum
aliquantulum inveteraverit et vinum annum transierit calor eius confortatur et ipsius
humiditas minuitur fit quod coloris subalbidi. Quod si plus inveteraverit ut
duos transeat annos multo plus calor eius confortatur similiter humiditas minuitur

fit eius color eius pallidus Quod si iterum plus fuit vetus ut 4or annos exspe
dat suamque digestionem compleat et naturalis caliditas in statum venit color
eius fiet citrinus Vel - vinum de uvis rubeis factum cum tinctio adhuc est
crudum cuius calor deficiens colorem habebit albedinem brevem Cumque vinum
sufficit annum confortatur calor et digestio eius et fit rosei coloris Et si
duos annos sufficiat et sua digestionem compleat et virtute ruffum habebit
colorem Quod si vinum fuit ex uvis nigris tinctio est nigrum et ob
scurum propter terrestriorem partem sibi dominantem et defectorem caloris sui et digestionis
Quod si annum sufficit vinum cuiusque calor et digestio confortatur et descendit
terrenum ad suum locum et incipit clarificari fit inter rubeum et nigrum medio
cre Cum autem duos sufficiat annos et calor eius suam compleat perfectionem et digestionem
et descendat terrestre ad inferiora et clarificatum sit fit rubei coloris Patet
ergo intelligimus vinum et album et nigrum cum magis certis aptum sed album magis
quam nigrum humiditati et aquositati pertinet nigrum vero terrestreitati et grossitiei
Diversitas vini propter saporem est quia aliud est dulce aliud ponticum sive acetosum
aliud insipidum et aliud forte Dulce calidum in 2o gradu siccum in primo aquo
sitati humiditati pertinet vinum est grossum et illaudabile in sua actione nisi quia
ventrem solvat quia in omnibus rebus dulcibus est vis laxativa et colativa quod vinum si aliquis
invenit quod sue actioni sit contrarium et cohibetur ad epatem calefit et bullit
ascenditque ad superiorem partem stomachi et colericos humores generat sitimque generat
et ventositatem inflationem opilationem in epate et splene generat et lapidem
in renibus creat et maxime si membris talibus preparata invenit ad digestivam
virtutem debilem propter hoc caveat illud hii quibus grossa et humida non durat
sua enim grossitie facile subtiles venas epatis opilat sed pulmoni non
nocet quia non sufficit ad eum nisi quod depositum est subtilius quod venas pulmonis
quia valde late sunt opilare non potest Sed cum vinum dulce ruborem et claritatem
pertinet et rubicundum fuit quantum omnibus et similiter quod vere sufficit quemedes est egritu
dine ~~[illegible]~~ exeuntibus in quibus inedia est multitudo nutrimenti Ponticum
non vinum quod album dicitur durius clarius et tenuius est tardius quod digeritur
et venas difficulter perforat quia dulce calidius est et acceptabiliorem habet
saporem Sed ponticum est terrestre et asperum habet saporem vinum difficile est ad perfo
randum venas neque egestionem neque sudorem provocat propterea ergo bonum vinum
sanguinem generat ventrem tamen et intestina confortat Vinum autem insipidum
melius est potico quia temperatum est ad comparationem pontici vinum congruit calidas
complexiones habentibus maxime stomacho parum tamen nutrit citoque urina exit
Vinum fortissimum est cunctis calidius et fortioris actionis citoque caput
ascendit et ebullit et fere necessario facit corporis humiditates vinum fumus
ascendens a stomacho nocet cerebro intellectusque perturbat unde est ergo ut illud
caveat complexiones habentibus calidas nisi multum fuit commixtum quia si multum
fuit commixtum et quantum omnibus et decet accipiatur et similiter quod convenit etatibus
et regionibus et consuetudine laudabiliter quia grossos dissolvit humores
et vias venarum a putredine mundificat atque sanguinem clarificat

Senib[us] aut[em] et q[ui] eoru[m] vicia[n]t[ur] etati p[ro]p[ter] sup[er]fluitat[is] coadunacio[n]e[m] et eo[rum]
corp[or]ib[us] e[st] hui[us]m[od]i vinu[m] optimu[m] max[im]e si putatu[m] fuerit vicinu[m] q[ui]a eo[rum] calore[m] co[n]
fortat crudo[rum]q[ue] humo[rum] humidita[te]m dissolvit q[ui] venit ex h[iis] q[ui]b[us] grossi
humores [et] crudi collecti fuerint Diversitas vini p[er] liquore[m] e[st] q[ui]a q[uo]d[dam] e[st] subtile
aquosu[m] q[uo]d[dam] t[er]rest[re] grossu[m] q[uo]d[dam] mediocre Vinu[m] aut[em] subtile aquosu[m] q[uo]d i[n]venit[ur]
cu[m] albedi[n]e et claritate vi[nu]m facile i[n] sto[ma]cho digerit[ur] et venas p[er]forat vrina[m]
p[ro]vocat ide[m]q[ue] e[st] utile febricitantib[us] q[ui]a no[n] fortit[er] calefac[it] neq[ue] mente[m] p[er]cutit
nullu[m] e[ius] cerebro vel nervis nocumentu[m] infert[ur] Et si mixtu[m] no[n] fuit eri[t]
meli[us] max[im]e ad extenua[n]du[m] sitim Vinu[m] t[er]rest[re] et grossu[m] opp[o]situ[m]
e[st] subtili aquoso vi[nu]m sto[ma]chu[m] g[ra]vat q[ui]a duru[m] e[st] ad digestio[n]e[m] facienda[m] [et] diffi
cile ad p[er]forand[um] venas vrina[m] no[n] p[ro]vocat et tarde ad caput ascendit p[ro]p[ter]
sui g[ra]vitate[m] et grossicie[m] ideo no[n] facile facit ebrietate[m] Ite[m] vinu[m] quod
da[m] est odoriferu[m] quod cito sensu[m] odorabile i[n] pelliculi cerebri stare p[er]forat
p[ro]p[ter] sui levitate[m] q[uo]dda[m] e[st] nulli[us] odoris p[ro]p[ter] grossicie[m] [et] g[ra]vitate[m] sui [et] q[uo]dda[m]
e[st] horribile odore[m] habe[n]s Vinu[m] odoriferu[m] sui liquore[m] significat ee [esse] t[em]p[er]atu[m]
[et] subtile ac sordicie mundificatu[m] penit[us]q[ue] digestu[m] vi[nu]m clarum sangui[n]e[m]
g[e]n[er]at laudabile[m] et mundu[m] cordis co[n]fortatiu[m] a[n]i[m]am q[uo]q[ue] letificat t[ri]sticia[m]
et angustia[m] expellit q[uonia]m mundificat sangui[n]e[m] a putredine i[n] corde existe[n]te
p[ro]p[ter] h[oc] hui[us]m[od]i vinu[m] o[mn]ib[us] etatib[us] [et] co[m]plexionib[us] conveniens e[st] si accipiat[ur] s[ecundu]m
q[uo]d op[us] [et] q[ua]ntu[m] na[tur]a sustinet Postea mutat vicium a[n]i[m]e in virtute[m] vertit eni[m] ea[m]
ab impietate ad pietate[m] ab avaricia ad largitate[m] a sup[er]bia i[n] humilitate[m]
ex pigricia in solicitudine[m] de timore in audacia[m] ab ignavia i[n] facundia[m]
astucia[m] et ingeniu[m] s[ed] h[oc] fit cu[m] t[em]p[er]ate p[ro]ut op[us] bibit[ur] Set si usq[ue] ad ebr[ie]
tate[m] bibat[ur] g[e]n[er]at[ur] sup[ra]dicta contra[ri]a q[ui]a ebrietas ro[ti]nalis a[n]i[m]e lume[n] exti[n]
guit vi[nu]m p[er]manet caput velud navis in mari absq[ue] gub[er]natore et
velut milicia si[ne] rectore Vinu[m] v[er]o nulli[us] odoris venit sue fumositatis
g[ro]ssicie [et] g[ra]vitate[m] et indigestibilitate[m] ideo illaudabil[e] e[st] nutrimentu[m] et
turbidu[m] et g[ro]ssu[m] g[e]n[er]at sangui[n]e[m] [et] fumu[m] t[ur]bidu[m] et obscuru[m] q[ua]re fit ca[usa]
t[ri]sticie s[ed] no[n] cito caput ascendit [Vinu]m Vinu[m] aut[em] g[ra]ve [et] horribile habe[n]s
odore[m] e[st] pessimu[m] na[m] sui odoris horribilitate [et] g[ra]vitate cerebro nocet
et mente[m] p[er]cutit [et] nervis cerebri q[uo]q[ue] pellicul[is] lesione[m] infert [et] pessimu[m]
g[e]n[er]at sangui[n]e[m] et maxi[m]e si e[st] ponticum [et]c. E[st] finis 4ti libri s[ecundu]m q[ue]m[u]nq[ue]

Incipit liber quintus de arboribus et de natura et utilitate varii arborum

Superius in li[br]o 2o multa de arboribus g[e]n[er]ali[ter] dixi cu[m] de na[tur]a
plantaru[m] et reru[m] q[ue] cultu[m] eius p[er]tinent agroru[m] ser
mone[m] g[e]n[er]ali locut[us] fui Nu[n]c aut[em] in h[oc] q[ui]nto lib[ro] sp[eci]ali[ter] de
singul[is] arborib[us] e[st] p[er]tractandu[m] vi[nu]m q[ui]a q[uo]da[m] sunt eis g[e]n[er]a
quedam sp[eci]a p[ri]mo g[e]n[er]ali loquar s[er]mone de cultu o[mn]i[um] i[n]
q[ua]m postea no[n] dicam de cultu singulo[rum] q[ue] in variis i[n]venit[ur] regionibus

secundum ordinem alphabeti ut facilius unicuique inveniatur tractatus. Et primo de fructiferis latius, ultimo vero de infructiferis et earum utilitatibus breviter perstringere intendo. Dicam primo de fructiferis que sunt et diversitatibus earum et qualem terram desiderant et qualem aerem et qualiter plantentur et quando et qualiter inserantur et qualiter colantur et qualiter formentur et qualiter a nocumentis liberentur. Item de fructibus ipsarum qualiter colligantur et quando et qualiter servari possint et que ex eis fieri possunt et de utilitatibus quas habent in corporibus humanis.

De arboribus in communi

Diversas species arborum et diversitates earum ponere non oportet cum autem manifestum quod satis unicuique note sunt in regione ipsa et per singulares ipsarum tractatus aperte patebunt. Item vero quedam calidum valde desiderant sicut palme. Quedam frigidum sicut castanee. Plurime vero temperatum ut fere omnes, et quedam in omni adveniunt ut mala pira et quedam alie. Et quedam desiderant terram pinguem valde ut mori et ficus et similes. Quedam macram et sabulosam ut palma et pinus. In hoc tamen arbores omnes conveniunt quod desiderant terram in superficie siccam et subtus in visceribus humectam ad quam descendunt radices earum. Magna quippe corpora arborum multum desiderant cibum, precipue corpora domesticarum quarum fructus magni et plurimi singulis desiderantur annis. Qualiter autem plantentur et quando et qualiter inserantur sufficienter dixi in secundo libro. Colende sunt hoc modo. Circumprimum oportet effodere terram circa eas usque ad denudationem radicum et aliquid imponi letaminis ut hoc ipsum cooperta radice contineat et per pluvie fluxum radicibus apportetur. Quod si nimium est sabulosa terra conveniet recipere cretam pinguem. Et si nimium cretosa eidem sabulum fimi loco poni. Hoc autem non solum stipiti approximanda sunt sed tribus quatuor aut quinque pedibus circumquaque secundum magnitudinem arboris et radicum et cum ea quibus primo fiat aggere misceatur. Quod si hoc usque ad extensionem radicum fiet sine dubio plurimum arbori iuvamen affert. Ex hoc enim cumulato incremento fortior efficietur arbor et reddit ad ipsam aliquid incrementis ex tali cibo. Item quod in loco inter duas aquas sito optime conveniunt arbores, aut in loco qui est super rivos et talium arborum planior est et subtilior cortex et rami magis confortati et exaltati quam aliarum. In loco etiam declivi ad quem fluunt humores de montibus et pinguedo propter sitim humorum humectatam in vallibus visceribus optime colitur. Ager constitutus et nobilitat arbores sua bonitate talis locus. Si autem aliud habere non possit per canalia inducatur rivus qui quando ad radices arborum clausus incidit et reddit terre viscera humecta. Si autem non hoc apte possit nec terra sit bona, proveniet arbores cito spissos et asperos cortices habentes que sine spissitudine incrementum et fructum arborum impediunt. Formande sunt arbores ut antiqui formentur plantentur. Siquidem novella fuerit plantata omnes circumstantes rescindantur ramusculi et sola summitate relicta ponatur in scrobe. Si non magna sit plantata omnibus circumquaque amputatis ramis et solo stipite eius relicto plantetur. Si autem fuerit insita quod duos habuerit stipites debilior auferatur ut relicta

solus lectior in arborem erigatur nisi sit forsan ficus aut malus punica vel
salix que fert unum vel duos aut plures ut hic ei quomodo stipites propter quod volunt
Cum non plantata concuderit usque ad ternum non putetur nisi forsan loco ipsius
nascentur et ea ramusculi adeo leti quod summitati eius opportune augmentum
minuta subducat quo casu tales relictis ceteris que totius arboris iuniori
tollantur post conputata etate putetur quoniam in parte stipitis nata erunt tunc con
sideratione adhibita quod stipes erigatur a terra plus vel minus secundum naturam arboris
vel naturam loci ut in pingui solo altius in exili depressius ibi erigatur ubique
ramorum divisio in partes contrarias conveniet si stipes sursum ductus
non crevit pertica cum vinculis corrigatur Et si divisus super truncum
in partes non fecit ramus eius summitas sursum ductus celum aspiciat pro
meliorem sensum elevatur in altum et ducte pertice alligetur Et si ut hoc quod
quomodo fieri potest nichil utilius est quam plantam precidere ubi convenientes ra
mus nasci sperantur ut cum nati fuerint et qualiter lembis vinculis alligetur
ut quod sponte nolunt faciant iusticia violenta coactus Item pro tempora ubi
rami nimium spissi aut scabri aut non convenientibus nascuntur locis duris
et acutis ferramentis ab arbore resecentur Et si aliqua celi plaga descen
tes ad quasdam se conspirantes contulerit a proprio renovati proposito destitu
locum mutare cogantur Et non superbientes humorem se per latam viam diffundentes
ramos in altum extollit in eo resecentur loco ut fragia sint convenientia
compressura Sic ergo ab adolescentia eius usque ad debitum complementum procurentur
sollicite ut stipes in ramos et rami in virgas et virge in frangia fructi
fera dividantur Item cum innovata iuventute succedente senectute arbo
ris in potentia ponderis fructuum rami rumpuntur aut humore deficiente
arescunt et tunc perficiat altius omnes amputet ab ea omnem ramorum superflui
et impossibile pondus ut non totus humor nimius sed pro portione in eam qui
tatem ramorum et alia mitimuto fructum ne pereant tribuatur Considera
tamen oportet quantitatem nutrimenti quod pro posse locus generacionis arborum in proportio
ne oportet defalcari de virgis et ramis que non relinquatur nisi tot quod nutri
mentum sufficientes possit esse in loco et sugere ex loco. Dicte autem putatio
nes et fortiones fieri possunt a principio novembris usque ad finem marcii
vel ut Palladius et magister Petrus loquatur a tempore casus foliorum quousque in hyeme
que frondes post gelidum acumine usque quod incipiunt pullulare Accidit quoque
novellis plantis ut quandoque arescant propter vehementem intemperanciam estivi solis quibus
subveniendo oportet fossione et irrigatione frequenti obiectis etiam defendantur
umbraculis ut stramina ad plantam ligatis vel luxuriosis et frondentibus
herbis vel viscosa emplastrentur argilla vel sepe cum oleo vel unguento
frigido regionis corticis firmatur amplius formice perticam plantam vel insitam
teneram qualescumque invadere consueverunt et in frondibus quibusdam ab eis
generatis vinculis folia complicare ramusculorum etiam impediunt nutrimentum cum sub
veniendo est ut resecatis foliis que lesa et extorta pro speciebus nimia que in
summitate consistunt a vinculis diligenter manuum seu digitorum constrictione

surgentes quo facto ab eis importunis hostibus plantula liberata in altitudinem
tuta ascendet. Et ut plante parue uel magne que est fructum lectoribus
ascendentes formice preparata aut alia non inferant lesionem eis ne sur-
sum repere possint tale obstaculum fiat. Succum portulace cum aceti me-
dia parte permixtum precipit Paladius debere infundi uel bouum fecibus tri-
tum arborem allinire uel rubrica cum pice liquida sed modeste per arborem
nouam ne id quod pro remedio exhibetur faciat et uenenum. Vel quod pu-
to melius uellus lane uel lini uel feni uel palee quantitas circa stipitem in altiori
deorsum uersus parte ligetur in fiore sparsim et quasi pectinata pendente uel
fiat uas figuli rotundum et latum in cuius medio sit amplum foramen per quod plan-
ta figatur sicque ut aqua undique possit sine effusione teneri ut ad plantam for-
mice accedere non possint sicque earum exercitus nocendi a solito impeditus ascensu
tus ab arbore declinabit. Aliud dicunt quod si arbor cordula syrica oleo
uncta cingatur prohibebitur formicarum ascensus. Pomis autem cauendum est
ab animalium ingressu quoniam illa plerumque plantas rodunt ex quo planta plu-
rimum contristatur et quandoque arescit uel nimis nodosa efficitur ita quod suam eius
crescere impedit et fructificare non permittit. Quare si est in tali loco quod ab in-
gressu animalium defendi non possit circa ipsam eius quaterno palo spinis pun-
gentibus muniatur. Contra impulsum et rabiem uentorum quibus insitiones
et maxime in locis eminentibus frequenter facile dissipantur ubi surculus undique in-
site quinque adminiculum spissius surculi alligetur et si fissa fuit insitio
scisso trunco duplici eius adminiculo uel unicum (?) estate. Surculi non nisi
cortice lignumque deposuit tutum est eas triennio sub adminiculorum custo-
dia remanere. Oportet autem in omni arbore ascendere ne superflua in arbore na-
ta uel ex radicibus iuxta stipitem erumpencia dimittantur quoniam illorum nutri-
mentum subtrahit arbori et cum inualuerit et multiplicata fuerint arescet
arbor primum quidem in ramis postea uero in stipite. Oportet igitur talia in principio
amputare amputanda est sicut (?) in ramis et uirgis (?) ne uici-
na sibi erumpat arborem necubi. Accidit etiam plerumque arboribus quod humor
superfluus indigestus ad partem expellitur cutis et in hominibus et animalibus
plerumque uidemus cuius putrefactio uermes generat quoniam arboris salutem nequit
prosequitur. Ideoque cum in aliqua parte stipitis corticem tumefieri uiderit illico
locum scindet in bruma nocumentum elabetur. Quod si uermes ibi erunt uncto fer-
reo eos inde curabit auferre. Et in non (?) prouenientis (?) in pluribus locis humoribus indi-
gestis et fluidis corticem scarificari candidum in quibusdam scindere locis ab alto
stipitis usque ad imum ut putrescencia in ipso desiccat. Si languida est
arbor ut fructus uermiculosos uel lapideos gerat ferat uitio forsan
humoris uel malicia qualitatis terre prouenientis sublata terra circa partem radicum
alia meliorem addatur saporem. Et perforato circa terram stipite cuneus ex
quercu foramini affigatur quod etiam agendum puto cum in arbore adeo nimia

humidat quod calor naturalis eius quasi expulsus diminuta digestione succum inspissare
non potest ad debitam fructuum generationem ideoque superundare cogitur in multitudinem
foliorum. Item et nascuntur super arbores alie plante capillares virides. Veni-
endum autem est eadem arte de ypociditate corticis et deponendo viridem desuper
natam et sepius stercorare radices maiores et infundere eas bene apte et in-
ponere lapidem in scissura ut melius attrahendo possint restaurare tempe-
rando siccitatem quam ex ariditate agri patiuntur. Si autem terra nimis con-
culcata est et magnas habet herbas et profundas radices habentes plurimum
generat impedimentum. Consolidata enim ultra modum non permittit ad radi-
ces descendere humorem et sua compressione implet et obturat poros ra-
dicum ut competens nutrimentum non possint. Impedit etiam evaporationem que ab infe-
rioribus fit ad radices pertingere eo quod vaporum debilis calor tantam virtute
spissitudinis loci penetrare non valet. Huic autem impedimento fossione suc-
curritur non aratione quoniam aratrum continue sulcum ultra infert radicibus le-
sionem. Herbe autem magne que radicibus usque ad yma pertingunt precipue
nutrimenta arboribus eo quod habent radices molles vel molliores et
rariores quam arboribus et ideo citius trahunt nutrimentum. Oportet igitur eradicare
illas et radicitus evellere si forte quo loco demidatis penitus ab herbis
indelectabilis efficeretur. Dimitti tamen possunt gramina subtilia sicut fila que
non nisi de suprema superficie nutrimentum trahunt. Horum enim graminum no-
cumentum arboribus nullum est aut non tantum de quo sit curandum. [?]mium etiam
nocet arboribus comedentes genus folia et quoque virores quod in eis corro-
dendo et flores dissipat ut omnis fructus pereat. Agitur in decembri ianuario et
februario ipsarum ova que sunt super ramusculis quibusdam telis involuta parva
que nascuntur optime colliguntur et igne comburuntur quia generatione et generatione
ovorum omnia deleri possunt si igne cuncta comburuntur. Accidit etiam plerumque piris
in decrepita etate ut duricie corticis radicis trahere nutrimentum non
possint sufficiens ad nutrimentum ramorum arborum et fructuum quare sequitur
ut alternis annis rarioribus annis fructum ferant. Scindantur igitur per medium grossi-
ores radices arborum et in scissuris ne claudi possint fluviales immit-
tantur lapides ut humor in terra sufficienter digestus qui per compactionem cor-
ticis intrare non poterat per scissuram aptos ingrediatur meatus ramorum etiam
superfluus adeo minuatur numerus quod succus attractus sufficere possit nutrimen-
to fructuum et ramorum. Arboribus igitur predictis modis excultis si
ager est nimis humidus proferret arbores fructus vermiculosos eo quod hu-
midum acceptum indigestum et molles passum putrescit intus atque putredine eius
subtile humidum vaporare incipit animal de genere vermium pereat quod per quod
fructum arborum corrodit et inutile reddit. Cum signum eius fit in loco
semper ubi subtilior est humor et vermis generatur. Oportet igitur si possibile est
ut per arteriolas desiccetur locus ut plante non ultra modum habeantur.

Ubi autem forte factum fuerit, si non potest perforetur stipites arborum iuxta terram
ubi ad stipitem veniunt radices maiores ut per foramen illud distillet
humor superfluus et curabuntur tunc fructus. Si autem egris arduis e locis
et perfectas habens humorem ita quod usque cultum curari potest arbores efficiuntur
spinose et fructus afferunt parvos et aridos et ideo a talibus locis plante
perscindende sunt. Fructus colliguntur sine ramorum fractura et colligentis
cautelo casu precipiti in arboribus quarum fructus partes non exeunt. Si ra-
mi altiores debiles fuerint funibus cum fortioribus alligentur. Inferiores
vero longis furcis quod sufficiat scalis cuius circumferentiam exoneret vel habeatur
pertica fortis non multum longa cum uncinis ferreis ab utraque parte vel firmatis cuius
unum caput ad ramum inferiorem debilem colligendum ponatur. Aliud vero ad
ramum superiorem fortem ubi melius confortabitur et aptetur confirmetur cum ipso cuius
pars rami colligendi ad locum colligentis trahi et teneri in aqua parte cum oppo-
sita vero firmari et colligi sine periculo collectoris. Leguntur autem fructus
precipue pirorum diversis temporibus secundum diversitatem maturationis ipsorum habita consi-
deratione adhibita ut hii qui tempore maturantur estivo tunc legantur cum odorem
colorem et saporem sibi attributos maturitatis fecerint quod si aquitulum legantur
an vero cum prima indicia maturitatis apparuerint diebus pluribus servabuntur
ad usum quod hii qui fuerint ultra maturationem collecti. Qui vero in fine ma-
turantur autumpni ad usum veris vel saltem hyemis servantur octobris
mense legantur sereno et sicco tempore exeunte cum luna sine fulgoribus quantum po-
terit extate. Et hec de arboribus in generali dicta sufficiant. De amigdalo

Amigdalus est arbor satis nota. Cuius quidem diversitates in fructu
due sunt. Nam quedam faciunt fructus dulces quedam amaros.
Dulces usui hominum competunt. Amari qui sunt calidiores magis competunt
medicine usui. Item quedam sunt grossum valde et durum habentes corticem quedam
subtilem. Et quedam amigdala sunt longa quedam quasi rotunda et
quedam grossa et quedam parva. Eligenda sunt grossa rotunda subtilem
corticem seu testam habentia. Amat aerem calidissimum licet et in temperato pro-
veniat quia concipiunt maturius florem nam in terris calidis multum fruc-
tificat propter habundanciam sui humoris ut ait albertus. In terris autem frigidis
inspissatur et constringitur succus eius ita quod fructus non est habilis et ideo in terris multum
frigidis aut omnino perit aut parum vel nichil fructificat et fructus eius non diu
durat. In terris frigidis natus et educatus frequenter ita quod ex ipso non
oritur planta et ideo in terris frigidis oportet plantari nuces que ex terris
calidis sunt allati. Terram duram siccam et calculosam desiderat licet in
mediocri pinguedine terra satis apte proveniat sed in humida aquosa modice
vel nullius utilitatis existit. Amigdalus seritur januario et februario mense in
locis temperatis. In calidis vero octobri et novembri semine et plantis que de
matris radice tolluntur. Sed in hoc arborum genere nichil melius est quam seminarium
facere fodiendo hoc aliquando secundum paladium uno semipede de area vel secundum

Liber

Albertus duobus pedibus vel quinque pedes fossio satis sufficere esse videtur
deinde in ipsa area seu seminario obruemus amigdola non amplius quam duo di-
gitis ita ut cacumina figamus iuncta spatio inter se binorum pedum vel se-
misque solum separata dicit ipsa amigdola ad ponendum gaudia legumus et
nova non minus grossa testa habentia que antequam ponamus immissa mad-
eant [illegible] nimis aqua ne germinis corrumpatur ex mixto melle mo-
deratius aliqui eas inmerserunt prius liquido fimo per tres dies macerant deinde
die ac nocte eas stare patiuntur in mulsa sed quod suspicionem habent tamen possit
quod dulcedinis Terra autem seminarii debet habere letamine admixtam cum
nitro proderit si eis misceatur sabulum ut terra sit soluta et mollis Cum
vero in seminario disposita erunt si siccitas interveniat ter in mense quando
incipit aqua irrigemus herbis circumstantibus se purgatis Erit etiam diligentis cul-
toris binomen iuncta eis ponere signum prius infigere ut sciatur sine lesione
germinis antequam super terram emineat fodi possit Proderit etiam nitrum seminario
si antequam in eo ponantur amigdola terra nova que subtus fuerat desuper
elevetur et optime pulverizata semine recipiat Cum in seminario adole-
verint duobus annis elapsis predictis mensibus transferantur ad locum ubi
perpetuo stare debebunt Statuende autem sunt ut ad meridiem spectent
xx vel xv pedibus abinvicem separate Conseritur mense decembri et januario et
locis frigidis februario si surculos colligis et condias antequam gemment
Utiles autem sunt qui de summitate sumuntur sub cortice et in trunco inseruntur
mense in principio et primo sed eius incisio non est ita utilis ut satio ut ait
albertus primo anno quo plantantur ut optime convalescat a mense februario usque
ad octobrem singulis circumfodiatur mensibus et herbis ibidem nascentibus libe-
retur vel minus in tempore dico cum terra non nimis mollis est sed talis quod in pulverem
aliquid humorem habentem possit converti sequentibus vero annis ter vel bis ad
minus circumfodiatur ut ymbres superveniens accipere possit quod generat
tamen nimium terra denegatur eis Tempore autem florum non circumfodiatur quia
flos eius facile fossura excutitur ut idem ait Si terra eius macra fuerit
in autumpno effossa letamine accipiat si nimium sabulosa que mixtos
lapides letamine et cretam accipiet formari autem debet ut supra dixi
cum in generali de formatione arborum locutus fui sit autem uno solo stipite
contenta qui a sex pedibus usque ad decem erigatur a terra usque ad ramos prin-
cipales multa nocumenta contingit quam aliis arboribus plurimis quibus eveniunt
et earum cura superius est sufficienter inserta Precipue tamen accidit eis quod si ro-
dantur fructus earum fiunt amari et vero plurimum a pede sunt fundande
quia cum timetur ne pruina ledat nudentur radices earum antequam floreant
aut ut marcialis asserit Albertus vero addit quod lapidibus primis albis
cum arena grossa operiantur Si enim de pruina non timetur arena sub-
movenatur et imponatur humus Teneras nuces creare dicit Paladius

Marciale asseruisse si ante florem radicibus obligatur aqua calida per dies
aliquos infertur. Ex amaris dulces fiunt si circumfosso stipite tribus di-
gitis a radice fiat cauerna per quam noxius humor exsudet vel melius terebre-
tur medius et melle lignum cuneus impinguatur oblitus. Vel si circa radices eius
stercus suis parum infundas ut paladius ait. Confixa pluribus in iuuatur. Dulces
fiunt et maxime si aurei sint ut ait albertus. Si fructus non sit cede cuneum
terebrato radice iugiamus vel sic silice inseramus ut cortice tegente clauda-
tur. Arbor hoc habet proprium quod in senectute plus fructificat eo quod humor eius
tunc a calore non desiccatur sicut in iuuentute. Fructus eius colliguntur pertice
excussi cum maturi sunt licet albi et adhuc teneri a mulieribus et maxime
pregnantibus cum multa auiditate petantur. Matura autem amigdola cum
cortex cum testa eius aperitur et separatur ab ea decorticata autem si aqua sal-
sa lauentur candida fiunt et plurimum durata sed si in aqua mulsa vel cu-
ra seruantur in longum si fuerint exsiccata si difficulter corium demit-
tunt paleis obruta continuo relaxabunt. Ex lignis amigdole fiunt op-
time virge clauarum quibus milites utuntur. Item ex stipite eius maxime radi-
ces fiunt fortissimi marzi ad scindendum ligna. Amigdala dulcia
calida sunt et humida in medio primi gradus viridia tenuiora et laudabilio-
ra sunt quam sicca propter eorum humiditatem ideo si sicca in aqua calida una nocte
exagitatum iaceant fiunt in actionibus viridibus vicina porro si viridia
prius quam habeant cortices edantur gingiuas confortabunt stomachi quoque calo-
rem refrigerabunt. Dyascorides idem affirmat et addit quod caput grauat
caliginem inducit venerem attendunt sompnum faciunt et ebrietati resistunt.
Amigdola amara calida et sicca sunt in 2° gradu valet contra asma et
tussim ex frigiditate cum zucharo ad reprimendum earum amaritudinem
oleum eorum valet contra surditatem et sanie in auribus immissum. Item valet contra
lubricos cum farina lupinorum super umbilicum posita. Item valet ad men-
strua prouocanda cum trifera magna suppositorium factum. Auicenna dicit quod amig-
dala amara sua proprietate interficiunt vulpes si cum aliquo cibo comedantur ab ea.
Item confert posita super pannum et lentigines et cicatrices et percussiones et
applanat corrugationes faciei et cum radice coquitur et linitur super pannum est
medicina et forte et cortex et folia sunt mundificatiua et consolidatiua
et sanatiua ut dicit dyascorides et quidam amigdola dulcia impi-
gnat. Galienus non dicit quod aperiunt opilationes in epate mirabiliter aperitiue amig-
dola amara

De auellanis

Auellane nuces sunt ex his quedam sunt siluestres et que in nemoribus et
sepibus nascuntur. Quedam domestice. Siluestres sunt minus sapo-
rose grossam testam habentes. Domestice vero quedam sunt rotunde grosse
et quedam longe ex quibus longe saporosiores sunt et circa maturi-
tatem tamen maturitate fatentur cum a suis folliculis separantur quando ad plenam
siccitatem fuerint diu seruantur. In omni fere aere conueniunt loco gaudet magis

frigido humido sabuloso licet in omni fere genere terre nascatur et convalescat
Ponende autem sunt mensibus hiemis vel antequam duobus digitis terra super eas
ducenda est melius tamen plante et sobole conveniunt a mense februarii plantande
sunt licet mense martii octobris vel novembris plantari possunt et convales
cunt ex ligno huius arboris fiunt optimi circuli vasorum vini et arcus ad sa
gittandum satis boni Avellane Avellane sunt calide et parum sicce et sunt
mensibus frigidiores et potentiores earum enim corpora sunt solidiora et spisso
ra et unctuositate carentia longius plus mensibus sunt nutritive tardiores tamen ad
digerendum et ad descendendum ex corpore ventris inflatores in corpore generant
maxime si cum meliori cortice comedantur ablato fiunt digestibiliores et
utiles antiquam habentibus tussim pepe si piscentur cum melle esui dentur
quia cortex est stipticus et stringit ventrem De berberis

Berberi est fructus cuiusdam arboris prune valde spinose sicut arbor ma
lipunici et sunt rotundi rubei quasi sanguinei sicut fructus spine
albe aquantulum oblongi plantantur ut malipunici frigidi sunt et sicci in
2° gradu sed quia sanabile distrasia syrupus ex eis et zucharo factus
contra calefactionem epatis pulmus eorum cum succo plantaginis conficiantur et epati
supponantur Avicenna dicit quod sunt frigidi et sicci in 3° gradu dicit etiam quod sit bibi
tus coleram valde et sedant sitim valde huius fructus arbustula op
tima est pro sepibus et clausuris si habetur plantatur copia quamquam pro sationem
fructus vel seminis eius haberi potest De ceraso

Cerasus est arbor nota et desiderat aerem frigidum quia tempatum calidum
non abstinere non potest In tepidis tamen regionibus prona convenit et
rursa montana vel in collibus vel prope montes constituta regione letatur Colu
mella autem desiderat positionis habere Quedam sunt dulcia quedam pontica et hec
autem magna faciunt arborem et sua sponte directe sursum ascendunt et hec proprie
dicuntur cerasa Alia vero sunt valde acerba et hec arborem valde minorem fa
ciunt et sursum non diriguntur sed solum propter lata diffunduntur et hec bouturn
marene sive maraste quia multas plantas faciunt super radices in circuitu suo
valde radicibus plenas et ad plantandum habiles Plantatur semine
eius composito tempore octobris vel novembris Surgulta etiam ipsius pro adminiculo po
sita affirmantur a paladio facile in arborem consilire quamvis autem seminibus planta
te fuerint predictis mensibus transplantantur Inseritur mense novembris vel si
te fuerint [illegible] sit extremo ianuarii Ego autem inveni eius insitionem frequentem tempore februarii et mar
cii optime convenire licet melior sit eius et omnium arborum gumma habentium
insitio cum gumma vel habens non est vel fluere desinit Charo autem scribit quod
insitiur temporibus brumalibus hoc est a die duodecimo decembris usque ad kl
februarii Inseritur optime sub cortice et in trunco scisso et in summitatibus eius
sed quia in trunco inserunt omnem languinem auferre debebunt Inseritur in se
ipso in prunno in platano et ut quidam dicunt in populo Amat scrobes altas
et spacia largiora scilicet xxx vel xl pedum assiduas fossiones putari
in ea puta et sicca debent et quod densum arctata protulit non arescat

fimum non amat atque in degenerat Formatur ut stipes durum ab octo
pedibus usque ad duodecim erigatur a terra plus etiam vel minus secundum quod in leto solo
fuit vel exili stipes non marmaratorum autem sex pedibus vel etiam elevetur
in altum Si cerasus humore corrupto putrescat in trunco foramen accipiat
si formicas patitur vel alio modo ledatur et subveniendum est ut supra dixi ubi
locutus fui de arboribus in generali Cerasa non alia quam in sole siccata servantur Ut
sine ossibus nascantur sic fieri debere asserit marcialis arborem tenellam tene
ram ad duos pedes resecabis et eam usque ad radicem findes medullam per
utrumque abrade ferro curabis et statim utramque partem vinculo stringas et obli
nies fimo summam partem vel circa et latera dimissuras post annum solidatur cica
tricem habent plantam surculos quam adhuc fructum non attulerit inserito et
ex hiis absque ossibus poma nascentur Cerasa dulcia cito de stomacho
descendunt et corum iuvamentum stomachi est parvum Et pontica faciunt contrarium
harum acetosa non desiccant plus quam pontica et cum hoc incidunt et conferunt
stomacho flegmatico pleno superfluitatibus Dyascorides autem dicit quod quandam vol
lunt ventrem et sicca retinent cum et gumma eius cum vino et aqua mixtum
curat tussim antiquam et meliorat colorem faciei et acuit visum et pro
vocat appetitum et cum vino solo confert lapidi De Castaneis
Castanea est arbor nota Ex hiis quedam sunt domestice quedam silvestres
Et domestice quedam sunt mediocres fructus habentes facientes que
castanee dicuntur Et quedam faciunt fructus valde grossos quos mediolan
marones vocant Diligunt celi statum frigidum et tepidum non recusat si hu
mor affuerit delectantur clivis et opacis regionibus et maxime in septentrio
ne versis Amat solum molle et solutum non tamen arenosum in sabulo prove
niunt sed humecto terra nigra mina illa est apta et carbunculus et tofus
diligunt in fecti in agro spisso et spiss rubrica vix proveniunt In ar
gilla et glarea non possunt nasci Creatur plantis que sponte nascuntur et semi
nibus que plantis servantur ita egre sunt ut biennio de earum vita sepius dubitetur
Serende sunt ergo castanee sive novembris et decembris ianuarii et februarii Eligende
sunt castanee ad serendas recentes grandes mature sed ita faciendum est ut
durent usque ad februarium Castanee in umbra siccentur et sparse tunc in angus
tum et siccum locum translate cumulateque diligunt fluviali operiatur arena
post dies xxx eas arena remota in aqua frigida mittes que sane sunt
merguntur que supernatat non valet Item quas probasti simili obrues et post
xxx dies iterum probabis et hoc cum 3o feceris ad verum tempus serere debes
que maserint illibate Aliqui in vasculis servant arena puteali immissa pasti
nari ergo locus debebit qui huic destinatur arbusto altitudine pedibus
binis et semis vel duorum vel totus vel sulcus in ordine destinatis a re
arintris resolui quod fimo faciatis et in dactis in pulverem castanearum semen
accipiat non amplius pedis dodrante demersum vimineis sementi pro indicia
signa debes affigi et ipsa semina sit terna vel quaterna ponatur et unde se quatuor
vel trium pedum spacio separata quas cum transferre placuit binas plantas

consistere debent ita tamen quod in nemoribus spissiores et in agris non seminabilibus rario-
res sexaginta pedibus distantes ut possint per lata diffundi. Pla-
cet locus tamen deductorium liquorum accipiat ne insidens humor limo gramina
extinguat. Inseritur mense marcii et aprilis et maii necnon et in salice tar-
dius provenit et maturat in cortice inseritur et inoculatur. Et melius inseritur
ad buttellum quomodo procedat arbor nobilis generis et cum sequenti anno pul-
lulaverit ad modum ipsius colligantur surculi ante germen et in frigido
et umbroso loco servantur obruti ut predictum modum de mense aprilis et maii et
tunc ex hiis quomodo fiet insitio ad buttellum vel modo emplastri. Et
si multas insitiones fieri oportet ex surculo inscindendis utrum fiat buttelli cum
gemma longitudine secundum latitudinem unius grossi digiti et plus. Deinde incisus
surculus inserendus in loco equino et cortice in tres vel quatuor partes scisso eli-
gatur buttellus equalior stipiti qui tamen deprimatur in fissum quod equatur et cortex
elevatus longius inferius buttello formetur et quod excorticatum est super buttellum
tollitur inscindatur. Novum castaneum circumfodi debet assidue mense marcii et
septembris et incrementum magis acquirit si putationibus adiuvetur. In nemorosis
locis depressius. In agris non que seminantur altius in eius ramis formetur. ¶
Castanee colliguntur circa tempus maturitatis deviens sunt et cadunt in terram vel
ericii aperire incipiunt excutiuntur perticis et collecte cum ericiis in acervum uno
sepe rotundum timore porcorum exacervantur et cum sint in garganta quibusdam
diebus steterint aperiuntur et hec meliores quam predicte sunt ad servandum virides quia
usque per totum marcium possunt virides servari sed alie que mature ab arbore cadunt
usque ad quindecim dies solum non servantur virides si ad fumum ponantur ut siccentur diu
servari possunt et saporosiores ceteris esse dicuntur. Servantur virides in sabulone
ut dixi vel in cratibus ad fumum duobus fere mensibus posite ut predictum modum de
siccatione inducent et diu servent. Lignum castanee optimum est in domibus et
mirabilis durabilitatis sub terra et ad pluvias extensum et ideo ex eo fiunt op-
timi pali pro vineis et perticis ex ligno atque fiunt optime vegetes et tine
et vasa in quibus castanee sicce servantur. Castanee secundum Ysaac calide sunt
in primo gradu et sicce in secundo significatio caloris earum est dulcedo earumque sa-
porositas et ponticitas innuit siccitatem et ad digerendum satis sunt faci-
les et inflabiles non mitte stiptice vel duritie sunt si assentur earum corpus
rarificatur et si in aqua elixentur quia earum complexio temperatur ex aque mollitie et
humiditate sunt bonum chimum in corpore generantur et siccitatem pectoris et corporis
temperamentum et urine difficultatem dissolvunt. Coliciis eas cum zuccharo comedere
dat flevotomia cum melle. Item hec secundum medicinam utuntur habent laudabile
quia abluerationis et vomitus constipative sunt et vimmitus intestinum confortantur. Ca-
taplasma quod ex eis cum ordei farina et aceto sive vino fit et super ma-
millarum tumorem positum eis potenter auxiliabitur. Castanearum quidem
corticibus vstis et pulverizatis et cum sappa temperatis capitis adolescentis in
modum cataplasmatis positis eorum capillos confortat et augmentat et quod alopi-
ciam valet. Avicenna dicit quod in castanea est abstersio et inflatio in ventositate
fiore et stipticitas et confortat in ventre et est tarde digestionis sed est bonum nutrimenti

si qui cum zuccharo misceantur eius nocumentum est bonum. Galienus dicit quod est mirabilior
cibis omnibus adeo quod est contraria omnibus passionibus **De coctano**

Coctanus sive citonius est arbor nota. Et ex hiis quedam sunt que faciunt parva ci-
tonia et hee arbores sunt et minora habent folia. Et quedam sunt arbores et la-
tiores habent frondes quarum fructus proprie vocantur coctana sive citonia. Amat locum
frigidum et humectum si in tepido ponantur opus est illic irrigatione. Ferunt cum statum
mediocres situs ut naturam frigorum et calorum et in planis et in clivibus conveniunt
magis tamen inclinata et que aquam desiderant. Terram desiderant satis pinguem et in solutam
magis quam creta letantur. Plantantur plantis cum radicibus que circa ipsas arbores in-
veniuntur vel calcis et cacuminibus et locis calidis de mense octobris et novembris frigidis
vero martii et februarii spatiis utrumque tempore seri potest. Ita longe ponende sunt secundum pa-
ladium ne alterum crescente vento stillicidium tangat alterius. Mense februarii inseruntur
melius in trunco quam cortice in se ipsas inserantur aut novelle arbores quibus succus
in cortice est. Sed maior est et in radice melius inseritur inter corticem et lignum vel si-
bi sola adherentes virescat. Recipiunt in se surculos proprie omnis generis et punici et sor-
bi et omnis malorum quam meliora producunt. Dum minor est munietur sterquilinio maior non
cinere vel creta pulverem sed toto anno missa radicibus poma in hiis et cito maturata
et maiora proveniunt assiduus humor efficiet. Rigande sunt quotiens celestis negatur
infusio et circumfodiende locis calidis octobri et novembri locis frigidis februario et
marcio et nisi circumfodiantur assidue aut sterilis efficiuntur aut eius poma degenerant. For-
mantur ut unde sole stipite habeant quatuor vel quinque pedibus elevatum a terra putande
sunt et a viciosis omnibus liberande. Si egra est arbor amurca equaliter mixta aque ra-
dicibus debet infundi quod annis singulis est faciendum. Custodiet a vermibus si arborem lo-
ge deirogabit etati ut ait paladius. Colliguntur coctana mense octobris tamen adve-
niente prima maturitate aureo colore fatentur et quam magis odorifera sunt
debent eligi. Sed per coclidones suspendantur in frigida regione forte durabunt et
aplica et pannum vel serventur inter binas tegulas posita si luto ex omni parte claudantur
vel si defructo coquantur aut passo. Alii siccis locis tamen reponunt a quibus ventus exclu-
ditur. Alii in melle demittunt et quod genus condiendi satis matura deligunt. Alii mileo
obruunt vel in paleis separata dimergunt. Alii vasculo optimo vino pleno immittunt.
Alii dolium musti immergunt quod et odoratum vinum reddunt. Ex citoniis fiunt bone
et spisse sepes spinas tamen non habent sed ingressum bestiarum inhibent et quanquam fructum
ferunt et insitis satis egum reddet. Citonia ut ait ysaac generaliter dividuntur
in duo scilicet in crudum ligneum et perfecte maturatum. Crudum itaque ligneum pessimum
est et durissimum ad digerendum et nichil nutrit. Unde eo vitari oportet.
Maturatum vero frigidum est in fine primi gradus siccum in medio et propterea poti-
ssimus in eis maior est quam in ceteris malis unde valet ad sanguinis fluxum et eges-
tionem ac vomitum confortatum est stomachi si moretur. Et si comedatur stomacho va-
cuo constringit ventrem si post cibum accipiatur laxat comprimendo et constringendo os
stomachi. Quedam ex hiis quedam sunt pontica et quedam dulcia. Pontica et stiptica fri-
gidiora sunt et ad digerendum duriora et ideo non sunt cum carne sua edenda
sed liquor eius tamen ut stomachum confortet vomitum prohibet et egestionem vomitum
quod constringit et si cum carne dantur ingeniari oportet ut carnis duricies an-

fiat vel elixando ac super aquam calidam apponendo ac quod melius est fendatur
et abiectis granis mel in quantitate ponatur et excoquatur et in lino vel stuppa
vel quod melius est in pasta mittatur sic enim erunt stiptica valde confortativa Ace-
tosa subtiliora et penetrabiliora sunt ideo sitim extinguunt et acuunt coleram ru-
beam et vomitum colericum et egestionem conferunt urinam provocant et virtutem appetitivam
auget odor earum vomitum prohibet et succus post vinum bibitum deponit fu-
mum salientem ad caput unde dicit Avicenna quod citonia confert vomitui et ebrie-
tati et sedat sitim et confortant stomachum recipientem superfluitates et confert
dissinterie et quando sumuntur post cibum dissolvunt adeo quod quando plurimum ex eis sumitur
expellunt cibum ante digestionem Dulcia non sunt magis temperata quedam colerum
generant unde virtus manifesta eis non inest ad sitim extinguendam vel calorem

De citro

Arbor citri non est desiderat aerem calidum
et irriguis et maritimis locis magis gaudet quibus habundat si
quis tamen hoc genus arborum in regione frigida nutrire desiderat locis parietibus mu-
nitis vel in parte meridiana versus disponat hanc arborem et hyemis mensibus
tectum stramine velet agresti et ubi estas refulserit aeri arborem nudam et
tectam reddat Terram rariorem non desiderat Conseritur multis modis
semine ramo talea et claba Si granum velis serere ita facies terram in
duos pedes fodies et cum cinerem misces breves areas facies ut circum
per canales aqua decurrat In hiis areis palmare scrobe manibus apertis
et fragrantia deorsum versus acumine terna committes et obruta cotidie riga-
bis Citius procedet si tepidis aquis sepenumero natis granis rigaveris
Si ramum velis ponere non am-
plius ramichet post hic terna planta transferri Clabam seri quando est que
plus sexquipede debes tingere ne putrescat Claba seri quando est
si manubrium grossitudine longitudine cubitali ex utraque parte lenigata nodis
et aculeis recisis sed integris summitatibus gemmarum per quas spes futuri germinis sit
mersat Diligentiores cum fimo bubulo adlinunt utrumque quod summum est vel
marina alga nesciunt vel argilla subacta partes utrasque extrema cooperiunt
atque ita in pastinato solo deponunt Talea et gracilior et brevior est pro
qua sicut claba mergetur sed talea palmis duobus supersit claba omnibus ob
quod tamen sicut claba mergetur sed talea palmis duobus supersit claba omnis ob-
ruitur aliis arboribus non debet inserti Tale sine claba et calidissimis regio-
nibus et per anticipium ponitur frigidissimis Julio et augusto positas et
cotidianis irrigationibus altas Paladius usque ad poma et magis nutrire
ita per duxisse affirmat Inseritur mense aprilis locis calidis mayo frigidis
non sub cortice sed scisso trunco et in pira et in piro et moro secundum quosdam Gan-
det assidua fossione et hinc proveniunt poma maiora nisi quod arida sunt
tarissime debemus abscindere Hec arbor pomis non caret cum hiis quorum ha-
bundancia maturis se acerba substituat Arborem non estate flore est con-
quiritur orbe quedam quinque fecunditatem sibi administrante non ferunt acres
medullas mutare dulcibus si per triduum mulsa aqua semina ponenda macer-
rentur vel ovili lacte Item mense februarii truncum obliquo fodiamus ab imo te-
rebrare ita ut altera parte non exeat ex hoc humore procurtur fluens donec

poma formentur tunc foramine luto repleto sicque quod est medium dulce fit. Conser-
vantur. Poma eius possunt, ut dicit Palladius, fere toto anno servari vel in paleis melius, si in
vasculis quibuscumque claudantur. Poma citrina secundum Ysaac ex quatuor rebus
sunt composita. Prima est cortex, 2a caro, 3a medulla, 4ta semen. Cortex calidus
est in primo gradu, siccus in 2o, quod acumen eius et odor ostendit, eius tamen
dura est et solida, ideo non est pro cibo accipienda, sed si exigua eius pro medi-
cina sumatur, stomachum confortabit et digestivam bene adiuvabit. Bonumque odorem
prestabit, atque etiam quod venenum mortiferum potentis cum vino datus. Cum sicca
mit. Parvos missus eos a tineis conservat et volumines. Item pro gratia datis
cum escarum irrationabile appetitum curat. Caro autem frigida est et humida in
primo gradu, unde est stomachi refrigerativa et ad digerendum difficilis propter eius duriciem;
quapropter nocive est stomacho existimatur antequam tamen cibum accipi cum melle et zucharo
et si in medio vel fine prandii edatur fit sana et nutrit durce ac grosse fe-
bris. Medulla non subtilis est et aquosa omnique caret nutrimento, sed hoc est
duplex quia quedam est insipida, quedam acetosa. Insipida frigida est et humida
in 2o gradu, unde calorem refrigerat et sitim mitigat. Acetosa vero frigida est
et sicca in 2o gradu, virtute habens medquiditenue extenuativa et refrigerativa,
ideo fit caloris epatis mitigativa et stomachi confortativa, unde appetitum ex-
citat et acumen colere rubee mitigando prebet sitientibus, preterea
subveniet suspirioso et tristicia de colera tarditata generata removet egesti-
one, gemmitumque colericum sedat. Impetigines ac lentigines cum ea fricatas de-
tergit quod testatur quia panni menstruatis maculati madefacti cum ea purificantur ad
pristinum redeunt colorem. Semen calidum est et siccum in 2o gradu, quod sua am-
maritudo ostendit, quod secundum cibum est inconveniens, sed secundum medicinam est insolubile
apostematum quoque dissolutivum et quod venenum expugnat cum vino. Frondes quoque
ipsius arboris que sunt odorifere et quoddam acumen habent sunt corticibus pomo-
rum proximiores in universis actione.

De corno

Corna est arbor pura quamvis licet nascatur in nemoribus et sit generaliter arbor
silvestris tamen quia domesticata per cultum fert fructum ad quedam utile.
Ideo de ipsa dicitur hec arbor fere omnem acrem sustinet et in omni terra et maxime
pingui et humida gualescit. Plantatur semine suo et plantulis quando cum radicibus
iuxta ipsas inveniuntur. Fructus eius maturitatem facit cum ex rubedine calorem
nigrum assumpsit et facile ab arbore cadit. Ex ligno huius arboris quia
durissimum est et tenax fiunt optimi dentes molendinorum et manubria
malleorum et virge ad trituranda frumenta et gramenanda lana et qua-
libet omnia que lignum duriciem et tenacitatem requirunt et ideo utile est ex eis
facere sepes ubi non est nociva clausura spinorum, non habet arbor arbor spinas
non habet et quia non habet ipsarum plantarum copia fiat seminarium de semine eius
tarde collecto et ad solem siccato seminetur aut de mense octobris et novembris.
Corna valde pontica et stiptica et quanto minus sunt matura tanto magis sunt
pontica ad usum cibi non competunt, sed pro medicina valent ad ventris fluxum
et vomitum constringendum quod fit ex acumine colere propter ipsarum frigiditatem et

stipticitate quapropter ex eis fit optimum acetum si permisceantur et ad fortissimum acetum
misceatur et in panes formata et siccata serventur et vino cum opus fuerit misceantur

Ficus est arbor nota et est eius quedam diversitates **De ficu**
Sicut autem dicit Iohannes Bugamus (?) illa grua eligat quod in loco in quo plantare
desiderat vel in sicco videtur melius provenire hoc tamen provideat ut in locis aridis
maritimis non plantet eas quia tempore magni estus in talibus locis ab arbore cadunt
Item in locis non tutis non plantet eam quia quando folia fructus producunt Hec arbor
aerem calidum vel temperatum desiderat et in mediocriter frigido cum hominis auxilio sustentatur
videlicet si sit ab oriente et meridie discooperta et ab aliis duabus partibus
aquibus obstaculis munita quapropter non impinguetur terra eius ne eam nimis te-
neram hyemis inveniat et tunc stipes eius paleis muniatur usque ad ramos
circumquaque ligatis et super terram circa pedem fimus cum aliquo ponatur et maxime
columbinum quod incidere frigore post hyemem auferatur nisi terra fuerit macra in
nimis frigido non aerem recusat Terram pinguem vel mediocrem desiderat et
in macra etiam et sicca quamvis eius species defendunt magis siccioribus et dulciores fructus
tunc proveniunt In pingui non et humida aquosiores et minus dulces magis
quam insipidi et grossiores Plantatur plantulis alunde acceptis locis siccis
mense octobris vel novembris temperatis mense februarii frigidis non mense martii
vel aprilis cum talea vel cacumine ponas ultra martium vel in mense aprilis cum
ei se viridior succus infuderit Si cacumine ponas ramum unum vel tantum ab
arbore parte descendens et sit obruens ut diversa cacumina terra imminente
nelud tres surculos reddat Talea sic ponenus ut ei leviter ab una
parte divise lapidem ingeramus in fisso longitudine sunt plante in quibus frondes
nodus exurbat quando nitide sunt et oculos suos per longa intervalla distri-
buerunt steriles esse credunt Si planta fieri mittas in seminario et matura
in scrobe transferas poma generosiora producet Scrobes amat altas et
magna intervalla per longitudinem radicum eius In locis frigidis fiunt se-
rotina quibus cito proveniunt ut ante imbres genus hoc possit decoqui Sa-
rotinum quibus cito proveniunt ut ante ymbres genus hoc possit ocius La-
ledis non et estuosis eam quia serius maturant Ficus inseritur mense aprilis in
cortice vel si novelle sunt arbores scisso ligno statim quo coopiendum est
et ligandum ne ventus iniciat melius comprehendunt si etiam terram rescisa inse-
rantur arbusta aliqui et Iunio mense inserunt Varro scribit quod ea quibus vi-
tempore inserebantur putat esse circa solsticium inseri ut ficus quod desa-cinata non est
et ideo sese calidore a quo fit ut in locis frigidis ficeta fieri non possunt aqua
recenti immico insito tenellum eius cito facit putere Itaque circuncule sic
quindecimque estimantur ea inseri quando aut ita magis sunt mollia vas aqua super
ligetur unum stillet lente aqua ne prius exarescat surculus quam coalescat cuius
surculi corticem integrum servandum et cum sit exacuendum ut non denudetur
medulla ne exarescat ymbres noceat aut nimius calor argilla obline-
dum ac libro obligandum Catho aut scribit quod est per vindemiam ficus
inseri potest surculus eligendus a vimentis in itinere cum credit minorum
vel maiorum etatis Item inoculari seu emplastrari et ad buttellum inseri
potest mense Iunii et Iulii tamen ad buttellum fieri potest et mense aprilis et maii

Inseritur autem in caprifico, in moro, in platano et oculo et surculo. Gaudet assidua
fossione cum multum proficit si per autumnum stercus apponas maxime de asinis.
Formantur ficus in locis frigidis ut unum solum habeat stipitem a terra modicum
elevatum sic melius a frigore defendetur. In locis vero calidis unum vel plures
duos vel ultra tres vel quatuor stipites habeat secundum domini voluntatem. Resecanda sunt
in ea que nimia aut putrida aut male nata reperies et ea quoque putanda est ut in
climata lata possit expandi. Truncus arboris scarificandus est quo loco tumet
ut possit humorem fluidum ne vermes creet quia si creati fuerint vermis ficus tol-
lantur a fico. Alii sola calce vel cinere latebris vermium apponunt. Si formice
moleste sunt rubricam butiro et pice liquida mixta circa truncum circumducunt.
Si fructus suos velut eger perdit aliqui radicem terebrare cuneum figunt
vel senium arboris corium sepe conscendit cum folia incipiunt producere. Ficus ut
multum et pinguem ferat fructum in principio germinis cacumina summa descindimus
vel hoc tamen cacumine quod ex arboris medietate procedit. Vel ficus cito maturet
succo sepe longiorum cum oleo et pipere mixto unge poma cum grossa incipiunt
subrubere subrubescere. Ficus virides servari poterit vel in melle ordinate ne se
contingant vel singule intra viride cucurbita clause locis vinaceis cinatis.
Siccantur autem et servantur hoc modo quo Campania tota custodit. In cratibus ficus
expanditur usque ad meridiem et adhuc molles in qualum refunditur. Tunc cale-
facto furno ad panis coquendi modum suppositis tribus lapidibus ne ardeat
qualus includitur et clauso furno ubi bis vel ter cocta ficus fuerit siccabitur et cala-
nit posita foliis suis in vas fictile conditur vel pectatum densius pressa et
operculo diligentius obducitur. Si pluvius habundancia emites non possis expan-
dere sub tecto eas ita ponis ut semper pede erigatur a terra et eas ad mare
solitus subiectus vaporet et subinde ficus sicut est divisa versatur ut ficorum
coria siccentur et pulpe tunc duplicata in cistellis servetur aut loculis. Alii
maturas mediocriter ficus et divisas in cratibus expanditur totus sole siccandas
et nocte recipiunt subsidium. Ficus sicce cum pinguedine sua servatur secundum
Hyspanorum morem hoc modo siccetur mediocriter et optime refrigerate in
vase aque apponantur et bene pondarate servetur. Ficus passe quas esse natas opti-
mas habent procurantur ab eis hoc modo. Colliguntur ficus grossule mediocriter hoc
modo mature et ad solem per biduum integre dimittuntur. Deinde pinguiores scin-
duntur per medium ex transverso et iterum parte inferiori ad solem quasi duobus vel tribus
diebus ad solem relicte. Inde in testa ponuntur et iterum ad solem tribus diebus dimittuntur.
Deinde in scrinio per xv dies tenentur et postea iterum ad solem si necesse videbitur
reponuntur. Quibus postea refrigeratis in aque vase stricte forte ponderantur
et tunc cum siccantur quasi rore vel pluvia nullus tangat. Ficus ceteris fruc-
tibus laudabilior ac nutribilior est sed grossos creat humores. Videlicet quedam
est cruda non perfecte matura et quedam perfecte matura. Cruda non bene matura
parum est calida magis grossa secundum dominum Avicennam et ita vel ex ea bene exponitur. Ficus
quanto longior a maturitate tanto minus calida est et magis grossa. Perfecte
matura est calida in primo gradu et temperata inter humiditatem et siccitatem. Ficus extrinsecus

rerum compositio consistit scilicet ex semine pulpa et cortice. Semen minuendum vilius est ut arene vel lapidis. Cortex siccus ut castus (?) ... dulcium ad digerendum. Caro mirabilior solubiliorque existit. Dulcia vero fiunt calida in primo in secundo gradu sicca in medio primi quo stomachum calefacit et sitim creat et in colericos mutatur humores. Ceteris tamen fructibus mirabilior est minusque inflationis habet sed si superfluos in stomacho humores invenerit dulcis fit ad digerendum ad corruptionem quoque mutatur et inflationem et ventositatem generat et pessimum sanguinem. In superficie etiam corporis pediculos creat. Si autem humoribus mundificatum invenerit bene digeritur ac sanguinem laudabilem facit corpusque mundificat et pulmonem renes ac viscera vesicam humoribus grossis. Cum vult eius nocivitatem vitare se nimis accipiat et post ipsas piper vel zinziberi et ut laudabilem sanguinem generet nuces sive amigdala manducet. Item secundum medicinam vero si cum ysopo coquatur pectus pulmonemque mundificat tussim diuturnam emendat gargarizata cum apozimate eius in canalibus pulmonis apostemata dissolvit. Cocta in vino si trissere fiat valet ad dolorem ventris qui ex grossis procedit humoribus. Avicenna preterea dicit quod est alba melior deinde rubea postea nigra et succus foliorum vehementer est calefactivus et abstersionis et in ipsa quedam est lenificationis virtus et lac quidem eius coagulat liquefactum sanguinem et lactis et liquefacit congelatum et illa quidem que est humida meliores continentia et ramis quidem fici inest tamen subtiliationis quando cum caro coquitur et cum eis dissolvitur et fructuum decoctio confert apostematibus gutturis et apostematibus radicum aurium gargarizata. Lac eius confert puncture scorpionis inunctum et similiter urtice et similiter illa que est inmatura cum folia recentia ponuntur super morsum canis rabiosi et confert.

De lauro

Laurus est arbor satis magna cuius frondes sunt late et longe et solide semper virides et odorifere valde que arbor orbata facit que est fructus propius niger in omni terra convenit et maxime in spatio vel calido delectatur terra soluta et maritima diligit plantatur ramis et surculis que sunt eius de mense marcii ... cum humor ad cortice ramorum pervenit. Eius frondes et rami sunt optimi ut in eis fici sicce serventur et in gelatina ponuntur ut eam odoriferam reddat et etiam diamoronem sive ... ipsius frustula disponuntur. In quantumque aut res ad coquendum ponatur plurimum eius odorem auget et cerebrum ac stomachum odore ac sua ponticitate confortat. Fructus eius qui est orbata in vino missa infecto positus ipsum sanat sed eum suo sapore satis ingratum afficit. Avicenna dicit quod grana cortices et folia eius sunt calida et sicca sed grana sunt calidiora et sicciora nam sunt in secundo gradu et eius oleum est calidius oleo nucis et confert doloribus nervorum omnibus et resolvit lassitudinem et qui de cortice eius quinque granis bibit ... fugit lapidem et interficit fetum propter suam amaritudinem additam super amaritudinem aliorum et confert morsationi scorpionis cum vino et est bona vespe et api cum pungit et oleum est tyriaca venenis omnibus bibitis. Dyascorides dicit quod frondes lauri libros et vestes cum quibus ponuntur a tineis defendunt et vermibus et a corrosione tutos reddunt

capitulum Malus est arbor notissima et eius sunt multe diversitates. **De malo**
sunt multe. Nam quedam mala mense Iunii et Iulii maturitatem recipiunt
que si usque in autumpnum ad completam maturitatem in arbore dimittuntur fiunt dulcia et
odorifera valde. Quedam vero sunt que usque ad hyemem non maturantur et adhuc
colliguntur acria et acerba sed postea per se maturationem tempore procedente recipiunt.
Et quedam sunt grossa valde, quedam parva, quedam mediocria, et quedam rubea et
quedam citrina et quedam viridia et quedam diu durabilia, quedam parum. Et
quedam dura et solida, quedam tenera et facile frangibilia, et quedam in arbore
durabilia, quedam ab eo facile cadentia. Sunt autem multe malorum species, quarum
meliores aut debiliores quilibet poterit per experientiam in regione eligere aut vitare.
Hec arbor in omni aere convenit et pingue ac letum solum diligit, cui humor
terre non tam irriguus quam naturalis suppeditet. Et si in arena vel argilla sit, irrigationibus
adiuvetur. Montanus locus vero ad meridiem versa constitutus macer et aridus solum
poma vermiculosa et caduca facit. Seritur ramis et semine sed tardius et in utroque
provenit melius. Seritur in locis calidis octobri et novembri. In frigidis vero fe-
bruario et marcio. Plantas silvestres malorum ponamus et cum convaluerint
inserantur. Spacia vero inter ipsas arbores xx aut xxv pedum esse debent.
Malus inseritur ut inseri in piro, in spino, in pruno, in sorbo, in persico, platano, populo
et salice mense februario et marcio et per solsticium quinquaginta diebus ut ait
Catho et aliis quibus pirus. Et in cortice et trunco et emplastro et ad buc-
cellum et in amigdalum vel salicem perticam perforatam ut in generalibus plene traditum
est in libro 2°. Hee arbores primo plantationis sue anno circumfodiantur et ab her-
bis singulis liberentur quolibet mense estatis. Deinde quibusdam annis bis vel ter-
qualibet circumfodiantur estate sed cum prorsus convaluerint et suas radices fundaverint
neque exarari neque effodi desiderant. Stercore magis eis prata convenit. Stercus
non exigunt quod si libenter assumunt et maxime si ei cineres misceantur.
Amat modestas irrigationes. Putatio huius apta est sed maxime ut arida aut male
nata tollantur. Formatur ut sex vel octo pedibus stipes erigatur a terra qui
alio stipite nunquam sociatus existat. Curetur quod ut stipes in multos dividatur
ramos et rami in virgas et fragmenta que fructum ferant et que extensis per omnia
lata expandatur. Et hic quod rami qui nimium onerati ligamine apposito suste-
tentur ut hic in capitulo quod de arboribus plenius sunt tractata. Accidit facile huic
arbori ut poma eius caduca sint que si eveniunt fisse radici lapis insertus poma
tenebit. Si spissa poma ramos oneraverint Iunii et Iulii mense, vitiosa legenda
sunt quoque viciosa ut succus qui in eis consumeretur huius partis impendatur ad meliora utatur-
que generosis abundantia nutritur quod innosa vilitate perdebat. Et si hoc commode fi-
eri non possit palis perticis et funibus defendantur a ruptura ramorum ne copio-
sa ipsius liberalitas in eius interitum et perniciem convertatur. Cito senescit hec arbor
et in senectute degenerat. Estiva poma tunc colligenda sunt cum colore et odore
ac dulci sapore maturitatem fatentur. Hiemabilia vero colligenda sunt circa finem
septembris et usque ad medium mensis octobris cum tamen plurimum sanorum et integrorum
secundum maturitatem prenduntur cum longis scalis usque ad ramos quos attinge-
re possunt, ab inde supra cum manibus debilibus ramis cum funibus vel uncis ad fortes bene firmatis

Legenda sunt diligenter que volumus melia servare et eam obscuro loco ubi
ventus non sit vel parum ut ait Varro nam si fortis est fenestre claudantur sternere
pluris in crate subiectis vel paleis qui loco in cumulos secreta disponimus aque
omnia sit pomum. Vinum et acetum fit de malis sicut ex piris inferius dicetur.
Poma dividuntur in duo scilicet in cruda non matura et complete ac perfecte in sua
arbore maturata. Cruda dura sunt et lignea male intus stomacho nocent
dolorem generant et venas non penetrant et eorum assuefactio inducit febres
diuturnas que dure dissolvuntur quod et de ceteris fructibus intelligendum est qui non
sunt perfecte in suis arboribus maturati. Perfecte in sua arbore maturata diversa
sunt per sua diversitate saporis. Quedam enim sunt pontica quedam acetosa quedam dulcia
Et pontica quidem sunt terrestra frigida et sicca ad digerendum tarda intus
aut stomachi confortativa propterea quia stomachum comprimunt et humiditates superflua ibi i-
ventrem descendere faciunt. Sunt et egestionis constrictiva et maxime si ante cibum
sumantur et quemcumque habens in quorum stomachis calor et humiditas dominantur
sed grossa sunt digestu et dura tarde penetrantia venas inflationem faciunt ner-
vis nocent. Liquor vero eorum laudabilior et subtilior et levior. Vino stomachum
confortat et intestina et valet ad sanguinis fluxum et dissinteriam ex colera
egestione et vomitum. Propterea pomorum huius succum oportet mandendo exprimi
carnes vero eici. Quod ingeniari quo carnium duricia et asperitas auferatur. Sic ho[c]
itaque fit tribus modis qui illa elixanda in aqua ut ex aque humiditate attrahat
et molliciem et super fumum aque calide suspendenda ut humectentur et maturentur
qui secta per medium granis interioribus duris eiectis eorum locis mel vel zucha-
rum apponendo seu nonnam accipiendum et pasta involvendo et in cineribus ca-
lidis aut prunis dimittendo donec pasta exterius excoquatur. Huius autem mol-
licie prestat maturitate et nobilitate eorum in nervos aufert. Acetosa aut
dominantur aquosa substantia cum terrestri exiguo quare frigiditas eorum et siccitas temperatior est
sunt ponticis propter bonitatem liquoris aeree nature. Unde acetositas sua composita cum sua
stipticitate confortat et constringit stomachum et ventrem et egestionem coleram et vomitum
inhibet. Cum frigiditate vero et tenuitate sua liquoris sitim extinguit et acuitatem
colere rubee et tarditate colerice bires aufert et humores grossos qui calidi sunt
in stomacho destruit. Dulcia vero chimos temperat ut totum corpus valeat pe-
netrare. Huiusmodi poma ante cibum et post cibum sunt bona comedi sed pura ante cibum nocua.
Dulcia vero que temperata sunt conveniora quam tera stomachi nimie nocent et ad constrictionem
et lapationem ventris virtutem manifesta non habent. Frondes ramum et cortices que
stiptica sunt et acetosa confortativa sunt stomachi volunt solidat et humores malos
ab eo decurrentes prohibet. Avicenna dicit quod in eorum substantia dominantur humiditas superflua
frigida et fortasse illa que sunt vehementis dulcedinis in calidissimi temperata
qui declinant ad eam. Et in pomis quidem est inflatio et pars in eis que non sunt dulcia
et insipida sunt aquea valde et ad partem humidam superflue declinant et acetosa
et immatura generant flegma et putredines et febres comparate sunt humorum et
sue cruditatis et quia facile recipiunt putrefacciones. Et bene quidem pomorum
et liquorum antiquum melius est quam recens propter resolutionem vaporum ma-
lorum ab eo. Et assiduatio comestionis pomorum facit eveniens dolor et

nervorum et propter nervalia et conferunt debilitati stomachi. Constiptica sunt autem
pontica vel acetosa et conferunt dissinterie et maxime pontica. Et tamen poma
quorum succus et folia ipsorum conferunt venenis

De malis punicis

Mala punica sunt mala granata que nota sunt. Ex quibus quedam sunt dulcia
quedam acria sive acetosa quedam autem mediocris saporis inter dulce
et acrum composita. Regio illa apta est que calida aut temperata existit frigida vero susti-
nere non potest. Solum cretosum amat hec arbor et in soluto etiam convalescit. Item maci-
lentum licet etiam in pingui proveniat. Albertus tamen dicit quod vult solum arenosum
et pingue. Deciduntur plante de matris radice divulse. Melius tamen si ramus
eius cubitalis in crassitudinem manubrii consimilitudine ac utrimque falce leniatur
acuta velut obliquus ungitur. Plus tamen porcino stercore et in capite et in parte
que una est liniatur vel in crudo solo malleo cogatur ad inferiora defigi.
Melius autem provenit si ponenda ramus geniculata iam ante sumatur. Curandum
est ne virgultum deponas inversa sive corticibus spoliata. Item in scrobe ponendo de
tres lapillos in ipsa radice constituere prodest ut Palladius ait ne poma
scindantur. Fiat autem predicta plantatio locis temperatis marcio vel aprili. Calidis
autem et siccis novembri. Inseri posse firmat de ramorum genere ut me-
dulla utriusque divisa subiungatur. In se tamen inseri potest circa finem marcii vel kalendis
aprilis in trunco secto in quo surculus recentissimus inseri statim debet ne mo-
ra exigua quantum est exsiccet humorem. Circumfodi debent autumpno et vere
et formari ut unum aut duos vel tres ad plus habeant stipites a terra mo-
dicum elevatos et singulis annis recidi omnia que in stipite nascuntur atque circa ra-
dices. Plura eis accidunt nocumenta. Quare si acida fiant non urgentur assidue
na siccitatis in humorem suavitatem prestat et copiam cum illius tamen munditate aque
debet humoris apponi. Si acida nascuntur alligatur radicibus debet cedere clavus
infigi. Alii algam marinam obruunt ad radices cui nonnulli miscent stercus
asininum atque porcinum. Si florem non continet cum aqua pari mensura temperabis
et ter per annum radicibus illius infundes vel amurcam mittes infusam vel
radicibus algam ungues biduo que rigabis in mense vel arborum florentium truncum
ut Palladius ait plumbeo circulo debes includere vel corio anguis involvere.
Si crepant poma lapidem in media arboris radice supponunt vel stellam circa
arborem seris. Si vermibus laborat et tanges radices felle bubulo continuo
moriuntur. Atque si clavo eneo vermes eos purges difficile nascentur vel asini
urina stercori admixta porcino vermibus obviabit. Cinis cum lexivio circa
punici truncum frequenter infusus leta et fructuosa reddet arbusta. Asserit
Marcial candida in hunc grana fieri si argille et crete quarta parte gypsi
misceas et toto triennio hoc genus terre radicibus eius adiungat. Idem dicit
mire magnitudinis poma fieri si ollam fictilem circa punici arborem obruat
et in ea ramum cum flore claudat ne resiliat ligatum ad palum tunc coop-
ta olla ne aqua intrat. Mense autumpno patefacta sive magnitudinis poma
reddebit multa in punicis ipse ait poma precide si tremulis et portulace
succo equaliter mixta aqua gemmet alliniant arboris trunco. Colligitur
autem cum sinorum granorum rubedine completa maturitate protendunt

Servantur vero si pediculis appendiculis ordinatis suspendantur. Vel alii lecta integra
in aquam marinam vel salsam mergantur ut eam bibant postea deinde in sole siccentur et sub
divo nocte permaneant postea in loco frigido suspendantur et cum eis uti volumus
aqua dulci prius macerabis. Item si induantur argilla et ea siccata frigido
loco pendeant. Item si olla sub divo obruantur que habeat arenas usque ad
medium et mala cum tenacibus lecta imprimantur ramis singulis vel sambuci
virgulis et ita separata in arenis figantur ut ipsa quatuor digitis emineant ab
arena. Hoc et sub tecto in scrobe fieri potest et utrumque est ad servandum si non ramo
longiore tollantur. Alii in seriola cum ad medium aqua mittitur suspendunt
mala ne humorem tangant et seria clauditur ne ventus irrumpat. Item in dolio
sic ordinantur inter ordeum ne semicem tangant et dolium desuper aperitur. Ex
malis granatis hoc modo fit vinum. Grana matura diligenter purgata in pal-
mea fiscella mittis et in cochlea exprimis et lenius coquis usque ad medie-
tatem et cum refrigescerit picatis et gipsatis vasculis claudis. Alii succum non ex-
coquunt sed singulis sextariis libras mellis singulas miscent et in predicto vase
custodiunt. Ex malis punicis sunt optime species spisse spinose fortes et
multe fructus ferentes. Mala punica utiliora sunt medicine quam esui nutrimen-
tum quippe eorum etsi laudabile est et bonum tamen parvum est propter subtilitatem eorum
facilemque digestionem. Sunt autem quatuor partibus composita sed que in omnibus sunt stiptice.
Prima est cortex. Secunda caro. Tertia liquor. Quarta grana. Liquor frigidus est sed diversis modis
secundum suos sapores et liquiditates. Sunt autem pontica acida amicta dulcia et
insipida. Ponticum impossibile est accipi secundum cibum quia propter asperitatem et duritiem
abhorreat eam natura nec recipit nisi secundum medicinam. Unde huius malagranata
si parum in superficie excorticentur et teritorum succus aut cum vino aut cum
sirupo laxativo potetur superiora stomachi exprimunt et expellunt humidi-
tatem putrefactam de inferioribus et post mundificationem stomachum confortant absque lesione
nervorum eius. Predicto valet ad febres diutinas que ex putrefactis humoribus
oriuntur et ad pruriginem et scabiem de putredine salsi flegmatis ortam. Ac-
etosa in multis rebus propter puritatem terrestris substantie meliora sunt acetosis. Acetosa
calorem epatis extinguunt membra confortant et prohibent os stomachi epar et
cor. Unde valet ad cardiacam coleram et ad dolorem qui nascitur in ore stomachi
ex colera rubea. Liquor eorum hoc proprium quod in oculis yctericorum stillatum citius
ab eis abigit colorem. Propterea si ablato cortice malagranati acetosa omnia pisten-
tur et succus extractus cum melle coquatur ut unguenti spissitudinem habeat. Valet
ad expulsionem unguium oculorum purificat quoque aciem a grossis viscosis
humoribus. Malagranati liquor dulcis grossior et calidior est et digestibilior
et propterea calorem augmentum stomacho ingerit cito quia in coleram rubeam mutatur et
in febricitantibus inconveniens est sed humectat ventrem pectoris lenit asperitatem
tussis tribuit mitigationem. Amictum vero quod est inter dulce et acetosum medium ad
epatis calorem et stomachi non minus valet quam acetosum sed vim vomitus compescen-
di ac ventrem stringendi non habet. Insipidum autem quod est quia sapor sui liquoris
et aquositatis copia ad frigiditatem pertinet unde est inconveniens secundum medicinam
et secundum cibum vel potum. Secundum cibum quia saporem non habet ut a membris corporis abstrahat

Secundum medicinam quia propter acetositatem nec stomachum confortat nec vomitum nec
solutionem prohibet vero fastidium facit stomacho debile molle quod ipsum reddit et
cibum in stomacho digeri non permittit unde fit cum rugitu et inflatione malorum
granatorum nuclei a succo expressi sunt utiles ad restringendum vomitum cole-
ricum et egestionem precipue si assentur et eorum pulvis bibatur calorem etiam stoma-
chi et ribee colere acuitatem extinguunt Eorum vero cortices frigidi et sicci at-
tractiui sunt qui si in aqua coquantur et fiat residere valet contra dissinteriam
et diarriam Item apozima ex eis factum gingiuas confortat et constringit flu-
xum sanguinis emoroydarum et mulierum Item idem cortex in vino coctus et
potatus lumbricos ascarides et cucurbitinos de ventre mortuos abicit
Flos eorum qui balaustia vocatur stipticior et siccior est predictis omnibus debet quoque aqua
tibus siccari et in vitreo vase recondi et eius frigidum et siccum in secundo gradu et servatur
in sua efficacia per duos annos valet autem contra vomitum colericum et fluxum sanguinis
et ventris ex debilitate virtutis contentiue nam contra vomitum teneatur balaustie et coquantur
in aceto et spongia intincta ponatur super furculam pectoris Et contra fluxum coquantur
in aqua pluuiali et fiat fomentum Auicenna dicit quod cortices malogranati et balau-
stie utrumque retinet omnem fluxum sanguinis consolidat plagas et ulcera antiqua
et fortes efficit dentes motos

De moro

Morus est arbor non plurimum vitis amica que calidum desiderat aerem aut tempera-
tum frigidum vero recusat locum aut querit sabulosa et plerumque maritima
et in mediocriter soluta prouenit sed in tuffo vel argilla vix prouenit stercore aut
pinguium vel terra valde letatur scilicet inter domos in ciuitatibus ubi est multa pingue-
do plurimum letatur et magna valde efficitur Seritur pertica in locis temperatis mense
marcii vel et fine februarii Calidis vero mense octobris vel nouembris Seritur at-
que semine sed poma et virgulta degenerant Melius autem seritur taleis et cacumi-
nibus et melius taleis sexquipedalibus ex utraque parte leuigatis et fimo oblitis
et ad scrobes paulo ante factos tingimus et in eum terre inmerso admixto
tegimus nec amplius quam quatuor digitis super terram relinquimus Plantam robus-
tam transferamus mense octobris et nouembris Temperatis februario et marcio scro-
bes desiderat altas et interualla maiora xxx pedum vel circa ne una umbra
premat aliam et in radicibus se impediat Inseritur autem in se et in persico secundum
quosdam vel ficu ulmo et insita ut ait paladius prouenit sed magnitudine parturit
infelicitatem augmenta fossionibus letatur et stercore sed humore assiduo morus pro-
desse non creditur difficulter exoritur nisi fuerit in valde leto solo puro in humo
et arido quando opus fuerit sunt putanda circa kalendas octobris morus ablaqueanda est
et radicibus eius vinum vetus fecis reuinctissime infundendum Formanda est autem
ut uno tantum stipite sit contenta et ramos principales circa octo pedes eleuet a
terra vel plus aut minus secundum quod in leto solo fuerit vel exili ut in leto altiores in exili
depressiores formet Terrarum lenorem et mori arborem aqua si tum fiderunt
si perforato ligno in trunco singulos cuneos inserimus terebinti Accidit
preterea nocumentum magnum moro ut eius impediat augmentum et fructibus eius
ut inutiles omnino fiant si foliis suis spolietur et maxime si non fuerit quod in summi-
tatibus sint ramusculorum in eis relicte vel quod peius est ipse summitates

cum frondibus sunt collecte ut sepe importune nimium faciunt mulieres cum eas pro vermium serici escam susceperunt. Folia que sunt optimus cibus vermium colligantur statim cum vermes nati fuerint usque quo a cibo desistunt et incipiunt facere opus suum. Fructus autem cum sua nigredine et teneritudine maturitatem fatentur. Mora duobus sunt modis quia acerba non perfecte matura quia perfecte dulcia matura. Acerba frigida sunt sicca in ij gradu sicut stiptica stomachi et intestinorum confortativa et ventrem constipant quare huius siccatum multum valet ad dyarriam et dissinteriam maxime si colerice sint. Ipse eorum succus vero plurimum ad gutturis vel faucium seu ... dolorem maxime cum sapa et modico zucharo coctus. Matura autem dulcia modicum ad calorem pertinent ad humiditatem vero multum quare cito de stomacho exeunt ventrem humectant urinam provocant si tamen cibum in stomacho ante se acceptum invenerint commorantur cibo existente et in corruptionem ducuntur et stomacho ac capiti nocent. Si vero stomachum vacuum invenerint bene digeruntur modicum tamen nutriunt. Semina autem accepta in aqua vel mane infrigerata refrigerativa sunt valde sitim auferunt et inflammationem caloris extinguunt. Radix mori cum aqua cocta et potata ventrem humectat et lumbricos et cucurbitinos expellit expellunt. Si vero frondes simul cum cortice coquantur radice et gargarismus fiat valet ad humores ad uvam descendentes et gutturis. Si pastella mori radix in aceto ponatur et ad solem diebus xij dimittatur et desiccata redigatur in pulverem hic dentes perforatos et putridos evellit appositus. Avicenna dicit quod morum est malum stomacho corrumpitur enim in eo et quando corrumpitur velociter nocet et oportet quod comedantur omnes species ante cibum et excipiantur in stomacho in quo non fit corruptio. Et morum ad salsitum est et siccatum retinet ventrem vehementer et confert dissinterie et in cortice eius sunt mundificatio et solutio eius est provocatio urine. Et cortex mori est plurima et in omnibus speciebus mori tyriaca in squinancia.

De muniaco

Muniacus est arbor quedam que similis pruno sed est magis nodosa et eius fructus est magnitudinis quasi prunorum sed similis fructui persicorum in forma et tamen valde odoriferum et in colore aureum eius pomum. Idem et terram desiderat ut prunus solutum tamen solum diligit non argillam vel cretam. Seritur semine ut prunus mense februarii et januarii et mense octobris et novembris et martii transplantatur. Inseri vero et pruno et persico et forsan amigdalo potest inseri. Circumfodi debet assidue et siccis temporibus irrigari atque putari et acerba in eo resecari et ut prunus formari. Mirabiliter sunt similia poma eius que persica quia prunia magis tamen confortativa cum optime matura existunt quia eorum color sapor et odor apte demonstrant stomachi et cerebri.

De mespilo

Mespilus sive nespolus est arbor non magna. Et ex pomis eius quedam sunt grossa et domestica modicum pontica. Et quedam sunt silvestria parva et valde pontica. Idem calidum temperatum et frigidum sustinet et terram desiderat sabulosam pinguem vel glareosam cum arena permixta est vel argilla cum saxis. Seritur mense martio vel novembris taleis sed solo stercorato ita quod verruca per taleas sterius obducat seritur et semine sed in longum perveniat etatem. Inseritur autem mense in piro pomo et spina alba et cotonio sed melius tamen eius ex arbore media debet assumi nam de summitatibus viciosus est. In trunco scisso

inserenda est nam cortices mariores remanent vel moritur Albertus autem dicit quod
cum insercio fit de eis super truncum alterius generis scilicet mali vel piri vel cuiuscumque alterius spine
tunc fructus eius multum excrescit in quantitate sed non producit ossa quia fructus eius in
apposito ligno crescens Ego autem sepe inserui in pirum et malum et cotanum et spi
nam albam et numquam inveni ossibus carere nec in quantitate augeri Et autem deficiunt
esculus et vespila in aliqua regione expertum est ut dicit Albertus quod quidam inseruit
fragum persici in truncum spine magne que est similis fago in ligno et cortice
et vocatur spina fagina et vulgariter crescunt mespila maiora et meliora quam
visa sunt Amat putari et circumfodi fimum et vicinum cinis sed radicibus infun
datur cum sterile redditur formatur ut modicum super terram et quatuor habeat sti
pites vel ramos qui ad exteriora elevati tendant et altitudine bona excre
dant Et vinibus occupatur stipes eius secundum paladium sunt purgandi et amur
ca vel humana veteri urina vel calce perfundendi sed peius propter arborem noxa
vel decocta supponi sed putrescit huic arbor sterilis fieri si formice infeste
de eius radice percussum in medio curando pertransigamus Mespila ad servandum
leguntur nondum matura quamvis in arbore durabunt diu vel in viriolis picatis vel
in ordine suspensa vel cum pediculo seminata et cum salsa propter quod dicitur matura
sit obruantur distincta ne ea vicissim tactus afficiat Servantur et melle si nimis
matura collegeris Ex mespilis bone sepes fieri possunt si spisse plantentur vel
virgis propagentur vel spinorum alborum aut cotanorum per totum sepibus inserantur
Mespila sunt esculus frigida et sicca sunt in primo gradu appetare habent stomachum confor
tandi et colica egestionem ac vomitum auferunt urinam provocant magis quam ad
medicinam competunt quod ad cibum parum enim nutriunt et grossum faciunt cibum
meliora sunt si ante cibum sumantur quam post cibum quia stomachi sunt confortativa et ner
vositati eius non nociva

De mirto

Mirtus est fructus in litore maris super quod mare sepe exundat pri
mum inundans Nam quidam calidum aut temperatum aut frigidum secundum Albertum
terram autem desiderat sabulosam solutam maciam et hiemi competare habent scit
plantas ab ipsa non cuius Aprili aut sunt frutices eius frigida sunt in primo gradu
et sicci in secundo quod principaliter competunt medicine et maxime folia et flores Et quanto vero
virenciores sunt fructus eius et flores tanto meliores fructus post maturitatem colli
guntur magis efficacia per biennium servantur ad solem deinde siccari flores non possunt
diu servari sed folia diuscius virtutem habent constringendi ex ponticitate et confor
tandi ex aromaticitate Contra vomitum et fluxum ventris et profluvium mulie
rum ex debilitate interiorum ex debilitate virtutis retentive vel ex humiditate dentur
ipsi fructus ad comedendum vel succus expressus · Detur etiam syrupus ex succo
eorum addito zucharo ad opernum quod competit et potest per annum servari si bene
coquatur succus Et si non habes zucharum adde mel ex pulvere vel ex frondibus
decoctis et albumine ovi fiat emplastrum et os stomachi contra vomitum et contra dis
sinteriam et renes et pectine et umbilicum fiat etiam fomentum ex aqua plu
viali decoctione foliorum eius et contra fluxum et dissinteriam et profluvium mulierum

Item fomentum ex hac aqua circa frontem et tympora et pedes somnum provocat in febre acuta et solvit dolorem capitis ex caliditate et fastidium fumositatum eius in aceto vel aqua pluviali cocti et super os stomachi positi refrenat vomitum et super renes pectinem et umbilicum valet contra fluxum ventris in acuta febre solvit dolorem qui fit ex acumine dolorum dissolutorum. Syrupus ex floribus fructibus mirti multo valet contra predicta. Pulvis etiam florum eius datus in cibis ad eadem valet et ulceribus suppositus ea consolidat. Item pulvis mirtillorum et florum eius in mane ante cibum datus confert laborantibus fetore oris quando stomachi vitio fit. Avicenna dicit quod retinet solutiones et sudorem et omnem fluxum sanguinis et omnem fluxum ad membra et qui cum ea fit fricatio in balneo confortantur corpora et desiccantur humiditates que sunt sub cute. Item eius oleum et succus et decoctio ipsius confortant radices capillorum et prohibet casum et prolongant eos et denigrant et precipue eius semina. Et folia eius sicca prohibent fetorem assellarum et inguinum. Item sedat apostemata calida et adustionem ignis cum oleo et similiter emplastrum ex ipso factum et prohibet a necessitate. Item emplastrum factum ex fructibus eius decoctis in vino cum quinces mollificat dolorem naturarum et eius folia cum in vino decoquuntur et fit inde emplastrum sedat podagram vehementem. Item sedat obtalmiam et exitum et cum coquitur cum oleo sanat eorum apostemata. Item confortat cor et aufert tremorem cordis. Item confortat stomachum et precipue eius et eius semina prohibet cursum superfluitatum ad stomachum. Item est bonum in prohibenda menstrua. Item eius succus confert puncture scorpionis.

De nuce

Nux a nocendo dicta eo quod eius umbra nocet aliis arboribus. Non est hec arbor nullum recusat aerem nec genus terre licet in pinguiori soluto solo maior et letior efficiatur. Seritur ex semine Januario nucibus suis eo more quo seruntur amigdala et eisdem mensibus sed quas ponere disponas aqua tepenti sole siccabis ut resiccetur nexum vim humorum. Quas vero mense Jan. vel Febr. posituri sumus aqua simplici per diem macerabis. Ponetur autem transverse ut latus ripa carina figatur in terra cacumine ipsius cum in seminario vel alibi nux componitur in parte digitus aquilonis lapis subditur vel testa ut ait Palladius ponenda est ut radicem non simpliciter sed dispersam transpergat. Transplantatur in locis calidis et siccis Febr. et Martio sed in temperatis utroque tempore satis commode transplantatur. Biennalis in frigidis et ternis in calidis regionibus transferatur. Radices autem plantarum in hac resecare non debes. Letior fiet si sepius transferatur. Fimo bubulo una planta tangenda est sed melius cinis in locis frigidis et sabulum in calidis spargetur in scrobibus ne calor scrobium aduratur nam et cinis creditur corticis teneritudinem prestare et fructuum densitatem. Altius delectatur scrobibus pro arborum magnitudine et intervalla maiora desiderat scilicet xl vel l pedum ad invicem quia stillicidio foliorum suorum proximis et singulis nocebit arboribus. Inseritur autem in trunco Febr. mense et in primo ut ait Albertus. Debet autem circumfodi ne cava fiat vitio senectutis et canalis longus a summo trunco usque ad ymum tempore veris debet excidi ut beneficio solis et venti durescat quam in putredine transsilibat. Formatur ut sex vel octo aut x pedibus stipes eius elevetur a terra ibique dividatur in ramos quoniam primo sursum deinde procedente tempore flectentur inferius et per magis latam se diffundet. Et si dura nux erit vel nodosa et stricta et in nucleo facile auferri non possit cortex circumfodienda est ut vitium

mali deducat humores. Alii radicum summa precidunt. Alii terebrant radicem pa-
lum de buxo imponunt vel ex ere cupreum clavum vel ferreum figunt quod probari potest
sed ea inutilia puto et omnino vere carere. Colliguntur autem cum pertice excutiendo cum
iit nucleum et testam aqua rubedo apparet quas cum ab exterioribus corticibus nuci
put posse spoliari et in acervum congregantur ut quibusdam diebus elapsis pos-
sit a dictis corticibus facile removeri. Deinde in area duobus vel tribus quousque
diebus sub sole magis vel minus calidus fuerit dimittantur ut siccentur et firma-
biles fiunt quod si antequam apponentur soli aqua laventur pulchriores et magis venales
efficiuntur et cum siccate fuerint utile est omnes perforatas et a vermibus occupa-
tas eligere et ab aliis segregare ut statim rumpantur et nucleis siccatis fuerint
pro oleo faciendo quod diuturnitate temporis remanentes in testis a vermibus consumpti
fuissent reliquas autem etiam servare quas in arenas servandas obruas vel fo-
liis suis additis vel archa ex ligno suo facta includes vel cepis miscebis
quod etiam earum acredinem tollit. Marcialis autem experte ait virides nuces pu-
taminibus suis libatas in melle decoqui et post anno virides esse et ipsum mel sic
medicinale fieri ut ex eo sorbitio potio arterias curet et fauces. Ex ligno autem
fiunt optima scrinia et valde pulchra et durabilia et etiam solia vasa ad res ser-
vandas et fortes rote pro curribus et tenaces durique durabiles et in aliis operibus
precedit omnia lignamina que in nostris inveniuntur partibus. Ex fructu autem fit oleum cum
confectus ad hoc paratur quod est valde pulcrum et delectabile tenendum in cibis assumptum.
Ex uno autem corbe nucum fit tertia pars nucleorum ex quibus fiunt xv libre olei
si bone fuerint. Nuces quedam sunt virides quedam sicce. Virides minus sunt calide sicce
aquositatem aut humiditatem habent propter quod maturandem in principio vero parum sunt
sicce et parum sunt stomacho nocive que manducate cum ruta faciunt contra venenum.
Sicce vero nuces sunt secundum Avicennam in tertio gradu calide et in principio secundi sicce. Et sunt
ipsarum quedam sunt vicine tempori in quo fuerunt virides quedam remote et
quedam mediocres. Proxime sunt humide moderate vetustatem habentes et quanto magis
ab eo elongantur tempore tanto magis earum humiditates consumuntur cuiusque vetustas
durat ipse tunc comeste cito in humores colericos convertuntur. Nucibus itaque vetustio-
ribus existentibus et unctuositate et vetustate earum multo magis dominante fit
earum sapor quasi vetustissimum oleum et cibi nauseam committunt. Nuces inutiles sto-
macho sunt quoniam cum inveniunt stomachum repletum quam tanta habentes frigiditate quam calori
nimium valet repugnare. Ideo tali stomacho fiunt bonum nutrimentum boneque diges-
tionis sed calidum habentibus stomachum prestant usionem et in colericos mutantur humores
ac fumosos capitisque dolorem faciunt et oculorum vertiginem. Sed ut ab eis de-
auferatur nocumentum mundari eas necesse est et per noctem unam in calida aqua
poni ut propter humiditatem aque acquirant fiat quasi quedam virides. Nuces si ante cibum
cum ficubus dantur quod contra venenosa corpus defendant. Quod si ex eis catha-
plasma fecimus cum cepis melle et sale conficiet morsum canis rabidi. Rur-
sus cathaplasma factum ex eis cum ruta et melle sic apostemata ex colera
nigra mire ea dissolvit quas etiam cum suis tenuis corticibus et super umbilicum
posite destruunt apostema intus intestinorum corporis in medio. Cortices quoque
vel frondes sive arborum unum exiguum cum datum cum vino stranguriam op-
time subvenit et si ad acetum potetur repugnat febri rigorem habentibus

Avicenna dicit quod folia et cortex nucis sunt constringentia fluxum sanguinis et
eius cortex adustus est desiccativus sine mordicatione Et eius medulla masticata
in nucleis viridis ponatur super apostema melancolicum et ulcerosum confert Item
cum melle et ruta confert torsionem nervorum et facit soda et oleum antiquum
facit evenire gutturis dolorem et emplastrum nucis confert mamille apos-
temose et mitta cum melle confert stomacho frigido et cum ficubus et ruta est
medicamen omnibus venenis Dyascorides Serapion dicit quod umbra nucis est val-
de mala dormientibus sub ea et dulsarum egritudinum generativa Et succus
corticis et radicum eius potatus subvenit difficultati urinande ad quantitatem
unius exagii Et cum aceto potatus repugnat febribus venientibus ad frigore
cineres tingit et purificat et prohibet casum capillorum De olea

Olea est arbor nota Et eius quidem multa sunt genera quorum propter similitudinem virtutis
earum enarrare non expedit Aerem calidum vel temperatum requirit et in modice
frigido vivit sed valde frigidum sustinere non potest Terram desiderat cui glarea sit ad-
mixta aut cretam sabulosis coniunctione resoluta aut pinguem sabulonem aut terram
natam depressiorem et unde Cretam aut figuli omnino repugnat et repudiat et
uliginosa et in qua semper humor existit et macram sabulonem et nudam glaream in
eas enim quamvis comprehendat non convalescit Et situs quidem terrarum sibi aptus est
humus quod locis estuosis septentrionali colle frigidis meridiano gaudet mediis
climis delectatur in lini enim quo propter deflexum stillat ad eam humor quem multum
requirit et satis retinetur et radices eius eo quod locus non est preceps sed late de-
nexitatis neque ymbrem neque ardorem patitur locum quod in ymo nimia est aquosi-
tas in arduo pauca Locis calidis et siccis octobris et novembris frigidis vero
februarii et marcii mense plantantur quod vel pastinis constituende sunt vel suum locum
scrobibus tenere debebunt Serviuntur autem aut ex radicibus planta que a stipi-
tibus evulse et ad infigi lacteatis que ex ramis pullulat etiam a nucleis sue
amurca sed a planta et ramis in terra infixis melius convalescit propter quod mi-
ratus fuit Virgilius ramum olive quem sicco videbatur pullulasse cum in
terra fuit infixus quod cum ponuntur in pastino que scrobibus desectis capitibus
terra fuit infixus quod cum ponuntur ad mensuram cubiti unius et palmi in
et brachiis et in truncum redacte usque ad mensuram cubiti unius et palmi in
fine terre fosse defigantur locum palo ante depingente Ordei grana secundum
Paladium subterrantur et amputetur quod putrid que arentis tuetur
fuit Et cum capita eorum luto vellant et musco vinculis conbusorum constricta
sed maxime bissicum est si sufficiat munita si penes rubea vel alie notentur-
quibus opposite steterant et quod eas sibi vice ponatur Cum plantantur in scrobibus
fiant quatuor vel tribus pedibus late et duobus profunde in quibus ubi lapides
desunt glarea misceatur et stercus Si clausus est locus modice quod ponuntur
eminentes super terram si non pecora formidantur altiores trunci esse debebunt
Si olivetum instituas secundum distent xxv pedibus vel xx ordo secundum Et eas
herba vallatur et quotiens ymber infunderit frequentissimis fossionibus sollicitentur
et subductis a trunco terra atque circumposita in aquilo altiores cumulos congeratur
Si autem fructuarius est ager et pinguis quem conserimus oliveta inter se quadra-
genis pedibus distent sed macer vicinius quam esse poterit sic ordines in
favonium dirigantur Si provincia in qua plantare desideras indiget olivetis

et non est. Unde planta sumatur seminarium faciendum est et ibi ramum truncum
in modum sexquipedalem deponatur, in post quinquennium poterit valida planta
transferri. Plerique autem quod facilius atque utilius est radices oleastrorum que in silvis
plerumque sunt de locis desertis in cubitalem mensuram transferendi seminario si pla-
cuerit de oliveto disponunt et admixtione stercoris adiuvant. Contingit autem ut ex
arborum vivis radicibus inversa planta nascatur. Inseritur in se et ramum quidem
in trunco subtiliter insiti illico qualescunque hic insitio fit optime post vindemias
ut ait Catho. Colitur autem ut in singulis mensibus que sunt in seminario vel sterco-
ribus novelle pastinentur. Cum vero adoleverint terra in estate vel bis ad minus
fodi eas oportet et omnibus herbis circumnascentibus liberari in locis aridis et tepidis
mense octobris ablaqueande sunt olee ita ut eis a superiori parte humor possit in-
duci omnem sobolem. Columella precipit avelli. Palladius autem videtur dimittitis pau-
cas sed ac splendidas ex quibus vel in vetustate matris loco dilecta succedat vel
melius nutrita et aggesta terra bustis eorum suas habens radices ad olivetum fuerint
dum sunt seminarii cura transferantur arbustula. Et octobris mense locis frigi-
dis et exilibus stercoranda sunt oliveta. Musco semper radantur ab eis et putentur ut
Columella dicit octo annorum etate transacta. Palladius autem videtur unoquoque anno sicca
infructuosa cum aliquando debiliter nascentia resecari debent cum magis assumptio. Dicit
autem Palladius experientia quod hec arbor amat mediocriter ab humore suspendi scal-
pi assidue letamine ubertate pinguescere ventis clementibus flatibus agitari.
Formatur ut paucos habeat stipites et parum elevetur in altum et ut per lata quantum
poterit diffundatur. Accidit olee ex vicinitate aliarum plantarum plurimum no-
cumentum eo quod ipsa oliva plurimo humido indigeat et ideo quamvis iuxta eam plantatur
sibi nutrimentum subripit et ipsam macilentem facit. Quare oportet plantas propinquas
evellere vel ibi aquas dimittere. Item vult diligenter custodiri a bestiarum
accessu quarum corrosio eam plurimum ledit vel radatur cortex eius quare tunc exsuda-
ret et efficitur sterilis et arida. Item nocet sibi plurimum transitus quoniam eo quod
conculcata in transitu et indurata non permittit ad eam descendere sufficientem quod
fodienda et stercoranda est. Non vult autem hec arbor irrigari fontibus vel rivis
eo quod talis aqua communis est et cito fluit a radice deorsum sed potius pluviis gaudet
quia aqua vaporosa est et statim fumat in radices eius. Si sterilis est olea gallica
terebra perforabis tum duos fructifere arbori ab australi parte ramos eiusdem
magnitudinis tollis et stricte in foramine utriusque amicies vel lapidem vel pinu
vel quercu palos et abscisso eo quod superabit luto paleato curabis occulte.
Si sine fruge luxuriat oleastri palum radicibus eius infige. Et si fructus
arbor letamo afferet terebretur gallica terebra usque ad medullam impresso
foramine cum oleastro [illegible] vehementer arcte et ablaqueate arbori a
amurco infusa vel vetus infundatur urina hoc enim velut corpora steriles arbores
uberant. Quas tamen diuturnitate malicia inserere oportebit. Mense novembri oli-
va colligitur cum varia esse ceperit vel manibus excuciendo cum perticis si quis
[illegible] ramusculi ipsis enim lesis sequenti anno plurimum fructum dero-
gant. Ex aqua primo fiet oleum sed cum tota nigrescit melior est et illud quod pro
minus postamus fundendi ubertatem compensat. Rasis autem dicit quod [illegible]

perfecte maturescit in arbore etsi per multos annos ibi erunt sed ut Varro et completam
consequitur maturitatem oportet ut bacas colligere de arbore per plures dies in una congerie
coacervent et sic per comparationem mutuam confortate calore et retecto ad interiora ad ple-
nam maturitatem ducentur. Plinius dicit vero quod quidem in arbore permittuntur tanto
meliores fiunt quia eum novas vires resumunt et debilius cadunt. Varro scribit quod
olea de qua fit oleum debet congeri et acervatim per dies singulos in tabulato ut
ibi mediocriter flaccescat at primus quisque acervus demittitur in sex vicibus ad va
sa olearia at trapetas et submittitur mole olearie que est ex duro et aspro la
pide. Olea lecta si diu nimium fuit in acervis calore fracescat itaque si negas
mature conficere in acervis jactando ventilare oportet. ¶ Item scribit Catho quod oleum
ab amurca separari oportet quam cito potest nam oleum quanto diutius in amurca steterit
tanto deterius erit. ¶ Item dicit quod olea purganda est a frondibus et immunditiis omnibus
antequam oleum fiat. ¶ Item scribit Varro quod amurca est humor utilis quod si de ipsa
nimis ponatur in agro terram demigrat et sterilem facit sed modicum ad agricul
turam vehementer prodest et ad radices arborum infundi maxime ad olea et
ubicumque in agro herba nocet. ¶ Amplius scribit Catho vestimenta ne tinee tan
gant amurcam decoquito ad dimidium ea ungito fundum arche et extrinsecus
pedes et angulos ubi ea arche vestimenta condito si hoc feceris tinee non nocebunt.
¶ Item ligneam supellectilem si unguas non putrescet et cum eam terseris splendi
dior fiet. ¶ Item enea omnia ungito sed prius extergito splendidior erit et erugo
non erit molesta. ¶ Item oleum si in vas novum indueris cum amurca ita ut
est cruda prius colluito agitatoque diu ut bene conbibat quod si feceris vas oleum
non bibet et oleum melius faciet et ipsum vas firmius erit. ¶ Olive quedam sunt silves
tres quedam domestice. Et domestice quedam sunt albe videlicet quedam medio
cres scilicet rubee et varie quedam nigre et mature. ¶ Albe videlicet nichil vel pa
rum habent adhuc unctuositatis sed aquositatem tantum et hee sunt silvestres et
potentie frigide et sicce unde stomachum confortantes et ventrem constipantes et ad digerendum
tarde et corpus quasi nichil nutriunt. Sed has olivas quidam preparant cum sale et
aceto. Alii cum aceto tantum et hec frigidiores et tenuiores conveniunt colericis acumine exti
guunt et virtute appetitum excitant maxime si in medio prandii que virtuti digesti
ve obedientes stomachum valde confortant et ventrem constringunt. ¶ Catho scribit
eas optime usui condiri si sale fuerint conservate diebus quinque et cum sale extrusso si
biduo in sole posite fuerint mane proponeas solere eas sine condimento [illegible]
vero nigre quidem mature calide sunt et temperate unde convenit cibus earum est [illegible] nu
tribilis et grossus mollificans stomachum tarde ad digerendum et faciles ad
egerendum. Et tarditas quidem digestionis fit propter unctuositatem facientem ciborum
natationem in ore stomachi facilitas vero egestionis est propter unctuositatem in stomacho lu
bricante unde prius quam digeratur ex stomacho et nonnumquam in coleram rubeam con
vertuntur. Mediocres vero minus nigris et albis sunt nocive propter unctuositatis sic
quod ponticitatis paucitatem. Oleum quod de olivis fit aliud est recens novum
de olearum fontibus expressum aliud vetus quod de fontibus manavit. Cognoscitur
autem laudabile oleum in odore si est odoriferum. In sapore si sit saporis opti
mi cuius sponticitas in lingua sentitur acuminis indigens qualitate quod quantum
tum ponticitatis habet tantum frigiditati et siccitati prodest et ob hoc stomachum confortat

Unde antiqui stillaverunt ipsum oleo rosato illudque in multis passionibus olei
rosati miscuerunt. Oleum quidem recens ex olivis nigris et maturis calidum
et humidum est mediocriter, stomachi mollitivum et ventris citoque in coleram rubeam con-
vertitur. Quod vero longe ab olivis maturis fuerit annum carebit malicia quia ad aliquid
retinebit potestatis, sed ablata penitus ponticitate fit nocibile citoque in
malos humores convertibile. Quod si vetustate magis inveteraverit ut saporis fiat as-
perioris ac horribilioris, calefaciens erit, tamen medicine utile. Varro
scribit cellam olearam aptam calidam habere debere fenestras sed unum ad frigidam.

De piro

Pirus est arbor nota et eius quidem diversitates
infinite sunt et in qualibet civitate diversa inveniuntur pira, que propter infinitatem
et inutilitatem omissa hoc solum hic dixisse sufficiat quod quedam maturantur mense
junii quedam julii quedam augusti quedam septembris quedam octobris et quedam tempore
sunt collecta et servata in sequenti tempore maturantur estate ut pira ragnia. Hec
arbor omni celi statu paritur, nam in calido frigido et temperato ac satis convenienter
convalescit et fructum profert. In macra et pingui potest terra plantari. Verum in
macro arido et cretoso solo pira minora et duriora erunt et ipse arbores
parve et cito vetustate corrupte et maxime ubi salsedo est vel amaritudo terre ad
ipsarum radices. In locis autem pinguibus et dulci solo validas arbores et fructus
nobiles et plurimos consequuntur et maxime si terre solum in lateribus moncium vel in pla-
nis prope montes fuerit in quo pirorum arbores sunt plantate. Non enim in talibus
locis degenerabit hec arbor nec in se nec in fructibus de facili patietur de-
fectum. In locis autem a montibus multum remotis nimium humidis et aquosis erunt
arbores magne et frondose fructusque ipsarum turgentes et virides a vino
calore carentes et eorum odor et sapor quodammodo insipidus et obtusus. Plan-
tari potest ramus pirorum ut de olivis dictum est et cotidiano sed annis tardius c-
rescunt et non perfecte fructificant. Item plantantur pira et nascuntur quidem inde
ex semine sua sponte natura sed est hoc expectatio hominis longinqua et non domestica
sed silvestria nascuntur. Melius ergo est ut pirorum plantas radicatas secundum agres-
tium ut cum convaluerint inserantur. Spacia vero inter ipsas arbores ut optime conva-
lescant xxx pedum esse debebunt. In aridis et siccis locis mense octobris et nove-
mbris, frigidis februarii et marcii, temperatis vero utroque tempore convenienter pirus plantatur.
Inseritur convenienter in piro agresti et domestico et in malo in quibus optime provenit.
Item in spina alba et cotano sed in his ad debitum augmentum non pervenit. Non potest
item in quibusdam aliis arboribus insita convalescit sed inutiliter et ideo hic obmitto.
Potest autem inseri hec arbor sub terra vel super eam iuxta terram vel in altum secundum distinc-
tionem traditam in libro 2º cum in hiis de insitionibus locuti fuimus. Fit eius insitio
in cortice et in trunco fisso scisso. Item in amigdalum vel salicem prius perforatam
et sub terra sepultam. Item per alium modum qui emplastricus vocatur. Item per alium qui
dicitur ad buttellum, horum autem modorum doctrina sufficienter in libro 2º ostendi. As-
sidua gaudet fossione ac letaminis ubertate pinguescere. Formatur autem ut solum
habeat stipitem qui usque ad octo vel x pedes a parte erigitur a terra ubique ramorum
divisio perveniet. Caveantur primus multa nocumenta que tunc eorum curis noxia
sunt in pirario cum humore fecit de arboribus in quibus colliguntur. Sed periculo si
rami debiles altiores agrum fructibus cum fortioribus alligentur. Insidentes vero

cum scalis et scalionibus exponerent. Hec enim arbor valde fragiles ramos habet et
casum colligentes expositos et maxime cum ad etatem decrepitam incipit declinare. Pira
colliguntur diversis temporibus secundum diversitatem maturationis eorum ut tamen extrema tunc le-
gantur cum odore et colore signum sue maturitatis ostendunt quia si duobus aut tribus diebus
ante leguntur vas appetitibus primus maturantur mediocris pluribus servabuntur diebus ad
usum quam si sint ultra maturitatem collecta. Que vero in fine maturantur autumpni
per hyemem servatura octobri mense legantur sicco tempore in lune descensu. Ser-
vantur autem pira si a caducis diligenter electa integra et que dura et aquosa vi-
dentur obruta nec paleas vel frumenta ponantur in loco tamen obscuro et sicco.
Alii cum tenacibus suis statim lecta picatis urceis condiderunt et oribus vas-
culorum gipso clausis que parte ipsa sub divo obruta sabulone texerunt. Alii
pira que se non contingunt in melle servaverunt. Item pira divisa et granis purga-
ta in sole siccantur et in furno salsa manu dicuntur. Primitus postea in aqua pira
bene maturantur vel in sappa vel passo et usui reservantur. Vinum fit de piris si
contusa et sacco rarissimo condita ponderibus comprimantur vel prelo hoc in hyeme
durat sed prima accessit estate. Acetum de piris sic fit pira silvestria vel aspe-
rima in cumulo servantur maturata post triduum demittuntur in vasculo cum fontana
vel pluviali aqua miscetur et optimum vas per xxx relinquuntur dies ac subinde quantum
sublatum fuerit ad usum aceti tantum aque ad reparationem addatur. Liquamen de piris
sic fiet pira maturissima cum sale calcantur ubi carnes eorum fuerint resolu-
te vel tripellis vel in vasis fictilibus picatis conduntur post mensem tercium et suspe-
si hec carnes liquorem demittunt saporis iocundi et coloris albiduli. Ex ligno
piri pulchre assides seu tabule fiunt que optime linguntur ex quibus multa
opera egregie fiunt. Pira quedam domestica quedam silvestria sunt. Silvestria
frigidiora duriora et sicciora et magis pontica sunt domesticis. Item piri
quedam sunt acerba pontica et quedam matura dulcia. Acerba pontica que omnia sunt de
natura silvestrium et stomachum confortant ventrem constipant et sunt frigida et sicca medi-
cine non nutrimento quemadmodum ideo opus ingeniari ut mollescant et asperitatem
amittant ut vel elixentur aut super calide aque fumum suspendantur ut opta pasta
assentur aut cum melle condiantur. Platearius dicit quod pira sive cocta sive cruda sunt
ventrem constipant et si cocta sunt in aqua pluviali et posita super os stomachi compescunt
vomitum ex colera et super partum fluxum sanguinis constringunt. Pira dulcia ma-
tura temperate complexionis sunt quamvis minus certe frigida sint. Appetitum calefaciunt et
augent digestionem valentque in hiis quorum stomachi frigidi sunt et sicci. Sed
aut pira comedantur quia si cum frigidis coquantur omnem auferunt lesionem precipue si
silvestria sunt propter ponticitatem suam. Cinis arboris piri agrestis bibitus in hiis
qui fungorum sunt comestione suffocati multum valet. Frondes pirorum et rami stip-
tica sunt solutiva sed pirorum stipticitas cum aquosa dulcedine mixta est. Auctor
dicit quod pira silvestria exsiccata consolidant vulnera.

De pruno

Prunus est arbor nota et eius quedam diversitates sunt quia quedam est domestica
et quedam silvestris. Domestice quedam faciunt pruna alba quedam nigra
quedam rubea. Aerem desiderat tepidum principaliter et frigidum satis comode ab-
stinet. Post loco gaudet leto et humido sibi lapidosis et glareosis iuvatur. Locis
ventosis letatur quia ex hoc fructus vermiculosos et caducos faciunt

Seruntur ossibus suis circa principium mense novembris solo putri et subacto duobus
palmis vel tribus obruantur ossa eadem ponantur et februario et tutius est prius tamen lixivio
matura maceranda ut cito germinare cogantur cum res processerit si in seminario nu-
triantur ut pomorum elapso biennio transferantur Ponuntur etiam surculis et plantis
quas sumemus ex radicibus a codice matris radicibus cum ponuntur fimo oblitis
hec arbor non multum profundas querit scrobes quia non multum in profundo radices
figit nec multum magna spacia quia seminatas parum impedit Inseritur mense in persico
et amigdolo sed eam degenerem reddit et pruna et in se recipit amigdalum et malum
secundum quosdam et armeniacum Extremo martio fit eius insitio vel mense ianuario antequam
gummam eius incipiat lacrimare sed ego eciam mense februario expertus sum sepe optime
provenire Iuvatur frequenti humore et assidua fossione extirpande sunt a radice
soboles exceptis interioribus que servabuntur ad plantas Formatur autem ut unum solum
habeat stipitem non multum elevatum a terra Si languida est arbor prunum amurca
cum aqua equaliter temperata radicibus eius debet infundi vel cinis ex furno et
maxime fermentorum Si poma decutit oleastri cuneum terebrate infige radici
Si vermes aut formicas patitur curetur ut supra de arboribus in generali Pruna sic-
cantur in sole scissa in tribus vel quatuor partibus extractis ossa Aliqui in aqua marina vel in
aqua fervente recenter lecta prius demergunt et inde sublata in furno faciunt aut sole
siccari Ex prunis fiunt optime sepes et utiles quia sua spissa pullulatione
spissas eas et fortes faciunt et fructum reddunt uberem et cum duobus vel tribus
aut quatuor annis elapsis incidantur quibusdam interioribus derelictis multos prestant
vinearum palos et igni satisfaciunt reddunt Sed ut dulciarum prunarum suf-
ficienciam habeat quis sepibus faciendis copia inquirenda est utilius quod tempore maturitatis
earum pueros ad forum et ad forum mittere ubi venduntur et a personis vilibus come-
duntur que omnia ossa emant quibus iuncta colligunt et hec siccata super dictis temporibus
plantanda serventur ex quibus quatuor vel usque sex sunt in seminario ponenda
et ut cum convaluerint ad vacuitatis tempus transferantur in sulcos Pruna par-
tim et alba quedam dura sunt ad digerendum stomacho nociva sed exiguum solu-
tiva ideoque cum sint grossi non dentur comedi nec humida et perfecte in arbore maturata
Et pruna nigra quedam sunt domestica quedam agrestia Rursus domestica
quedam sunt nigra perfecte maturata et dulcia quedam cerida sive alba dura
viridia et pontica et quedam rubea sive media inter ea Nigra perfecte matura
et dulcia minus sunt frigida et magis humida nam eius frigiditas est in initio gradus primi
tamen humiditas in fine Platearius tamen dicit quod sunt frigida et humida in secundo gradu
Et Avicenna dicit quod sunt frigida in principio secundi et humida in fine tertii stomachum humectat
ventrem mollit et coleram rubeam solvit et purgat tamen si eis nimium utamur
stomacho nocent Cerida vero dura viridia et pontica pessima sunt in medicina et cibo
durum enim stomacho valde nocivum est et minime nutrit atque fatigat Rufa vero
magis sunt frigida et minus humida Agrestia minime stiptica sunt ideoque valent
ad dyarriam et dissinteriam et quidam ea matura colligunt scindunt per medium
ad solem siccant arcte astringunt et in vase reponunt et hec et magis non siccata virtute
infrigidandi habent et intestina leniendi unde valent in acutis febribus et acutis
egritudinibus et ad ventris constipationem ex humore colerico Et si sunt viridia dentur ad
comedendum si sicca coquantur in aqua et pruna comedantur et aqua bibatur

Auice dicit q gumma ei est subtiliatiua et melsma et glutinatiua et consolidat
vlcera et cum ex foliis prunorum tollit dolorem si plures fluxum fit ad vtrumque amig
dala et iuia et est bona pro pectoribus ut dicit ysidorus **De persico**

Persicus est arbor non alto tamen crescit et prius terre vivit locis quibuscumque pro
ueniunt sed pomis et frondibus et durabilitate precipua sunt si celum calidum
solum arenosum et humidum sortiantur frigidis vero et maxime ventosis intereunt nisi aliquo
defendantur obiectu conseruntur nouembri in locis calidis articis vero ianuario persici ossa in
pastinatis arcis sunt ponenda binis vel ternis a se pedibus separata et cum ibidem
plante excreuerint transferantur et non amplius quam duobus palmis vel tribus secundum pa
ladium obruantur dum terra sunt cooperta herbis persepe circumfossa libentius pla
ta bimua (?) etate transferamus binis scrobe nec a se longe statuende sunt ut inuicem a
se calorem solis excusset ianuario vel febr. locis frigidis nouembri calidis persicus in
seritur maxime et tamen surculis plerumque et prope arborem seu stipitem natis nam ca
cumina vel non tenebunt vel diu durare non poterunt Inseritur in se in amigda
lo et pruno aprili mense vel mayo locis calidis In ytalia vero mayo et iunio et
iunio persica maculari per quod emplastrum dicitur proscisso desuper trunco et emplastris
plurimis geminis eo modo quo dictum est Ergo aut inueni insitionem in pruno factam
mense febr. optime qualem ablaquande per autumpnum et suis foliis stercorande
Nec putanda sunt ut putrida et arida tantum virgulta tollantur nam si aliquid viride re
ceserimus ut paladius ait sed apud nos experientia contradicit ymo si ramum vi
rides loco incongruo nati tollitur pulchrior et melior efficitur arbor sed forsan in sua
regione loca erant arida nimis ibi arbor ardore solis arescit et ideo cumulet
aggestione fructi vestimus et humore et obiectis defendatur vmbraculis ut
idem paladius dicit quod intelligo in locis nimium calidis et siccis quia in nostris parti
bus temperatis non eget vnum solum stipitem habere debent a terra modicum eleuatum
languenti arbori veteris feces vini aqua mixtas oportet infundi Contra persicas
sterilitas ingenerat persico vel ut nos diximus feces vini cum aqua permixte vel quod magis
prodest aqua in qua faba decocta est ut idem paladius scribit Si vermes patiuntur
cinis admixtus amurce eos extinguit vel bouis vrina cum aceti tertia parte confusa
Si poma caduca fuit radici eius nudate vel tenuis lentiscus vel terebinti cuneus
ut ait paladius affigatur vel terebrate in medio palus salicis inprimatur Si
poma rugosa creabit a putrida et primum trunci cortex recidatur et cum in
medietatem humor effluxerit argilla vel paleato luto plaga tegatur Contra vina
persica fiunt perfecte parata ad vannos suspensa persica seruantur si detractis
ossibus in sole siccentur Item detractis ossibus melle conduntur et saporis fiunt iocundi
Alite seruari dicuntur si vmbilicum eius gutta picis calentis oppleueris et in vase clau
so reponas Persica frigida et humida sunt in 2o gradu flegma generant venenis stomacho
sunt edenda et post vinum vetus odoriferum est potandum Persica diuiduntur in duo
Quedam enim sunt grossa mollia et hec sunt magis aquosa secundum frigus et humorem Et quedam
sunt parua solida et dura et hec sunt magis terrestria sed magis frigida et quodammodo
sicca et maxime si non fuerint perfecte in arbore maturata aut fuerint diu acerba
et cruda frondium eius succus potatus lumbricos enecat vermes excutit idem facit
si ex eo cathaplasma feceris vmbilico Et secundum Auicennam succus foliorum eius in aurem
immissus vermes interficit matura sunt bona stomacho et in eis est virtus faciendi appetitum
cibi et oportet cauere ut non comedantur post alium cibum quia corrumpuntur post cenam et corrum

premunt. Primo si precedant ante cibum et sicca sunt tarde digestionis et non boni nutrimenti.
Humida sunt multi nutrimenti et matura leniunt ventrem et immatura stringunt.

Palma est arbor ferens dattulos. Aerem desiderat **De palma**
calidum aut temperatum unde in climate calido ante hyemem maturat fructum sed in
frigido quod est quartum vel sextum clima non maturat nisi post hyemem ad principium veris
aut estatis anni sequentis sed et septimum pullulat sed propter frigus non convalescit sed est verum
dicere quod nec in sexto climate iuvat et in quinto difficile. Terram solutam et sabulosam
requirit unde conservat locum in illis partibus fructibus utilem in quo palme nascuntur. Seritur
plantis aprili mense vel mayo ita tamen quod cum planta ponitur et ea vel sub ea pi-
gmus terra fimidatur. Item seritur mense octobris semine sive ossibus dattulorum non
veterum sed recentium et pinguium in cuius seminario terre cinis miscendus est.
Notandum est tamen quod ex uno nucleo vix unquam palma consurgens convalescit sed potius
ex multis simul positis. Et huius ratio est quia plantula que ex uno oritur adeo debilis est quod
tenuem quam arborem portare possit facere non potest, multe autem plante simul exorte et
per compressionem sibi invicem continuate proficiunt usque ad arboris tenuem. Adhuc tamen nu-
clei et semina aliarum plantarum habeant virtutem pullulationis quedam in summo, que-
dam in ymo, quedam in circuitu et quedam in medio. Nucleus palme quem eos dattu-
li habent quod a dorso suo et ibi est foramen strictum et concavum longum per quod germine semen eg-
reditur. Quare optima plantatio eius est quod huiusmodi ossa in sacculo lineo in sabulo ponantur
et quantum fieri potest foramine unius foramini alterius applicetur ut plantula unius fortiter
penetret plantam alterius et tunc vires multarum coniuncte proficere faciet arborem.
Palma enim unius virtutis non proficit tamen propter sexum quoniam ea est distincta quod in aliis
plantis tamen est propter legum debilitatem. Item palma masculus nunquam facit aliquem
fructum, sed plantatus masculus prope feminam inclinat se ad eam ita quod tangit se ad
eam ita quod tangunt se rami maris et femine et comprimunt bifurcationes ramorum femine
ramos maris et tunc proficere palme decedunt a se invicem et tunc femina concipit
non solum aqua emissa a masculo sed virtute ipsius. Videntur autem hoc ostendunt opera
rusticorum qui cum longe abiuncte sunt plante masculus et femina abscindunt ramos
masculi et ponunt super feminam et in illam sine furcis comprimunt eos et concipit
ex eis. Cum autem stat femina fructum omnino per ventum (?) cum spiritu et humore masculi
ducit super fructus femine maturant fructus. Non autem est arbitrandum quod ista impregna-
tione et maturatione femina indigeat quia ex pluribus seminibus planta convalescit quia
tunc plures masculos in virtute et semine se habet. Annua vel bima debet transferri mense
scilicet iunio et iulio inchoante circumfodiatur assidue ut irrigatione continuos estatis
vincat ardores aque aquatice salsis palme iuvantur. Si egra est arbor fe-
ces vini veteris ablaqueate optime infunde vel radicum superflua capillamenta de-
scinde vel cuneum salicis infossis radicibus imprime. Hec arbor difficile crescit
et longissimo tempore vivit et ante centum annos fructus non facit ut dicit plinius.

Et est sciendum quod fructus dattulorum non per cotiledones dependet a ramis eius
sed potius habent sedes quasdam in quibus immediate sunt ramos consistunt et quod
mirabile est in una siliqua profert fructus suos et ramulos in quibus fruc-
tus sui consistunt que siliqua non in superiori parte aperitur sicut fit in siliquis rose et
lilii et aliorum multorum florum sed aperitur inferius ex parte rami super quos sunt eo-
rum quo aperitur siliqua papaveris et porri. In supremo autem cacumine habet hec ar-
bor capsam in qua est substantia mollis que nutrimentum accedit ad substantiam dattuli que cum abscinditur
palma arescit. Dattuli calidi sunt et humidi in secundo gradu grossi sanguinis generativi et

difficiles digestionis. ficubus tamen siccis sunt digestibiliores et magis urinam provocantes. sed illis assuetis epatis et splenis opilationem duritiem atque grossitiem et tumorem pariunt. gingivis et dentibus sunt nocive et dolorem in ore stomachi faciunt

De pino

Pinus est arbor nota que creditur prodesse omnibus que sub ea sunt. Amat locum glareosum sepe maritimum nec montes et saxa nascitur et asperiora tenent. vetus et humidus locus arborum sunt incongrua leviora sed humidum deputabis ea spacia vel montes que alti utilia esse non possunt. Exarabis ergo ea loca diligenter atque purgabis atque frumenti modo semine aspergas ac levi sarculo curabis operire nec plus quam palmo debet abscondi et nata non transferuntur quia non facile comprehendunt et vix crescunt nisi aliquo tempore incidantur quia moriuntur et rami seu radices incise alie non nascuntur. Seritur et nucleus in aqua per triduum maceratus calidis et siccis regionibus mense octobris et novembris frigidis vero et humectis februarii et marcio. Palladius dicit fructum pineum translatione mitescere sed illi plantas hoc modo procurant ut pinus multa semina in calicibus terra et fimo repletis obruunt quando ubi processerit relicto eo quod solidius est auferunt alia ubi vero tum cepit incrementum tercium plantam cum ipsis calicibus transferunt quibus fractis in scrobe indulgent radicibus largitatem terre cum qua stercus admisceant. Servandum est autem ut radix eius que una est et dura usque ad summitatem eius possit integra et illesa transferri. Defendenda est arbor tenera a pecore solum ne calcetur invalida. putatio pini novellas arbores tamen promovet ut spacia incrementa duplentur. Item fertur quod sub eius cortice nascuntur facile vermes qui lignum corrodunt et destruunt et ideo longiori tempore durat si sepe corticibus spolietur. Nuces pinee usque ad mensem novembris in arbore esse possunt maturiores pinee sequentibus tamen quod patescunt nuclei qui nisi purgati durare non possunt tamen aliqui in vasis fictilibus novis et terra repletis cum testis sine asserunt custodiri. Pinea calida et humida sunt in secundo gradu. Et secundum Avicennam est calidior et humidior in tertio gradu optima est elaborantibus in spiritualibus et apostemate ex frigido humore asmaticis et sicce tussientibus eticis et consumptis sanguinem augmentat libidinem incitat per se potest dari vel cum syrupo vel cum electuario vel in cibis. Contra tussim valet cortex exterior cum pino pinea ab arbore sunt si decoquatur bene in aqua et postea super carbones ponatur ut paciens fumum recipiat

De pipere

Piperis arbor prima est et nascitur et optime fructificat sub cancro et in primo climate ubi est multa adustio solis et precipue in monte caucaso ut dicit ysidorus. dicit etiam quod eius silvas serpentes custodiunt sed incole illius regionis tempore maturitatis silvas incendunt et serpentes fugiunt et ideo nigra piperis que naturaliter alba erat efficitur nigra et rugosa. Sed Dyascorides dicit quod Sarraceni collectum ponunt in clibanos ut virtus germinativa auferatur et non possit in aliis partibus mundi seri. In locis etiam temperatis nascitur sed in eis fructum non facit et ideo apud nos ipsius plantatio et industria nullius existit utilitatis. Piper calidum et siccum est in tertio gradu virtutem habet dissolvendi et consumendi pulvis eius naribus appositus sternutationem provocat et cerebrum a superfluitate flegmatica mundificat. Vinum decoctionis eius et fructuum siccarum spiritualia mundificat a glutinoso humore et miro modo valet contra asma frigidum. pulvis etiam eius cum ficubus datus digestionem confortat sanguineis et colericis non est utilis usus piperis dissolvit enim et quandoque inducit lepram. Item pulvis eius super carnem posita eam corrodit. Avicenna dicit quod cum

melle posit[ur] i[n] palato ē queme[n]s ad st[o]macu[m] [et] pulmo[n]e[m] mu[n]dificat cu[m] aceto
bibitu[m] [et] li[n]itu[m] ē bonu[m] apostematibus splenis It[em] p[ro]uocat v[ri]na[m] [et] ciat
fetu[m] cu[m] fortitudi[n]e

De quercu Rouere

Quercus rouer [et] cerrus su[n]t arbores magne q[ue] su[n]t fe[re] eiusd[em] na[tur]e i[n] tantu[m] q[uod]
soliditate[m] h[ab]e[n]t i[n] soliditate et durice lignor[um] [et] forme folior[um] [et] fructu[um]
na[m] o[mn]es p[ro]duc[unt] glandes o[mn]esq[ue] p[ro]fundas i[n]star [et] magnas faciu[n]t radices
s[ed] i[n] arbor[um] for[ma] differu[n]t na[m] q[ue]rcus breue[m] facit stipite[m] [et] ramos magnos ab o[mn]i
p[ar]te diffusos Rouer stipite[m] facit durum [et] altu[m] cu[m] paucioribus ramis Cer-
rus v[er]o stipite[m] facit longissimu[m] [et] valde rectu[m] et paucos ramos Hee arbo-
res t[er]ra[m] solida[m] q[ue] mediocre[m] q[ue]ru[n]t [et] montuosa[m] u[e]l montibus p[ro]xima[m] resoluta[m] v[er]o
et aquosa[m] [et] p[re]cipue sabulosa[m] fugiunt S[er]u[n]tur glandibus suis i[n] seminario u[e]l
i[n] campis q[ue] i[n] ripis fossator[um] ponit[ur] mense Jan[uarii] [et] febr[uarii] u[e]l et[iam] mense nouembr[is] Col-
ligu[n]tur et[iam] glandes t[em]p[or]e quo mature ab arbore cadu[n]t et ad sole[m] siccate s[er]uant[ur]
p[ro] cibo porcor[um] quibus ē valde queme[n]s cibus O[mn]es p[re]d[i]c[t]e arbores lab[or]ernis s[un]t
t[ame]n diu durabiles q[uando] op[er]iu[n]t[ur] sup[er] t[er]ra[m] v[er]o Rouer ē optia ce[ter]is n[ichilomin]us bone
Glandes fri[gid]e s[un]t i[n] p[ri]mo g[ra]du sicce i[n] 2o no[n] v[er]tu[n]t[ur] cib[us] i[n] cibis homi[num] s[ed] porcoru[m]
q[ui]a su[n]t digestioni i[n]obedie[n]tes [et] ve[n]tris co[n]stipatiue [et] io valet dissenterie [et] ulcera
i[n]testinor[um] [et] fluxui sanguinis si t[ame]n v[ri]na[m] p[ro]uocat [et] corp[or]is s[un]t i[n]flatiue q[ui]a q[ui]d[am]
f[ri]g[id]a tarde[que] de stomacho descendu[n]t [et] capit[is] dolore[m] faciu[n]t P[ro]p[ter] fumu[m] ear[um] ex
stomacho ascendente[m] s[ed] ei[us] sup[er]ficies i[n]tus ē stiptica [et] sic[ci] p[ar]um arboru[m] gal-
le v[er]o valet ad sanguinis fluxu[m] mulieru[m] It[em] apozema ip[s]ar[um] queit i[n]testio-
ru[m] vlceribus puluis et[iam] eor[um] co[m]bustor[um] i[n] loco mulier[um] i[m]missus humores p[ro]fluos
fluentes desiccat Auic[enna] di[cit] q[uod] folia ear[um] su[n]t vehement[er] stipticitat[is] [et] fect[us]
quid[em] glandis q[uo]d s[un]t i[n] p[ri]ncipiis apostematibus calidis folia p[re]t[er]ea glandis faciu[n]t
cohere[re] plagas cu[m] teru[n]t[ur] et puluerizant[ur] desup[er] Et galle ip[s]ar[um] li[n]iu[n]t[ur] cu[m]
aceto sup[er] impetigine[m] [et] auferu[n]t ea[m] et puluis ear[um] sp[ar]git[ur] sup[er] aqua[m] [et] bibit[ur]
ad vlnera i[n]testinoru[m] [et] ad fluxu[m] antiquu[m] et sic[ci] q[ua]n[do] pon[untu]r in medicis
queme[n]s ē ad h[ab]ita[n]t o[pe]rac[i]o[n]em

De sorbo

Sorbus ē arbor no[ta] cui[us] fructus duplex v[idelicet] p[ro]ut rotu[n]dus [et] h[ic] ex femi[n]a p[ro]-
ducit[ur] vel minor par[um] longus [et] acutus q[ui] ex masculo p[ro]creat[ur] Amat
loca humida [et] frigida p[ro]xima [et] i[n] montib[us] u[e]l loc[is] p[ro]xi[m]is montib[us] mag[is] q[uam] i[n] val-
lib[us] remot[is] a montib[us] delectat[ur] Solu[m] pi[n]guissimu[m] desid[er]at cui[us] nutritu[m] et[iam]
simu[m] facit si f[r]ig[i]d[u]s ubicu[m]q[ue] nascat[ur] mense Jan[uarii] [et] febr[uarii] [et] marcio locis f[r]igidis
calid[is] v[er]o octobr[is] [et] nouembr[is] sorba s[er]u[n]t[ur] eciam ut ita ut n[ostr]a i[n] semi[n]ario
ip[s]a poma pangant[ur] Plantas et[iam] si q[ui]s pone[re] voluit h[ab]ebit arbitriu[m] du[m] loc[is]
calid[is] mense nouemb[ris] t[em]p[er]at[is] Jan[uarii] [et] febr[uarii] frigid[is] marcio n[ost]r[i]n[ar]e disponat
Planta e[ni]m tra[n]sfere[n]da robustior scrobe[m] desid[er]at altiore[m] [et] spacia largiora
ut ip[s]i illi ma[gis] p[ro]dest a vent[is] freque[n]tib[us] agitata hu[m]ide desiat me[n]se ap[ri]li u[e]l ultimo
marcii sorbe i[n]s[er]u[n]t[ur] i[n]idoneo in spina alba liceat in ea p[ro]ut p[ro]ueniat
sub cortice et in t[r]unco vel ut puto et[iam] in mal[o] co[m]petent[er] inseri p[o]t[est] gaudet
irrigac[i]o[n]e t[em]p[or]ib[us] sicc[is] [et] assidua fossio[n]e formanda ē ut p[ri]mo plu[s] h[ab]eat
stipite[m] q[uam] decem pedes u[e]l p[ar]u[m] eleuatu[m] a t[er]ra Si vermes pariat[ur] infestos
q[ui] in ea rufi et pilosi solent i[n] 3a medulle secare aliquos ex h[u]i[us] absq[ue] ar-
bor[is] i[n]iuria i[n]cendio vicino cremari debe[n]t Paladius ait q[uo]d g[e]n[er]e alii
credu[n]t[ur] fuge u[e]l p[er]ire Sorba s[er]uant[ur] h[oc] mo[do] lecta duriora [et] posita ubi

mitescere ceperint fictilibus usque ad plenum clauduntur uitreolis gipso desuper tectis et bipedanea scrobe loco sicco sub sole uiguntur ore prauso et desuper spissius terra calcatur. Item secta per tres partes siccantur in sole et suspenduntur uel per medium diuisa siccantur cum uoluerint uti aqua feruenti macerata reuiuiscunt saporem recuperando. Aliquando tamen pendentur siue locis opacis et siccis. Ex sorbis maturis fit uinum sicut ex piris. Lignum sorbi est solidum non coloris rubicundi sed facile fragibile quare optime leuigatur. Ideoque ualde conuenit operibus uasorum sternendorum et assidue quia superficie tersa et polita relinquitur rubeum tamen hoc lignum. Sorba frigida est et sicca uentris quoque constipatiua etiam si sit perfecte matura.

De zeculo

Zeculus est quedam arbor parua multum scabrosa cuius folia que in uno ramulo sunt quinta simul quoque tempore hyemis ab arbore cadunt. Eius fructus similis est batis rosarum uel fructui oliuarum unum tamen habent os eius quoque lignum est interius rubeum ualde pulchrum et solidum ideo fiunt ex eo musica instrumenta et precipue citare que fiunt ex eo optime. Idem desiderat spatium nec frigus fortificat uel formidat et in terra pingui et soluta letatur. Seritur melius surculis in seminario mense nouembris uel februarii satis et diligenter nutritis quos cum qualiscumque biennis uel triennis transferuntur. Seritur etiam plantis supra radicibus matris natis. Inseri etiam posse puto in spina alba et forsan in prunis mense februarii et marcii scisso ligno et formatur ut unum solum habeat stipitem per sex pedes uel circa eleuatum a terra. Colliguntur autem zecula uindemiarum tempore quando rubedinem uel uarietatem ostendunt quando satis sunt delectabilia ad edendum modicum tamen durant.

De zampiro

Zampirus est arbuscula parua satis non que aerem calidum et spatium desiderat et terram arenosam solutam et fere sterilem et maxime oritur et fructificat in littore maris et in montibus qui sterilibus in quibus est terra soluta que lama uocatur. In locis ualde aquosis et uallibus non uiuit quia nimia humiditate corrumpitur et nutrimento sicco et humido sustentatur. Huius arbustule due sunt species scilicet mascula que in altum dirigitur erigitur et ualde modicum fructum facit. Et femina que iuxta terram que suspendendo ramos expandit que miro modo que toto tempore anni fructificat et fructum maturat. Item est tertia species ualde pulchior et melior cuius fructus est rubeus et grossus ut parua cerasa sed fructus superior est niger et parum hec arbuscula siluestris est et in desertis sponte nascitur locis cum si quis eam plantare desiderat melius surculis serat uel plantulas eradicatas de loco mense quo uoluerit transferat nec eius radices multum sub terra demergat que nec fossione letatur nisi locis fuit minimus adustus mense februarii uel marcio et scinda [?] putari aut formari non eget nisi forsan quis masculam uelit propter uoluptatem aliquando in altum extollere. Colliguntur eius fructus cum successiue sua nigredine uel rubedine maturitatem faciunt. Eius lignum rubeum pulchrum et quodammodo uarium est et odoriferum conueniens urinis [?] quasi simul saporem carnibus [?] in ipsis assatis conferre dicitur. Fiunt ex eo coclearia satis pulchra. Fructus eius calidus et siccus est et multum ualet contra frigidam tussim comestus et in uino coctus si uinum bibatur et ipse fructus edatur. Rami eius cum fructibus et frondibus in aqua uel uino cocti et in uasa ex musto infecta cum ipso uino uel aqua calidissima positi et obturato uendone in eadem agitati uasa mirabiliter liberant ipsaque saporem et odorem laudabilem prestant.

Incipit alia pars huius quinti libri de arboribus et de omni utilitate ipsarum

Sufficienter dictum est supra de arboribus fructiferis et de cultu et utilitate ipsarum nunc autem dicetur breviter de omnibus arboribus et fructicis infructiferis que reperiuntur in partibus nostris et de utilitate ipsarum secundum eundem ordinem alphabeti

De abiete

Abies picella et arexe que eedem arbores sunt non enim coluntur et in alpibus et locis nimosis magne valde proveniunt et omnibus aliis arboribus diutius in altum extolluntur frondes virides omni tempore habent. Ex ipsis fiunt arbores et antenne magnarum navium quibus nulle alie arbores sufficere possunt. Optime sunt in omnibus operibus siccis edificiorum quia leves et rigide et diu durabiles sunt et assides fiunt ex eis ubique plurimum domum exornant. Fiunt etiam ex eis vasa vinaria tam magna quam parva sed in eis facile mutatur in acetum. Sed arexe precipue competit siccis in quibus aqua deficit nam abies et picella propter eam facile viciantur.

De amedano

Amedanus qui alio nomine vocatur est arbor que non colitur sed in locis palustribus et aquosis precipue delectatur. Fabricaturis utilis est sed nota si aliquis locus fundamentis paludosus est nam sub terra illico radices viridis infixa emittit et ingrossata ex pluribus palis iuxta positis et in unum corpus redacta fortissimum et diu durabile fundamentum faciunt. Item ex ea convenienter mensoria fiunt et parapsides quibus rarissime accidunt crepature.

De acero

Acerus est arbor satis magna que in alpibus invenitur que optime convenit aptus(?) parapsidibus et mensoriis faciendis et vitellis et omnibus delicatis operibus quia eius lignum est album et solidum et valde politum efficitur sed eius parapsides facile propter calorem scinduntur nisi facte sint de quarterio id est de ligno in quatuor partes scisso aut de nodosa id est de nervosa radice.

De avorno

Avornus est arbor parva que similiter in alpibus oritur cuius mediana cortex datus in cibis aut potibus mirabiliter ventrem laxat.

De agnocasto

Agnuscastus est frutex vel arbustula parva que omni tempore viridis reperitur in aquosis locis magnus et in siccis minor et eius lignum est durum et folia ipsius sunt sicut folia olive sed sunt leniora. Calidus est et siccus in tertio gradu. Et secundum Avicennam est calidus in primo et siccus in secundo. Flores et folia competunt usui medicine et magis flores quam folia et flores quando agnuscastus vocatur quam in vere colliguntur et per annum tamen servantur et virides maioris sunt efficacie quam siccati. Dicitur autem agnuscastus quia libidinem reprimendo castum ut agnus castum reddit. Lectus enim ex eo factus libidinem stringit prohibendo pollucionem et virge erectionem ut dicit Avicenna. Fomententur etiam genitalia ex aqua decoctionis eius et succus potetur. Contra gomorream decoquatur modicum castorei in succo eius et detur in potu. Item folia eius decoquantur in aceto addito castoreo et genitalia cathaplasmentur. Et nota quod quedam extingunt libidinem inspissando sperma ut semen lactuce psillium citruli melones cucumeres cucurbite portulaca et acetum camphora et scelsia(?). Quedam minuendo et consumendo sperma ut ruta maiorana agnuscastus ciminum calamentum et anetum. Hec enim sunt calida aperitiva et ventositatem extenuant et solvunt. Item fomentum factum ex aqua decoctionis agnicasti mirifice excitat superfluitates et ipsius angustat orificium. Contra litargiam valet decoctio agnicasti apii et salvie in aqua

51

3

salsa si ex ea fortiter capitis posterior pars fricetur. Avicenna dicit quod suffumigatio inter-
cum vehementer desiderium coitus adest et libat et eius folia fugant venenosa

De Busso

Bussus est arbor que solidissimum certum et pulcherrimum
lignum habet que pulchris frondibus et viridibus semper vestita est ex quibus domicelle
sertas faciunt. Plantatur propter non solum si plantule radicate de stirpe matris
evulse ponantur sed etiam si rami eius denudati frondibus infigantur in terra
pastinata. Huius lignum quia frigida est et sicca decocta in aqua putei constringit flu-
xum ut dicit Diascorides tingit etiam crines si eius decoctione sepius abluantur
Ex ipsius ligno fiunt optimi pectines et coclearia et manubria cultellorum
et calculi et tabule teree et omne opus parvum quod pulcherrimum lignum sculptoris
requirit recipit enim et retinet omnem formam

De Brillo

Brillus est arbustula parva que in arenis fluminum oritur que pulchras valde
virgulas et vitales emittit que colliguntur de mense aprilis cum fructus earum
in eis moventur et excoriantur. Deinde fiunt ex eis cortices cavee avium et casei
siccandi et servandi et canistri in quibus panes portantur et fructus. Item ex radi-
cibus eius ligantur manubria falcium et falcinellorum que ad incidendum ligna
et putandas vineas necessaria sunt

De Cipresso

Cipressus est arbor nota et pulchra que viridis semper existit et ideo libenter in claustris
monachorum et fratrum plantantur. Eius enim lignum est valde odoriferum et
pulcrum et ex eo fiunt pulcherrime atque odorifere assides quas homines libenter
ponunt in fundis instrumentorum musicorum ut liuthi cithare et aliorum et in omnibus
operibus delicatis. Hec arbor ut ait Avicenna calida est in primo gradu et sicca in secundo. Et
quidam dicunt quod est frigida folia et nux eius stiptica sunt et eius folia delent
morpheam et consolidant vulnera et nux eius et confortant nervos et roborant
mollificationes et constringunt etiam et decoctio nucis cum aceto delet dolorem dentium

De Canna

Canna sive arundo nota est terram desiderat
mediocriter humidam et pinguem. Canneta fiunt hoc modo scilicet ex pastinata
equaliter terra de mense februarii et brevissimis scrobibus uno pede distantibus
cannarum oculi per scrobes siccas obruuntur si calida et sicca provincia est
valles humidas et irriguas opus est deputare cannetis. Si est humida regio
loci medium instituantur sed sicco mollarum subdita ligonizantur ut vinee et
ligonibus in equalitate terre incidantur de mense octobris et novembris sarrientur et que
que sunt in radice purganda a putribus male poneretur et si que contingentia non
habent oculos. Ex cannis fiunt pali et pertice vinearum et storia quibus ... se
domus pampini distinguntur et secundum Avicennam sunt vehementis infrigidationis et fo-
lia canne radix et cortex conferunt alopicie et abstringunt sordes et radix eius
cum cepa silvestra extrahit canam infixam et lanugo que est eius flos quando cadit in
aurem facit eveniunt surditatem quoniam inviscatur in ea et non egreditur

De Fago

Fagus est arbor magna nascens in alpibus ex qua
proprie fiunt lancee et tellarum assides et librorum. Item fabricis utile est
in sicco sed humore corrumpitur. Ysidorus autem dicit quod glans sive fagi fructus est
multum dulcis et mitibilis. Eius medulla mulieribus est multum amica et glires
impinguat turdis et columbis convenit et eos nutrit. Eius lignum omnibus multis operibus
est apta sed non multum durat quia libenter a vermibus corroditur sed est valde utilis
intricarti si nondum a vermibus corrosa est quia ex eius cinere vitrum cum aliorum

hirunda apposite pro regione qui a gravedine reparat. **De fraxino**
Fraxinus est arbor satis magna que in planitiebus et humidis nemoribus delectatur
cuius lignum satis igni competit et est optimum pro circulis vegetum et tinarum et sal
cium et in edificiis competit exsiccata non viridis dum in terra non contingit quia
statim humore corrumpitur. cuius etiam silva de tertio in tertium vel quartum annum incisa opti
mas pro vineis confert perticas. **Plinius** autem dicit quod folia fraxini sunt utilia quod
venenum in succo expresso potum datum quod serpentes sume auxiliatur tantaque
eius virtus est quod serpentes nec eius umbram vel matutinam non attingunt et si inter
ignem et fraxini folia ponitur serpens in ignem potius quam in fraxinum fugiet
et eius cortices et folia ventrem stringunt et vomitum ex defectu virtutis continentie
fieri si cum aqua pluviali et aceto coquatur et super stomachum apponatur. Et est
arbor calida et sicca in secundo gradu ut dicit **Paladius** **De fraxinagolo**
Fraxinagolus est arbor fraxino in frondibus et ligno similis que in locis
domesticis seu cultis delectatur. Hec arbor fructus quosdam sicut granula
parva producit qui magni sunt cum existunt matura et valde dulcia sed quasi nichil super
ossa ex pulpa habent. Item exsiccata multis mensibus conservantur. **De fusano**
Fusanus est arbor parva que in alpibus oritur ex cuius ligno fiunt
optime fusi et melliri arthecti **De genestra**
Genestra est quedam arbuscula adeo parva quod plurimum ab herbe naturam accedit
que in montibus et locis maritimis oritur et flores facit valde pulcros
quibus pro sertis domicelle utuntur et ex ramis eius deficientibus iunceis possunt
palmites vinearum ligari. Item ex genestra potest fieri stuppa que loco canabis
vel lini succedere potest **De iuo**
Ivus i naxus est arbor parva que in alpibus et montibus eis proximis inve
nitur que ~~mr~~ optima est pro balistis ligneis et arcubus faciendis **De opulo**
Opulus est arbor satis magna que lignum habet valde album et pulcrum quasi
acero simile ex quo fiunt optima ingenia bonum necessaria etiam et parapsi
des et assides pro delicatis operibus faciendis **De populo**
Populus et albarus quasi de sunt in magnitudine et forma frondium
sed populus magis in altum extollitur et eius lignum non politur. Albor au
tem magis per latera ramos extendit et eius lignum est albius et pulcrius pro as
sidibus faciendis edificiis in sicco satis competunt licet longissimo tempore non du
rent locis humidis et precipue populus letatur in montibus durare non possunt
plantantur ramis a novalibus vel bienalibus aut etiam maioris etatis in terra in
fixis et facilime comprehendunt. Item compertum est albarum incidi et quocumque tempore
incisas fragmina in quo silvam spissam nasci potest etiam hoc eveniet ex pullula
tione radicum que circa incisam arborem vicinam occupat terram in superficie eius
propter quod etiam prefate arbores plurimum inveniuntur obesse vineis et fructiferis arboribus
Populus hoc habet proprium quod si estivo tempore putetur facile perit a medulla et scabro
sa efficitur. Dicitur autem populus eo quod incisa pullulat ad modum populi ut
dicit **ysidorus** **De rosariis**
Rosaria non existunt sunt autem quedam alba et quedam rubea. Et iterum quedam
domestica et quedam silvestria sunt. Alba vero tam domestica quam silvestria
fortes constituunt sepes quia multas et fortes habent spinas et omnes adeo intor
tas quod per eas volentes ingredi retinent violenter. Sed rubea rosaria debiles

Singulas et spinas producunt plantulas aut plantulas et virgulas in paruas particulas diuisas et in seminario satis quam seminibus Et semina que sunt in pomulis rubeis sunt colligenda quarum maturitas ad plantandum apta cognoscitur cum post vindemias colorem fuscum et mollitiem quandam habent Sed qua sunt rosaria antiqua circumfodiuntur et ariditas inuersa rescinditur Rosa frigida est in primo gradu sicca in secundo viridis et sicca competit usui medicine Distillatur aut aquam tenuem ad solem et prout per tempus seruari cum receptio rosarum inuenitur sicce ponende sunt in medicinis que facilius conteruntur Ex viridibus autem fit mel rosatum zucharum rosatum Electuarium de succo rosarum syrupus rosatus oleum rosatum et aqua rosata Mel rosatum sic fit primo mel despumatur deinde colatur postea addantur folia rosarum abiectis superioribus quibusdam albis que sunt in parte inferiori et minutatim incisa ponantur et fiat decoctio aliquantula et signum decoctionis est odor et color rufus septem libris mellis vna rose ponatur et per quinque annos seruari potest Et habet virtutem confortandi ex aromaticitate mundificandi ex melle competenter datur flegmaticis colericis et melancolicis in hyeme et estate debilitatis cum mulsa facta ex aqua et melle rosato ad mundificationem stomachi ex frigidis humoribus mel rosatum cum aqua ~~decoctionis~~ decoctionis seminis feniculi tribus granis salis additis Vel secundum nicolaum fit hoc modo succi recentium rosarum cum forficibus vel cultello incisarum libre quatuor addantur et cum bulierit per agitetur et in fictili vase reponitur quanto magis tenebitur tanto melius erit cum frigida stomachum confortat et constipat et cum calida et mundificat datur in mane et in meridie Eodem modo fit mel violatum et valet typice febricitantibus cum calida datur Zucharum rosaceum sic fit folia rosarum viridium passa bene conterantur et ponantur in vase vitreo per xxx dies ad solem et cotidie moueantur ut bene misceantur in quatuor libris zuchari libra vna rosarum ponatur et potest per tempus seruari Virtutem habet constringendi et confortandi et valet contra dissinteriam lienteriam et dyarriam ex debilitate virtutis contentiue factam Item valet contra vomitum colericum contra sincopim et cardiacam passionem et fit ex calefactione spiritualium datur cum aqua rosata Electuarium de succo rosarum sic fit Recipe zuchari succi rosarum ana ℔ iiij et uncias iiij sandali cum gummi ℥ vi s. spodii ℥ ij diagridii ℥ xij camphore ℥ j fiat ad modum electuarii cum sirupo facto ex zucharo et rosarum succo et detur cum aqua calida ad modum castanee in matutinali hora Valet autem contra guttam calam et coleram rubeam purgat et qualescumque terciarias cotidie purgat sine molestia et reliquias malorum humorum que ibi remanserunt potenter educit

Sirupus rosatus sic fit Quidam decoquunt rosas in aqua et in illa aqua rosata addunt zucharum et faciunt sirupum Alii autem faciunt ponentes rosas in aliquo vase habente strictum orificium et superinfundunt aquam feruentem et dimittunt infusas donec aqua sit rubea et inde faciunt syrupum Alii conterunt rosas virides et succum exprimunt et in illo succo faciunt sirupum et hic est optimus Et nota quod syrupus factus ex recentibus rosis prius aliquantulum laxat postea constringit factus vero ex siccis in principio et in fine constringit contra fluxum ventris et vomitum colericum detur cum aqua pluuiali vel rosata febricitantibus post minucionem cum aqua frigida potui detur contra sincopim similiter Secundum nycolaum sic fit Accipe rosas recentes et pone in vase per se in caldario pone aquam donec buliat et bulientem super rosas proiciens et pone infunde et postea ipsum vas tege ne fumus exeat exquo aqua ibi refrigueuerit rosas in ea et aliis recentibus aqua bullita calefacta item

superinfunde mutando rosas donec aqua illa rubea fiat De hac autem aqua
quatuor libras accipe et in quatuor libris zuchari infunde cum autem bullire incepit albu
mine ovorum agitetur cum aqua frigida mixtum donec fumescat generas et illam spu
mam in syrupo bulliente spargendo infunde et cum quasi ingrossescere illa spuma incepit
suavitur cum tacia removere et iterum aliam infunde donec clarus fiat syrupus
et cum cepit syrupus quasi filum facere facit si cum digito tetigeris ad tactum de
pendens adhereat coctus est et valet calori et siccitati febrium sitim reprimit
confortat et constipat Eodem modo fit syrupus violatus et syrupus nenufarinus qui
valet contra maximos calores in acutissimis egritudinibus Oleum rosatum sic fit
Quidam decoquunt rosas in oleo quod et colant Alii terunt rosas virides et in
oleo et vase vitreo soli exponunt per dies lta et hoc est bonum Secundum Nycolaum
fit hoc modo In duabus libris olei absinthii l vel viridium rosarum aquantulum ponatur
in olla posita plena super ignem in caldario pleno aqua suspenso et tam diu bu
liat donec aqua aque tertia pars minuatur in quod denuo albo panno lineo immis
sum torculari exprimatur Eodem modo fit violaceum sambucinum et mirtinum oleum
Et valet ista olea contra acutas et pacientes inuncta super epar et pulsus et
tympora et plantas manuum et pedum quoniam calorem extinguunt Aqua rosa
cea fit multis modis nam quidam habent patellam plumbeam quam ponunt super quod
testo inverso cum est ab una parte ostium unde sub eo ponatur ignis cuius grossi
tudinis duorum digitorum ne aqua saporem fumi accipiat et est testum est
fornaxella parva de lapidibus et luto facta deinde patella rosis impleatur
et capellum plumbeum ponitur super ipsam ita quod versus partem unde aqua rosata
egreditur aquantulum pendat et ignis continuo sit sub ipsa patella tamen quod
rose deminuantur in ea quod in eis fit humiditas consumpta et tunc removentur et alie
recentes in earum loco ponuntur et in aqua vase vitreo sub pipio capelli posito
aqua recipitur Deinde in ampullis ad solem posita quibusdam diebus decoquendam
relinquitur et servatur Alii volentes demere saporem fumi et odorem evitandum in
aqua rosata ponunt patellam predictam in capella in cacabo aqua pleno cuius
ita in fornaxella disposita quod ab una parte possit in eo aqua immitti quod loco eius
que ab igne consumitur succedere possit et hec est optima Et quidam in filo folia rosarum
posita in vase vitreo et suspense ne vasi ab aqua parte adhereat soli expo
nunt et desuper adeo ponunt clauditur quod vapor rosarum exire non possit et hec
est melior quam esse possit tamen valde parum et cum nimio labore fit per hoc autem virtu
tem constringendi et confortandi contra fluxum ventris et vomitum colicum detur aqua
rosata simplex vel aqua decoctionis mastici et garofilorum et piperis quod
fluxum ex debilitate virtutis contentive vel cacumine medicine quoniam ipsa nimis du
cit conveniens syncopizantibus et tardicitie pacientibus detur in potu et superasper
gatur faciei et subtilietur cute Rose sicce naribus apposite cerebrum confortant
et reparant spiritus Contra fluxum ventris aqua pluvialis in qua rose sint decocte
ad idem valet emplastrum ex rosis et albumine ovi et aceto positum super
renes et pectine Contra vomitum fiat decoctio in aceto et spongia marina
intincta ori stomachi supponatur Contra syncopin detur aqua decoctionis rosarum
detur et pulvis in ovo sorbili Item contra ruborem oculorum si sentiatur punctura
valet rose cocte in aqua et cathaplasmate an dieta flos rose qui interius
reperitur valet autem contra fluxum ventris et vomitum Item pulvis eius hinc suppositus

humiditatem eius consumit. Et non ex succo rosarum vitreum in vase vitreo per se servari per
annum. Avicenna dicit quod rosa rectificat fetorem sudoris qui in balneis administratur.
Et emplastrum de rosis coctis et contritis et non expressis positum super apostema
ta calida ea solvit

De rosmarino

Rosmarinus est quedam arbuscula parva odorifera quae latas habet frondes videtur
quod assimilatur cumpro(?) et scope. In maritimis locis frequenter delectatur et
ideo rosmarinus appellatur. Qui plantatur aut plantulis de virgis radicatis cum vel
sine. Item ramis in terra fixis temporibus mensibus quibus alie fuerint plantationes. Cali
dus et siccus est, sed excessus eius non declaratur in gradu. Folia eius et flores competunt
medicine et flos eius dicitur anthos. Unde dyanthos electuarium fit ex eo. Arbuscula
parva est et lavendes(?) dicitur ut dentrolibanos unde cum istorum recepto inveniuntur folia
debent poni. Flores autem quindecim(?) desiccari ad solem per annum servari possunt
et folia habent virtutem confortandi ex aromaticitate, dissolvendi ex caliditate
extergendi mundificandi et consumendi ex siccitate et dyaforeticam ex caliditate.
Contra syncopim et cardiacam detur dyanthos cum vino. Item fiat decoctio florum in
vino et tale vinum detur patienti contra frigiditatem stomachi et digestionem confortandam
detur dyanthos vel vinum decoctionis florum et masticis contra dolorem intestino
rum et stomachi ex ventositate detur vinum decoctionis eius et cimini. Et contra cerebri
frigiditatem fiat eius decoctio in vino et patiens capite cooperto fumum reci
piat. Contra humiditatem uvule(?) aceto vel vinum decoctionis eius gargarizet. Contra
stranguriam et das(?) florem vel saltem folia decocta in vino cathaplasmentur ad
mundificationem matricis et conceptum iuvandum fiat et fomentum et pudenda
ex aqua decoctionis florum aut in oleo decocti supponunt sibi mulieres

De rubo

Rubus notus est competit sepibus faciendis quia
reas(?) fortes et spissas et pungentes facit, sed per se non multum competit vel
plantas arborum vel aliorum spinorum admixtas habeat quibus sustentatur que
adeo sunt solide quod non flectantur et destruantur ab eo. Plantatur autem plantulis
suis quae facile inveniuntur ubi capita tangunt terram quia ibi statim radices emit
tunt. Item plantatur seminibus suis mature collectis et siccatis et usque ad initium
veris servatis et tunc seminatis. Fructus eius sunt mora que mulieres et pueri
comedunt, sed optima sunt pro porcis. Rubus calidus et siccus est ut quidam dicunt.
Constantinus tamen dicit summitates eius esse stipticas et valent contra usturas et calida
apostemata. Unde videtur quod sit frigida et sicca. Contra ruborem oculorum cortices eius cum
vitello ovorum conterantur et addatur croco et oculis supponatur. Contra quaslibet
usturas cera munda resolvatur postea addatur oleum rosatum deinde succus
tirionum eius in maiori quantitate. Contra calida apostemata folia supradicta trita
cum aqua rosata supponantur. Contra dissinteriam succus tirionum eius cum aqua ordei
vel tristere(?) immittatur vel ex tirionibus cum albumine ovi et aceto fiat emplastrum
super pectinem et renes si sit vitio superiorum lenticula quindecim(?) excussa in
succo detur ad manducandum

De salice

Salix est arbor nota satis(?) cum que plantata facile in altum salit. Haec arbor
in locis humidis et arenosis sive solutis delectatur et non multum profunde
radices facit. Plantatur optime si terra perforata cum palo ad foramina plan
ta bienalis in parte inferiori acuta foramini fortiter imprimatur et usque quasi ad
superficiem foraminis ex sabulo impleatur vel terra soluta si terra ubi plantata

sit cretosa existit demum creta superponatur. Quod si solita est terra in qua plantatur
sufficit si eadem impleatur. Secundo anno circa initium poterit si eisdem cardinibus quibus
in salice stetit opponatur. Fit autem eius plantatio de mense octobris et novembris et
februarii et melius mense marcii. Cum autem ipsius plante adhuc super salice existentibus
videris sucum infundatur. Eius autem plantatio mense aprilis et maii abradatur. Quicquid in
stipite prout superius dictum est. Parte tertio vel quarto anno inscinduntur omnes equaliter
sex pedibus super terram si ipsum formaret stipes pertice producet perticas et
longiori tempore durabit quia hec arbor tanto in ramis erit fecundior quanto est
terre propinquior et est ad inscidendum aptior. Vimineti si est in loco aeralibus expo
sito magis timet corrosionem ipsorum quam octo vel x pedibus a se invicem distare
debebunt ne si nimis spisse fuerint superfluis umbris perimant ea que seruntur
in agris. De tertio in tertium annum pertice inscinduntur videlicet subtiles iuxta salicem et gros
siores tribus vel quatuor digitis ab eo remote inscindantur rotunde vel non multum
oblique et quicquid est in salice siccum et mortuum amputetur ut fiat in eo cavatio re
mote si paulatim equaliter per omnia diffundatur ex hoc enim non perticas proceriores
et magis ramosas efficiunt et tempore longiori durabunt. ¶ Et nota quod si in eo anno
quo non inscinduntur amputentur vimina preter inutiles remanentes magis suscipie(n)t
incrementum. Ex ligno salicis solido et perticis facientibus non abscisis fiunt trabes
et minores domus satis bone et ex grossis fiunt assides et cesse et parsides et in
scissoria et multa vasa vinaria. Ex ramis vero fiunt alucaria et situle et scala.
Ex perticis fiunt vinee et ex eis et viminibus fiunt sepes et clausure curiarum
et porticorum et multa alia utilia. Hec arbor competit medicine usui scilicet cortice
folia et flores habent autem virtutem constringendi et consolidandi contra dissinteria succus
expressus ex foliis potui datus valet contra ulceratores intestinorum ~~exteriorum pro(?)~~
ex dissinteria frangit. Dicitur pulvis corticis eius combusti in potu aqua cum pulvis
ulcerationis exteriorum prorsus consolidat. ¶ Idem pulvis ut testatur dyascorides cum
aceto potui datus et cum aceto cathaplasmatus nervos et poros curat.
Item folia salicis ... aqua ... sunt et febricitantes. Refert autem dicit flores
seu semen salicis habet eam virtutem ut si quis illud in potu sumpserit filios non ge
neret sed efficietur infecunda.

De savina

Savina est arbor satis parva et habet folia quasi cypressi folia. Hec arbor satis ...
de vivit in omni loco et libenter plantatur in viridariis et in claustris reli
giosorum quia oculus et perticis est ea positis ramos convenienter viridis expandit.
Plantatur autem ramis sicut de buxa dixi in terra affixis. Hec arbor calida et
sicca est in tertio gradu cuius folia competunt medicine per biennium servari possunt. Vinum
decoctionis eius valet contra calorem stomachi et intestinorum. Item decocta in vino valet
contra stranguriam. ¶ Cathaplasmata etiam valet contra dolorem yliacum est enim dya
phoretica et diuretica. Fomentum etiam ex aqua decoctionis eius in vino valet
contra ... et etiam menstrua provocat et fetum mortuum producit. ¶ Item decocta cum
oleo et supposita idem melius operatur. Contra tenasmon ex frigida causa valet si fiat
decoctio eius in aceto et vino et fumum in patiens recipiat.

De sambuco

Sambucus est arbor nota que in sepibus nascitur et ramis in terra infixis et
facile comprendit. Ex cuius ligno grosso fiunt arcus vel mediocri et ex
grosso non nodoso fiunt sagitte. ¶ Item fiunt cannelle tinatorum et vegetum ex eius
ligno. Virtus enim eius est calida et sicca in secundo gradu medicine competit simpliciter et

principaliter cortex eius et folia et flores virtute sunt diuretica attractiva et
purgativa quam cotidianum precedente purgatione cum hora accessionis detur vinum
decoctionis corticis medianae sambuci per se datum vel cum melle liberatos (?) inficit
Ad menstruum provocandum succus corticum per pessarium pessarietur vel folia ca-
taplasmentur fomentum ex aqua salsa decoctionis corticum eius tumorem pedum
solvit et dolorem exteriorum pedum

De sicomoro

Sicomorus est quedam arbuscula parva que assimilatur sanguino in foliis lignum quod
pulchras valde producit virgas et eius cortex est pulcherrimus et adeo ad-
heret ligno quod ex eo fiunt pulchra manubria cultellorum et nascitur in nemoribus
prope alpes

De sanguino

Sanguinus est arbor satis parva que multum pullulat in sepibus et eas valde
inspissat sed spinis caret et pulchras et solidas virgas producit ex quibus fiunt
bene scale ad anguillas capiendas et vimina ipsius texendis telis optima sunt

De spina alba

Spina alba est arbor satis parva que optima est pro
sepibus quia valde acutas habet spinas nec in radicibus per agros pullu-
lat et in se optime recipit insitionem vespula et pirus et malus in ea facile compre-
hendunt sed ad debitum augmentum pervenire non possunt propter inequalitatem magnitudinis cuius
lignum habet album et solidum ideo competit pixidibus et cocleariis frigida et sicca
est in primo gradu et eius decoctio confert menstruis mulierum et podagre et
confert mollificationem stomachi

De spina iudaica

Spina iudaica melior omnibus est pro sepibus quia in qualibet folio du-
as habet spinas unam videlicet rectam magnam et acutissimam et aliam parvam retortam et
spissa cum sua pullulatione fortem constituit sepem

De spina cervina

Spina cervina non multum sepibus competit quia non est bene spinosa sed ex ea
optimi pro vineis fiunt pali qui sub terra longo tempore durant

De scopa

Scopa est arbuscula valde parva similis quasi campo cuius radix
est rotunda et adeo dura et nodosa quod ex ea optimi fiunt ciphi

De ~~spina cervina~~ tamarisco

Tamariscus est arbor calida et sicca in iii gradu
vinum decoctionis eius valet ad opilationem splenis et epatis Item constringit
... dissolvit et plus in cibo cocta ad idem valet frequens bibitio cum vase ex
tali ligno facta cortices autem sunt maioris efficacie quam folia

De ulmo

Ulmus est arbor non quia plantatur plantulis cum radicibus inseritur quia facile
qualescumque sit arbor optima et ut vites super eam ascendant Ex ligno
eius fiunt trabes et maxime domorum licet non diu durent in eis Item fiunt ex eo
... rotarum et fusoli molendinorum et scale turrium et huius valde competit
... ad ligna scindenda et vasa vinaria stringenda quia tenax est et
Item fiunt ... non facile scinditur lignum eius Item fiunt furce et furcones et competit omnibus
instrumentis quam tenacitate sicut ut ... quod rumpantur et scindantur
Et folia quidem eius optima sunt pro pabulo boum

De vimine

Vimineus est arbor non quia plantatur ut salix quia eiusdem est nature et conveniunt
in ea nascitur et habet quedam facit virgas croceas quedam nigras quedam ru-
beas Item quod in loco calido et exsiccato tenaciores virgas producunt Que vero
in umbris et in loco pinguissimo oriuntur minus tenaces fiunt Item est alia species
viminorum que certe vocantur que optime sunt pro tinis et vegetibus quia longas et ra-
mos carentes et in summitate grossas et valde tenaces virgas producunt et hoc quidem
facile comprehendit si ex virgis fiunt frusta semper eius mora et in terra infigantur

duobus solum digitis supra terram relictis quod nullo tempore in stipite aliquid ascendere debet. Ex hijs etiam fit optimum coretum si in loco palustri plantentur undique uno pede distantes qui singulis annis incidi debent.

De videcto

Videctus est arbor satis bona que in locis delectatur aquosis ex qua fiunt pro vineis competentes pali.

De zurio

Zurius est arbor cuius cortex grossus est et optimus ad planulas et cinardos quam singulis tribus annis vel quatuor ab arbore sua tolli debet et renasci ex se quod non contingit aliarum arborum que excorticate siccantur. Est enim cortex in arboribus sicut corium in animalibus cuius si quantum post abscisa sublata fuerit non renascetur in eodem statu sed cum deformitate et maxima cycatrice. Explicit quintus

Incipit liber sextus de ortis et natura et utilitate tam herbarum que seruntur in eis tam ceterarum que in alijs locis sine hominis industria naturaliter nascuntur.

Tractatus de ortis et de industria cultus ipsorum et de omnibus herbis que pro alimento humani corporis seruntur in eis. Dicendum est etiam mixtim secundum ordinem alphabeti de hijs que sine hominis industria ex ipsa elementorum commixtione in alijs nascuntur locis quibus frequenter utimur ut earum virtute corpora in aliquam egritudinem lapsa ad salutem pristinam reducuntur ut ab eius lapsu sana serventur. Quarum cognitio valde utilis est omnibus et precipue habitantibus rura ubi medicinarum compositarum copia non habetur.

De virtutibus herbarum in generali

Quoniam arbor sola per perfectam plante contingit naturam et in ipsa qualitates elementales magis recedunt ab excellentiis quam habent in ipsis simplicibus elementis herbe autem olera secundum minorem satis idem accipiunt et nomine plante et qualitates elementales in ipsis magis sunt acute et minus ab excellentiis simplicium elementorum recedentes propter quod etiam sunt minores et quia a primo humore pinguescente in terra minus recedunt nec alte elevantur. Et qui a primis humoribus virtute anime vegetabilis in ipsis quo a virtuosores sunt elementis propter debilem virtutem anime vegetabilis in ipsis quo virtuosiores sunt materia et forma que est vegetabilis anima minus vincit in eis eo virtuosiores sunt materie et forma que est vegetabilis anima minus vincit in eis eo virtuosiores sunt ad transmutandum corpora et ideo magis sunt adhibite medicine et propter hoc sunt efficaciores ad transmutandum corpora. Dico igitur ut ait frater Albertus theutonicus philosophus egregius dicere quod aliquid aliud habent a complexione quasdam aut a specie secundum sidera a complexione quidem qualitates habent ut calefacere et frigefacere humectare et exsiccare. A complexione vero habent tibi vero sicut frigefacere et calefacere humectare et exsiccare et alia adherentes et alia subtiles et penetrantes quando has qualitates fortiter et alia adherentes et alia subtiles et penetrantes et fortas in humido precipue et frigido et absque dubio ea quibus adherent exuriverent et incenderent. Ita autem est de frigiditate quando nisi forti esset mortificaret. Similiter autem est de humido et sicco adhuc autem calor nisi forti adherens in floribus nisi teneretur ab humido et a sicco aliquando passo non sentiret penetraret nisi subtilitatem acciperet ab humido et acuitatem a calido et retinentia a frigido et detentionem. A specie autem habent qualitates et operationes mirabiles sicut quod aliqua virtute purgat coleram ut scamonea et alia virtute purgat flegma ut ebulus et aliqua melancoliam ut sene et cetera. Has enim virtutes non habent a componentibus elementis neque ab ipsa complexione quia complexio non dat virtutem sed virtuti componentis ipsa dat modum agendi vel patiendi sed sunt operationes iste et

qualitates a toto specie causate a virtutibus celestibus et a virtute anime non enim unquam aliud
purgaret si potius consumeret nisi a virtute anime non enim unquam calamus purgaret si potius
consumeret nisi a virtute celesti careret Sicut operaciones sunt enim in intellectu perfecto sunt
forme per se moventes corpora in eius sunt et in operacionibus animalium sunt forme
a motoribus orbium per figuras stellarum infuse generabilibus que sunt forme per se
eis moventes ipsas ad quedam ad que qualitates elementales per illum modum in illo modo
movet Exemplum autem secundum forma femine in intellectu existente movet ad
venerea per seipsam et ipsa sibi movet in corpore instrumentum et medium per que
operetur coytus Et similiter forma artis per seipsam movet et querit instrumenta que
moveat fini suo et secundum hunc modum efficientes sunt motores orbium move
tes formas influentes sunt materie quas movet motu stellarum et celi que
sit anima in influendo formas talis corpori sibi coniuncto Hec autem forme operantes
materias generabilium et corruptibilium mirificis operantur effectibus in lapidibus et
plantis sunt enim multi effectus lapidum et plantarum que experimento accipiuntur in eis
in quibus student magici et mira per eos operantur Et iste operaciones sunt quamvis
a componentium elementorum sunt ut componentis ipsa secundum se sunt formarum secundum que influxe
sunt ab intellectualibus et separatis substanciis Nam per autem scitur quod cum prima materia nichil agit
per se sed omnia patitur et non sunt nisi tria formalia in plantis forme enim que sunt
in eis aut sunt complexionales aut celestes aut animales ex anima vegetabili que est in eis
Et forma quidem complexionalis est in eis absoluta et separata Absoluta vero est ut
calor et frigus humiditas et siccitas et iste absolute forme variantur maxime
secundum duo que sunt in plantis quorum unum est elementi componentis quantitas secundum virtu
tem in una est plus caloris in alia plus frigoris Alterum autem per quod variantur
iste forme in agendo est loci natura in quo crescit Plante enim sicut qualitates
locorum in quibus crescunt et secundum diversitates climatum variatur actio qualitatum et
plantarum plante radicitus terre adherent et sicut plurimum de qualitate loci qui
terra que sunt mobilia de loco ad locum Quinque enim animalia secundum locum sunt immo
bilia tamen sunt dura in frigiditate locorum et partes que molles sunt primitus et
maxime herbe et fugiunt mirmecium sive aloes sicut a ventis quodam corpora
tione autem iste cedunt qualitates et acuuntur et frangitur color enim acuitur sicci
domus Fugitur autem et ebetatur ab aquea humiditate et in sit quod aliquando due
plante sicut duas caliditates equales secundum essentiam et tamen inequaliter agunt secundum
eam quia caliditas unius acuta est et alterius secura Unde contingit quod una forcius agit in
profundum altera in superficie forcius que enim est in subtili humido forcius penetrat
in profundo et illi adheret et in eo aggregatur virtus eius Et que adheret grosso
sicco forte maior est et tamen non pertingit nisi ad superficiem eo quod penetrare non
potest grossa siccitas ipsius Sic autem in frigido comparatur ad siccum et humidum
quia licet omnis qualitas activa fortificetur in grossa substancia propter quod recipit eam
tamen ipsa grossicies eius impedit penetracionem et ideo minus agit in alia Quia quando est minor
vel equalis que est in substancia subtili licet forte maior sit quam alia que est in substancia
grossa tamen non perficiet operacionem suam quia evaporabit cum subtili humido in quo est
antequam compleat operacionem suam illa videlicet qualitas activa que est in
substancia subtili sed sic ea diucius agit quia retinebitur in substancia grossa ipsa quali
tas activa

De ortu et cultu ipsorum in communi

Generali sermone de ortis loquentes dicimus in primis quod aerem desiderant
liberum et spaciatum vel spaciato proximum quod patet ex eo quod tempora et loca nimie
caliditatis vel frigiditatis formidant et in eis herbe ad ultimam quasi ariditatem
perveniunt nisi tunc multis pluviis vel irrigationibus adiuventur. Et similiter videmus
quod loca et tempora mortificantis frigiditatis tollerare non possunt. Item videmus quod in locis
umbrosis nullius vel modice utilitatis existunt. Terra desiderant mediocriter
solutam et quandam pinguem quasi sicut. Creta enim et argilla sunt ortis et cultoribus
plurimum inimice et herbe ubi in ruinis soluta terra possidet in principio veris
optime qualescunt sed in estate siccantur. Item irriguum esse desiderant ut super se
rivum habeat quo possit per convenientes sulcos cum opus fuerit irrigari quod si sic
haberi non potest habeat in se piscinam vel fontem vel puteum cum loco rivi succedat
et si nullum horum haberi potest fiant fovee et multum prope vel per ortum in quibus plu
viarum humores aliquando contineantur. Unde Paladius egregie dixit quod ortus
quem celi clementia subiacet et fontano humore perfunditur prope est ut liber sit et nulli
serendi disciplina requirat. Item requirit terram pinguissimam itaque in altiori
parte sui fimum sic habeat cuius succus cum sponte fluxerit et ex eo eius sal quolibet
anno si habetur copia eius singula ortorum spacia impinguentur eo tempore quo seri
debent. Sit autem ortus domui proximus longeque tamen ab area situs ne pulverem
palearum quam herbarum folia perforat et exsiccat patiatur inimicum. Felix autem
orti positio est cum levi inclinata planicies cursus aque fluentis per spacia
discreta dividat. Si habetur copia terre orti ex parte partes eius sit dividende sic
ut hec in quibus autumpno seminabit vernali tempore pastinemus et quas seminabimus
vere complebimus autumpni tempore debemus fodere ita ut utraque pastinata deco
quentur beneficio algoris et solis. In locis autem humidis seminandis in vere
utile erit circa finem novembris multos in spacio sulcos graves ad quos labatur
superfluus arearum humor tempore saciationis ut maturius illis locis sulcis repletis
seminibus impleantur. Si enim perennia terram habet quocumque tempore anni terra nimis humi
ditatem et siccitatem tenuerit equaliter pastinari potest et statim seri sed si optime
impinguatus locus fuerit ea que sata erunt magis suscipient nutrimentum. Pastinatum
vero fiat profundum prima vice grossum cum vanga et super terram fimus spargatur
deinde cum ligonibus iterum minutatim pastinetur et quantum fieri potest letamen et
terra misceantur et in pulverem deducantur. Cum autem seminandum erit circa finem
fiant aree circa duos pedes ample et longe quantum volueris super quibus
iactabitur semen et rastro operietur et si quid terre durum in superficie remanserit
conteratur et iterum aree cum fimo operiantur maxime cum fit satio hyemalis impin
guat enim terram et a frigore semen defendit. Herbe autem scilicet lactuce blitus
borago colliculi et cetere que in eo loco permitti erant cum se cum sit pastina
tum commode circa sulcos arearum plantantur ut in sequenti habeatur que diragemia
et seminario non auferunt nocumentum ex quibus quas volueris poteris ad semen
producendum servare. Potest autem in ortis satio plurium herbarum fieri toto tempore anni
quoniam aer et terra naturaliter seu hominis industria equales vel ab equalitate non nimium
discrepantes. Est principalis et precipua satio duplex est una vernalis que fit mense
scilicet februarii vel marcii. Altera autumpnalis que fit mense septembris vel octobris in
terra quoque locis frigidis autumpnalis satio maturius fiat vernalis tardius.

In calidis vero regionibus autumpnalis semina fieri potest et vernalis maturius hoc tamen sciat
quod in temperatis locis et in calidis prefata satio vernalis melior invenitur si fieri fiat
in fine novembris vel in principio decembris quod si februario vel martio mense fiat licet
autem adventum februarii semina non nascantur quia valde maturius herbe pro condimagio
gerebuntur et porri et cepe circa poterunt transplantari. Possunt autem quando seminari
herbe separatim et mixtim verum si mixtim seminantur cum qualibet evellentur
que fuerint transplantande ut porri cepe et caules. Et ex herbis que transplantari
non debent primo evellentur atriplices et spinachia que non durant in ortis et rema-
nebunt bletes et petrosillis saturea et agnicaules et ex lactucis et feniculi
aliqua quibus ad congruam raritatem deductis sarculabuntur ut ad debitum veniant
complementum. Et herbe quidem que transplantari non debent rare serende sunt. Que vero
transplantabuntur spississime seri debent. Et est notandum quod ubi debent plantari por-
ri cepe et caules faseoli milium panicum cucurbite cucumeres melones et
citrulli possunt de mense decembris ianuarii et februarii seri omnes herbe que consumuntur ante
predictarum plantationum tempus ut sunt spinachia atriplices et lactuce caules por-
rine et cepolline et certe silices. Cavendum est etiam ne que herbe seminentur sint cor-
rupta ideoque eligenda sunt que semina intus habent alba et que magis fuerint pon-
derosa et pinguia sive grossa et in pluribus eorum sunt utilia que non excesserint
anni etatem. Sepe tamen contingit quod semina quantumcumque sint bona si iacta fuerint non
nascantur ex aliqua malicia corporum celestium impedita ideoque plerumque utile invenitur
diversa semina simul seri ne tempore alicuius seminis contrarii ex toto terra denudetur
licet enim aliquam plante seminis impediat ut superius probatum est in 4to libro tamen herbas ut
plurimum videmus quamdiu simul nasci et inveniri ut aperte patet in pratis et in locis
cetibus in quibus diversas simul herbas et raro unius tamen generis natura sic naturali motu ge-
producit quamquam sequi debemus in omnibus tamen duce. Sciendum est quod omnium herbarum
optima est satio cum luna fuerit in augmento propter causam quam superius dixi in libro 2o. Et sepe
evenit ut non sit utilis satio cum luna creverit in defectu. Herbe transplantantur ni-
tida bene pastinata cum palo sive foramine vel per se in areis vel in ultimis ex ipsis et
herbarum areas quando fuerint seminate. Transplantatio fit fere ex omnibus herbis
exceptis spinachiis atriplicibus et anetis omni tempore quo plantule aliquantulum creve-
rint et terra non fuerit nimis sicca licet non fuerit mollis ut multi requirunt.
Fit autem transplantatio ut sapor herbarum in melius commutetur et domesticetur et
que nimis spisse nate fuerint adeo rare ponantur ut sarculari possint possit
et ad debitum pervenire augmentum. Necesse est in transplantatione necte firmari radices
et in quibusdam utile est amputari radicum summitates ut in tractatu cauliz
herbe patebit. Sarculantur quoque quot herbe nocive nascuntur in eis que tamen sarcu-
lo vel manibus optime auferantur ne melioribus herbis subripiant nutrimentum
fit etiam sarculatio cum propter ad ymbrium ictus et ambulantium conculcatione terra
fuerit nimium solidata. Debet tamen sciri quod quando terra fuerit nimis sicca licet terra nimis
neri non possit herbe nichilominus recidantur que res multum proficit ortis
descendunt ortis multa nocumenta. Quia enim necessitas nos cogit ortum facere in terra
nimis solida et cretosa cui multum prodest si sabulum misceatur aut letamen vel
ruderibus et terra sepissime moveatur. Et quando terra est adeo soluta quod liquor concep-
tus facile resolvitur et ortus estivo tempore nimium exsiccatur cui prodest si creta
misceatur letamen et creta si non potest facile irrigari aut domum celestis negatur infusio

Si autem ortus est locus nimis aquosus magnis cingatur fossatis et per ipsum ortum
fiant etiam valles quibus humor aquosus superfluus defluat ad partes extremas. Si vero
fuerit nimis siccus et aridus non cingatur quia orti subducunt humores et altis
duobus pedibus palmetur quia ortus cultus si negligit siccitates et tempore canicula-
ris irrigetur et plante pinguiores obumbrentur hyeme vero rigida cooperiantur nove
seminatores ne superfluo frigore que lata fuerint corrumpantur. Contra nebulas
et rubiginem paleas et purgamenta pluribus locis per ~~orto~~ ortum disposita sic
omnia cum nebulam videris instanter comburere. Contra limaces qui eas de orto re-
moveant sint lectores. Contra formicas si habent in orto foramen cor noctue
foraminibus apponantur ut Paladius ait vel origano vel sulfure tritis fo-
ramen asperge. Si deforis veniant omne orti spacium cinere candore
tingens si feceris lineam de oleo non audebunt intrare donec fuerit exsiccatum
sed hoc est difficile sed est utile hoc facere circa arbores parietes formicas. Contra
erucas semina que spargenda sunt ne succo madefiant vel sanguine erucarum
vel per manus puerorum colligantur et occidantur cum ortum infestant. Item
mitte olera per multa pondera aliter porretta serendum ut olea infesta non
generent animalia in corio testitudinis omnia semina que sparsuris et succa vel meta
locis pluribus et maxime inter caules sere. Contra mures et talpas prodest
in ortis gattos aut mansuetas mustelas. Aliqui foramina eorum terra vel succo
agrestis cucumeris implent. Et alii foramina cum pastino usque ad terram soli-
dam exuunt et in egredientes animalia occidunt. Postea omnia semina orti serunt et agri
ab omnibus malis et noxiis animalibus aut monstruosis intacta servari si succo radicis
agrestis cucumeris et erucarum inspecta maduerint. Herbe colliguntur pro cibo
ipsis recisis cultello modicum super terram et ex multis sola folia colliguntur que
ad debitum quantitatem pervenerint augmentum ut in bleta scariola borragine petrosillo
et in caulibus observatur. Sed in hyeme caules totaliter inciduntur. Porro in herbis
omnibus exceptis petrosillo et feniculo et salvia et quibusdam aliis si sepe stirpes
cum nate fuerint vel creverint auferantur longiori tempore sine seminibus virides habebunt.
Verum pro medicina oportet colligere postquam integre inceperint habere quantitatem quam-
diu antequam florum alteretur color cadat sed semina colliguntur postquam termini eorum finiunt
et exsiccantur ab eis extraneitates et aquositates et radices semine desunt. Cum autem
foliorum casus flores non colligere oportet post complexione integram an exterminatam et
casum sed tota herba colligi debet cum ad suam integritatem pervenerit. Et fructus quidem
sunt colligendi postquam finiunt complementum eorum et antequam sunt ad cadendum parati et
que colliguntur de serotino bona meliora sunt et magis servabilia hiis que colliguntur
in eius augmento. Et similiter que colliguntur in claro aere meliora sunt hiis que
colliguntur in dispositione humiditatis aeris et vicinitate ipsius pluvie. Et silvestres
quidem domesticis sunt fortiores et minoris quantitatis secundum plurimum. Et ex silvestribus
montane sunt fortiores et ille quarum loca sunt ventosa et sublimia sunt etiam fortio-
res. Amplius sciendum quod virtus herbarum debilitatur post duos aut tres annos secundum plurimum.
Herbe flores et semina servanda sunt in locis siccis et obscuris que sacculis aut
vasis coopertis melius servantur ne odor et virtus evanescat et precipue flores. Ra-
dices autem melius in subtili arena servantur nisi sint radices que siccitate servantur
que similiter in loco sicco et obscuro melius servabunt. Semina tamen porrorum et
ceparum melius quam aliarum in suis siliquis servabunt. ~~Dicitur de alleo~~

Allium de mense Novembris optime plantatur in terra **De alleo**
maxime alba et subacta sine stercore licet multa terra et stercorata proveniat
melius et seri potest mense Septembris et Octobris Februarii et Martii et in locis calidis mense
Decembris et si dimittantur in terra quousque matura sint reponuntur eorum radices et
folia et faciunt semen sequenti anno quod seminari potest et allea producit Plan-
tantur in areis uno palmo distantes Que possunt poni in areis herbarum duo aut
tres acies in qualibet sarculanda sunt frequenter ut melius eorum capita crescant
si bene capitata fieri volumus ubi ceperint eorum stipites producere penculcata ita
siccata remittere ad ea Colliguntur cum eorum stipitibus sed amodo sustinere non possunt
in loco defumo et claro Asserunt quidam quod si serventur bina sub terra posita et sub
terris bina latente vellantur odoris feditate carebunt Item in paleis condita
vel fumo suspensa durabunt Allium calidum et siccum est in medio quarti gradus
virtutem habet consumendi dissolvendi et expellendi venenum quod morsus venena-
torum animalium accipe allium et tere et cathaplasmetur siccus est intrinsecus receptus
dissolvit venenum unde tyriaca dicitur rusticorum Contra lubricos accipe
allea parum piperis petrosilini succum mente et acetum et fiat inde salsamentum et come-
de cum pane vel carnibus ad aperiendas vias epatis et urinales meatus fiat
salsamentum cum vino et succo herbarum diureticarum et detur pacienti Contra
stranguriam et dysuriam et dolorem yliorum accipe allea et coque in vino et oleo et
facias inde emplastrum et impone pectini et circa virgam et loca dolencia Allium
visum obfuscat et desiccat et toti corpori nocet si ultra modum sumatur quia generat le-
pram apoplexiam et maniam et multa alia mala Avicenna insuper dicit quod allium
decoctum clarificat vocem et gutturis et confert tussi antique et doloribus pectoris
ex frigore Ysaac dicit quod parum dat nutrimenti allea et sunt nociva coleris
et calorem naturalem habentibus frigidis et humidis naturaliter urinam provocat et ventrem
humectat et sitis vero gravem faciunt sed volentes calorem eorum nocumentum vita-
re bis ea elixet deinde comedat cum aceto **De atriplice**

Atriplex seritur mense Februarii et Martii et Aprilis et ceteris mensibus usque ad
autumpnum si potest irrigari et non desiderat transplantari Et aliquando
seritur mense Decembris in terra bene culta et stercorata et melius provenit si ibi non
fuit seminata Potest autem seri per se in suis areis et simul cum aliis herbis semper
amputanda est ferro quia pullulare non cessat Sepe etiam rigari desiderat si
tempore magne siccitatis fuit semen eius per quatuor annos servari potest Atriplex
frigida est in primo gradu humida in secundo parum nutrit eius enim liquor est aquosus et cito
digeritur et ideo est ventris solutiva Cathaplasmata super calidum apostema illico ex-
pergerat et sanat Semen eius mundificativum et colativum prodest utile est yctericia
habentibus que nascitur de epatis opilatione ex qua duabus dragmis cum calida
aqua potum datis coleris valde provocatur vomitus **De anexio**

Anexum desiderat terram bene pastinatam et pinguem et optime provenit si humore
invenitur et stercore Seritur mense Februarii et Martii per se et cum aliis herbis A-
nexum calidum est et siccum in tertio gradu Alio nomine dicitur ciminum vel feniculum romanum
et est semen cuiusdam herbe que sibi nomine appellatur Quod virtutem autem habet consumendi
et dissolvendi potest autem servari per quatuor annos in multa efficacia Cum lavatur fa-
cies ex aqua ipsius clarificat eam et sibi acceptus ipsius et usus cum mensura sed
nimius usus eius faciem citrinat Contra ventositatem indigestionem et

occidat eructuationes detur vinum decoctionis anisi, feniculi et mallitis vel
pulvis ipsorum in cibis addito pulvere cynamomi et dolorem intestinorum ex fri-
giditate mitigat. Contra vicium matricis ex frigiditate valet decoctio eius cum
trifera magna. Contra epatis opilationem detur decoctio eius cum aliis rebus diu-
reticis. Contra livorem ex percussione et precipue si sit in facie et oculos conteratur
cum cimino et superponatur cum cera calefacta. Ad augmentationem lactis et spermatis
valet pulvis eius sumptus in cibo et potu et hoc operatur aperiendo meatus lactis
et spermatis

De aneto

Anetum desiderat eandem ortorum culturam et seritur februario et martio septembri et octobri
et in locis calentibus etiam mense decembri. Eundem celi statum patitur si in tepidiori
locatur rarius seratur et irrigetur si non pluat. Aliqui semen eius non obruunt opinan-
tes quod ab ave nulla tangatur. Anetum calidum et siccum est in 2° gradu cuius semen prin-
cipaliter competit medicine secundario radix. Recens non sicca nullius est utilitatis. 3° herba.
Semen per triennium potest servari melius tamen est si annis singulis renovetur. Decoctio her-
be et seminis valet ad stomachum et dissolvit et laxat augmentat. Contra dolorem matricis fiat
ex ea cum aneti bulliatur in vino et cathaplasmetur. Semen eius vetustatem et
tumorem et inflationem dissolvit et si folia vel rami eius et ipsum semen veterem de humoribus
putredine mundificat. Habet etiam competentem extinguendi singultum de plenitudine factum.
Quod si urat calidum et siccum est in 3° gradu et valet contra ventositatem putrefactam et duritiam et nervorum
natam. Avicenna dicit quod assuefactio comestionis aneti debilitat visum.

De apio

Apium mense februario martio et aprili et maio seri debet et nitrum multiplicatur.
In cetera et eius vetustiora semina citius nascuntur et novella sunt serius se-
minanda. Apium aliud est silvestre aliud domesticum. Et domesticum aliud ortense
aliud agrestum. Quod in montibus nascitur calidum est in principio 3ᵘ gradus et siccum in medio
eiusdem coctum vel crudum esui datum opilationes aperit urinam provocat et ventrem stri-
git. Habet autem competentiam in eorum constipationes dissolvendi et materia humoribus
faciendi et quod ad stomachum vulvam et caput attrahendi aut nocet epilen-
ticis et pregnantibus et vomitum inducit. Vinum decoctionis eius torsionem ventris
frangit ex vetustate competit. Semen maioris est efficacie 2° radix 3° herba
frangit ubi rane morantur vel eo quod renibus opilatur parum est calidum vel digesti-
bilis est et talia quenices et cathaplasmate de eo et uncta partis super stomachum eius
ardorem mitigat. Silvestre dicitur apium risus eo quod melancolicum purgat
humorem ex cuius habundantia tristicia generatur. Apium vero in vino vel aqua decoctum
stranguriam et dissolvit et fumigium ex eo factum menstrua provocat vel succus eius suppo-
situs et non quod apium risus ore sumi non debet quia in quibusdam locis adeo vehemen-
tissimum est nocivum quod si sumatur est causa mortis

De absintheo

Absinthium calidum est in primo gradu et siccum in 2° duas dicit habere virtutes contrarias
scilicet laxativam et constrictivam. Prima ex caliditate, 2ª ex grossitie et ponticitate
substantie unde non est dandum nisi materia existente digesta. Debet autem colligi et medio
maii et in umbra siccari. Contra lumbricos in inferioribus intestinis existentes
detur cum pulvere centauree vel persicarie vel nucleorum persicorum vel foliorum. Ad
menstrua provocanda pessarium fiat succus eius vel fiat suppositorium ex eo et apio
et artemisia coctis in oleo. Contra ebrietatem detur succus eius cum aceto et aqua
calida. Ad duritiem splenis absinthium coctum cathaplasmetur quod dolorem et

liuore membrorum ex percussione ex succo absinthii et pulvere cimini et melle
fiat emplastrum. Contra vermes aurium instilletur succus eius. Succus eius potatus
visum clarificat et oculis impositus ruborem et pannum removet. Libros et pannos
a vermibus tutos reddit et incaustum et cartas a corruptione conservat

De Artemesia

Artemisia que alio nomine dicitur mater herbarum calida
et sicca est in 3° gradu. Folia eius magis quam radix competit medicine et viridia
magis quam sicca. Valet contra sterilitatem que fit ex frigiditate non si esset ex calidi[tate]
magis obesset quod satis perpendi potest ex complexione mulieris si est macer vel
pinguis detur ʒ° pulvis eius cum pulvere bustor bistorte et nucis muscate
cum melle confectus vel syrupo simplici in modum electuarii. Item balneetur in
aqua in qua cocta sit artemisia vel ex tali aqua fomentetur vulva vel ex ea et
oleo ei fiat suppositorium. Ad menstrua provocanda fiat pessarium ex succo eius.
Contra tenasmum ex causa frigida paciens recipiat fumum eius per anum et herba
calefacta et super lapidem posita sedeat super eam.

De Aristologia

Aristologia duplex est scilicet longa et rotunda et utraque calida et sicca est in 3°
gradu radix magis quam folia competit medicine. Radix colligitur in autump-
no et exsiccata potest per biennium servari in multa efficacia. Et folia cum flori-
bus virtutem habent dissolvendi et consumendi et expellendi venenum et servari
potest per duos annos. Contra venenum et morsum venenatorum animalium detur
pulvis eius cum succo rute. Pulvis etiam eius carnes corrodit in vulnere et
fistula. Ad expellendum fetum mortuum coquatur vino et oleo radix eius et
fiat inde fomentum more femine. Pulvis etiam eius cum aceto commixtus cutim op-
time a sarne et scabie mundificat. Albertus dicit quod habet mirabilem virtutem
in attrahendo spinas et alia carni infixa. Hoc idem dicit Avicenna. Item dicit
quod mundificat sordes auris et confortat auditum quando ponitur in ipsa cum melle
et prohibet saniem si ponitur in ea. Et si liniatur super splene cum aceto confert
valde et rotunda in omnibus est fortior

De Abrotano

Abrotanum est calida et humida in primo gradu. Est subtiliativa et attractiva
valde eius emplastrum prohibet attractionem nervorum ad membra. Item pro-
hibet lapidem in renibus et provocat menstrua sedendo in eius decoctione et
confert ulceribus eius et eicit secundinam et fetum et confert coadunationi oris matri-
cis et aperit ipsum et diuretici eius bibitum confert et modo emplastri suppositum et
ponitur ex eo usque ad quantum est

De Affodillis

Affodilli tertium capita et albucum idem est calidum et siccum est in 2° gradu folia
eius sunt similia foliis porri. Radix eius competit medicine magis quam herba et
viridis melius est quam sicca. In radicibus eius inveniuntur quedam capita in modum tes-
ticulorum diuretica habet virtutem attrahendi consumendi et dissolvendi et valet
ad ea ad que valet anetum et eodem modo. Item valet contra maculas et omne vicium oculorum
hoc modo accipe ʒ croci et ʒ ʒ mirre bullias in libra ʒ boni vini rubei
et libra ʒ succi affodillorum usque ad partis consumptionem vel ponatur ad solem
in vase cooperto tot dies quod ad medietatem deducatur miro modo prodest si tali
collirio illuminantur oculi

De Acetosa

Acetosa frigida et sicca est in 2° gradu in ipsa est stipticitas et sedat coleram
et eius humor est laudabilis. Radix eius cum aceto confert scabiei ulcerose et
excoriationi unguium et ex ea fit emplastrum scrophulis ita quod dicitur quod radix eius

suspendatur in collo liberat eas mitte ea Et eius decoctio cum aqua calida confert
prurigini et siti ipsa in balneis est utilis et comeditur propter desiderium vini

De blita

Blita desiderat terram pinguissimam humidam stercoratam et
subactam ut optime proficiat seritur eam quando propter cibum queritur mense decembris
februarii et marcii precipue sed potest fere toto tempore seri si terra inveniatur equalis Et optime
quando spissa fuerit rarificatur et alibi transplantatur cum aliquantulum creverit ut sit
quinque vel quatuor foliorum radicibus fimo recenti obrutis Et quando invenitur in loco ubi
fuerit seminaria emissa et seminantur areis plantetur cum ipsarum ab utraque parte
sulcorum quia potest seminari in areis ubi sunt melones et citruli et cucurbite
cum incipiunt ramos extendere sed sit ibi cepe sed non quando remanebunt remotis
melonibus citrulis vel cucurbitis Et sarrilanda est sepe et ab herbis inutilibus
mundanda si per se sola fuerit Sed blita quando propter semina colligenda seritur optima
est si mense seratur augusti deinde mense ianuarii per sulcos ortorum vel per areas
transplantetur hec enim postea meliora semina ferunt Et non quod ex eodem semine blite
nascuntur quedam nobiles quando primo anno semina non producunt sed solum anno sequenti
et hec sunt propter esum servari Et quedam nascuntur ignobiles quando prima estate surgunt
in stipite et semine producunt et hec dissipentur ex orto Item seri potest per se
et cum aliis mixtim que remanebit et sarculabitur remotis ceteris herbis eius
semine quia per annos durat Blita frigida et humida est in tertio gradu laudabiliter
omnino generat ventrem lubricat et quietat calidos naturaliter vel accidentaliter calefactos et
sitim extinguunt Blita lendes et alias immunditias capitis et faciei maculas
emendat capillos reparat capitis et generat malos humores nutrit si nimis
sepe in usu habeatur ut dicit Dyascorides Arpocras autem dicit quod super eius radicem
sicut et super caulem potest plantari surculus quem tandem corroborata radice in
arborem transmutat

De boragine

Borago seritur mense augusti et septembris et optime de mense aprilis vel
sola in areis vel contra novellas areas aliarum herbarum nec apte a tempore seri potest
et transplantatur congrue fere toto tempore anni Semina eius colliguntur seminatura ne de
siliquis suis cadat et herba cum seminibus per duos vel tres dies ponitur in actum
ut semina maturitatem recipiat complementum et super linteamine contunditur super quod
semine facillime cadit alioquin enim herba non possit semine per duos annos servatur
Borago calida et humida est in primo gradu habet autem competentem leticiam generandi simul
vino mixta potui detur flos eius valde confortat unde valet cardiacis et tam
tritus et cum melle vel zucaro potui datus canales pulmonis et pectoris
optime mundat optimum sanguinem generat unde valet convalescentibus ex egritudine
sincopizantibus cardiacis et melancolicis comesta cum carnibus vel condita cum sanguine
Contra sincopim datur sirupus eius ex succo eius et zucaro factus Contra
cardiacam addatur dicto syrupo pulvis de corde cervi Contra ptisicam
comedatur frequenter cocta cum carnibus Item cinis et scariole utantur

De basilicon

Basilicon vel ocimum calidum et siccum est in primo gradu
Cuius tres sunt species scilicet garofilatum quod habet minuta folia et hec maioris est
efficacie Item est bruscatum quod latissima habet folia Et est aliud quod mediocria
habet folia Hec herba ex aromaticitate habet virtutem confortandi et ex qualitatibus
dissolvendi consumendi extergendi et mundificandi contra cardiacam et sinco
pim igitur herbe decoctio detur cum aqua rosacea Ad idem valet vinum in quo eadem
herba per noctem stetit et si in eo cocta fuit tale vinum multum confortativum et

aromaticum est et contra podagram et contra indigestionem et fluxum ventris ex frigiditate. Sed contra fluxum valet precipue si herba vel semen eius decoquatur in aqua plu-
viali cum modico acacie et talis aqua detur patienti. Item valet ad matricem
mundificandam et menstrua provocanda

De betonica

Betonica calida et sicca est in quarto gradu. Folia eius precipue competunt usui
medicine, viridia et sicca. Ad dolorem capitis ex frigida causa fiat garga-
rismus ex colatura coctionis eius cum stafisagria in aceto. Contra dolorem sto-
machi detur decoctio eius in succo absinthii cum aqua calida. Ad matricem mundifi-
candam et conceptum iuvandum fiat fomentum cum aqua decoctionis eius. Fiat suppo-
sitorium etiam et detur electuarium confortativum ex pulvere eius et melle.

De branca ursina

Branca ursina calida et humida est in primo gradu,
virtutem habet molliendi. Contra apostemata frigida conterantur folia eius cum
assungia porcina veteri et supponatur. Contra vitium splenis fiat unguentum
ex ea contrita diu in oleo macerata et colature eius addatur cera.

De bistorta

Bistorta est radix cuiusdam herbe sibi nomine
appellate que frigida et sicca est in secundo gradu vel tertio. Virtutem habet constringendi con-
solidandi et confortandi. Contra vomitum ex debilitate vel furore pulvis eius
conficiatur cum albumine ovi et super tegulam coquatur et detur patienti. Contra dis-
senteriam detur cum succo plantaginis. Ad menstrua constringenda fiat fomentum
ex aqua decoctionis eius et pulvere eius.

De cucurbita

Cucurbita desiderat terram pinguem bene subactam stercoratam et humidam. Plantatur
autem aprili et martio manu tribus vel quatuor pedibus distantibus hoc modo, videlicet
grana sic mittantur et tribus digitis in terra ut radix deorsum et acumen
sursum maneat elevatum. Sed per noctem antequam plantentur mittantur in vas aqua
plenum. Deinde grana citarius nascentia plantentur. Alia que non nascuntur in loco ubi
ponuntur misceatur cum terra letamine. Non plantentur in foveis ne pluvie aggregentur
in eis et germine extinguat. Cum bene nate fuerint et elevate modicum super
terram sarculentur et circa eas terra ponatur et cum opus fuerit sufficienter irrigentur.
Et si plantate fuerint in modica terra mota cum augeri incipiunt tota terra
vicina circa eas fodiatur profunde ut radices possint extendi per spatia diver-
sa. Cum creverint cooptura fiat desuper ad modum vinee ad staturam hominis et
ramis foliatis ponantur desuper propter umbram et super ipsas cucurbitas propter calorem
herba ponatur ut melius crescant vel sinantur ire per terram eorum vites si placuerit.
Cum multum procedit ut multa et tenera poma faciat si ipsius capita principalia
et grossiora modicum in summitate rumpantur ut ramos faciat qui poma pro-
ducat. ¶ Item iuvenis est modus plantandi maturius cucurbitas et melones
et huiusmodi maturius fructus ponatur parum de terra trita super massam fimi
calidi nuper extracti de stabulo de mense martii et super dictam terram plantentur
semina. Hoc cito nascentur propter fimum calidum et fimum eius. Et nata defendatur mo-
dicum in noctibus a pruinis cooptoriis aliquo et tempore quo pruina cadere desi-
tit statim cum modico illius terre et fimi transplantentur in ~~loco~~ loco ubi vo-
lueris eas esse. Que vero pro seminibus servare volueris grossiora que de primis nata
fuerint usque ad hyemem in vite sua indurari dimitte. Deinde ad parum fumum
suspende ubi semina optime servabuntur. ¶ Et nota quod grossicies appendicii futuram
cucurbite magnitudinem indicat et cum plantare volueris apias et quod quanto in
altiori loco in cucurbita semina fuerint tanto longiores crescebunt.

Et quanto magis in parte inferiori fuerit tanto longiores cucurbite nascuntur
Et non quod semina posita non fuerint per contrarium situabuntur Cucurbita frigida et
humida est in 2° gradu flegmaticum chimum generat ventrem aperit calidis natura et appe-
tentibus colericis naturaliter ipsorum calorem mitigat et sitim extinguit et est eis optima et maxime
si cum cotanis aut malagranatis succo aut agresto aut aceto malorum granatorum detur
flegmaticis autem detur cum pipere synapi vel menta et in pasta involuta assetur
et succus in pasta inclusus potui detur calorem febrium mitigat et sitim exti-
nguit In acutis febribus datur aqua eius vel syrupus ex ea factus et ipsa cum
carnibus cocta colericis in estate confert Semina eius frigida et diuretica sunt
propter subtilitatem substantie et precipue aperitivis medicinis Contra opilationem epatis
renum et vesice et contra apostemata pectoris semina bene mundata a corticibus suis
bene terantur et in aqua ordei aliquantulum coquantur et aqua colata potui detur
patienti Si autem non potest bibere talem aquam fiat ex ea syrupus et detur Et non
quod maiorem habet efficaciam si non bullierit sed ablectetur De cucumeribus et citrullis

Cucumeres et cytrulli desiderant eandem terram cum cucurbita
et eisdem mensibus et eodem modo plantantur et circumfodiuntur sed debent habere meliora
intervalla et maiora et postquam nati fuerint non rigentur quia irrigatione facile
destruuntur et cum plantata fuerint eorum semina post sex vel octo dies inquirantur
ne sint corrupta quod scietur si dura sint vel apparuerint quod si mollia sunt non sunt
bona eorum loco ipsorum alia sunt ponenda et iterum post sex dies inquirenda et alia
ponenda si inveniantur corrupta herbis mundantur et non sartione et rincatione
non indigent Sed semina omnino lacte et mulsa maceretur dulces nascuntur et
candidi longi et teneri Et si aquam in patenti vasculo sub eis ponas duo
bus passibus palmis inferiorem tales fiunt ut habet Gargilius Martialis affirmat
Cucumeres et cytrulli frigidi sunt et humidi in 2° gradu et sunt valde indigesti-
biles et citrulli deteriores sunt cucumeribus et in utrisque pars exterior est
durissima ad digerendum sed medulla ipsorum frigidiorem generat chimum habentibus
calidum et fortem stomachum et excitantibus in estate confert cum suba sua.
flegmaticis vero et otiosis nocet multum et specialiter stomacho et nervositati eius
Sed aqua sive succus ipsorum confert febricitantibus et sitim sedant non comeduntur
cocti sed cruditer tamen sed cucurbite cocte solummodo comeduntur Citrulli quanto mino-
res teneriores et viridiores seu acriores sunt tanto meliores ut boni sunt
postquam eorum substantia et durities et color ad citrinitatem accedit Sed cucumeres melio-
res sunt cum maturi existunt quod cognoscitur cum molles sunt et fiunt leniores

Caules in omni aere proveniunt et desiderant terram pinguem De caulibus
stercoratam et profunde fossam et amant potius terram mediocrem quam sabulum aut
cretam Caulium quedam habent folia lata plana et grossa et hec quidem habent
in partibus multis Et quedam habent folia crispissima et hec licet sint boni sunt tamen
minus mundi propter erucas et alias vermes que nimis occultantur in eis Sunt etiam
quedam caules habentes folia magna et subtilia et aliquantulum crispa per totum
qui caules romani dicuntur et hi meliores sunt omnibus magisque coquibiles
si terram valde pinguem habuerint nam in marcia non sunt aliis meliores Semi-
nari possunt et transplantari toto tempore anni quo terra non fuerit congelata aut adeo
sicca quod coli non possit et durat eorum semina per 4or annos et quod seritur de
mense februarii et martii octobris et aprilis et maii habentur tota estate et hyeme

donec pruinis et frigoribus destinantur. quod si stipites eorum non evellantur in vere produ-
cunt semina que cum matura fuerint colliguntur. Verumtamen si plures auferantur ab eis
ramusculi seminum cum nascuntur ita quod minima seminis conserventur minuuntur et postea folia
pulchra producunt et per annos plures eorum vita durabit. Quidam tamen minus facile
semina producunt et hii non possunt sic facile conservari. Alii sunt qui non sic facile semina
producunt et hiis precipue competit hec cautela et quod seminantur post medium augusti usque
ad octo dies intrante septembri deinde transplantantur de mense septembris vel
octobris cum aquam(?) evenerit erunt magni et pulchri in quadragesima sequenti
et post ipsam et semina non producunt et gelu et pruinam hyemis non timebunt
Si vero ante dictum tempus serantur semina producunt in quadragesima et etiam non convenien-
tes erunt. Quod si post dictum serantur tempus nimis teneri et debiles erunt et ve-
menti frigore hyemis non durabunt et hoc in partibus tuscie et bononie est probatum
spisse valde seri possunt et irrigari si tempus fuerit nimie siccitatis. Et nota quod
caulium semina per x annos durare possunt servari. Cum non plantantur in foramine
cum palo facto amputentur summitates radicum ne cum ponuntur sursum plicentur
quod eis magnum nocumentum afferet. Et nota quod ponendo sunt plante teneriores
maiorum quia licet serius compendant tamen fortiores fient. vel est utile quod frangatur
vel molli letamine radices liniantur. vel quod terra sit mollis valde et in medio
sicca sit plantari vivunt licet extenuentur folia donec veniente pluvia primo confor-
tabitur vigor eorum. Et non solum caules in mense marcii vel aprilis plantari
sunt et quod iunii vel iulii vel augusti mense plantantur erunt in hyeme magni
plantantur autem soli in loco ubi nichil aliud est et optime sibi per sulcos
cum ordinatim et separatim aliarum sunt una acies per sulcum vel due una sic a qualibet
parte sulci per unum brachium vel minus ab invicem separati et quanto rariores plan-
tantur tanto maiores efficiuntur et quanto spissiores tanto minores. Quidam caules
quos dicimus per xl. et plantados optime plantantur inter magnos caules
in duplo spissiores quia ipsi magni sunt possunt optime culta terra et quasi in pul-
verem redacta que remanebit maioribus evectis et poterunt ramificari
ut magni fiant et durent per totum annum et tota illa estate semina non producent
Quidam plantari possunt per agros inter milium panicum et fabas et per sulcos fru-
menti et aliorum generum et inter ciceram et in sulcis melonum et cucumerum
Quidam plantari possunt in vineis et in eis bene proveniunt sed eas maxime ledunt
Comptum est enim calibe et inimicum vitis et debilitare plurimum et adurere plu-
si fuerint et ipsam. Et caveant cum caules plantas ne terram terre subingeras quod
summitas stipitis plantule remaneat super terram quia statim planta periret
Caules sarculandi sunt et ab herbis inutilibus liberandi et cum post messam sicci-
tatis venerit pluvie quibus renovari sperantur auferantur ab eis folia in-
utilia que sicca fuerint vel forata. Caulis frigidus et siccus est in primo gradu
et durus. dicit quod est siccus in secundo turbidum et melancolicum generat sanguinem et
eius nutrimentum est parum cum vero coquitur cum carne pinguium aut gallinarum cum
bonum parum ius eorum ventrem lubricat et urinam provocat eorum vero corpus est
siccum unde est constipativum si sunt gustus sic recepti in hac actione separati sed
solum ius datum solvit et substantia sola constipat. Nocumentum eorum auferetur si
elixentur et aqua proiecta coquantur in alia cum pingui carne percandum a
suis et cum pipere vel cimino et aliis dentur. Avicenna dicit quod eius decoctio

et semen tardat ebrietatem et ex superfluitatibus eius est expulsiva lingue et facit sompnum
et comestio eius clarificat vocem Galienus dicit quod si caules assati dantur pueris ad
maduritudinem faciunt eos citius ambulare Plinius dicit quod folia caulium mirabiliter
sanant vulnera canum Ysaac dicit quod caulis parum coctus solvit ventrem et multum coctus
stringit eum Idem dicit quod caulis confortat nervos unde valet paraliticis et tremulosis
lactis ubertatem prebet et eius succus valet contra venenum et contra morsum canis rabidi

Cepe desiderat terram solutam pinguem et optime subactam **De cepe**
eorum semina tribulata durant per annum tantum sed in maxima suspecta propter tenui fuerit
illesa servantur a quibusdam de mense novembris et principio et marcio per totam tertiam
et fit super ipsorum seminarium velud perculam de aquibus strumibus cooptum ut aqui
lone per unum brachium et per duos versus meridiem elevatum Et a multis serit mense
decembris marcii cum primum post hyemem serii possunt sole seruntur in areis et mixti
cum aliis herbis seri possunt cum equinoctium evenerit sed sit de mense marcii aprilis vel
primum plantantur in areis per unum semipedem vel spannam abinvicem separate et in
area quatuor acies poni debent quas vero vis ad maturitatem comedere plantabis
in areis ubi sunt cucurbite cucumeres citruli et melones et cum hec crescunt
tunc cepe tolluntur ubi eciam si dimittantur ad maturitatem pervenient licet non sint
ita grosse sicut hec species que in areis sole ponuntur Cum plantari debent resecantur
dantur radices usque ad grossitudinem unius vel medium digiti et impone cepe et per
unum digitum tantum sub terra mergantur hec enim planta adeo facile comprehendit quod
si solum ponetur vel caderet super terram vel ad partes longinquas portaretur eciam
discoopta vel in terra que arida sicut non optime pulverizata plantaretur summa
facilitate nascetur et augebitur sepe circumfodi desiderat et ab herbis quibuslibet
liberari quod si terra eorum anno stercorata non fuerit debet plantacionis tempore stercorari ut
optime convalescant Colliguntur autem cepis maturis quod patet cum se sustinere non possunt
et amodo non augentur meliores earum plantantur de mense augusti ut anno
sequenti faciant meliores non plantantur in vel ut video heant mediocris
non fuerint quia cum luna crescente fuerint clara et sicca ad comedere me
lius serviuntur in loco obscuro et sicco Cepe calide sunt et humide in secundo gradu
prius sepius comeste cum sui acumine humores malos generant in stomacho sitim
inflacionem ventositatem capitum dolorem atque insaniam faciunt per fumum ex
eis ad caput ascendentem et cerebrum pervertente vel assuescentes eis cadunt in
iamam et terribilia sompnia et melancolica eveniunt propterea consuetudine eorum
ea comederet Crude non comesta nichil nutrimenti corpori tribuunt sed si elixantur
et aqua proiecta in alia coquantur dant nutrimentum bonum et maxime plurimum si cum
carne pinguissima et bono condimento odifero condiantur Si autem cruda propter
medicinam moderate sed oportet sumantur calorem inducunt et grossos et viscosos
humores incidunt ora venarum aperiunt urinam et menstrua provocant et appeti
tum augmentant et venerem suo calore et humiditate augmentant Succus earum nari
bus immissus vel si odor earum naribus fuerit attractus caput optime purgant
Crude vero comeste incrementa capillorum prestant Avicenna dicit quod in cepe est acui
tas incisiva amaritudo et stipticitas et quod est longum est acucius et rubeum
est acucius albo et siccum humido et crudum cocto et in ipso est attractio sanguinis
ad exteriora quare est rubificativum cutis Cepe propterea cum comeditur propter cum ...

nocumentis aquarum et semen eius delet morfeam et cum frictum in ciminum alio
pane ex eo confert valde et ipsum cum melle eradicat verrucas et plinius usum
facit suber et est ex eis que nocet intellectui propterea quia generat humorem malum

De cimino

Ciminum desiderat terram pinguem et aerem calidum
et seritur de mense martii calidum et siccum est in 3° gradu propter quod anisus ut
fenum virtute habet diureticam et fumositatem subtiliandi vinum sumptum in cibis
et potibus et salsamentis digestionem confortat vinum decoctionis eius et fructuum
siccarum et seminis feniculi dolorem et torsionem intestinorum ex ventositate miti
gat Item vinum valet contra frigidam tussim Contra timorem faciem cimini
et ficuum bene tritum in vino coquatur et emplastrum fiat super locum dolentem ponatur
Contra frigidum reuma capitis pulvis eius et baccarum lauri simul in testa calefiat
et in sacculo positus capiti supponatur Contra sanguinem oculorum vel in percussio
ne pulvis ciminum vitello ovi confectus super tegula calida ponatur
et dimissum per medium sepius supponatur Contra livorem ex percussione vel alio
factum dum recens est pulvis cimini subtilis bene confectus ad ignem et sepius appo
situs optimum remedium est Et nota quod frequenti usu cimini fit discoloratio cutis id
fures moreres quia multum comeditur et ad istum finem sunt multum crocei et de hoc
sume glantur

De croco

Crocus est duplex scilicet silvestris qui seritur ... sicut alie herbe que est modice
utilitatis sed facit altum stipitem et multas maculas in quibus nascitur
crocus qui cum apparet in ortu solis colligitur Item est bonus crocus domesticus qui non
seritur quia semina non producit sed cepulle eius colliguntur de mense aprilis vel maii
et dimittuntur octo diebus in acervis ut macerentur et tunc mundantur et
siccantur in loco calido non tamen ad solem ne coquatur Cum sunt mature cognoscuntur
quia tunc folia eius sunt sicca et servantur usque ad mensem augusti et tunc vel ante
vel una separata ab alia in areis pastinatis plantantur cum radicibus quas habent
per unam spannam distantes et quatuor digitis subterrantur in sulcis et duobus vel
tribus annis dimittantur et quolibet anno de mense aprilis si fuerint folia tunc sunt sicca
et de mense maii iunii et iulii si herba nascitur in areis evellatur sappando
terram per totum in superficie per duos digitos deorsum ut non tangat cepe et
si placuerit circa finem augusti aut de mense septembris radatur terra ut area et
ab omni viditate mundetur demum nascentibus floribus colliguntur et crocus siccatur ad
longinquum ignem et in aliquo loco clauso servatur et elapsis duobus vel tribus annis totum
evellitur de mense aprilis et iterum plantatur ut dixi Terram desiderat cretosam
vel mediocrem et potest optime plantari ubi fuerint cepe cum sunt evulse Et est
sciendum quod crocus non multum leditur umbra sed plurimum leditur a muribus qui sub
terra comedunt cepas eius contra quos nichil tamen valet quantum tenere trapulas et
in ore eorum foramine et sulcos continuos inter areas facere qui eum defendat ab
humore aque que valde timet et potest hic sunt impedientes transitum murium
et talparum qui multum appetunt cepas eius Crocus est calidus et siccus in primo gradu
et in suis qualitatibus temperatus et ideo confortativus unde contra debilitatem et defectum cordis
multum valet Ruborem oculorum ex sanguine et maculam tollit si tritum cum rosis
et vitello ovi oculo apponatur ut dicit Dyascorides Item qui crocum prius bibet
ebrietatem et crapulam non timebit Item corone ex eo facte non permittunt hominem
inebriari Item soporem facit et stimulat venerem ut dicit plinius Item dicit quod curat

Ad morsus serpentum et aranearum et puncturas scorpionum **De cepulis maricijs**
Cepule maricie plantantur ut porri scilicet una in foramine per unum pedem
distantes quam magnum caput faciunt quo postea utuntur estate sequenti post pas-
cha resurrectionis et sunt eiusdem complexionis cum aliis cepis **De cardono**
Cardonus seritur mense marcii terram stercoratam diligit et solutam ut prius
in pinguem possit melius pervenire et hoc non prodest quod talpas si in solido
in terra pangatur ne ab inimicis animalibus facile perforetur sunt in area iam para-
ta cardi luna crescente serendi semina distincta semipedis spacio. Cavendum est
ne semina inversa ponantur nam debiles et tortuosos creabunt et duros
non alte imprimenda sunt sed digitis tribus comprensa mergantur donec ad omnes par-
tes aliter ad primos articulos digitorum perveniunt herbis liberentur assidue donec
plantalia solidentur et si estus invenerit irrigentur. Circa autumnum semina congre-
gas spinis cardi Palladius ait et affirmat mense octobris cardum plante ponun-
tur frumentum iam natum et alios segetes cum palo quod est utilius quam eas in terminato
solo ponere quas cum ponemus radices summas earum ferro resecamus ac fimo solo po-
sitas fimo tangamus ternorum spatio pedum seperemus invicem cum pedoli scrobe
depositas binas ac ternas. Cinerem sepe sub hyeme sicut diebus fimumque mi-
scebimus. Colligunt autem non simul quia non simul sed successive maturant nam tunc est col-
ligendus cardus cum hoc adhuc flores in inferiori parte sicut scitum non autem ut cum flo-
res omnes ceciderit quia deterior esset. Sane singulis annis cotidie auferende sunt
plante ut non matres fatigentur et soboles per alia spatia digerantur tamen cum quod
sunt radices parte nellende quas summabis ad semina colligenda libratas orbibus
pullis testa suptegere debes a cortice nam solet semina sole vel ymbribus inte-
rire et perire **De camomilla**
Camomilla calida et sicca est in primo gradu et est proxima virtuti rose in sub-
tiliatione sua et ipsius caliditas est sicut caliditas olei conveniens et aptitudine
et subtiliativa spissitudinis mollificativa et resolutiva absque attractione. Et hec est
eius proprietas inter medicinas sedat apostemata calida mortificando et resolvendo
ea et confortat membra nervosa omnia et est ex medicinis plus conferentibus lassitu-
dini que relinquitur et est confortativa cerebri quia resolvit materias capitis **De cuscute**
Cuscute id est podagra lini vel grungnius calida est in primo gradu et sicca in secundo cum
floribus colligi et per duos annos potest servari. Virtutem habet principaliter pur-
gandi melancoliam secundo flegma. Unde convenit poni in decoctionibus purgantibus
melancoliam et flegma. Aqua decoctionis eius valet contra stranguriam et dissinteriam et eius herba
si potius herba in magna quantitate decoctio in vino et oleo renibus et pectori
et aliis partibus dolentibus cathaplasmata. Quidam dicit quod aqua cuscute est mirabilis
ad ictericiam. Et Rasis dicit quod de proprietatibus eius est expellere superfluitates
antiquas contentas in venis **De calamento**
Calamentum aliud est agrestre et vocatur mentastrum aliud est montanum et vocatur
nepita. Montanum melius quia magis est siccum cum florescit debet colligi et
in umbroso loco siccari et potest per annum servari. Virtutem habet dissolvendi confor-
tandi et consumendi. Contra frigidam tussim et frigidam asma vinum decoctionis
eius et liquiricie et uve passe vel vinum decoctionis pulvis eius et fructuum
siccarum valet nam ex eo et aliis quibusdam rebus fit dyacalamentum quod
ad idem valet. Et pulvis eius in ovo sorbili vel in farina ordei ad idem valet

Contra dolorem stomachi ex frigiditate utatur patiens pulvere eius in cibis vel in vino de-
cocto. Contra frigidum reuma ungatur occiput cum melle decoctionis pulveris
eius postea fiat sacellus et ex pulvere calefacto in olla rudi vel ex ipsa herba vel
cum eius confert. Contra relaxationem uvule fiat gargarismus ex aceto decoctionis pul-
veris eius et pulvere rosarum. Contra tenasmon ex fleumate vitreo vel ex alio humo-
re frigido ungantur renes ex melle et aqua decoctionis pulveris eius vel herbe
et ponatur pulvis eius et colofonie et semen nasturcii calidus cum bombice super ano
et etiam liniatur matrix vel fiat fomentum ex aqua decoctionis eius ad desiccan-
das superfluitates matricis et multum valebit et sic expertum est ab aliquibus

De centaurea

Centaurea calida et sicca est in 3o gradu est herba
quarum alia est maior et alia minor sed maior est maioris efficacie.
Competit medicine potius secundum folia et flores unde cum incipit flores producere
debet colligi et in umbroso loco siccari per annum in multa efficacia potest servari. Vir-
tutem habet diureticam et attractivam et consumptivam unde decoctionis valet ad opila-
tionem epatis splenis renum vesice stranguriam et dissuriam. Unde Galienus: centaurea est ex
melioribus et nobilioribus medicinis ad opilationem epatis et confert magnifice duri-
ciei splenis emplastrata et bibita. Contra vermes aurium mittatur succus eius cum
succo porrorum. Ad lubricos detur pulvis eius cum melle. Ad visum clarificandum
succus radicum centauree maioris cum aqua rosarum conficiatur et oculi liniantur et ungantur

De capillo veneris

Capillus veneris siccus et frigidus est temperate
virtutem habet diureticam ex subtili substantia et recens multe est efficacie potest servari
quia subtilis herba est. Contra calefactionem epatis detur aqua decoctionis eius. Item ex ipsa aqua
et zucaro fiat sirupus et si sit cum vicio splenis addatur aliquod calidum diureticum
et plagelle intincte in succo eius vel ipsa herba trita supponatur. Auctor autem dicit
quod parum declinat ad caliditatem et sic est subtiliativus resolutivus et apertivus
et in ipso est stipticitas et quando permiscetur cibo gallorum et coturnicum facit eos
fortes ad dimicandum et inficiendum. Cinis eius cum aceto et oleo confert
alopicie et cum oleo mirtino et vino et lixivio prolongat capillos et prohibet
casum ipsorum et eius cinis confert lixivio furfuribus capitis et delet eas et
eradicat ulcera humida in eo et confert pulmoni purgando ipsum valde et provocat
urinam et frangit lapidem et provocat menstrua et extrahit secundinam et purgat
mulierum fetum et abscindit fluxum sanguinis

De trifolio [illegible]

Trifolium de mense augusti seritur et est bonum per totam hyemem et per ipsam

De cicuta

Cicuta calida et sicca est in 4o gradu virtutem habet Scerlinck
attrahendi dissolvendi et consumendi cautum non utimur in interioribus medicinis
quia venenosa est et in substantia et in suis qualitatibus dissolvit enim tantum quod spiritus evaporantur
ex quorum evaporatione membra fortificantur. Virtutem habet potissimum secundum radices
deinde secundum folia ultimo secundum semina unde semen eius quandoque ponitur in medicinis. Contra
vicium splenis talis fit unctio: herba in aceto cum bolo armenico per decem dies
iaceat deinde bulliat quousque bene resolutum fuerit armoniacum et postea coletur
per pannum illa liquositas bulliat bene ad ignem et addita cera et oleo fiat
unguentum citrinum quod est potissimum contra splenem et contra duriciam apostemata et contra
arteticam et epilepsiam si inungatur. Contra arteticam podagram coquatur
radix in pasta fissa per medium ponatur super arteticam potissimum est remedium.
Contra yliacam passionem stranguriam et dissuriam ex decoctione eius in vino forti et

oleo dolencia loca cathaplasmet^r Ad mirice mundificanda ex frigidis
humoribus et glutinosis et ad menstrua provocanda fiat fomentum ex vino et aqua
salsa decoctionis eius Contra scrophulas siccas fiat usus herbarum diureti
carum postea fiat cathaplasma ex duabus partibus ciminis et 3a scabiose

De catapucia

Catapucia calida est in 3o gradu et humida in 2o
Quod Gerardus dicit in suo modo medendi quod est calida et sicca in 3o gradu
Est autem semen cuiusdam herbe sibi nomine appellate que in modo exterioris cortice
fruatur per annum eligenda est que est viridis non perforata intus ut lucida et alba
virtutem habet constringendi vel purgandi^r superiora ex vetustitate et levitate
qui habet unde quam datur sanis ad conservandam sanitatem quam egris ad egritudinem
removendam Contra cotidianam de fleumate salso et scabie coreat^r catapucia
in multa quantitate et postea cauliu foliis involuta sub cinere ponatur diucius dimit
tatur ut bene coquatur deinde extracta comminuatur et oleum quod in fluit fructus quod per
annum fuit detur patienti in cibis vel aqua alio modo et ita purgat decipi multi vel
fiat claretum ex catapuciis bene contritis et cum melle decoctis deinde commisceatur
vinum et fiat claretum Et nota quod in xx libris vini debet esse catapucie una libra
idem in unciis et aliis ponderibus minoribus Item purgat pomum catapucie bene contri
te in ture carnium vel piscium vel aliorum ciborum et comeste multum valet sanis et
egris Gerardus vero dicit quod catapucia multum est laxativa et purgat superius
et inferius laboriose et cum angustia unde cavendum est ne detur nisi facile fomentum
et non sit male digestum nec sunt dande habentibus debilem stomachum et intestina quoniam
subvertit ipsum nec dentur non distemperata ne moram faciat in stomacho nec est
supra dormiendum nec comissendum sicut nec in ceteris vomitivis medicinis et
supra dormiendum nec comissendum medicine que dicit quod per se purgat dari recte et
usus eius est ut ex eis acuantur medicine qui dicit quod per se purgat dari recte et
distemperate cum aqua calida vel vino et dicit quod purgat primo fleuma et
viscosos humores et maxime a stomacho et intestinis unde prosunt colericis tardiatis
yliacis arteticis febri cotidiane et ex bitero vel naturali fleumate Dyascorides
aut dicit quod dantur a quinque granis usque ad x et quando stomachus fuit fortis dentur
integra et si sit debilis dentur contrita Item dicit quod si folia catapucie dentur
cocta cum pullis aut cum oleribus vel aliis cibis laxat fleuma et coleram

De cretano

Crettanus juxta marinum est calidum et siccum in 3o gradu
Herba est que in locis marinis crescit^r virtutem habet valde diureticam ex sub
subtilitate Contra stranguriam lapidis et yliacam passionem herba ipsa in multa
quantitate in aqua bulliat bulita salmarina vino et oleo et illa aqua paciens
sedeat usque ad umbilicum et si tantam quantitatem habere non possit cathaplasmet loca dolentia
cum herba comesta vel et vel vinum decoctionis eius urinam provocat

De celidonia

Celidonia calida et sicca est in 4o gradu Cuius duplex
est maneries scilicet indica que maioris est efficacie et citrina habet radicem et est quasi
in partibus nostris crescit^r et est minoris efficacie una cum per alta ponitur et cum in reccep
corpus invenitur radix non herba debet poni virtutem habet dissolvendi attrahendi et consu
mendi Contra dolorem dentium ex frigida causa radix in dentes cavis quantum contri
ta et allevum supponatur Ad caput purgandum et remedium frigidos humores
radix in vino decocta patienti supponatur et paciens fumum per os recipiat
deinde vinum gargarizet quod humores desiccat et caput purgat Plinius autem dicit
quod succo celidonie oculi yrundinum ceciti vel lesi ad statum pristinum re
ducuntur^r

De coriandro

Coriandrum est herba satis nota que frigida et sicca est in 2° gradu. Cuius semen
in receptionibus debet poni quod per duos annos servatur. Virtutem habet confortandi ex
acetositate ad digestionem confortandam et dolorem stomachi ex ventositate. Detur semen
eius in cibis et vinum decoctionis eius in potu. Item pulvis seminis eius super car-
nes assatas eas saporat. Item dicit Constantinus quod pulvis eius seminis in vino dulci
datus reddit homines ad venerem promptiores. Sed cavendum est ne nimium detur
quia in amentiam deduceret et furorem. Cuius haec herba cum semine est, cambus vene-
nosa et eos interficit si ab eis aliquotiens sumatur. **De consolida maiore**

Consolida maior id est symphitum frigida et sicca complexionis est. Sed proprie radix
eius est medicinalis. Virtutem habet constringendi radicem grossam per quinque annos servatur.
Pulvis eius datus in cibis valet contra fluxum sanguinis menstruorum et contra fluxum et
suppositus valet contra fluxum menstruorum ex ipsa herba fiunt. **De cucumere**

Cucumer est herba non ex cuius succo fit elaterium. Hoc modo in canicularibus
diebus colligitur fructus ipsius herbe cum est quasi maturus et conteritur et succus
ipsius soli supponitur, exponitur et desiccatur. Et quidam decoquunt ad ignem et
tale est magis laxativum. Innumerus valet multum ducit. Et quidam decoquunt succum cum mel-
le sed usque ad consumptionem succi et in modum elaterii dat quod satis laxat, parum infirma
per duos annos potest servari. Habet autem virtutem principaliter purgandi flegma et viscos-
sos humores et secundario coleram nigram vel melancoliam. Unde valet contra paralisim, apo-
plexiam, epilepsiam, colicam yliacam, febrem cotidianam ex flegmate vitio vel [illegible]
sciaticis artheticis et podagricis subvenit. Attrahit enim maxime a remotis partibus et
purgat. Item ceteris passionibus ex flegmate medetur, non tamen per se solum datur
sed aut per os et ventrem et usus quidem eius est ut admisceatur aliis et [illegible] et
confectionibus et ex ʒ i medietum accipitur. Et qui elaterium accipit non sopo do-
miat sed moveatur. Sicut qui susceperit elaborum qui solet suffocationem inducere.
Contra yliacam passionem precedat clistere molliens et postea fiat aliud ex aqua
malvarum oleo et melle cum ʒ i elaterii et mittatur et est contra yliacam et gutta
artetica, sciatica et podagram. Item herba ipsa si bene potest inveniatur ali-
quantulum et decocta in vino et oleo dolenti supposita sciaticam, yliacam et podagre
subvenit. Ad menstrua provocanda pulvis elaterii conficiatur cum oleo
musillino vel rosato vel bombix intinctus supponatur. Ad apostemata frigida
maturanda elaterii ʒ v et farina ordei conficiatur cum vitello ovi supponatur.
Ad apostema rumpendum fit optimum ruptorium ex elaterio et terebentina. Ad
vermes aurium conficiatur elaterium in quantitate granorum quinque cum modico aceto et
modicum infundatur tepidum. Ad omnem dolorem stomachi ex frigida causa ungatur
a ex confectione elaterii et aceti. Ad lentigines faciei et ad omnes superfluitates
eius removendas accipe cerusam et camphoram et elaterium in quantitate duorum
denariorum et conficias cum aceto in modico et pista in mortario plumbeo cum pistello
plumbeo et ponatur in vase vitreo per XL dies et postea in predicto mortario cum pis-
tello commoveatur addito aceto si durum sit ex eo ungatur facies omnem cum
panum abstergit et lentigines. **De diptamno**

Diptamnus qui alio nomine dicitur frastinella quia frondes habet ad modum fras-
sini calidus et siccus est in 3° gradu. Radix eius cuiusdam herbe sibi nomine
appellate que in locis calidis lapidosis et siccis precipue reperitur. Habet autem precipue
ipsa radix virtutem attrahendi consumendi et dissolvendi venenum. Contra morsum
venenatorum animalium ipsa herba vel radix trita supponatur. Succus eius cum

vino detur pulvis eius cum succo mente conficiatur et supponitur et potui detur. Ysaac in suis dietis dicit quod est tante virtutis ut ferrum a corpore extrahat unde cum pabulo fere comedunt se eiciunt sagittas corpori infixas.

De endivia

Endivia que alio nomine dicitur scariola vel lactuca agrestis frigida et sicca est in secundo gradu. Herba et folia competunt usui medicine et folia etiam usui ciborum competunt sed radix nulla habet virtutes. Folia viridia maioris sunt efficacie sicca nullius virtutis. Habent confortandi et alterandi virtutem unde contra opilationem splenis et epatis ex colera cum frumento valet. Contra terciana duplicem et simplicem et veterem et calefactionem epatis et apostemata calida valet comesta elixa vel cruda. Item syrupus ex decoctione eius et zuccaro valet ad idem. Item succus eius vel syrupus cum rebarbaro datus in quarta vel sexta die materia digesta valet. Item contra calorem epatis et calida apostemata valet ipsa herba contrita et supposita et ad idem valet succus epithimatus. Et si non habes folia coque semen herbe tritum et pone loco eius. Albertus dicit quod aqua endivie cum cerusa et aceto est epithima mirabile ad infrigidandum quicquid debet infrigidari.

De enula

Enula non seritur quia semen non habet sed plantatur corona eius tota vel maior pars eius in pinguem terram et alte fossam et bene subactam. Calida in tertio et humida in primo gradu. Cuius duplex est maneries scilicet ortulana et campagna que maioris est efficacie secundum radices. Colligitur in principio estatis et radix in sole siccatur ne humor corrumpatur. Radix in medicinis potest poni per hiemem et tenuem potest servari. Habet autem virtutem liniendi et mundificandi unde valet contra nervos ex frigiditate indignatos. Contra dolorem spiritualium ex frigida causa detur vinum decoctionis eius secundum illud: Enula campana reddit precordia sana. Contra dolorem stomachi ex frigida causa et contra ventositatem et contra tussim frigidam detur vinum decoctionis eius. Pulvis eius cum pulvere cynamomi delicatius solvit ventositatem spiritualium. Herba tota decocta in vino et oleo et cathaplasmata dolorem spiritualium placatum colicum et stranguriam solvit. Contra frigidum asma detur farina ordei in qua coctus sit pulvis eius. Item nota quod in enula est virtus rubificativa et abstersio ultra

De epatica

Epatica frigida et sicca est in primo gradu. Herba est crescens in aquosis et precipue lapidosis locis habens folia iuxta terram ac lapidibus adherentia. Virtutem habet diureticam ex subtili substantia et infrigidativam. Valet contra opilationem epatis et splenis ex calida causa et contra calorem epatis et ictericiam et ideo dicitur epatica. Syrupus ex aqua decoctionis eius addito reubarbaro vel sine decoctione optimus est contra ictericiam.

De eruca

Wit mostart

Eruca calida est et sicca in quarto gradu. Domestica maioris est efficacie quam silvestris. Semina precipue competunt medicine, secundo folia. Virtutem habet consumendi et coytum incitandi. Decocta cum carnibus valet ad coytum incitandum stranguriam et dissuriam et paralisim. Item in vino cocta et renibus cathaplasmata libidinem incitat. Pectini supposita urinam provocat. Semen eruce et maxime silvestris facit vigere erectionem.

De ebulo

Ebulus est calidus et siccus in tertio gradu. Cortices radicum et turiones precipue competunt medicine. Cortices radicum in vere colliguntur et siccantur ad solem et per annum servantur. Habet autem virtutem dissolvendi consumendi et purgandi flemma et viscosos humores. Succus eius detur et purgat attrahendo superius et inferius angustiose unde debet dari in digesta materia et corpore fluxum preparato ut in aliis vomitivis medicinis. Valet febri cotidiane diuturne terciane ex colera

citrina et viriliba. Item epatis opilationi et yctericie colice et aqua lecte et flaticoru(m) educit. Usus eius est ut detur succus eius per se vel in eius decoctione distemperetur alia medicina vel addatur syrupus vel oximellis laxatiuus vel coquatur cum melle ad consumptionem succi. Contra tumorem extremitatum et contra arteticum et lecte flaticam fiat balneum ex aqua salsa decoctionis radicum et tunrronum vel cortino libe

De feniculo

Feniculus scitur de mense septembris ian febr et marcii et toto tempore plantatur calidus et siccus est in 2o gradu. Virtute diuretica expre(ssi)ua adi grossam ventositatem comestum post prandium confert accidentis eructuationibus que fiunt ex indigestione et hoc facit ex subtili substantia et qualitatibus suis. Semen eius folia et flores et cortices radicum usui medicine competunt. Semen colligitur in principio autumpni et seruatur per tres annos. Cortices radicum colliguntur in principio veris et seruantur per medium annum. Contra opilationem splenis epatis stranguriam dissuriam et vicium lapidis ex frigida causa detur et aqua decoctionis eius. Item semen eius coctum et comestum valet quod post cenam. Item eadem aqua vel vinum soluit dolorem stomachi ex frigiditate vel ventositate et digestionem confortat. Idem facit pulvis seminis eius. Contra pannum oculorum et pruritum succus radicum feniculi in vase eneo per xx dies ad solem ponatur et modo collirii oculis apponitur. Contra pruritum oculorum etiam est expressum conficiatur aloes optimum cum succo feni in vase eneo ad solem per xx dies deinde ponatur in oculis modo collirii

De famula

Famula est calida et sicca in 4to gradu. famula que vertitur scilicet vulgariter z n sclio vidalce in foliis et floribus scilicet flores acutos viridis multe est efficacie scilicet ex siccitate nullius vel modice. Ad cauterium sine igne faciendum conteratur famula et super locum ponatur et dimittatur per diem et postea inueniuntur cutis combusta ad apostema rumpendum qui usu est ad finem et capud est durum conteratur cum oleo et supponatur oleum ponitur ad relaxacionem ne famula nimis exco

De fumo terre

Fumus terre est herba non sic dicta quia generatur a quadam grossa fumositate terre calida est in primo gradu sicca in 2o vide et sicca magne est efficacie principaliter purgat melancoliam 2o flemma salsum et coleram adustam et est diuretica. Contra scabiem 3 n succi eius addito zuccaro fiat syrupus et cum aqua calida detur vel addatur semina feniculi. Item fiat hoc vnguentum in oleo nucum et ponatur pulvis fuliginis et conficiatur addito aceto et succo fumi terre in maiori quantitate quam de aliis et inungatur paciens in balneo optimum est. Et nota quod si succus eius detur ter in septimana ut diximus optime purgat humores inducentes scabiem. Item herba fumi terre in vino cocta et posita super locum podagrum multum valet

De fungis

Fungi quedam sunt boni quedam mortiferi. Boni sunt rotundi parui ad modum pillei in principio veris apparent et in maio deficiunt. numquam enim illi tales aliquem interfecerunt a multis leserunt subito, sed omnes tamen malum generant nutrimentum. Mortiferi autem sunt qui nascuntur iuxta ferrum eruginosum. Alii autem sunt mortiferi licet autem non statim interficiant scilicet illi qui nascuntur iuxta alias res putridas aut iuxta habitacionem alicuius reptilis venenosi aut iuxta quasdam speciales arbores que in proprietate habent fungos corrumpere sicut et oliua. Origium autem mortiferi fungi est quia in superficie eius est quedam humiditas viscosa et corrupta et quia cito alteratur et corrumpitur in

manu colligerunt fungos. Item in nucibus aut hederis nascitur fungus qui latus est et spissus aliquid ruborem habens in superficie et in illo rubore habet maculas albas pullas elevatas quarum quedam sunt forte quedam non et ille mortalis est et statim interficit et vocatur fungus muscarum eo quod in lacte pulverizatus interficit muscam

De fenugreco

Fenugrecum calidum est et siccum et habet substantiam glutinosam unde virtutem habet maturandi et laxandi. Ad apostemata extrinseca maturanda farina fenugreci cum vitello ovi conficiatur et supponatur maturat enim et extenuat. Ad maturandum et rumpendum conficiatur cum terebentina et supponatur herba etiam cocta in oleo supponatur ad maturandum. Ad apostemata spiritualium fenugrecum in sacculo positum et decoctum in aqua cum malva visco ponatur desuper. Ad apostemata stomachi et intestinorum ex farina fenugreci et aqua predicta fiant pultes et supponantur

De gabuxis

cabusi coli

Gabuxi sunt de natura caulium et habent formam caulium donec clausa fuerit sed postquam clausa sunt folia ipsorum fiunt quasi alba et grossa sicut tunice ceparum et crispa. Aerem desiderat frigidum nam in aere calido vel temperato non clauduntur sed aperta remanent sicut caules. Terram non desiderant qualem caules. Ex eis fiunt composita sicut ex rapis quando seminantur ut caules

De gramine

Graminis virtus est stiptica et vulnerum conglutinativa vetus est consolidativa ulcerum renum et vesice sanativa et dolorem splenis mitigativa et eius succus potui datus sua proprietate lubricos occidit. Hanc herbam noscunt canes et eam comedunt quando se purgare volunt ut dicit Plinius

De galega

Galega dicitur impinguare pecora si viridis volvatur in ea. Item dicitur quod eius semen mirabiliter facit ovare gallinas et hoc a quibusdam est experimentatum

De genciana

Genciana est radix cuiusdam herbe sic nominate appellatur nomine eius sola radix est medicinalis. In fine veris colligitur et exsiccata per tres annos servatur. Nascitur autem frequenter in montibus et locis umbrosis et humidis. Calida et sicca est in 3° gradu virtutem habet dissolvendi consumendi et aperiendi unde diuretica est. Contra antiquam asma detur pulvis eius cum vino addita aqua ordei. Succus radicis eius abstergit morpheam et sanat plagas et ulcera corrosiva. Bibita etiam multum cum qui cecidit ex alto et collisus est iuvat et ultima medicina est contra morsum scorpionis et omnium venenatorum et canis rabidi si bibitur ex ea cum vino due uncie

De gariofolata

Gariofolata similis est novellis foliis rubi seu saporibus et eius radix redolet et folia. Calida et sicca est in 2° gradu recens maioris est efficacie quam exsiccata et servatur per annum. Virtutem habet dissolvendi consumendi et aperiendi. Et gariofolata quia odorem habet similem gariofilis vel saporem vel effectum. Contra tardiatam passionem in aqua marina et oleo cocta partibus anterioribus et superioribus supponatur. Ad digestionem confortandam et dolorem stomachi et intestinorum ex frigiditate vel ventositate detur vinum decoctionis eius

De humulo

Humulus vel lentigo flos est quod siccitate sua maxima servatur per longissimum tempus in virtute sua ita quod vulgaris opinio est quod nunquam putrescit et est acuti odoris et fortis et est calidus et siccus dissolutivus viscositatum et inscisivus et conservat a putredine ~~liquores~~ liquores quibus admiscetur

De Jusquiamo

Iusquiamus est frigidus in 3º gradu. Semen eius cum dicta
herba que cassilago vocatur sine dens cabalinus. Semen autem triplex est diversitatis:
est enim album, rubeum et nigrum. Album et rubeum competit medicine, nigrum vero est
mortiferum. Vero quod si jusquiamus debet recipi pro de intus ponendum est semen, si extra
herba et semen maiorem est efficacie. Virtutem habet emothoniva vel soniferam et
constringendi et mortificandi. Ad somnum provocandum in acuta egritudine
fiat fomentum ex aqua decoctionis herbe eius et fricentur tympora et pedes
fiat et ablutio. Postea fiat hoc emplastrum: pulvis seminis subtilis cum albumine
ovi et lacte mulieris puellam nutrientis et modico aceto et frontis et tymporibus
apponatur. Item ad lacrimas constringendas fiat idem emplastrum. Contra dissinte-
riam fiat idem emplastrum ex ipsa herba et supponatur: dolorem enim tollit. Contra
dolorem dentium semina super carbones ponatur et patiens fumum per os re-
cipiat et teneat super aquam et apparebunt quasi vermes supernatantes. Semen super-
positum denti in cera calida dolorem tollit. Et non per decem annos sciari potest.

De ysopo

Ysopus est calidus et siccus in 3º gradu. Virtutem habet
in floribus et foliis, non in radicibus. Diureticam dissolvendi, consumendi et
attenuandi. Contra frigidam tussim detur vinum decoctionis et ficuum siccarum.
Item vinum decoctionis eius et seminum feniculi dolorem stomachi et intestinorum tollit.
Fomentum factum ex aqua decoctionis eius matricem a superfluitatibus mundificat et
abstergit. Item fiat suppositorium ex pulvere eius et oleo vinifelino, pulvis eius
vel ipsa herba in testa calefacta et supposita capiti per se vel in sacello, valet contra
frigidum catherrum et tussim. Contra uvam fiat gargarismus ex aceto de-
coctionis eius. Item ipsa herba in vino decocta et cathaplasmata dolorem
ex ventositate tollit.

De jrinicis

Jrinici et salvida eadem est herba multum spargitur de quorum radicibus fit
zinziberatum hoc modo: in duabus libris mellis et una jrinicorum mundatorum
vel pastinace ponatur ʒ j et dimidia vel due zinziberis vel medietas pi-
peris; tamen hoc modo laventur jrinici et abiciatur lignum quod est intus; deinde optime
coquantur vel prius coquantur et postea abiciatur lignum; deinde minutatim inci-
dantur et posito melle ad ignem et optime dispumato ponantur in eo jrinici
et zinziber sive piper et usque ad spissitudinem congruam bulliat et si in fine
decoctionis addatur semen eruce et pinei erit optimum ad coytum et mem-
bri erectionem.

De jaro barbaron

Jarus qui alio nomine dicitur babarron vel pes vituli calidus et siccus in
2º gradu. In locis siccis et humidis montuosis et planis invenitur in hyeme
et estate magnam habet efficaciam. Folia maiorem, sed radices maximam; sunt
quasdam tubo tuberositates et colliguntur scinduntur et desiccantur. Virtutem habet
dissolvendi, relaxandi et extenuandi. Contra tumorem aurium ipsa herba
decoquatur cum tuberositatibus in vino et oleo addito cimino et fiat emplastrum
et auribus supponatur. Contra frigidam apostemata ipsa herba tota cum tuberositatibus
et axungia veteri teratur et primo in testa calefacta supponatur. Contra scro-
fulas novellas herba ipsa cum axungia veteri et polla vel axungia vetusta
si potest haberi teratur et supponatur et liberabitur si recentes fuerint.

Ad faciem depurandam et cutem subtiliandam ex radicibus desiccatis fiat pulvis subtilis et cum aqua rosacea conficiatur et ponatur ad solem donec tota aqua consumatur et ita fiat ter vel quater vel amplius ex illo pulvere solo vel cum aqua rosacea facies illinatur et plus depurat quam ipsa cerusa. Item solus pulvis eius carnem superfluam corrodit.

De yride

Iris sive yreos vel glaciolus cuius folia sunt similia ensi cum floribus purpureis vel albis. Nam yreos purpureum habet florem, yreos habet album, et sunt eiusdem virtutis. Radice tamen utimur in medicinis, que in fine veris colligitur et siccatur et per duos annos servatur. Calida et sicca est in secundo gradu; virtutem habet diureticam unde dissolvit et aperit, quare vicium spiritualium et contra opilationes splenis, epatis, renum et vesice et dolorem ex ventositate. Vinum decoctionis yreos iuvat. Pulvis eius leniter superfluam corrodit carnem. Ad pannum oculorum fiat collirium ex pulvere eius et aqua rosacea.

De liquiricia

aligricia

Liquiricia est radix cuiusdam herbe que desiderat terram bene solutam et precipue sabulum, ut in eo facile crescat et multas producit radices, que si plantantur facilius comprehendunt et tamen se multum pullulat. Et forte si asta eius adhuc tenera flectatur ad terram et operiatur, convertetur in radices, sicut accidit in menta et rubo. Et temperate calida et humida est temperate. Eligenda est non minus grossa nec multum tenuis, intus citrina, non pulverizabilis; nigra vero et alba est abicienda. Succus eius est eiusdem efficacie et etiam fortioris, qui hoc modo fit: cum viridis contunditur bene et in aqua bulliat et decoquatur usque ad consumptionem tercie partis, postea exprimatur. Valet contra omnia vicia pectoris decoctio eius in aqua et contra peripleumoniam et pleuresim. Item vinum decoctionis eius valet contra tussim. Ad idem valet electuarium confectum ex succo liquiricie et melle. Item liquiricia masticata et sub lingua retenta sitim et asperitatem lingue et gutturis mitigat.

De lilio

Lilium plantatur de mense octobris et novembris in terra pingui et bene subacta. Nam accipiuntur spice sive bulbi eius virides vel sicci et ponantur per unam spannam vel unum pedem, quod est melius, separatim sicut fit de alleis. Item dicit Arples quod si asta lilii quando nondum apertum est semen vel flos eius flectatur in terram ita quod cepa non eradicetur et cooperiatur terra, infra paucos dies emittit in quolibet nodo aste cepam parvulam sicut sunt bulbi eius. Calidum est et humidum. Aliud est domesticum, aliud silvestre. Et silvestre aliud gerit florem purpureum quod est efficacius, aliud habens crocum. Domesticum autem cum axungia veteri tritum vel cum oleo coctum et suppositum frigidum aposteme maturat. Contra splenis duritiem radix lilii in multa quantitate cum branca ursina et radice ebuli ponatur in vino et oleo per decem dies et postea coletur, addita cera et oleo fiat unguentum. Ad faciem colorandam accipe cum bonitate radices lilii agrestis et sicca et pulverizetur, misce et distempera cum aqua rosata et desiccetur, quo facto ter vel quater illum pulverem solum vel cum aqua rosacea confectum ducas per faciem. Item abluendo mundabit faciem et removebit grossiciem rugarum. Item folia eius decocta et imposita valent ad loca combusta. Idem facit radix eius si trita cum oleo apponatur, quia virtus eius mitigativa est. Item educit purgationem menstrualem quia est apertiva et est tumoris repressiva.

Et io valet q apostē ex vētositate si radix eius trita cū oleo sepius appōr
Plinius aūt dī q cepe cū vino sanat ictus scorpionū et fungorū maliciā
et venenū decocte in vino et oleo admixto clauos pedū et nodos sol
uūt pilos qz locis adustis reddūt In vino et coctē addito melle venis
pcisis subueniūt folia ipius cocta i vino vlnā sanat Ex floribus eius
fit oleū et aqua sicut ex rosis et ē fere eiusdē virtutis cū oleo et aqua rosa

De lingua canis

Lingua canis calida ē et humida in pmo gradu
folia hz pua et acuta lingueacanis folia vidi: multis ē efficacie
exsiccata multis virtutē hz incitandi libidinē et humectandi herba ista
cū cerebro coctā vel cū oleo cocta vel sanguine libidinē incitat valet
eciā decocta addito zucaro gsumpta Contra siccitatē pectoris detur
aq decoctionis ipius et addita dragaganto magis valet

De lapatio

Lapaciū i acetosa vel rumosa calida et sicca ē in 3º gradu vel i 2º scdm
Auic Est aūt lapaciū triplex s acutū acuta hēns folia et hoc
efficacius Et ē lapaciū domesticū lata hēns folia et magis apetit vsui
qd ē rotundū rotunda hēns folia virtutē hz diss et relaxandi et
apiendi et extenuandi Contra scabiē succus lapacij acuti et oleū nosellinū
et liquida sil' bulliat postea colet et colatur-e addat pulus tartari et
fuliginis et fiat vnguentū qd satis gpetens ē scabiosis Auic dī q ra
dix cū aceto cocta gfert scabie vlcerose et impetiginin et eius decoctio cū
aqua calida pruritum et sil' ipā mict in balneo ē optia Contra impeti
ginē et serpiginē fiat decoctio succi lapacij et pulue auripigmenti
ad apostēa maturanda lapaciū rotundū tritū et in oleo decoctū vel
cū axungia supponat ad rupendū eciā supponat acutū vrinā p
uocat in multa quantitate aqua vel vinū decoctionis eius soluit opilacoēs
splenis et epatis Contra scrophulas nouellas fiat emplm ex lapa
cio acuto et axungia sil tritis Con lubricos valet succus eius datus
cū melle Contra flemma hūidans in cerebro succus eius cū succo rute i
modica qntitate naribus mictat in ae calido vel in balneo Itē lapaciū
crudū vel coctū gmestū valet scabiosis

De lactuca

Lactuca seri et transplantari pt fere toto tpe anni i terra pinguin subacta p
se et mixtim cū aliis herbis et q sata fuit in autumpno utiliter plan
tat mense decembris et arabs aliarū herbarū q tūc serunt ipā eīn nō timz
gelu si roborant ex eo et ē bona p hyemē cū aliis herbis quonsqz
semē pducatur Sz q sūt de nā pruarū nō transplantantur Que vō sūt ex
magnitudine q romane dicitur q hēnt alba semina transplantari debent ut crescat
et dulcedinē habeant multū iuuant pegrinatē tpe siccitatis lactuca frigida
ē et humida tpate Aliq dicūt q ē calida et humida tpate et io ē melior aliis
herbis et tpatissima sanguinē bonū gnāt et lac et vrinā puocat et
extinguit colerā et ebulicoēs sanguinis refrigerat et sopnū inducit
Itē valet q calidū apostē capitis dolorē de colera rubea seu sanguine sem
amputat cathaplas sz cocta plus q cruda fit vsui gueniens qz eius lac
calorē ignis minuit p qd sopnū ciat inducere sz vtilius tn cruda q cocta
gpetit In exordio & fine fit vtilis stomacho et ad augmentandū lac mulierū
vel spma viri guenienter si tn induratur et copiā lactis nō hūerit eius
humiditas minuit et fit amari saporis vn fit aptitudo sanguinē tn pessimū

generat. Idcirco ea assenescentibus fit nociua quia tenebrositatem oculis facit
sperma etiam corrumpit. Sed cum est adhuc tenera valet multum in febribus elixata vel
etiam cruda in aceto cocta addito croco soluit opilationes splenis et epatis. Ad
prouocandum sompnum semen conficiatur cum lacte mulieris puellam nutrientis et cum albu
mine oui fiat emplastrum super tympora. Item puluis seminis eius cum lacte sompnum
prouocat. Idem facit febricitantibus datus cum aqua calida. Contra calidum apostema
conficiatur cum rosa et supponatur et destruit ipsum. Item cathaplasma fit eodem ipsius
herentibus erisipella prouocat. Item semen eius datum in potu sepe pollutionem pacienti
celeriter succurrerit. Item est quedam species lactuce agrestis que longiora et strictio
ra habet folia subtiliora et asperiora et minus viridia et hec est amara et est maioris
caliditatis et siccitatis quam domestica. Item dicit Plinius quod est species quedam lactu
ce sponte nascentis quam caprinam quidam vocant que proiecta in mari continuo necantur
pisces qui sunt in circuitu vicini. Item est quedam species lactuce que nascitur in
aruis cuius folia trita cum polenta confert visceribus et hanc greci vocant ylion
Item est alia species que crescit in siluis quam vocant staucio cuius folia trita cum polen
ta vulneribus imposita sanguinem stringunt et putrescentia vulnera sanant. Est et alia species
lactuce habens rotunda folia et breuia quam multi accidentia vocant cuius succus si
accipitur ab accipitribus scalpendo herbam exhibit et intingentes oculos discu
ciunt obscuritatem et caliginem cum senescunt. Cuius herbe succus sanat omnia vicia et
maxime cum ei lac mulieris admiscetur. Serpentum morsibus et scorpionum ictibus
medetur si succus eius cum vino medetur et folia trita super vulnus emplastrentur
omnem eius inflationem discutit et compescit

De lentisco

Lentiscus calide et sicce complexionis est virtutem habet consolidandi et constringe
ndi. Contra fluxum menstruorum et dissinteriam et vomitum ex debilitate virtutis
contentiue fasciculi fronde eius cum foliis decoquatur in aceto et pectori et renibus
et cathaplasma fiat supponatur. Contra vomitum super furculam pectoris. Aliud usus
quod predicta teneritates lentisci bulliat usque ad aceti consumpcionem deinde siccetur et
fiat inde puluis et detur in cibis et potibus. Contra ulcerationem virge puluis
factus ex foliis eius super testam calidam desiccatis et puluerizatis ulcera et
saniem consumit sed non debet poni nisi cum est sanies. Contra ulcerationem oris et lingue
et labiorum in febre acuta fiat decoctio foliorum eius in aceto et paciens sepe gargarizet

De laureola

Laureola est herba multum laxatiua
calida et sicca in quarto gradu cuius fructus sed semen est rotundum sicut infra
ad quantitatem piperis quod dicitur coccognidium vel coconidium quod est adhuc magis laxa
tiuum quam laureola et tamen ipsa est multum laxatiua et purgat flegma et viscosos
humores principaliter a remotis partibus et iuncturis membrorum et secundario melancoliam
unde valet sciaticis arteticis et podagricis. Item contra apoplexiam et paralisim. Usus
eius est cum aliis medicinis sicut oximelle ... et similibus. Datur etiam in
apogismatibus per se vero non datur quia habet naturam ulcerandi intestina ex ni
mio suo acumine. Item per se vel volumus decoctionem eius damus addito gum
mi arabico et mastice ut malicia eius reprimatur. Non autem est danda illis
qui difficiles sunt ad soluendum et carnosum ventrem et intestina habentibus
et eiusdem virtutis est semen eius

De lappa

Lappa est herba que habet in summitatibus capitella vestibus valde adherencia
lappe multe sunt species omnes medicinales nam Plinius dicit quod ictibus scorpio
num medetur et non feriunt hominem si unctus fuerit succo eius. Decoctio radicis eius

confirmat dentes si tepidam in ore teneat semen eius infra vicia stomachi curat
excreantibus sanguinem prodest dissinterie subvenit nam radix eius cum vino sistit
et folia adiecto sale solvunt

De levistico

Levisticum est calidum et siccum in 2o gradu cuius semen levisticum appellatur semen
non herba vel radix in medicinis ponitur virtutem habet diureticam aperiendi
et extenuandi vinum vinum decoctionis eius contra opilationem splenis et epatis valet
aqua decoctionis eius valet contra dolorem stomachi et intestinorum provenientem ex ventositate
pulvis eius cum pulvere cimini datus ad predicta valet

De melonibus

Melones desiderant terram tritam et aerem qualem citrulli vel cucumeres sed
nimis pinguem et nimis stercoratam ut saporosiores et solidiores fiant et
citius maturentur Et eodem et tempore plantari debent et cum nati sunt irrigari non
audet Ex hiis quidam sunt longi quidam quandoque maturi seu incipiunt
redolere et crocei fiunt ex quibus grossi qui habent semina valde parva sunt ceteris
melonum generibus nobiliores et meliores Alii vero sunt subtiles valde val
de longi et quasi ovis curvati et vocantur mellanguli qui quandoque acerbi
sicut citrulli et sunt eiusdem saporis si sunt minus frigidi magisque digestibiles
et in meliores citrullis esse dicuntur Melones sunt frigidi et humidi in 2o gradu
et quanto dulciores sunt tanto sunt frigidi Avicenna dicit quod radix melonis est humida et
vomitiva quod idem est de radice citrulli et cucumeris Oportet autem utentem
melonibus ut melo precedat aliquod aliud cibarium ne nauseam faciat Sed
ysaac dicit quod eo comesto oportet aliquantulum expectare donec sit digestum antequam
aliquis cibatur cibus Et dicit Avicenna quod melo est tarde digestionis nisi quando come
ditur cum eo quod est intus eius et ipsius nutrimentum est vectinus et eius humor est qua
meliore quam citrulli et cucumeris Sed cum melo corrumpitur in stomacho convertitur
ad naturam venenosam Oportet hoc ut cum gravat expellatur velociter et de hiis quam
minuat post eorum comestionem in colericis sunt oxizacara malagranatum mastix Flegm
aticis vero accipiat oximel zinzibrum conditum aut zinzibera solum ut dyacimi
num et purum bibat vinum Semen autem melonum mundatum urinam auget pro
vocat et renes et vesicam mundificat ab arenis et lapidibus ut experimentum probat

De meliloto

Melilotum calidum et siccum est in primo gradu
herba eius cuius semen silimus appellatur et dicitur etiam corona regis quia
formatur ad modum semicirculi Semine cum ipsis corticibus in medicinis po
nitur quia adeo parvum est et cohenens quod vix separari potest virtutem habet confortandi ex
aromaticitate et dissolvendi ex subtili substantia Vinum decoctionis eius digestionem
confortat ventositatem excludit opilationem vesice et renum aperit Semen eius in
brodiis et cibis positum eos boni saporis et odoriferos facit

De mercuriali

Mercurialis vel linozostis frigida et humida est
in primo gradu viscosam habet substantiam virtutem lenificando educit coleram ab epate
stomacho et intestinis Datur autem succus vel cocta cum zucaro quia vim laxativam
amittit in partem

De malva

Malva frigida et humida est in 2o gradu Cuius duplex est maniees scilicet domestica
que subtiliorem et frigidiorem habet humiditatem Et est silvestris que dicitur malva
viscus et bismalva recentes existens aliquantulum que minus est frigida et humida et habet
substantiam viscosam Sed cum calidum apostema in principio folia malve terantur et
supponantur et maturantur sic et apostemata terantur cum axungia porcina
recenti et super tegulam calefactam ponuntur ponantur hoc etiam valet contra duritiem

splenis et epatis fomentum decoctionis eius pedes ad provocandum sompnum in
acutis febribus multum valet. Malva comesta et ingesta ventrem solvit valet
etiam in febribus propter constipationem ventris ex qua etiam aqua competens fiat clistere.
Malvaviscus plus mollificat et maturat sed folia sua et magis radix cum
axungia trita aliquantulum calefacta apostema maturat et duritiem mollificat.
Herba etiam cocta cum radice usque ad consumptionem aque apparebit quedam viscositas
que superposita apostematibus maturat et duritiem remollit et relaxat et ex aqua
addita cera et oleo fit unguentum competens ad predicta. Aqua decoctionis seminis eius
et malve valet contra tussim siccam confert etiam ethicis semina etiam saccellata in oleo
decocta duritiem solvunt et mundificant. Ysaac et Plinius super ea dicunt quod si aliquis
se inunxerit succo malve admixto cum oleo a puncturis apum ledi non poterit nec
patietur in membris inunctis puncturam neque morsum scorpionum nec etiam aranee.

De menta

Menta calida est et sicca in secundo gradu. Cuius tres sunt species.
Est enim quedam domestica que proprie ortolana dicitur et hec mediocriter calefacit
et confortat. Est et alia silvestris que mentastrum dicitur et magis calefacit et est
menta que longiora et latiora habet folia et acutiora et hec menta romana vel saracenica
et vulgariter herba sancte marie vocatur et hec magis diuretica est quam alie.
Menta domestica est herba facile se multiplicans et cito de terra pullulans
et ascendens et cum assula in terram reflexa et ab humo tecta fuerit convertitur in
radicem et cito ex se novam producit plantam. Habet enim magis quam medicine competit
et viridis et exsiccata magne est efficacie. Debet autem exsiccari in loco um
broso et per annum in multa efficacia durat. ~~Ventrem habet~~ Virtutem habet dissolven
di ex partibus caliditatibus et confortandi ex aromaticitate. Contra fetorem oris
et putredinem gingivarum et dentium abluatur os et gingive ex aceto de
coctionis mente ortulane dentes fricentur ex pulvere mente sicce vel cum menta
sicca. Ad appetitum confortandum qui impeditur ex frigidis humoribus in ore stoma
chi existentibus fiat salsamentum ex aceto et mente et modico cynamomo seu
etiam pipere. Contra vomitum ex debilitate virtutis continentis fiendum vel ex frigida causa
fiat decoctio mente in aqua salmarina et aceto et spongia intincta ori
stomachi superponatur et etiam ipsam mentam coctam patiens comedat. Contra sincopim
ex debilitate ex febre et sine febre sive ex inanitione sive ex quacumque causa conteratur menta
cum aceto et modico vino si sit sine febre si cum febre cum solo aceto et in eo ponatur
panis assus et aliquantulum dimittatur et exprimatur et applicetur naribus et ex
eo fricentur labia dentes gingive et tympora et ligetur super venas pulsati
les tymporum et brachiorum patiens masticet eam etiam et eius fumositatem transglu
tiat. Contra coagulationem lactis fasciculi in vino et oleo et mamillis catha
plasmentur. Et non cum aqua medicina detur quia venenum dicitur dari cum succo
mente vel cum vino decoctionis eius si non habeas succum. Contra venenum solus
succus mente et rute vel vinum decoctionis vel succus cum melle commixtus valet.
Item valet contra opilationem splenis et epatis et viarum urinalium ex frigido humore
et ex calido sine febre. Succus eius datus cum melle lumbricos interficit au
ribus instillatus vermes necat. Decocta in vino et oleo herba ipsa et
cathaplasmata solisorum apostematum frigidorum. Mentastrum cum ruta et salvia de
coquatur in vino et detur patienti quia frigida tussim vinum decoctionis ipsorum

Item eius fomentum infrigidatum minime calefacit et mundificat scarificationes fri ex pulvis eius frigidum reuma capitis constringit. Romana nucta [?] per ortulanam etiam ponitur.

De mandragora

Mandragora frigida et sicca est secundum eius excessum non deviatur ab auctoribus. Cuius due sunt species scilicet masculus et femina secundum utrumque inveniuntur. Unum et quidem ut Avicenna et alii dicunt feminam esse formatam ad modum femine masculum ad modum viri quod falsum est sed masculus habet folia longiora et femina latiora. Quidam tamen operantur tales incisiones ut decipiant mulieres. Radicum autem cortices principaliter competunt usui medicine, secundo poma, tertio folia. Cortex radicis collectus per quatuor annos servatur in multa efficacia. Virtutem habet constringendi infrigidandi et est narcotica id est somnifera. In acutis febribus ad somnum provocandum pulvis corticis eius conficiatur cum lacte mulieris puellam nutrientis et albumine ovi et imponatur fronti et temporibus. Contra dolorem capitis ex caliditate folia ipsius trita super tempora ponantur vel ungantur ex oleo mandragorato quod sic fit: Poma mandragore trita in oleo quindecim diebus macerentur postea fiat aquatula decoctio et coletur et illud postea erit oleum mandragoratum quod valet ad somnum provocandum et dolorem capitis ex caliditate si frons et tempora ungantur et calorem febrilem reprimit. Item ipsum oleum reprimit materiam apostematum calidorum in principio; fructus eius vel folia cathaplasmentur super vel saltem pulvis eius cum succo alicuius herbe. Contra fluxum ventris ex impetu colere et ex predicto oleo venter et tota spina ungatur et iniciatur modicum cum aquis lenitive tersive. Avicenna dicit quod macule fricate cum foliis eius delentur. Lentigines qui statim facit soporem et postea in vinis inebriat vehementer. Cura autem eorum et omnium nocumentorum mandragore est cum butiro melle et vomitu. Et hoc non quod predicitur producatur mandragora habere virtutem impregnandi mulieres steriles si ex ea comedant quod verum non est nisi forsan comedat cum sterilitas erit ex superflua mulieris caliditate tunc enim reducetur ad temperamentum raditus ut semen viri non aduratur in ea.

De meu

Meu calidum et siccum est in secundo gradu. Herba est cuius semen sibi nomine appellatur quod proprie medicine competit per duos annos potest servari. Virtutem habet diureticam ex substantia sua. Vinum vel aqua decoctionis eius valet contra opilationem splenis et epatis ex frigida causa et stranguriam dissolvit. Aqua non competentius datur potest in estate et in iuvenibus vinum in hyeme et senibus. Pulvis meu cum semine feniculi in cibo vel potu datus ventositatem intestinorum et stomachi excludit et digestionem confortat.

De marrubio

Marrubium calidum et siccum est in tertio gradu quod alio nomine dicitur prassium. Folia eius proprie competunt medicine, secundo cortices et radices. Herba suspensa in umbroso loco per annum servatur. Virtutem habet consumendi et dissolvendi ex qualitatibus et aperiendi ex amaritudine. Contra vitium pectoris scilicet asma ex frigido et viscoso humore detur diaprassium vel fiat electuarium ex una parte succi et quarta mellis despumati et fiat decoctio aquatula usque ad spissitudinem et postea ponatur pulvis dragaganti et gummi arabici et liquiricie quod erit optimum contra vitium pectoris vel saltem pulvis eius conficiatur cum despumato addito pulvere liquiricie. Contra tussim valet decoctio eius et ficuum siccarum. Contra stranguriam et dissuriam detur vinum decoctionis eius et ficuum

siccatarum fiat etiam emplastrum ex ipsa herba cocta et vino et oleo super renes et pectine. Item valet contra colicam ex frigida causa. Contra emoroydas inflatas et influentes fiat ematisma ex aqua salsa et vino decoctionis eius et postea fiat suppositorium ex pulvere eius confecto cum melle vel fiat decoctio pulveris vel succi eius cum oleo musc. et bombix intincta supponatur. Contra lumbricos detur pulvis eius confectus cum melle. Contra vermes aurium succus eius auribus iniciatur. Contra splenem vinum corticis cum ipsa herba maceretur per xv dies in vino et oleo per eundem modum fiat decoctio et coletur et colature addatur cera et oleum et fiat unguentum.

De maiorana

Maiorana calida et sicca est in secundo gradu. Alio nomine dicitur esdorum cuius flores et folia competunt medicine. Colligitur in estate cum floribus et in umbroso loco siccatur et per annum servatur. Virtutem habet confortandi ex aromaticitate, dissolvendi et consumendi ex caliditate et etiam exsiccandi. Pulvis maiorane in cibo datus vel vinum decoctionis eius stomachum infrigidatum calefacit et digestionem confortat. Flores et folia in testa calefacta et in sacello posita et loco dolenti supposita dolorem ex ventositate provenientem solvunt. Item capiti supposita valet contra reumata capitis. Quare non est mirum si mures libenter radicibus insidiantur eius in medicina competentes.

De napo

i. Sinapio

Napus omni fere aere gaudet, tamen desiderat pinguem et in solo sicco et tenui et denso et sabuloso melius nascitur. Locorum proprietas napum in rapam et e converso transmutat, sed ut optime proficiat subactum solum stercoratumque et versatum et iteratum querit, et in illis locis optime provenit in quibus segetes eo anno fuerunt. Si spissi sint manu evellantur aliqui ut alii roborentur. Quos in locis variis tempestive poteris serere a fine iulii et toto tempore mensis augusti si pluvie defuerint irrigando. Potest etiam quodammodo seri inter milium et panicum maxime serotinum in secunda sarculatione post sarculationem milii napus et rapa. Ex napis nobilioris saporis sunt illi qui sunt longi et sine rugositate non grossi et multas radices non habentes sed unam tantum acutam et rectam. Ex napis fiunt optima composita cum rafano et modico sale aceto melle et synapi et speciebus et sine speciebus possunt fieri satis boni. Calidi sunt in secundo gradu et multum nutriunt sed dure digeruntur, mollem et inflativam tamen quam rape faciunt carnem quam si aqua coquantur et illa sit cocta et recoquantur in alia dimissa sive sine ea, quam inter bonum et malum generant nutrimentum. Cum bene cocti preparati et mediocriter non sunt difficiles digerendi. Ventositatem faciunt et in venis et in poris epilaticis. Ideo utiles sunt si bis coquantur et utraque aqua proiecta in alia recoquantur cum pinguissima carne.

De nasturtio

Nasturtium calidum et siccum est in quarto gradu. Semen eius precipue competit medicine. Per v annos servatur. Herba etiam viridis minoris est efficacie sicca modice. Virtutem habet consumendi et dissolvendi ex caliditate sua. Contra paralesim lingue cum opilantur nervi et replentur ex humiditatibus ut accidit in acutis febribus semen nasturtii masticetur et supponatur lingue. Contra paralesim aliorum membrorum semen eius in sacello positum et in vino decoctum membris dolenti supposita valet etiam ipsa herba decocta cum carnibus et comesta valet. Contra humiditates superfluas cerebri ut in k

litargia provocetur sternutacio ex pulveribus seminibus nasturcii apposito Contra relaxa
cionem uve fiat gargarismus ex aceto decoctionis eius et ficuum siccarum Contra
yliacam passionem et colicam ex frigida causa semine eius in sacello posito et in vino
decoctum supponatur Item valet et stranguriam herba ipsa decocta in vino et oleo
supposita Contra tenasmon ex humore glutinoso cum anisi semine plures
supponantur ano Renes et inungantur melle et superspargatur pulvis seminis eius
et cimini et colofonie

De nenufar

Nenufar est frigidum et humidum in 2º gradu Herba est lata habens folia que in aquosis inveniuntur
locis cuius duplex est maneries Una purpureos habens flores Et
alia croceos qui non est adeo bonus Flos competit usui medicine In septembri colligitur
et per duos annos in multa efficacia conservatur Item ex floribus fit sirupus proprie
contra acutas febres et quando est distemperatio in calidiate flores decoquatur in aqua
addito zuccaro et fiat sirupus Contra dolorem capitis ex calidiate sar-
racenum ponunt in aqua per noctem unam et mane fricant aqua cum floribus naribus

De napello

Napellus est napo marinus in littore applicant
marie extensus et est venenum pessimum et periculosum quod in summo cali-
ditatis et siccitatis est linitum delet maculas cutis et cum in potu ponitur vivifi-
catum studio medicine valet contra lepram Est autem venenum hominibus bibentibus ultra
unciam dimidiam et nihil homo interficit hominem Et quod miraculosum est est quidam
mus parvulus qui nascitur et invenitur iuxta ipsum et ille mus est tyriaca
contra venenum ipsius napelli

De nigella

Nigella calida et sicca est in 3º gradu Semen est cuiusdam herbe que in locis
paludosis et inter frumentum reperitur Semen per decem annos servatur
est autem rotundum et planum subrufum et subamarum unde habet virtutem diureti-
cam ex amaritudine dissolvendi et consumendi ex suis qualitatibus Emplastrum factum
ex farina nigelle et succo absinthii et umbilicum et proprie puerorum lumbricos
necat Maioribus conficiatur cum melle et detur farina nigelle fricta cum aceto te-
pido et auribus insufflato vermes necat Unguentum cum nigelle in multa quan-
titate fiat decoctio in forti aceto usque ad consumptionem et ad quantulam spissitu-
dinem et tunc addito oleo fiat quoddam unguentum quod est optimum ad scabiem et
impetiginem de facie tollit

De origano

Origanum calidum et siccum est in 2º gradu Alio nomine dicitur gonella Cuius du-
e sunt maneries scilicet origanum agreste quod latiora habet folia et fortius operatur
Et est domesticum quod in ortis reperitur et minora habet folia et suavius operatur quod
in medicinis ponitur Colligitur autem in tempore productionis florum et in umbra
suspenditur et siccatur et folia cum floribus debent in medicinis poni abiectis
stipitibus per annum servatur virtutem habet dissolvendi consumendi et attrahendi Contra frigid-
reumma capitis folia cum floribus in testa sine liquore bene calefacta in sacello po-
nantur et sacellum capiti supponatur et pacient bene cooperiatur pannis ut caput
sudet Vinum decoctionis gargarizatum gingivarum et faucium consumit humi-
ditatem Contra frigidam asma detur vinum decoctionis eius et ficuum siccarum vel
pulvis eius cum melle siccatus et confectus detur cum aqua calida Vinum decoc-
tionis digestionem confortat dolorem stomachi et torsionum excludit Item fasciculi
facti ex herba eius decocti in vino et renibus suppositi stranguriam et dissuriam solvunt

De plantagine

Plantago que lingua arietis vocatur frigida est et sicca

consolidat optime vulnera et vlcera et ad hoc nichil est melius ea ut dicit Dyascori
des Et mirabile videtur quod si bibatur succus trium radicum eius cum tribus uncijs
vini aque curat terciana Et si quatuor radicum succus cum quatuor uncijs vini bibatur
cum aqua curat quartana Item dicit Dyascorides quod sanat vulnera canis rabidi
ydropicos iuuat venena expugnat eius succus lumbricos necat et vehementem
solucionem ventris mitigat menstrua constringit et tumores apostematum in principio
reprimit et dissipat gingiuas tumidas et sanguinem reprimit et sanat

De porris

Porri sustinent fere omnem aerem et terram desiderant
pinguem mediocriter solutam ut optime proficiant et pinguem et stercoratam Seruntur in locis
calidis et temperatis proximis de mense decembris In temperatis et frigidis de mense
ianuarij februarij et marcij cum terra fuerit ad equalitatem redacta Hec autem satis fit aut
sola aut cum aliis herbis mixtim in terra optime culta et desuper leuiter cooperta
Hec semina sunt spisse spargenda deinde euelluntur cum maiores grossiores per porrine nec
amplius atque de suis radicibus cum sulcis plantantur Sed quidam cum palo deinde pla
tant abscisis radicibus quasi usque ad capud porrine et summitatibus foliorum et plan
tantur de mense aprilis et maij et per totum mensem Junij sed et plantari possunt de
mense Julij augusti septembris et octobris et eciam in tempore marcij et aprilis
nec in plantacione porrorum quecumque est nobilis terra sed mediocris est optima et satis
bona est illa que fuerit sicca fere Fit autem duobus modis porrorum plantacio Vno modo
sulcis ut bonomie moris est ut scilicet per vnam completam spannam vnus sulcus ab alio
distet et porri sunt sequenter in sulco iacentes positi quatuor spacio digitorum
et cum fit sequens sulcus terra trahitur super porros et pedibus suauiter conculcatur
Secundo autem modo plantantur palo sunt optime pastinati et dispositis areis fiant
foramina cum palo grosso fere ut lancea et distancia per vnam spannam et ultra vnius
semisse distancia in quibus ponuntur separate porrette nec foramina replentur aut
aqua terre in eis sed elapsis tribus septimanis cum herba in eis nascitur sarculantur
et herbis mundantur Et qui porri sic plantati sunt meliores aliis nec possunt
facile furtim euelli sed hic modus laboriosus existit Item hoc modo plantantur op
time inter cepas cum que grossas et cuiuslibet cepis sarculantur et inueniuntur optime
prouenire Cum euelluntur aliquando in vno loco remanent et pro seminibus reseruantur
cuius quidem semina possunt per tempus illesa seruari suspensa Calidus et siccus est in 3o
gradu secundum cibum illaudabilis est nocet enim stomacho facit inflacionem ac ventositatem
et cum sit acuminis neruos eius mordet habet eciam proprietatem faciendi fumum
nigrum melancolicum peruenientem quoniam ad caput saliens visui tenebrositatem facit
atque sompnia terribilia et timorosa inducit vnde caueat ab ipso colitur maxime
et opilacionem in capite habentes sed diligentes eos comedere accipiunt post eas
lactucas et portulacas crudinas et silia ut eorum calor tempetur ab istis autem
elixentur aqua tercio lauentur et esui postmodum dentur Valet tamen secundum medicinam
Crudi enim comesti canales pulmonis de grossis mundificat humoribus et
opilaciones epatis aperit Item succus porri cum aceto oleo et thure naribus in
missus sanguinem ex eis fluentem stringit eos secundum quam frigide sunt nares Item in
aure distillatus dolorem de frigiditate et humiditate factum placat Item porri coctum
tenendo cathaplasmatum super morsum serpentium bene prodest Item coctum et cum oleo
sisamelo et amigdalo comestum venerem suscitat Plinius autem dicit quod porrum
contritum cum melle emplastrum super vulnera sanat ea cum vino bibitus succus
luborum dolorem reprimit cum sale mixtum vulnera cito claudit et sanat

relaxat et rupturas cito consolidat. Item porrum crudum comestum valet contra ebrietatem et stimulat venerem. Item solo odore fugat serpentes et scorpiones. Item valet contra dentium dolorem et eorum infectionem. Vinum si acuitatem oculorum ebetat stomachum purgat sitim excitat sanguinem incidit et inflammat si ex eo nimium comedatur. Semen porri succus eius est fortioris actionis de quo tres dragmas potui date cum duobus seminibus aliis ... sanguinem de pectore screantibus fluentem.

De papavere

stringit

Papaver seritur mense septembris in locis calidis et siccis temperatis vero et frigidis mense ianuarii februarii marcii et novembris. Potest etiam cum aliis herbis seri et est frigidum et siccum in 2o gradu. Cuius duplex est maneries album scilicet et nigrum. Album frigidum est et humidum, nigrum frigidum et siccum et magis mortificat. Semen eius collectum per x annos servatur. Virtutem autem habet inducendi soporem leniendi et mortificandi. Ad soporem provocandum fiat emplastrum ex semine utriusque vel alterius cum lacte mulieris et albumine ovi circa tympora. Mulieres salernitane dant puero pulverem seminis papaveris
Nota albi cum ipso lacte. Semen autem papaveris nigri non debet dari quia magis mortificat. Contra calidam apostema in principio et contra calefactionem epatis semen papaveris vel ipsa herba trita conficiatur cum oleo rosarum et supponatur. Contra siccitatem membrorum ut est in ethica et in aliis infirmitatibus oleum ... calefiat ... et pulvis papaveris albi conficiatur cum eo et ungatur spina per totum. Ad tussim et siccitatem pectoris multum valet dyapapaverum quod ex eo conficitur. Dicunt plinius dyascorides et macer quod ex succo foliorum et capitellorum eius fiat opium vel soporis febricitantium provocativum quod cum cautela dari debet quia multum opilat infrigidat et mortificat et maxime nigrum papaver.

De peucedano

Peucedanus est herba que alio nomine dicitur feniculus porcinus que calida est et sicca. Et vinum decoctionis eius valet contra ... dissolvit opilationes splenis et epatis. Herba etiam eius decocta in vino et oleo et cathaplasmata spleni et epati duritiem eorum remollit. Contra frigidos humores in spiritualibus existentes detur aqua decoctionis eius et ordei et si sint multum frigidi detur vinum decoctionis eius et succi liquiricie.

De petrocillo sive petrosilino

Petrocillus seri potest de mense decembris februarii marcii et aprilis et transplantari potest toto tempore anni solus et cum aliis herbis. Semen eius per v annos servari potest. Est autem calidum et siccum in 2o gradu diureticum est et incidens urinam provocat. Potus ... ventositatem et inflationem dissolvit et precipue semen eius et menstrua provocat. Galienus dicit quod cathaplasmatum super pustulas scabiem et morfeam ... mundificat. Unguentum confert ydropicis et predictam febrem patientibus. Contra dolorem ... vesice placat quia corporis poros viasque rarificat et humores extenuando cum sudore ... et urinam epar et vesicam mundificat opilationes eorum aperit et apostemata curat maxime que sunt in renibus ventositatem colice passionis dissolvit et ... et in vesica ... menstrua provocat secundinam et mortuum fetum educit et expellit quod etiam potum datum mundificat ... ab humoribus grossis et viscosis.

~~De psi psiliko~~ psilio

Psilium frigidum et humidum est in 4to gradu. Herba est cuius semen psili nomine appellatur quod semen in medicinis debet poni. In estate colligitur per duos annos servatur, habet autem virtutem infrigidandi et humectandi. Contra asperitatem lingue in acutis febribus semen in subtilissimo panno ligetur et in aqua infundatur et cum tali aqua illiniatur lingua primo tamen abrasa cum cutello ligneo. Contra siccitatem

spiritualium et constrictionem ventris in acutis febribus ponatur psilium in aqua et dimittatur
aliquantulum deinde aqua illa cribrata psilium detur in frigida. In sirupo etiam
quando acutas febres competenter psilium ponitur et multa fiat decoctio propter guttam
adherentem capitis quia cito adheret propter viscositatem ipsius psilii. Contra desinteriam abluatur
in aqua tepida et pulvis in frixorio cum ovis sorbilibus vel melius cum aqua rosata detur. Et nisi
si fiat superiorum intestinorum vicio cum anathasia pulvis eius supponatur. Item
fiat emplastrum ex pulvere eius albumine ovi et modico aceto et aqua rosacea super
pectine et renes vel super umbilicum si fit vicio superiorum. Contra fluxum sanguinis
ex naribus valet idem emplastrum super frontem et tympora positum vel sacellum factum
ex pulvere eius et succo sanguinarie naribus immittatur. Contra calida apostemata
sacellus plenus ex semine psilii et aliquibus aliis herbis sepius supponatur. Contra
asperitatem capillorum lavetur caput ex aqua decoctionis psilii. Contra sua frigiditate
et humiditate conservat camphora quia camphora minus est subtilis substantie

De polipodio

Polidolus vel polipodium calidum est in 4to gradu
et siccum in 2o. Herba est similis filici que crescit super quercus muros et lapi-
des. Sed que crescit in quercubus melius est. Radix eius collecta et aliquantulum mundata et
ad solem per unum diem exsiccata per biennium in multa efficacia conservatur. Illa autem
que fracta intus apparet arida abicienda est. Virtutem habet purgativam dissolvendi et consumendi
et purgandi principaliter flemmam et melancoliam et maxime a stomacho et intestinis
et est modicum laxativa. Et nota quod in decoctione polipodii debet poni aliquid
expulsivum ventositatis ut anisum feniculum vel ciminum quia polipodium solum
movet humores in ventositatem. Item detur ea in apozimatibus et in iure galline
vel alterius carnis et datur etiam pulvis eius ad laxandum et valet cotidiane et
tertiane ex colera vitellina vel citrina. Solvit etiam opilationem epatis ex grossis
et viscosis humoribus febri etiam quartane contra yliacam colicam et humoribus flegmaticis
mucilaginosis in intestinis utiliter medetur. Contra cotidianam et yliacam
passionem et alopiciam et dolorem articulorum et ad conservationem sanitatis talis
fit usus. Conteratur polipodium ʒ i vel ii ad plus si sit multum laxativum et
fiat decoctio eius in aqua cum prunis et violis addito semine feniculi et
anisi in multa quantitate et colatum mane vel sero detur pacienti.

De pastinaca

Pastinaca seritur mense decembris januarii februarii et marcii in terra pingui alte
fossa et soluta et optime pastinata. Et alia silvestris alia est domes-
tica et utriusque in radice dulce est nutrimentum et minus quam rapa nutrit. Habet
aliquam acumen unde est extenuans et dyaforesim faciens. Iterum urinam et menstrua
provocat. Habet etiam aliquantulum inflammationem unde coytus est invitativa. Quando assueta
illaudabilem generat sanguinem. Accipitur ut tempus habens cum aqua evaporari oportet et
aqua cribrata 2o coqui. Pastinaca silvestris dicitur alio nomine daucus asininus
et domestica daucus creticus. Earum radix secundum Ysaac est calida in medio
2i gradus et humida in medio primi. Sed folia et flores secundum quosdam sunt cali-
da et sicca in 3o gradu et una plus alia in medietate quia sunt quasi eiusdem virtutis sed
domestica melior. Item est quedam pastinaca rubea que cruda potest comedi
et cocta facit cum napis optima composita et rubicundo colore decorata quam sunt
ut alia pastinata. Pastinaca silvestris habet efficaciam precipue secundum folia et
flores modica autem multa secundum radices. Hec herba debet colligi cum flores producit ab-
iectis radicibus et in umbroso loco siccari et per annum servatur. Virtutem habet dis-
solvendi attrahendi ex qualitatibus et diuretica est substantia. Contra frigidum flemma

satellere caput ex pulvere facto ex ipsa herba bene calefacta ad dolorem stomachi
ex ventositate vel frigiditate. Et contra stranguriam dissuriam colicam et yliacam passionem detur vinum
decoctionis eius et herba in multa quantitate in vino et oleo decocta super locum
dolentem ponatur. Contra stranguriam dissuriam et vitium lapidis detur vinum decoctionum
eius seminis et saxifrage. Contra opilationem splenis et epatis ex frigida causa et quod
ydropesim fiat syrupus ex succo feniculi et decoctionis eius. Contra duritiem
splenis et epatis ponatur ipsa herba in multa quantitate in vino et oleo et maceretur
ita per x dies in decimo die coquatur usque ad quod vinum consumatur (?) in oleo et exprimatur
bene herba et coletur et colatum postea ponatur ad ignem et imponatur cera et fiat
ceroneum (?) quod est [illegible] predictam et quod etiam apostemata [illegible] multum quiescere ut patet per multos expertos

De portulaca

Portulaca quocumque fere tempore seminetur nascitur adminante (?)
valde et precipue nascitur de mense aprilis maii et iunii. Potest autem seri per
se cum pulvere mixta et non cavules optime provenit et non cepas et porros
et in vineis agrestes seratur. Terram tamen valde pinguem desiderat ut optime qualescat (?) et ubi semel sata fuit quolibet anno sponte nascitur et maxime si iubis ad aquam
maturitatem pervenit. Aliquantulum leditur nimia siccitate aeris nisi frequenti irrigatione iuvetur et sub umbris arborum non facit cespites. Seminis quidem due
sunt species. Est enim quedam portulaca valde lata producens folia que romana seu
hortulana dicitur que multum est humida et insipida. Et est alia portulaca que
parva producens folia et hec minus est humida sed plus sapida sicut alias herbas
spisse seminatas seratur in cespitibus non potest dilatari. Portulaca est frigida
in tertio gradu et humida in secundo videtur multe esse efficacie ex siccitate non tamen virtute sed
leniendi stomachum quietandi et infrigidandi optimus cibus est febricitantibus
cruda vel cocta. Contra constrictionem ventris coquatur cum prunis in aqua et comedat
patiens pruna et portulacam et postea bibat aquam. Nota quod portulaca que
[illegible] cum diureticis ponatur. Item portulaca aque ponticitatis est et ideo confortat
stomachum et intestina et valet contra ulcera in renibus et vesica nascentia valet
et fluxum sanguinis et utrumque manantium fuit [illegible] stringit. Item si in capite
vel fronte vel temporibus iungatur dolorem et calorem aufert. Item valet contra
dissinteriam et contra [illegible] egestiones [illegible]. Avicenna dicit quod ipsa sua proprietate
eradicat verrucas si ex ea fricentur et delet stuporem dentium et abscidit
desiderium coytus. Tamen in complexione calida et sicca addit in coytu.

De papiro

Papirus dicitur quasi pabulum ignis quia desiccatus
ad nutrimentum ignis in lanternis et lampadibus est valde aptus. Est
enim herba extrinsecus valde plana habens interius medullam valde albam bibulam
et porosam et nascitur in locis aquosis et dicitur apud nos iuncus. Scinditur enim
et excoriatur parte remanente de cortice in una parte lata ut medulla
sustentetur. Et quanto minus habet de cortice tanto clarius ardet in lampade et
facilius inflammatur et ex eo fiunt in quibusdam locis vasa et naves videlicet in Memphi
et India ut dicit Plinius et hoc testantur historie Alexandri. De papiris etiam
fiunt carte in quibus scribitur. Item ex eis fiunt sportule et pulchra scriptoria et
varia utensilia et ligantur ex eis vela navium et quandoque ex eis fiunt vestimenta. Et dicit Plinius quod eius medulla multum ad aquam de amnibus ex-
hauriendam quia eius natura valet imbibere et ad se trahere. Et ideo cum papiro aqua
de vino extrahitur.

De pulegio

Pulegium calidum et siccum est in 3° gradu colligitur tempore florum et in umbra siccatur et per annum servatur folia cum floribus abiectis stipitibus in medicinis ponuntur virtutem habet consumendi et dissolvendi. Catellarum oxymel factum ex pulegio calefacto in testa sive lucquose valet contra frigidum reuma. Gargarismus factus ex decoctione pulegii et aceto et ficuum siccarum valet contra frigidam tussim que est ex glutinoso vel aquoso humore. Contra vinum decoctionis eius valet contra dolorem stomachi et intestinorum et ventositatem vel frigiditatem. Contra emplastrum ex eodem factum in vino coctum et suppositum valet ad idem. Contra fomentum factum ex aqua decoctionis eius humiditatem matricis desiccat et vulvam confortat et ideo habet fomentationem mulieres salernitane in usu veniunt. De rapa

Rapa in omni aere habitabili provenit et desiderat terram solutam et pinguem et adeo solutam quod fere in pulverem sit redacta ut optime qualescat. Seritur semen eius ne nimis spisse spergatur cum pulvere mixtum et fine julii et usque ad medium mensem augusti vel parum post. In locis calidis et siccis et prope cum terra fuit arida post pluviam precedente si rado seratur magis gaudescit et ideo ubi spisse nimis plantule eius nate fuerint cum aliquod robur acceperint aliquae evellantur et in locis vacuis transferantur vel abiciantur frequenti sarculatione et herbarum liberatione multum iuvatur. Seritur in locis nudis et in stipulis etiam congrue si optime fuerint exarate et solo ex erepexe semen eius operiendum est nimium mergatur in terra. Potest etiam convenienter seri inter milium et panicum secundum in 2ª sarculatione. Rapam quae cum panicum et milium sublata sint sarculari debent leviter aquo parenti et valde ledit umbra quod si tanta fuit aeris siccitas quod tempore congruo seri non possit potest in aliquo irrigabili loco et etiam umbroso spisse seri ut caulis. Deinde cum invaluerit plante eius et pluviis terra fuit madefacta transferri poterunt et fine augusti et usque ad medium mensem septembris in terra optime culta. Colliguntur de mense octobris et que pulchriores erunt sublatis frondibus plantentur ut semina sequenti estate producant. Contra rapis fuit composita cum aqua ut per coquinam tempore hyemis et vel conservantur hoc modo. Rape optime lavantur deinde crude componantur in vase de solo ad solum et in quolibet solo seritur sal cum seminibus feniculorum et saturegia vel sal tantum ultro ponderetur per viij dies dimittantur. Deinde ponatur aqua frigida tantum quod cooperiantur et sic servabuntur per totum annum. Contra fuit composita cum aceto rafana synapi feniculis et sale hoc modo in quantitate duorum quartorum situlorum accipiatur una libra synapis et media libra feniculorum et tres libre mellis et una libra salis et rafanum iterum detur subtiliter per longum et piscetur minutatim et secundum semina et sal misceantur mel liquefiat et cum synapi distemperata cum optimo aceto et medietate vini situle misceatur. Deinde rapis vel napprombus et radicibus rubeis et pastinacis et piris et pomis si volueris aggregatis modo coctis et optime infrigidatis et dispositis et pone fiat solum de predictis et seritur desuper rafanum cum seminibus et sale. Post posito fiat solum de predictis et seritur desuper rafanum cum seminibus et sale. Deinde fiat aliud solum et ponatur synapis et seritur synapi usque ad equalitatem. Deinde fiat aliud solum et ponatur synapis et sic fiat usque ad complementum et servetur. Rapa secundum [illegible] calida est in 2° gradu multum plus coctis [illegible] nutritur durum digeritur molle et inflatum carnem mittit et ventositatem et inflationem facit proximum coytum suscitat quasi aqua coquatur et illa reiecta in alia recoquatur dimittat suum [illegible] temperat et mediocre inter bonum et malum nutrit. Que si non bene cocta est difficiliter digeritur ventositatem generat et in poris opilationem facit

Decoctio utilis est huius cocta et ursis aqua proiecta decoquatur cum pinguissima carne
porcina secundum medicinam est contra podagram si in eius succo pedes lavantur

De rafano

Rafanus quae semine vel herba plantatur corona veteris
tota vel media vel fiunt de radicibus eius parva frusta et plantantur de
mense novembris et decembris februarii et marcii Terram desiderat profunde fossam
pluviam pinguem et optime pastinatam sicut cetere herbe quarum radices gros-
sas et longas fieri optamus Rafano propter virtutem ad faciendum compota de
rapis quod calidum et siccum est in 2° gradu radix eius competit usui medicine magis
viridis et exsiccata simpliciter viridis virtutem habet incidendi et dissolvendi Et ex eo
fit oximel competens huius modi Cortices radicum aliquantulum terantur et dimittantur
biduo vel triduo in aceto parvo modo addatur et 3a pars mellis et tale oximel valet
in quartana et cottidiana nisi sit de flegmate salso In frigidis humoribus et indiges-
tis sunt in stomacho radices cortices rafani confusas melle et aceto comedat pa-
ciens usque ad satietatem parvo modo bibat aquam calidam et digitis in os missis
vel penna inuncta oleo provocetur vomitus Contra duritiem splenis et epatis
herba ipsa decocta in vino et oleo cathaplasmetur Pectini est cathaplasmata
strigmenta dissolvit De proprietatibus eius est quod si frustum rafani ponatur super
scorpionem moritur Et ideo dicit Democritus quod qui habet manum infectam matu-
rate seminis rafani sine noxa tractat serpentes Hermes est tradit in
alchimicis quod si succus rafani misceatur cum succo lumbricorum terre genissorum et per
partem expressorum et in ipso extinguatur gladius ferri sicut plumbum incidet
gladius ille Item inventum est ex iaiatis rafanus genisso cum succo et super caput
eius rasum ligato recepisse beneficium sanitatis Et non quod rafanum dicitur esse viti-
bus inimicum et dicitur quod si prope seratur non discordante refugiunt ut palladius ex-
pertus agricultor affirmat

De radice

Radix est herba cuius radix sibi nomine appellatur Celi statu nebuloso le-
tatur licet in dies adquiescat Amat terram pinguem pluviam diu subactam et profun-
de fossam rossinum et glaream formidat Seritur mense iunii et iulii locis frigidis
et mense septembris et augusti in locis calidis et siccis Serende sunt radices
sparsis grandibus et alte fossis melius proveniunt in arenis serantur post novam
pluviam nisi forte possint irrigari quod satum est statim debet operiri levi sar-
culo letamine non est ingerendum sed potius palee quae in fugosse fiunt suaviores
fiunt si aqua larga frequenter irrigentur Radices femine genus esse putantur
quae minus acres sunt et habent folia latiora et cum rotunditate viridia Ex hiis
semina colligemus maiores fieri creduntur si sublatis foliis omnibus et solo tenui
caule dimisso sepe terra operiantur Vim optime plantantur in sulcis ut terra
sepius eas possit amplius tumulari Si ex nimis acres dulces fieri velles
seria die ac nocte melle macerabis Calida et sicca est in 2° gradu minus quam ra-
pa nutrit parum sua acuminis quod est fortius acumine rape vinum tamen eius grossum
est diminuit stomacho et indigestionem nocivam et inmeries oculis dentibus et oribus
ulceribus et doloribus supra sumpta cibum et secundum medicinam convenit Est enim lava-
tiva renum et vesice ex grossis humoribus et urinam provocat et inadunata la-
pides frangit et si cocta comedatur tussi ex frigida et humida causa subvenit
Et post cibum comesta torsionem et inflationem generat et stomacho fit illaudabilis
quod testatur ructus putridus qui ex ea fit maxime cum cibum illa enim commixta esu

datur elevat cibum et cohibet ne ad locum decoctionis descendat unde fit causa
indurande digestionis et provocandi vomitum maxime cum sua naturali ventositate in
stomacho sicut si post cibum acceptum missum agit ventositate superius ascendente
et cum sua gravitate ad inferiora descendit deponit quod cibum ad locum digesti
onis et digerit ut oportet. primo volentes cum per vomitum attingere accipiat ante
cibum et habet virtutem similem rafano et quod eiusdem casus et coquatur datur sed non est adeo
efficax ut rafanum.

De ruta

Ruta seritur mense augusti et melius propagatur de ramusculis in terra positis
et si summitas alicuius ramusculi eius mittatur in terra statim infixa radi
cat et difficiliter arescit herba. Plinius dicit quod odit frigidam hiemem
et ymbres humorem siccitatis gaudet tempore terra laterea vel cinere. Colitur autem in
verno aut tempore transplantatur autem in mense septembris et assidue irrigetur si non
habet ymbres. Cum permittatur florere cito arescit antiquata lignescit sicca
mi eius bibere autem transitum ad folia non operiantur. Quam autem indurata est et
lignea facta non bene pullulat vel abscidatur iuxta radices tunc enim renovatis
ramis redit ad eam iuventus. Calida et sicca est in 2o gradu. Cuius duplex
est maneries scilicet domestica et silvestris quae piganum dicitur. Folia et semina compe
tunt usui medicine. Durat per v annos. Possunt servari folia siccata per annum.
Virtutem habet diureticam dissolutivam et consumptivam. Contra cefaliam et epilensiam invadatur
in balneum pannum succi eius calefactum per nares quod fleuma educit et cerebrum mundifi
cat. Item vinum decoctionis eius valet ad idem. Contra defectum visus ex frigiditate colica(?)
in dolio ponatur cum vino ruta et patiens illo vino utatur. Item cum aqua rosacea mixta
et super oculos lippos vel sanguinolentos posita mirabiliter eos sanat et mundat
Contra dolorem dentium ruta cocta cum vino cathaplasmetur super locum dolentem
vel aliter accipe frustum eius et exprime aliquantulum ad ignem et gravitatem eius cauteriza
et satisfacit. Contra frigiditatem stomachi et eius palesim et aliorum membrorum detur vinum
decoctionis eius et cistorum(?). Contra opilationem splenis et epatis stranguriam et dissinteriam detur
vinum decoctionis eius et radicis feniculi vel pulvis eius cum succo. Item contra stran
guriam et dissinteriam ruta in vino cocta et oleo pectini cathaplasmetur. Contra tenasmon
ex frigida causa decoquatur in vino et fiat encathisma vel bonum vinum calefiat
et fundatur super rutam et patiens recipiat fumum. Ad menstrua provocanda et
secundinam et fetum mortuum educendum detur ierapigra(?) magna cum succo rute. Item
operatur succus eius solus per os receptus aut pessarizatus vel tenuitates eius in oleo
frixe et supposite. Contra exteriorem dolorem ex gressione(?) vel alia causa ruta cale
facta super aquo(?) lapidem supponatur. Contra hebetudinem et dolorem oculorum pulvis
cimini cum succo eius conficiatur et in eo bombix intincta super oculos ponatur. Ruta
etiam bibita valet contra venenum et morsum venenatorum animalium et etiam cathaplasmata.
Et non est mirum si quis esset totus circumdatus viridi ruta securus potest accedere ad ~~balisscum~~
basiliscum dicitur. Plinius dyascorides et ysidorus quod mustela pugnatura contra
serpentem comedit rutam et munitur odore et virtute eius secure invadit serpentem
et interficit basiliscum. Cuius odore de ortis fugantur serpentes et omnia venenosa
sed etiam plantatur convenienter in locis ubi sunt alvearia apium. Item succo rute
inuncti a serpentibus araneis vespis et apibus non pungentur neque leduntur.

De rubba

Rubba desiderat terram solutam et pinguem ut optime
provenit et in mediocri et pingui provenit quia cum vangis alte fodienda

est de mense octobris et novembris. Et seritur mense februarii martii vel aprilis sed
spissa ut frumentum vel spelta et fiunt areole sicut mortis vel quadrum ut in
secando frumenti propter rastro semen operiendum est et ab omnibus herbis et radicibus
mundum terminum libere cum vanga et cum areole fiunt deinde runcentur quotiens
herbe nascuntur in ea manibus et sarculo deinde in augusto semina cum nigra fuerint
colliguntur cum tota herba et bene siccata fruatur et summum et postea de mense decem-
bris aut ante vel mense novembris foduntur sulci et ex ipsa terra areae modicum
operiuntur deinde sequenti estate runcantur quotiens eius herbe nascuntur et mense
augusti ut dictum est semina colliguntur et postea herbe radices si placet effossa
terra paulatim sub radicibus colliguntur et in sole siccantur. Sed melius est quod
usque ad sequentem annum dimittantur in terra ut consimiliter fiat et meliores
cavando iterum sulcos et aperiendo areas ut dictum est. Cum radices siccate fue-
rint tritulo verberantur ut rumpantur et a terra et pulvere liberentur et calefiat
et si de ipsis fiat pulvis plus valebit. Et non quod terra ubi ponitur rubba plo-
ratur bene submissa fodi potest. De spinachia

Spinachia optime seritur de mense septembris et octobris et per hyemem et plus
seritur etiam de mense decembris in locis calidis ianuarii februarii et martii proximo
mense aprilis et maii et aliis etiam mensibus seri potest. Seritur autem et sola in areis
et cum aliis herbis mixta in terra pingui et bene pastinata cum colligitur si una vice
metitur medietas recipitur et alia vice alia medietas diu durabit.
Utilitas eius frigida est et humida in fine primi gradus ventrem humectat et
valet gule et dolenti de sanguine et colera rubea et meliora sunt sto-
macho quam atriplices. De strigno solatro

Strignum solatrum et morella idem sunt frigidum et siccum est in secundo gradu
virentia vero sunt eius folia et flores multe est efficacie exsiccatum nullius
virtutis habet infrigidandi contra opilationem splenis et epatis et maxime quando veteri causa
opilata est propter superiorem cistis fellis succus eius detur in potu vel fiat
sirupus ex succo eius et zucaro vel quod melius est detur ʒ iii succi eius cum
ʒ v reubarbari. Contra apostema in stomacho et intestinis et in epate detur
succus eius cum aqua ordei. Contra calefactionem epatis pecia intincta in succo eius supponatur.
Contra fiat quod calidum podagram vel herba ipsa trita sepius supponatur vel melius
erit si cum succo eius addatur acetum vel agrestum vel oleum rosatum. Contra calidum
apostema in principio ad repercussionem materie herba ipsa trita supponatur.

Sempervivum est herba sic dicta quia semper viridis reperitur. De sempervivo

Frigida est in secundo gradu sicca in primo viridis multe est efficacie exsiccata nullius
virtutis habet infrigidandi plagelle intincte in succo eius et aceto vel agresto et
epati epithimate multum valet contra calefactionem eius et contra dolorem ex causa frigida.
Item herba ipsa trita et supposita valet contra calida apostemata in principio ad repercussionem
materie licet propter hoc obsit condensando materiam. Contra usturas ignis vel aque
fiat unguentum ex succo eius oleo rosato et cera sed non ponatur in pruinis 4or
diebus sed calida opponatur ut fumus tamen fiat evaporato vino prius ungimus
sapone et similibus deinde unguento predicto. Contra fluxum sanguinis qui fit per
ebullitionem eius in epate et renibus in estate plagelle in succo eius et aqua rosata
intincte frigide fronti et temporibus supponantur et gutturi. De satirio

Satirion dicitur cepa silvestris et est calidum et siccum in tertio gradu virtutem habet
attrahendi ad venerem precipue vero testiculi eius cum melle confecti coytum

provocat cyclum tamen si fiat confectio eius ex ciceribus et dactilis et pistaciis et melle
Item succus eius cum melle datus prodest arteticis **De sponsa solis**
Sponsa solis cichorea intiba et consequenter idem est herba ipsa comesta valet contra
venenum si sit ex morsu. Item succus eius suppositus valet ad opilationem epatis
ex frigida causa. Item valet contra calefactionem eiusdem **De siler montano**
Siler montanum sive sileseos calidum et siccum est in 2° gradu. Semen eius colligitur
et per tres annos potest servari. Semen ponitur in medicinis et habet virtutem diure-
ticam dissolvendi consumendi et attrahendi. Contra asma ex frigida causa detur vinum decoc-
tionis eius et ficuum siccarum vel detur pulvis eius cum ficubus siccis et assatis. Contra
opilationem epatis renum et vesice splenis et diss. detur vinum decoctionis eius
Stafisagria calida et sicca est in 2° gradu **De stafisagria**
Semen herbe eius sibi nomine appellate magne efficacie est et dicitur esse caput-
purgium quia ipsum a flegmate purgat unam desiccat et reumam prohibet et sto-
machum mundificat. Vinum decoctionis eius et rosarum contra predicta competit. Contra
scabiem et pediculos unguentum factum ex pulvere eius et aceto valet. Item valet contra pa-
lesim si ex eo fiat unctio. Pulvis seminis eius cum melle datus lumbricos necat
Squilla calida et sicca est in 2° gradu herba est similis cepulle **De squilla**
Unum tuberosa radix magis competit medicine quam herba si sola reperitur
mortifera. Habet autem virtutem diureticam unde valet ad digestionem materie
tam in cotidiana quam in quartana valet etiam contra opilationem splenis et epatis et contra
dolorem yliacum et articulorum ut testatur Ysaac. Contra dictas passiones taliter
sit usus. Squilla dividatur per medium et tot tunice ab interiori parte abiciantur
quot ab exteriori parte et tot in medio remaneant. Exteriores debent abici quia
venenose sunt et nimium calide. Interiores similiter abiciantur quia mortifere sunt
ex nimia frigiditate. Medie tunice sunt competentes. Unde istarum fiat decoctio in frigido
pasta involutarum postea fiat decoctio in aceto et in colatura additur mel
et sic habetur oximel. Fortius operatur si squille non fiet decoctio in pasta sed tamen in
aceto. Contra omnem dolorem exteriorum partium ex frigida causa valet **De sinapi**
Sinapis seritur ante hyemem et post et tanto pinguem desiderat si rari serantur
meliora efficiuntur et si minus spissa est poterunt atque plantule in terris
ferri et alibi transplantari. Hec herba ita se multiplicat quod ubi semel seritur vix
locus ille ab ea penitus liberatur et ubi semen eius cadit statim vivet. Calida et
sicca est in medio quarti gradus non herba sed semen quod colligitur et per v annos serva-
ri potest. Virtutem habet dissolvendi attrahendi et extenuandi. Contra paralesim lingue
semen eius masticatum et sub lingua retentum valet. Contra opilationem paralesi
aliorum membrorum ponatur in sacello et decoquatur in vino et super locum dolen-
tem ponatur et pueris egritudinis pulvis eius naribus impositus sternutationem
provocat et cerebrum a superfluitatibus mundificat. Contra vicium asma ex glu-
tinoso humore detur vinum decoctionis eius et ficuum siccarum. Contra opilationem
splenis et epatis et lienteriam flegmaticam decoquatur in aqua cum radice feniculi qua
colata addatur mel et tale confectio detur. Contra splenis duriciem
herba ipsa cum axungia porcina bene trita supponatur. Fomentum factum ex
aqua decoctionis menstrua educit. Item herba ipsa decocta in vino et
cataplasmata dissolvit et stringit. Sternutationem provocat vinum decoctionis seminis et dragmati
humiditatem cerebri et faucium exsiccat. Dragmatum potest ne vehementer–

exiccat z excoriat Pitagoras aut' vult omnes herbas synapi ꝯmēdat
vn̄ plinius dicit de ipa q humores viscosos z grossos extenuat et putri
ras serpentiū z scorpionū ictꝰ addito aceto sanat fungorū venena supat
dencium dolorē mitigat ad cerebrū penetrat et ipm mirabilr̄ purgat
fugit lapidē et menstruis inpat appetitū excitat et stomachū ꝯfortat
Epileticos iuvat et ydropicos curat litargicos excitat et eos inflam
mat capillos mundat et corꝝ casus ꝯpescit singgiriuos aurium sonos
z tymitus tollit z oculorū caliginē detergit paliticis subvenit qr poros
apit z humores infundētē nervos dissolvit et ꝯsumit et dicit q maior
virtus ē in semine q̄ in herba

De sticio

Sticio z cauliculus agrestis qui sunt calidi et sicci ē in 2° gradu de
ine siccis z folia ꝯpetunt usui medicine Contra palesim lingue semē
eius ꝯmasticatū more diu sub lingua teneat² et si in alia pte corporis fuit
folia cocta in vino cathaplasmet² Contra litargiam ꝑ pulvis semīs eius
naribus insufflet² Itē fiat decoctio semīs tritū z sicci z vino agrestis
ī fortissimo aceto z in ipo fricent² posteriores capitis ptes tū prius rase
fomentato ex foliis coctis in vino stran' z diss' solvit z menstrua pvocat
Emplastrum ex foliis decoctionis in vino et oleo si pectini et virge supponat²
meatus pvocat urinales et urina

De scordion

Scordion i allen agreste ē calidū z siccū in 2° gradu solus flos eius ꝯpetit
medicine aqua vel vinū decoctionis spualia mundificat a flemmate
et valet ꝯ dolorē stomachi et intestinorū ex ventositate et ꝯ opilacōz splenis z
epatis ex frigida cā Itē stranguriā z diss' solvit

De sparagis

Sparagus calidus ē et siccus in 4to gradu frutex et semē eius ꝯpetit
medicine fustes tenerrimi coquati cū carnibus siu cū aqua valet ꝯtra
opilacōz splenis z epatis stra' z diss' Itē ꝯ dolorē stomachi et intestinorū
et ꝯ yliacā passionē valet Itē vinū decoctionis eius semīs valz ꝯ podagra

De zinzibro

Zinzibrū calidū et siccū ē in 3° gradu Aliud ē
domesticū aliud silvestre qd etiā musicū dicitur virtute hz dimetica dis
solvendi z ꝯsumendi Contra viciū pectoris fiat pultes z farina ordei cū aqua addito
pulvere eius et detur pacienti Contra frigidū renuma folia eius in vase siu aquo li
quore tepefacta et i sacculo posita capiti supponant² Vinū decoctionis eius
valet ꝯ dolorē stomachi z intestinorū ex frigiditate et ꝯ opilacōz splenis et epatis
z vias urinales apit Itē herba i vino decocta z cathaplasata valet ꝯtra
dolorē stomachi ex ventositate menstrua etiā educit z matricē mundificat et
fomentacio eius ꝯceptū adiuvat

De salvia

Salvia plantat² plantulis ā ramis in mensibus de mēse octobris novembris
febris z marcii calida ē in primo gradu sicca in 2° sola folia ꝯpetunt me
dicine viridia z sicca et ꝑ annū svant² Alia ē domestica alia silvestris q dr̄
eupatorium domestica magis ꝯsumit et ꝯfortat silvestris magis ē dyafo
retica Vinū decoctionis salvie valet ꝯ paralisim et epilensiā in vino
decocta z cathaplasata sup pte paralitica multū valet fomentacio facta ex aqua
decoctionis eius valz ꝯ stran' z dissin' et matricē mundificat Itē in salsamentis
ꝯvenienter ponitur

De scabiosa

Scabiosa calida et sicca ē in 2° gradu Sicca nullius ē nocumenti succus eius
z acetū bulliat usqz ad spissitudinē aquitulū z hoc unguentū valz ad

scabie. balneum ex aqua decoctionis eius et tussi. babassi valet contra alopaciam
succus eius valet ad idem et lumbricos necat et auribus cum oleo missus eos mun
dificat fumus vini decoctionis eius valet contra emoroydas De senacionibus

Senaciones calide sunt et sicce in 2º gradu. Alio nomine dicuntur nasturtium aqua
ticum cocte in aqua vel cum carnibus spiritualia mundificant fomentum ex aqua
salsa decoctionis eius valet ad ylliacam passionem strangurie et dissurie In vino eciam de
cocte et cathaplasmate ad idem valet De serpentaria

Serpentaria columbaria draguncea idem est. Dicitur autem serpentaria sive dra
guncea quia asta eius in modum serpentis maculosa est. Repleta calida et sicca est
in 3º gradu radix eius per frustra minuta dividitur et siccatur et pulverizatur et per
pannum cribellatur et tunc conficitur cum aqua et ad solem siccatur et ex hoc tali un
guento cum aqua rosata vel simili facies albificat illuminant mundam eam reddit mun
dam et claram pannum eciam deponit Item si pulvis eius conficiatur cum sapone et
fistule imponatur in tunc eius foramen dilatat ut in os fetum vel putrefactum
ossi possit pulvis eciam eius cum calce viva confectus et aceto fortissimo optimus est
ad cancrum ita ut plus 3ª sit calcis Dyascorides dicit quod ipsa odore suo serpentes
fugat nec leditur corpus a serpente si eius succo corpus unctum sit De serpillo

Serpillum calidum et siccum est in 2º gradu Et aliud est domesticum et aliud sil
vestre. domesticum ramos per terram diffundit Silvestre crescit in longum
et altum flores et folia competunt medicine que in rudi olla calefacta et in satello
posita et capiti supposita valet contra frigidum reuma capitis Vinum decoctionis
eius et amyci valet contra dolorem stomachi Item fomentum ex aqua decoctionis eius valet
ad stranguriam et dissuriam et mundat matricem et calefacit et confortat Vinum decoctio
nis eius stomachum infrigidatum et epar et splenem calefacit De saturegia

Saturegia calida et sicca est in 2º gradu Seritur de mense decembris febr
et marcii et impetra cum aliis herbis et plantis seri potest Pulvis ex farina
et aqua et eius pulvis spiritualia mundificat pulvis eciam confectus ad idem valet
Dyascorides dicit quod usus saturegie competens ad conservacionem sanitatis et potest
in cibis Albumasar dicit quod eius proprietas est expellere ventositates et inflaciones
et torsiones et digerere cibum et expellit superfluitates stomachi et provocat
urinam et menstrua et acuit visum debilitatum ab humiditate mala

Inmbra solz gre saturegia
becare latine thento. coelen
of sarege

Sclaria seritur mense decembris Ian febr marcii De sclarea
et aprilis talem desiderat terram qualem alie herbe predicte optima herba est et
et perpetua quia per plures annos in ordinibus transplantata sicut cepe plantatur cum fecit
semen et maturum collectum fuit si inscidatur per tres vel quatuor digitos super
terram reviviscit et pulcerrima efficitur in autumpno et si inscidatur stipes
arescit et inchoacionem in septembri pullulat vel in estate sequenti sicut feniculus
et optime vivit in umbra De scalongne

Scalongne plantantur mense febr sicut allea preterea in areis et in areis
aliarum herbarum et unaqueque facit multas filias et maxime si terra
fuerit bene pinguis cum plantantur Item dicitur quod si spicula allei ponatur in cepa
secetis in eius foraminibus in quibus ipsa spicula possunt poni et sub terra pla
tentur sicut scalongne sunt autem de natura separum sed sunt minus humide appetitum
confortant et maliciam ciborum venenosorum emendant nocent visui et dolorem
capitis efficiunt et fetorem oris inducunt et non competunt calidas humidibus complexiones
complexiones sed cum carnibus pinguibus edi possunt quia maliciam ipsarum emendant

De tetracta

Tetractum i. herba iudaica calida et sicca est in 3° gradu vinum decoctionis eius
digestionem provocat et dolorem stomachi et intestinorum ex acetositate curat
crispelle ex eo et farina et aqua facte naturalem calorem confortant urinam provocant
emplastrum ex ipsa herba decocta in aqua stranguriam solvit Item fomentum ex aqua
decoctionis eius matricem calefacit et humidificat **De tapsia**

Tapsia est calida et sicca in 3° gradu per tres annos servatur invenitur in arabia
apulia et calabria In vomitivis medicinis tutius ponitur caute ponenda
Si autem inflationem in facie contingat fieri cum pano aceto infuso vel per
tunices ungatur cum populeon et aceto addito Tapsia est herba terrestris
contra enim facit inflare faciem et corpus quasi esset lepsus et curatur ut hic et cum
succo sempervivae **De tasso barbasso**

Tassus barbassus calidus et siccus est fomentatio ex vino decoctionis eius
emoroydas valet [illegible] valet si ano patientis in parte assellationem
tergatur valet etiam eius decoctio in aqua ad tenasmon et contra fluxum ventris
Testiculus vulpis est bona et dulcis in gustu **De testiculis vulpis**
facit autem cum vino sumpta appetitum coytus et adiuvat ad ipsum et in
hoc stat loco stincii et est calida et humida et est species saturie **De testiculo canis**

Testiculus canis est alia species saturie et differt foliis et stipite silicet testiculi
vulpis Et radix ipsius est duorum modorum habet enim unum globum superius
et alium inferius Et unus est mollis et alter durus et plenus et in illo est humiditas
superflua Et si ante coytum masculus sumat maiorem testam et quod concipitur ex coitu dicit
frequenter masculus Si autem femina sumat minorem et concipiat fit magis femina
dicitur autem quod maior auget coitum minor vero abscidit ipsum et sic utriusque am-
borum destruunt operationem alterius hoc dicit felix doctor frater Albertus ordinis predi-
catorum in libro suo quem fecit de plantis **De thimo**

Thimus est herba valde aromatica cuius flos dicitur epithimum et est flos
medicinalis habet enim virtutem purgandi melancoliam et fleumam et ideo valet contra quartanam
et alias melancolicas passiones et ex eo deinde antiqui medicinas vero ipsum pro-
dant quia nam habet inducere sincopium et angustiam precordiorum **De viola**

Viola est frigida et humida in 2° gradu De violis fit zuccarum violaceum
et oleum violaceum Sirupus autem mollis fit de viridibus et siccis siccatum
mollis fit eo modo quo rosa Sirupus sic fit Viole in aqua coquantur et ex co-
latura et zuccaro fit sirupus Si autem ex ipsarum succo et zuccaro fiet melior
est Oleum violaceum fit hoc modo viole in oleo decoquantur et colatum dicitur oleum
violaceum vel intus receptum contra distemperantiam laboris totius corporis Item in unctione
ipsius facta super epar contra calefactionem eius Item unctio facta super frontem et tympora
removet dolorem frontis ex calore factum Viole habent virtutem lenendi humecta-
ndi infrigidandi et laxandi sed parum sunt laxative et purgant per inferius coleram
rubeam unde valet febri tertiane et contra distemperantiam epatis in calore et contra
opilationes epatis et ytericiam et contra defectum appetitus ex colera Item viole contrite
posita super calida apostemata in principio conferunt Idem facit ipsa herba fomen-
tatio ex aqua decoctionis ipsius herbe facta super pedes et frontem in acutis
egritudinibus sompnum provocat Sirupus viole est magis coquendus quam rosa-
ceus alioquin cito corrumpitur **De virga pastoris**

Virga pastoris est cardonus silvestris et est frigida et sicca sola folia eius
recipiuntur medicine viridia et sicca sed viridia sunt maioris efficacie virtutis

habet constringendi repellendi et infrigidandi. Emplastrum ex pulvere eius
foliorum et aceto et albumine ovi super pectine et renes valet contra fluxum sanguinis
ventris. Pulvis etiam datus in ovo sorbili ad idem valet et ad profluvium mulierum.
Item ad idem valet fomentatio ex aqua decoctionis. Trita valet ad calida a-
postemata in principio ut ad erisipillam et huiusmodi cathaplasmata capiti abraso
valet contra frenesim et dolorem ex calida causa. Item hec herba in multum est consolidativa
retentiva vulnerum recentium et vermiculos qui sunt in carduis super radicem sitien-
tes querunt anicule et cantant cum dantur eos. Ysidorus dicit quod radix eius
in aqua decocta cupiditatem potatoribus administrat. Item semen vero utilissimum
est cardui et iuvat mulieres ut filios masculos generent. De volubili
Volubilis est herba involvens se super plantas proximas est autem parum cali-
da sed multum sicca quod ostendit eius tortura. Quedam autem species eius est que
vocatur fumus panporum et hec terrestris est et aquea habens ex terrestritate sua
constrictionem et ex aqueitate mundificationem et lenitionem. Folia autem huius sunt con-
solidativa vulnerum magnorum nec est eis par in illo effectu. Coquuntur autem in
vino et emplastrantur super ea cum aceto sunt etiam adustionis ignis. Est
etiam alia species que dicitur volubilis maior et latior ipsius abradit pilos et interficit pediculos.
Urtica dicitur quia tactus eius corpus adurit est enim ignea. De urtica
Nam ut dicit Macrotus. Hec est duplex nam quedam est pungens et quedam
mortua que non pungit et eius folia sunt albiora et molliora et magis rotun-
da et utraque est medicinalis. Nam succus eius cum vino bibitus valet contra ictericiam
et contra colericam passionem. Cum melle curat antiquam tussim et mundat pulmonem
et ventris inflationem et tumorem sedat. Folia eius cum sale contrita vulnera sordi-
da mundat et curat similiter morsum canis. Sanat etiam cancros. Radix eius
contrita in vino et cocta in oleo valet contra tumorem splenis. Succus eius fluxum
sanguinis de naribus sistit. Semen eius cum vino bibitum precipue mixtum
melle et piperi movet venerem et provocat urinam. Herba recens tenera
cocta ventrem mollificat si comedatur et precipue mense marcii cum oleo cocta.
Vitriola quod alio nomine dicitur paritaria est herba De vitriolo
calida et sicca in 3º gradu et dicitur vitriolum quia ex ea optime vitrea
mundantur exsiccata nulla est eius efficacia. Viridis magna virtutis est dya-
phoretica et extenuativa. Contra frigiditatem stomachi et intestinorum et eorum de-
dolorem et contra stranguriam et dissuriam paritaria calefacta in testa sine aliquo liquore
supponatur loco dolenti vel etiam decocta in vino albo aliquantulum aceto cum fur-
fure contra stranguriam et dissuriam. Decoquitur in aqua salsa et oleo et pectini catha-
plasmetur cocta et contrita multum valet contra dolorem stomachi ex frigiditate vel
ventositate. Item contrita aliquantulum et confecta cum vino et furfure tumorem minuit.

Incipit liber septimus de pratis et nemoribus

Postquam in libris superioribus sufficienter dixi de cultu campestrium agro-
rum vinearum arborum et ortorum que multa requirunt industria
dicam nunc de pratis et nemoribus que non tantam querunt doctrinam
sed que sponte ydonea proveniunt a natura. Et primo de pratis que ca-
ta fuerint et qualem aerem terram aquam et situm desiderant ad a-
pliorem copiam et ubertatem conservandam et qualiter fiant et qualiter
renoventur et renovententur et de feno quod est eius fructus
qualiter colligatur et conservetur et de utilitate ipsius. Sequitur

Quare prata creata fuerunt et quale aerem terram aquam et situm desiderant

Prata fuerunt a natura mandato divino terre data ut terra que primo nuda fuit
vestiretur et ornaretur et ut ipsorum herbe tum virides quam sicce nutrimentum quibus-
dam animalibus herbis vescentibus prestent. Nascuntur autem in ipsis diversa her-
barum genera ex diversitate humorum in superficie terre contentorum quod quidem sagax na-
tura nusquam in necessariis deficiens operata est propter diversitatem animalium nutriendorum ex eis
quorum appetitus in omnibus est diversus. Aerem vero desiderant temperatum quantum ad frigiditatem et humi-
ditatem proximum. Si enim superflua fuerit in loco frigiditas erunt ibi pruine nives
et glacies que omnino impediunt generationem herbarum. Et similiter si caliditas aut siccitas
superflua fuerit omnem virorem consumet nisi et succurratur irrigatione frequenti. Terra
desiderant pinguem ad herbarum copiam. Unde si non fuerit multe pinguedinis sapo-
re dulciores et magis odoriferas et subtiliores habebit herbas. Sed si fuerit nimis macra
modicas aut nullas producet. Talis enim terra et similiter salsa vel amara sua ste-
rilitatis aut malicie se vestire non potest. Aqua magis competens pratis est aqua pluvialis
que calida coruscatione descendit. Et similiter aqua que mense aprilis et maii subtilis
descendit et quecumque in estate de celo provenit bona est dummodo non gelida non existens
ex nive grandinis liquefacta. Secundo meliori est aqua laquearum que clara calida et pinguis
est. Tertio aqua fluminum. Ultimo aqua fontium. Et quanto magis a suo elongatur
principio tanto melior quia ~~minus~~ minus frigiditatis in se habet. Prata desiderant situm de-
pressum ubi continuo sit humor moderatus. Unde si adeo sit profundus talis locus quod
ibi quasi semper aqua ~~operat~~ operiat superficiem terre non erit aptus ad aquas bonas herbas
sed erit accedens ad naturam paludis producetque iuncos et pancerias quarel-
lum et similes herbas paludales grossas insipidas acutas et fere omnibus ani-
malibus inutiles. Et si fuerit adeo eminens quod irrigari non possit facile siccitatem
et ariditatem patietur nisi fuerit in alpibus et locis frigidis. In talibus enim locis
et si paucas proferant herbas subtiles tamen sapidas et odoriferas ferunt.
Felix autem prati positio est que super se rivum fluentem habeat quo possit quo-
ciens fuerit irrigari.

Qualiter fiunt prata et qualiter pereunt et renovantur

Prata quidem naturaliter proveniunt ubicumque terra solis inductis illustratur. Fiunt etiam
opere manuali aut ex locis agrestibus nemorosis aut ex campestribus agris.
Et primo quidem modo extirpandis est locis de mense septembris vel octobris et in-
pedimentis omnibus liberandis non solum spinetis et virgultis sed etiam herbis latioribus
et solidis. Deinde cum frequenter excultus fuerit ac multa aratione solutus fractis ~~motis~~
motis lapidibus et glebis confractis sternetur levia conservare recenti letamine
ab ungulis iumentorum summa intentione servetur intactus precipue cum humescit
ne inequale solum reddat multis locis impressa vestigia. Si vero ex campest-
ribus locis fiat equandus est omnibus locis et glebis confractis tamen hoc quod superiori se-
mine seminare cum feni semine spargendus. Rigari non antequam durum solum fecerit
non debebit ne eius crate minus solida mox influxus corrumpat humoris. Cum
vero volunt quibusdam annis habere pratum et aliis segetes ex terris macris
cum irrigatione optime faciunt hoc modo. Immittitur in agrum aqua turbida ut
ex terra nova sulci repleantur et ager equetur et fiet optimum pratum sui satione
herbarum. Et si taliter dimittatur per quatuor vel quinque annos et postea aretur omni anno
usque ad quinque annos vel sex poterit commode de frumento seri et melius si per
duos annos genus segetis transmutetur. Cum autem volunt uno anno habere fru-
mentum et sequenti pratum convenienter hoc modo procurant. Immittunt enim

aquam in agro extracta blada ubique dimittunt in estate et in autumpno si aeris fuerit siccitas sequenti vero estate cum fenum secaverint terram arripiunt in secunda et tertia vice arant et seminant. Quidam si volunt eis gramina herbe non arant nisi circa finem augusti extracto gramine et tunc arripiunt arant secundo tertio versant et seminant et tunc bonum frumentum inveniunt. Et quidam omni anno seminant tunc herba graminis cum sectis colliguntur. Hoc non sequitur exire frumentum in capite vel statim post extractionem eius mittunt aquam in agrum potius claram quam turbidam et a pecoribus custodiunt. Deinde gramine cum stipula secata et yeme animalibus prebent que herbam comedunt et de stipula sibi lectum et fimum faciunt. Stipula autem et herba secata arant semel et bis et tertio seminant et ibi bonum frumentum vel alia blada habent. Procuratur autem quod ex pratis evellantur omnia impedimenta que nascuntur ex eis et eis herbe pratis ... post magnas pluvias quando terra adeo mollificata erit quod herbe nocive radicitus evellantur. Plurimum eis confert pratis si tempore hyemali et tenui fimeto letamine ad ubertatem liberatum. Amplius si statim cum secata fuerit fortiter irrigetur terra autem fructificabit in anno. Sed cum vetusta fuerit musco cooperta radatur. Ad muscum autem necandum asserit palladius sepe cinerem ingerendum. Quod si sterile omnino fenum ex loco aretur pluries et demum constituatur forte pratum.

Secunda. Qualiter fenum colligatur et conservetur et de utilitate ipsius

Secari debent prata cum herbe ad debitum augmentum pervenerint florescentes quod complementum usque ad casum florum et foliorum et siccitatem pervenerint. Nam si maturius secentur erit fenum aquosum non prebens solidum nutrimentum equis et bubus laborem tollerantibus. Et si nimis fuerit maturum calore et humiditate naturali consumpto erit insipidum modicum et abhominabile nutrimentum animalibus prebens. Debent autem secundum tempus serenum cum aeris caliditas et siccitas durare speratur secari. Vel in pratis dimittendum est per unum vel duos dies usquequo volvatur. Deinde volvendum et convertendum siccandum deinde colligendum portandum et reponendum sub tectis quibus deficientibus sub divo ponatur taliter preparatum quod aqua intus ingredi negat. Quod si in eo manente nondum in pratis secato pluvia supervenerit usquequo volvatur modicum vel nichil ledit. Sed ut ait palladius post pluviam ... quam usque post ipsam superius siccetur sed cum fuerit sed non fuerit involutum. Tunc cum eo involuto supervenerit omnis destruitur nullius utilitatis conveniens. Utilitas feni est ut toto anno fruatur quod eis pro hyemem quomodo sufficit bubus et equis et asinis et quibusdam animalibus aliis nutrimentum congruum prebet ut possint sustinere labores quos eas propter necessitates hominum iniungitur. Omnibus vero tempore nimium subvenit quo de terra nutrimentum sumere nequeunt. Et si fenum subtile frondosum odoriferum et laudabile fuerit erit quasi annona plurimum animalibus tam calido quam frigido tempore sufficiens nutrimentum laborantibus. Cum vero fuerit fenum grossum paludale aut nimis maturum aut sero secatum non erit sufficiens animalibus multum laborem tollerantibus nisi eis annone auxilio addatur sufficiunt vel in tempore magni frigoris detur in quo animalia non laborant et omne pabulum quodque appetunt.

Incipit 2a pars libri de nemoribus que naturaliter proveniunt

Dicendum est primo quod nemora vel naturaliter proveniunt vel hominum industria constituuntur. Et que a natura producuntur fiunt ex humore et semine in visceribus terre congregatis quod virtute celesti erumpunt ad superficiem terre et eriguntur in stipites diversarum plantarum secundum diversitatem humorum seminis et

locorum in quibus conveniunt sunt etsi sint hominis industria ex seminibus que comprehense
arboribus in terram decidunt aut ab avibus vel fluminibus de longe feruntur. In vallibus
vero naturaliter consistunt silve pinearum maximarum et fragorum castanearum et quer-
cuum cerrorum et silvarum. In locis vero depressis et paludosis sponte nascuntur salices
populi et alni canne silvestres videcte et similes plante. In pluribus autem locis
nascuntur naturaliter et infinita spineta diversorum generum et piri et mali sorbi ul-
mi fraxini opuli et similes arbores et quanto pinguior est terra tanto procerores
conveniunt arbores. In macra vero et salsa et amara nascuntur spineta et
arbores parve et tortuose spinose scabrose et yspides. Hec autem nemora
procuranda sunt diversimode. Nam ea in quibus sunt castanee piri et mali et similes
arbores fructum ferentes extirpanda et purganda sunt ab omnibus spinetis et
plantis exceptis et fructifere arbores rarificande ubi nimis spisse fuerint
et incidende in altiori loco quam bestie attingere possint et ex plantis domes-
ticis et nobilibus inserende secundum doctrinam traditam in libro secundo cum de insitionibus
locuti fuimus. Ea vero que aliis arboribus et spinetis occupata sunt si arbores no-
biles et pulcras habuerint edificiis et aliis operibus aptas similiter sunt extir-
panda et ubi nimis spissa fuerint sublatis imperioribus lignis rarifican-
da paulisper ut omnes herbe arborum conservatorum totaliter in statum meliorem. Ea vero in
quibus sunt arbores igni solummodo congrue non sunt innovanda nisi forsan spi-
nis purgentur et tribulis quod quolibet quinto aut sexto vel raroribus annis sunt in-
cidenda et lignamina congreganda **De nemoribus que hominum industria fiunt**

Qui cupit nemus seu silvam plantare vel serere consideret primo
situm et naturam terre in qua facere silvam instituet et ubique tales conserat
arbores que illi loco conveniant et tandem instituet nemorum adimpleat. Nam si
fuerint in altis alpibus aut earum vallibus si quidem soluta terra congrue recipiet pla-
tanos et securas castanearum que ad minus xl pedibus ab invicem distare debent.
Si vero terra cretosa vel lapidosa in talibus locis extiterit ei competunt pi-
nus quercus rouer et cerrus. Quod si talis terra fuerit in montibus calidis
et montibus ab alpibus amygdala sibi convenient aptanturque. Quod si loca sunt
pinguia congrue recipiet piraria et pomaria et in locis calidis olivetis
et ficetum et malorum granatorum silvam. In frigidis vero et temperatis avelanas
castanea et nespila. Si vero loca fuerint humida et depressa soluta convenien-
tius recipiet salicetum albaretum alnum et populum. Et si cretosus talis locus
extiterit ei conveniet ulmetum fraxinetum opulus et rouer. Quod si locus
marinus arenosus et quasi sterilis extiterit desiderabit pinetum et in calidis cli-
matibus palmam femineam et masculum. Instituuntur autem predicta omnia vel ex
plantis aliunde translatis vel seminibus satis aut manu in locis congruis planta-
tis. Non tamen ignorabis quod castanee xl pedibus ad minus quamque vicem distare
debebunt ut in ramis possint congrue dilatari et plurimum fructum fa-
cere. Quercus vero non minus distare conveniet quia naturaliter plurimum per latera se diffun-
dit. Rouer et cerrum xx pedibus aut paucioribus distare sufficient. Hec enim
tamen genera arborum glandem ferunt que cibus optimus est porcorum. Piraria
vero et pomaria xx pedibus vel usque ad xxx distabunt. Olivetum ficus
malagranata avelane cotona et nespili xii et usque ad xx pedes dis-
tare poterunt. Salicetum vero aut propter perticas aut vimina aut propter materiam edificiorum

plantantur primo quindecim vel x pedibus abinuicem distent. Si vero non nisi per duas aut
tres vel quattuor pedes distant sufficiet quia eorum spissitudo in altum proficiet in rectitu-
dine et augmentum. Populus autem et alie que non in latum se diffundunt sed in altum
naturaliter extolluntur non sunt rare ponende. Et albatius (?) utiliorem si ingrossentur
in stipite propter assiduitatem quam multis operibus congruit ex ipso fient et supra ramos
plurimum in latum se spargit longe non conueniunt usque ad xx pedes vel amplius
separata plantentur que etiam ex quibusdam rationibus sui ramis faciat subtiles et
longos. Ulmus autem amplius aut fraxinus non congruit spisse locare quia poni potest
quia tam grosse quam subtiles et longe tales arbores diuersis operibus adaptantur.
Pinus vero et palma et xxx pedes distare abinuicem satis congruere potest.
De singulis autem generibus arborum predictarum plene tractatum est in libro quinto
prout disposui et campestribus agris. Nunc non potest ex eis nemora fient
et silue breuiter de ipsis tetigisse sufficiat.

Incipit liber octauus de viridariis et rebus delectabilibus ex arbo-
ribus et herbis et fructu ipsarum artificiose agendis

In superioribus libris tractatum est de arboribus et herbis secundum
quod utilitati corporis humani existunt. Nunc vero de eisdem dicendum est
quatenus animo humano delectationem afferunt et cum corporis salute quia
conplexio corporis animum sequitur adhibet affectum.

De viridariis herbarum paruis

Quedam viridaria ex herbis tantum, quedam ex arboribus et quedam ex
utrisque fieri possunt. Et que de herbis solum fiunt desiderant terram macram et solidam ut
herbas subtiles et capillares creare possint que maxime visum delectant. Oportet igitur
locum qui ad viridarium destinatur primo bene liberari ab herbis et radicibus earum
quod vix fieri potest nisi primum effossis radicibus optime pla-
netur et magnis aquis feruentissimis ut reliquie radicum et
seminum in terra latentium germinare nullatenus valeat. Et deinde cespite ma-
cerato subtilis graminis totus locus impleatur et ipsi cespites fortissime comprimantur
cum ligneis malleis et conculcentur cum pedibus donec vix de eis aliquid
appareat. Tunc enim paulatim erumpet capillariter et superficiem ad modum panni
viridis operient. Sit autem locus viridarii quadratus tante mensure que
sufficiat his qui morari ibi debent. In circuitu vero eius herbe aromatice
omnis generis plantentur ut sunt ruta saluia basilicon maiorana menta et
similes. Et similiter omne genus florum sicut viola lilium rosa gladiolus et similia.
Inter quas herbas et cespitem planum sit cespes eleuatior in quadrum per modum se-
dilis aptus floribus et amenus. In cespite etiam quam contra viam solis plantande
sunt arbores aut vites ducende ex quarum frondibus quasi protectus cespes
umbram habeat delectabilem et refrigerantem. In arboribus autem illis plus queritur
umbra quam fructus et ideo non curatur de earum fossura et fimatione que cespiti
nocumentum afferret. Cauendum est autem in his ne sint arbores nimis
spisse aut plures quoniam ablatio aeris sanitatem corrumpit. Et ideo vi-
ridarium liberum aerem desiderat et superflua umbra infirmitates generat. Arbores
non sint amare sicut nux et quedam alie sed sint dulces ar-
aromatice in flore et iocunde in umbra sicut sunt vites et piri et mali
et malagranata et lauri et cypressi et huiusmodi. Post cespitem sit magna herbarum

f9 8

medicinalium et aromaticarum diversitas que non solum delectent ex odore per ol
factum et per flores diversitatem reficiunt visum Inter quas ruta pluribus locis admisceatur
eo quod pulchra est viriditate et ipsa sua amaritudine fugat ex viridario animalia
venenosa In medio autem cespitis nichil sit arborum sed pocius ipsa planicies
libero gaudeat aere et sincero quia et ille aer saluberrimus est et etiam araneorum
tele extense de ramo arborum ad ramum impedirent et inficerent vultus transe
uncium si arbores in medio viridarii super cespitem plantatum haberet Si autem possibile
sit fons purissimus deducatur in medium quia ipsius puritas multum affert iocunditatis
Ad aquilonem et etiam ad orientem viridarium sit patulum propter illorum ventorum sanita
tem et puritatem Ad oppositos autem ventos scilicet meridionalem et occidentalem
sit clausum propter eorum ventorum turbulenciam impuritatem et infirmitatem Quamvis enim
aquilo aliquando impediat fructus tamen non conturbat spiritus et sanitatem custo
dit Delectacio enim queritur in viridario et non fructus

De viridariis mediocrium personarum magnis et mediocribus

Secundum facultates et dignitatem mediocrium personarum inconsulte spa
cium terre viridariis deputandum videlicet duo vel tria vel quatuor aut plura iugera
sive bubulcas cingatur fossatis et sepibus spinarum vel rosarum et desuper fiat
sepis de malis punicis in locis calidis et in frigidis de nucellis seu prunis vel
malis citoniis arcetur et cypresso vel ligonibus plantetur videlicet locus deinde sume
lo vinculis signetur locus ubi arbores sunt plantande plantentur in eo acies
pirorum et malorum et palmarum in locis calidis et citoniorum Item morarum
cerasarum et prunorum et similium arborum nobilium ut ficuum nucellorum et ma
lorum citoniorum et similium unumquodque videlicet genus in suo ordine sive acie Distent
autem ordines sive acies xx pedibus ad minus vel xl aut pluribus pro domini voluntate
In acie distent arbores ab invicem magne xx pedibus parve x Inter arbores in
aciebus plantari possunt vites nobiles diversorum generum que delectacionem et uti
litatem afferent ligonizentur acies ut arbores et vites melius convalescant et
universa spacia deputentur pratis atque sepe de ipsis adulterine sive mag
ne evellantur herbe secentur bis in anno prata viridarii ut pulchriora
remaneant Plantentur et formentur arbores ut supra in libro quinto dictum est
per ordinem de uno quoque Item fiat in eo pergularia in convenienciori parte ad
modum domus vel papilionis formata

De viridariis regum et aliorum illustrium et divitum dominorum

Quoniam tales persone propter eorum divicias et potenciam possunt in huiusmodi mundanis
rebus integre sue satisfacere voluntati nec deest eis plerumque nisi indus
tria ordinandi sciat quod viridarium multe delectacionis habens hoc modo facere poterit
Eligat igitur locum planum non paludosum neque impeditum ab insufflacione bono
rum ventorum in quo sint fluentes fontes per loca sit autem locus xx iugerum aut
plurimum pro domini voluntate Cingatur muris convenientis altitudinis plantetur in eo
ex parte septentrionis nemus arborum diversarum in quo fugiant et lateant anima
lia silvestria in viridario posita Ex parte vero meridiei fiat palacium specio
sum in quo rex vel regina moretur cum voluerint graves cogitaciones fuge
re animumque gaudiis et solaciis renovare ab hac enim parte faciet estivo tempore
umbram viridario et ipsius fenestre ad viridarium tendentes habebunt aspectum non
fervore solis infectum In eo fiat in aliqua parte viridarium vel viridaria supradicta
Fiat etiam in eodem piscaria in qua diversa genera piscium nutriantur

lepores cervi capreoli cuniculi et similia animalia non rapacia ponantur. In eo super quasdam arbustulas prope palacium positas fiat sicut domus quedam tectum et parietes habens de filo rameo spisse reticulato in qua ponantur faxiani perdices et philomene meruli cardelini faynelli et omnia genera avium cantancium. Ordines autem arborum viridarii a palacio ad nemus non extendantur ut facilius de palacio videantur quecumque agunt animalia que in viridario posita sunt. Fiat etiam in dicto viridario palacium cum caminatis et cameris de solis arboribus in quo possint rex vel regina cum baronibus vel dominabus esse tempore non pluvioso. Huiusmodi autem palacium fieri taliter potest si terminis designentur et signentur spacia universa caminatarum et camerarum et in locis parietum plantentur arbores fructifere si placet quod facile erit ut sunt cerasi et mali vel quod melius est plantentur ibi salices vel berculli vel ulmi et cum incisionibus et palis et perticis et vinculis per plures annos eorum perducatur augmentum in tantum quod parietes et tectum formentur ex eis. Velocius vero et facilius potest palacium sive domus predicta fieri de lignamine sicco et viridi et circa ipsum plantari vites et universum edificium operiri. Poterunt etiam in ipso viridario fieri tentoria magna de lignamine sicco vel arboribus viridibus et vitibus operiri. Insuper multam afferret delectacionem si in viridario fierent insiciones mirabiles et diverse in eisdem arboribus quas diligens viridarii cultor facile scire poterit ex hiis que superius in eodem libro dicta sunt. Preterea sciendum oportet quod omnia genera arborum et herbarum in tali viridario sunt ponenda unumquodque separatum ab alio et distinctum ne inveniantur sine defectu. In tali itaque viridario non propter delectetur rex sed aliquando cum serius negociis quibus satisfecerit rebus renovetur in eo glorificans deum excelsum qui bonarum omnium delectacionum auctor principium est et causa.

De hiis que ad delectacionem fieri possunt in municionibus curiarum et viridariorum

Circa tumbas et curias sive arta viridaria congrue fieri possunt municiones ex arboribus viridibus sicut municionibus murorum seu palaciatarum seu steccatis cum turribus sive bertrescis hoc modo. In summitate in parvum cingentium locum liberatum optime ab omnibus spinis et arboribus vetustis profunde plantentur radices salicis vel populi si solum competat eis vel ulmi si deligat terram tamen spisse per unum pedem vel minus et linea recta ducte. Hee cum optime convaluerint inscidantur iuxta terram et sequenti anno surculorum plures per loca lineis quatenus insurrexerint et cum palis perticis et vinculis sursum ducantur directe donec augmentum octo vel decem pedum susceperint. In ea altitudine cum equaliter ingrossate fuerint inscidantur. Infra locum vero municionis per quinque pedes vel circa similes plante tempore priori ponantur per pedibus eque distantes que cum in predicta fuerint altitudine inscidantur et cum auxilio perticarum versus proximas et versus exteriores plicentur plantas et exteriores similiter versus eas et sic tociens quolibet fiat donec quasi celum quedam fortis et firma sit super qua possint homines secure morari. Deinde paries exterior dimittatur augeri ad modum muri super extremum posita que in altitudine congrua quolibet anno inscidi cum forma merulorum super muros positorum potest et tali modo teneri.

Circa etiam municiones in angulis et alibi si placuerit ~~potuerunt~~ poterunt quattuor arbores plantari et sursum directe conduci et singulis x pedibus inscidi et versus se ipsas plicari cum auxilio perticarum et includi solaria ex eisdem fieri et item in altum extolli et eodem modo formari et tandem desuper plicari ad modum tecti domorum vel cum merlis formari. Super vero camera non optime stabit domus et cum ipsarum solarium arborum predictarum. In curiis etiam sive viridariis fieri potest domus cum columpnis viridibus ipsis iam grossis optime transplantatis et trabibus super ipsis affixis ut tecto cannarum vel palearum operiatur.

Dum aquis tamen ramis ex singulis columpnis emineat super tectum quod ipsam columpnam
per ab ariditate tueatur et domum ipsam mirabiliter ab estiuo feruore defendet

De hiis que in campestribus agris fieri ad delectationem possunt

In agris plurimum delectat pulchritudo eorum situs. Nam quod non sint plures defor-
mes agelli sed magis quantitas in unum sit uniuersaliter redacta diuersorum generum quam
finibus. Et ideo procurare debet diligens paterfamilias ut prope suos agros potius quam alibi
emere et in aliis partibus agellos vendere et cum vicinis permutare propter superfluas et
tortuositates agrorum et suum agrum cum vicinis rectificare et circa locum fossatum et sepi-
bus spinosorum viuum cum arboribus viridibus quercinis et pomiferis eque distantibus cingere
atque fossata per modum scolatoria que in planis necessaria sunt munifica ita formare quantum
possibile est seruata semper utilitate agrorum delectationi enim utilitas precedere debet in agris
licet in viridariis contrarium sit seruandum. Et ideo que in eis maiorem fructum pollicentur
ubertate sunt meliora et magis eligenda. Item procuret pro posse quod per agros aque
cursum rivum decurrat quibus possint cum opus fuerit irrigari et ab eis cum necesse sit auerti
per spacia sub agros formentur et itinera agraria quibus paterfamilias equis et
pedes et coloni cum plaustris et bubus commode accedere possint ad omnes partes
agrorum. Hec enim omnia plurimum cum utilitate delectant

De hiis que circa vites et fructus ipsarum delectationem prebent

Plurimum delectat hominem pulcra vineta in planis seu proclinis collibus orienti oppo-
sita diuersorum generum uuas ferentia. Et ideo diligenter procuret dominus ea in
agris suis plantare et in locis pinguibus in arboribus et pergulariis ea forte
in excelsis non nimis plurium maturitatis arcubus disponere atque plurimum bonorum generum uuas
in hiis conserere. Insitiones quoque mirabiles in eisdem experiri que ab antiquis sapientibus
et precipue a Paladio posse fieri predicantur. ¶ Quarum unus modus est quod plantetur
vitis iuxta cerasum vel aliam arborem et cum aptum comprehenderit et qualiter perforetur ar-
bor acuta terebra et per foramen vitis ducatur et cera seu luto ab utraque parte obtu-
retur foramen ne sol aut pluuia vel ventus consolidationem impediat. Deinde cum lignum
vitis aptum ac lignum arboris unitum fuerit iuxta corticem arboris incidatur vitis
ut deinceps succo arboris nutriatur. Sic enim uua fertur tempore fructuum arborum ma-
turari. ¶ Est quidam modus faciendi vitem et uuam tyriacatam aut muscatam vel gario-
filatam vel laxatiuam vel alterius qualitatis qui sic fit. Sarmentum quod pangendum est
in una parte scindatur et sublata medulla loco eius tyriaca vel musci puluis ga-
riofilorum vel scamonee vel alterius rei ponatur et terre mandetur vinculo diligenter
astrictum quo facto uua que nascetur virtute eius quod in vite positum est tenebit. Sane
si sarmentum de hac vite sumetur et plantetur materiam medicaminis propter quod non tenebit
oportebit autem tyriacare vel alterius rei assidua infusione senescentis succi vim
reiterare. Et hoc fieri credo bonum posse puto si in initio maturitatis uuarum scin-
datur sarmentum uue pendentis et medicamine immisso ligetur. ¶ Est quoque pul-
cher species uue que granis interioribus caret que a certis auctoribus fit recitante Paladio sic.
Sarmentum quod obruendum est quantum latebit in terra tunc scindere debemus ut omnis
medulla subtracta ac diligenter exsculpta membra iterum dimisse partes ad unitatem
et vinculo dimissa constringe et deponere vinculum autem de papiro asserunt faciendum
et sic in humida terra ponendum. Diligentiusque quidem sarmentum remittitur quantum incisum
est aut excisum inter scille bulbum demergunt cuius beneficio asserunt sata omnia
comprehendere posse facilius. ¶ Aliud tempore quo vites putantur sarmentum frugiferum puta-
te vitis in ipsa vite quantum potest de alto sublata medulla excauat non dimissum
et calamo affixo alligare ne possit inuerti tunc corpori sic tenacyon quod greci sic

apellant in excavata parte suffunditur ex aqua pluvialis ad sapre pinguedinem resolutum
et hoc transactis octonis diebus semper renovatur donec vitis gemma novella producat
Ut vitis botriones ferat albos et nigros sic fieri greci asserunt Si vicine
sint vites nigra et alba cum putantur sarmenta utriusque sic divisa inter se iungere
ut medios utriusque oculos equando possis reddere primum tunc papiro stricto liga
bis et molli atque humida terra linire curabis et iniectis tribus diebus adaquare
donec germine nove frondis erumpat hinc exemplo tale potis genus efficere per-
plurima semina Quidam expertus asserunt nondum se inseruisse surculum album et nigrum
in una vite coniunctis summitatibus geminarum torcula tunc geminarum de medio sub-
lata et optime convenisse vel per hoc plures habuit et tunc duces sunt duple et per ce-
...cernens etatem ex ceteris equos et asinos non renascantur et non noceret equo ut ad pascen-
dum quam ipsi per dentes anteriores pascuntur et ii sunt incisores priores et masticant equorum
est per dentes molares Dentes autem primum quos ipsi mutant sunt duo inferiores qui vocantur
primi morsus et tunc vocatur pullus primi morsus quod quidem fit de secundo anno et postea
mutant alios quatuor dentes proximos scilicet duos superiores et duos inferiores qui vocantur
medii id est secundi morsus et tunc vocatur pullus secundi morsus Deinde mutant alios quatuor
scilicet duos superiores et duos inferiores qui vocantur cantarii id est tercii morsus et tunc vocatur
equus Et cum pullus nascitur cum ranchis nascitur et postea nascuntur scalones et
quandoque illi scalones nascuntur nimis longi adeo quod equum impediunt annonam mole-
re et impinguari quos marischalci scalones recidunt Et cum pullus factus est equus
dentes eius sunt taterosi et capita dentium sunt nigra et elongantur et per aliquos
annos stabunt ita et cum incipit pinguescere color dentium convertitur ad albedinem
et transit ad colorem mellis et postea hoc sunt albi ut color pellucens et sunt longiores
et ipsa dentium longitudo est equi per naturam absque senectute quorum quidam reserant
senibus dentes ut iuvenes esse videantur

Formam esse oportet ut habeat varius magnitudinis media quod nec valles nec mini-
mas debet esse equas clunibus ac ventribus latis Equos quos ad admis-
suras vel hic lege opus amplo corpore formosos nulla parte corporis incongruos
Equinum pecus pascendum est in pratis potissimum herbatis in stabulis ac presepibus
arido feno Cum pepererint ordeo adiecto bis in die data aqua horum faciunt
initium admissionis facere oportet ab equinoctio verno ad solsticium ut partus ydo-
neo tempore fiat scilicet in ubertate herbarum ut inter habeat habundantiam lactis ex hoc enim
corpus et membra pulli grandiora fiet Duodecimo enim mense die decimo nascitur
ut noscitur quod post ipsum tempus nascuntur inutilia sunt et constitutum Admittere oportet in tempore
anni advenit bis in die scilicet mane et vespere sed alternis diebus equa alligata
celerius admittitur Neque enim equi frustra cupiditate impulsi semen eiciunt quod ad
satis sit admitti ipse significat quod se defendit Si ~~fem~~ fastidium saliendi est
scille medium conterunt cum aqua ad mellis spissitudinem cum naturam eque cum ea contan-
gunt et postea cum eadem nares equi Sciendum est quod equus de genere a stallone quem
guaragnum vocamus vulgariter diligenter custodito parato in melius equitatur
et cum minor labor quam potest et quanto magis compleverit equam tanto plus et co-
pleius semina emittet et maior in ventre matris gignetur pullus Equa vero cum
fuerit pregnans non nimis pinguis nec nimis macra consistat sed medium teneat
quia ex nimia pinguedine intrinseca locus pulli arctatur ut corpus et membra
pulli sufficienter dilatari non possint nimis macra non potest sufficientes nutrimen-
tum filio ministrare quasi macilentus et debilis nascitur Item ut ~~ad~~ habeat

Paladius equa pregnans non urgeatur nec fame frigoreque tolleret nec inter se
locis comprimantur angustis Item equas grossas et que masculos nutriunt alternis
annis submittere debemus ut pulli copiam puri lactis infundat cetere passim re-
plende sunt Item dicit quod admissarius quinque annorum ad unum esse debet si femina tempore bima
conpiet quod si decennium excedat iners ex ea nascetur soboles Item scribit Varro
quod equas pregnantes cavere oportet ne laboret plusculum neque frigidis sint locis eo
quod algor maxime pregnantibus obest Itemque in stabulum humum ab humore prohiberi
oportet clausaque habeant ostia ac fenestras et in presepibus inter singulas ponantur
longarii vel longa ligna que eas discernant ne inter se pugnare possint Item
dicit pregnantem neque implere cibo neque esurire oportet

Cum pullus nascitur utile est quod nascatur in loco petroso et montuoso eo quod
ex loco petroso et duro fiunt ungule duriores Ex loco montuoso fiunt
crura meliora propter exercitium eundi superius et deorsum Natus pullus per bona
pascua matrem sequatur duobus annis non amplius eo quod tunc naturaliter incipit se
habere ad coitum et volens matrem vel aliam equam ascendere et ascendens deteriorat
et de facili potest in aqua parte ledi Unde si sint inter ac ceteris equabus stare usque
ad tempus posset in pascuis plurimum sibi conferret ad crementum et totius persone
salutem Quinque mensium pullis fenis cum invertitur ad stabulum danda farina
ordeacea mollita cum furfuribus et si quid aliud terra natum libenter edet ut ait
Varro Anniculis autem fenum dandum ordeum et furfures donec erunt lactantes
nec prius bienio sunt removendi a lacte donec quod stant cum matribus interdum tan-
gendi sunt manibus ne cum se initi erunt exterreantur Eadem quoque causa ibi frenos suspen-
dendos ut equulli consuescant hominum videre facies et frenorum audire strepitus

Cum pullus in duorum annorum laqueari debet suaviter cum laqueo grosso et forti
de lana composito eo quod lana propter suam molliciem ad hoc abilior est lino vel ca-
nabo Debet autem ligari tempore tereti vel nubilo tempore nam si tempore calido et insueta
captione nimium laboraret posset facile ledi ipso autem capto et ligato ad so-
cietatem cuiusdam equi domiti conducatur Cum eo enim salubrius conducetur quia similis simili-
bus gaudet Varro autem dicit melius est equum quum triennio completo domatur a
quo tempore dari farrago vel frumentum solet quod propter purgationem equus pecori maxime necessaria est
quod diebus decem fieri debet nec pati ullum si acceptis duobus surculis et divisis et
iunctis simul divisis sibi et optime ligatis tamquam sit unus surculus vel duabus gem-
mis divisis et iunctis cum modica quantitate ligni et in loco gemme insertis plurium
est delectat habere vina diversorum colorem colorum et saporum et ideo diligens
paterfamilias tempestive quasdam colligat uvas ut vinum habeat acerbum quasdam
bene maturas ut potens quasdam nimium maturas ut dulcefaciat est bona
diversorum colorum cum rubeis colorantibus et sapore non corrumpentibus In quibus
deficit odor et gustus que in aqua parte musti in caldario ad ignem mittantur
et dimittuntur donec optime vinum illo sapore vel odore infectum fuit et tunc
in vas in quo sit simile vinum vel alterius generis immittatur et fiet usum mox futurum
Domine est sic habere medicinalia vina quibus utatur cuius corpus ad aliquam egritu-
dinem facile sit declinans hoc quidem fiet cum medicinis simplicibus vel composi-
tis que illam egritudinem habentes bruite pondere modo miscebitur vino convenit est sp
habere in domo agrestam sappam uvas passas acetum et similia que faciant secundum modos
faciat est ea diversorum saporum cum rebus odoriferis et saporem novum tribuentibus

supra in libro quarto notatos quantum eius delectat. Cum tamen ut praedictum est quod ramis qui
apparet facile me invenire. Si botrus postquam defloruit mittatur in vasculum ter-
reum vel vitreum, postmodum tamen ex toto botrione debet fieri unum granum

De hiis que circa arbores delectationem augent

Ex hiis que premissa sunt satis declaratum est hic in locis suis copia bonarum arbo-
rum et generum diversorum et id procurare debet ubicumque invenit arbores nobiles
afferentes fructus, vel ad loca sua transferre et plantare, vel inserere de ceteris et
non inordinate ut faciunt omnes faciunt eas disponat, sed in certis ordinibus videlicet magis
naturam arborum generum rara, ut in ramis dilatari possint et superfluis umbris
non consumant fertilitatem agrorum. Genus vero quod prope sua natura ei convenit spissiores
ponere potest et viciniores generis formam suam natam. Amplius maiores a partibus
septentrionis et occidentis ponere debet, quia minores non ab oriente et meridie; hoc enim
modo frumenta que patenti letantur campo minorem sentient lesionem. Preterea insi-
siones faciat mirabiles et diversas in eodem vel diversis trunciis que valde ad-
mirabiles sunt ... hiis qui experimento in talibus probat. Nam infinitorum
pirorum et malorum genera et citoniorum et nespuli et sorbarum et similium in
eodem trunco inseri potest. Inseritur etiam malus in salice et populo et vitis in
ulmo et moro. Item si persicus inseratur in spina fagina proveniunt esculenta
maiora et meliora aliis. Et si amigdalus et persicus coniunctis oculis inse-
rantur, in primo tantum eorum poma carne persicorum habentia et ipsorum ossa muta-
buntur amigdalorum. Nam morus etiam inseri potest in ulmo sed magne proveniet
infelicitatis augmenta. Asserit Marcialis candida grana in malpunicis
fieri si argille et crete quartam partem gipsi misceas et toto tempore hoc genus
fit in radicibus eius adiungas. Idem dicit mire magnitudinis eius poma fi-
eri si olla fictilis obruatur circa arborem punici et in ea ramus ad florem claudatur
ne resiliat ligatus ad palum; tunc cooperta olla que aque immittatur mense ...
autumpno patefacta sue magnitudinis exhibebit poma, sed etiam de mense maii
et iunii posse fieri quomodo ut affirmat. Varro autem alio procerficit modo
dicens: Si mala punica inmatura cum hereat in sua virga demiseris in ollam
sine fundo eamque sic obieceris in terram et operies circa ramum ne exeat foras
afflet ea non modo integra eximi sed etiam maiora quam in arbore unquam pependerunt.
Ut varios fructus una ferat exhibeat ramos duos nigre et albe vitis inter
se vinculo stringe ac torque ut gemma misceri cogantur, sic obruti et
stercorati et ... ubi proderit ceperit geminatos oculos aqua sibi
ad invicem agglutinatos tunc gemme adunate proveniet duos colores quos in-
mutare dividat et divisione coniungit. Rosas nondum patefactas hoc modo ser-
vabis: In canna viridi stante scissa includas ita ut patiatur contra scissuram et
eo tempore canna rescindas quo rosas videre habere volueris. Aliqui olla rudi
condiunt ac bene munitas sub divo obruunt et reservant. Cerasa ut sine
ossibus nascantur sic asserit Marcialis fiendum: Arborem tenuem ad duos
pedes recidere et eam sic tenere continere usque ad radicem scindes me-
dullam partis utriusque abradere ferro curabis et statim utrasque partes vinculo strin-
ges et oblinies fimo summam partem et laterum divisuras et post annum solidatur.
Deinde cicatrix habet arborem surculis qui adhuc fructus non attulerint
inseres et ex hiis sine ossibus poma nascentur. Si ramus prunus cerasi

scindatur et loco medulle ponatur. Scamonea fructus illigatum eo anno lax-
andi virtutem acquiret. Affirmantibus grecis persica scripta nascentur si ossa eius
obruas et post septem dies ubi patefieri ceperit aptius huius nucleos tollas
et huius cynabori pluribus inscribas mox ligatos simul cum suis ossibus obruas
diligenterque adherentes. Sine ossibus persica fiunt si persicus et salix prope plantentur
deinde inclinatur salice ad modum arcus perforetur in medio et per foramen persici
planta ponatur et terra vel luto perfecte obturetur foramen et usque super ipsum
terra cumuletur et cum anno vel biennio transacto persici et salicis lignum unitum
fuerit sub arcu salicis persicus inscindatur ut ex solo salicis humore alatur.

De delectationibus ortorum et herbarum

Quoniam virtutum delectat ortum bene dispositum et industria sufficienti cultum habere
ideo paterfamilias diligenter procuret habere ortum in solo pingui et soluto
cum fonte vel rivus si fieri potest per spacia discreta diffluat ut possit irrigari tempore
magni estus. Ibi omnia genera herbarum bonarum tam que sensibilia quam medicina-
lium nutriat unumquodque secundum quod requirit natura eius in areis rectis et cum extensis fi-
ne et latitudinis modo formatis equaliter prout in libro vi° plene traditum est
fimum in eo superfluum habundanter ne propter macritudinem tedio competente afficiat
et ut plenius delectetur rerum insitarum operetur in eo prout enim in eis quedam naturalia
sunt quibusdam miraculosa videntur. Nam si capitum stercoris bata subtiliter subula
excavaneris et in ea semine lactuce nasturcii eruce radicis immiseris et
tunc involuto fimo bata terre optime culte brevi scrobe demerseris rafanus
nascitur in radice semina cetera in summo lactuca prout endivie prosiliunt singulorum
sapore servato. Si plura semina porrorum in pluribus porcione in unum ligata
deposueris grandior ex omnibus nascetur porrus. Item si capita eius semine imitatus
sine ferro et pangas multum mirescere fertur vel plura semina in unum scirtum fora-
mine posita omnis pullulatio in unum grande porrum coalescet. Si aquam in
patenti vasculo sub cucumere vel cucurbita ponas duobus pal-
mis inferiorem tales fiant. Quidam florem cucumeris cum viticula sue capite ab-
sciso intelligit albetur. Canne inserunt cum primo omnes nodos perforaverat
ibi cucumer nascetur minima longitudine tensus. Oleum sic metuit ut
si iuxta posuerit velut arcus plicatur. Quotiens tonat velut timore ducti
quatiuntur. Si cum florem sunt in vite sua et in forma fictili clauseris ac ligaveris
qualis vultus forma vel hominis vel animalis fuerit tale cucumeris
figuram prestabit. Hec omnia Gargilius Martialis asseruit. Item mirande
animo Martialis affirmat quod modo purpureos modo albos flores modo rose-
os et si ex eo semine fuerit seratum modo in serpillum et modo in zinziberum
mutetur. Hermes autem dicit quod cucurbita in cineribus ossium humanorum plan-
tata et oleo rigata nono die habet fructum. Et quod mirabile est scias
quod in vase cucurbite sunt in sublimi nata faciunt cucurbitas longas et
exiles. Que autem in medio eius nascuntur faciunt grossas. Et que in profundo
iacent faciunt latas. ~~Et sic est finis huius octavi libri sequitur~~
~~nonus liber~~

IN superioribus libris dictum est de cultu agrorum vine-
arum arborum ortorum pratorum et nemorum et de omni utilitate
ipsorum Et etiam de hiis que ad delectationem spectant tam in viridariis
quam mirabilibus ex herbis et ex arboribus artificiose agen-
dis In hoc autem nono libro dicetur de animalibus que pro utilitate
et delectatione in rure nutriuntur Unde ne antiquitas ignoretur Scien-
dum est ut ait Varro et etiam Plinius quod primis temporibus fuerunt animalia et homines silvestres
qui naturaliter vivebant ex hiis rebus quas inculta terra ferebat ex hac vita in
aliam descenderunt agri culturam vz et a pastoriciam et pro utilitate ceperunt
colere agros et fructus prope plantare arbores utiles et colligere fructus
quere deprehendere animalia concludere et mansuescere ipsa et postea ceperunt oves pro uti-
litate et facilitate hee namque maxime natura quiete sunt et ad vitam hominum aptissime
Ad cibum enim lac et caseus conferunt Ad vestitum nostrum pelles et lana Deinde autem
ceperunt et domesticaverunt animalia cetera que quando genere utilia esse inven-
erunt et adhuc ex omnibus generibus domesticis multa silvestria esse affirmantur
in locis diversis Nam in Frigia multe dicuntur esse ovium ferarum greges In
Samotracie capre In Ytalia multos esse sues feros nemini est ignotum In Dar-
dania media et tracia multi boves feri asini feri In Scithia et Caonia
equiferi in Hispania citeriore ¶ Dicta itaque de animalibus intendens q̄stie po-
tui tam ex doctrina prudentum antiquorum quam experientia modernorum Et qui-
a non omnes per omnia scientes per certa peritiores ut magis periti fuerunt supplementum
huius operis relinquo viris magis expertis in talibus Nam ut ait Plinius
Experientia facit artem et plenius ea cum naturalis ratio est annexa ¶ Quoniam inter
cetera animalia equus esse noscitur nobilior et magis necessarius tam regibus et aliis prin-
cipibus tempore bellorum et pacis quam plebeis ceterorum et pro quibus ceteris Dicta post
de ipsis plenius de ceteris sub compendio quibus multa de genere equorum dicta
poterunt adaptari propter affinitatem nature ipsorum

De etate equorum et equarum

Qui greges equorum et equarum
habere volunt primo ut ait Varro expectare oportet etatem videat
ne sint minores trium maiores x annorum Etas cognoscitur equorum et fe-
minarum sicut et ceterorum cornuta sunt ut idem ait et similiter ut Palladius
omnium que ungulas habent primum dentes medios dicitur amittere duos superio-
res equus in xxx mensibus incipientes quartum agere annum eiciunt totidem proximos superio-
res et totidem inferiores et renascuntur Quinto anno incipiente amittit similiter alios
et primum eiecti totidem renascuntur Quinto anno incipiente amittit similiter alios
quattuor scilicet duos superiores et duos inferiores post predictos proximos Deinde renas-
centes sexto anno impleri incipiunt Septimo habet omnes plenos et equales et comple-
tos Cum autem sunt maiores cuius etatis sint intelligi negant posse preter quod cum
dentes sunt facti brochi id est plicati et supercilia cana et sub eis lacune id est concavi-
tas quod tum apparuerit dicitur habere annos sedecim ¶ Diversi autem prudentes et
experti nostris temporibus ait quod equus habet duodecim dentes scilicet sex superiores et
sex inferiores qui omnes sunt anteriores cum quibus cognoscuntur etates et preter
equorum Deinde habent scalones et molares et preter esse quod quando equus aliunde cibum
gustat Ab undecimo vero die usque ad quartumdecimum et decem diebus ultra da-
bis ordeum cotidie adiciendo minutatim Deinde mediocriter exigendo et
exhibendo et cum sudaverit oleo perungendum sit Sed hoc erit faciendum in stabulo ignis erit

Ad domandum vinus retinacl̄ de forti corio et subtili presepio alligetur ne propter
suam senectutem frangens retinaculum ledatur in cruribus vel in alia sui parte et donec in sua
perseveraverit senectute propter suam sibi domiti societate obtineat et cum manum sepe
tangatur leviter et suaviter nec unquam cum eo contra indignetur domans ne ob indignatorem
dignatorem vitium aliquod sibi assumat sed cum cum magna perseverancia levitatis man-
suescat donec mansuetus efficiatur ut doceat et pedes levari et perciperi pacia
ad modum ferrandi imponendo et superponendo est super eum bis in die puer aliter vel
plures mediocriter primo cum ventre postea sedens **De custodia equorum**

Equo talis prebeatur custodia Capistrum fieri de corio forti et subtili quod
in equi capite ponatur et binis retinis alligetur presepio ut supra est
expressum et eius pedes anteriores pedica de lana facta vinciantur et unum pedum
posteriorum alligetur ne aliter aliquo modo possit ad quod fit propter sanitatem crurium
conservandam ¶ locus preterea ubi equus moratur bene mundus existat in die nocte
vero fiat ei lectus de palea vel grossiori feno usque ad genua pro quiete
suo mane in tollatur et tergatur eius dorsum et crura et omnia membra equi decenti
tempore deinde cum capistro ducatur ad aquam paruo passu teneatur aut equus tam in
mane quam in sero usque ad genua vel paulo super spacio trium horarum in aqua
dulci frigida vel marina eo quod tales aque naturaliter equi crura desiccant Vel propter
frigiditatem dulcis vel siccitatem marine coartando humores descendentes ad cru-
ra qui sunt egritudinum causa Postea non cum equus redit ad stabulum eum non intret
ullo modo donec eius crura tergantur et desiccentur ab aqua quia fumositas sta-
buli ex sua caliditate solet adducere gallas et malos humores cruribus ma-
defactis Est etiam utile valde quod equus assidue comedat in terra inter pedes
anteriores ut vix possit prebendam et fenum ore capere ita quod collum cogatur
extendere pro cibo sumendo quia ex hoc collum efficitur gracilius et utilius et pul-
crius ad videndum et crura magis accipiunt incrementum Item comedat equus
iumentis fenum herbam ordeum avenam speltam et siliginem nam fenum et herba propter
humiditatem corporis ventrem et corpus totum dilatant et augent Cum non fuerit
in completa etate comedat etiam paleas ordei ex quibus non superflue impinguatur
sed in apertentibus carnibus retinetur et sic potest secundum fatigari nam equus esse
debet nec nimis pinguis nec nimis macer sed medius inter ea Si enim fuerit
nimis pinguis humores superflui facile ad eius crura descendunt et egri-
tudines creant que solent in equorum cruribus evenire et perpinguescat accidunt
eis facile eum subito aliquibus laboribus vexantur Ex nimia vero macie de-
ficiunt vires eius et redditur turpior ad videndum ¶ Equus preterea perfecte
etatis in veris tempore et mense herbas solum comedat ad purgandum non foris
sed sub tecto permanens grosso tegmine laneo coopertus ne ex frigiditate
herbarum infrigidetur vel morbos humores incurrat ¶ Aqua preterea pro
potu equi aliquantulum sallita sit suaviter currens vel parum turbata eo quod
tales aque sunt calide et grosse ideoque nutribiliores et magis convenientes sunt
equorum corporibus nam quanto aqua frigidior et velocior est in meatu tanto
minus et equum nutrit et reficit Ferrari debet equus ferris sibi convenien-
tibus rotundis ad modum ungule levibus et ungule in circuitu strictis et
bene adherentibus nam levitas ferri reddit equum agilem ad levandum pe-
des et ipsorum strictura ungulas maiores et fortiores facit Equus preterea
sudatus vel fortiter calefactus non debet aliquid comedere vel potare donec
coopertus et paululum ductus a sudore et calore fuerit liberatus

Et est sciendum quod insueta equitatio serotina nocet equo sed matutina plurimum
conmedat. Oportet postea equum habere continue coopertam lineam tempore calido propter mus-
cas et laneam tempore frigido propter frigus. Et non obstat propter suavitatem equi consuetudinem
de vena colli consueta quod annuatim est flebotomandus in anno scilicet vere estate au-
tumpno et hyeme. Notandum est etiam quod equus bene et diligenter custoditus
et moderate ut convenit equitatus ut in pluribus est spacium xx annorum validus
perseverat. De doctrina et morigeratione equi

In equi morigeratione primum adhibeatur ei frenum levissimum et valde
debile cuius morsus sit melle vel alio dulci liquore perunctus nam tale frenum
facilius et acceptibilius sustinebit et propter dulcedinem ipsum libentius iterato
recipiet. Et postquam frenum receperit sine difficultate aliquibus diebus mane et
sero ducatur ad manum donec optime ductorem sequatur. Deinde absque strepi-
tu sine sella quam suavius et levius poterit conmittetur paulisper in plano passu et a
dextris et sinistris sepe volvatur et si oportuit pedester cum aliquis antecedat
et omni die per loca plana non saxosa de mane tempestive usque ad mediam terciam
equitetur. Cum vero spacio unius mensis sine sella fuit equitatus eidem sella suaviter
et sine strepitu imponatur et cum ea ducatur leviter donec tempus venit hyema-
le. Cum autem equitator equum ascendit eum non moveat donec sibi pannos ap-
taverit nam equus ex hoc conmictum usum assumit ad conmodum equitantis. Post hoc
autem frigido tempore adveniente modus instruendi equum talis servetur videlicet quod equitator
faciat ipsum per agros aratos summo mane moderate trotare tam a dextris quam
sinistris sepe volvendo habena freni dextra per unum pollicem ex transverso curtiore
alia existente quia equus est naturaliter pronior ad sinistram. Et si expedierit mutet sibi
frenum fortius adeo quod pro velle facile teneatur. Trotari dico equum per terram
aratam et non aratam et per equalem et inequalem ut assuescat pedes et crura
levius elevare. Et idem fiat per loca arenosa eadem vice et cum bene trotare scive-
rit per eadem loca et eadem hora breviori saltu quo poterit galopet. Hoc autem non fiat
nisi semel in die nam ex superfluitate galopandi sepe retrogradi fiunt. Observet
etiam equitator in predictis cursibus et in trotando ut manibus teneat freni habenas
inferius iuxta dorsum ita quod equus paulatim curvando collum caput inclinet
in tantum quod os suum descendat iuxta pectus ex hoc enim clarius videt gressus suos et
melius ad utramque partem volvitur et facilius retinetur ad libitum equitantis. Postea
consideratis et cognitis duricie et mollicie oris equi et secundum eius duriciem
et molliciem imponatur eidem frenum quorum multa sunt genera nam quedam sunt levia
et quedam magna et quedam media inter predicta sed ipsorum formas scribere obmitto
quia nota sunt apud frenorum artifices nec potest sic apte scribi quemadmodum
potest oculata fide videri. Est etiam plurimum utile ipsum per civitates equitare
frequenter et precipue ubi ars exercetur fabrilis vel sit strepitus vel tumultus
ex hoc enim deserunt esse pavidi et securitatem atque audaciam sumunt et si loca
predicta transire recusat non cogatur acriter calcaribus aut virge verberibus sed levi ver-
bere blandiendo ducatur. Oportet etiam sepe ascendere equum et deinde descendere
leviter ut assuescat in ascensu et descensu stare pacifice et quiete. Et predicta
omnia servanda sunt donec dentes equi perfecte fuerint inmutati quod fit per spacium
quinque completorum annorum. Mutatis dentibus quam salubrius poterit sibi de maxilla
inferiori quatuor extirpentur dentes duo videlicet ex parte una et totidem ex altera
qui scaglones et plane nuncupantur a pluribus freni morsum continue adversan-
tes et antequam frenum imponatur eidem permittantur vulnera consolidari paulisper etc.

frenum leve sibi adhibeatur Et nota quod os equi debet esse nec nimis durum nec
nimis molle sed sit medium inter ipsa ¶ Item nota quod equus propter predictam dentium extir-
pacionem fit pinguior eo quod ex hoc amittit fervorem et furorem Post extir-
pacionem dentium extirpetur equitetur ut dixi conmovendo eum ad saltus parvulos et
sepe obviando equis veniendo et exeundo ut assuescat intrare in eas et
discedere ab eisdem Cum frenum iunctum est conveniens equo non mutetur ne ipsa mu-
tacione os devastetur equi ¶ Cum equus se habuerit convenienter ad frenum ad currendum
assuesci debebit et currat summo mane qualibet ebdomada per viam bene planam
et spacium continente per medietatem miliarii vel parum et deinde usque ad unum miliarium
cursus poterit augmentari et amplius si placebit ¶ Et est sciendum quod quanto frequen-
cius moderate currat tanto fiet celerior et agilior Per usum etiam contrarium
frequentatus usum currendi quod equus ex hoc fit fragilior de facili et impaciens
si nimis festinatur ad cursum et sue assuete ascensionis magnam partem perdit
¶ Sciendum autem est quod postquam equus perfecte doctus et consuetus fuit affrenandi equi-
tator frequenter ipsum debet facere galopare currere et salire moderate tamen quia
longa quies desidiam parit equo et ea in quibus fuerat instructus facile
obliviscitur ¶ Que dicta sunt de instructione equorum locum habent in equis ad
rem militarem pertinentibus tamen nam alii deputantur ad vecturam alii ad ambu-
suram alii ad cursuram ut qui ad predam parantur Alii ad quadrigam qui simi-
liter sunt ad sua officia instruendi Item quidam equos habere volunt placi-
dos et quietos et tales castrandi sunt quia depositis testiculis quietiores fiunt

De cognitione pulchritudinis equorum

Equus pulcher habet corpus formosum magnum et longum et sue magnitudini proporcionaliter
omnia membra respondeant Caput sit gracile factum et convenienter longum Os magnum
et laceratum habeat nares inflatas et magnas Oculos grossos vel non occul-
tos auriculas parvas et aspideas deferat Collum habeat longum et gracile versus
caput Crines paucos et planos pectus grossum et quasi rotundum Dorsum cur-
tum et quasi planum lumbos rotundos et grossos Costas grossas ut bovinas Ve-
ntrem longum Anchas longas et tesas Crinem longum et amplum Cau-
dam habeat longam cum paucis et planis crinibus Cropas latas et bene carno-
sas Garetta satis ampla et sicca Falces habeat curvas ut cervus Crura
bene ampla et pilosa Iuncturas crurium grossas et curtas ut bos Ungu-
las pedum amplas duras et cavas prout decet Sit equus altior aliquan-
tulum in parte posteriori quam in anteriori ut cervus collum deferat elevatum et sit
in eo grossicies iuxta pectus De pilo diversi diversa senciunt sed pluribus videtur quod
varius stirinus super omnibus est laudandus Denique sciendum est quod pulchritudo equi
melius potest cognosci macie quam pinguedine equi existente

De signis bonitatis equorum

Melior equorum est ille qui habet visum amplum et videt sinum est longinquum et fortem habet guardaturam et
fortes aures et longas comas et gambas anteriores et curtas gam-
bas de retro et subtile maxillum et caput nasi et suaves pilos et amplas
grossas et collum grossum et comedit ¶ Equus habens nares magnas et infla-
tas et oculos grossos non cavos audax naturaliter reperitur ¶ Equus habens os
magnum maxillas graciles et macras et collum longum et gracile versus caput
ad affrenandum est habilis ¶ Equus habens costas grossas ut bovinas et
ventrem amplum et dorsum pendentem laboriosus et sufferens iudicatur ¶ Equus
habens garetta ampla et extensa et falces curvas quod garetta interius

rspirat i ingssu celer z agilis ee debet Equus habes guarecta curba
falces extensas z anchas curbas dz nalit ambulas Equus hens nic
turas crurum nalit grossas z pastoralia curta velud bouina fortis
ee deset Equus tenes ad se tepen caude strte int coxas fortis et
sufferens e ut in plibz sz no celer Equus hens crura et iuncturas cru
rum satis pilosas et pilos in eis longos laboriosus existit sz agil no
de facili repit Equus hens clune longu z ampla et anchas longas
et extesas qm sit altior postig qm anterig velox in longo cursu ut i plu
bus inuenitur

De signis malicie z viciorum et vilitatis precij equorum

Equus hens maxillas grossas et collu curtu no de facili affrenat
deceret Equus hens albas vngulas vmidas vix ul nunq duros
pedes hebit Equus hens auriculas pendentes et magnas et oculos gra
nos lentg et remissus existit Cum supmu nasu equi e multu bassu non
pt respirare p nares et io mg valet Cum equg videt i die et no i noc
te dmodiat pcum eg ho aut agnoscit si ducis cu i nocte ad rem qua
timet i die et tunc no timet z qn no mouet pedes i die sicut i nocte
Si oculi equi sut albi morat valde pcm eg qz ductg ad viuc uel
frigidu locu no videt sz i loco no lucido z tpe calido bn videt Equus
iactans aures suas retrorsu i oi tpe vndz pciu e qz e surdg Cum equg
no mugit neqz clamat neqz aliqu sonu faciat cu ore surdus e Equg
hens duru collu z ipm e sp extensu et cu ambulat et no leuat caput
et no mouet collu ad dextra ul sinistra e pessimu vicij et e magnu
piculu equitanti qz no pt volui ad sensu eg idcq p milite no est bonu
Equus cui vadut genua int ut arcg pm e pciu qz pessie vadit Equg
cuig anteriora crura torquet ut arcg teneri no dz cu sit parua va
loris Equus cuig anteriora crura moue videt p malorum e morum Equg
leuans cauda supius z infla mali e vicij Equg cui sp vide inflaco super
genu in pximo tpe suu iter amittet Si equo vide inflatio dura dura in
pedibg anteriorib ul posterius in sua spacie no nocet Et dicit qz si i pedibg
anteriorib e inflaco dura securg e qz aliud malu no descendet ad ea Equg
hens i oibg pedibg crepaturas i rappas et no pt curari e minoris precij
qz turpiores apparitionis existit Equus cuig pili de iuncturis rusantur
i sursu in sua spacie no ledit et vngule eig fortiores existunt Si equg
mouet pedes alio mo qz alij equi ledit in sua spacie ideo minuit pciu
eg Si vng pedu de retro cudo aliu tangit multu in sua spacie nocet eis
Si testiculi sut multu magni turpior e et i spacie nocent Et si eg virga
sp e dependens turpior e et no e ab honesto hoie equitandus Morphea
i albedo in collo ul in muxello ul sup oculos turpiore facit equi sed i
spacie non ledit Moneir de franchis equi no est bonu

De egritudinibus equorum z eorum curis

Visso supius de pulcritudie et bonitate equorum videndu e de egritudinibz z morbis eisdem venienti
bus tam nali qz accidentali Et pmo de hiis q sibi obueniunt p natam que
quz defectu ul decisioe aliq minuit ul augmentat Auget cu raro ut cu nasci
tur hens maxilla inferiore supiori longiore et silia Et qn nascit cu aliqua
supflnitate carnis i pedibg uel alia corpis pte q murg ul tallu wlgarit
dicit q muig su corrigia efficit Et quz accidit qz in alia pte corpis
fuit supfluitates carnium velud glandule subtg corrigiu Minuit vo

cum nascitur habens oculum vel auriculam vel nares aliis pro modo vel habens unam
ancham alia curtiorem. Unum totum crus aliquando minuitur. Amittit propterea natura et fallit
quando equus nascitur obliquis cruribus tam in anteriori parte quam posteriori. Simili modo de
ungulis et pedibus accidit quandoque quando nascitur obliquatur. Et quandoque nascitur cum
zardis et garectis et gallis in cruribus provenientibus ex patre vel matre habentibus
eas. ¶ Est enim zarda quedam inflatio ad modum ovi vel maior vel minor que tam
in parte interiori quam exteriori nascitur in garectis. ¶ Galla est quedam inflatio
ad modum parve vesice magna ut nux que circa iuncturas crurium iuxta ungu-
las generatur. ¶ Cura. ¶ In predictis morbis qui nascuntur equis in ventre matris
ex defectu nature non potest medicina aliqua impertiri sed in aliquibus potest aliquando reme-
dia inveniri. Nam cum equus nascitur obliquis cruribus posterioribus ita quod ipsi
obliquantur intus percuciendo vel nimis feriendo unum pede ad alium in equo
seu equa in parte interiori coxarum iuxta testiculos ferris ad hoc decentibus deco-
quantur faciendo ex transverso lineas tres in utraque parte coxarum. Deinde coti-
die more solito equitetur tunc enim in suis gressibus una coxa cum alia feriabitur
et ex frequenti tactu coxarum excoriabitur propter coctura vel plaga ex quo equus
crebras ardores senciens porrigit apercius solito. Simili modo fiat in cruribus
anterioribus faciendo cocturas predictas intus in lacerto. Obliquis ungulis
vel pedibus hoc remedium invenitur. Nam ferrando equum frequenter possunt ungu-
le aptari decenter et ad modum rotunditatis ferri dirigi quoquomodo. Debilis
equus aliquando interferiri de uno pede ad alium propter macriei debilitatem cum potest
adiuncta pinguedine subveniri.

De infirmitate muri curanda

Quam infirmitatem muri dico quod illa superfluitas carnium que super digi-
usque ad superficiem corrigii cancri insidatur. Deinde si locus nervosus
non fuerit ferris rotundis calefactis decenter coquatur. Si non locus fuit nervosus
risalgarum pulverizatum pondere unius tareni superaspergatur vel plus vel minus
supponatur ut expediens videbitur. Nam risalgare velud ignis corrodit.
Deinde corrosio muri radicibus funditus intromittatur in vulnus stuppa
in ovi albumine madefacta et ex ea totum impleatur vulnus et usque ad diem
tercium mutetur semel in die abinde in antea pro solidatione festina recipiatur calcis
vive et tinde mellis et sal misceantur et ponantur in aliquo panniculo et incen-
dantur lento igne donec ex eo fiant carbones et pulverizentur subtiliter
et in pulvere superponatur cum stuppa involuta in dicto pulvere mane et sero donec
carnes fuerint solidate semper prius abluto vulnere cum vino forti aliquantulum
calefacto. ¶ In defectu vero risalgari ponatur calcis vive tartarum auripig-
mentum et viderami simul pulverizata equali pondere ter vel quater donec
radices muri fuerint quemadmodum corrose prius optime abluto per vulnere cum
aceto. Iste pulvis est minus violentus alio superdicto. Hic vero aliquando ubi dicti pili
nascuntur sed in locis nascendis aliquando infra scribetur.

De glandulis et scrophulis

De ceteris superfluitatibus carnium que nascuntur inter corrigiam et carnes que
dicuntur vulgariter glandule seu testudines seu scrophule. Dico quod scisso
corio per longum ubi est aliqua glandularum extrahatur manibus eam prius ungulis
excarnando vel scisso corio superaspergatur risalgarum tritum vel ferris decen-
tibus coquatur vel superaspergatur pulvis calcis vive auripigmenti et tartari

qua in xxvi capitulo huius dixi. Deinde vertatur curam in capitulo huius septa
Si non per dictam incisionem vel excarnationem a qua vena percipiatur in sanguine constrin
gatur hoc modo accipiantur thuris due partes et 2a aloes epatici et pulveriza
ta subtiliter cum ovi albumine agitetur et misceatur et cum pilis leporis ponatur in
vena Ad idem valet gipsum cum calce tritum et cum fimulis uvarum Item valet ad idem
stercus equi recentis mixta cum creta et cum aceto fortissimo agitata Et non
que predicta supposita vene stringende non debent usque ad diem 2m vel 3m removeri
Item sciendum est quod salubrius est predictas glandulas destruere superdictis
pellibus coreis prius scissis per longum que incisione vel manu extrahere si in
nervosis locis vel venenosis existat De egritudinibus accidentibus equorum
Supra dictum est de morbis et egritudinibus naturalibus sequitur Circa ipsorum
infirmitates accidentalium Dicam ergo primo de hiis que accidunt eis in capite et in
corpus 2o de hiis que accidunt eis in corpore 3o de hiis morbis que accidunt in
membris eius a pedibus supra 4to de lesionibus ungularum et pedum

De infirmitate que vermes dicitur et eius cura

Hec infirmitas evenit equo in pectore prope cor et in coxis prope testiculos ex malis humoribus
calidis congregatis in quibusdam glandulis quas habet in pectore in coxis
que occurrunt ad loca illa propter dolorem a quo ibi accidentaliter veniente deinde des
cendunt ad crura et in eis faciunt inflationes et ea crebris ulceribus perforat
Et quia occasione vermis predicti fiunt in equi corpore precipue in capite diversa ulce
ra plerumque tamen prius ipsum caput inflantia Et quia per nares faciunt
emittere humores velud aquam et tunc dicitur vermis volatilis Cognoscitur autem
hec egritudo ex inflatione que fit ex humoribus in locis predictis et ex ulceribus
que dicti humores faciunt exire cogantur et conantur Cura Cum dicte glan
dule tumefieri vel plus solito videntur statim equus de consueta vena tollatur mox
caput et inferiori parte corporis vel coxarum consuetis venis usque quasi ad debilitate
equi minuatur ut superfluum minuatur et evacuetur humores Deinde ponantur
setones in pectore vel in coxis quia humores assidue ad hanc partem crebram et agitati
am agitationem sectionum ex tali enim agitatione fit dolor et in propter dolorem
exeunt humores nec ad crura descendunt Dicti vero sectiones agitari non debent
nisi duobus diebus elapsis Deinde mane et sero cotidie agitentur in tantum
quod duo iuvenes vice qualibet fatigentur equus prius parvo passu non modicum
equitato Deinde non cesset equus die qualibet fatigari Et caveat ne comme
dat herbas et de rebus aliis adeo parum sumat quod vix vires retineat
et locis frigidis in nocte quiescat Si vero glandula illa vel vermis per
supradicta curat non decessat sed superfluunt humores tumefacientes super
flue tibias tunc ille glandule vel vermis extrahatur hoc modo Fendatur
corium et caro per longum usque ad inventionem glandularum vel vermis et depo
sito ferro ille glandule unguibus excarnentur et manibus extirpentur ita
quod de ipsis nichil ibi remaneat Vermine autem vel glandulis radicitus extir
patis ex stuppa munda in albumine ovi infusa vulnus totaliter impleatur et
vulnus suatur ne stuppa possit exire Et si vulnus sit in pectore ligetur
ante pectus pecia linea propter ventum Deinde vulnus usque ad diem 3am mutari non debet
sed abinde in antea bis in die mutetur stuppa madefacta cum oleo et ovi albumine
agitato tamen vulnere prius cum vino abluto et nonne diebus talem adhibeat curam

postea vero bis in die abluatur vulnus cum vino aliquantulum calefacto et immittatur
in vulnus stuppa in tali pulvere involuta ut in materia capitulo dicitur qui fit de melle et
calce viva et predicto utatur pulvere donec vulnus fuerit solidatum set hominibus
nichilominus agitetur et equus cotidie fatigatus ut supra est expositum ¶ Non tamen quod
equus equitari non debet usque ad diem tertium postquam vivus fuerit extirpatus sed postea
sic die qualibet ut predixi ¶ Aliud medicamen fortius ad dictum vivum omnino destruendum
scisso corio per longum et extremis usque ad denudacionem vivis ut dixi re
salgarium bene tritum et pulverizatum ponatur super vivum predicto per modum bom
bicis et corio vulneris suatur ne resalgare possit exire quod vivum in novem diebus
potenter corrodit quo corroso vel destructo curetur vulnus ut supra est expos
itum ¶ Si vero per predictis omnibus humores restringi vel exsiccari non possunt quin ad
crura descendat foramina velud vesicas plurimas vel ulcera facientes addantur
de melle sale et oleo et furfure tritici et tepefacta ponatur in quodam vas
culo habente canolum de canna quemmet longum et grossum ad modum cristerii
et per illud instrumentum mittatur dicta decoctio in ventrem equi per anum et cum
qui mittitur stet equus valde altius posterius quam anterius et anus immissa opiletur
cum cauda ne aqua possit exire postea vero ligno rotundo bene polito
venter ducatur a duobus hominibus existentibus ab utraque parte qui a parte anteriori incipi
ant et usque posterius premendo ventrem ducant eo prius uncto cum oleo vel re
alia liquida unctuosa postquam autem venter fuerit bene ductus deopiletur anus
et per loca montuosa equitetur parvo passu continue donec egerit omnia que in ventre
sibi fuerunt missa et de aliis magna parte et sic dolor cessabit ¶ Si vero
dolor fuerit ex retentione urine vesica inflante quod cognoscitur quia sub ven
tre vel circa loca virge aliquantulum tumorem videtur et sepe se iactat in terra tunc
accipiantur senationes etiam parietaria et radices sparagi quantitate equali et
insimul decoquantur et decocte cum quadam fascia longa et ampla calide circa
loca virge ponantur et hoc sepe fiat calefaciendo emplastrum cum fuerit infrigidatum
¶ Si ex hoc non provocatur urina exprimatur taliter fiat virga equi manibus uncta
oleo extrahatur oleoque fricetur deinde teratur aliquantulum piperis cum allio et intra
foramen virge auriculari digito imponatur ¶ Vel quod melius est cymices triti
aliquantulum cocti in oleo imponantur ¶ Si hoc non profuit equus cum quadam
equa per stabulum libere permittatur abire sicut [illegible] provocabitur ad urinam
¶ Et nota quod hoc remedium de inuncto quod dixi ad omnes dolores utile reperitur
quia voluntas coitus valde nimis corroborat et confortat

De morbo infunditi et cura eius

Hic morbus accidit equo
ex superflua comestione vel potatione ex quibus sanguis superflue aug
mentatur et ad crura descendens per ipsa spargitur et impedit gressus eius ¶
Quandoque accidit ex immoderato labore faciente sanguinem et humores ad crura et
pedes descendere gressus eius impedientes ex quo ungule cogantur mutari nisi
succurratur eidem ¶ Accidit etiam quandoque per dolores ex nimio labore et calefactione
venientes et humores ad crura descendere facientes et hec egritudo vulgariter
infusio nominatur ¶ Cura. Cum equus vel uno vel duobus aut pluribus pedibus
claudicare et in egressu crura contineat movere in sua etiam voluntate contra se
gerere ea cum sint infunditi signa sicut pigritia et [illegible] potus eidem
ad suum libitum prebeatur et postea de ambobus temporibus vel singulis cruribus
de venis plurimis usque quo ad debilitatem corporis minuatur deinde in aqua
frigida currenti usque ad ventrem equus ponatur velociter et assidue teneatur

in ea nec aliquid comedat donec integre fuerit liberatus. Si vero sit iumentus quod mater non det ei potius provideat sed in tamen cum freno in aere frigido teneatur quod collum et caput cogatur extendere quantum potest. Deinde rotundi lapides unius grossitudinis pugilli sufficientes equi pedibus supponantur ac si ei fiet curbile vel stivum nam ex assidua oppressione lapidum rotundorum pedes et crura in motu existunt ex quo nervi crurium indignati per humores quantitatem expellunt sed prius panno lineo in aqua infuso sit corpus nec comedat neque bibat nec in sole moretur donec fuerit ad statum primum redactus. Et nota quod haec egritudo parum vel nichil nocet iumentis equus nam ex ea ipsorum tibie ingrossantur.

De morbo pulsivi seu bulsini et eius cura

Egritudo ista fit ex calore liquefaciente pinguedinem quae oppilat pulmonis arterias taliter quod equus vix respirare potest. Et cognoscitur quia fit narium magna sufflatio et yliorum crebra pulsatio et haec egritudo pulsivus seu bulsinus vulgariter appellatur.

Cura. Fiat potio de gariofilis nucibus muscatis gingibere galanga cassia ponderis cimino sene feniculi equali pondere pulverizatis cum bono vino et addatur crocus in congrua quantitate et tot vitella ovorum tenentur artificialiter os apertum et caput altum sic fieri comprimentur ita quod in gutture eius descendat eius capite spacio unius hore suspenso ut potio in intestina descendat. Deinde ducatur ad manum vel bene equitetur passu ne potionem vomere possit. Qui per unam diem et noctem nichil comedat ut dicta potio non impediatur. Exequi sine effectum die vero secunda virides herbas vel tamarici frondes et salicis vel frigidarum herbarum ut potionis tepet calor. Ex dicta namque cura liberabitur equus si passio recens extiterit. Si vero fuerit antiquata incurabilis esse censetur. Utrumque ylia duabus lineis una super aliam ab utroque capite decoquantur ut cum tactu ignis illorum pulsatio minuatur. Nares etiam decenter per longum scindantur ut melius aerem attrahat et emittat. Vel tempore vindemiarum liber vino maturis vel dulci musto potetur et sic curabitur a bulsina.

De morbo infestuni et eius cura

Accidit haec egritudo cum equus sudatus vel superflue calefactus ponitur in loco frigido vel ventoso nam per poros apertos ventus per os et nebula subintrat unde sequitur nervorum attractio parum tumorem habens dolores inducens et impediens gressus equi et vocatur haec egritudo vulgariter infestunus. Qui cognoscitur quia equus videtur circa corium parum extensum ita quod digitis vix potest capi vel stringi et in suo motu velud infunditus impediri videtur et eius oculi lacrimantur.

Cura. Tunc statim ponatur in loco calido. Deinde aliquot unius lapides fiant calidissimi ut potest et ponantur in terra sub equi ventre prius tamen sit coopertus de panno lane longo et lato in tantum quod equaliter parte sat super totum equum personam cuius medium stet super dorsum equi et extremitates ab utraque parte deorsum pendeant quam a duobus hominibus infixis teneatur et dicti lapides paulatim et sepe aspergantur aqua calida donec totum corpus et membra equi redacta fuerint in sudore et tunc involvatur equus in dicto panno et cingetur et sic tam diu teneatur quod sudor cesset et tunc butiro calido vel oleo vel aliquo alio liquido unctuoso sepe in die singula equi crura fricetur. Vel fiat decoctio palee frumenti arestarum altei comis et malvarum et cum ipsa decoctione tamen calida quantum pati potest crura et spatulis nervi madefiant et postea in loco calido teneatur et in comestione utatur cibis calidis donec ad statum pristinum reducatur.

Hec infirmitas minora equi **De morbo schalamati et eius Cura**
desiccat et corpus macerat et firmum eius plus quam homines fere facit et accidit
ei ex diutina materie pruinemente ex pauco cibo exhibito et multo labore
malafaciente ac membris exsiccante adeo quod non potest impinguari neque sumere car-
nes nec etiam comedere ¶ **Cura** In hac egritudine que scalmatum vulgariter
dicitur instandum est ut corpus equi humectetur Fiat igitur decoctio herbe vio
larie paritarie malue et furfures ordei quibus bene decoctis coletur et in
hac aqua ponatur butirum in bona quantitate et pondus septem carenorum cassie
fistule liquefacte ac cum instrumento supradicto ad modum clisteri parum calida
immittatur in anum equi et fiat per ordinem ut in capitulo dolorum superius dixi Et excep
to quod hec aqua tenenda est quantum potest in equi ventre postea fiat potio de vitell
ovorum croco et oleo violarum agitatis decoctis cum bono vino albo et ponatur
in cornu bovino et bis vel ter pleno sibi detur ut superius dictum est in tractatu pul
tum ¶ Aliud experimentum Equus in stabulo solus ponatur et per duos aut
tres dies nichil comedat neque bibat postea detur sibi ad comedendum lar
dum vel carnes porcine sallite ad libitum eius nam ipse propter famem et lardi salse
dinem libenter comedat et detur statim ad bibendum aqua calida quantum volet
deinde equitetur paulisper donec venter de predictis satis evacuetur quo eva
cuato detur sibi frumentum bene mundum et cum pauco sale coctum et ad solem siccatum
vel aliud bis in die aut ter bibat nam hec grana adeo nutriunt et reficiunt quod equus
ex eo facile impinguatur **De morbo aragaiati et eius cura**
Hec infirmitas que aragaiatum vulgariter dicitur fit in equi ventre adducens ei
tortiones et intestinis rugitum faciens et equum cogens emittere indigesta
stercora et liquida velud aquam unde vix potest equus aliquid comedere quin emittat an
tequam digeratur in ventre eius Que quidem accidit ex comestione ordei vel aliarum similium
rerum comeste neque digeste Aliquando ex potatione aque frigide post comestionem ordei
factam sine aliquo intervallo Et aliquando propter festinum cursum seu galoppum factum statim post
aquam prius velle ab equo potatam que agitatur in intestinis propter cursum Fit etiam aliquando ex
nimia inflatione corporis equi dolorem generans ex quibus causis equus debilitatur
in tantum quod vix potest actu a cruribus sustineri ¶ **Cura** Cum videtur equus bis
vel ter stercus longe emittere velud aquam et ordeum indigestum statim auferatur
ei frenum et sella et liber per pascua dimittatur abire donec fuerit constipatus nec
amoveri debet quia motus ventrem agitat et facit ut cibum emittat antequam diges
tus existat Caveat quantum potest cameratum a potu nam aqua in hac egritudine sibi
nocet propter liquiditatem ipsius Quandoque etiam ex dicta egritudine infunditur equus et tunc
curetur ut in dicto morbo ~~docetur~~ docetur **De tymora et eius cura**
Est et alia egritudo que tymora vocatur vulgariter que accidit in equis dum
est ter infrigidatus in capite in quo fluxus reumatis fit per nares continue
velud aqua fit etiam aliquando ex infirmitate que vivus volatiuus dicitur unde sequitur ut equus
per nares fere totam capitis humiditatem emittat ¶ **Cura** fiat equo in capite
coopertura et semper in loco calido teneatur et pro cibo calida dentur et ei prodesse solet
assidue per nares pascere herbas quia cum per ea exstirpanda dum tenet caput depressum
maxima pars humorum corporum per nares discurrit Valet etiam si fumus per caput vel bu
bus per nares ad cerebrum mittatur nam humores antiquos coagulatos dissolvit
Sed ut plurimum hec infirmitas incurabilis reputatur **De frigiditate capitis et eius cura**
Capitis frigiditas dolorem sibi facit in capite et sorditates et sibi tussim
adducit et provocat gutture que leviter accidit in equis in stabulo factis

calido ponit et postea subito ad frigidum ventum perducit et plerumque ex aliis frigiditatibus occasione aliqua iam receptis unde equus tussire aliquando cogitur et potaciones atque comestionis partem maximam perdit. **Cura.** Cum oculi equi videbuntur paululum inflati et aliquando lacrimantes aures frigide et flatus narium frigidus et ylia plus solito compulsari et minus solito comedere et bibere satis nunc et tussire et sternutare sepius frigiditas capitis esse censetur. Propter quam coquantur glandule que multe veniunt exeuntes inter collum et caput sub maxillis cum ferro cuspideo glandulas perforante et sic decoquantur in medio frontis ut humores frigidi calefacti extrinsecus vaporare cogantur. Sectiones etiam ei sub gutture imponantur ut per eos humores viam habeant exeundi. Teneatur insuper lanea coopta in capite ac deinde fiat inter auriculas fricatio cum butiro. Aliud. Accipe vasis oleum laurinum in pecia linea positum et morsum freni decenter ligatum equo propter cum freno bibere et operculum sauma in freno ligata. Aliud. Idem valet fumus panni linei combusti per nares receptus. Item valet frumentum bene coctum positum in sacculo calidum quantum pati potest et in capite equi ligatum ita quod positis ore et naribus intra sacculum per nares fumum recipiat et tunc statim ferro rotundo in capite illa ulcera vel vesice fundentis decoquantur prius coquendo magnam venam pectoris ex transverso que tendit a loco venis infra usque ad pedes postea non decoctis foraminibus crurium ut dixi supra aspergatur in lateribus alia vena plus bis in die separata prius coctura foraminum ibi facta. Quod si ex vine remansit crus inflatum tali subveniatur cura. Ponantur sanguisuge circum et circa crurum inflatos abrasis prius loco tumefacto vel etiam toto crure demum sanguine quantum potest cum sanguisugis extracto totum crus cum aceto et creta alba insimul agitatis implastretur vel teneatur in aqua frigida cotidie mane ac sero et hoc fiat donec crura congelia redigantur. Cum vene volatium ut humores a capite subtrahantur de ambabus consuetis venis temporum sufficienter minuatur sanguis demum sectiones sub gutture imponantur et agitentur et nutriatur et equitetur et in loco teneatur et omnia fiat ut supra in alio verme dixi. Si vero venis volatiuis in emoptoicam incurrit quod sepe accidit danda sunt ei calida panno lineo capite coopto et in loco calido in quiete morante ne fatigetur aliquo modo et propter comedat calida et avenam quia hic morbus frigidus est et ex contrario evadet.

De cognitione et cura strangulionis

Accidit aliquando quod illa glandula dicta que est cor equi in tantum augetur propter humores ad eam decursos more solito non descendentes ad crura que augetur ad eam decursos. Fit aposteuma quod quia propinquum est cordi crudeliter interimit et inflata eius facit aposteuma quod vulgariter a pluribus antiquorum vocatur. **Cura.** Adustum et haec infirmitas vulgariter. Cum dicta glandula videtur cum furore subito augmentari vel plus solito ingrossari absque mora de pectore radicitus extirpetur ut in cura venis est supra expressum et cum sit cordi propinqua cautissime et cum summa diligentia extirpetur. Si in extirpatione vel excarnatione aliqua capiatur aliqua vena et prorumpat in sanguinem, statim capiatur et stricta manibus filo serico ligetur. Quod si propter sanguinis habundantiam vena capi non potest ponatur in vulnere medicine stringentes sanguinem scripte supra in cura glandularum.

Sunt et alie aliquot glandule circa caput equi quarum aliquae sunt sub gutture que accidentaliter augentur propter humores equi infrigidati ad eas ex capite descendentes ex quarum augmentatione totum guttur inflatur et constringuntur meatus flatus exeuntis per guttur propter quod equus vix respirare potest. Et haec egritudo vulgariter dicitur strangulionis. **Cura.** Cum dicte glandule videntur subito esse vel plus

solito angustius statim setones decentes sub equi gutture imponantur et mane
ac sero sufficienter ducantur. Ponatur etiam in equi capite lanea coopertura et guttur
pluries ungatur butiro propter stringendum loca et in loco calido teneatur.
Si vero dicte glandule per setonum agitationem non detumescant extirpentur
radicitus et vulnera curentur ut in cura vermis predixi. Item in appositione realgar
diligens adhibeatur cautela quia si immoderate ponatur minuit carnes corrodendo.

De morbo mularum et cura eius

Oriuntur et alie glandule que nascuntur
inter caput et collum sub utraque parte maxillarum que sibi augentur ex
fluxu reumatis a capite, coartantes adeo meatus gutturis quod equus vix potest
comedere vel potare et hec egritudo vocatur mule cum nisi succurratur instanter subito
moritur. ¶ Cura. Cum dicte glandule subito videntur augeri et tumefieri
velud ova coartantes gutturis arterias statim debent calido cuspide de-
coquantur vel acuta lancea cautius inscidantur vel quod melius est modo dicto in vene
tum ex una parte quantum ex alia si expedire videbitur et vulnus eodem modo curetur
et nisi medicus protinus succurrat respiratio impeditur et moritur.

De doloribus et cura ipsorum

Dolores accidunt equo multis modis
primo ex superfluitate humorum malorum in venis sanguinis inclusorum
¶ 2o ex ventositate ingrediente in corpus equi calefacti per poros vel ora intesti-
nis ex humoribus viscosis in eis existentibus ¶ 3o ex superflua comestione ordei
vel alterius similis tumefacti in stomacho seu ventre. ¶ 4to ex superflua retentione urine
vesica inflante fit etiam sic raro ex nimia potatione que frigiditate cum equus
multum fuit calefactus. ¶ Cura. Si dolor sit ex superfluitate humorum vel
sanguinis quod cognoscitur quia torquetur et movetur plus sibi tumefactione aqua et
frequenter surgit se in terra et iacet et vene plus solito tumefiunt statim ex
vena cinglaria que est ex parte cingula ab utraque parte sanguine minuatur et ex qualibet
parte corporis tantum quasi usque ad debilitatem corporis minuatur. Deinde ducatur
ad manum per modicum passum nec comedat neque bibat donec ex toto cessaverit
dolor. ¶ Dolor ex ventositate cognoscitur quia dolet inter corpus et habet ventrem plus
tumefactum et facit totum corpus plus solito tumefactum. Cum hoc apparet candelam unius
de cera quam grossiorem poterit invenire longitudinis unius palmi unctam oleo
supponat in anum equi per partem maiorem et optime ligetur cum aliquo spacio in capite
caude ne possit exire. Deinde statim cum festinancia equitetur. Deinde trotando
vel ambulando per montuosa loca et si tempus yemis fuerit coopertum lanea teneatur
corpus et cum manibus oleo unctis fricentur ylia fortiter. Ex hiis enim calefit
equus et per candelam ex ventositate emittit. Deinde danda sunt ei calida pro
comestione et potu bibat enim aquam cum cimino et semine feniculi cocta equali
mensura in bona quantitate cum fuerit aliquantulum infrigidata et farina tritici sibi
admixta et tamdiu sic fiat quod huius aquam bibat. Sibi comedat calida et
moretur in loco calido tegumine laneo coopertus. ¶ Si autem dolor fuerit ex
superflua comestione ordei vel alterius tumefacti similis in ventre equi vel stomacho quod
cognoscitur quia ventrem habet durum et ylia tumefacta fiat decoctio malve mer-
curialis brance ursine violarie paritarie et aliarum herbarum laxativarum in
aqua et de grano comedat quantum volet cum prodest si deinde frumentum coquatur
cum pulegio et savino. ¶ Item valet si pena strictore ligetur ad baculum et sapo-
ne sarracenico liniatur et quantum commode potest mittatur leniter inter nares et
per posterius extrahatur quia ex hoc equus sternutabit et humores humidos et frigi-
dos velud aquam emittet. ¶ Item valet butirum cum oleo laurino mixtum et

positum inter nares. Item ab omnibus caveat frigidis et utatur calidis et assidue
bibat aquam coctam et calidam ut in dolore capitis continetur et sic poterit liberari

Accidit aliquando quod ex dicta egritudine **De morbo oculorum et cura eius**
a capite humores descendunt ad oculos facientes eos lacrimare vel in eis pannum
vel turbulenciam aut ruborem vel caliginem propter que non valet equus ut debet respicere
vel videre. **Cura.** Si oculi lacrimantur fiat strictorium de olibano et mastice
pulverizatis et cum ovi albumine agitatis super unam peciam continentem digitos latitudine
positis et longa quod posita super frontem a temporibus possit ligari abraso tamen
prius loco ubi strictorium poni debet et ibi tamdiu dimittatur ei strictorium quousque oculi desie-
rint lacrimari et quando lavari voluerit cum aqua calida et oleo vel alia re unc-
tuosa agitatis sic eleuetur. Ad idem valet si ambe vene utriusque temporum incise
dantur cum igne. Si vero caliginati fuerint oculi asceleti sub ambobus oculis
imponatur continens tantum digitis deorsum et sal subtiliter pistus cum quodam cannel-
lo in oculos sepius sufflet. Si vero pannus sit in oculis recens vel antiquatus
os sepie tartarum et sal gemma equali mensura subtilissime trita bis in
die oculis cum cannulo insufflet. Ad idem valet sal vitrum cum sticade lactarum
tritum et in oculum insufflatum. Sed cavendum est ne superflue ponatur in eis ne
oculi destruantur. Si vero pannus vetustus fuerit cum pinguedine galline bis vel
ter prius ungatur. **De cornu et eius cura**

Dicto de infirmitatibus que accidunt equo in capite et inter corpus dicendum
est hic de hiis que eveniunt eis inter tergum. Fit quedam lesio in equi
tergo rumpendo aliquando aliquid propter corrigium dorsi in tergo et quam fodiens dor-
sum usque ad ossa que ex nimia oppressione selle vel alterius ponderis efficitur
que lesio a pluribus cornus appellatur. **Cura.** Folium caulis cum axungia
porci trita supponatur et sella vel panellum supponatur ut firmet medicinam.
Ad idem valet scabiosa cum axungia porcina sic
super ipsum cornum continue. Item ad idem valet cinis suppositus cum oleo agitatus. Item ad idem fuligo cum
trita. Item ad idem valet sale et oleo agitatus. Item ad idem secretum humanum recens suppositum multum valet
et non quod cornus citius curatur radicitus si equus equitetur supposito
medicamine predictorum et medicamine sepius renovatur. Demum cornu
aliquo medicamine et radicitus extirpato locus stuppa minutissime incisa et pice involuta in
pulvere de calce et melle ut dictum est in vulneris capitulo impleatur abluto tamen
prius debet vulnus cum aceto vel cum forti vino aliquantulum calefacto et hoc fiat bis
in die donec fuerit solidatum. Cavendum tamen est ne aliquod pondus supponatur
in tergo donec carnes vulneris coreo fuerint adequate.

Fit et alia lesio in equi dorso **De morbo pulmonis et eius cura**
faciens inflationes in coreo deinde generat ibidem carnes putrefactas que acci-
dit ex oppressione indecenter selle vel alicuius superflui oneris frequentati nam tal-
is inflatio cum veterescit putrefactionem inducit et quam putrefactione antiquata interius
ossa efficitur quedam coagulatio carnis infecte cineris continue putredine ve-
lud aqua et hic morbus dicitur lesio pulmonis in vulgo. **Cura.** Hic morbus
circumquaque funditus incidatur postea supponatur stuppa in albumine ovi infusa
et usque ad 3a die sic tamen in die mutetur. Deinde fiat ut de cornu dictum est supra
Talis morbus non curatur cum pulvere vel sal gemme ut in infirmitate vermium dicitur
nam sine incensione aliqua medicatur equo dolorem minime paciente

Fit et alia lesio in tergo **De morbo spallaciarum et cura ipsius**
tumefactionem inducens in summitate spallarum equi faciens quandam callositatem car-
nium et spallas equi superficie superante tumefactione predicta eidem antiquus imminen-
te quod accidit similiter ex nimia oppressione ut dixi ut hic spallacie dum nomen
ex opere assumentes **Cura** Prout dictum est in precedenti capitulo de pulmone
Si non spallacie dure fuerint mollificentur cum maluavisco et caulibus tritis
cum axungia porcina veteri addito etiam absinthio paritaria et branca
ursina et similibus bene tritis et postmodum decoctis in olla et suppositis hoc autem
mollificatum fiat ancisas spallacie incidantur vel cum salgario superpassagium ut predixi

Fiunt et **De aliis diversis egritudinibus que in tergo accidunt et earum cura**
Alie multe infectiones lesiones in dorso equi propter oppressionem predictam sepe
selle vel ponderis in humeris Et quandoque fiunt ex superfluo sanguine vel humore
velud vesice parvule plene sanguine putrido que rumpunt carnem et corium eq
dorso deinde efficiuntur vulgariter pinula sive magna que omnes dicuntur vulgariter
lesiones Sed est sciendum quod lesiones predicte quanto propinquiores sunt ossibus dorsi
tanto deteriores existunt periculum equi inferentes **Cura** Omnes he lesiones
que tergo accidunt habent principium a tumore Unde cum principiis sit obstandum
statim cum videtur tumor fiat in equa parte dorsi cum rasorio illa tumefactio
abradatur Deinde fiat emplastrum de farina tritici actaminata decenter et
cum ovi albumine agitetur et eam super linea pecia posita super tumefactionem ponatur
nec removeatur in violentum emplastrum sed cum leviter inde debitur tollatur possit tollatur
et si putredo erit ibi aggregata corium cum ferro cuspideo acuminato calido in parte
inferiori tumefactionis perforetur et inde egredietur putredo post hoc non sepe un-
gatur in die cum aliquo liquido unctuoso Fiunt etiam quandoque rupture vel excoria-
tiones in dorso equi ex oppressione oneris ut predixi vel occasione alicuius baroli
vel carbunculi ex superfluitate sanguinis generati que illico debent radi et superas-
gi assidue pulvis calcis vive cum melle combusto ut in muri capitulo edocetur
ablutis prius vulneribus cum vino calido vel aceto et caveri debet a sella vel
alio simili dum libatus existit Sciendum est tamen quod ubicumque fiunt tumefactiones
in dorso vel tergo equi subveniri debet cum emplastro farine tritici agitate cum
ovi albumine ut supra dixi Et in omnibus planis lesionibus solidandis sup-
ponantur hii pulveres videlicet mirti siccum pulverizatum cum gala levius pulve-
rizata vel pecia lini combusta vel corium aptatum combustum vel putredo ligni
putrefacti que tarolus vocatur Sed super omnibus aliis supradictis dictus pulvis cum calce
et melle mirabiliter operatur Dum tamen appositionem pulverum predictorum lesiones semper
ablui debent decenter cum vino calido vel aceto Item et ut pili post solidationem
carnium renascantur teste avellane vel testudinis combusta terantur et oleo agita-
to sepius ungatur Ad idem valet tartara bubienna vel bubix combustus et cum
oleo agitatus Item nota quod sal in aqua sufficienter infusum vel in aceto quod est me-
lius valet multum videlicet contra omnem tumefactionem incipientem in dorso

De morbis qui accidunt in cruribus et pedibus equi et aliis quibus
Completo tractatu **Et primo de morbo malferruti et cura eius**
lesionum tergi sequitur de hiis que accidunt in cruribus et pedibus et quibus-
dam aliis membris Et primo de morbo malferruti qui veniens in membris equi
dolores in eis vel in renibus equi infert attingens nervos membrorum et renum
mansfant qui subito accidit ex superfluitate malorum humorum et aliquando ex frigi-
ditate dum aer assumpta Et sepe accidit propter superfluum et immoderatum pondus
in equi tergo imponendum positum ut equus vix per se ex parte posteriori erigere vel tene-

decurrunt lenat et hic morbus vulgariter dicitur malferutus ¶ Cura In hac
egritudine renum vel lumbi equum patientis optime abradantur. Deinde fiat ibi strictorium
tali modo. Accipiatur pix navalis et sufficienter decoquatur in quadro pellicula
extendatur ad longitudinem et latitudinem lumborum vel renum. Deinde accipiatur
bolus armenicus, armoniacum, pix greca, galbanum, olibanum, mastix, sanguis
draconis, galla equali pondere et omnia ista terantur et decoquantur pulverizata super
aspergantur super picem predictam aliquantulum calefactam et postea super renibus patientis
pilis abrasis et ibi non moveatur donec leviter [?] possit removeri ¶
Ad idem valet aliud strictorium melius. Accipiatur consolida maior, bolus armenicus,
galbanum, armoniacum, pix greca, mastix, olibanum, sanguis draconis, sanguis
equinus recens vel siccatus tantum non de mastice pice greca et olibano quantum de
omnibus aliis et pulverizentur subtiliter vel per se et cum albumine ovi et bolo quantitate sufficienti farine tri-
tici misceantur et super unam peciam fortem de lana bene extensa et fiat per omnia ut
de predicto dixi emplastro ¶ Item ad idem remedium ultimum renes vel lumbi
patientis decenti ferro calidissimo coquantur crebras et mixtas lineas per longum
et ex transverso faciendo ab una parte renum usque ad aliam protendentes non super
dicta emplastra renes consolidant humores desiccant nervos mitigant et ignis car-
nes desiccat attrahit et exaltat. **De morbo sculamati et eius cura**

Accidit hec egritudo que vulgo dicitur sculamatus que movet vel separat caput
anche de loco ubi stare naturaliter debet in motu vel cursu equi cum pes labitur
vel nolle vel cum usus terram premit indirecte. Accidit etiam aliquando quando pedes poste-
riores equi retinens [?] vinculatur ¶ Cura Ponatur ascalata quemcumque [?] per
unum semissem sub leso capite anche ut humores ad locum concursi per ascalatam
viam habeant exeundi et locus circum et manibus sepe premantur ut egrediatur
quicquid et pro passu moveatur equus ut humores facilius exeant per motum.
Deinde fiat strictorium tali modo. Accipiatur pix navalis et greca olibanum et
mastix et aliquantulum sanguinis draconis et tantum de pice navali quantum de omnibus
aliis et pulverizentur et simul cum pice navali omnia liquefiat et tunc calida quantum
pati potest ponatur in capite anche lese extensa et super ea ponatur stuppa
minute incisa ¶ Ad idem valet si ponatur in loco leso setones qui assidue
humores ibi venientes expellant. Ad idem quod ultimum est remedium loci lesi
anche tamen per longum quam ex transverso decentibus lineis decoquatur ut constringant
humores. **De lesione spallarum et cura eius**

Accidit in spalla lesio ut in ancha ex eisdem causis et etiam ex ictu vel
cum aliqua causa que curatur eodem modo ut ancha et de eius lesione deinde est supra expositum

De egritudine pectoris et cura eius

Accidit quandoque quod pectus equi
ex superfluo sanguine vel labore vel aliunde aggravatur in tantum quod equus videtur
in motu anteriori aliquantulum impediri ¶ Cura Consuevit vene sufficienter ab
utraque parte pectoris minuatur. Deinde setones ponantur sub pectore qui bis agitentur
in die ut in capitulo primo dixi et usque ad quindecim dies non tollantur ab eo

De morbo carde et cura eius

Licet supra dixerim morbum
carde naturaliter equo evenire tamen et accidentaliter ei contingit cum immoderate
oppressus est et crebris equitationibus festinatus per debilitate et teneritate nervorum.
Circa accidit tamen in cruribus equi superflue impinguati cum opus est equitando
subito fatigari quam dissolvuntur ex dictis humores superflui et ad crura descen-
dunt unde fuit carde in garrecto ut supra dixi ¶ Cura Cum equus videtur
in garrectis tumefieri ad modum nucis vel amplius exterius vel interius statim

subveniatur cum decenti decoctione per longum et obliquum in tumido loco et circa dictis
decoctis sterius bovinum calidum cum oleo calido agitatum supponatur sed tamen non
amplius deinde tertium et peditis tam anterioribus quam posterioribus talibus alligetur quod equus
coctivas nullomodo carpere possit nec ad alium pedem fricare nec in aliquo lo-
co duro ne possint excoriari coctiones nam per assiduum coctivarum pruritum pruritum
equus audacter fricat vel mordet locum decoctum et a die decoctionis usque ad
dies xi erit hoc diligenter servandum. Excoriato vel separato corio a lineis
cocturarum quod in ix. vel x. diebus contingit equus in aqua frigida velocis-
sime teneatur a summo mane usque ad mediam tertiam ita quod aqua tangat et su-
cocturas predictas. Eo vero ab aqua remoto super lineis cocturarum pulvis
terre subtilissimus vel cinis silicis aspergatur ut dixi. Iterum et in sero ut teneatur
in aqua ab hora nona usque ad solis occasum et pulvis superaspergatur ut
dixi et contineatur hoc omni die mane et sero donec equus fuerit solidatus de-
cent nam aqua velox et frigida humores desiccat et ultra cocturas consolidat et
constringit. Et nota quod in omni coctura debet equus diligentissime custodiri ne cocturam
possit mordere vel in aliquo loco fricare quia ex nimio pruritu pruritum locum
dentibus usque ad nervos et ossa mordet. **De morbo spavenii et cura eius**

Hic morbus fit circa garectum intrinsecus ex latere garecti paulo inferius inflatio
accidentes et vena nigra que dicitur fontanella tenens humores per venam
magistram assidue unde equus fatigatus cogitur pre dolore et hec lesio accidit
equo per omnia velud curba et vocatur spavenus. **Cura.** De predicta vena san-
guis trahatur in tantum quod per se sanguinem non emittat deinde tumefactio spavenii
per longum et obliquum decentibus lineis decoquatur et fiat per omnia ut in decoctione
curbe dictum est contineatur. **De curba et cura eius**

Hec egritudo fit subtus caput garecti in magno nervo posteriori eiusdem
tumefactioque aquam faciens per longitudinem ipsius nervi indignata continue
ipsum et ledens et quia idem nervus quasi totum corpus equi sustinet cogitur
necessario claudicare. Accidit autem hec egritudo cum equus iunior equitatur in debi-
te sepius quod contingit ex onere superfluo imposito sibi tunc enim propter teneritatem etatis
et teneritate inclinatur nervus ex quo nominatur curba ex opere nomine assumens.
Cura. Cum dictus nervus qui incipit a capite garecti et tendit inferius
versus pedes in posteriori parte cruris videtur aliquantulum inturbari vel plus solito in-
grossari statim ingrossato illa tam per longum quam per obliquum decenter decoquatur
deinde fiat per omnia ut supra de cocturis expressi. Et est notandum quod ubicumque fiunt
cocture in cruribus equi fiant decenter per longum et obliquum sicut palus equi descen-
dit inferius quia melius cooperitur a pilis et minus apparet quod si fieret ex transver-
so et minus lederet equum si aliquis crurium nervus tangeretur ab igne.

Hic morbus qui spinella dicitur et vocatur. **De spinellis et eorum cura**
fit subtus garectum in iuncturam ossis garecti eiusdem in utroque latere et aliquando in
uno tantum crescens super os ad magnitudinem avellane vel nucis. Que spinelle incre-
mentum in tantum quod equus invitus cogitur claudicare et accidit hiis causis ut cur-
ba. **Cura.** Dicte spinelle sunt diligenter coquende atque curande ut predicte coc-
ture curantur in omnibus et eodem modo. **De morbo suppressi et cura eius**

Fiunt in equi cruribus multa et diversa suppressa vel cum mordetur vel cum cal-
ce percutitur vel cum ipse de crure percutit vel in aliquam duram que non tamen nocumenta
quantum deformia sunt in equo que etiam in aliis partibus corporis non solent in cruribus
sepe fiunt. **Cura.** Cum omnia suppressa incipiant fieri ex quadam callositate cu-

num ex percussione aliqua venientem statim cum fieri videbitur callositas abradatur
et accipiatur absinthium paritaria et branca ursina scilicet folia tenera et terantur simul
cum axungia porcina veteri et coquatur et cocta tamen calida quantum pati poterit super
callositatem ponatur et bene ligentur. Et non solum hoc mollificativum valet verum ad omnes in
flationes cruris ex percussione aliqua venientes. Item ad eandem callositatem dissi
pandam valet malva visci et radix lilii et cassi barbassi trita cum axungia et de
cocta et cum petia supposita ad modum empl[astri] et pluries renovetur. Item rapa cepe
assatum cum lubricis terrestribus tritum et cum oleo agitatum et coctum et calidum
supponatur et sepe renovetur in die. Si vero callositas illa fuerit antiquata et
dura cocta ea prius abrasa cum lanceta scarificetur minute ut sanguinet. Deinde sal
tartarum equali pondere subtiliter trita super callositatem ponatur et ligentur
et stare non usque ad diem tertium dissolvatur et tunc dissoluta loca ungatur butiro vel
aqua unctuosa. Item ad idem oleum usque ad duritiem decoctum et mundatum calidum
super callositatem abrasam ponatur ad modum placentule et ligetur non usque ad
diem tertium dissolvatur et renovetur et pluries si videbitur expedire. Item vel stercus
caprinum cum farina ordei et trita in aceto fortissimo agitatum et postea supposi
tum ad modum empl[astri]. Si vero callositas illa dura non decessat sed in suppres
sa redigatur antiquum decenter coctum quod est ultimum remedium succurratur.

De attractione et cura eius

Fit et alia egritudo in crure anteriori
tumefaciens et indignans nervum et faciens claudicare quod facile accidit
cum in cursu vel motu cum pede posteriori percutit nervum anterioris cruris que
passio attractio vocatur a vulgo. Cura. Cum nervus predictus tumescit statim
de vena consueta que est super genua parum in parte interiori minuatur. Deinde fiat
hoc mollificativum valens contra indignationem et tumorem nervorum. Recipiatur
fenugrecum semen lini squilla terebentina et radices malvavisci equali men
sura et cum axungia veteri porcina decenter terantur ut simul incorporentur pista
bulliat et semper agitentur cum spatula et sufficienter cocta ponatur calida super
longitudinem nervi lesi et cum fascia lata ligetur et bis renovetur in die.
Ad idem vel sal sepe assatum cum lubricis terrestribus et limacis et butiro
liquefacto et simul agitatis usque ad spissitudinem decoquatur et semper agitentur ut
fiat simul unguentum et de ipso abrasis pilis ter in die nervus lesus per
longum ungatur. Si vero crurius attractio sit vetusta flebotometur
de vena consueta que est posita inter iuncturam et pedem ex latere interiori et fiat
postea medicine quas superius narravimus. Si dicta medicamina per aliquot dies
parum vel nihil proficiat tunc nervus leso tamquam abraso fiat strictorium
de pulvere rubeo et dein albumine et farina ut docetur in capitulo malferuti
Crurus ubi lesio est cum canabo vel lino et predicto strictorio involvendo non in vi
moneatur usque ad ix dies postea vero ad aquam calidam strictorium a crure
caute leventur et nervus ungatur cum aqua unctuosa. Et si predicta non proficiant
fuerit cocturis decentibus succurratur.

De morbo scortilati et cura eius

Accidit quoque quod in iunctura cruris inter pedes leditur ex percussione quam
facit in aliquo loco duro vel ex precipitatione eius in cursu vel motu a
pes quem inductive premitur visus terra quem passio vulgariter dicitur
scortilatus. Cura. Fiat pultes de furfure tritici et aceto forti et
cepo arietis sufficienter immixtis que simul usque ad spissitudinem bulliat agitata

decoctis et calida quantum pati potest ponatur super locum lesum et cum pecia grossa
bene ligentur et qualibet die sepius renouentur. Si uero iunctura tumefacta patitur
indignationem neruorum fiat emplastrum fenugreci seminis lini et squille et aliorum
ut in precedenti capitulo dixi. Sed si occasione scortilature predicte os a suo mouetur
loco pes equi spetialiter claudicantis eleuatur in altum et cum equi cauda ligetur
deinde ducatur ad manum uersus loca montuosa quia ex nimia oppressione iuncture
uersus terram os disiunctum aliquod ab alio uel aliquo motu instanti ad suum locum
reuertitur sicut dictum est. Tamen prius debet fieri mollificatiuum quod predixi. Accidit etiam
aliquando quod unum os ab alio sic disiungitur quod uix aut numquam ad suum locum quomodo potest
reduci ex quo iunctura tumefieri cogitur inflatione dimissa cum cocture beneficio subueniri oportet. Et nota quod omnium curarum narratarum superius coctura ignis
ultimum est remedium. De lesione spine uel ligni et cura eius

Contingit aliquando quod spina uel lignum mittitur in iuncturis pedis uel genua
uel in aliqua parte cruris et inter carnes remanet propter quod uulnus uel totum crus
tumescit et maxime si neruum tangat et sic cogitur claudicare. Cura. Abradatur super uulnus et undique circa ipsum pilus et tunc capita lacertarum aliquantulum
trita ponantur super uulnus et cum pecia fascietur. Ad idem valent radices arundinis et radices diptanni trite et supposite. Idem faciunt limace cum butiro
trite et cocte quomodo et supposite quando medicine sepe renouate lignum uel
spinam infixam carnem mirabiliter ad exteriora deducunt. Et nota quod ad omnem
inflationem mollem et recentem factam que fit propter uentositatem ex percussione aliqua in genibus uel iuncturis uel in aliqua parte crurium satis valet decoctio inferius
subscripta. Scilicet accipiatur paritarie absinthii branche ursine de foliis eorum
tenerrimum est et cum axungia porcina veteri tamdiu teratur quod optime
misceatur et postea in aliquo vase buliat continue agitata continue et cocta
et calida quantum pati potest super loco leso ponatur et cum pecia fascietur et sepius
renouentur. De gallis et ipsarum cura

Fiunt galle sepe naturaliter et iuncturas et sepe accidentaliter ex fumositate fimi
stabuli cruribus madefactis ex quo humores naturaliter dissoluuntur. Fiunt etiam aliquando in
equis iuuenibus ex superfluis equitationibus. Cura. Sunt aliqui curare volentes
gallas qui cum lanceta scindunt corium et in gallas exponunt uel resalgarium
inter ponunt quod malum est quia locus talis nimis neruosus est et ideo in tantum dolor augetur quod superfluitas humores ad locum concurrit. Ideo melius est quod equus gallosus usque
ad genua mane et sero in aqua frigidissima et uelocissima teneatur totiens
quod galle minuantur per constrictionem aque frigide. Deinde et iuncture gallarum
tam per longum quam per obliquum cocture decentes que per ea curentur ut plenius est expositum

Fiunt garpe in iuncturis crurium De garpis et ipsarum cura
et pedes in parte posteriori rumpentes ubi corium et carnes in ex transuerso
inscidentes et quandoque per longum sepe procedentes per scissuras putredine nitidas aqua
equum ardore assidue affligente que accidunt ex superfluitate malorum humorum ad
crura descendentium. Cura. Pili iuncture sunt depilandi prius hoc modo
accipiatur calcis uiue tres partes et auripigmenti quarta que trita decoctis
cum aqua calidissima agitentur et tamdiu coquantur quod penna immissa subito
depiletur et lesa iunctura garparum ex ea tunc calida quantum pati potest ungatur et spacio unius hore dimittatur ibidem. Postea uero cum aqua calida locus
garparum lauetur ut pili cadant in totum quibus eiectis lauentur garpe cum decoctione maluarum et furfurum et ipsorum stuba cum pecia ligetur circa iuncturam

et ibi dimittatur a sero usque ad mane et cetera. Postea vero fiat unguentum de sepo arietis
et cera et resina equali mensura et simul decoctis bulliat et assidue agitentur et
de tali unguento aliquantulum bis in die grappe ungantur cum penna galline et hoc
unguento utatur donec fissure aut rupture grapparum fuerint solidate semper
quod caveatur ab omni sorde et aqua. Cum autem fuerint solidate oblaqueatur et minuatur
vena magistra sursum in coxa utrique ut in spavenic capitulo dixi sanguine autem
ut dictum est extracto grappe coquantur et cocture curentur ut dictum est supra. Sciendum est tamen
quod grapparum infirmitas raro perfecte curatur. De crepaciis et ipsarum cura

Fiunt siquidem egritudines inter iuncturam cruris et ungulam coronam rumpentes
et carnem ad similitudinem scabiei quam prurit dum emittentes et ex ardore
nitrosus equum dolere facientes que plerumque eveniunt pedes ex fumositatibus stabuli
cruribus madefactis. Cura. Curentur ut dictum est in capitulo precedenti excepto
quod vena magistra non laqueatur nec crepacie coquantur que ambe sunt coquende in
precedenti capitulo addito quod ex emulsio prius posito modo prescripto hoc unguento utatur
Accipiat de fuligine de verderamine et de auripigmento et tantum de melle
liquido ut de omnibus supradictis que trita et insimul ligata vel agitata usque ad spis-
situdinem decoquantur et misceantur cum eis aliquantulum calcis vive postea misceatur
cum spatula donec fiat unguentum de quo aliquantulum calido bis in die ungantur
crepacie ipse prius ablute cum vino albo aliquantulum tepefacto caveto postea eas a
sordibus ut predixi. Hoc enim unguentum crepacias mirabiliter consolidat et constringit
Ad idem satis valet fricatio fortis et frequens crepaciarum cum puerili urina
Item valet si equus paciens diu teneatur in aqua marina. Fit etiam quedam alia
crepacia longa et magna ex tinsura in bulesio inter carnem vivam et ungulam
que deterior est aliis et magis equum affligit que non curatur unguentis nec aliis
medicaminibus nisi cocturis et eo ipsa crepacia in extremitatibus suis cum ferro
in capite rotundo funditus est coquenda nam bufis igneis ipsa crepacia non
potest augeri sed minui. De cancro et ipsius cura

Cancer fit et iuncturas crurium inter pedes et quandoque in aliis partibus
cruris vel corporis veniens ex aliquo vulnere ibi facto et per incuriam vel negli-
gentiam antiquato cum equus habens vulnus in iunctura predicta equitatur vel fatigatur
dimens aquas. Cura. In quacumque sit parte corporis sic curatur. Accipiatur
succus affodillorum in bona quantitate et agitetur diu cum duabus partibus calcis
vive et tertia auripigmenti subtiliter triti deinde ponatur in quodam vase fictili
opilato per modum ne fumus vel vapor non possit exire et tamdiu dimittatur
bulliendo et coquere quod in pulverem redigatur et de tali pulvere mittatur in vulnus
mortificato cancro curetur vulnus cum albumine ovi et aliis ut supra continetur
abluto prius postea cancro cum aceto. Signum autem mortificationis cancri est
cum vulnus circumquaque tumescit. Ad idem valet stercus hominum pulverizatum et
mixtum cum tartaro combusto equali mensura. Item valet ad idem tartarum combustum
cum sale mixtum et suppositum. Item aliud medicamen melius mortificans
cancrum allium bene tritum cum pipere et pirethro et aliquantulum axungie porcine
veteris tritis ad invicem mittatur in vulnus cancri et stricte ligetur et bis in
die mutetur donec cancer mortificetur deinde curetur vulnus ut dixi
Et nota quod predicte medicine sunt bone in locis nervosis et in arteriis undique
intricatis et venis nam in talibus locis non est utendum cocturis sed in carnosis
eis uti nullatenus est utendum prius in cocturis facilius curatur in ipsis

Fit vulnus predictum cancri et ipse cancer De fistula et eius cura
antiquatur et non curatur convertitur in fistula que est deterior et difficilior

ad curandum sed solet curari aliquando cum affodillorum pulvere immiscendo eidem tamen de pulvere auripigmenti quantum de calce viva ut violencior fiat. ¶ Item aliud violencius ad sanandum fistulam. Recipiatur calx viva et tundatur auripigmentum quod pulverizatum dicitur agitentur cum succis allei rape et ebuli equali mensura et sufficienter bulliat in melle liquido et aceto et agitentur continue donec fiat unguentum de quo mittatur in fistulam bis in die vulnere cum aceto fortissimo prius abluto. ¶ Ad idem accipe auripigmentum vel aeramen calcem vivam equali pondere et de atramento et parte et cum aceto et melle aliquantulum decoquantur et simul agitentur et de ipso nescio magdaleones bis in die mittantur in fistulam donec mortificata erit abluto simul vulnere cum aceto. ¶ Item aliud violencius omnibus supradictis. Resalgarum pulverizatum cum saliva hominis agitatum intromittatur in fistulam moderate. Est autem signum mortificacionis eius quando tumescit et rubet mortificata non fistula curetur vulnus ut in aliis vulneribus continetur. Sed non in locis carnosis creatur fistula fiat per omnia ut in cura cancri continetur.

Est et alia egritudo **De morbo malpitom et cura eius**

Que vulgariter dicitur malpitom que fit proprie in bulletis ungularum equi ubi carne vive iunguntur ungulis que nescio infusis impedit equi gressum et fit quandoque in uno pede et quandoque transit ad omnes si non curetur instanter et quandoque facit ulcera evenire in lingua equi. Accidit autem de levi ex malis humoribus ad ipsum locum decursis et sepius ex stabuli fumositate pedibus ab aqua et sordibus non siccatis. ¶ Cura. Primo equi paciens ungule usque ad subtilitatem radantur ~~Sanet~~ deinde cum consueta frita bullesia possit undique vaporare. Deinde ab utraque parte bullesie flembotomentur ut in evacuentur humores ad locum generati vel cum ferro cuspideo ab utraque parte funditus decoquantur et simul caveatur a sordibus et ab aqua et non debeat fatigari. Postea non fiat pultes de furfure et aceto que simul bulliat et cotidie agitentur que tam calida quantum pati potest super quandam peciam bene amplam extendatur et et ~~pede~~ pede leso ponatur et bis in die mutetur et ab herbarum comestione caveatur omnino et etiam de aliis rebus parum comedat donec fuit liberatus nam herba et cetera cibaria multa humores augmentant.

De furma et cura eius

Est et quedam infirmitas que furma vulgariter dicitur mutatura pedis et pede super coronam proprie in pasturam que accidit ex percussione in aliquo loco duro et est occasione male et defectus pedis solet sepius evenire quam nisi adhuc cum est recens curetur efficitur super os durissimum cum necesse sit extendens se aliquando universaliter per coronam. Cum subveniendum est sive sit recens sive fuit antiquata ut dictum est in cura superossi. Et non quia hec infirmitas plurimum impedit gressum equi quia locus ubi furma oritur nervosus est et plenus venis et arteriis undique intricatis.

De egritudinibus pedum et ungularum et primo de morbo site

Completo tractatu de lesionibus membrorum equi et curarum. Restat dicere de infirmitatibus ungularum et pedum. Et primo de sito que fit in equi ungula sive pede ungula usque ad tuellum intrinsecum per medium scindens et quandoque incipit a corona pedis et tendit per longum inferius usque ad extremitatem ungule seu pedis emittens aliquando unum sanguinem per scissuram. Accidit autem ex lesione tuelli intra ungulam existentis cum hec infirmitas initium et caput habeat a tuello. Et quandoque accidit cum equus est iuvenis propter ungule teneritatem non percuciendo vel aliter premendo in aliquo loco duro leditur tuellus tenerrimus ut predixi propter quod claudicat equus cum sepius calcatur. ¶ Cura. Incarnatur radices site usque tuellum iuxta coronam pedis intra

vivum et mortuum ungule cum rosnecta et desuper incidatur quousque ungula incipiat sanguinare. Deinde accipiat serpentes et minutatim incisis abiectis cauda et capite in quodam vase oleo quasi pleno decoquantur in tantum quod carnes serpentis in oleo liquefiant et ab ossibus separentur et de hiis fiat unguentum ex quo aquantulum calefacto radices ficus bis in die ungantur donec ficus mortificetur et ungula in statum pristinum reducatur. Semper quoque cavendum est ne pes patiens a sordibus vel aqua tangatur et quod equus herbas non comedat ullo modo.

De supposita et cura eius

Fit hec lesio que supposita vocatur inter carnem vivam et ungulam faciens rupturam carnis ibidem sed si antiquetur sepe cancer efficitur et accidit cum casu pes equi ponitur super alium pedem.

Cura. Statim cum fit vulnus occasione predicta incidatur cum rosnecta tantum de ungula circa vulnus quod ungula carnem vivam non premat nec tangat cum ea si premeret consolidatio impediretur. Sic abscisa aut ungula circumquaque ablutoque vulnere cum vino calido vel aceto curetur et solidetur vulnus ut in precedentibus continetur. Semper quoque caveatur a sordibus et aqua donec vulnus fuit solidatum. Si non per negligentiam vertigatur in cancrum curetur ut in capitulo cancri continetur. Si aut conversatur in fistulam curetur ut in fistule capitulo est contentum.

De spontatura ungularum et eius cura

Accidit aliquando quod equi infusio non curata descendit ad pedes sub ungulis. Cui si recens est succurratur hoc modo. Extremitates ungule in parte anteriori cum rosnecta prima caveatur fundius donec vena magistra que illuc tendit cum rosnecta rumpatur et sanguis fluat usque quasi ad debilitatem equi et si expedierit idem in aliis pedibus claudicantibus fiat post extractionem non sanguinis impleatur vulnus sale minuto et super ipsum ponatur stuppa in aceto infusa deinde ligetur fascia nec dissolvatur usque ad diem secundam deinde curetur vulnus ad pulverem galle vel mirti et lentisti bis in die abluto semper prius vulnere cum aceto et a sordibus et aqua caveatur donec fuit liberatus.

De dissolutura ungularum et eius cura

Si vero humores decursi ad pedes occasione infusionis ut dictum est inter ungulas ex negligentia cura fuerint antiquati oportet pedes claudicantes penitus dissolvari ut humores et sanguis ibidem inclusi evacuentur in toto. Incidatur igitur sola subtus ungulam et extremitate ungule cum rosnecta deinde violenter extirpetur extrinsecus et stuppam in albumine ovi sufficienter infusa ponatur in vulnus et pes totus optime fascietur et sic dimittatur usque ad diem sequentem. Postea vero aceto fortissimo aliquantulum calido abluatur vulnus et de sale minuto et tartaro et impleatur et supponatur stuppa in forti aceto infuso et postea fascietur et sic usque ad diem tertiam dimittatur. Deinde bis in die cum aceto abluatur et superaspergatur de pulvere galle vel mirti a lentisti que carnes consolidant et humores constringunt abluto semper vulnere prius cum aceto et tali curatio fiat usque ad carnium consolidationem et ungule renationem et semper caveatur pes lesus a sordibus et ab aqua. Ad idem aliud unguentum utendum post appositionem salis et tartari consolidativum carnium et prohibens fluxum humorum. Accipiatur pulveris olibani mastices et picis grece et aliquantulum sanguinis draconis et misceantur cum cera nova liquefacta et unde de sepo arietis et bulliat simul ut fiat unguentum quod aliquantulum calido utatur in cura predicta. Et non quod multe sunt infirmitates in quibus oportet ungulas dissolvari in quibus omnibus est predicta cura utenda. Item ad liberandum singulas unctiones ut levius separentur accipiatur malva parietaria furfur et sepum et omnia simul bulliant et agitentur continue ac de dicta decoctione sufficienter calida

ungule cum pecia involvantur

De mutacione ungularum et eius cura

Saepe accidit quod desidia marschalchi humores qui fluunt ad pedes equi et diu
inclusi in tantum intus ungulam antiquatam quod ungula a tuello intrinseco separat
exeundi viam querentes. Accidit etiam aliquando quod ungula penitus et subito separatur
a tuello et cadit propter fervorem multorum humorum ad ungulam discurrencium. Et quandoque
paulatim ungula se dividit a tuello et nascitur nova sequens ungulam separan-
tem quod accidit propter paucitatem humorum cum sit subveniendum. **Cura.** Circa
cum rosnetta circum et veteris ungula incidatur aliquantulum ubi iungitur cum novel-
la ita quod veteris ungula dura novam non premat nec in aliquo ledat. Deinde acci-
piantur due partes sepi arietis et 3a cere bulliat que simul agitando et ad-
dendo aliquantulum olei donec fiat unguentum de quo aliquantulum calido bis in
die nova ungula inungatur. Et nota quod hoc unguentum valet ad renovationem et
augmentationem omnium ungularum sed caveatur a sordibus et aqua. Ungula non a
subito dividitur a tuello et cadit incurabilis creditur sed talis cura competens
accipiatur pix greca olibanum mastix bolus sanguis draconis et galbanum cum
li nesud et pulverizata subtiliter cum duabus partibus sepi arietis et 3a cere
agitando coquantur. Deinde pannus lineus fortis infundatur in eis et de tali panno
fiat capellum seu subtellaris ad modum tuelli in quo tuellus ponatur et bis
in die capello extracto abluatur tuellus aceto fortissimo tepefacto et iterum in capello
mittatur. Et est valde cavendum ne tuellus ab aliquo duro tangatur et quia equus
propter ungule amissionem recte stare non potest et tunc fiet ei stratum de longis pa-
leis super quo se velle quiescat et quia continue ac tediosum esset equo stare iacere
accipiatur fortis pecia panni vel fortificetur cum cingulis et in capitibus optime
ligata cum funibus a medietate corporis usque ad pectus sub eo ponatur et funes
ligentur ad trabes taliter quod equus sustineatur ab eis et in tantum eleventur quod equus
cum pedibus tangat terram. Et nota quod hoc artificio potest iuvari equus quociens
propter aliquod impedimentum recte stare non potest.

De diversis inclavaturis et earum cura

Est quedam species inclavature ledens funditus tuellum intrinsecum sit et alia
que consistit inter tuellum intrinsecum minus ledens et ungulam. Sit etiam tercia non
ledens tuellum in aliquo sed vivum ungule attingit et ledit. Prima species satis pe-
riculosa est pedi quia tuellum ledit quoniam est quedam teneritas efficit ad modum ungule
circa ungulam nutriens et radices ungule in se tenens. **Cura.** Si tuellus
fuit funditus minus lesus subveniatur ei salubriter cum ungule desolatione.
Si non fuit parum lesus discooperiatur cum ferreo instrumento sola ungula circa
vulnus et in tantum circa et lesionem de ungula funditus incidatur quod lesio attingatur
et discooperiatur. Decenter quam discooperta subtiliter ungula sola circa lesionem in
tantum quod spacium conveniens sit inter lesionem et ungulam ita quod ipsa non premat nec
adhereat lesionem quo facto vulnus cum stuppa et ovi albumine impleatur. Deinde
curetur vulnus cum sale minuto et aceto forti et pulvere galle et mirti ac
lentisci ut dictum est in capitulo precedenti. Si non clavellus inter ungulam et tuellum
transierit minus periculosum existit quia tuellus non leditur nisi ex latere. Sit autem curatur
inclavatura primo usque ad vivum funditus detegatur incidendo per longum
ungulam et ampliando circa vulnus decenter et circumincidatur ungula lesioni
proxima ut vulneri vulneri non cohereat aliquo ullo modo. In clavatura aut discoop-
ta vulnus abluatur cum forti aceto et impleatur de sale minuto et cooperiatur
cum stuppa in aceto posita et cum pecia fascietur et curetur lesio bis in die ut superius narravimus

Si autem sit tertia species que non ledit tuellum sed vivum ungule tangit et ledit fiat
idem omnino ut in secunda specie dixi adiungatur tamen etiam quod discooperta prius inclavatura decenter
extrinsecus ungule inscidatur usque ad lesionem clavelli ut nichil putredinis vel
alterius rei possit intra lesionem aliquo modo remanere. ¶ Et nota quod omnes alie inclavature
que non tangunt neque ledunt tuellum intrinsecum possunt leniter curari attentis predictis
lesionibus post dictum hoc modo. Sepum vel cera vel oleum vel aliud unguentum calida
cum sale vel tartaro trito fortiter mittatur in vulnus. ¶ Item valet fuligo cum oleo
agitata. Item valet ad idem albumen ovi cum aceto et oleo agitatum. ¶ Et nota quod ad
omnes lesiones pedum et ungularum que accidit occasione clavelli vel ligni vel
alterius rei intrantis in vivum ungule antequam ungula vel pes tangatur ut incla-
vatura inquiratur ut convenit fiat pultes de furfure sepo et malvis que omnia
bulliat cum aceto usque ad spissitudinem et calida quantum pati potest et quadam pe-
cia posita super pede lesum ligentur et sic a sero usque mane vel econverso dimittatur
nam hec dolorem mitigant et poros ungule temperant et conservant ut facilius
ungula inscidatur. ffrq ab equitatu aqua et sordibus caveatur. ¶ Accidit etiam quod
aliquando imperitia medicantis inclavatura ne bene attingatur nec curatur unde contingit
quod putredo lesionis inclusa intra ungulam facit sibi viam inter carnem et ungulam
ut extrinsecus egrediatur rumpens carnem super pede ibique efficitur quoddam vulnus
emittens putredinem quod vulnus curari debet ut supra in eodem capitulo dixi in cla-
vatura tamen item requiratur et attingatur usque ad vivum deinde curetur ut in
aliis inclavaturis predixi sedetur. De morbo qui dicitur ficus et eius cura

Accidit quandoque quod pes subtus ungulam in medio sole ex ferro vel alia re
dura intrante usque ad tuellum ex quo tuellum leditur ex qua lesione cum ungula
non inscinditur contingit ut dicitur nasci a tuello quedam carnis superfluitas que
superat sole superficiem ad modum ficus et ideo ficus vulgariter nominatur. ¶ Cura
Primo de ungula que est circa vulnus inscidatur funditus in tantum quod fiat conveniens spa-
cium inter solam pedis et ficum ficum postea usque ad sole superficiem inscidatur ficus
et extincto sanguine spongia marina super ficum ligetur ut ipsum ficum usque ad
tuellum funditus corrodatur et spongia non moveatur in donec remaneat
ficus fuit in totum corrosus postea non curetur lesio ut dictum est in aliis lesio-
nibus pedum. Indefectum tamen spongie mittatur valet pulvis affodillorum vel alterius
rei corrosive preter reasalgari excepto quod immoderate violentum existit
Et est cavendum ne ibi omnino cortina fiat nam tenella per tenuitate sua posset [illegible]
ledi quod ungula dividetur ab ipso. De generalibus signis egritudinis equorum

Equus claudicans de pede anteriori si non premit terram nisi cum puncta pedis
in ungula patitur. ¶ Equus claudicans si non plicat pastoralia vel iunctu-
ras est in iuncturas est lesio. ¶ Si equus claudicans anterius in revolutione a dextris vel
sinistris fit claudicantior in pastoralibus dolor existit. ¶ Si equus posterius clau-
dicans in sua revolutione fit claudicantior in ancha est passio. ¶ Si equus por-
tans dorsum depressum versus terram faciat in egressu passus minutos et crebros
pectoris lesionem generatur. ¶ Si equus anterius claudicans cum quiescit ponit pedem
claudicantem ante alium nichil sustinens super ipsum in crure vel in spalla patitur.
¶ Si equus claudicans posterius non sustinet se nisi in puncta et in motu suo iunc-
turam non plicat nec in iunctura est lesio. ¶ Si equus habens dolorem intra corpus
habet continue aures et nares frigidas et oculos [illegible] esse censetur

Si equus habens anterius flatus narium emittat frigidum et habeat oculos quasi lacrimantes quasi mortem indicat. ¶ Equus habens infirmitatem cymoirre vel vermis volatici in capite emittens per nares humores quasi veluti aquam pinguem et frigidam vix evadet. ¶ Si equus habens infirmitatem aragaiati emittat in tantum per anum stercora liquida quod nichil fimi in eius ventre remaneat et per effusionem non cesset infirmitas in proximo morietur. ¶ Si equus habens egritudinem multarum subito et ultra redigitur in sudorem et omnia eius membra tremunt non videtur evadere posse. ¶ Si equus habens egritudinem frigiditatis caput inflatum habet et oculos tumidos et caput defert valde deorsum pendens et extremitates auricularum pendentes et frigidas et nares similiter frigidas vix aut numquam evadet. ¶ Si equus patiens morbum strangulionis cum difficultate de spiritu narium et gutturis spiritum emittit et totum guttur inflatum habet difficile liberatur.

De mulis

Qui mulorum genus creare delectat equam magni corporis solidis ossibus et forma egregia debet eligere in qua non velocitatem sed robur exquirat. Cuius etas a quadrima usque in decennem existat. Ex equo et asina vel asino et equa creantur muli sed generosius multum huius animal est quod ex asino et equa generatur. Admissarius autem asinus sit huiusmodi corpore amplo solido musculoso strictis et fortibus membris nigri vel murini coloris aut rubei. Qui tamen si discolores pilos in palpebris aut auribus gerit variabit sobolem plerumque colore. Anno tertio maior decennio non debet admitti. Si asinus visa equa fastidit ostendatur prius asina donec voluptas pelliciet. Postea subducitur et tunc equam incitata libido non spernet et raptus illecebris simili generis in permixtione consentiet alieni. Etas muli cognoscitur dentibus ut equorum. Si nascantur et morentur in montibus durissimas ungulas habent. Si non in paludibus aut uliginosis nati sunt ungulas habent molles et ideo tales cum annuli sunt debent a matre repelli et per montes asperos pasci ut eorum ungule durescant et ne vel itinere labore in etate tenera solidati corrumpantur mensibus xii ut equi morantur. In ventris et ... accidunt multe egritudines aliquando sicut equus quas cognoscere et curare poterit ut satis plene dictum est superius in tractatu equorum.

De asinis

Asinorum genus qui facere vult bonum primum videndum ut mares feminasque bona etate sumat firmas omnibus partibus corpore amplo semine bono ex his locis unde optimi existunt exeunt. Horum genera sunt duo unum ferum quod vocant onagros in Frigia et Licaonia ubi sunt greges multi feri. Alterum mansuetum ut sunt in Ytalia omnes. Ad procreationem onager idoneus quod et ferus fit mansuetus facile et emansuetus ferus numquam. Cum similes parentum nascuntur eligendi et masculi et femine. Commode pascuntur farre et furfuribus ordeaceis. Admittuntur ante solstitium estivum ut eodem tempore alterius anni pariant. Duodecimo enim mense conceptum semine reddunt. Pregnantes opere allevande sunt ventrem enim ex labore deteriorem reddit. Mares non labore allevandi eo quod remissione laboris deteriores fiunt. In pastu eadem non servanda sunt que in equis. Post partum an anni pulli non sunt removendi a matre. Proximo anno noctibus pascantur esse cum eis et leviter capistellis aliave re habeantur vincti. Tertio anno domare incipiunt et instruere ad eas res ad quas quisque eos vult habere in usu. Nam quidam eos non eligunt nisi ad hoc ut onera portent alii ut molas ducant nonnulli eos ad vehendum disponunt et plures ad arandum

ubi lenis est tractus accidunt eis aliquae egritudines que cognosci et curari possunt ut
in equis curantur. **De grege boum quales debent esse vacce et tauri**

In bubulo genere gradus horum quatuor dicuntur esse. prima vitulorum. secunda
iuvencorum. tertia boum novellorum. quarta vetulorum. Qui gregem armentorum
emere velit observare debet primum ut sint vacce ad fructum ferendos etatis procere
integre que perfecte bene composite ut omnia membra sint grossa et iuncte sibi respondeant
altissima forma corporis longi uteri capacis et longi lata fronte oculis nigris
et grandibus pulcris cornibus et precipue nigris pilosis auribus compressis ma-
lis palearibus maximis apertis naribus cervicibus grossis ac longis a collo latis
humeris cruribus nigris et parvis cauda perfusa usque ad calces inferiore parte
frequentibus pilis subcrispinis rectis genibus ungulis brevibus et paribus corio
ad tactum non aspero neque duro sed grosso potissimum nigro deinde rubeo tertio helvo
quarto albo mollissimo enim hic est primus durissimus ceteri medii etatis maxime tamen
que usque ad decennium fetus ex his prodit utilior. ¶ Tauri cognoscuntur
his signis ut sint alti atque ingentibus membris etatis medie et magis que iuven-
tute minor est quam que declinat in senium torva facie parvis cornibus torosa
vastaque cervice ventre subtracto. Et quoniam ex his orti sunt respondent ad primum
speciem. Ex quibus regionibus nati sunt refert meliores enim in una deteriores in-
veniuntur in alia ut experientia docet. **Qualiter vacce ac tauri teneri debent**

Hiis armentis hyeme maritima estate opaca et frigida parentur montana
maxime quia melius frutectis et nunc nascente herba saturantur quamvis et flu-
minibus rivis per amena pascantur. Fetture tamen aquis tepidioribus adiuvantur. Un-
de utilius habentur ubi pluvialis aqua tepentes format lacunas ut ait Palladius.
Stabula utilia sunt saxo aut glareis aut arena vel lapidibus strata devexa ali-
quantulum ut elabi possit humor parti meridiane adversa propter flatus glaciales quibus
aquilonis obsistere debet obiectus. Cavere oportet ne angusti sint aut ferveant aut generent
et quia eas estate tabem generare solent et bestiole quedam minute sub cauda
ne generentur includantur septis. His substerni oportet frondes vel stramine aliud
ne quid in cubilia quo mollius acquiescat. Estate ad aquam bis appellende
in die sunt in hyeme semel. Cum parere ceperint de mense aprilis maxime stabula pa-
bulum servari oportet integrum quod regredientes gustare possint ut sufficere possint
tributo laborum et lactis fastidiose enim propter partum fiunt. Et providendum quo
recipiunt se ne frigidus locus sit algor enim et fames eas macescere cogit
et nocte lactantes cum matribus non cubent obstare enim ad eas mane ad
digestionem et cum redierint e pastu. ¶ Custos diligenter debet vetulas et sterilibus
amotis novellas subinde conducere et steriles aratris et laboribus deputare
si que amiserint vitulos eis supponere oportet eos quibus non satis prebent matres.

Propter feturam quoque servari **Qualiter tauri debent admitti**
debent oportet dicit Varro ante admissuram per unum mensem cibo et potu se non
impleat quia estimatur facilius macre concipere. Contra tauri duobus mensibus ante
admissuram herba palea et feno debent fieri pleniores et secerni a feminis
deinde in grege redigi mense maii et fine vel toto iunio et in initio iulii
secundum Palladium ut que tunc conceperint temperatissimo tempore anni pariant. Vacce enim x
mensibus sunt pregnantes. Ante bimam etatem eis taurus non debet admitti ut trime
pariant. ¶ Asserunt quidam si mares creare volueris sinistrum tauri in coitu ligan-
dum testiculum si feminas dextrum eo quod semine dextro generat masculum sinistro
feminam. Tauri diu ante admissuram sunt abstinendi ut cum tempus erit admittendi

armentis in causas fuerit iuvabant sexaginta vaccis duos thauros sufficere
secundum varronem. Sed palladius ait quod xv vacce sufficiunt uni tauro. Et habun-
dantia pabuli est in regione qua pascuntur per annos omnibus in fetura vacca sub-
mitti si deest sunt alternis annis onerande maxime si arvis opus consueverint famu-
Cum creverint **Qualiter debent teneri et quomodo castrari et domari possunt et quando**
vituli levandi sunt in recens pabulo viridi obiciendo in presepibus. Item hiis
ut fit in omnibus stabulis lapides substernendi sunt vel quid aliud ne ungule pu-
trescant ab equinoctio autumpnali una nascuntur cum matribus. Castrari non debent
ante bimum quam difficulter si ante fecerit se recipiunt quod autem postea castrantur duri
et inutiles sunt. Castrantur autem secundum modum palladii sic alligato enim vitulo
ac detecto testiculi scissa pelle clauduntur ignitis securibus vel dolabris
vel quod est melius formatis ad hoc ferramentis ut gladii similitudinem teneant
ita enim et ipsam regulam ferri acies imprimuntur uno quoque ictu mora doloris
beneficio celeritatis assunt et ustis venis ac pellibus a sanguinis fluxu
cicatrice quadam cum ipso vulnus nato defenditur. Vulnus vero castratorum cinere
sarmenti et spuma limature argenti. A potu castratus abstineat et cibis pas-
catur exiguis et sequenti triduo ei prebeantur arborum teneri et tenere summitates
et frondes tenera mollia et herbe viridis coma prius cum liquida picce cinere sed
et olee modico vulnus diligenter ungendum quod vero puto cum sit ferro ignito
castrentur sed si cum ferro acuto ignito castrantur non est necessaria predicta cura. Bimestri-
bus vituli debent furfures tritici et farina ordei et tenera herba et ut
bibat mane et vespere curetur. ¶ Circa finem martii vel aprilis initium doman-
di sunt boves trimi nam post quinquennium domari non possunt etatis duritia
repugnante capite grosso statim domentur quam quando prius cum teneri sunt frequenti
manus attrectatione mansuescant sed stabulum novum boves largioribus spatiis habere
debent. Ad stabula ducantur quorum si nimia fuerit asperitas uno die ac nocte
vinculis et ieiunus iungentur. Tunc appellationibus blandis et illecebris oblatis
non a latere neque a tergo sed a fronte accedens bubulcus admulceat et admul-
ceat nares et terga pertractet sic tamen ne calce vel cornu percutiat quod vitium
si in primordiis affectaverit obtinebit. Aliqui eos iungunt et docent
eos onera leviora portare et quod utile est si arationi parantur subacta
prius collo exercendi sunt aut arena. Quos ad vecturam paras fac primum
inania duce plaustra et si possis per vicum vel oppida ut sit strepitus ducas
et quem feceris dexterum fac esse sinistrum et sic laborati requiescent ubi
terra levis est non fortibus bubus sed vaccis et asinis uti potes et in levi plau-
stro sibi et ad molam olei facile ut novus labor adhuc tenera colla non
quassit. ¶ Expeditior autem domandi ratio si asperum bovem mansueto et
valido bovi iungas qui ostendere facile ad omnia coget officia. Et si post do-
mituram decumbat in sulco non afficiatur igne vel verbere sed potius cum decum-
bit pedes eius ita ligentur vinculis ut non possit progredi aut stare vel pasce-
re quo facto siti et fame lassatus carebit hoc vitio. **De bobus quales debent**
In bubus **emi et qualiter teneri et de cognitione bonitatis ipsorum et etatis**
emendis hec signa spectentur ut sint novelli quadrati grandibus mem-
bris solidi corporis musculis ubique surgentibus magnis auribus lata fronte
et crispa labris oculisque nigrantibus cornibus robustis ac sine curvature
pravitate lunatis patulis naribus et simis cervice torosa atque com-
pacta palearibus largis ac usque genua fluentibus pectore grandi

armos vastos ventrem non parvo porrectum lateribus latis lumbis dorso recto et plano cruribus solidis et nervosis et brevibus ungulis magnis caudis longis et setosis pilo totius corporis denso et brevi rubei maxime coloris et fusci. Melius autem boves et de vicinis locis comparantur quam nulla soli aut aeris varietate terreantur vel si hoc deest de locis similibus ad similia transferantur. Illud autem maxime curandum ut viribus ad trahendum conveniant aequales ne valentior debiliori obsit. In moribus autem hec consideranda sunt sint arguti mansueti ordinati timentes clamorem et verbera cibum appetentes. Si regionis ratio patitur nullus cibus est melior quam viride pabulum ubi non deest ex ordine nutriantur quem pabuli copia et laborum exigit actio. Tenendi sunt boves in talibus stabulis ut de vaccis dictum est supra videlicet stratis et bene clausis ut pedes et ungule conserventur illese ac ipsi defendi possint a tafanis muscis et tabanis. Etas ipsorum cognoscitur quia mutant dentes anteriores post annum completum deinde post sex menses successive mutant proximos dentes donec in tribus annis mutaverint omnes et tunc in bono statu consistunt omnes donec in quo senescunt usque ad x vel xii annos et tunc sunt in statu dentes sicut prius et equales et tunc senescunt innotant nigrescunt et corrodunt in longos et equales et inequales.

De infirmitatibus boum et cura ipsarum

Sciendum est quod egritudines multe accidunt bubus quarum una que in capitibus eorum multiplicatur, reuma quam vulgariter dicunt gutta roba et fit ex superflua quiete et potu et que minus sudaverunt laboravit et ex nimia requie et aeris humiditate superflua et cognoscitur quia inflatur eorum vultus et oculi ex quo bene moritur si non curetur. Si curatur quia statim flebotomandus est bos in fine de vena que est sub lingua quam duo qui tumore seu glandule que sunt ibi signate in pluribus locis cum puncta cultelli bene incidentur ita quod multus exeat sanguis et tunc thure fiat fumigium ad nares eius. Item accidunt eis febres ex immoderato labore aut calore et morborum causis ut ait Varro in bubus hec non sunt fere quod laborant propter estum aut propter frigora aut propter nimium laborem vel quia propter nullam exercitationem aut si cum exierit statim sine intervallo cibum aut potum dederis et cognoscuntur cum febriunt quia sunt calidi tactu et maxime in lingua et auribus et anhelitus ipsorum est spissus et calidus. Quibus subveniri debet cum regimine frigido scilicet quod a labore omnino cesset et in loco frigido teneatur de frondibus salicum et vitis cooperti et comedat frondes salicis et frigidas herbas et ordeum coctum infrigidatum et farinam eius et bibat aquam in qua bullierit frondes salicis et frigidarum herbarum et ordeum infrigidatum et si videbuntur nimis repleti de ipsorum sanguine minuatur. Item bibat aquam malorum citrinorum et prunorum et ipsa mala et pruna comedant vel secundum Varronem curetur quod morbus qui perfunditur aqua et perungitur oleo et vino tepefacto et sustinetur cibo et iniicitur aqua ne frigus sedat sitienti aqua frigida datur si hoc non proficit demittitur sanguis maxime ex capite. Item oppilatur et ingrossatur splen ipsorum de quo non liberatur si diu sic infirmi consistunt et cognoscuntur quia bufuit sive tussiunt et maxime cum trottare coguntur. Item inflantur boves ex crudidate et ventositate in ipsorum ventribus generata et cognoscuntur quia si manu vel digito super fontanellis que sunt iuxta posteriores anchas percutiuntur sonat ut tympanum et visu inflati apparent et dolore torquentur et quasi in terra se prosternunt et libenter iacent curantur autem trisserii vel tamulo de quibus dictum est supra cum tractabatur de doloribus equorum vel cum manu prius oleo uncta exhauriantur feces vel incidatur vena caude cum acuto cultello per

quatuor digitos longe ab ano desubtus ¶ Item leduntur in collo ex nimia oppressione
iugi et maxime cum pluvie ceciderint super collum Et quandoque fit ibi
ruptura propter humores ibi congestos quae curatur cum medicinis consolidativis carnium et
consolidativis cutis scriptis in curis egritudinum equorum in pluribus locis et etiam cum
aliis quibus marschalli boum utuntur et precipue cum unctione grasse ¶ Item leduntur
a spinis vel aliis rebus acutis et duris intrantibus in pedibus ipsorum vel alibi
casualiter ex quibus claudicare coguntur Et curatur ut extrahatur quod intravit in
pede vel alia parte cum radicibus arundinis tritis per se vel cum radicibus diptanni
suppositis et pecia fasciatis Vel cum aliis medicinis de lesione spine scriptis in
tractatu equorum et curatur ut dictum est ibi ¶ Item accidunt eis multe alie egri-
tudines occulte et quedam manifeste et lassitudines que proveniunt ex nimio
labore atque calore Que cognoscuntur ex eo quod non comedunt vel solitum modum
comedendi mutant et libenter iacent et ex calore linguam extrahunt et multe
alie mutationes possunt in eis videri ab his qui in eos sanos et incolumes cogno-
verunt ¶ Boves autem sani et fortes et agiles cognoscuntur quia facile se movent
cum tanguntur vel pungunturet sicut membra grossa et auriculas elevatas pul-
cri autem et fortes generaliter cognoscuntur si omnia membra grossa sunt et sibi invicem
bene respondent Possunt etiam alie infirmitates accidere bubus quas cognoscere possunt
et curare noverunt aptiores marschalci boum qui multis annis in talibus sunt
experti Ego autem ea que vere scire potui fideliter scripsi

De diversitate seu varietate boum et vaccarum et de omni utilitate ipsarum
Ex quibus bovum quidam sunt nigri magni fortes et quasi indomiti qui bubali vocantur
non bene abiles ad plaustra et aratra sed in trahendis per terram magnis ponderibus
exercentur ligati artificialiter quibusdam cathenis libenter morantur in aquis
Eorum coria non sunt adeo bona ut aliorum boum licet sint valde grossa et eorum
carnes nimis melancolice sunt et ideo non multum bone neque boni saporis
et licet crude satis sint pulchre tamen cocte turpes efficiuntur ¶ Item alii sunt
boves quibus communiter utimur quorum quidam sunt maiores qui precipue locis planis
conveniunt Quidam minores quibus magis precipue exercentur in montibus Et quidam sunt
in magnitudine ac parvitate medii qui utrisque conveniunt locis Omnium quidam
sunt iuniores quorum carnes temperate sunt complexionis et ideo bonum nutrimentum
humano prestant corpori et ideo robur et sanitatem conservant Alii sunt etatis perfecte
qui precipue propter eorum vires sunt laboribus deputandi eorum coria pro soleis calcea-
mentorum sunt aptia et eorum carnes sunt mediocriter melancolice non multum
convenientes nisi sanis habentibus stomachum fortem et calidum et his qui gravibus labori-
bus exercentur ¶ Sunt et alii senes qui ad labores sunt pigri et inutiles
quia propterea eorum carnes nimis melancolice et indigestibiles videntur sed eorum
coria bona sunt et precipue si sunt grossa Cornua boum sunt pectinibus apta oppo-
rtuna et parvorum cutellorum manubriis et eorum frustis sticorandis agris
et arboribus ac vineis et muniendis granariis et quibusdam aliis vasis
et capistris ¶ Item vaccarum quedam sunt magne vel medie que ab hominibus
tenentur propter utilitatem generandorum et nutriendorum vitulorum et boum qui plaustris
et aratris humano generi necessario deputantur quarum carnes et coria sunt similia
masculinis sed earum lac licet ad esum et caseum sit bonum non tamen eis tollendum
sed pro nutrimento vitulorum quorum multa vires et augmentum optatur nutribus
dimittendum ¶ Alie vero vacce sunt parve que solum propter lac et caseum retinentur
et ideo post partum xv diebus elapsis occidendi sunt vituli horum deputati depu-
tandi quorum carnes temperate ac digestibiles valde sunt et apte his qui in

concrete morantur. Lac vero et caseus satis humano esui competunt licet non adeo pro-
sint ut omnia existimant. Eligende autem sunt tales vacce que non minus pingues sunt
et ubera magna habent. **De ovibus quales emi et eligi debent et de cogni-**
Oves bone cognoscuntur ab etate si neque vetule **tione sanitatis et infirmitatis ipsarum**
sunt neque mere agne. Nam alie nondum alie iam non possunt dare fructum. Sed ea
melior est quam sequitur spes quam ea quam mors. Item cognoscuntur a forma. Nam ovem
oportet esse corpore amplo que lana multa sit et molli villis altis et densis toto corpore
maxime circa cervicem et collum ventre quoque ut habeat pilosum et oportet cruribus humi-
libus caudis prolixis in Ytalia sed in Siria brevibus. Item cognoscuntur ex pro-
le si agnos solet procreare formosos. Sanitas et infirmitas earum cognos-
citur nam si aperiantur earum oculi et vene sunt rubicunde ac subtiles sunt
sane. Si vero albe vel rubicunde et grosse sunt infirme. Item si capte in pelle col-
li et armo trahantur vix trahi possunt sane sunt si faciliter sunt infirme. Item si manu capiantur
in schina prope anchas et stringuntur nec flectuntur sunt sane et fortes si vero
flectuntur sunt infirme. Item si audacter vadunt per viam sunt sane si vero molestie capi-
te inclinato sunt egre. **Qualiter teneri debent et pasci et in quibus locis**
De pastione primum providendum est ut per totum annum intus pascantur intus et
foris. In stabulis ydoneis sint non ventosis que magis ad orientem quam ad me-
ridiem spectent ubi sternendum solum oportet virgultis aut paleis aut aliis stramentis strictum atque pro-
clivum ut mundari aut purum fieri ab humiditate urine facile possit. Non enim solum
eorum uligo lanam corrumpit ovium sed eorum ungulas ac scabiras fieri cogit. Cum aliquot
dies steterint subicere oportet alia virgulta vel paleas. Quo mollius acquiescunt pul-
chriores quoque sunt libentius enim ita pascuntur. Faciendum quoque infirmis et hiis que
agnos pariunt habeant septa secreta ab aliis quas eas seducere possis. Hec autem magis
in villaticis gregibus sunt servanda non in hiis qui pascuntur in saltibus custodes
secum portant crates aut retia quibus cohortes in solitudine faciant ceteraque uten-
silia. Longe enim et late ac varie in diversis locis pasci solent. Pascua ovillo
generi utilia sunt que vel in novalibus vel pratis siccioribus excitantur. Palustria
non noxia sunt silvestria dampnosa lanatis. Salis non crebra aspersio vel pas-
cuis mixta vel canalibus fictilibus oblata desiderium pecoris lanati fastidium vel
per hyemem si penuria est feni vel palee vicia vel facilior victus ulmi aut fraxi-
ni servatis frondibus prebeatur. Estivis autem mensibus pascantur sub lucis in-
itio cum herbis teneris suavitatem roris inmixtam comedant. Quarta hora
calescente potus puri fluminis prebeatur vel putei aut fontis. Medios solis ar-
dores aut vallis aut arbor umbrosa declinet. Deinde cum aer mitigatur et solum
primo umbre vespertini roris humectat gregem removeamus ad pascua. Providendum
quoque est in hoc genere ut pabulum ubertate saturentur et longe pascantur a sentibus
que et lanam minuunt et corpus incidunt. Canicularibus et estivis diebus
ita pascende sunt oves ut capita gregis avertantur a solis obiectu. Hyeme
autem vero nisi solutis gelicidiis ad pascua producuntur non debent nam pruinosa her-
ba habet genus morbos citat et tunc semel aquare sufficiet. Cum messes sunt facte
teneantur in stipulis quod est utile duabus ex causis nam et caduca spica saturantur
et obtritis stramentis et stercoratis faciunt in anno sequente segetes meliores.
Per totam estatem surgente aurora festinant ubi ?a vulgantur ne solitum pastum
perdant et eo dies incalescit durant ut calor solis aut ventus urere non possit
eis nocere. In vespere autem tamdiu foris sunt quousque recuperaverint pastum quem perdide-
runt in die et cum redierint conspiciantur ne sint calide cum in ovilibus recluduntur.

Si autem magnus fervor fuerit in extremis pascuis nisi longe abierint possint
redire ad umbracula nec pastores sinant eas importune aggregari tempore caloris
sed potius moderate dispergantur et cum adducuntur calide non mulgeantur. Cum aurora
apparuerit mox agniculi ducantur ubi tamen diu sint donec per se ipsos ducant
et tunc in fenilibus ducantur umbrosis ubi sollicite custodiantur. Cum videris
mane telas ~~araneorum~~ araneorum oneratas aqua non permittantur pascere si fer-
vor fuerit et pluvia cecidit non sinantur iacere sed ad celsiora ducantur ubi ta-
gantur a vento quod quoque moveatur. Cavendum autem sunt ab herbis super quibus venit
arena et dicit pastor expertus quod de mense aprilis maii iunii et iulii non sunt
dimittende multum pascere ne impinguentur nimium sed de mense septembris octobris
et novembris post mediam tertiam sunt tota die dimittende in pastum ut impinguentur
in autumno propter ut melius exire de hyeme possint. Autumpno debiles quoque
precio vendantur ne imbecilliores eas hybernum tempus affirmat

Quibus debent submitti arietibus et qualiter et quando et quanto tempore sint pregnantes et quales debent esse arietes et quot oves sufficiant uni

Mense aprilis
prima est arietum admissura ut agnos iam maturos inveniat tempus uberrimum
fit est mense iunii et est si fiat in mense iulii nati ante hyemem invalescunt
Secunda fit admissura post medium mense octobris ut pariat et principium veris
nascentibus herbis. Aristotiles asserit si masculos creare velis admissure tempore
sit custodes et altum septentrionis eligendum et quod cum ventum greges pascendos
Si feminas queras velis austri captandos flatus et in eum pascua dirigenda. Ante
duobus mensibus arietes a coitu revocantur ut ferventem libidinem augeat dilatio
voluptatis. Quando coire sunt discretione permittuntur ut eis per totum annum fetura
non desit. Quandocumque admissura sit eadem aqua uti oportet quia mutatio aque et lanam
facit variam et corrumpit uterum ut ait Varro. Cum omnes conceperint arietes
secernendi sunt quia cum sunt molesti obsunt. Non oportet pati minores quam bimas saliri
quia neque natum ex his idoneum est neque ipse fiunt deteriores. Omnes pregnantes est
centum quinquaginta diebus itaque admissura fieri debet tali tempore quod partus nascatur
in fine autumpni cum aer est moderate temperatus et primus oritur herba pluribus
imbribus renovata. Eligendi sunt arietes candidissimi in regionibus illis
in quibus sunt oves albe. Item mollibus lanis in quibus non solum corporis splendor
considerandus est sed etiam lingua que si maculis fuscabatur varietatem reddit in sobole
et si nigra est nigros creat. De albo quoque nasci coloris alterius de fusco nunquam
potest albus creari ut ait Columella. Eligemus autem arietem altum procerum ventre
promisso et lanis candidis tecto cauda longissima et lata torvis cornibus
prominentibus ad rostrum lana operto auribus amplis pectore scapulis et clunibus
latis vellere depresso fronte lata magnis testibus etatis prime quamvis usque
ad octo annos utiliter possit inire femina debet bima submitti quamvis usque in quinque
annum feture utilis est anno septimo deficit. Item ex progenie attenditur aries
si agnos generat formosos. Centum ovibus unus aries sufficere fertur et quotquot
sunt centenaria tot arietes sufficiunt ait Varro

Mense aprilis locis

Quando debent tondi et qualiter et quando signari

calidis tondeantur oves et serotinis fetis signentur temperatis non mense
maii celebranda tonsura est et precipue cum sudare inceperint quamquam ab equinoctio
verno ad solsticium ut ait Varro. Quod tonsas oves hoc modo inunges. Succum
decocti lupini feces vini veteris et que iam secabis amurcam quibus in unum
corpus redactis tonsas oves linire curabis post triduum si mare vicinum

littori mergantur

littori mergantur ex more. In aliis locis pascentur aqua celestis cum sale pau-
lulum decocta sub divo debebit ovium tonsor uncta membra diluere. Hoc enim no-
candum pecus ad totum non scabrum fieri dicit et prolixas lanas creare firmiter et mol-
les. Sed tribus diebus post annum lotis oves oleo et vino ungere oportebit. Serpentes
serpetes qui plerumque sub presepibus latent cedrum vel galbanum vel mulierum
capillos aut cervini cornua fumigent urantur. Si qui in tonsura plagam accepit
is locus pice liquida linatur. Quedam in anno bis tondentur ut in hispania ac
semestres faciunt tonsuras. **De cognitione etatis ovium**

Dentes ovium mutantur post unum annum et dimidium scilicet duo anteriores et
postea post sex menses mutantur duo proximi et postea mutantur ceteri ita
quod equantur in tribus annis vel quatuor ad plus et donec sunt inequales sunt iuvenes.
Cum equales sunt in statu quando discalciantur et minuuntur et corrumpuntur sunt fe-
nes et tunc minus carnis fit brevius et grossius et stant in bono statu usque ad octo
annos et quedam usque ad decem si copiose pascantur. Si vero famem nimis sustinent
cito senescunt. **Qualiter et quando debent mulgi et caseus fieri et servari**

Usque ad festum sancti michaelis bis in die mulgeantur oves et postea semel lac-
tentur ut ne minus pingues cum arietibus mittantur ne importuno tempore fetus
emittant. Si post amictiorum arietum ut pingues fiant custodiantur per totum estatem festi-
nant mulgeantur surgere aurora ut hora congrua ducantur ad pascua
omnes silentium teneant dum mulgeant oves excepto magistro qui tamen oportuna lo-
quatur. Caseum coagulamus sincero lacte vel edi vel pellicula qua solet pullo-
rum ventribus adherere vel agrestis cardui floribus vel lacte ficulneo cum
recentibus debent ut et ponderibus urgeantur. Ubi cepit solidari opaco
seu obscuro loco ponatur vel frigido et pressus sub multis adiectis per acquisita soliditate ponderi-
bus trito ac torrefacto sale debet aspergi et iam durior vehementius premi. Post
aliquot dies solidate iam formule statuantur ita quod crates ne invicem se unaquaque
contingat. Sit autem loco clauso et a ventis remoto ut teneritudinem et pingue-
dinem finiet. Vitia casei sunt si vel siccus vel fistulosus est quod evenit si aut
parum premitur vel nimium salis accipiat vel calore solis uratur. In recenti caseo
conficiendo aliqui virides nucleos pineos terunt atque sic mixto lacte congelant.
Aliqui tymum tritum frequenter congelant colatum. Qualemcumque saporem velis
efficere potes adiecto quod elegeris condimento seu piperis seu cuiuscumque pigmenti
assciatur et gossipium sub gula. **De morbis ovium et cura ipsarum**

Nascuntur ex fluxu humorum a capite descendentium et perforatur ibi pellis et in-
de aqua paulatim egreditur et curatur. Item patiuntur grossitiem splenis et inflatur
et hoc sepius de mense maii et aprilis ex multitudine sanguinis grossi et visco-
si ex quo sepius subito moriuntur et confert eis venam scindere duorum digitorum
pondus inter nares et facere quod multus egrediatur sanguis ex quo quedam libe-
rantur et quedam nichilominus moriuntur. Item patiuntur febres que cognosci et curari
possunt ut dictum est de febribus in tractatu boum. Patiuntur etiam eis alie accidentes egri-
tudines quas cognoscere et curare noverunt pastores expertissimi qui totis
temporibus suis in sola custodia ovium exercentur et in talibus plurimum student.
De agnis qualiter teneri debent et qui castrari

Cum nascuntur agni unaquaque septimana per mensem sal detur eis ab initio in antea et tempore quindecim
dierum. Cum autem separantur a matribus mox tondentur propter pediculos et quia melius est
ut unaquaque ebdomada sal detur eis. Cum nativitate diem ungantur cum matribus
ut hic de agnis palladius dicit. Varro autem ait cum parere incipiunt oves pas-
tores eas mittunt in ea stabula que ad eam rem habent seclusa ibique agnos natos

recentes ad ignem ponuntur ut per biduum vel triduum reviviscant. Dum agnoscunt matrem
et pabulo se satiaverint deinde cum matribus ad pastum in grege prodeunt. Revertentes
agnos cum sunt reducti ad vesperum fuerit alantur lacte et rursum distinentur ne
noctu a matribus conculcentur. Quod idem faciunt mane antequam matres in pabulum exeant
ut agni fiant satulli lacte circiter decem dies. Cum preterierint palos affigant
et ad eos alligant libro vel cortice aut qua alia re leni distantes ne toto
die cursantes inter se teneri debilitentur et destruant aliquid membrorum. Si ad matris
mammam non accedet admoneatur et labra agni unguatur butiro vel adipe suilla
et oblinantur labra lacte. Diebus post paucis obiciatur his mica mollita aut herbam
teneram antequam exeat pastum et cum reverterint et sic nutriuntur quod fieri solet quadrimestres
circa matres eorum his temporibus non mulgeant. Cum depulsi sunt agni a matri-
bus diligentia est adhibenda ne desiderio senescant. Itaque deleniendi vel
blandiendi in nutricatu pabuli boni et a frigore et estu ne quid laboret
curandum cum oblivione in lactis non desiderat matrem. Tunc deinceps compelles
in gregem ovium

De utilitate ovium et agnorum

Utilitas ovium magna est nam ex pellibus ipsarum fiunt indumenta necessaria
et delectabilia ad hominum salutem et multa quidem quanto subtiliores tanto
meliores et maioris precii. Et ex ipsis depilatis fiunt calciamenta et carte.
Ipsarum lac ad victum est conveniens et satis salubre quidem quanto recentior est
tanto melior et quanto spissior tanto amplioris est nutrimenti et ipsius coagu-
latio quod est serum est solutiva ventris et coleram educit ab eo. Caseus autem
ab eo et qui ex eo fit nutrimenti est corporis humani quidem quanto recentior est
tanto melior et quanto vetustior et durior tanto peior. Et qui ex eo est
minus salsus vel minus viscosus vel minus fugibilis non est bonus
ut ait Rasis. Sed ille bonus est qui tenet medium inter utrumque. Caro autem
pecudum est indelectabilis saporis et humida nimis atque inconveniens nisi for-
te vilioribus rusticis assuetis qui continuis laboribus exercentur. Agnorum
vero caro satis conveniens est cum fuerit a lacte remota. Sed castratorum optima nutri-
mentum bonum et multum prebens si annalis fuerit ut ait Avicenna. Sed si eam etatem
excesserit fit deterior et quanto vetustior tanto peior et ad digerendum durior.
Pelles autem et lane sunt optime calide atque ad operimentum humani corporis apto-
res quam ceterarum.

De capris hircis et edis quales debeant eligi et qualiter teneri et quanto tempore sint pregnantes et de ipsarum sanitate

Qui caprinum gregem constituere vult etate et utilitate
in eligendo attendere oportet primum etatem ut eam paret que iam fructum possit
facere et de his eam potius quam veterem novella enim quam vetus est utilior.
In forma videndum ut sint firme magne corporis leve crebro pilo sub
mento duas ut mamillas pensiles habeant quia hee fecundiores sunt. Ubere
grandiore sint ut et lac multum et pingue habeant. Hircus cum sit sub
mento mamillas gurgulione longo brevem plenaque cervice auribus
flexis et grandibus prius capite nigro spisso et longo capillo ad seminandas
feras ante annum congruit non autem durat ante sexennium. Ex capris meliores
sunt que bis pariunt. Ex his potissimum mares sunt eligendi ad admissuras.
Cato scribit in Fiscello servari eas capras que ex saxo saliunt plus sexage-
nos pedes. Huic pecori stabula meliora sunt que spectant ad hibernos solis
ortus et que lapidea vel testa sunt strata ut caprile minus sit uliginosum at

lutulentum tenera ac pasci hoc pecus debet quod si omnino sibi habet propria quadam proprietate silvestribus saltibus delectantur quam pratis. Studiose enim de agrestibus saltibus pascuntur atque in locis cultis virgulta carpunt. Itaque a carpendo capre dicuntur. Ideoque in lege locationis fundi excipi solet ne colonus capram in fundo pascat. Post autumpnum exigunt in gregem hircos. Capra quando concepit post quatuor menses reddit partum tempore veris. Hedi cum trimestres sunt fetui submittuntur et in gregem incipiunt esse. Satis magnum gregem putant esse circiter quinquagenas. Eo quod capre lascive sunt et se dispergunt quam oves se congregant ac condensant in locum unum. Singulis x capris singuli sufficiunt hirci ultra octo annos. Durande non sunt, nam hoc genus longiori senescit etate. Sanas esse capras nemo promittat, numquam enim sine febre sunt ut ait Varro. Accidit eis sepe ut in corporibus vulnerentur eo quod inter se cornibus pugnant ac eis sponsis vel spinosis locis pascuntur. Quibus subveniendum est ut in curatione vulnerum equorum dictum est in capitulo plenius. Utilitas caprarum est precipue in pelle et lacte ac hedis, nam ex ipsorum pellibus fiunt optima calciamenta et equorum selle operiuntur. Lac ipsarum multum est et humano corpori optimum et precipue non coagulatum parum caseitatis habens, et quam ex eo fit caseus non est adeo laudabilis ut ovium. Caprarum carnes minime sitiunt et ad digerendum dure existunt, ideoque male sunt. Edorum carnes sunt optime ad salutem et delectationem et precipue lactantium. Et ex ipsorum pellibus fiunt optime carte ac delicata calciamenta habent quem mulieres (?) quam voluptuose vivendo cupiunt.

Verres legendi sunt vasti et ampli corporis sed rotundi potius quam longi, ventre et clunibus magnis, rostro brevi, cervice glandulosa spissa, unius coloris potius quam varii, libidinosi, animosi, qui usque ad quadrimos inire feminas possunt. Scrophas non longi lateris debemus eligere et quibus ad sustinendum fetum omne se magnus venter effundat, cetera verribus similia, sed in regionibus frigidis densi nigrique pili, in tepidis qualescumque provenerint. Are ex bona progenie ut porcos multos pariat. Hoc genus in omnibus locis haberi potest, melius tamen in agris palustribus quam siccis, precipue ubi arborum fructuosa silva suppetit que subinde alterna per annum mutatos sufficiant, locis maxime graminosis, ingruentibus fructibus, vel cannarum vel iunci radicibus nutriuntur. Sed deficientibus alimentis per hyemem preberda sunt pabula glandium castanearum et similia vel faba aut ordeum vel frumentum. Hec enim non modo pinguedinem efficiunt sed etiam carnis iocundum saporem. Pastum exigunt estate mane et antequam estus incipiat subigunt et vadunt in locum umbrosum maxime ubi sit aqua. Post meridiem rursus lenitate fruente pascuntur. Hyberno tempore non prius exigunt pastum quam pruina evanuit et liquefacta est glacies. Porce gregatim more aliorum pecudum claudende non sunt sed haras sub porticibus faciemus quibus singule unaqueque claudantur, que a re superiori sunt aperte, ut libere numerum pastor exploret et oppressis a matre fetibus sepe succurrat. Subtrahendo curabit autem ut fetus suos unaquaque perlicidat (?) plus nutriat non quam octo, ut Columella dicit, nutrire non debet. Palladio autem sex videntur sufficere, quamvis licet plures valeat educare, tamen cito nimio fetu deficiet. Varro autem quod sufficere (?) tot porcos parere potest quot mamas habet; si minus pariat, fructuariam idoneam non esse; si plures pariat, esse portentum. In quo illud antiquissimum fuisse scribitur quod sus Enee Lavinii xxx porcos peperit albos. Itaque octo porci primi (?) post secundum (?) incrementum fetus a porcis dimidia pars (?) remanere solet, quoniam neque tunc sufficient propter lac plures neque geniti roborari. Ad feturam verres duobus an

secernendi sunt. Optimum ad admissuram tempus a Favonio ad equinoctium vernum, id est
a kalendis Februarii ad diem duodecimum Martii. Ita enim contingit ut estate pariat, quattuor
enim menses est pregnans, et tunc parit cum pabulo habundat terra. Neque minores admit-
tende quam annicule. Melius xx mensibus expectare ut bime pariant. Cum ceperint
dicuntur hoc facere usque ad septimum annum. Tempore admissure cum faciunt in luto
volutantur libenter, que illorum requies est ut lavatio hominis. Cum omnes conceperint
rursus segregant verres. Verres octo mensium incipit salire, deinde usque ad
quadriennium tempore facere potest, deinde quoad pervenit tempore ad laniendum impossibilitate
coeundi. Sus usque adeo pinguedine crescere solet ut se ipse stans sustinere non
possit neque progredi usquequaque. Nam in Lusitania fertur sus esse occisus qui fuit in-
ventus viginti tribus pondo, id est ducentis septuaginta quinque libris, eiusque suis
altitudinem ad os pedem et tres digitos fuisse, id est habuisse lardum cum carne uno
pede et tribus digitis grossum, ut ait Varro. Addit etiam se in Archadia spectatum
suem quam pro pinguedine non modo surgere non posset, sed etiam in ea murem induxisse,
fecisse et peperisse mures. Fecunditas scrophe perpenditur quia quod in primo
partu agit non multum in reliquis mutat. Subulci binis mensibus porcos
sinunt cum matribus, deinde cum iam pasci possunt secernunt. Porci nati hyeme
fiunt exiles propter frigora et quia matres aspernantur eos propter exiguitatem lactis et
quia ex hoc dentibus sauciantur ab eis. Earum mamme divise sunt. Earum annus
bifariam quia bis pariunt in anno. Quatuor mensibus fert, hoc ventre binis nutricat.
Haras facere oportet circiter pedum altum et latum amplius paulo, ea altitudine
ab terra ne eductum exire velit pregnans abhortetur. Altitudinis modus sit ut
subulcus facile circumspicere possit ne quis porcellus a matre opprimatur, et ut
facile purgare possit cubile. In haris ostium esse debet et limen inferius altum
palmum pedale, id est uno pede et palmo, ne porcelli ex haris cum mater prodit
transilire possint. Quotienscumque subulcus purgat, totiens arenam mittere oportet
vel quid aliud quod exsugat humorem. Et cum peperit largiore cibatu sustentetur
quo facilius lac suppeditare possit. In quibus ordei circiter binas libras aqua
madefactas dare solent mane et vespere, si alia que obiciat non habuerit. Scrophe
bis in die lactis cum bibat. Cum porci a mamma depulsi sunt, si fundus instruat,
dari solent innatie ac stropei ex unis. A partu decem diebus proximis
non producunt ex haris matrem nisi propter potum. Elapsis x diebus sinunt exire,
sinunt pastum proximum exire locum velle ut crebro reditu lacte alere possit
porcos. Cum creverint, sequuntur matrem ad pastum domumque. Secernunt a matribus
ac seorsum pascunt. Maxime subulci assuescere debent ut omnia faciant ad bucinam.
Primo cum incluserint, cum bucinatum est aperiunt ut exire possint in eum locum
ubi ordeum fusum sit in longitudine; sic enim minus disperit quam in acervis po-
situm et plures facilius accedunt. Ideo ad bucinam conveniunt ne in silvestri loco
dispersi pereant. Castrantur porci commode annuculi, nec minores quam semestres,
quo facto nomen mutant et e verribus dicuntur maiales. De sanitate suum
unum solum exemplum: cum dentia porcis lactentibus si scroffa lac suppeditare
non potest, triticum frictum dari oportet; crudum enim solvit alvum; vel ordeum obiciunt
ex aqua, quod ad fiat trimestres. In recentem scroffis decem verres satis esse
putantur. Utilitas porcorum est quia carnes eorum ad cibum competunt et sicce, et
eorum lardo est optimum in condiendis omnibus cibis. Et eorum adeps optima
pro calciamentis conficiendis et in pluribus unguentis ad curandas egritudines oportune

Item est alia utilitas quod vineis immissi nec dum turgentibus et exacta vindemia
gramine precluso fossoris diligentiam imitantur.

De canibus quales debent eligi et qualiter teneri et nutriri et de ipsorum utilitate

Canis est custos eius pecoris quod eo comite indiget ad se defendendum. In
quo genere sunt maxime oves et capre, eas enim lupus captare solet, oppo-
nimus canes defensores. In suillo pecore sunt qui se defendunt ut sues verres
maiales et scrofe. Canum genera sunt duo, unum venaticum pertinens ad feras,
alterum quod custodie causa paratur pertinens ad pastores. De quo dicemus intendendo ad formu-
lam huius artis. Primum etate ydonea parandi sunt, nam catuli et senes nec sibi nec
ovibus sunt presidio et lupis nonnunquam prede. Facie debent esse formosi, magnitu-
dine ampli, oculis nigrantibus, naribus congruentibus, labris subnigris aut
rubicundis, mento suppresso et eo natis duobus dentibus dextra et sinistra
paulo superioribus eminentibus, directis potius quam brochis vel tortis, hebetes acutos
dentes labiis tectos, capitibus et auriculis magnis ac flaccis vel plicatis, cras-
sis cervicibus ac collo, internodiis articulorum longis, pedibus magnis et altis,
digitis discretis et unguibus duris ac curvis, corpore suppresso, spina neque eminula
vel sima neque curva, cauda grossa, latratu gravi, hiatu magno, colore
potissimum leonino. Femine non debent esse mammose, papillis equalibus. Cavendum
est ne a laniis vel lanistis ne vel a venatoribus canes emas, nam alii ad pecus
sequendum inertes sunt, alii si viderint leporem aut cervum eum potius quam oves
sequuntur. Quare a pastoribus emptus melior est qui oves sequi consuevit aut qui sine
ulla consuetudine fuit. Canis enim facile quod assuescit. Pasce vero pascendi sunt
cum grege ne propter famem volens querere cibum a grege recedat. Morticine omnis car-
nes non paciantur pasti ne ducti sapore nimis se abstineant. Si dent eis ossa bu-
grusa, nam ex hiis dentes fiunt firmiores et os magis patulum propterea quod vehe-
mentius ducuntur mali acriores quod fiunt propter medullarum saporem. In die cibum
capiat ubi pascitur, ne esse ubi stabulantur. Catule tribus mensibus solent ac-
pregnantes in partu si plures sunt eligere oportet quos velis habere, reliquos abicere; quanto
pauciores relinquuntur tanto in alendo meliores fiunt. Item substernatur eis
aliquid quo molliore cubili facilius educentur. Catuli diebus xx videre
incipiunt. Duobus mensibus primis a partu non distinguuntur a matribus. Educunt
eos plures in unum locum et irritant ad pugnandum quo acriores fiant. Item
consuefaciunt ut alligari possint primum lenibus vinculis, quos si abrodere
conantur ne id consuescant facere verberibus eos deterrere solent. Quidam nucibus
grecis in aqua tritis ungunt aures et inter digitos eo quod musce et ricini
pulices infestare solent, quod si non fiat ea exulcerantur. Ne vulneretur a bes-
tiis imponunt hiis collaria ferrea habentia sub leve corium clavulos infixos
ne collo noceat duricia ferri. Numerus canum pro pecoris multitudine
solet parari, sed in regionibus silvestribus remotis a villis ubi bestie male
sunt multe requiruntur plures, nam in villatico grege duo sufficiunt, unus
masculus, alter femina, eo quod sic sunt assiduiores et idem cum altero fit acrior,
et si alter eger est ne sine cane grex sit. Quos consuefaciunt in nocte vigilare
et in die clausos dormire.

De pastoribus quot et quales debent esse et qualiter se habere

Ad maiores pecudes necessarii sunt etate perfecti,
ad minores pueri quidem sufficiunt. Illi tamen qui in collibus versantur firmiores requiruntur
quam qui in fundo cotidie ad villam redeunt. Itaque in saltibus licet videre iuventutem et
eam fere armatam, cum in fundis non modo pueri sed etiam puelle pascant. In die pascere

greges simul quod omnes conveniunt pro certo ad suum quemque locum gregem aptum. Omnes esse debent sub uno magistro pecoris et is maior natu et certus peritior esse debet ceteris omnibus alii parere debent ita tamen oportet cum alios etate precelle ne propter senectutem minus sustinere possit labores neque enim senes neque pueri talium difficultatem callium montium arduitate et asperitate facile ferant quod pati necesse sicut qui greges sequuntur praesertim armenticios atque capinos quibus rupes ac silve ad pabulandum conveniunt. Forme hominum legende sunt ut sint firmi et veloces mobiles expediti membris qui non solum pecus sequi possint sed etiam a bestiis ac predonibus defendere qui onera extollere iumenta possint qui excurrere qui iaculari non omnis ad hanc rem apti sunt. Magistrum providere oportet ut sequuntur omnia instrumenta que pecori ac pastoribus opus sunt maxime ad victum hominum et ad medicinam pecudum ad quam rem sicut iumenta dossuaria dominus alii equas alii mulas vel asinos aut alia que omnis dorso ferre possunt. Cum in fundo pecus manet facile sicut convenari in villa a pastoribus necesse faciat sicut autem que in saltibus et silvestribus locis pascunt mulieres adiungere oportet que greges sequuntur ac cibaria pastoribus expediat eosque assiduiores faciant. Magister pecorum sine liberis ydoneus non est eo durioves (?) dimicabit quod in se velut aliud (?) rem facere pro pastorum numero eo deinde secundum multitudinem pecudum et generis earum et diversitate locorum pastionis et vendendi agnos et faciendi caseos vel non maior vel minor talis et tantus quot oportunia sunt oportet omnia possit quomodo explicare.

De leporario et leporibus ceterisque feris animalibus includendis

Leporarium est locus clausus in quo includuntur lepores et capreoli et cervi et apri et cuniculi ceteraque animalia non propterea factum sit antiquitus appellatum eo quod lepores precipue includebantur in eo sed omnium horum custodia nutrimentum et pastio apta et nota est quorum videtur explicanda. Itaque septa ex maceriis et locum magnum vel parvum secundum ordinem vel possibilitatem dominus fiat adeo alta et compacta quod neque lupus neque alia bestia intrare possit neque desuper transilire. Ibique oportet esse latebras in virgultis et herbis ubi lepores nutriti delitescant et arbores patulis ramis que aquile conatum impediant. In quo si lepores mares et feminas paucos intromiseris brevi tempore locus implebitur tanta est fecunditas huius quadrupedis. Sepe enim cum catulos habeant recentes alios in ventre reperiuntur. Sciendum itaque quod si scire volet masculum a femina discernere ut Archadius scribit nature foramina debet inspicere nam sine dubio masculus unum femina duo inveniuntur habere si caute et subtiliter inspiciatur. Sed leporum tria genera esse fertur. Unum ytalicum pedibus primis humilibus posterioribus altis superiore parte et dorso bixo (?) ventre albo auribus longis qui lepus dicitur cum pregnans sit tamen concipere. In gallia transalpina et macedonia fiunt permagni. In hispania et ytalia mediocres. Item in gallia reperiuntur alii albi toti candidi. Tertium genus est quod in hispania et provincia et partibus lombardie sibi coherentibus nascitur simile nostro lepori ex quadam parte sed humile quod cuniculum appellant. Lepus dictus est eo quod levi pede ambulat. Cuniculi dicto vocabulo nominantur eo quod sub terra cuniculos ubi facere solent ubi lateant in agris et nemoribus pratis et vineis. Apros scire posse in leporario et capreolos et cervos non est dubium. Recitat autem Varro quod cum esset in quodam loco qui vocatur ager laurentinum in quo nutrimentum erat in eminenti loco ubi cenabat vigilia(?) fieri vidit nam silva erat supra quinquaginta iugerum maceria septa. Vocatus fuit quidam qui cum stola et cithara venit et cum cantare iussus esset bucinam inflavit et subito circumfluxit eum et ceteros tanta multitudo cervorum aprorum et

aliorum quadrupedum quod valde formosum apparuit sibi spectaculum ¶ Lepo-
rarii utilitas magna est et delectatio maxima quia ex paucis animalibus inclusis bono
tempore habentur multa quorum carnes esui competunt et habentur facile pelles aut pro
vestimentis et coriis ungendis sunt oportune

De piscinis et piscibus includendis

Qui piscinam habere desiderat primum eligere oportet locum quietum qui nullo tempore
aqua careat non enim in aliis possunt. Diversa loca ¶ Oportet piscinarum quedam
sunt parve quedam magne quedam mediocres ¶ Et iterum quedam sunt fontanee quedam
stagnee quedam marine et quedam etiam fluviales ¶ Si parve sunt muniantur septis
ex lignis vel viminibus aut lapidibus constructis ne lodra vel aliud animal nocens
intrare possit et funes aut vites super ea tendantur quibus aves terreantur. In
parvis vero ponantur pisces illi aque quiete ex hiis qui inveniuntur in par-
tibus illis quia quedam libentius stant in fontium vel fluviorum aquis. Alii in
stagnis et lacubus nonnulli aqua delectantur marina ¶ Erit autem parva piscina
profunda in quantum fossoribus profundari possit ¶ Si aqua fontana vel fluvialis
sit in ea poterunt commode vivere ex hiis qui sunt in partibus lombardie tinche
sardine barbi et quidam alii parvi pisces et forsan trutte ¶ Si vero sit
lacualis vel stagnea lutum habens commodius erunt in ea tinche que more por-
corum delectantur et anguille viscose ac ceteri parvi pisces lucius non sit
... infecta sed lucii non sunt in parva piscina ponendi quia multos
devorat pisces licet ranas libentius edat piscium inimicus sit in magnis pis-
cinis quomodo stare possunt ¶ Et si marina fuit aqua de mari educta omnia genera
marinorum piscium in ea servari possunt ¶ Cum piscinam magnam habere volueris
oportet ipsam fieri ex magno lacu et stagno in quo sunt aque plurime congregate
mixte ac pluviis aut fontibus vel flumine in cum fluctibus vel etiam aqua marina
quod in pluribus eveniunt locis ¶ Et si ex ipso lacu vel stagno aqua per aqueductum pre-
cedat ibi claudatur taliter quod impediatur piscium exitus et non aque ¶ Et si ex aqua
dulci consistat poterunt in ea plurimum ac servari omnia genera piscium tam magnorum quam
parvorum in talibus aquis viventium ¶ Sunt et aliqui pisces marini qui ad aquam
dulcem accedentes letantur et delectantur in ea et tales similiter poterunt in dulci aqua
servari et piscina ¶ Si vero fuerit ex aqua marina in ea ponantur omnia genera piscium
marinorum si sit valde profunda nisi sit piscis maximus ut balena qui nullo
loco nisi maris pelago claudi potest ¶ Si vero mediocris magnitudinis sit pisci-
na ex hiis que predicta sunt facile potest haberi doctrina quales pisces possunt in ea in-
cludi ¶ Piscine utilitas magna est quia ex paucis piscibus inclusis bono
tempore habentur plures ex quibus possunt vendi et plures ad esum haberi

De pavonibus

Completo tractatu animalium quadrupedum
intendendum est de bipedibus et ceteris volatilibus est dicendum
Et primo de pavonibus qui suo decore nobiliores sunt ceteris quos
nutrire ut egregie ait Palladius facile est nisi fures aut animalia inimica for-
midetis qui per agros vagati plerumque sponte se pascunt pullosque educant
altissimas vespere arbores appetunt Una hiis cura debetur ut incubantes per
agrum feminas quod hoc passim faciunt a vulpe custodias seu in insul-
is melius nutriuntur ¶ Uni masculo femine quinque sufficiunt quod servandum est ut ait Varro
si ad fructum spectes nam sunt pauciores debent mares quam femine ¶ Si ad delectationem
quia formosior est in masculo masculi ova et pullos suos persequuntur velud
alienigenas ... illis cristatis nascuntur insigne ¶ Ab idibus februarii cale-
incipiunt faba leviter torrefacta incitantur ad libidinem si eis quinto quoque die
tepida prebeatur ¶ Impeditur coeundi masculus ... quiescere et se amictu

caude geminantes incurvat cum stridore pennarum. Ova pavonis gallinis
supponantur, excusare autem ab incubatione tribus vicibus per annum fetus edunt.
Primus partus quinque ovorum, secundus quattuor, tertius trium vel duorum esse consuevit. Hec eciam si hoc
placuit gallinis sunt que a primo incremento lune novem diebus habeant novem
ova supposita quinque pavonina cetera sui generis. Decima die ova gallinacia sub-
trahantur et alia gallinacia recencia totidem supponantur ut completis triginta die-
bus possint cum pavoninis aperiri omnia. Ova autem pavonum que gallinis
subiecta sunt sepe manu convertuntur quia hoc ipsa facere vix valebit. Unumquodque parte
una notabis ut convertisse cognoscas. Maiores gallinas oportet eligere. Nam mino-
ribus pauciora supponas. Cubilia debent eis fieri sub tecto discreta et a terra
elevata ut neque serpens neque bestia accedere ad ea possit ut ait Varro. Spacia
locorum ante se puram habere debent cubilia quo ad pastum exeant diebus aptis
nam utriusque loci puritatem volunt hee volucres. Itaque pastorem earum cum
vacillo vel badili circuire oportet ac stercus tollere. Natos si ad unam cumferre a
pluribus velis quindecim uni matri sufficiunt. Primis diebus far ordei asper-
sum vino pullis dabitur vel undecumque cocta pulticula et refrigerata
postea adicietur porrum concisum vel caseus recens sed expressus nam serum pullis
nocet locuste eciam pedibus ablatis prebentur. Item pascendi sunt usque ad vi men-
sem. Deinde ordeum poteris prebere solepnitur. Tricesimo tamen quinto die peregrinari
sunt in agrum tutum circa pullos comitante matre. Pascendi cum singularia vo-
cantur ad illam. Pituitas nunc et cruditates hiis remediis subvenies quibus
gallina curatur. Maximum illud periculum est cum incipit crista producere. Nam patiuntur
languores sicut infantes cum dentes eis nascuntur. Utilitas ipsorum est quia ipsorum
carnes satis bone sunt sed ad digerendum dure. Masculorum penne sunt pulche-
rime ipsique pulli pro sertis et aliis ornamentis apte. **De fasianis**

In fasianis nutriendis hoc servandum est ut novelli ad creandos fetus
parentur vel qui anno superiori sunt editi. Veteres enim fecundi esse non possunt.
Ineant mense marcio vel aprili. Duabus feminis uni masculus sufficit. Semel in
anno fetus creant viginti fere omnes pariendi ordo concludit. Gallinae tamen melius
incubabunt ita ut xv fasianina ova mater una recipiat cetera singulis suppo-
nantur. In supponendo de luna et diebus que sunt de aliis dicta servemus. Tricesimo
die maturos pullos in lucem ~~mittat~~ mittet. Sed per xv dies discrete et refri-
gerato leviter ordei farre pascentur. Deinde tritico et locustas prebebis et ova
formice. Sane ab aqua prohibeantur attentius ne eos pituita concludat. Quod si pi-
tuitam paciantur allio cum pice liquida trito rostra eorum debes assidue perfri-
care vel sicut gallinis auferre. Eorum carnes sunt optime. **De anseribus**

Anser aquam herbamque desiderat nec in ipsis facile sustinetur locis consitis
inimicus est quia sata et morsu ledit et stercore. Pollunt prestat plumas
quas autumpno vellamus et vere. Uni masculo tres femine sufficiunt. Si desit
flumen lacuna formetur. Si herba non suppetit trifolium fenugrecum agrestia
intiba lactucas quoque pro alimento seramus. Albi fecundiores sunt varii vel fusci minus
quia de agresti genere ad domesticum transierunt. Incubent kalendis marcii usque ad
solsticium estivum et xv ova uni anseri sufficiunt. Incubat xxx diebus.
Melius tamen est quod gallinis ova supponas quia plus pariet parturire ad aliam
producitur cum semel hoc fetus consuetudine sponte recubat. Si gallinis anserum
ova supponas ne noceat suppositis subiciatur urtica. Paparum primis x
diebus pascendi sunt intus postea foras eos poteris educere ubi urtica

nō fuit cuiq formidāt aniculos et ꝑcipue in ꝑta ꝛ piscinas ꝗ paludes
Aras eis faciāt sup t̃ra in q̄ nō inducant plq iucundos pullos cassꝫ aras ꝓ
videt ne hēant humorē et molle hēant substernē ex palia aliaue qre ne
ve accedē ad eas possint mustele uł alie bestiole q̄ noceat ut ait Varro ꝗtu
or mensibus hij saginant̃ nā melius ī tenera etate pinguescunt polentā dabit̃
ter in die larga vagant̃ et io ꝓhibet̃ licētia obscuro loco claudāt̃ et ca
lido sic maiores eis 2º loco pinguescunt nā ꝑinde sepe die tricesimo saginat̃
aliq̄ si ad sacietatē miliū ꝓbeant infusū uł anserū cibaria omē legu
mē legit ꝓstari p̄t exceptis herbis A lupis et vulpibꝰ rapiunt̃ ꝛ rapiunt̃ et
io ab eis custodiendi sunt ¶ Utilitas anserū ē qr carnes pullorū si sunt pingues
et q̄tuor mensium nō excesserint etatē de plibus appetunt̃ et carnes pene mol
les optime sunt ꝓ lectis et dure alarū septoribus apetunt̃ et sagittis

De anatibus

A Natres sunt de nā anserū ꝛ eodꝰ pascua
Aꝯquuntur et eodē fere modo nutriunt̃ ut anseres libenter comedunt herbā anati
na q̄ in supficie aq̄ stantis ex solis adustione orit̃ omnia reptilia et vimes
et oīa ꝑua libent̃ accipiunt ꝛ deglutiunt Utilitas ipay ē ꝑcipue ī pennis ꝛ
carnibus et eorū ipay et pullorū eq uruī licet satis sunt indigestibiles ꝛ
viscose **De gallinis et gallis ꝛ ipoꝝ pullis q̄les ipi et tenen debant**

Qui ꝑfectis vult hēre gallinas eligat eꝫ fecundas
Q plerumqꝫ rubicunda pluma nigris pennis inparibus digitis magnis
capitibus crista erecta amplas hec enī ad ꝑtū sunt aptiores Galli sunt
lacertosi rubea crista rostro bñi pleno acuto oculi ravus ꝗ nigris palea
rubea collo vario ꝗ aureolo femoribus pilosis cruribus breuibus unguibus
longis caudis magnis frequētibꝰ pinnis vociferātes sepe ī cantu ꝯtina
tes et q̄ aialia q̄ nocent gallinis nō nō nō ꝑtimescunt sed eis ꝓ gallinis u
tes et q̄ aialia [illegible] pugnat Ad ducetas alē vel locus septus pandus ē ī quo due cauee
ꝯiuncte sint q̄ vsus oriētē spectet et sunt longitudis eīt x
u mansiones quiete sint q̄ vsus oriētē spectet et sunt longitudis eīt x
pedes latitudinis paulominus in altitudine paulo humiliores una fenestra ha
beat ī pedale uno pede altiore ex viminibus fectam raris ita ut lumine pre
beat multū neqꝫ ꝑ eas qcqꝫ intrare possit qd' nocē ꝯlet gallinis sup̄ eas s̄t
ostiū quo gallinarius curator carū ire possit In caueis crebro ꝑtice tenete
sint ut omēs sustinē possint gallinas contra singlas ꝑticas in pariete sint cu
bicula earū in sit ut dixi vestibulū septū in qº diurno tpe eē possint et
ī puluē uolutare deīn cubicula sint exsculpta ī parietibꝫ ꝗ a foris fimiter
motus eīn cū incubat nocet In cubilibus cū ꝑpeperit tollas substernē ꝛ
ī recens aliud subiere eo q pulices et alia nasci solet q̄ gallina quiescē nō
patiunt̃ ob quā rē oua nō ī equabili maturescunt ꝗ corrumpunt̃ Que uelis
incubet negat plus xxv oua incubare oportē q̄uis ꝓ fecunditatē pe
pit plā Paladius aūt et multis nīc dece et septē uł decē ꝛ nonē oua
supponunt Fert̃ tū q in quibusdā mundi ꝑtibus īueniunt̃ hoies q̄ furnos
adeo calefaciunt q eorū calor equalis ē galline calori cubanti atqꝫ ī uno
furno seu cribano ponunt multitudinē gallinarū et mille gallinacia oua
p9 xx dies nascunt̃ successiē ac eo ꝯsiliunt Optīm eē ꝑtū ab equinoxio v'
no ad autūpnale ītaqꝫ q̄ antea uł postea nata sunt nō sunt supponenda et
ea q̄ subiciās porius vetulis q̄ pullastris et q̄ rostra ꝗ ungues nō hēant
acutos nā pullastre debent porius ī ꝯcipiendo et ouando q̄ ī cubando occu
pare eē ¶ Aptissime ad ꝑtum sunt anicule ꝗ bime Incubātes includere
opꝫ ut die et nocte incubet ꝑterq mane et uespe cū cibus ꝛ potus eis dat̃

Liber

Oportet ut curator circueat diebus aliquot incubantes et ova vertat ut eq̄
lit᷑ calefiat Ova si plena atq₃ utilia sunt nec ne animadvertere poteris si dim
seris ī aq̄ quod inane ē natat plenum desidet q̄d intelligere poteris si gustaveris
aūte si ad lucē subspiciens q̄d plucet inane ē Ova oblonga acuta mascu
los rotunda feminas continent In supponendo ova observat ut sint nūo imparia
ova que incubantur excludunt semel pulli nec ne curator quarto die quo ppīq̄ incuba
ri cepit intelligere pt si q̄ lumine tenuit et purum q̄ vniusmodi animaduerterit
ēē eiciendū dz et aliud subici Exclusos pullos subducere dz ex singulis nidis
et subicē ei que habent paucos ab ea q̄ si reliqua ova sint pauciora tollē dz
et subicē aliis que nondum excluderint et inq̄ h₃ xxx habent enim gregem
maiorē nō faciendū ait Varo Diebus xv primis pullis dz obici pulvinus
ne rostris noceat terra dura ciborum milium optimū ē et lolium et grana minu
ta tritici satis expertum Et gallinarum pabula sunt ī quibus precipue delec
tantur vinacea tritici et fere oīa grana et precipue dandum ē eis lolium q̄d eis appe
tit et ē sicuti corpore minutum vinacie vero sterilescunt et ordeo fecunde
parere cogunt sepe et reddunt ova maiora ut Paladius ait pulli primi pro
ducendi sunt ad solem et pulverem ut in eo volutari possint quia ita validiores fiunt
cum iam pennas habent consuefaciendi sunt ut unam arduam sequantur gallinas ut
certe potius ad pariendum sit expeditē quam ī nutritura occupate Incubare opti
me sub nova luna eo q̄ pluries q̄ ante incubat nō succedunt diebus fere xx
excludunt Circum caveas gallinarum incedendum ē eorum cerviniī ne
serpes accedat cuius odore solet interire Multis a vulpibus et quibusdā
aliis animalibus noxiis patiuntur insidiis Ideo et loca in quibus versantur extir
panda sunt oīa et remonenda in quibus vulpes latere possunt ad pondeas ī
sedias in nocte claudantur ī caveis optime circumquaque munitis et septis
ut contrantur foris ī nocte iacē Fertur enim q̄ vulpes sub dolo invenit eas
quantumcumque in alto existentes loco ut videat oculos eius lucentes ut facculas et
caudā quasi baculo quodā eas minatur eis ut sunt perterrite sit cadat et eas
rapiat Patiuntur etiam insidias miluorum et quarumdā aliarum avium rapacium
et precipue aquilarum quibus que tenduntur funes vel vites seu vitalbe super loca
ī quibus de die morantur Capiuntur etiam vulpes tenonis vel aliis ingeniis
et milui rethiis visco vel laqueis Pituita hiis nasci solet que alba pelliceula
linguā vestit extima quam leviter unguibus vellit et locum cinere tangit et
alleo trito plagam madidam aspergit Item allei mica ferita cum oleo faucibus in
seritur Stafisagria etiam prodest si cibis assidue misceatur Et amarum lupi
num comedat sub oculis suis ipsa grana procedunt ut ait Paladius que cum nisi
leviter aptius pelliculam auferatur oculos extinguunt portulace succo forinsecus
et mulierum lacte eas affinat vel armoniaco sale cum mel et cimino eq̄
liter misceantur Pediculi etiam plurimum molestant et precipue cum incubunt
quos stafisagria pinit ponatur infusa vel cum vino et amarum lupini aq̄
si penetret secta pennarum Utilitas gallinarum ē quia ex ipsis nascuntur ova
que nutriunt corpus humanum multum et subito quibus utimur in cibariis infinitis
que optime servari possunt diu si perfricantur sale minuto aut muria per tres horas
deinde abluantur et in furfure vel paleis recondantur vel sic possunt teneantur in
sale ut quidam dicunt Item ex eis nascuntur pulli qui cum adhuc sunt teneri
sunt ad cibum optimum et si castrantur fiunt capones qui melius cetris pullis
pinguescunt et sunt laudabilis nutrimenti Caro etiam ipsarum gallinarum bona ē

si adhuc iuvenes sunt et pingues pone etiam ipsarum utiliores sunt quia citius ponunt

De columbariis qualia esse debeant

Columbaria duobus principaliter fiunt
modis aut super columpnis et parietibus ligneis muro circumdatis lapi
deis aut super turre de grosso muro constructo et utrique nidos seu nidorum fora
mina possunt habere sed melior est que in turre de muro quam de lignamine construuntur et
est melius intus quam extra nidos habere nam si extra habent nidos fimum ipsorum perditur qui
magne utilitatis existit et eorum pulli facile a rapacibus avibus capiuntur.
Fiat igitur turris lapidea lata vel angusta secundum domini voluntatem ac possibilitatem non
multum alta cum parietibus lenigatis ac dealbatis albo cemento habens ab omnibus
quatuor partibus circa quasdam brevissimas fenestrellas seu foramina ut columbis so
lummodo introitum exitumque sufficiat sub quibus immediate fit circumquaque quedam la
pidea cornice circumcincta que ascensum mustelarum et aliarum nocivarum ferarum im
pediat. Super tectum fenestram habeat per quam ingrediantur columbe et exeant qui
libenter ad solem super tecto morantur sit autem fenestra cancellata de lapidibus
vel lignis ne per ipsam rapaces volucres aliis aptis intrare queant. Vidi for
mentur intus quos quidam faciunt rectos et mediocriter strictos. Quidam obliquos
occultantes incubantes columbas. Quidam preterea prudentius faciunt fenestrellas
latas ac modicum altas ac longas plures cistellos parvos et parietes et tectum
infigunt asserentes in hiis columbas libentius incubare. Et ego experimento didici
quasdam esse columbas que libentius in muro quam in cistellis nidificant quasdam non
curant apperte. Et item quasdam esse que libentius in aperto et super circuitus re cum nido et
sine nido incubant et quedam se libentius occultant. Ideo non inutile puto in colu
baria cuiuscumque generis nidos habere ut diversis columbarum affectibus satisfiat. Quamvis
qui in muro sunt a fimo et sexcupedibus mundentur facilius quod crebro fieri expe
dit eo quod ab eis cum augmentantur plurimum incubantes columbe leduntur. Est etiam
optimum quod intus columbaria ponantur trabes in pluribus partibus et precipue in circuitu
et assides super quibus tempore pluviarum et nivium et tempore superflui estus columbe in
magna quantitate morari ac quiescere possint sic enim a loco proprio non facile dena
bunt mundetur etiam crebro ipsarum locus et undique sit decorus nam in pulcra domo
simul et honesta morantur avidius. Et non quod unicuique par tres vel duos ad
minus velit nidos habere licet aliqui augeantur et multiplicentur in tantum quod repleantur nidos
omnes et planicies atque trabes et cetera loca omnia.

Qualiter nova columbaria debent primo muniri columbis

In columbariis novis columbe senes ponende non sunt nam recedunt et ad propria revertuntur sed ponen
de sunt iuvenes cum pennas completas habent vel quasi completas et ex hiis qui ponuntur
meliores sunt saporoli et parvi ipsorum cuiusmodi sicut a vulgo ex pennarum colore vocan
tur enim in columbariis melius durare creduntur quam ceteri. Albi non mittentur omnino nam
durare non possunt eo quod ab avibus rapacibus nimis a remotis videntur et quanto
plures in primis ponentur tanto velocius replebitur locus. Ponende sunt precipue
de mense augusti et septembris vel etiam iulii quia tunc facilius inveniunt cibum in agris
propinquis propter quod non elongantur a columbaria nec perduntur. De mense autem martii
aprilis et maii ponende non sunt propter contrariam rationem. Circa xv dies ad minus teneantur
clausi ne possint exire et si usque ad mensem teneantur inclusi erit utilius quia
tunc erunt pinguiores et ad retinendum pitiores nam in primis xv diebus
macie afficiuntur quia tunc bene beccare ignorant et cum inclusi morantur et postea
quibusdam diebus tribuatur eis in columbaria copiose bonus cibus et aqua
post dictum tempus aperiantur tempore nubilo vel sereno sed quomodo pluvioso quia tunc

exeunt et revertantur intus et non subito evolant ad remota Fructificant

Qui nascuntur in columbaria Qualiter teneantur columbe ut libentius morentur et bu
vel parvi ponuntur in ea non facile revertuntur si vadunt quia ad alias columbari
as in quibus inveniunt escam que non prebetur eis in sua vel in agris inveniunt et que eos
postea tempore quo non eget revertuntur ad sua et ad hoc ut plurimos habere suos pullos
et bona in temporibus quibus non inveniunt escam copiose prebetur eis in sua quod est cum nix
vel fortis est glacies super terram et de mense aprilis et maii aratis stipul
non revertuntur et plurimos fetus educunt Cibus autem eis conveniens est frumentum
faba vicia milica et cetera grana que libenter sumunt Ceterumque parvis columbarum
detur granorum per corbis octava diebus singulis et duplex cum nichil aliud per se in
veniunt potest etiam in columbaria detur eis sufficienter quocirca aquam nisi valde pro
pinqua sit vel estum vel glaciem invenire non possunt vel ponatur in aqua iuxta ipse colum
baria ad quam descendere queant itaque proprium et sit munitum est eis quod in parva
mansio si ipse locum ubi aqua vel influat unum et bibere et lavari ubi possit prim
de eum hec volucres sunt ut ait Varro Optimum est quod de cibis generis exhibeatur
eis ut sunt frumentum faba minuta motum tirtula vicia orobum milica ordeum
spelta lolium et cetera grana ut videatur quod libentius appetunt et id propinque detur
eis ut aviditer ibi morentur et plures pariant Paladius autem quod fetus frequentiores
si ordeum torrefactum vel orobum vel fabam sepe consumant Dicitur etiam quod nichil expe
tit nisi ut estate quando maxime pinguescunt triticum vel milium multa maceratum
accipiat Est autem multa aqua mollitum in aqua quecumque grana mollita sunt eis
quando data non revertuntur et alias illud dicitur ut a non paucis asseritur aliqui tamen
dicunt non referre sit mollita esca vel non Cum eis datur esca detur eis in vesper
tinis quod in mane ut in die procurent escam sibi querere et quod non invenerint expe
ctantes inveniant nam si daretur in mane non procurarent alibi invenire si tempore nimis
dum in mane cibum ne exeant ad loca in quibus capiantur cum certum est non posse alibi
invenire De officio pastoris columbarium

Pastor columbarum sepe debet mundare comparatum locum et fimum reponere quod ad
agri culturam est optimum si quam invenit columbam curet si quam mortuam ei
ciat Item si que sunt nimis fere et bellicose ut alias ledant eas in removeat
et in aliud locum secretum ab illis per se ponat Et cum pulli sunt ydonei ad ve
dendum eos premat cibum et potum eos eis cum opus est sufficienter tribuat
Cum plures saginare columbinos pullos quo pluris vendat secludit
eos cum iam plumam sunt tecti cibat quoque ipsos pane candidissimo mollificato
hyeme bis estate ter quolibet die scilicet mane meridie at vespere eos non quando iam
pennas magnas habent incipiunt relinquunt in nido in lisis in fortis tenuibus
cruribus mittendos et quod impugnandos vel ex de pennis unius ale nidum
ita educatur celerius impinguatur quod certum ut ait Varro Item debet eos
curare et tueri ab omnibus nocumentis leduntur enim et capiuntur ab accipi
tre milvo falcone et ceteris quibusdam animalibus rapacibus quos occidere
potest duabus virgulis viscatis in terram defixis inter se curvatis cum inter
ipsas posuit animal obligatum sit enim eas facile decipe Paladius preterea dicit
quod a mustelis tute fiunt si inter eas veteris proiciatur sportea qua animalia calcatur
Item dicit sportam ruce ramulos pluribus locis suspendere quod animalia inimica in
leduntur a fayins mustelis et cattis et ceteris pluribus animalibus que de rap
tu avium vivunt quod que debet custos ostium et alia loca unde intrare posset optime

claudende et scaffas circumquaque eminentes habere debent ne quis super eas per parietem repere
possit. Item leduntur ab avibus rapacibus tam diurnis quam nocturnis contra quas clau
dat custos in nocte fenestram vel si eam apertam invenerit avis rapax et ipse audiat
expavescentium et strepitum columbarum intret et audacter in eam cum lumine avemque capiat
et occidat nec curet de exitu columbarum. Aves autem diurnas cum visco vel
per canticula capiat et occidat fenestram aut de subellis cancellet et clau
dat ut columbe intrare valeant et exire non autem avis rapax que solum intrat
alias apertis. Item molestantur pulli plerumque sexcentipedibus quod custos inquirat
et nidum excutiat aliumque mundatum ponat. Item nascuntur etiam narosi circa octo
quam experimenti causa maxime de mense augusti quam vendendi sunt et comedendi
cum solo capite sunt inserte. Item recedunt aliquando quia non habent quod edant quia quod
tribuatur eis vel quia nimium ab avibus rapacibus molestantur et tunc curetur ut quod
invenerit supra custos ut dixi. Item moriuntur ex senectute nam ultra novem annos
non inveniuntur in columbariis durare ut dicit experientia. Item debet custos ad eas
sepe accedere et quotiens in columbaria intrat aliquam escam modico tempore gerens
secum portare causa quam ab eo recto et consueto modo vocet ut magis domestice
fiant. Item debet custos in columbaria tegulam figuli pro aqua tenere quam assidue ha
beat se super se aliquantulum elevatam habentem modicos et spissos pedes vasi aque
adherentes inter quos possint caput ponere et aquam haurire et ne vas intrare
ut aqua munda permaneat.

De utilitate columbarum

Nichil columbis fecundius ut ait Varro nam diebus quadraginta concipit parit
incubat et educat et hoc fere totum annum faciunt tantum intermittunt a bruma
ad equinoctium vernum. Pulli nascuntur bini qui simul ut creverint et habent robur cum
matribus pariunt. Et experti nostri temporis in partibus nostris dicunt quod post sex menses
pariunt et non ante et donec vivunt. Quatuor vicibus et quinque et sex et amplius
faciunt pullos in anno si escam invenerint vel habeant habundanter quod si nichil tri
buatur eis ter ad minus pariunt in estate. Pullorum carnes ad esum sunt valde
bone et delectabiles et libenter emuntur. Item stercus eorum est optimum omnibus plantis
et seminibus et potest spargi quocumque tempore anni quotiens aliquid seritur cum ipso
semine ac etiam postea cum nascitur et unaquaeque corbis ipsius equalet fimi omni
quadrupedum uni plaustro nam ex x corbibus satis commode et xxv
bu et xxx optime impinguatur bubulca frumenti si manibus per agrum spargatur   paria
equaliter et cum ipso semine tunc sato veniat. Et non quod tam grande columbarium in anno
faciunt corbes fimi si columbaria nidos intrinsecus habeat et quanto magis cibantur in
ea tanto plus fimi recipietur ab eis quia diutius morantur in eis columbariis quod si
fame cogantur extra querere victum. Item est alia utilitas ut quidam pretium quod possunt per
nuncios eorum literas sub cauda vel ala ligatas ad loca longinqua transmitti si de locis
ad que destinantur delati sunt ad locum unum mittantur. Item refert Palladius
quod nescio si est verum quod inducunt alias si cimino pascantur assidue vel si earum alarum
balsami liquore tangantur.

De turturibus

Pro turturibus locus construendus prout magnum ut multitudine alitum re
plus eaque item ut de columbis dictum est ut habeat ostium ac fenestras et aquam
puram et parietes munitos tectorio et in eis habeat infixos palos infixos super quibus
commode morari possint et locum parvum congruum in quo pascantur. Cibatum obiciunt
triticum siccum incrementos maturos turtures fere semodium continue pinguantur
eorum stabula a stercore ne ledantur quod quidam fiunt et est bonum ad agrum colendum

ad sagmandum aptissimum tempus est circa messes et eo modo eorum primos gig-
nunt pullos in quibus magis fructificat. Aucupatores tamen lombardie pre-
cipue Cremone tota estate turtures feras rethe capiunt et in domunculam
clausam et limosam includunt eis que dant granum aqua pura et milium quantum su-
mere volunt et usque in ad hyemem vel per partem antequam venundant sitis quantitas et
mille quam aggregant quas ineffabiliter impinguant et sic impinguatas optime vendunt

Qui vult **De turdis et merulis perdicibus ac coturnicibus impinguandis**
predictas aves vel alias que pingue carne veniunt huic loco faciat clausum et
tegumentum vel rethe magno receptu magnum secundum quantitatem avium quas includere voleret
in hoc tectum aqua venire oportet per fistulam et eam per canales angustos serpere que
facile extergi possint nam si lata diffusa esset aqua inquinaret facilius et biberet
inutilius et que superat ad potandum avium per fistulam exeat ne luto aves laborent estium
huic debet humile et angustum quod custos vix intrare queat fenestras raras per quas
non videant exteriora arbores et aves eo quod carum aspectus ac desiderium ma-
cerescere facit volucres inclusas tamen huius loco huic oportet ut aves videre possent
ubi assidant ubi cibus ubi aqua sit. Circa ostia ac fenestras talis sit munitio ne
mus vel mustela vel alia bestia intrare possit. Circa huius edificium parietes intrinse-
cus multi sint pali ubi aves assidere possint ac etiam pertice inclinate ex humo
ad parietes quibus inter pertice ancetantur ex transverso modicis intervallis
ad speciem cancellorum. Cibatum turdorum ponant offe glomerate ex ficis
et farre minuto certis tribuant. Grana quibus uti consueverunt et ea precipue quam
avidius sumunt diebus xx antequam vult tollere turdos largius det cibum et
farre subtiliore incipiat alere cum opus est ut ex hoc summa amaris excludant
ydonee in ministerium aviarium quod est cum maiore quietum estio huius illustrioe
ibi cum eum iumentum habeat exclusum que summe vult omnes occidere occidit hoc ideo in reclusio
clam ne reliqui si videant trecant et alie tempore venditionis moriantur. Utilitas
et delectatio in hiis est quia viles et parvi pretii includuntur et impinguati care veneunt
et diversum esum satisfaciunt ad votum per se et quibuscumque voluerit quoties fuerit
oportunum **De sedibus apium et loco ipsis congruo**

De apibus tractaturus dicam primo de ipsarum statione seu sedibus de quibus dicit
Paladius quod locari debent in aliqua parte orti secreta et aprica et calida
et a ventis remota nam ipsi prohibet pabula fere domus non longe a quibuslibet
dominibus ut fumum et accessus hominum pecudumque submoveat. Ubi si habundancia
florum quos vel in herbis vel fructibus vel etiam arboribus prebet industria. Sint
aut arbores a septentrionali parte disposite fons vel rivus sit qui formet humi-
les transeundo lacunas. Varro autem dicit esse quod inmo villa ducta secundum potissimum
ubi non resideat ymagines et voces etiam hic enim sonus frigi expostulant esse
prerum. Item eo debere dicit in aere temperato neque estate frigida neque hyeme non
aprico ut spectet potissimum ad ybernos ortus et ad eam partem in qua hyeme
sol oritur quapropter se loca habeat ora ubi pabulum sit frequens et aqua pura. Vir-
gilius vero addit quoniam ante carum hospitia frondentes arbores esse debent. Item dicit
quod in aqua que ibi stabit iners seu profluet dent quinque transverse salices et grandia
saxa ut pontibus crebris possint consistere et alas pandere ad estivum solem.
Item ait Paladius quod podia tribus altis pedibus fabricent et ope albario lini-
gent propter lacertarum ceterorumque animalium nocivum accessum quibus est moris irrepere et
super hec podia alvearia collocent ita quod umbre penetrari non possint spacio-
lis inter se distantibus segregata. Item ut Virgilius ait a loco apium abesse

debet oues et edi qui floribus insultant. Item vacce ne rore degustent et
surgentes atterant herbas. Item abesse debent stelliones et lacerte ac prudices
ceterique aues noctue que insidiantur et noceret eis. Absit etiam grauis odor ceni et qui
cuiuslibet aliarum rerum.

De aluearijs quales esse debeant

Aluearia meliora sunt ut palladius ait que corticibus formantur maxime et apertis
ex subere quia non transmittant vim frigoris vel caloris. Fiunt tamen ex ferulis.
Si hec desunt salicinis viminibus fabricentur vel ligno cauate arboris vel tabulis.
Fictilia deterrima sunt que et hyeme gelantur et estate feruescunt. Angustum tamen
aditum admittat examina ne frigora intrent et calores. Sine ventis frigidio-
ribus parietes altius obsistat. Aditus omnes soli apponantur. Quin in uno cortice
duos vel tres esse debent ea magnitudine quod apis magnitudine non possit ex-
cedere. Sic etiam noxiis animalibus ingressum resistant. Angusto vel si apes voluerint
obsidere exeuntes alio utuntur egressu. Nam si aditus non sunt angusti ut ait Virgilius
frigore mella cogit, congelat hyems eademque calor liquefacta remittit. Utraque vis api-
bus pariter metuenda est. Et hoc magna parte homines multi tempore vno solo mediocri seu
magno utuntur foramine in medio aluei parte. Item debent aluearia esse magna
pro magno examine parua pro paruo licet in paruis sepius examen emittat quam duo exa-
mina in paruo sic esse non possunt. Alta autem seu longa sunt vno pede et dimidio distantibus
etiam quadratis et lata et duos semisses aut modicum vel plus vel minus. Varro autem expertis
sunt qui asserunt quod meliora sunt aluearia quadrata ex stabulis constructa quam ro-
tunda et melius quod iaceant intus paruum declinata quam erecta quorum quidem pluries
aries una super aliam collocari. Et habet aluearia fundum ab utroque capite habere debent
taliter dispositum quod moueri possit facile remoueri cum opus erit de melle tolli. Fundus
anterior habere duo foramina parua et posterior unum in parte infima dum quod ab utraque parte
ingrediantur et egrediantur apes. Retulit etiam se inuenisse melius ipsas laborare
quando aluearium intus est obscurum. Cuius argumentum est quod foramina debent esse parua
et rimuli omnis aluei optime sigillati ad quod multum fecerit eorum industria. Video
enim quod foramina magna et hyeme cera obturant foramine paruo relicto ad formam ipsarum.

De apibus qualiter nascuntur

Apes nascuntur partim
ex apibus partim ex bubulo corpore putrefacto ut ait Varro. Secundum modum silet
Virgilius autem ait ingentem archadium primum fuisse huius rei auctorem et inuenisse
modum. Eligitur primo locus angustus parietibus clausus angusto quidem imbrice tecti
habens quattuor obliquas fenestras. Tum vitulus bima curuatus queritur. Huic gemine nares
et spiritus oris multum reluctanti obstruuntur plagisque perempto tunsa uiscera sol-
uuntur per integram pellem. Sic positum in loco clauso relinquunt et ramea frag-
menta costis subiciunt thymumque recentes casiasque recentes. Hoc geritur cum ze-
phiri primum spirant antequam prata virescant et antequam hirundo veniat nidumque
suspendat. Tunc humor vituli tepefactus estuat et apes creat que primo sine pedibus
apparent mox stridentibus pennis miscentur et in aera eleuantur.

Que emende sint et quomodo et qualiter inueniantur et deferantur

In apibus
optime sunt parue varie rotunde ut ait Varro. In emendo emptorem oportet videre
an valeant an sint egre. Sanitatis signa si sint frequentes in examine et si intuere
et si opus quod faciunt est equale ac leue. Minus valentium signa si sunt pilose et
horride ut pulverulente. Preterea prouidendum est ut plena compareant aluearia
quod est vel inspectio vel murmuris magnitudo vel frequentia commeantium et
remeantium examinis probat. Si transferende sunt in alium locum id facere diligenter
oportet et tempora quibus id potissimum facias animaduertendum et loca quo transferas idonea

comprehendendum tempus ut verno potius quam yberno nam hyeme difficulter consuescunt translate manere. Itaque fugiunt plerumque si ex bono loco transtuleris et ubi ydonea pabulatio non sit fugiture sunt. Ex vicinia potius quam longinqua regione transferende sunt ne sollicitentur aeris novitate. Que si nos sunt longius advehende collo noctu portentur et collocande nec aperire alvearia debemus nisi necessitate instante speculemur. Demum post triduum ne omne suas ianuas egrediatur examen. Hoc enim signo fugam arripere meditantur. Nos tamen credunt fuge si stercus pungentium vituli allinamus oribus vasculorum ut Paladius ait. Mense aprili ut idem ait locis aptis quemmadmodum ac primo quam longe a nobis sint explorenius rubricam liquidam vel quid aliud tingendi in vasculo gerentes infusam et obsitentes fontes et aquas vicinas tunc dorsa apum bibentium tangant illo liquore tincta festuca et ibidem morentur. Si cito reverse fuerint quas tinxerimus hospitia earum proxima esse cognoscimus. Si tarde spatio longiore submota quam pro mora temporis estimamus. Ad proxima facile venies. Ad longinqua hoc ingenio pervenies. Canne unum internodium cum suis relinques articulis et in latere apices ubi mel exiguum mittes et iuxta fontem pones cum ad id pervenerit apes atque ingresse fuerint post odorem foramine pollice apposito claudes et unam tantum patiaris exire cuius fugam prosequere. Ea tibi partem demonstrabit hospicii. Cum eam tempus non videre contingerit emittes aliam et sequeris. Ita singule subinde ducem se te facient usque ad locum examinis pervenies. Aliqui mellis brevissimum [illegible] aquosi ponunt in vasculo de quo cum apes aquam degustaverint ad consuetum pabulum pergentes alias exhibebunt quarum frequentia subinde crescente notatam volantium partem usque ad examina prosequeris.

Qualiter tenende ac procurande sunt

Custos apum procurare debet ut in comparatum loco sit habundantia florum quos aut in herbis vel in fructibus vel etiam arboribus provenire industria habeat nutriat origanum tymum saturegiam serpillum violas amarantum iacintum quinios vel gladiolum [illegible] narcisum crocum ceterasque herbas suaves odore et florem. In fructicibus quoque sunt rose lilia rosmarinus et edera. In arboribus amigdolus persicus pirus pomiferesque arbores quibus nulla amaritudo redundet floris vel succi. Silvestria vero glandifera robura bussus terebintus lentiscus cedrus tylia ilices enim aliter tinguntur et taxi reinducantur. Supradicta enim dulce mel efficiunt certum saporem mellis rustici prebent ut ait Paladius. Ea precipue sunt serenda si pabulum naturale non est ut dicit Varro que maxime sequuntur apes ut sunt rose serpillum apiastrum papaver faba lens pisum [illegible] medica maxime citisusque valentibus utilissimum est etenim ab equinoctio vino florere incipit et permanet ad alterum equinoctium autumpnale. Et apium ad sanitatem aptissimum est ad mellificium thymum. Hiis aqua liquida unde bibant esse oportet eamque propinquam que non fluat vel in aque locum influat cuius altitudo ne profunda sit ultra duos aut tres digitos in qua iaceat teste aut lapilli super quibus assidere et bibere possint. In qua diligens habenda cura ut aqua sit pura quod ad bonum mellificium prodest vehementer. Et quia non omnibus tempestatibus gaudent vel pluviarum aut ventorum vel frigorum eas ad pastum prodire longius patitur. Providendus est hiis cibus ne melle cogantur solo vivere aut relinquere exinanitos alveos. Igitur ficorum pinguium circiter decem pondo decoquunt in aque congiis sex quas tractas in offas sepe ponunt apponunt. Alii aquam mulsam in vasculis ut sunt prope curant in qua addunt lanam puram per quam sugunt uno tempore ne potu nimium impleantur aut incidant et singula vasa ponunt ad alveos. Alii uva passa et ficum cum pistaverint adfundunt in sapam atque ex eo factas offas apponunt ubi ad eas hyeme in pabulum procedere possint. Verno tempore et estivo fere ter in mense mellarius

inspicere debet fumigans leniter eas et a spurcitiis purgans alvum et vermi-
culos eicere. Contra ut animadvertat ne reguli plures existant inutiles enim sunt prop-
ter seditiones. nam duo sunt genera ducum ut Menecrates et Virgilius scribunt niger
et varius quorum melior est. Sed quo melliamus interficere nigrum cum alteri regi seditio-
sus est et corrumpit alvum eo quod fugiet aut cum multitudine fugiet et sic cedabit
apum pugna ut Virgilius scribit. ¶ Aprile mense ut ait Palladius incipiunt auge-
ri examina et in extremis favorum partibus maiores creantur apicule quas quidam
reges putant sed greci oestros vocant et necari iubent quia inquietant quietem exa-
minis examina vel papiliones includant quos necare debemus. Item et mense no-
vembris a sordibus libanda sunt alvei quia tota hyeme eos movere aut aperi-
re non possumus sed hoc die apto tepido quia facienda sunt ut pennis maior animi
malorum quae sicut rigore vel aliquo fili ora interiora nutiderint quod manus non
valebit attingere. Tunc omnes rimas que sunt extrinsecus luto et fimo bubulo
mixtis liniant et insuper genestris et aliis tegminibus ad porticus similitu-
dinem operiamus ut a frigore possint et tempestate defendi. ¶ Bonus custos
mense septembris debet alvearia vetusta cognoscere et plena et gravia que in estate
non dederint examina vendere aut apes occidere ac facere mel et ceram eo modo
quo inferius in suo loco dicetur. Item debet custos ut experti affirmant tenere in estate
alvearia cum subtilibus fragmentis tabularum parumper elevata paululum quo
apes vix ingredi et egredi possint sed non latrunculi. In hyeme vero cum fimo
bubulo prope optime obturata. Item cum tempus depauperantur melle quod cog-
noscitur visu si de subtus inspicitur vel pondere vel melius si per superiorem partem media
per foramen ac per ipsum munda virgula intromissa exhibeat eis mel vel
pullum assatum aut alias carnes. ¶ Item dicunt si alveus pinguis est dimittatur
hyeme super sedibus suis si macrum reponatur in domo in loco obscuro et
parato ne mures obsint.

De nocumentis apum et cura ipsarum

Providendum est ut ait Varro ne infirmiores a valentioribus opprimantur eo
enim minuitur fructus itaque infirmiores secretas alias rege occiso subi-
ciunt sub altero rege que crebrius inter se pugnabunt aspergi eas oportet aq-
ua mulsa quo facto non modo desistunt pugna sed etiam conferunt se lingentes eo magis
si mulse sunt aqua passo quo propter odorem avidius applicant se atque obstupescunt po-
tantes. Si ex alveo minus frequentes evadunt ac subsidit aqua pro suffu-
migando et prope apponendum aliquod bene olentium herbarum maxime apiastrum et timum.
¶ Providendum vehementer ne propter estum aut propter frigus dispereant. si quando subito ymbri
in pastu sunt oppresse aut frigore subito quod raro accidit ut decipiantur guttis
offense iacent prostrate colligendum eas in vas aliquod et reponendum in tecto lo-
co tepido plus calido quam tepido cinerem ciciendum super eas et excutiendum leniter vas
ut eas manum non tangas et ponendum in sole quo vero insistat mox sunt alveo
ut ad domicilia redeant. Cum non egre sunt quod hiis cognoscitur signis ut
Virgilius ait quod continuo est egris alius color horrida macies vultum deformat
corpora mortuorum extra efferunt alie pedibus connexe ad limina pendent
aut intus in edibus omnes cunctantur ignave quod fame sunt et contracto frigore pigres-
cunt tunc sonus auditur gravior et susurrant ut in silvis murmurat auster et
ut mare stridit refluentibus undis et ut clausis fornacibus rapidus estu-
at ignis. tunc eas galbaneos incendere odores et in canalibus arundineis mel-
la exhibeas et proderit si galle contrite saporem admisceas aut arentes rosas
aut frusta carnis assata prebeas aut uvas passas aut ceporum timum vel

centaurea aut radices herbe que a rusticis vocatur amello ponenda odorifero
baccho et in canistris ad fores apium. hec herba cognoscitur quia in pratis oritur et
tollit stipitem velut silvam et eius folia plurima circumfunduntur eius flos est aureus et asper
in ore sapor. Fugemus eciam ut ait paladius lacertas et ranas et cetera animalia
que sunt apibus inimica aucupes eciam crepitaculis terreamus. Mense marcii maxime solet
apibus morbus incidere nam propter ybria ieiunia autumnali et verni amari flori-
bus quorum primi nascuntur avidus appetitus solucione ventris interveniunt nisi afficies
velocitate remedium prebebis granatis malis granati cum austero vino grana contrita et
in vasculis refrigerata ponantur. Quod si horride videntur atque contracte corpore sile-
cio et mortuorum corpora frequenter efferre canalibus ex canna factis mel cum galle
pulvere vel succo rose cocti debebis infundere. Illud autem omnia expediet ut
putres partes favorum vel vacuas ceras quas aliquo casu examine ad paucita-
tem redactum non valebit implere ferro circumcidas acutissimo frangentes subtiliter ne
propter alia remota favorum cogat apes domicilia consueta deserere. Si vero propter habun-
danciam florum de melle tantum sed de prole nichil cogitant et in decies immittatem
mellis inicietis tribus diebus clauso foramine non exeant pacientes exire ita ad
generandum se conferent. Aut etiam vlas apibus curandi sunt alvei ut omnia purgamen-
ta tollantur et sordes quas tempore genuit ybris et vermiculi et tinee et aranee
quibus corrumpuntur usus favorum et papiliones quorum stercore fiunt vermes. Facilior
modus aut occidendi papiliones hic est ut Paladius ait vasculum eneum
altum et angustum necesse inter alvearia collocemus et in eius fundo lumen po-
namus accensum illuc papiliones convenient et circa lumen volitabunt et angus-
tia vasculi ab igne proximo interire cogentur. Aut fumus stercoris bubuli sepi-
us adhibeatur quod aptus est apium saluti quam pregnans frequentes usque in autumpni tempora
celebratur. Hic curam vero egit efficiet custos castus et sobrius et alienus ab al-
leis et acribus acerbis et odoris immundis atque omnibus salsamentis

De moribus et industria ipsarum apium

Apes non sunt solitaria
natura ut aquile sed ut homines nam in his est societas operum et edificiorum. In his
ratio atque ars. Foris pascuntur intus opus faciunt nulla harum assidet in loco
inquinato aut eo quod male olet et si quando in aere disperse sunt cymbalis et sonis
se reducunt in locum unum regem suum sequuntur quocumque it et fessum sublevant
et si quis volare non potest succollant quia eum servare volunt neque enim ipse sunt inertes nec
non oderunt inertes itaque impetum facientes abigunt fucos quod hi neque ad-
iuvant et mel consumunt quos vociferantes plures persequuntur et pauce propter ostium
alvei obturant omnia que veniunt inter favos spiritus omnis ut in castris vivunt
atque alternis horis dormiunt et opus faciunt pariter et ut colonias mittunt
hareque duces faciunt quedam ad vocem in imitacione tube tunc id faciunt cum
inter se signa pacis ac belli habent. Ex malo punico et asparago cibum ca-
piunt solum ex olea arbore mel sed non bonum. Duplex ministerium prebet ex
faba apiastro cucurbita et brassica ceram et cibum idem ex malo et piris
silvestribus. Ex papavere ceram et mel. Ex nuce greca triplex ministerium
fieri dicitur. Et ex lapsanis cibus mel et cera. Item ex aliis floribus ita
carpunt ut alia ad singulas res sumant alia ad plures. Item ex alia re fa-
ciunt liquidum mel ut ex siseris flore ex alia crassum spissum ut rosmarino
sic ex alia re mel insuave ut ex fico et cytiso bonum et thymo optimum
ut ait Varro. Virgilius preterea ait quod ipse aulas et cerea regna fingunt. Sepe
eciam errantes in duris cotibus attrivere alas ultroque animam sub fasce in pondere

dederc tantus est amor florum et gaudii gloria mellis licet sit brevis
vite nam ultra septennium non vivunt quamvis earum genus maneat immortale

Quando quare qualiter exeunt examina et quomodo percipiatur earum exitus

Examen exire solet ut Varro scribit cum apes nate prospere fuerint multe et progeniem in
coloniam mittere volunt ut olim crebro Sabini fecerunt propter multitudinem libe-
rorum quorum duo solent preire signa. Unum quod superioribus fuerunt diebus maxime
vespertinis multe ante foramen ut uve alie ex aliis pendent conglobate. Alterum
quod cum iam evolature sunt aut etiam inceperunt consonant vehementer ut milites et
simili faciunt cum castra movent. Que primo cum exierunt in conspectu volitant reliquas
que nondum exierunt expectantes donec omnes convenerint. Virgilius autem scribit quod
aliquando exeunt ad pugnam nam sepe duobus exeuntibus regibus oritur magna discor-
dia inter eos et eorum partes quod cognoscitur quia tunc in aere sonus magnus ad mo-
dum tubarum auditur. Tunc trepide inter se coeunt pennisque choruscant spicula-
que exacuunt rostris aptantque lacertos et circa regem miscentur et densantur magnis-
que vocant clamoribus hostem tunc erumpunt et concurrunt et mixte glomerantur et
magnus fit sonitus precipitesque cadunt densiores grandine et glande de-
cutitur. Ipsi reges per medias acies ingentes animos intra se bellant fulgentibus alis
nec pugne cedunt donec fuga illum aut illum victor terga dare coegit. Hi motus
animorum atque hec certamina iactu exigui pulveris quiescunt. Verum cum am-
bos ductores et acies revocaveris deteriorem ne amplius obsit dede neci et
meliorem repone in aula nam duo sunt genera melior est aureus alter horridus.
Et exeunt aliquando ob inanem delectationem ut idem Virgilius scribit quod per aera volan-
do ludunt quod facile prohibere poteris eripere enim debes regibus alas ne in
altum volare possint. Palladius autem scribit quod futura fuga seu exitus examinis
percipitur quoniam per biduum aut triduum ante acriter tumultuantur et murmurant quod appositis
frequenter auribus cognoscitur.

Qualiter examina sunt colligenda et includenda

Quando custos apium videt examen exiisse atque in aere permanere statim debet
pulverem in eas mittere et eris vel alicuius rei sonum fortiter facere ut [illegible] longe
non eat. Si se in aliquo loco proximo suspendat et cum omnes ibidem convenerint
eas in terram deponat ut alveum super quod collocet in quo melius in proprio
loco ubi stare debebunt necesse collocandum vel primum alveum odorifero vino
aspersum quem [illegible] votum cum pertica ponat in eum locum ubi se suspenderunt
in quem per se vel fumo ingrediantur et cum omnes intraverint deponatur sub uno
scapulo spatioso forato et novus alveus optime purgatus et vino odorifero
aspersus et feniculi viridibus aut alio odorifero herbis et pauco melle perfri-
catus super eum apponatur remoto superiori fundo alveoli ut in novum per se vel
beneficio fumi deinde intrent cum quo necesse in suo loco ponatur. Et si vero
in aliquo loco se suspenderint incidatur acutissimo ferro et suaviter deponatur
et super eum collocetur novus alveus ut predixi vel super eas collocetur alveolus
et fiat ut dixi cum in herbis vel ramulis annexis ad perticam se suspenderint.
Et si examen integrum colligere non potes in duabus vel pluribus vicibus
ipsum colligere poteris et qualibet parte sub alveo collocare. Et si contingeret
te regem cum una parte habere omnes alie particule ad eum venient per se ipsas. Et si
etiam in aliqua arbore perforata intraverint ad locum unum intrant et exeunt
admoveatur alveolus et per aliquod magnum foramen sub apibus novum fora-
men immittatur fumus vel in alveolum fugiat desuper collocatum vel in ramuscu-
los ibi appositos si alveolus ibi non habetur et sic intra plures vices poterunt
omnes haberi vel eadem arbor si subtilis est cum serra resecetur acuta desuper atque

manus et veste munda cooperta tollat et in novum alveum expellat vel prope sedibus
colloset aut ex ipsa arbore expellant in totum et cum se in aliquo ramo suspen-
derint vel suspendere noluerint fiat ut est dictum de hiis que sponte resedent. Si autem
se suspenderint in herba vel fructice vel alio loco super quem novus alveus
possit poni non est aliud agendum nisi quod in eo accipiantur et super podium necesse
colloset. Item si se suspenderint in aliquo alto vel inepto loco de quo predicto
modo haberi non possint excuciantur longissimis perticis ut in terram cadant vel in
congruo loco se ponant. Custos autem tunc tibi procurat ut Paladius scribit
debet esse purus et ab omni immundicia et olore alico accedimus vel alterius malis
saporis liber. Item sollicitus et attentus habeat parata alvearia nova parata qui
recipiant examinum rudis inicium nam novelle apes vagantibus animis
nisi fuerint effugiunt exeuntes in aditu suo morantur uno aut duobus pedibus
aut diebus quod statim novis alveariis excipienda sunt. ¶ Observabit autem
custos assidue usque in octavam vel nonam horam de mense precipue Iunii et
tunc signa future fuge perpendet. At post has horas non facile fuge committere
consueverunt. Commotus aque statimque et procede et abire non dubitet. Item cum ad
pugnam redierint et exierint et se in ramo vel alio loco suspenderint pul-
vere vel alia re inspiciat et si unus uber educit (?) pendebunt non stat
an unum regem esse sibi quod reconsiliati unanimes manent concordia. Si vero duo
vel plura ubera suspenderes se ipsos imitantur et discordes esse et tot reges
esse quot ubera conferunt. Ubi globos apium frequentiores viderit unctam manum succo
melle ophelli vel apii reges requirat sunt autem paulo maiores et oblongi magis
quam cetere apes rectioribus cruribus neque grandioribus pennis pulchriores et nitidi
coloris leves absque pilo nisi fronte plenioris quasi capillum gerunt in ventre quo
non utuntur ad ictum. Sunt alii fusci atque hirsuti quos oportet extinguere et
pulchriores relinquere qui frequenter vagantur cum examinibus suis aliis fuerint
inceptis hoc enim manente nulla discedit. Si nascuntur nulla examina duorum
vel plurium nasciolorum possumus in unum confere dulci tamen liquore aspersis apibus atque
inclusas tenebimus apposito cibo mellis exigua tamen respiramina relinque-
mus in cella. Quod si vetus alvearium cum per aqua peste nimia subducta est
populi subductos reparare curabis considerabis in aliis habundantibus ceras favorum
et extremitates que pullos habent et ubi signum nascituri regis inveneris
cum sobole sua recides et in istud alvearium ponas. Est autem hoc regis futuri
signum inter certa foramina que pullos habent unum maius ac longius velut
uber. Apponi sed tunc recidenda sunt cum erosis operculis ad nascendum maturi
capita inicunt exire nam si immaturos subtulerit interibunt. Si autem se subi-
to levabit examen strepitu eris tractat ac testule tinnitu ad alvearium re-
ducet vel in proxima fronde pendebit et tunc in novum vas herbis confectis
et melle conspersum manum attrahat vel tenulla et tunc in eo loco requieverit neces-
sitate alia colloset.

Quando et qualiter sit de apibus de melle accipi

Mense Iunii secundum Paladium alvearia castrabuntur que matura esse ad mellis
redditum signis pluribus instruemur. Primum si plena sint apum subtile
murmur audimus nam natice sedes favorum velud grana edificia vores
quas accipiunt in maius extollunt. Quare cum nimium sonus magnus et raucus est
agnoscimus non esse ydoneas ad metendum crates favorum. Item ad fucos si quidem
sunt apes maiores grandi nitore perturbat immatura mella testantur.
Quod secundum Varronem signum commedorum favorum est si intus faciunt globum

Item si favorum foramina obducta sunt quasi membranis quia tunc plena sunt melle castrentur aut alvearia matutinis horis cum torpent adhuc nec caloribus excitate fumus admoveatur ex galbano et arido fimo bubulo quem in pulmentario fictis carbonibus convenit excitari quod vas ita figuratum sit ut angusto ore fumum possit emittere atque ita cedentibus apibus reddentur mella ad examinis pabulum hoc tempore pro quantitate favorum dimittitur. Tunc putres ac viciosi favi de alvearis auferantur. Mense etiam octobris alvearia castrentur hoc modo providendo quod tunc opus inspiciatur et si habundantia est demendi si mediocritas pars media pro hyemis copia relinquenda. Si vero mediocritas apum in cellis nil provisum auferre. Sed Varro scribit quod post tertia favorum tantummodo tollatur et reliquum pro hyeme relinquatur licet plena sint alvearia melle. Unde si metuas durum futurum hyemem nil penitus auferre ut Virgilius scribit. Vir autem nostri temporis valde expertus in talibus affirmat quod mel debet eis accipi semel tantum in anno scilicet hoc a fine augusti usque ad medium mense septembris si cera corrupta fuerit et aliquantulum auferri potest. Item quod mel debet auferri parum vel multum habito respectu ad paucitatem vel multitudinem mellis in alveo existentis et ad paucitatem vel magnitudinem examinis nutriendi dummodo ultra certam partem alicui non tollatur. Modus autem accipiendi de alveis stantibus est ut claudantur cum herba foramina unde vel plura sunt ne apes exire possint et de subtus cum panno molli vel palea fiat fumus ut ad partem alvei superiorem ascendat et plicato alveo incidantur favi cum subtili cultello frequenter in aqua posito ne cera adhereat et ne remanentes ledantur. Si vero alveus iaceat favi si incipiunt in parte postrema assidi superiori annexi et primo melle implentur. Ultimo in parte anteriori laborat ibique moriuntur omnes. Deinde fundus posterior semper aperiri potest quod sic dispositus esse debet ut facile aperiatur et favis mellitis fuerint tunc subtractis reponatur fundus in loco suo. Apes autem cum hoc cognoverint omnes accedunt ad vacuatum locum replendum et cum ipsum reparaverint et omnia compleverint ad partem anteriorem redeunt ibique morantur. Ex quo aperte sciri potest quod locum vacuum impleverint.

De melle et cera conficiendis

Mel ex favis sine apibus fit hoc modo. Ex favis antequam premantur tollantur si que sint ibi partes corrupte ac pullos habentes quia malo sapore mel corrumpunt et quassati in munda cista ponantur et sic dimittantur donec per se paulatim fluxerit mel vel etiam aliquo pondere pressi quod fluxit est mel crudum pulcherrimum. Deinde coquatur mel cum cera ut inferius dicetur. Cum quassatis et occisis apibus fit hoc modo. Mense septembris accipiantur alvearia que vetustate vel precedenti estate non ediderint examina et super fumum et flammam palearum alveus modicum teneatur ut apes superius fugiant vel sibi alveos querant. Deinde revolve cooperculum alvei super terram et cum vanghetta ferrea frica incide baculos existentes in alveo et oppone cum cadit mel ceram et apes quassatas. Deinde revolve alveum et cooperculum removens ipsum alveum super stanghetta vascelli mundissima pone ac cum vagetta fac in vascellum descendere mel et ceram quam postea in forti cassula pone quam cum ligaminibus fortibus exprime aliquo modo stringendo vel cum inter nigrorum ligamines vel inter duas assidiculas positas in duabus stagettis in parte inferiori ligatas vel in una cella ponite asside ac ponderibus super ipsa stagetta vel inter duos baculos quos duo tenent homines et tangunt parte superiori stagette fortiter torqueant et quod fluxit est mel crudum et si partes stanghetta fortius et melius comprimet. Deinde vero quod in cassa remanserit ponatur ad ignem lentum in caccabo et sine fundo calefiat et semper teneatur manu in

Vase ceruncque minutatim apias donec mel et non cera sit liquefactum integre et cum
mel ex calore recepit paululum purge manus dicam in casta repone iterum quam preme
ut supra nec est damprosum si non premat acrimine ut de melle aliquid remaneat
cere admixtum cum longe minus valeat mel quam cera et hoc quod fluxit mel tor
tum vocatur quod in vasculis debet poni ipsumque apertis paucis diebus herum atque in summi
tate purgari donec musti refrigerato calore defucat Mel nobilius illud
est quod ante expressionem sua effluxerit velud sponte Cera que post fluxum mellis
in casta remansit sine apes admixtas habeat sed non ponatur in caccabo mundo
in quo sit tanta aqua vel plus ut cera extat habens ad ignem teneatur donec
sit liquefacta integre semper quam cum spatula vel aliquo baculo agitetur et in dicta casta
grossa ponatur et fortiter comprimatur ut in situla vel cathinum habente aliquid aque
cadat ibique stet donec sit optime congelata tunc elevetur et ab omni sorde predicte
que sit inter cera et aquam mundetur et fiet et si placuit ut pulchrior adhuc
fiet simul aliquam iterum liquefiat et in vase aqua madido cuiuscumque forme placuit iterum re
ponatur quicquid in casta remansit abiciatur et ipsa in aqua calida lavetur et ad fu
mum ponatur et sit diu valde durabit

De omni utilitate apum

In apibus utilitas magna consistit si locum ydoneum habeant et prudenter ac
sollicite procurentur ita ex paucis brevi tempore multa examina fiunt nisi magis
pestis tempus eis obsistat nam in anno semel bis plerumque ter pariunt et examen
emittunt et sine magnis expensis ac labore tenentur licet non sint totaliter negligen
de ex quibus cum augmentum receperint vetustas quinque vel sex annorum que parte de
fecerint etate magnus precio quam multa habent cera vendere potes et nova fina
re Faciunt etiam ceram que maxime utilia est regibus et prelatis et quibuscumque personis
ut notum est omnibus que satis magno venditur precio et quod amplius est divinis cul
tibus honorem exhibet regi eterno Mel faciunt etiam in maxima quantitate
quod valde utile est tam ad cibum quam ad medicamina infinita Ad comparandum utilitatem
commendandam confert Varro duos fuisse milites in hispania fratres ex agro falisco
locupletatos quibus cum a patre relicta esset parva domuncula et agellus non
sane maior iugero uno et tota domum alvearia fecisse et ortum habuisse et
reliquum locum ac spacia tymo et citiso semine operuisse ac etiam apiastro
hos nunquam minus ut pro comune ducerent dena milia sextertia ex melle recipe
re solitos unum alt proximus nec tymo saciantur apes nec fronde capelle

Incipit liber Decimus de diversis ingeniis capiendi animalia fera Et primo ponitur prologus

Antiqui philosophi quorum intellectus a deo excelso illustratus est
et utilia sciendo studiose agnoverunt intelligentes omnia que sub
celo sunt ad utilitatem hominum esse creata subtili cogi
taverunt ingenio qualiter animalia aerea terrestria et aqua
tica que propter peccatum primi parentis homini nequaquam obediunt cape
re possent invenerunt multas cautelas quibus homines
usi sunt et sui successores infinita addiderunt
ingenia pluribus ignota que omnia que scire potero in scriptis
reducere intendo Primo tractans quibus modis capiuntur aves 2o bestie silvestres
3o pisces De avibus autem qualiter capiuntur cum avibus rapacibus domesticatis
cum retibus cum laqueis visco balistis arcubus et aliis quibusdam modis Et
de bestiis qualiter capiuntur cum bestiis domesticatis cum laqueis retibus foveis

tayolis et aliis modis De piscibus et quibus modis capiuntur cum rethibus
cistis hamo et aliis

De avibus rapacibus in genere

Providentes antiquitus videntes quasdam aves per aera volitantes alias cape
re cum labore meruerunt avium rapacium genera domesticare ut quas per se cape
re non poterant earum auxilio sibi quererent Et horum primus inventor dicitur fuisse rex Da
ncus qui primo intellexit naturam accipitrum et falconum et eos domesti
care ad predam instruere et ab egritudinibus liberare post quem alii multi fuerunt
qui plura rapacium avium scientie addiderunt

De accipitre

Accipiter est avis nota et eius quidem natura est ut vivat de raptu aliarum avium
et ideo solus et nunquam sociatus incedit quia in preda non cupit habere sodale
et quantum potest ad rapiendum prope terram volitat ne ab avibus quas capere intendit
videri possit Ab omnibus quidem insidiatur quibus instinctu nature cognoscitur et
cum eum videt que sentiunt garriunt fugiunt et se quantum possunt occultant huius avis
velocissimus volatus est in principio sui motus sed postea lentus est eius volatus et ideo
nisi statim rapiat ab avibus persequendo desistit et super aliquam arborem adeo in
dignatus se ponit quod vix ad dominum vult redire ¶ Inveniuntur etiam accipitres
in alpibus quibuscumque nidificare et meliores omnibus sunt ut fertur qui nascuntur
in alpe de brixia in sclavonia boni etiam nasci dicuntur qui nascuntur in alpibus
que sunt in confinibus Verone et Tridenti Ex ipsis quidam sunt parvi qui communi nomine
vocantur accipitres Et quidam magni qui vocantur astures sunt enim de genere
accipitrum sicut terciolus et ceteri eiusdem generis sunt et canis parvus et magnus et
idem in pluribus animalibus est videre Et accipitrum quidam sunt maiores et hii sunt
femine que sunt maioris vigoris et quidam sunt minores et vocantur muschetti et sunt
masculi qui pauce utilitatis existunt

De pulcritudine accipitrum et cognitione bonitatis ipsorum

Accipitrum pulchritudo cognoscitur si sunt magni corporis
parvum habentes caput pectus et spatulas grossas et amplas tibias grossas
pedes magnos et expansos et pennarum colorem nigrum Et bonitas quidem
cognoscitur quia de nido exceptus melior est et a duo iuvo fugere consuevit et
hic vocatur nidaxius vel de nido ingressus de ramo in ramum ire sciat
qui ramarius vocatur et optimus esse consuevit Secundi meriti est ille qui postquam
de nido volat captus fuit antequam pennas in feritate mutaret qui sorus vocatur
Et qui post tale tempus captus fuit raro consuevit cum hominibus vivere vel morari si tamen
permaneat bonus est quia in feritate fuit solitus aucupare et quanto amosior videtur
et audacior per effectum et meliorum morum tanto ab expertis melior iudicatur

Qualiter accipitres nutriuntur domesticantur et instruuntur et qualiter capiant aves et qualiter mutantur

Nutriuntur autem nidaxii et ramarii bonis avibus et carnibus
pluries in die paulatim in hora ut dominum suum magis diligant Possunt etiam eis dari
ova in parapsidibus fricta et agitata et in aqua fervente proiecta et
postea cum digitis simul constricta ¶ Quod fit in soris a principio sed cum optime privati
et domestici facti sunt semel tantum sunt in die pascendi postquam tamen cum digestione
compleverit et non antequam quod per gorgiam vacuatam cognoscitur ab expertis Et si cibus
de gorga usque ad diem sequentem non descenderit tamen sine cibo dimittatur
quousque probus in die cibari sciverit si cibum inveneris descendisse de gorga et
quotiens quod melius cibari sciverit potius nisi melius eodem die vel sequenti aucu
patum accedere quia tunc accipiter famelicus esse oportet ut avidius predam petat
et facilius ad dominum revertatur ¶ Domesticantur autem si plurimum teneantur in manu
et maxime in aurora tempestive et inter multitudinem hominum et in rumore mole
dinorum et fabrorum et similium ¶ Instruuntur autem nidaxii et ramarii ita certi sunt

M
liber

in feritate instructilis non. Cibetur hora nona bono cibo et sequenti die teneatur
in loco valde obscuro usque ad nonam deinde accipiatur et portetur ad locum vena
tionis et non dimittatur primo ad aregazas vel gazas necnon ad perdices quia
minus sunt fortes et si eas non potest capere debilitatur eius audacia sed dimit
tatur qualeas turdos et merulos et similibus. Et si vis ut gazas capiat
habeas unam captam et incidas pennas ei de alis auferas et quidam in aliquo
absconsus ante conspectum ancipitris eam proiciat et ei ancipiter dimittatur.
Capiunt autem qualeas et perdices aregazas et glandiras seu gazas et
multas alias aves ut merulos turdos passeres et huius similes. Mutantur
non quolibet anno una ponuntur de mense martii vel aprilis in gabia magna
spaciosa ad hoc facta et posita ad solem in loco calido velut inter muros plage
meridionalis expositos et complentur mutacione pennarum eius in principio augusti et in
aliquibus in medio et in quibusdam in fine et in quibusdam non complentur omnino et ad hoc ut
sibi bene pascantur bonis carnibus et precipue avium et murium ut bene impinguentur tunc
enim optime mutant. Et quidam dicunt ad hoc valere cibum scorpionum et bissarum et testu
dinum et lacertarum. Et aliqui considerant depilant eos ut nove penne nascantur
velocius sed hoc modo multi iam sunt destructi.

De industriis aucupiorum et doctrina ancipitrum ut a domino non recedat

Nutriat dominus ancipitrem
nec aliquo modo ledat eum sed cum viderit eum iratum et nolentem stare super manum
vel perticam suaviter tangat eum et ipsum elevet si pendet et quantum considerat mores
et voluntatem eius et in omnibus eius voluntatem sequatur et si in manu eum cibet
nec sibi in aliquo contradicat quoniam cum ancipiter est valde indignans. Nec preda
cum meruit aucupatum non emittat ipsum nisi videt eum bene appetere predam et
maxime ad aregazas et gazas et glandaras nec eum minus a remotis dimit
tat quia cum non potest attingere aves sepe indignatus recedit et aliquando in arborem
ascendit nec ad dominum vult redire. Item non fatiget dominus ancipitrem ultra modum
nec sit tam cuidus [?] ut diu qualear [?] et aliarum avium huius quod eum destruat
vel recassa [?] faciat sed eum eas recipit quas viderit ancipitrem libenter appetere sit
contentus et ex ipsa preda eum cibet ut sibi sua venatio sentiat profuisse et iterum
in amore venandi.

De egritudinibus ancipitrum et de ipsorum curis

Accidit ancipitri ut calefiat ultra naturam et complexionem suam intantum quod ut
febricitet et tunc erit tactu calidus et videbitur tristis quod quandoque evenit
ex solis spiritibus inflamatis ex nimio labore vel alio accidente. Et quandoque ex humori
bus putrefactis in aliqua parte corporis eius et tunc si macer est parum et sepe cibetur
ex carnibus pullorum et pipionum avium a passeribus tamen tunc abstinere melius est
quam multum calidos complexionis existunt et dentur carnes dentur sibi in rebus natu
raliter frigidis involute ut in seminibus cucurbitarum et cucumerorum tritis aliquando in mucila
gine psilii et similium vel paululum coquantur in sirupo violato et similibus et sibi
dentur et ponatur in loco frigido et obscuro super perticam pannis lineis involuta
in succis frigidis plerumque infusis. Et quandoque infrigidatur et digerere cibum non potest
et tunc similiter est tristis et tactu frigidus et color oculorum mutatur ad palliditatem
tem et discoloracionem et tunc teneatur in loco calido et suaviter in manu teneatur
et portetur et paululum quandoque ad volandum incitetur et dentur sibi carnes avium
et precipue passerum et pullorum masculorum et pipionum cocte aliquantulum in
rebus calidis velud in vino vel aqua in qua sit salvia vel menta vel maiorana
vel pulegium et similia et involvantur in melle vel pulvere seminum feniculorum et
anisorum et cimini ita tamen quod nichil omnino sibi detur nisi prius omnis cibus de
eius gorga descenderit et si macer est plus et sepius cibetur si pinguis minus

et raucus. In utroque tamen casu separate cibandus est donec fuerit liberatus. Et si insolitus digerit cibum scilicet cum dio vomuerit dicitur cyptus qui accipias cor rane et liga cum eo uno filo et funge cum una penna ungulam eius et postea trahas filum et sic pastum eiciet. Item accidunt ei scorpiones et tunc unge partem eius vel pannum et eam involutum cum succo marrubii vel absinthii et sic dimittatur ad solem de mane usque ad 3a. Item accidit ei quandoque lubricum et tunc da sibi super pastum succum foliorum persici cum pulvere santonici et liberabitur. Et quandoque patitur guttam in articulo ale aut coxe et tunc minue de eius sanguine aperiendo modicum venam que sub ala aut sub coxa existit cum ea patitur. Item accidit eis podagra que provenit ex descensu humorum guttarum in nodis pedum et digitorum et tunc curatur cum lacte herbe que lactariola vocatur ungendo cum eo pedes et ungendo ex eo pannum lineum et ipsum ponendo super partem super quam teneatur accipiter donec erit rupta podagra et tunc auferatur pannus et ex sepo ungatur podagra donec fuerit liberatus.

De astore

Astores sunt de numero accipitrum sicut in tractatu accipitrum dictum est et cognitio pulcritudinis et bonitatis eorum est sicut cognitio accipitrum et nascuntur in alpibus et nemoribus et domesticantur et instruuntur et nutriuntur sicut accipitres. Capiunt autem perdices coturnices fasianos et aghirones et multas alias aves scilicet anatas anseres cornices et quasi omnes aves quibus mittuntur et cuniculos et lepores parvos et magnos licet eos sine auxilio canum retinere non possunt. Feriunt etiam capriolos parvos et eos impediunt adeo quod canes eos capere possunt. Infirmantur ut accipitres et eedem egritudines eis accidunt propter et eodem modo curantur. Sunt enim fortiores sunt nec et ideo non de facili infirmantur et moriuntur et non requirunt in eis tantam diligentiam et sic facile recedunt a dominis.

De falconibus

Falco est avis que de raptu vivit et solus incedit ad predam sicut de volantibus rapax propter tamen in accipitre assignatum. Hec autem mirabiliter volat et pruo modo et in fine quasi sursum rotando ascendit in finem infinitum fugiens et ubi videt anatem anserem aut gruem sicut sagitta transiens alis ad avem cum ungue posteriori laterandam descendit. Et si eam non tetigit prosequitur fugientem et sepe cum ave in fuga quasi non potest adeo irascitur quod eam quasi per ipsam quodam furore volitans a domino minimum elongatur adeo quod non redit ad ipsum. Hec autem avis valde animosa est et nobilissimi generis. Falcones primo dicuntur vel sic de monte gelboe qui est in partibus Babilonie et inde venerunt in ad palum nidum deinde sparsi sunt per quosdam alios montes arduos in quibus inveniuntur.

De diversitate falconum

Falconum quedam sunt magni qui falcones hoc nomine dicuntur. Et quidam parvi qui vocantur pesuli. Ex magnis quidam sunt nigri quidam respectum albi et quidam rubei ex toto predictorum inter genati videlicet cum terzolis unumquodque predictum species sua cum alia permisceret. Et huius omnes falcones sunt femine et eorum mares terzoli sunt tercelli vocantur sic dicti quia sicut tres in nido nascuntur scilicet due femine et tercius masculus et propterea tercellus vocatur qui non sunt tante virtutis sicut femine et sunt valde minores quam ipse.

De pulcritudine et nobilitate falconum

Pulcritudo et nobilitas falconum cognoscitur si habet caput rotundum et summitatem capitis planam et rostrum curvum et grossum et curtum et spatulas amplas pennas alarum subtiles coxas longas et tibias curtas et grossas pedes lividos sparsos et magnos et qui talis est ut plurimum est bonus licet quidam satis difformes sepe optimi sunt inventi. Ideo falconum bonitas et audacia solo experimento perfecte cognosci potest

Liber

Deumptu eorum bonitate et desiderium capiendi aves multum auget ingrorum
sue industria et eorum a bono proposito sepe revocat imperitia eorundem
Non sunt Qualiter nutriunt domesticant et instruunt et nutriuntur
tenendi sup ligno sz plus sup petra rotunda aquarum longa super ea enim
magis delectant instinctu nature et consuetudinis eorum Cum ex eis primi sunt
virgina vel pullina carne nutriuntur precipue Cum aves cape incepit da sibi
de prima qua capiet quantum voluit Idem facias de 2a et 3a ut ex hoc ad rap
tum animum et ad obediendum domino animetur Albumen ovi in antea stinge cum tu vis quod
alias aves capiat hoc modo scorticata galliam et fac tria purgatoria et da
ei madefacta in aqua et pone eum in loco obscuro et dimitte usque ad auroram diei
postea calefac eum ad ignem et vade aucupatum et non fatiges eum ultra quam vult
velit sz plus quantum ipse vult et aude desiderat mittatur ad aves sic enim tecum
libenter manebit et quocumque ierit ad te curabit redire Cum inveneris falcone
tum audacem et cum intenso desiderio aves cape diligenter considera statum eius
in macie ac pinguedine et in quo statu eum inveneris eodem retinere curabis Nam quidam
falcones melius se gerunt cum sunt pingues plures aut et fere omnes in statu medio
ponuntur Aliqui licet pauci cum fuerint maiores et hunc gradum tribua ut plu
rimum excedunt et cum primo mittuntur ad aves ad minores primo mittantur deinde
ad mediocres ultimo ad maiores Si enim primo mitterentur ad magnas et
superarentur ab eis deficiente adhuc potentia et industria quam usu acquirit in
capiendo albumen in antea magis et mediocres formidarent sicque difficulter ... resu
merent audaciam sibi innatam quam imperitia sui doctoris amiserunt Phisicum
est quod falconem ad audaciam acquirendam si cum tenes iuxtum in manu et des
eis carnes pulline hoc 3a coxa una deinde pone ante ipsum aqua in qua balnietur
postea ponitur ad solem ut siccetur deinde ponitur in loco obscuro absque usque ad ves
peras dimittatur deinde teneatur in manu usque fere ad primum sompnum postea
lumine lucerne vel candele coram eo per totam teneatur nocte et cum matutina venerit
hora subinfertur cum vino et teneatur ad ignem In aurora non diei aucupatum por
tetur et si capiat quantum vult de preda sua libere Si non non capiat detur sibi ala
una et media coxa galline et in loco ponatur obscuro Circa medium februarii
tuum falconem in muta pones et de carnibus calidis cum cibabis usque ad mense
primum postea pones ante ipsum concham aque puro tu da sibi comedere et si vi
deris quod non mutat unge carnes quam sibi tribuis de re cocta et melle quod si
adhuc non mutat accipe ranam et fac pulverem et sup carnes pone et
mutabit et tunc ne ipsum de muta tollas antequam complete fuerint penne eius
et cum de muta acceperis eum ad calorem non teneas sz plurimum eum in manu tene
nec postea usque ad xv dies cum eo occupatum accedas Capiunt autem anates
anseres aghirones grues et starnas et multas alias aves Sic fertur quod si
comedunt sanguinem aghironis de desiderium capiendi grues amittunt Si
eius carnes plus sine sanguine comedunt hoc vicium incurrere non creduntur

De egritudinibus que falconibus accidunt

Accidunt falconibus
A omnes egritudines que superius accidere accipitribus dixi et easdem signa et cure
quia omnium volatilium rapacium fere eadem est natura et ideo de hiis hic tractare non expedit
Unum tamen cognoscas quod falcones sunt fortioris nature quam accipitres et non sic fa
cile infirmantur et moriuntur si comedunt antequam cibus de gorga descenderit
Quidam insuper falconarii multos modos regendi falcones narrant et alias
egritudines eis accidere aliasque curas necessarias esse ex quibus forsan aliquae vere sunt quas per
multas experientias approbatur sz multa ex hiis que dicunt vere carent et sunt penitus

apparentia quam experientia Ideoque si quid hic desunt de cura falconum et avium rapa-
cium per viros expertos non semel sed pluries longo tempore suppleatur De ysmerlis
Ysmerli sunt de genere et natura falconum et sunt quasi falconcelli parvuli quod apparet
per formam corporis et colorem pennarum quorum aucupatio potius voluptatis
quam utilitatis existit Capiunt autem precipue alaudas et tanti desiderii et animosita-
tis sunt ad eas capiendas quod plerumque persecuti sunt eas in villis usque in clibanum
ardentem et puteum et sub mantellis hominum De ipsorum autem doctrina et cura plura
non dico quia per superiora satis sciri potest

Girfalcus est avis rapax maior quam falco et est magne virtutis et potentie
mirabilisque audacie adeo ut inventi sunt aliqui audacie tante aquilas
insultasse Capiunt autem omnes aves quantumcumque magnas et sunt fere de natura falconum
et ideo falconum doctrina satis sufficit ad nutriendos et instruendos girfalcos
Aquila est similiter avis de rapto vivens que De girfalcis
propter fortitudinem et audaciam suam vocata est rex avium nam omnes aves eam
timent sed ipsa nullas Diverse sunt species aquilarum Quedam enim sunt valde magne
quedam mediocres quedam parve Et iterum quedam sunt nobiliores non appetentes
nisi volatilia et animalia terrestria viventia Et aliqua quedam ignobiles et de-
generes que appetunt non solum carnes vivas sed etiam mortuas et pisces mortuos
et descendunt super cadavera iumentorum et similium et tales declinant ad naturam
et ignobilitatem milvorum Aquile domesticantur ab hominibus vix que parve de
nido extracte fuerint sed eas que diu in feritate steterunt non est tutum domesti-
care velle quia facile propter suam audaciam et potentiam quandoque ledunt in facie vel
alibi instructorem et domesticantur ut hominibus capiunt quaslibet aves magnas sed pa-
rve ut capiant lepores et cuniculos et capreolos cum auxilio canum Et quia aquila
venatum portat debet esse fortis alioquin ipsius pondus sustinere non posset et
statim dum videt canes invenisse pasturam aquila consueta et instructa di-
mitti debet que statim super canes volabit et cum leporem viderit subito descendet
et capiet eam Nutriuntur autem ex omnibus carnibus et non de facili infirmantur
sed cum leporem ceperit pascatur ex ea pluribus vicibus ut eas postmodum libentius
persequatur Qui modo nidum aquile scitur unum ex pullis eius accipiat et
cum accipiunt timore aquile sint armati et precipue in eorum capitibus et cum
pullum habuerit ad unum parvum palum cum aliquo loco ligabis hic nutriendus
venientque pater et mater deferentes eidem lepores et cuniculos sicut in partibus
aliis et gallinas et anseres que accipere potest et hic fuerunt iam et quandoque gattas et
quandoque bissas et in districtu iam detulerunt filio gallinas et cum quibus
pulli existentibus inter pennas matris quam sine ulla lesione et nutriti fuerunt
Gufonus et gufonetta sunt eiusdem nature De gufono et gufonetta
Gufoni sunt animalia nocturna potius quam diurna quia eorum oculi de nocte vident
melius quam de die Cum enim deformia sint et raro ab aliis animalibus videantur
mirantur aves in visione ipsorum et ad eas videndas appetunt quia animalia tam brutalia
quam rationalia in rebus novis insolitis precipue delectantur Homines igitur retinentes alias
volucres et involantes gufonos et gufonetas et eas cum aviditate plurima intueri
excogitaverunt ingenia quibus eas capiunt aves que ad gufonum et gufonetam li-
bentius appropinquant non quod nutriunt eas ut ipse aves capiant sed ut mediantibus
ipsis cum visis a retibus sibi queratur Vivunt autem et quibuslibet carnibus et pri-
cipue de muribus et noctuis et cum cibate fuerint appetentes remanent duobus
tribus et quatuor diebus Et gufonus usque ad octo non ledit et femine meliores sunt
masculis sicut de volatilibus rapacibus Et gufonetta quidem melius tenetur in aque columbario

vel aliquo loco et similiter quam alibi et si fuerit domesticata fuerit optime capiet mures
in domibus existentes. Comedunt autem lactas et ranas et omnia carnem habentia.

Qualiter aves cum rethibus capiuntur

Aves cum rethibus pluribus
capiuntur modis. Et uno quidem modo capiuntur ad panteram qua capiuntur ana-
tes et modus quidem est ut iuxta aquam paludem facias foveam .xx. vel .xxx. bra-
chia longam et .x. vel .xii. brachia latam vel etiam maiorem si voles et tantum con-
cavam quod unam spannam aque habeat et sit a duobus capitibus longius acuta. In uno
angulo sit quoddam fossatum et in alio angulo longe sit casella. Circa foveam
sint undique spacia plana quanta est trium latitudo. Deinde fiat sepes circumquaque
ne lupi aut vulpes vel alia animalia nociva intrare possint et aves in eo loco existen-
tes fugare. In predicta fovea .xii. vel .xvi. anates domestice die noctu-
que morentur in hyeme et inlicta in bona quantitate proiciatur in aqua. Propter domesti-
cas et silvestres fiunt que domestice silvestribus similes in colore pennarum. Circa
foveam iuxta ripas figentur pali quatuor per circuitum qui rethia elevant et pali rethia-
rum figantur et spacia pervariata(?) et super ipsam cordam palorum predictorum totum
colligatur rethe et tamen ipsum quam staghie sive baculi qui rethe elevant optime
cooperiantur. Sunt quidem rethia duo magna in utroque capite giuncta sibi rethia aroli
giungunt que quidam coopertorium vocant quod cum elevantur sibi in altum iunguntur ad
modum culminis domus paleate. Et modus quidem elevandi eas est quod iuxta ripa tyrocel(?)-
lum est furca cum pertica in cuius capite subtili est rethiarum funis annexus. In gros-
so vero est cista magna et fortis ex terra repleta que suo pondere cum voles ad modum
machine rethia elevabit. Hic confluet multitudo anatum in nocte per aerem vola-
tum cum domestice vociferabunt. Cumque in multa quantitate descenderint rethia ele-
vabis et cum pertica levius percutiendo rethia omnes silvestres in cuculum re-
thiis quod est in predicto fossato extensum expelles et domestice que non timent re-
manebunt in panteria. Deinde aperies caput cuculi et facile cum dentibus in ca-
pite anates occides sicque una hora quandoque mille capiuntur. ¶ Est et aliud inge-
nium quo capiuntur grues cigni starne et anseres quod est tale. In ripis flumi-
num ab utraque parte infigitur arbor altissima vel due sibi iuncte ut longior sit
arbor habetque per totum caviculas per ascensum in summitate rotellam in qua ponitur
funis rethis cuius longitudo est secundum fluminis latitudinem et arborum distan-
tiam ut eius latitudo est ut superius elevata usque ad medias dependeat arbo-
res. Deinde homines usque a remotis veniant per glareas fluminis omnes volucres
quas invenerint expellentes que volantes a splendore aque non discedent donec
in rethe inciderint et tunc declinetur rethe cum funibus suis et
volucres capiantur. Et modus iste locum non habet nisi ubi cum tempus fuit nubilosum
et aer obscurus aliquin aves elevate facile a flumine devitarent. ¶ Est
aliud ingenium quo capiuntur anseres et starne quod est tale. Tempore hyemis cum ex ge-
lu et sole pulvis est in campis segetum tenditur in segete vel sulco rethe unum
longum per .xl. brachia vel .l. circa et latum circa quatuor brachia per tres tamen in vespere
capere cupis vel in sero cum vis in mane habere. Est autem hoc sic. Unum pertici habens
stagias elevantes longas secundum dimidiam latitudinem rethis et tenditur cum
duabus braghettis ut parietes se disponunt ut per se elevet violenter quare homo
ipsum rethe per se elevare non posset. Cumque totum rethe in terra firmatum fuerit
totam super cordam colligitur et tamen ipsum quam stagie et braghette et funis tenens
coopertus ex pulvere terre vel herba sicque in uno fossato vel alio angulo re-
moto loco coopertus ubi latitet homo qui rethe levare debet. In rethis loco
sint duo vel plures anseres domestici silvestribus similes duobus paliculis alli-

gati et duo silvestres sub stornellis ut illuc silvestres confidentius veniant Cum silvestres
descenderint in aquam parte agri ex opposito vadat socius cum capello in capite et
ligone vel alia re in manu loquitur aliquid et laborare videatur aliquando fugerent
sicque confidantius et caute perducit eas ad locum rethis quod facile fiet per universum aquam
quantumcunque magnum si hoc facere caute scies Cumque in rethe videris eas confidenter
loquentes sociosque dicas ut rethe trahat Verum quia hec avis cautissima est oportet te omnis
candore in mane ad locum rethis accedas quia statim perpenderet de rore vel
pruina pedibus suis mota et fugeret Et iam cum tendis in sero statim ibi
stellones pone et per totam noctem dimitte sicque cum capere vis in sero non est necessaria hec
cautela Item est aliud ingenium capiendi anitres iuxta aquam ubi sabulum et
est rethe sive pedo sive est parvum et satis spissum et eodem modo tenditur et sabulo cooperitur
et locus custodis est ex aqua re deinde sabulo coopertus ut parvum habeat foramen
unum unde possit et caveat ne per foramen flatum emittat cum in loco sint aves
hic non sunt stellones necessarii sed per totam hyemem ponuntur ibi milica et minucia ut
assuescant aves locum frequentare Cum autem ibi stare assueverint tendas rethe
potius quam oportune locum custodire atque viam introitus longam cavare et melegariis
et sabulo desuper cooperire Item rethe vel sile spissius tenditur potest optime in
areis vel aliis locis ad capiendum columbas perdices cornices glandarias are-
gazas lodulas et omnes aves parvas que escam granorum accipiant et potius cum
escam facere quod ibi venire ac stare assuescant et postea rethe tendere et locum vel
paleis operire Et hoc ingenium potest habere locum tempore nivium et quolibet alio tempore
Et erit esca convenientior spelta faba milica lolium et semina uvarum et similia ut
frumentum motum et cicercula vel faxioli et cum eodem rethe sine esca poterunt
capi aves in estate maxime tempore magne siccitatis tetenderis iuxta aquas Item
est aliud ingenium quo capiuntur cum rethibus aves diversa genera et proprie columbe
et turtures et quedam alie mediocris magnitudinis aves et fere omnes anicule
parve falcones etc et accipitres et omnes fere aves rapaces Modus autem est
quod duo rethia satis longa et lata omnibus fere gentibus nota que vulgariter vocantur
pietes tenduntur in pratis vinis et agris et iuxta aquas et remote fere abinvicem
ut est latitudo ambarum quilibet quibus duos habet baculos eas elevantes cum trahuntur
funibus certis quorum longitudo secundum latitudinem rethiarum existit et unum caput
cuiuslibet cum uno palo in terra firmatur et in uno capite habent unum funem totum
qui ad quendam palum etc qui est in terra defixum adnectitur ab alio capite aliud
habent funem qui ad unum longius coniungitur qui usque ad locum aucupatoris qui
cuiusdam ramis circundatus protenditur Debent autem rethia pro columbis et magnis
avibus sunt rara et fortia pro parvis subtilia atque spissa Predicta rethia cum stant
fere affixa iacent in terra elongata abinvicem et cum funibus trahuntur elevantur et
coniunctim flectuntur ac operiunt omnes aves venientes ad locum qui erat vacuus
inter utrumque in hoc spatio vacuo tenentur columbe et turtures quorum excecati
vel habentes palpebras super oculos ne aliquid videant cum filo ligatas vel stant
ibi aves excorticate aliquo stramine replete habentes caput integrum et ungula
loco communi qua stant vere ut videantur vive Pro parvis avibus ponitur
ibi civetta ad quam videndam libenter veniunt vel tenentur ibi anicule parvo
filo ligate ad quas alie parve accedunt Accipitres etc et falcones etiam ad ca-
piendum descendunt Aucupator autem [illegible] expectare debet quod aliqua aves
accedentes se in terra deponat sicque tunc apte sunt trahere funem debet et aves volantes
ad terram [illegible] capere Est et aliud genus rethis quo animalia multa
genera capiuntur maxime cum terra est nive cooperta quod vulgo vocatur arolus

qui ex duobus rethibus non multum magnis sed spissis et fortibus constat que in quolibet capite coniunguntur et in terra affiguntur distantes in partibus habentes quatuor breves baculos quibus elevantur in altum vel flectuntur ad terram cum funis trahitur sed permanent elevati et sibi coniuncti cum rethibus desuper ad modum tugurii hoc rethe cum omnibus baculis et funibus cooperitur [illegible] aristarum vel paleis et in spacio intermedio tenentur columbe et cetera cibaria que ambobus que venire sperantur sunt precipue grata. Cum autem antipator perviderit ibi esse avium multitudinem latenter intret domunculam valde clausam que ibi debet esse proxima et subito trahat funem et fortiter ad unum palum in domuncula positum annectat et aves capiat hoc ingenio capiuntur facile milvi et aquile cetereque aves super cadavera descendentes si cadaveris totum vel pars ponatur in medio rethis. Item eo capiuntur vulpes si gallina nocte ponatur in medio sub rethe huiusmodi pro ipsis et aquilis fortius esse debet. Sunt et alia rethia que vocantur aranee valde subtilia ut in aere facile non videantur quibus capiuntur multe avicule cum ponuntur erecta in aere duabus perticellis annexa in locis per que avicule consueverunt venire. Item accipitres huiusmodi facile capiuntur silvestres et falcones cum est columba erecta retentum et [illegible] cetere aves rapaces. Sed harum duo sunt genera nam quedam aranea est simplex et [illegible] adeo leviter aptatur quod cum tangitur cadit avemque involvit. Item est alia aranea triplicata ex tribus composita quarum media est spissa et plurimum lata exteriora duo sunt valde rara ac adeo stricta quod cum sunt ad capiendum elevata ac perticis stantibus fortiter annexa stant extense media que mollis et lapsa que super funiculum superiorem elevatur et cum avis venit transvolat ambo rethia rara et in media spissa involvitur et cum ea includitur in sacculo quodam pendet. Sunt et alia rethia quibus capiuntur perdices que sunt longa et stricta in medio quandam caudam ad modum sacculi longam habentia hoc modo antipator qui die venatur pannum rubeum cum virgulis ad clipei modum formatum ante se portat et per agrum pergens foraminibus duobus inspicit et perdices inquirit cum eas viderit circa ipsas rethia tendit quibusdam palis ad funes rethium annexis et caudam rethibus aptam extendit. Postea ante se retinens clipeum versus perdices quibus extensis se perdicibus appropinquat et in caudam rethium paulatim impellit non solum timore sed etiam pedibus si opus erit. Qui autem nocte venatur in sero locum inquirit ubi nocte morantur et cum aer nimie obscuritatis supervenerit ad eundem locum cum igne revertitur. Est autem ignis in vase sic formato quod nec ipse videtur et apte videt spacia vicina ante se et per unum agri sulcum attendit et palum [illegible] et locum in quo perdices relinquit ac cum eas viderit ipsas operit cum rethe quod habet aptum in capite pertice formatum ad modum huic negotio opportunum vel si habet rethe sufficiens ut cum tendere et ipsas et impellere ac capere valeat. Est aliud rethe quod experimentorum a vulgo vocatur satis ingenium quo capiuntur perdices et coturnices et fasiani et quedam alie aves cum auxilio catuli ad hoc instructi qui aves inquirit quas cum viderit stat nec ad eas progreditur ut expellat sed antipatorem dominum suum retro respicit et caudam movet [illegible] ipse antipator cognoscit aves esse paululum ante canem et tunc ipse et socius rethe trahunt et aves et catulum operiunt et sic eas accipiunt. Est et aliud rethe parvum quod in capite pertice paratum vel aptum existit quo unus solus utitur et cum ipso aves operit ante canem pro domo inventas. Item hoc eodem reticulo utitur antipator ad qualeas solas cum qualiatorio cuius sonus est per omnia similis voci qualee generis feminini ad quem ardenter attendunt masculi prope ipsum quos tunc operit atque capit

Qualiter aves laq laqueis capiuntur

Fit laqueus quo facile capiuntur aves que de rapacibus sunt hoc modo. In
loco ubi propter morantur aves rapaces vel quo transeunt, infigitur fortis ab utroque
capite articulus valde plicatus propter quem ab una parte firmatur virgula in cuius
scissura muris cauda infigitur vel ad quam frustum mortue carnis adnectitur
seu rana et ab alia parte pertica fortis in terra dimittitur sicut in capite laqueum
et quandam parvam cordulam cum uno seghecto quo pertica firmatur ad articuli et
ad parvam incisuram que fit in capite virgule mus tenetur et laqueus circa murem
extenditur et cum avis murem vel aliud rapere ut expetit tangit pertica dissolvitur
ab articulo ac superius elevatur cum que rapuit quam pedibus vinculatur. Item fiunt
laquei multi de pilis caude caballi vel in uno funiculo eiusdem materie texti qui
tenduntur in sulcis frumenti funiculo a terra elevato ultra altitudinem avis pa-
rum declinis laqueis et apertis ut avis transiens capite immisso capiatur collo
et hoc modo capiuntur perdices in agris et quales ac fasianum in semitibus ne-
morum per quos transeunt. Aves etiam aquatiles eodem capiuntur modo cum tamen iuxta aquas ubi
transeunt laquei tales tenduntur. Columbe etiam et alie aves multe capiuntur ex eis
cum incubant vel pullos habent si etiam in nidum circa tenduntur. Item in fabis ac faseo-
colis seminatis capiuntur columbe ac turtures parvis laqueis qui vulgariter
dicuntur scalelle. Horum autem laqueorum modus est quod in capitibus parvi baculi vel
melegarii longitudine unius semissis infiguntur due subtilissime virgule
altitudinis spanne unius et in medio figitur quedam spina duorum vel trium
digitorum in longitudine longa scalella appodiatur ad ripam sulci ubi aqua
sit in ripa gravitate tamen quod spina ~~vacat~~ iaceat in terra in fovea et virgule
sint superius elevate, iuxta eam ponatur laqueus cum parvulo palo terre affixus qui
leviter aptius admoveatur virgulis et teneatur ab eis et in spina infigatur faseo-
lus vel faba vel solum unum granum quod avis rostro capiet ac caput ele-
vans super collum laqueum trahet explicata scalella cum virgulis sentiens territa
caput elevabit et collum et laqueo capietur. **Qualiter aves capiuntur visco**

Aves capiuntur visco multis modis. Primo modo quod invescantur virgule subtilissime
iuncorum vel ulmorum ubi viti desunt. Virgule quidem fiant breves vel
longe respectu habito ad parvitatem vel magnitudinem avium capiendarum
ab ipsis. Sed primo debet viscus preparari ut sit bene tenax hoc modo lavetur bene cum aqua
tepida calida apprehendendo ipsum manibus balneatis et a busculis mundando deinde
admisceatur et modicum olei olivarum ut non sit adeo durus quod penne avium in-
viscari non possint quo facto virgule involvantur taliter quod unaqueque virgula sit
undique involuta in duabus vel tribus partibus eius tria per se in visco remane-
at que tractari manibus possit. Et si tempus sit adeo frigidum quod congelet viscus
tepefiet cum oleo minimum. Hee virgule prius invescate infiguntur leviter in virgis
palmonum qui sunt pertice magne ramis viridibus arborum et precipue quer-
cuum fasciate habentes in capite superiori quatuor aut quinque virgas parum elevatas
in quibus affiguntur parvissime virgule invescate ac ipse palmonus cum fuerit
virgulis invescatis coopertus infigitur in terra fraucola facta in terram ut stet ad formam
arboris recte. Item etiam ipsum infiguntur rami arborum ad quos appenduntur
cavee in quibus sunt multe et diverse avicule seghaltem que cantant et volitan-
tes per aerem vocant que vocate se ponunt super dicto palmone invescato et capte
in terram corruunt. Item cum magnis virgulis invescatis capiuntur multe magne
aves et precipue corvi atque cornices cum auxilio gufi hoc modo. In locis
ubi solite sunt transire convenerunt insidet in ramul arbor aliqua que
ab aliis arboribus multum distet sed aliquem ramum frondibus nudati relin-
quuntur in ea vel alique ponuntur pertice super eam. In hiis infiguntur leviter virgule

magne vel parve ac gruinus in terra ponitur in loco paululum eminenti ut melius ab
avibus volatilibus videatur quem cum aves viderint volitant circa ipsum et volantes
fessi super arborem invisciatam descendunt atque in terram ruunt quas aucupator
prope latens persequitur ut eas occidat nam si manibus capere vellet lederetur ab ipsis
¶ Item visco capiuntur accipitres falcones ceterique aves rapaces nam in terra due
vel tres virgule invisciate modicum distantes ac versus se ipsas plicate in medio quarum
ligatur avis aliqua ut columba vel pullus vel caro alicuius ut milvus et
quibusdam aliis avibus rapacibus qui talia petunt ad quam cum aves venerint ca-
piuntur ¶ Item capiuntur visco passeres et cetere aves parve vel magne si virgule invis-
ciate ponantur in locis in quibus cibantur vel ubi stare consueverint ¶ Item capiuntur
cordulis seu funiculis invisciatis regaibuli cum ad ficus veniunt vel ad uvas
et cetere aves que arborum fructus furantur si prope funiculi suspendantur apud
ficus vel alios maturos fructus ad quos venire assueverunt ¶ Item funiculis
longis invisciatis capiuntur sturni qui valde gregatim volant cum habetur aliquis stur-
nus ad cuius pedem ligatur funiculus invisciatus et in manu tenetur et dimittitur
cum congregatio sturnorum prope videtur tunc enim cum funiculo dimissus ad congregationem
accedit et cum ipsis stricte volitat multique tangentes funiculum invisciantur
et ad terram simul cum eo ruunt ¶ Item visco capiuntur anates cetereque aves aquatice cum
ex eo involvitur funis longus ex paleis quibus scorza fuit composita et ponitur
precipue sero in lacu vel alio loco ubi dicte aves morari consueverint nam aves
per aquam natantes in nocte incidunt in funem super aquam extensum et capiuntur
et sequenti mane capte inveniuntur Sed oportet quod huiusmodi viscus sit sic temperatus quod
se ab aqua defendat.

Qualiter aves capiuntur balistis

Qualiter aves capiuntur cum balistis et arcubus notum est omnibus qui sagittant
ubicumque sint in terra vel arboribus sed in hiis observande sunt quedam cautele
non omnibus note ¶ Quarum una est quod balistarius qui vult anseres vel alias magnas
sagittare aves debet habere bifurcatas sagittas in parte anteriori undique acutas quod
alam quam tanget aut collum incidat nam sola perforacio grossitudine sagitte vel obtusio
non lederet avem in tantum quod remaneret ibidem sed vulnerata recederet licet ex vulnere
finaliter alibi moreretur ¶ Item debet intuitum cum sagittat dirigere non ad extra vagan-
tes sed ad unam que sit in medio duarum vel plurium ut si contingat sagittam ultra vel
citra progredi quod plerumque contingit primam vel ultimam feriat vel manum sagittet
¶ Item qui vult in arbore sagittare columbas pulzones que sunt sagitte in capite
grosse debet habere parvi ponderis et cum vult ad avem sagittam emittere debet cum pe-
de signare locum ubi est et notare locum in quo est columba aut alia avis et tunc
sagittam emittat si potuerit licet quod habere intendit vel sepe sagittam invenire non potest
sed eam potest facile invenire si ad eundem locum vadat ubi erat cum sagittam emisit
et per eundem locum aliam eiusdem ponderis sagittam emittat et per se vel per alium vi-
deat ubi cadit ubique valde proxime inveniet primam quam non potuit invenire
Item si cum balista vel arcu sagittat debet manum sinistram tenere firmissimam si vult
rectissime sagittare et est necesse quod habeat balistam vel arcum optimam et sagittas
rectissimas si recte voluerit sagittare ¶ Cum autem arcum balotarium exercet debet
balottas habere equalis ponderis et bene rotundas ¶ Item capiuntur aliis quibusdam
modis ¶ Uno modo ad brenexillum cum civetta quo parve capiuntur avicule qui
omnibus fere notus est ¶ Sed est sciendum quod hoc modo capi possunt non solum cum civetta
sed etiam cum uno capite catte nam et ad ipsum avicule veniunt ¶ Item non solum cum
brenexello qui ex duabus virgulis constat verum etiam cum una nuda virgula
invisciata ¶ Item non solum ad vides sepes ut communiter fit verum etiam in quacumque parte vie
vel agri si aucupator super se deferat leve instrumentum ex minutis frondibusque

constructum quod valet occultari nec est necesse aviculas excitari solo sono folii
arborum seu eius ut quandoque fit una et cum sono seminum papaverum inclusarum in cellul
vel aliquo simili excitari atque vocari possunt una et in quibusdam ex eis et auditis
vocibus incitantur quia intrant ex eis. Item capiuntur ad bretenexellum quo rustici
utuntur noctibus valde obscuris. Sicut enim facula quam unus defert declinans
super vides sepes in quibus dormiunt quae cum excitantur veniunt ad ignis splendo
rem. Duo quoque alii cum baculis eas mactant. Sunt autem facile velut pale in capitibus
bretinum porticarum ex primis quando parte viminibus. Item capiuntur passeres praecipue iuve
nes vel sagaces cum napa seu bertiello quae est quaedam cavea ex viminibus contexta
de qua exire ignorant cum ad primos passerum pullos in ea positos ingrediuntur nec
exire sciunt. Item capiuntur aves in foraminibus et columbariis cum mustella
domestica in foramine immissa. Item capiuntur cum cista seu pastella praecipue tempore
hiemis si preparata ut avibus intrantibus cadat in qua grana aggregata per escam ponuntur
cum prodit si multa grana sub eis ponantur et pauca velut fila longa ex quibus
perducantur ad cistam. Item cum scarpillo capiuntur porzane in canosis vallibus ubi
morantur. Est autem scarpellus instrumentum quoddam ex duobus arcubus valde plica
tis constructum ab invicem parum distantibus inter quos modicum postponitur funicu
lis herbe tecte simile per omnia tenasis quae accipere volunt collo stringantur. Sed eius for
ma et sic plenum ingeniorum non potest sic apte scribi ut plene intelligatur sicut
oculata fide cognosci. Item capiuntur cum tulbaculo tempore hiemis quod est quoddam
instrumentum ex parvis virgulis factum in triangulum et in parte postrema acutum sicut
ostiolum quod in terra iacet coopertum palea quod cum uno vimine in terra infixo elevatur
et postea pervenit avis ad escam intrinsecus quia tunc inclusa est quam alaude accipere nequit.
Item quoddam delectabili ingenio capitur cornix cum ex ipso
videlicet terra tecta. Item quoddam delectabili ingenio capitur cornix cum ex ipso
videlicet terra tectum. Item quoddam valde fortibus palatis ad principium alarum anceps
ligatur vivi nam duobus ipsa valde fortibus ? in terra firmatur quae fortiter clamat ac fugere intendit alie quoque cornice
supina in terra firmatur quae fortiter clamat ac fugere intendit. Alie quoque cornices
currunt et invicem volentes ex quibus ipsa unam rostro et unguibus capit et re
tinet ut capere possis et eos aggregatas capi posse asseritur. Item fru
menti quod aves quae gustant granum vel mulum in fece boni vini ex suco sicute macerati
et siccatum volare non posse et poterunt manu capi.

De capiendis bestiis feris et primo qualiter capiuntur canibus

Lepores praecipue capiuntur canibus ad quas inveniendas necessarii sunt canes qui seghusi vel bra
chi vocantur qui quanto subtilioris olfactus sunt tanto meliores existunt. Item necessarii sunt
canes valde ad cursum agiles et qui eas prosequantur et capiantur qui omnes ad
hoc instruuntur et ad eas capiendas inducuntur cum ex captis aliquid datur eis in cibum
et quibus etiam caprioli et aliquando cervi praecipue auxilio retiarum magnarum
positarum in locis ubi fugiunt. Item ab eis capiuntur vulpes licet in fuga sint
valde sagaces. Item capiuntur cuniculi cum inveniuntur remoti a cavernis. Item canibus
capiuntur apri ac lupi sed cum auxilio venatorum nam raro soli ad eos presumunt
accedere nisi sint mastini fortissimi et audaces. Sed ad apros capiendos necessarii
sunt pili fortes in ferro ?? quos venatores videntes aprum ad se venire
aut venientem in terram firmant et ad aprum dirigunt qui eo pilo vulneratur usque
ad venatorem non potest accedere sicque a canibus occiditur et similiter ab aliis qui veniant
eminus. Item capiuntur cervi cum ab homine vulnerati sagitta vel pilo fugiunt et
pius catulus ad hoc instructus per viam ex eius ipsum sequitur donec cervus fes
sus vel mortuus invenitur. Item canibus inveniuntur et capiuntur ericii et quedam
alia animalia similia capiuntur ab eis.

Qualiter capiuntur cum rethibus

Cum rethibus capiuntur cervi nec dubium est et vulpes ut supra dixi cum
de rethi locutus fui quod ariolus vocatur a vulgo. Lepores etiam facile ca

perent' retybus si in ea incidenr sicut et inter alie bestie fere
Laqueis capiunt' leones **Qualiter capiuntur cu laqueis**
et lepores cu p' aquil forama intire solet in loca clausa. Et h' duobus
fit modis Uno q laques sit anceps ad aqua ptica plicatu adeo forte q fe-
ram collo capta i altu elevat et suspendat Alio ut ipe laqu sit fortis candos
stringes laqu fere capte impedies ets ne ipa laqueu rode possit
Uulpes et lupi capiunt' quada taiola **Qualiter capiuntur taiolis**
Afirea q e se multos h3 tampones acutos et ipi h'eut e se anulu ipe lo-
cu ubi adnexi volunt' ad que anectit' funiclu cat'nis siq3 occultata pt
carne in fra firmata iacet Cu aut lupus carne dentibus captu elevat anu-
lus elevat tampones e caput et collu lupi qm cu fortis ichit et recedo
intit' fortis stringit' et tenet' Ite fuit alie taiole quibus i pedibus su tru-
ribus omis generali' bestie capi put q occultant' in cineribus quibus utunt'
q sit talis figure a' forme q no nisi occultatu fide intelligi posset Igit q
eas hre vult videat ab his q eos utunt' sicut 2 ego vide volui
Foveis h'o mo capiunt' pcipue lupi **Qualiter capiuntur foveis**
fit qda fovea lata ut magnus puteus et i tm pfunda q in cpie no
possit h' opitur uno rotundo graticio qd' no tota b q opiat fovea Sub
graticio in medio alligat' stanga longior graticio ac rotundo i medio po-
nitur ligatur anser vl agnus et paleis opit' uniusus locus lupus veniet
et volens accipe ansere a' agnu in foveam cadit asse cu graticio subito re-
voluta Ite fovea capitur intrinsecus apros h'o mo In locis in quibus
multi usantur agellus ferit' de multa qua a'qm sagina vocat e agellu
gstruit' fortis et alta sepes ex vimibus arboru in una pte relinqt'
aptus introitus et in opposito sepis depssa mo quod ex sit fovea satis p-
funda cu ipa sagina matura erit ad ipam veniet multi apri p locu
expeditu intrantes rite ad locu accedat quicuq vult et su armis et i loco
intrantis moret' clamet et quoquo mo pt rumore ac strepitu faciat apri
ptriti no invenientes vu exire valeat nisi p locu sepis depssu in psiliut
oms ex in fovea quia inde no poterat intrinsecus exire Ite p lupis
vulpibus lep leporibus et ceteris feris ac canibus et porcis intrantibus et
dissipantibus vineas fovea fit h'o mo fodiat' amplius duabus spanis et
longa q'or pedibus a' tribus et e sex septe a' octo pedes pfunda cu spo-
dis posiois a' rectis in tra solida et iuncte invata in loco vu sepe fi ab
eis transitus gsuevit h'o opiat' pimo ex tusilso de grossis herbis sicutis et
postmodu subtilissima tra si herba no sustineat tra ponat' eo sub duo
subtiles et fragibiles baculi ex tusiso et herba p longu q in medio p
se iungit Et si potes vl vis facie sit pfunda pone circu e ea stangas
vl assidiculas strictas h'entes multa clavicula seu pirolos acutos infixos
et declives i fovea ac versus pte media paulisp plicatos i quos inclusa
bestia cu exo salire voluit capite vl oculi in eos pcutiet 2 ledet' adeo q
quiescat et si ea mori volueris in fundo multos acutos palos infigas vl si
aqua multa i ea erit sufficiet ad morte eius q' no potit ex psilire u' vive-
dum Ite dca fovea fieri potit in quolibz tramite pfundo solu quatuor
vl qnq3 pedibus cu auxilio unius rebalte ex vimibus fcte sup una rotu-
da stangetta firmale volubile firmata in quolibz capite cu uno uncino for-
tit infixo tre in quibus volvat' h'c rebalta sit ab uno capite firmata di-
stans a fovea uno semisse In alia pte i angui et i medio h'eat lapides po-

decantes anceps sic stet elevatum quod de erecta cum una furcula cuius inferior
pars sit super uno baculo brevi qui sit in medio fovee ex transverso super uno parvo
palo solo ab utroque capite qui sit affixus in ripa fovee in parte suprema super hoc
brevi baculo ponatur quedam ungula per longum fovee que sustineat herbam et tran-
situs atque a bestia pressa descendat et baculum breve cum furcula et rebaltam cade-
re faciat sicque rebalta de die super foveam maneat ne homo transiens in eam ruat. Ve-
nator vel suus in eam descendat cum una scalella quam secum assidue habeat [illegible] potest.

De quibusdam aliis ingeniis quibus capiuntur bestie fere

Elephantes capiuntur hoc modo. Ipsi enim non habent genua unde non possunt iacere cum dormire vo-
lunt se arboribus appodiant et quesierunt venatores tales arbores incidunt sed non
perficiunt ut per se ruere possint sed appodiatis ex elephantibus cadunt et ipsi ruunt
et a venatoribus occiduntur. ¶ Ursi capiuntur hoc modo armatus homo fortis ar-
mis capite ac undique coopertus cum solo cultello acuto ad latus accedit in
silvam vel alium locum ad ursum. Ursus erigitur ad hominem armatum accedit et
amplectitur ipsum armatumque cum quo ille evaginato gladio locum cordis ur-
si perforat et sic occidat. ¶ Vulpes in cuniculis suis capiuntur hoc modo. Habet venator
alveum apum scilicet longum plus et minus latum habens ab uno capite [illegible]
fortis clausus est ab alio capite habet ostiolum mediis ex parte superiori [illegible]
et spatium ut possit intus elevari superius et non extra, quod descendens hoc ostio-
lum superius elevatum permanet cum ungula parva. Hoc instrumentum ponitur in fovea vul-
pis cum perfectum est ipsumque in ea est per ostiolum ponitur in parte interiori fovee ceterisque
introitibus fovee quam plures esse consueverunt clauditur optime. Vulpes autem exire
volens in alveum intrat non putans se subtilibus impediri statim ungula scin-
ditur et ostiolum cadens eam concludit quod retrocedens foramen claudit et firmat.
Venator autem quando venerit vulpem si vult fuste cuspide mactat vel si vult ipsam
cum alveo super puteum vel magnam tinam portat et aperiens ostiolum ipsam ruere
facit in tinam. ¶ Cuniculi capiuntur sic venator sonando et strepitum faciens agros
eos fugat in cuniculos suos currendo nam ipsi quia parum [illegible] facile fugiunt
ad eorum foveas ut ibi tute morentur. Venator tunc ponit rethiculum aptum
et in terra bene firmatum ante quodlibet introitum deinde per unum immittit furectum quod
domesticum habet rostrum clausum quodam frenello ne aperire possit ac cuniculos
capere et comedere nec exire velit. Hic furectus parvus maior mustela [illegible]
[illegible] omnes cuniculos expellit statim intrat in rethiculos et capiuntur.

De muribus capiendis et occidendis

Mures multis modis capiuntur et occiduntur. Primo a muscipulis domesticis que tenentur in domi-
bus. Secundo non cum muscipulis sed trappis que fiunt ex parvo ligno cavato in quo
cadit aliud lignum parvum quod tunc comprimens et occidens mures intrantes ad cibum
porci positum et ancipitem in ea ad quandam particulam ligni quam cum tangit facit
quod super est cadere super murem. Sed hic modus [illegible] omnibus quia non expedit
plenius explicare. ¶ Item capiuntur quodam asside elevato cadente qui ex quadam
spatula circumstante sic parata quod columpnella divisa non aperitur nisi cum mus
cibum tangit in spatula alligatum et tunc cadit et murem occidit. ¶ Item est
alius modus cum in uno nodo canne grosse fit in capite arculus cum cordula
in qua acus magna consistit in medio canna foramen habens in medio et cibum intus
cuidam ungule alligatum et sic parata quod cum mus per foramen cibum morderet
ac moveret arculus descendit et acus magna perforat caput eius eumque retinet ne

fugere possit. ¶ Est etiam alius modus cum vas aliquod quo exire non possint ad me-
dietatem aqua impletur cuius superficies operitur spelta que natat quam mures videntes et
non aquam descendunt in eam et aqua necantur. ¶ Item est alius modus quod vas aliquod
capitur membrana vel carta que in circuitu stringitur et in medio incidit per crucem mures
accedentes ad eam cartam seu membranam flectitur et intus ruunt et necantur si aqua
in eo fuerit alioquin brevi tempore moriuntur fame statimque carta sive membrana sursum regreditur
ut eodem modo infinitos decipiat mures. ¶ Fertur etiam ab expertis quod si mures in vas
sine aqua cadentes diu vivi permittantur fame nimia coacti se comedunt fortior
viliorem quod si tantum relinquantur ut remaneat fortior unus solus et hic permittatur
abire quemcumque in aqua parte invenit occidit et comedit assuetus et facile cum
ab eo non fugiat. ¶ Item occiduntur resalgari trito et caseo aut farina mixto quod li-
benter comedunt et moriuntur cum sit ipsorum venenum sed a loco removenda est aqua quam
sepe sumunt ne eam bibant. ¶ Capiuntur etiam si super vas unde exire nequeant ponatur quidam
baculus per medium scissus sed una medietas in medio scissa et sit separata ut se sus-
tineat sed non murem et in eius medio ponatur nucleus nucis ad quem cum accedit
cum baculo fracto cadit et si aqua sit in eo statim moritur aut si non est statim occidatur.
¶ Item mus unus facile capitur si sub circumferentia parapsidis inversa ab una parte
rupta ponatur ruptura respiciente intus. ¶ Modus etiam melior ad capiendum
mures tam magnos quam parvos hic est. Accipe duas assidiculas longitudinis unius
brachii longas et latas unius palmi sive spanne quas iunge distantes quatuor in latitudine
digitis vel parum minus parte inferiora cum duabus parvulis assidiculis interpositis
in quolibet capite una ut eis de subtus sit equalis sub ipsis affige cartam de pe-
core grossam incisam in medio ex transverso sed parte medium non attingant et in tantum re-
strictam quod possit inter assides elevari ut si descenderit deformata possit ad
suam formam redire. ¶ Item dicte due assides desuper in capitibus iungantur et super
eas teneatur assidicula in medio sicut clavum retortum ad quem suspendatur frus-
tulum cutis porci vel non suspendatur dicta cutis sed in medio dictarum assidum parte cer-
tam sit sicut una mestola minus perforata et cute cooperta in qua sit sala polita af-
fixa et quam mestola cum cute facile revolvatur. Hoc edificium ponatur super quecumque
vasa fictilia seu lignea unde mures exire nequeant. Et optimum est quod sepeliatur
in massa frumenti vel alterius grani mures intrabunt et cum appropinquaverint cutis ruent
et carta cum eis descendens revelabit et de quibuslibet accedentibus idem fiet
nec ipsis insurgere per ipsam cartam inter valebunt.

De piscibus capiendis et primo qui retibus capiuntur

In mari iuxta planum litus capiuntur precipue multi pisces cum rethi quod multi sciabicam vocant.
Hoc rethe est valde longum et satis amplum et spissum sicut corda unius lateris plum-
bata et alterius levigatum ut in aquis extensum rectum permaneat. Hoc rethe cum
navicula intus mare defertur uno capite in terra relicto ut aqua pertica conti-
nuo descendat in aquam. Cum autem fuerit intus mare quantum rethe exten-
ditur circumducitur cum illo capite revertitur ad litus et quibusdam ex eis cum
illo capite in terram descendentibus unus in navicula remanet extra rethe ad
medium eius ad hoc ut pisces intra rethe compressi videntes se ad terram trahi non prosili-
ant extra rethe. Duo autem piscatores ab utroque capite in terra existentes trahunt cum
piscibus totum rethe ad litus quo sepe multos trahunt magnos et parvos
plerumque paucos aut etiam nullos qui in eo loco non erant. ¶ Item capiuntur in mari
cum quodam rethi subtili non multum magno duabus perticis alligato quod quidam
in navicula existentes aptum in aquam demergunt et post pauxillum cum piscibus
elevant. ¶ Item capiuntur in fluminibus et certis spaciosis locis cum rethi quod tresalium

R
anti vocant quod est ex tribus compositum scilicet uno medio spisso et duobus extrinsecis
seris rariis habens in uno latere plumbum in alio lebias et si valde longum sit quasdam
cucurbitas siccas ut extensum in aqua permaneat hoc rethe sit longum vel breve
secundum quod loci aque latitudo requirit hoc in aqua per magnam horam dimittitur ut in
eum natantes incidant pisces qui rariis rethibus transeunt et involvuntur in spisso ut
aucelle in acinea superdicta cum de capiendis avibus dicebatur ¶ Item capiuntur
tramalibus in parvis aquis Est autem tramale rethe parvum et spissum duobus ancepi
baculis quos piscator tenet manibus et apertum per aquam ducit atque versus ripam
cum piscibus claudit ¶ Item capiuntur circulo Est autem rethe subtile spissum habens
tentorii formam in circuitu plumbatum et vinculatum habens in centro longum funem
hoc rethe piscator super sinistrum brachium repositum tenet clausum atque in aquam
apertum iacit hoc apertum subito ad fundum descendit et omnes pisces inferius inventos se
concludit colligit cum trahitur secum trahit ¶ Item capiuntur cum negrossa que est rethe ad
modum tramalis formatum et ad unam perticam cum duobus baculis adiunctum
apte aucupio hoc rethe piscator extra aquam exponit in eam precipue ubi quiescit in
nititur et cum piscibus elevat plerumque etiam sub ripis et quando etiam arbores et in
frutices versus terram inmittit et cum pertica percuciens in herba pisces occultatos
in rethe expellit ¶ Item capiuntur plurimum in locis angustis vallium cum rethi quod co-
golaria vocatur quod est rethe magnum forte et spissum et longum habens in introitu
rotundum et latum et paulatim angustatur usque ad caudam que longa est habens
intra receptacula in que facile intrant pisces et minime redire queunt ¶ Hoc
rethe ponitur cum duabus grossis perticis in dicto loco angusto et quod est undique
hinc inde usque ad ripam fortis clausura cum dicte pertice annectuntur hoc rethe
die noctuque tenetur ibidem introitu ad partem superiorem verso per quem locum nullus
piscis de sursum veniens transire potest cum nullus sit ibi locus aptus descen-
dit et omnes in apto rethis ore demum in cauda sistunt ¶ Piscator vero aliquibus
diebus interpositis ad locum accedens caudam rethis in naviculam trahit et aperit
inveniturque aliquando tot pisces precipue anguillas que conglobate sunt cum limo fer-
mentum ut in sardinias que gregatim incedunt quod navicula teneri vix potest certa
est quia piscium in talibus aquis moratum in eo capiuntur si non sit in suis quietes
¶ Item capiuntur in vallibus multi pisces in locis aptis et profundis in quibus prece-
pue magni morantur pisces cum rethi quod degagna vocatur quod magnum et
latum in fundum iacitur et per eum trahitur et cum piscibus elevatur ¶ Item capiuntur
in vallibus non profundis sed latitudine magnam habentibus multi pisces quoniam
diversi quibus in talibus aquis morantur hoc modo sicut piscatores qui delas
dicunt in finibus de paludosis cannis construentes maxima vallium non profundarum
spacia palorum auxilio relictis parvulis aperturis in pluribus locis ad quas po-
nunt rethia parva rotunda in capite ampla et cauda cum receptaculis suis
angusta in qua pisces intrare sed non exire possunt hec rethia per diem noctuque relinquunt
ibi et quasi omni die in mane elevant cum piscibus qui per loca ingrantes transire
possent per dicta natura loca properabant ¶ Fiunt etiam ex hiis crates aque talis
involute quod pisces intrantes exire nesciunt sed in eis colliguntur cum quodam parvulo rethi
posito in capite unius pertice bifurcate Qualiter capiuntur cistis et cancris ex viminibus factis
Pisces capiuntur cistis ex viminibus
factis que in capite sunt ample mediocriter et in cauda strictae que a piscatoribus
in aqua stantibus profundius ducuntur ad modum rapalium rethiarum et quandoque etiam
ciste sub lemoribus ponuntur in capitibus perticarum et per aquam turbidam ducuntur
a piscatore in terra stante ut supra de negossis narratum est ¶ Item ex iunco fiunt

vase rotunde ac late cum introitu intus constricto et extra amplo quod dieque et nocte cum
pondere unius lapidis dimittitur in fundo aque habentisque nervum aquam in cauda
ligatum que explicatur secundum diversum formandi fuit ¶ Una forma est que sit intus introitu
ampla rotunda in cuius fundo ponitur circa mollis et [illegible] ei ancora ad
quam intrant quedam genera piscium cum cibi et inde exire nesciunt ¶ Alia forma est tota stricta
et longa secundum introitum mediocriter apta et in medio valde stricta deinde lata et
in cauda strictissima in quam intrant non tam cibi sed ut ibi occulte morentur nec de ipsa
sciunt nec de prima exire sciunt **¶ Qualiter pisces capiuntur hamo sparaverio calce viva et fossinis**

Hamo capiuntur pisces tribus modis Uno modo cum in eo ponitur pisciculus aqueus
vivus cum quo pisces capiuntur rapaces deglutientes hamum cum pisciculo
vivo sed tunc hamus requiritur ex ere magnus et fortis cum forti cordula filo in
voluta prope ipsum ne rodi possit cuius cordula cauda parvo panicularum fasci
culo annectitur et in aqua stante cum hamo et pisciculo vivo iacitur ibique tota
nocte relinquitur piscis captus fugit longe vel se occultat cum fasciculo ipse
dit sicque mane a piscatoribus invenitur ¶ Secundo hamus cauda funiculo ex pilis
albis equine caude annectitur et circa ipsum cibus qui a piscibus magnis ap
petitur involvitur ut non videatur hamus et ipse cauda lige in subtilis summitate
sub annectitur deinde in aqua iacitur ut notum est omnibus ¶ Sed in hoc adhibenda est
quedam cautela videlicet quod piscator sciat quale escam quodlibet genus piscis avidius
appetit quolibet tempore anni nam idem genus piscium secundum variacionem temporum anni diver
sa cibaria querit sed hoc scire potest qui captorum viscera scindit et inspicit quale
escam querit assequuntur vel si diversas escas uno una uno alteram in hamo ponit
¶ Est valde quod pisces cautos qui escam appensam funiculo accipere nolunt sed habet virgam
et funiculum absque hamo cum qua proiecturus escam in aqua emittit ad quam aqui
minus cauti accedent eamque sine periculo exportabunt quod cum pluries fecerit hamum
iaciat ad quem omnes ex cauti accedent ¶ Tertius modus fiat in aquis profundis
nam in eis manu iacitur hamus alligatus longo funiculo habenti modicum plumbi
prope unum brachium prope hamum ut descendat ad fundum ibique teneatur propinque
in [illegible] aquis Talis funiculus manu teneatur digito indici appodi
atus ab eo qui sit in navi vel ripe cum senciet piscem capere hamum fortiter
trahat primo ut in eius infigatur ore deinde paulatim trahat donec ipsum piscem
manu capiat qui carissime primus est cum solus magnus moratur in fundo
licet aquam disturbet per partem mediam vel supremam ¶ Cum sparaverius capiuntur
tute habet autem tres arcus ex ere retorte ac sit ligatum quibusdam bubula
funiculum annectitur ac ipsi omnes non multum distantes cauda funiculo longo
habent apponitur [illegible] vel lubricorum grossorum esca
et in aqua escam sero extense iactantur et mane capte tute tolluntur
¶ Calce viva capiuntur pisces si ipsa ponitur in sacco et in aqua maxime stante
in parvo loco inclusa hic saccus a duobus per totam aquam agitetur fortiter
ex hoc omnes pisces quasi ceci venient in superficie aque ac manibus facile
capientur ¶ Item capiuntur grossi pisces fossinis in aquis diaphanis ¶ Est
autem fossina ferrum instrumentum habens multas acuitates quatuor quelibet habet bar
bula ad tenendum et sunt equaliter distantes ab invicem ¶ Et piscator habet
in capite lancee haste videlicet cum eo quiete in navi per aquas et cum piscem
videt eum fortiter ferit et infixum tenet Idem faceret eques in terra et in
aqua turbida si piscem videret

Incipit liber undecimus de regulis operationum ruris

Quoniam in superioribus libris diffuse dictum est de cultura ruris operatione
ruralis sed quia memoria brevis est et res singulariter in turbe non
sufficit ideo utile visum est materias tractatas quasi per genera ex-
ponere compendiose secundum ordinem librorum concludendo regulis ut plena
notitia operantium plenius generaliter habeatur memoria

Ruris primo de cognitione loci habitabilis in quo

Ruris exercitia fortitudine habitatorum operantium industria et
aptitudine consistunt. Ideoque loci salubritas precipue querenda est. Aeris et venti
virtus situs et aque bonitas locum habitabilem fertilem et salubrem demonstrant. Vir-
prudentes predia empturi cum omnia loci salutem consideret ne in eorum emptores et domo-
rum fabricam nec loco postmodum cum personarum detrimento et rei familiaris dampno
penitentia non sperata sequatur.

De cognitione aeris

Aer calidus est et humidus sed nulla causa extrinseca mutatur. Aer bonus est qui
non est putrefactus non est neque caliditatis aut alterius qualitatis excellentia sed
sed in hiis omnibus equalis aut qualitatis proximus invenitur. Aer purus et clarus
sanitatem efficit habitantium et conservat et plante ab eo proportionaliter qualificate
sunt et fructificant. In eo qualibus nubes et vaporum lacuum et stagnorum inspiratione
turbatus contrarium operatur et tristificat animum humores commiscet et plantas
corrumpit. Nobis aer quam cito infrigidatur cum sol occidit et cito calefit cum
ipse oritur est subtilis quamvis non existit equalis. Aer omnibus deterior est quam cor-
stringit et aeris attractionem angustat. Aeris salubritatem declarant loca
ab infirmis vallibus liberata nebularum noctibus absoluta et habitatorum
sana corpora

De cognitione ventorum

Venti meridionales absolute considerati calidi sunt et humidi. Septentrionales
frigidi et sicci. Orientales autem et occidentales contemperati sed in quibusdam
locis meridionales sunt frigidi cum a parte meridiei eius fuerint montes nivosi et
septentrionales calidi cum ad eam transeunt per adusta deserta

De cognitione aquarum

Aqua frigida est et humida si nulla causa extrinseca fuerit immutata. Aque fontium
tarde liberate in qua nulla extrinseca malarum dispositionum et qualitatum causa superat
sunt aliis meliores. Aque petrose sunt bone non facile recipientes corruptionem pu-
trescunt. Aque fluminum currentes sunt aliis meliores si super terram labantur non
fetidam neque limosam meatum et que ad orientem tendunt et multo a suo elongantur
principio sunt omnibus meliores et que ad septentrionem vadit bona que non ad meridiem
vel occidentem fluunt sunt male maxime cum meridionales sufflaverint venti.
Aqua laudabilis est in qua res cito coquitur si nullus odor in ea superat neque sapor.
Aquarum eiusdem dispositionis que levior est melior iudicatur. Sublimatio et distil-
latio subtiliat et decoctio aquas rectificat malas. Ex aquis laudabilibus sunt
aque pluvie precipue que cum tonitruis in estate provenerint licet propter earum subtilita-
tem putrefiant. Aqua puteorum et aqueductum comparatione aquarum fontium non
sunt bone precipue que de plumbo fistulas habent. Aque male sunt lacuna-
les paludales sanguisugales et omnes quibus admiscetur aqua terra metallica.
Grosse autem sunt glaciales et nivose. Aqua temperate frigida sanis melior est
omnibus aquis appetitum enim excitat et stomachum fortem facit. Calida non contrarium
operatur. Aque salse macrescere faciunt et exsiccant. Turbide non lapidem
et opilationes creant. Et aque bonitas vel malicia vocem discernit ut per inco-
larum salubritatem noscatur

De cognitione situs loci habitabilis

Loci caliditatis humiditatis et siccitatis dispositio altitudo et profunditas agrorum
multitudo et paucitas et earum malicia et bonitas montium lacuum paludum
et maris vicinitas. Item terre dispositio que lutosa vel humida cenosa arenosa seu

petrosa existit situs indicat qualitatem ¶ In locis calidis habitantes denigrantur facies et capilli et eorum corda sunt timida citoque senescunt ¶ In locis frigidis existentes audaces sunt maiores et melius digerentes quasi quidam fuerint crassi et carnosi teneri albi crines ¶ In locis morantes humidis pulcrarum sunt facierum et eis de facili accidunt febres et cum exercitantur cito advenit lassitudo In siccis non exercitantur epilepsiones et corpora offuscantur ¶ In locis habitabilibus altis morantes sunt sani et fortes laboris multum patientes et vivunt diu profunda non loca quorum opacantur Habitantes in locis petrosis habent aerem in hyeme valde frigidum et calidum in estate corpora eorum dura fortia et multorum capillorum existunt multum vigilantes inobedientes et malorum sunt morum et est in eis nullerum fortitudo et in actibus fere solercia et acuitas Civitas ab oriente aperta et ex opposita parte cooperta est sana et bonum aerem habet non est infirma quorum situm contrarium habet Incolarum habitudo secundum sanitatem vel egritudinem quia situs indicat qualitatem

De tumbis et domibus

Domus et tumbe seu arce et turre magnitudo secundum dominorum facultatem et quantitatem animalium nutriendorum et fructuum portandorum ad eas fieri debent in curte Ante autem sint et fortes foveis et muro vel spinis secundum potentiam in locis illis furum vel latronum In turbarum municionibus fructifere arbores non plantentur ne fructuum aviditate desidata municio dissipetur In eis eciam arborum aquarum ne proveniret augmentum sed omnis ad municionis fortitudinem conservatur Securitas et delectatio dominorum requirunt in multis fortitudinem et decorem Domorum fundamenta sed laciora quam parietes esse debent et usque ad terram profundentur solidam quasi desit quantum fabrice necesse sufficiat ¶ Arena que manum compressa edit stridores vel que respersa nichil sordis relinquit in panno lineo candido egregia est et utilis fabricanti In duabus arene partibus calcis una miscenda est que si eadem mesura miscentur erit fortissimum cementum in [illegible] In fluviali quorum arena si tercia parte teste trite addideris operi soliditas mira prestabitur. Ligna pro edificiis optima sunt que mense novembris et decembris ceduntur et maxime si ultra medullam incisa super radice quibusdam relinquuntur diebus et ea sunt perpetue durabilia que a parte meridionali indutum sunt incisa

De puteis et cisternis

Puteus si fodi desit mense augusti vel septembris et loco ydoneo fiat ab omni letamine seu putredine palude remotus Cum aqua ducitur aliunde diligenter erit aquarum receptacula fabricari ut sufficientem copiam in opere vena proveret Ubi cisternis utuntur anguillas pisces que fluviales ponentes in eis que suo natatu aquam continue moveant et a corruptione prohibeant Ubi aquis fluvium utuntur turbidis et cisternulas fiant cum sabulo quae eas a terrestreitate liberent et claritate decoret

De presencia dominorum

Presencia dominorum provectus est agri et quando deserit utraque deseretur ab ea Rusticorum importuna voracitas nichil timet nisi dominorum presenciam et cautelam

Incipiunt regule secundi libri Et primo de qualitate terrarum et diuisitate agrorum

Terra naturaliter frigida est et sicca sed accidentaliter sepe rebus extrinsecis immutatur ¶ In terris fecunditas est querenda ne alba et nuda gleba sit ne macer sabulo sine admixtione terrena ne creta sola ne arenosi pulveris lapidosa macies ne salsa vel amara vel uliginosa ne vallis nimis opaca sed sit gleba putris et fere nigra et ad tegendum se gramine suo creare sufficiens que protulit neque scabra sit nec retorrida nec succi naturalis egentia ¶ Frumentis dandis utilis terra est que naturaliter profert ebulum iuncum gramine trifolium calamum rubos pinguedo prunum silvestria lappas sunt fima citura malvam urticam et ceteras similes

herbas que latitudine et pinguedine foliorum letum solum et fecundum demonstrant
¶ Dumeta utilem terram esse que corrigit quamvis rara atque resoluta est virgulta que profert
terra fecunda sunt neque in tortam neque debilia neque macra exilitate
languentia ¶ Situs terrarum non sit adeo planus ut staguet neque preruptus ut
defluat neque arduus ut tempestates nimium senciat et calores. Si in hiis omnibus
media utilis est et contra mediocritas requiritur. In frigidis provinciis orienti vel
meridionali lateri. In calidis vero septentrioni ager est deputandus. Superior
pars terrarum pinguis grossa et frigida est superficies vero macra subtilis calida
¶ Quatuor sunt agrorum genera videlicet satiuum consitum compastum et novale. Satiuus
ager est qui pinguissimus est et seritur omni anno. Consitus ager qui calidus est et
humidus mollem habens superficiem et porosam cultu facilis est et ferax. Eligen-
dus est ager pinguis et rarus quia minimum laborem appetit et fructum maiorem
reddit. Secundi meriti est pinguis densus hic enim et si multo labore colatur tamen ad
votum reddet. Illud autem genus terrarum est pessimum quod siccum et spissum macrum et
frigidum est. Terra sicca et adustione sterilis effecta et salsa vel amara numquam
recipit medicinam. Que vero humore superfluo infecunda est fossatis convenien-
tibus emendatur. ¶ Colles montium siccitate et macredine patiuntur valles
autem eorum pinguedo existit et humide propter pinguedinem que ad yma decurrit. Sedque
tales agri per latera sulcandi sunt ut in sulcis stet retenta pinguedo nec oportet
comminui glebas ne pluviis impetuose supervenientibus mota terra cum eis semine
feratur ad valles. ¶ Novalis ager est qui primo ad cultum reducitur vel qui ad uberta-
tem pristinam redit post quietem unius anni vel plurium innovatum non convenit plantis
aer pulverulentus et siccus quia planta querit locum solide comminutum in quo
radicetur et floreat et fructum ferat. De aratione fossione et cultu
Arationis et fossionis quatuor sunt utilitates in genere videlicet terre apertio eiusdem
adequatio agri commixtio et eiusdem comminutio ¶ Observandum est ne lutosus
ager aretur nec si fuerit nimis siccus nam terra que lutosa tractatur toto fere
anno tractari non posse nimis vero sicca plurimum laboriosa est et non potest comminui
ut oportet. Si ager qui post longas siccitates fuerit ymbri leviter perfusus aretur
ac per triennium fit quasi sterilis affinatur ¶ Ager fortis glutinosus et adul-
terinis herbis repletus quatuor arationes requirit porrosus autem et mundam
et subtilem terram habens sufficit forte una vel duabus aut tribus ad plus ara-
tionibus esse contentus. Quelibet tertia vel quarta aratio fructibus addit propor-
tionabiliter suam numeri quantitatem. Quorum ~~fructibus~~ fructus laborum excedit
nimium insistendum est cultui. Si vero labor utilitatem fructus excellit relinquen-
dus est locus talis. In locis siccis ager maturius in humidis vero serius proscin-
dendus. Qui arando crudum plus inter sulcos relinquunt suis fructibus de-
rogat terre ubertatem infamat fecundiorem est enim culta exiguitas quam magni-
tudo neglecta. Quandoque autem ne inter sulcos terra non mota relinquatur
et glebe sunt malleis dissipande. In agro proficiunt interiora nisi colatur
spina. Si lapidosus est ager per multos operis [illegible] turba collecta pur-
gari poterit et arari. Iunctus gramine et filices et cetera talia noxie frequenti
aratione de mense Iulii vel lupinorum seminatione vincuntur. De seminatione
In terris frigidis autumpnale tempestive oportet fieri satione ut segetes aliquid
roboris ante hyemis adventum accipiant. In calidis vero et pinguibus agris
differatur satio quantum potest ne ipsa tempestiva satio herbarum inutilium luxuria
suffocetur. Si humidus nimis ager non antiquius sed vere seratur cum tempore competet

faba uel lupinum que radicibus emissis superfluam consumunt humiditatem. Que cum seruntur in uere locis calidis maturius frigidis uero serius conserantur. Autumnalis autem satio contrarium actum querit. Exiles campi uel aquosi maturius pingues uero serius seminentur. Item aquosi autumpnali tempore mature serantur. Si ager plurimum pinguis et ferax non seratur semel uel pluries omni anno luxuriabit in spurcitia diuersarum herbarum quod postea sine magno labore non poterit emendari. Omne triticum solo uliginoso post tertiam sationem in genus siliginis commutatur. In qualibet semine duo sunt uirtus uidelicet formatiua quam habet ex celo et sua formalis configurationem recipit in plantis et plante organa. Quod seminatio fieri debet cum semine ad auxilium magis habet e celo hoc est autem in prima etate lune quia tunc mutatur calido humido et uiuificat lume solis et lune simul. Quod satio que fit cum sol in cancrum progreditur est perfecta et autumpnales tunc indicante mouebuntur in debita sue substantie quantitate. Uernales etiam in uirtute terre latentes tunc pullulabunt et sole temperato coadiuuante germinabunt et florebunt ante tempus siccitatis estiue.

Cauendum est ne ultra mensuram semina iaceant in agris quod si fiat macilenta et non proficientia erunt. Attendendum est ne que iaciuntur semina sint corrupta sed ea optima sunt que annum non excesserint etate. Omnium surculorum uel frugum genera preclara sed terre tunc corrupte committere in nouo enim genere seminum ante experimentum non est spes tota ponenda. Herba locis humidis citius quam siccis degenerant. Omnia legumina seri iubent in terris siccis faba tamen in humida terra iubetur spargi licet temperatis agris serenda sit tamen si siccitas longa fuerit semina iacta non minus in agris quam in horreis seruabuntur.

De aqua plantarum

Aqua melior omnibus ad irrigandos agros et maturandum letamen est paludalis seu fouearum ex pluuiis et riuis congregata. Consuetis etiam pluuiis aqua puteorum et fontium quia prius eam calefecerit splendor solis.

De letamine stercoratione et mutatione plantarum

Nimis humido et pingui letamine plante sua nascentis et putredine inficiuntur sapor fructuum immutatur in peius et repletur talis planta superfluis foliis et mollibus ramusculis infecundis. Optimum letamen est fere omnium animalium et quadrupedum quod in uia corruptionis est et nondum calore naturali destitutum et temperatum consistit. Letamen plante naturam immutat magis quam cibus animalis quod nutritur. Natura plantarum melius per letamen quam per modum aque immutatur. Frigida et humida terra optime per inmissionem stercoris et cineris emendatur. Secreto stercorum congestio suum locum tenere debet qui humidet humore et post olorem horrenda a conspectu committitur aspectu. Cinis optime loco letaminis spargitur in agris. Stercus quod anno requieuerit satis est utile uel herbas creat si non uetustum est minus proderit. Recentia stercora conficiunt partis ad ubertatem herbarum amaris purgamenta si aquis dulcibus eluuntur relinquuntur inpotamente stercoris obtinebunt. Stercorandi sunt agri spissius in colle in campo rarius cum luna minuitur hoc enim herbis si fuerint officiet non deuenit estiuo tempore plures cumuli letaminis spargi quam eo die poterunt operari non prodest uno tempore nimium stercorare sed frequenter et modice. Ager aquosus plus stercoris querit siccus non minus. Si letaminis copia desit optime per stercore reddit ut sabulosis locis cretam frigidis uero argillam cretosis et nimium spissis sabulum spargas hoc enim segetibus proficit et uineas pulcherrimas reddit uel seminentur lupinum quod cum ad debitum quasi augmentum peruenerint caeduntur. Lutum de fundo lacuum et paludum acceptum pingue et fertile facit agrum. Quod autem conuenientissimum plantarum nutrimentum est letamen in palude temperata et humiditate putrefactum

nutrimētū et cōuenienti[illegible] cōmixtū ¶ Agri cultum in ptibus suprioribus plu
rimū et sepe in medijs parū ⁊ raro fimandi sūt In infimis nō fimatione
nō egent

De quibusdā principijs plantarū et opationibus earū

Depte sunt in quibus nulla oīo nascit̄ planta viz triplex calor celi
celestis loci et seminis Et triplex humor s. mēe seialis terre ⁊ pluuiarū
desup veniētiū et aer cōuenies Plante opa sūt uti alimēto augē et gn̄are
Sicut arbor ē terra in qua oēm impuritatem relinquunt Arbores infrigit ra
dices deorsū in terrā ut ex ea sibi ex stomacho nutrimētū sugūt q̄ si eos in supfi
cie terr̄ ꝑgūt cito arescūt Certū ē arbores nō ꝑ augeri q̄diu terre radicitꝫ
adherēt s; oīm nō cōstantiū ee q̄titē dietatā nīr dicit termiōs maximi ⁊
minimi in suo gn̄e Plante sugendo ꝑ poros sicut nutrimētū et de eo qd'
extiisecus a spū eleuat̄ī gemmas formāt de qd' gignit Plāte raras poro
sas et calidas hntes radices nutrimētū attrahūt plus q̄ digerē possint ⁊ in
fructꝫ generāt putrescētes nisi supfluū humdū educatur Multitudo ramo
rū ex habundancia nutrimēti et calore solis arborē undi undiqꝫ tangētē q̄ sua
euocat ad exteriora pcedat ¶ Caro seu pulpa ī fructibus a natā creat̄ ut se
men in terrā dedente ab ea fimet̄ ⁊ fertilius germinescat ¶ Arbores q̄z fructū
altimo ꝓferūt̄ āmt̄ ꝑ nutrimēti defectū et virtute exhaustā q̄ sufficient
nutrire nō pūt ramos et fructū nisi ꝑ cōuenientē requie fuerit ⁊ renouate
Oīs planta q̄ ex se ie dīt̄ ē siluestris q̄r semē a siluestri radice pcedit et ꝑ
stipitē et ramos transit ut totꝫ arbor virtute acquirat ut possit sibi sile
gn̄are Cū aqua radix insidit̄ ex ea plerūqꝫ nascūt̄ alie q̄ plantis
nutriūt loco eius Si arbor uetusta vl' nimiū ꝯsupta insidit̄ debilit
pullulabit q̄ sola g̃mina vl' pullos fugos pduret Siluestriū arborū
fructus sūt plures s; minores et acriores ꝑ nutrimēti suctitate Domesticarū
nō sūt pauciores s; maiores et magis dulces ꝑ oppositā rōem Omīs pla
ta masculā ꝑut̄ q̄ femīa pullulat ꝑ calidū forciꝫ mouet et eꝫ folia strictio
ra sūt ꝑ masculi siccitatē Quedā plāte alias impediūt in gn̄ando et
fructū sicut cozillus et caulis vite et loliū segetē et inp[illegible] fē omīs alias
ꝑ ꝑceabilē amaritudinē eiꝫ sicꝫ dulcorā plantacionē seu sationē sit
plerūqꝫ canere opꝫ ¶ Oīs planta 4or indiget viz seiali humido tiato loco
cōuenienti aq̄ sīc humore tpato nutriente et aere sibi ꝯsili et proporciōli ut op
time nascat̄ et crescat Plante calido tpe vegetant̄ in umbra noctis ⁊ ī sol
fruore lignescūt Plante hyemali tpe humorē in radicibus ꝯgregāt q̄ ī esta
te diffūdūt in ramos et augēt illos Que q̄ in supficie terre nascūt̄ ex
vaporibus de subtꝫ ad supficiē ꝑueniētibus oriūt̄ Fructus montiū
saporosiores existūt q̄ uallium quia digestio melius cōpletur ī eis

De partibus plantarū

Decurs ē humor ꝑ poros
radicibus attractꝫ ad similitudinē plante ⁊ digestio calor terminatꝫ
ad ea nutriendā Radices quātū ad nutrimenti terrā sūt ora similes s; q̄r infū
dūt calorē unnficū toti plante similitudinē cordis hent Medulle in
plantis sūt sicut nucha in aīalibus ¶ Nodi creati sūt in omnibus plantis nō
sūt medullosis et concauis ut retineat nutrimētū ⁊ spm ex quibus eas au
geri ⁊ viue opꝫ donec fuit digestū cōueniēt ¶ Cortices in plantis s'
sicut coriū in aīalibus nō ex cōmixtione venarū s; ex humore terrestri ex
pulso ad supficiē gn̄ati ¶ Foliorū mā ē humor aquosus nō bn̄ digestus
q̄ꝫ cum fece terrestris cōmixtus quibus s. arbor et mā fructus sup
fluo solis fruore tuet̄ ¶ Fructꝫ mā ē vapor succꝫ unctuosꝫ ad ꝑmanēdas

plantarum species ab anima vegetabili generatur. Florum substantia ex subtiliori generatur humido perfecte digesto quod primo ebulliens calore ortum fructuum antecedit.

De plantatione et generatione plantarum

Arborum et ceterarum plantarum quedam generantur plantate, quedam ex semine, quedam per se complexione elementorum et virtute celesti. Rami qui sine radicibus plantantur si solide fuerint substantie scindantur inferius cum paxillo ut facilius attrahat nutrimentum. Arbores que semine debile fuerint melius ex ramis seu radicibus quam ex semine convalescunt. Plante humide aquatice molles quarum rami terre infiguntur de facili radices emittunt et convalescunt. Quarum plante calide sunt licet dure ramis in terram infixis convalescunt quia calor caliditatis fortius attrahit nutrimentum. Rami arborum solide substantie cum plantantur lacerati convalescunt melius quam incisi quia poros aptiores habent quibus attrahunt nutrimentum. Omnes plante que aromaticos calidos et siccos habent fructus convenientius plantantur in montibus. Alie vero que solidos et humidos fructus ferunt magis conveniunt in vallibus plantari vel seri. Arbores primum et debile semen ferentes ex semine et ramis plantari et convalescere possunt. Ex semine tamen plantatio periculosior est et in longa nimis spatium creature et silvestris ex eo nascitur planta. Ex ramis vero citius convalescit et in domestica nascitur non silvestris si ex domestica planta fuerit ramus acceptus. Arbores que semen magnum et forte producunt ex ipso melius quam ex ramis proveniunt. Arbores nullum ferentes fructum ex ramis vel radicatis plantentur convalescunt. Si conferendus locus ab animalium rodentium accessibus non est tutus in aliquo loco clauso per biennium rami vel semina nutriri oportet in terra soluta dulci et aliquantulum stercorata. Deinde ad loca disposita transferantur. Omnis novella planta frequenti fossione et terra magis […] irrigatione iuvetur. Spacia inter arbores vel vites servanda sunt secundum arborum magnitudinem loci pinguedinem et consuetudinem approbatam. Omnis planta in solo arido vel declivi profundius et in humido et depresso minus profunde plantetur. Si plantatio fit in terra cretosa sabulo misceatur et in sabulo creta. In macra vero plus letaminis apponi oportet. Cum planta transfertur nisi prius fuerit eisdem celi quibus ante stetit cardinibus apponatur. Cum planta in scrobe deponitur quod de radicibus lesum invenitur amputabitur. Cum plantatur ne terra nimis mollis aut sicca sit cavere oportet, potius tamen sicca quam mollis existat. In aridis seu montuosis locis ante hyemem, in humidis vero seu vallicullosis in vere transplantationes fiant, sed temperatis utroque tempore convenienter plantatur. Si ponenda sunt arborum semina propria eligantur et mense ianuarii vel amplius quatuor digitis sub terra mergantur. Et si locus calidus et siccus fuerit octobris vel novembris mense ponantur. Rami qui sine radicibus plantantur melius convalescunt si ponantur mense martii cum iam cortici se viridis succus infudit aut etiam mense octobris cum nondum universaliter plante spiritus fugatus fuit ad radices. Ramusculus qui plantatur torquendus non est nec alio more vexandus. Verum si dure solide que substantie fuerit expedit si prius scindatur inferius et in scissura mittatur lapillus. Rami plantandi sint leti succosi nitidi gemmis spissis et pluribus oculati et ad unam manum sint redacti. Rami plantandi qui nimis longi fuerint cum ponuntur amputantur congrue summitates et in convenienti longitudine relinquuntur ut in salice vite oliva et ceteris huius similibus.

De insitionibus

Omnium insitionum melior in silva secundum genus ut piri in pirum et vitis in vitem. In nimis duro stipite congrue est insitio quia in eum venas radicales tenuitate nequeunt […] in quo prius est dulcedo et multa succositas optime.

Surculi inserendi sunt steriles succosi de novo nati gemmis spissis et pluribus oculati et ab orientali parte quam ab alia parte decisi. Insitas in maliis et piris et ceteris fructibus ab insicione arborum eiusdem speciei tota processit. Insicio in magnis arboribus quibus cortex grossus est et pinguis inter lignum et corticem fiat, in subtilibus vero fit quemcumque scisso ligno. ¶ Licet insicio multis temporibus fieri possit, eius tamen propria est que fit eo tempore quo gemme incipiunt esse suspecte vel arbores gummam producentes antequam ipsa fluere incipiat quemcumque nisi crescunt. ¶ Insicio ad butellum fieri non potest nisi cum iam cortex separatur a ligno. Est autem optimum scissum ab una parte butellum apponi et ungule summitatem relinqui donec butellum comprehendisse videtur. Insicita planta nutrimentum a stipite suscipit in tantum quod propagines qualitatem taro raro promittit tamen sub modo alias pullulare. Omnis insicio quanto inferior tanto melior nam fructus magis domesticat et melius qualescit.

De medicamine arborum et terre

Si vetustatem arborum scindantur radices et in scissuris lapides immittantur, melius attrahunt nutrimentum et sic aliquando fiunt fertiles quas sterilitas invadebat. Iuventatis plantas per abscisionem ramorum redit munitus nisi iam pervenerit ad ultimam senectutem. ¶ Omnis planta domestica subtracto cultu silvescit. Precipue si ad sabulositatem et arenositatem quantat et omnis silvestris domesticatur adhibito cultu. ¶ Cultus in domesticandis arboribus in quantum firmando vel adequando nunc arborum terram et in abscisione spinosorum et superfluorum et incisione consistit. ¶ Quociens ager in aqua mala dispositione consistit sapiens agricola eum ad laudabilem dispositionem immutat. ¶ In agro novali ad cultum redacto facienda est extirpatio silvestrium stirpium et radicum quod ocium fugiunt agri humore. ¶ Novalis ager pluribus annis fertilis est deinde opus adhiberi letamine si fertilis debeat permanere vel nisi sit pinguissimus interpositum quiete perstitum quin si fertilis debeat permanere. Nam et palearum plantas in eo sate aliquando metuntur aliquando radicitus evelluntur. ¶ Cum humor et vinificans ipse ager per semina et plantas attrahitur eisdem terra destituitur et deviato quiescente tempore ad agrum iterum renovatur. Unum etiam alteri tardius sicut ager agro fecundior invenitur. ¶ Queritur ad laborem et expensa virtute perficiunt nisi quiete interposita restaurationem accipiat dissolvuntur et corrumpuntur. ¶ Si necessitas cogit de salsa terra operari aliquid post autumpnum plantanda vel serenda est ut malicia eius ymbrinis ymbribus eluatur. Aliquid etiam terre dulcis vel fimum vel arene subiciendum est si illi virgulto committitur. Nam certosis terris quod facile venit ripe

De municione locorum

In fossatorum parvum pendetes in rubrica non vel glareosa terra et sabulosa quod non facile ruunt plus fieri possunt. Ubi multum est necessaria munimentum vinearum et aliorum locorum ex spinis solummodo plantaciones fiant. Ubi autem non est timor necessitas et legionum fieri permittitur propter ignem et edificia ex arboribus tamen fiant. ¶ Cum fit aliqua plantatio spinorum vel arborum propter sepes in ipsa terra post biennium resecandum ut pullulent et sepes inspissent.

Incipiunt regule materie tercii libri

Horrea frigida ventosa et sicca et longe ab humore fetore et stabulis esse debent eius quia aer debet eo adversus. ¶ Nichil utilius est dum custodiendis frumentis quam si propter ea exsiccata inferantur. Horreis et aliquando in vicinum locum diffusa refrigerentur. Locus in quo frumenta ponuntur non sit nimium excellens in frigore vel calore quia utrumque segetes corrumpit. ¶ Cum legumina tarde serantur debent in aqua letaminis madida seminari ut cicius germinare

cogantur. Omne granum quod in pingui solo oritur est pinguius nutribilius et in pondere
gravius quod autem in macra nascitur est gracilius. Frumentum et terra grana pateri campo
letantur et eisdem umbre infertur lesione. Locis humidis et aquosis frumenta
saepe degenerant in lolium et avenam aqua corrumpuntur. Frumentum collis
grani robustior est sed mensura minus reddet. De grano potest melius in sinus stipulam
dum conservari quam excussum servatur. Quia quo tempore seruntur estivo soluta terra requirunt
ceteraque refugiunt quam sola nutrita si pinguis fuerit non formidat.

Incipiunt regule quarti libri. Et primo de quibusdam communibus

Cum multe inveniantur vinearum varietates unusquisque scilicet more sue patrie obtinet aliquid laboratorum eas procurantium faciet. Desiderantum
celum mediocris qualitatis vitis desiderat tepidum magis quam frigidum et siccum potius
quam umbrosum procellas minime nec proxime formidat. Aquilo vite si obiectus
fecundat auster nobilitat in arbitrio itaque nostro est de vino plus habeamus an
melius. Campus largius vinum fert. Colles non nobilius. Locis frigidis a
meridie vineta ponantur. Calidis a septentrione temperatis ab oriente vel occidente
loca namque saepe viribus mutantur et eorum causa grana quemadmodum aptentur. Plano loco vites statuas que nebulam sustinet et pruinas. Collibus que siccitate durat et ventos. Pinguium agrorum graciles et fecundas. Macris fertiles et solidas
frigidis et nebulosis eas que hyeme celeri maturitate preveniunt aut que duros
acinos inter caligines securius florent vel repost tenaces. Calidis gracilem teneriores
et humidis bitteis eas que pluvias ferre non possunt. Eligenda sunt grana que professiones
vitiorum suorum loca diligunt hiis in quibus durare non poterant. Placida
sane regio et serena tute genus omne suscipiet. Industrius vir probatam diligat in locis talibus maxime que imitari possunt illa unde sumuntur. Solum ad
vineas ponendas nec spissum nimium nec resolutum nec exile nec letissimum
esse debet nec campestre nec preceps nec siccum vel uliginosum vel salsum vel amarum sed quod inter omnes inimicitias temperatum tenebit et promius raro quam denso fuit.
Ad vineas reddes agros et maxime silvestres eligamus deterior omnibus est in quo
fuerit vineta vetusta quo si necessitas coegit prius multis aratibus radices
priorum vinearum dissipentur. Omnis locus pastinandus prius impedimentis omnibus
liberetur ne fossa terra prius calcatum assiduo solidetur.

De electione plantarum vitis

Plante vitis que mense octobris vel marcii abscinduntur a vite
meliores sunt quam que aliis temporibus colliguntur. De vinea nimis pingui et in
loco exili plantare desideras non sunt colligenda sarmenta. Eligenda sunt
pangenda sarmenta de vite media quibus vel septem gemmarum spatio a veteri procedentia. Summa flagella repudiemus precipue cum in arbores vineas plantare volumus sed et pampinus qui de duro nascitur pro frugiferis non ponatur.
Fertilitatis vitis certum est signum si de duro aliquo loco fructum citabit et fertur
impleverit ramulos ex omni parte surgentes. Uno solo anno vitis fertilitas explorari non potest sed in quarto cognoscitur. Ita generosis surculorum novellus palmes habens veteris in quo frequens nodus exuberat debet eligi ad pangendum.

De regulis plantationis vitis

Si pinguis est terra maiora
sunt vites spatia relinquimus si exilis angusta non est ordo unus grue vitium omnium pastinum concedere nec angustia in qua grana vindemie spem omnem excludat
in aquosis locis post hyemem in siccis ante hyemem melius vinea plantabitur et
propago ducitur.

De insitione vitis

Quintus vitis insendus eligitur solidus qui succorum exuberet alimento

nec ulla vetustate aut iniuria facta arescit. Cuius terra vel sub ea vitis inseri-
tur sive ea difficilius comprendit. Inscindi surculi sunt rotundi solidi gemmis
spissis et pluribus oculati quibus duo vel tres insitioni sufficiunt. Insita
vitis optime ligetur et a sole et a ventis expuncto aliquo defendatur ne lesionem qua-
erat [illegible]. Cum calor temporis insitam vitem invadit ipsi pinnaculo terminis
[illegible] et necessarias dicitur [illegible] effundi. Cum germine insite vitis accipit nutrimen-
tum adiutorio alicuius pali debet annecti ne motu alicuius fragile germen [illegible] etate

De putatione vinearum

Vinearum putatio locis frigidis post
hyemem calidis vero et temperatis ante et post commode celebratur. Auferenda sunt
sicca, torta, debilia, superflua et male locata nata sarmenta. In locis letis et
clementioribus altius licebit vites expandere. In exilibus aut exticis vel declivi-
bus [illegible] [illegible] multitudo vel paucitas sarmentorum secundum [illegible] vitis relinqua-
tur et solum vetera sarmenta quibus preteriti anni fructus [illegible] pependit omnino resecentur
et nova [illegible] capolis et ramulis inutilibus dimittantur. Vites autem fer-
tiles in quibus fructus modus exuberat stricte quas vero gemmas per longa intervalla
distulerunt largius sunt putande. In vitibus putandis tamen considerandum est
fructuum species successiva maturatio et locus an humectet et inuscet. Vitis que
mature putatur citius pullulat et plura maioraque sarmenta producit. Que autem
tarde putatur serius pullulat et fructus plurimos producit post bonam vinde-
miam strictius putanda post exiguam largius. Plurimum confert vitibus et precipue no-
vellis si eis ablaqueatis superiores resecantur radices que in summo producuntur.

De fossione vinearum

Celebranda est fossio vinearum antequam
vivis gemme turgescant quia si fossorem aptius vitis oculus inciderit certa
bit spes magna vindemie. Cum floret quoniam non est tangenda. Fossio vi-
nearum fiat cum terra non nimis mollis nec nimis sicca est sed in pulverizabilibus me-
dia dispositione existit. Sit autem studium ut universa terra moveatur equaliter et
magis iuxta vites ut in ea nichil crudi solidi remaneat quam rem [illegible] diligens
custos exploret

De uvis et vino

Si uve pingues ante maturitatem frondibus per lata denudentur et colligentur, rore
consumpto ut de sereno vinum fiat potencius et melius duraturum. Uve hu-
mide non pingues neque consumpte potencia nimis mature dulcis arbore arbus-
aquose aquosum vinum producunt. Uve in augmento lune collecte vinum fiunt habi-
le fieri. Vinum pluribus ex causis leditur et turbatur videlicet calore et fri-
gore fetore tonitruis fortibus terremotu ac motu vasis et austrialibus ventis.
Quorum parum et tunc modica medicina congrua curatur, quoniam multum et tunc requirunt
fortior medicina. Quorum in tantum quod eius calor validus in toto extinguitur et tunc
nullo modo curari potest quia mortuo nulla potest medicina conferri

Incipiunt regule libri Quinti de Arboribus

Licet quedam arbores desiderent aerem calidum, quedam frigidum et plurime
temperatum et quedam terram pinguem et quedam macram, in hoc tamen quemmodo quod
omnes terram in superficie siccam et in visceribus humectam requirunt. Autumpnali
tempore arborum opus denudari radices et aliquid pomi letamine quod per pluvie
fluxum cooperte radicibus apportetur. Et si nimium sabulosa fuerit terra co-
gnitione recipiet cretam pinguem et si nimis cretosa sabulum apponatur. In pi-
gni solo plures in exili unquam arborum stipites eleventur a terra. Plantate arbo-
res a tempore quo posite fuerint usque ad tercium non putentur. Ab adolescentia
plantarum usque ad debitum complementum earum sollicite curandum ut stipes in

ramos et eorum in virgas et virge in frangia fructifera dividantur succedente autem senectute recidatur ab ea omnis siccitas et ramorum superfluitas quam cum fructibus neque commode sustentare. Omnis arbor plantatur vel putatur quecumque a tempore casus foliorum fieri potest preter gelidum tempus usque quo incipiunt pullulare. Attendendum est ne spinea in arbore nata aut iuxta stipitem ex radicibus erumpentia dimittantur sed ea usque ab initio amputari. Herbas que suarum indicio magnitudine arboribus obsunt plurimum et eas avelli oportet. Si arbores vinculose proferant fructum super radices terebretur truncus et in foramine quercus cuneus infigatur. Cum languescunt arbores eis ablaqueatis altius dispositis et eas terra ponatur.

Incipiunt regule libri VI de ortis et primo de aere terra et situ qui ortis conveniunt

Ortus desiderat aerem liberum et temperatum et tempus proximum nam letaminis caliditatis et siccitatis formidat nisi cultis plurimis vel irrigationibus adiuvetur. Loca etiam et tempora nocive frigiditatis tollerare non potest et in locis umbrosis nullius vel modice utilitatis existit. Ortus desiderat terram mediocriter solutam et humidam potius quam siccam circa eam enim est ortus et cultoribus inimica. Herbe in nimis soluta terra nate in principio veris optime qualescunt sed in estate siccantur. Declivis orti positio est ut superius rivum habeat quo possit per convenientes sulcos cum opus fuerit irrigari. ... ortus cum celo clementi subiacet et humore fontano perfruitur ipse est ut liber sit et nulla serendi disciplina requirat. Terram desiderat ortus pinguissimam ideo quod in altiori parte sui fimum habeat cuius succus cum sponte se fundet et ex eo semel quolibet anno singula ortorum spatia impinguentur cum seri vel plantari debeant. Sit autem ortus domui proximus longe tamen ab area situs nam pulverem palearum que herbarum folia perforat et exsiccat patitur inimicum. Declivis orti positio est cum levi inclinata planicies currentis aque fluentis per latera discreta dividat.

De pastino ortorum

Partes orti sic dividentur ut hee in quibus autumpnus serantur veris tempore pastinentur et quas serimus vere complebimus autumpni tempore deinde effodiantur ut utrisque pastinatio decoquatur beneficio algorum et solis. Si non penuria terram habetur quocumque anni tempore terra mediocri humiditate et siccitate invenitur equaliter pastinari potest et statim seri si fimo fuerit impinguata. Faciendum est orti pastinum primo profundum et grossum et super ipsum sparso letamine iterum minutatim pastinetur et terra cum letamine misceatur et quantum potest in pulverem reducatur.

De seminatione ortorum in communi

Locis frigidis autumpnalis satio maturius fiat verna tardius. In calidis non autumpnalis serius et verna maturius fieri potest. Herbe pene omnes commode seri separatim et mixtim satis conveniunt que fuerint transplantande certe non ibidem suscipiunt incrementum. Herbe que transplantari non debent rarius que non transferuntur spissius seri debent. Cavendum est ne que sponte semina sint corrupta ideo eligenda sunt que farina intus habent albam et que magis fuerint ponderosa et grossa et in pluribus carum sunt illa que non excesserint anni etatem. Sepe contingit quod semina quantumcumque sint bona si iacta fuerint non nascuntur ex aqua malicia corporum celestium impedita. Plerumque contingit utile diversa semina simul seri ne tempore anni sementem quamque omnium ex toto terra deneget. Omnium herbarum optima satio est cum luna fuerit in augmento sepeque contingit ut non sit utilis satio que fit cum luna processerit in defectum. Omnes fere herbe commode transplantantur cum aliquantulum creverint et terra non fuerit nimis sicca.

De iuvamentis ortorum

Plurimum confert ortis si tam manibus quam sarculo herbe dissipentur ne
in melioribus inutilia subducant. Ex eis que plurimum nocent ortis est de-
ambulare per eos vel terram movere cum fuit nimis mollis. Si terra orti nimis
cretosa est misceatur eidem sabulum vel letaminis multitudo et terra sepissime mo-
veatur. Et si adeo sabulosa est quod humorem receptum nimis facile resolvat eidem
misceatur letamen et creta. De collectione herbarum florum seminum et radicum

Herbe pro cibo colligende sunt ut earum folia ad debitum vel quasi pervenerint
augmentum. Sed pro medicinis colligi oportet postquam magnitudinis integ-
ritatem habuerint antequam ipsarum alteretur color et cadant. Semina colligantur postquam
eorum figitur firma et exsiccantur ab eis cruditas et aquositas. Radices sumende
sunt cum adest foliorum casus. Flores colligi oportet post apertionem integram
ante exsiccationem et casum. Fructus quando sunt colligendi postquam finiuntur complemen-
tum eorum antequam sint ad cadendum parati. Quecumque colliguntur decrescente luna
meliora sunt et magis conservabilia hiis que colliguntur in eius augmento. Et quecumque
colliguntur in claro aere meliora sunt hiis que colliguntur in dispositione humiditatis
et vicinitate temporis pluviarum. De virtutibus herbarum

Herbe silvestres domesticis sunt fortiores et minoris quantitatis secundum plurimum
et ex silvestribus montane sunt fortiores et ille quarum loca sunt vero
sicca et sublimia sunt etiam fortiores. Et ille quarum color fuit magis tinctus
et sapor magis apparens et odor fortior erunt potentiores in genere suo.
Virtus herbarum debilitatur post duos aut tres annos secundum plurimum.

Herbe flores De conservatione herbarum florum radicum et seminum
et semina servanda sunt in locis siccis et obscuris et in sacculis vel vasibus
constricta melius servantur et precipue flores ne odor et virtus exalet. Radices
melius in subtili arena servantur nisi sint radices que siccitate servantur que simi-
liter in loco sicco et obscuro servabuntur. Semina porrorum et ceparum et quarundam
aliarum herbarum melius quam alibi in suis siliquis servabuntur.

Incipiunt rubrice libri vii de pratis et nemoribus et primo qualem
Prata desiderant aerem terram aquam et situm prata desiderant
aerem temperatum a frigiditate et humiditate. Propterea nam superflua frigidi-
tas impedit generationem herbarum et nimia caliditas a siccitate eorum virore
consumit. Terram desiderant pinguem ad herbarum copiam sed ad saporositatem re-
quirunt mediocrem et nimis macram omnino refutant. Aquam desiderant precipue
pluvialem et calidam ac lacunalem pinguem sed a gelida valde ledantur.
Situm optant depressum nisi continue sit humor inclusus nimis aut profundus
non est aptus ad aquas bonas herbas sed ad paludales insipidas
prata licet nascantur. Qualiter fiunt prata procurantur et renovantur.

Prata per se proveniunt fiunt et opere manuali exstirpatis nemoribus et
agrestibus locis vel complanatis agris aratis et vicia cum feno semi-
natis. Prata optime procurantur si omnia impedimenta que in eis nascuntur tollantur
et herbe grosse inutiles per magnas plurimas radicitus evellantur. Prata
que plures irrigantur estate pluries fructificabunt et secabuntur in anno.
Prata vetustissima muscum radantur et sterilia fiunt pluries arentur ac de novo serantur.

Fenum Qualiter fenum colligatur ac servetur et de utilitate ipsius
secandum est tempore calido ac sereno cum aer siccitas duratura speratur et

herbe ad debitum pervenerint augmentum floresque compleverint non arescant incho- averint fenum quod sub tecto servatur vel sub divo ut paratum ne aqua in eum intrare pos- sit fenum magne utilitatis existit cum ex eo bestie laborantes ac oves toto tem- pore anni vivere possunt

De nemoribus

Nemora vel naturaliter proveniunt diversarum arborum secundum diversitatem terrarum situs et aeris que quidem instituuntur ab homine. Cum nemus plantare intendit consideret primo situm et naturam terre ac aeris in qua facere cupit nemus cuiuscumque solum conserat arbores que illi loco conveniant et tandem votum institutionis adimpleat propinquas ac distantes arbores plantet secundum quod amplius vel minus radices et ramos extendunt

Incipiunt regule libri viii de viridariis et rebus delectabilibus

Viridaria quedam sunt ex herbis quedam ex arboribus quedam ex utrisque. Ad viridaria herbarum desiderant terra macra et solida ut herbas subti- les et capillares producat que precipue visum delectant. Viridaria etiam herbarum debent odoriferas herbas diversorum generum que ad delectationem conferant ac salutem nam odor est aer suavissimus. Viridaria requirunt a meridie ac occidente arbores bonas ac ratas ab oppositis loca patula ut auram delectabilem non inhibeat nam umbra malarum arborum est nociva superflua umbra egritudi- nes generat et aure salubris fluctuationem corrumpit. Viridaria debent si magna vel parva respectu habito ad nobilitatem potentiam et divitias dominorum. In viri- dariis unumquodque genus arborum in sua acie sive admixtione aliquarum poni debet ut delectationem augeat ac decorem. Magne arbores in viridariis distare ab invicem xx pedibus in acie debent parve x si acies una ab alia potest quantum placuerit plus distare. Arborum acies in viridariis fossoras requirunt excep- tis malis ut possint dum durare si inter unum et alterum aciem prata conveniunt. In viridariis non debet animus superflue delectari sed tamen precipue cum seriis intentis quod satisfecerit rebus viridis et decora munitio et vivere spectacula multa delectationem affert. Plurimum delectant agros herbarum magnos et steriles qui circumquaque habeant fines ac foveas ydoneas et sepibus bonarumque arbores circum habeant ac intersertis viis oportunis arboribus fonte ac fluctibus consulte sunt ornati

De hiis que circa ipsas vites et earum fructus delectationem prebent

Multum delectant herbarum vineta decora diversorum bonorum generum uvas ferentia nam omnia que de mirabilibus uvarum ab antiquis scripta sunt per experientiam invenimus nam non tamen ab omnibus peritis omnia spernenda ne for- te varietas temporum ac locorum aut imperitia raro probantis experientem decipiat. Plurimum delectat herbarum vina diversorum colorum atque saporum quod non potest difficile fieri ac vina medicinalia indigentibus satis invenimus utilia

De hiis que circa arbores et fructus delectationem augent

Magne delectationis est habere in proprio loco bonarum arborum copiam et generum diver- sorum sed diligens paterfamilias undecumque desiderare debet vel curare quod ab aliis deferatur et in ea in congruis ordinibus inserere vel plantare. Plurimum delectant insitiones herbarum mirabiles et in una arbore generum diversorum et eo potest paterfamilias diligens hoc procurare. Multum delectant arbores bene fortas et recte stantes habere ideo quod curandum est ne tortuose sint aut ramos minus de- formes habeant vel depressos. Multe mirabiles insitiones fiunt quibus delectant omnia experiri. Si arbores fructifere scindantur ramusculis et ubi lapatia pul- verizata vel cuiuscumque colorum loco medulle includantur in eo fructus acquiret virtutem vel colorem

Plurimum delectat ortum **De delectabilibus ortorum et herbarum**

Plurimum delectat ortum herbarum bene dispositum ac sufficienti industria cultum. Studeat igitur paterfamilias dili-
genter ut paret cum herbe in solo pingui ac soluto cum fonte vel rivulus per
discreta spacia defluat ut irrigari totum possit tempore magni estus. Omnia
genera bonarum herbarum in toto herbe delectabile atque utilissimum est

Incipiunt regule libri noni de animalibus nutriendis in rure

Antiquissimis temporibus vivebant homines ex herbis solis que naturaliter terra
ferebat. Demum consequenter repererunt utilem agriculturam et pastoricia
artem nos et ex eisdem vivimus et ex seminibus seminum et arboribus infinitis. Diversorum
genera animalium domesticatorum aliqua in diversis regionibus adhuc fera inveniun-
tur

Qui equos et equas **De equis et equabus**

Qui equos et equas nutrire vult
oportet ut etate genere forma laudabiles sanitate et egritudines
bonitate ac malicia eorum cognoscat. Equorum et ceterorum animalium diversas vin-
gulas hominum ac cornutorum etas dentibus plene cognoscitur. Admissarii
ita custodiendi sunt ut parum equitentur vel nichil aliter fatigentur ac bis in
die admitti debent si generosos pullos creare volumus. Eque pregnantes teneri
debent non multum macre nec pingues nec urgeantur nec fame frigore tolle-
rent ut intra se locis comprimantur angustiis. Eque generose quando masculos nutri-
re alterius tamen submittantur annis ut pullis copia plurima lactis infundatur.
Admissarius usque annorum esse debet si feta bima concipiet. Pulli teneri debent pa-
scere in loco montuoso petroso et sicco et duobus annis tamen matrem sequantur
ad pascua. Cum pulli domandi sunt suaviter tangantur in stabulo et frena
teneantur ibi suspensa ut assuescant tangi et frena videre. Hora equorum debet
in die nuda teneri et de nocte lectus usque ad genua fieri propter quietem. Mane
quoque tolli et dorsum tergi ac cum membra eius demum pluribus passibus ad aquam
duci et in ea usque ad genua spacio longo teneri et cum redierit ante sta-
bulum inter crinia tergi ac optime desiccari. Complectus equus in appetentibus
carnibus et teneribus ut possit secure equitari nam quia pinguedo nimia egri-
tudines et nimia macies debilitatem vel deformitatem inducit. Equus
sudatus vel fortiter calefactus non debet aliquid comedere vel bibere donec coopertus
et per aliquam pauliper ductus a sudore atque calore fuerit liberatus. Equo utile est
tempore calido coopertura linea propter muscas et tempore frigido lanea propter frigus

Equus quem domari **De doctrina et morigeratione equorum**

Equus quem domari
ac morigerari debet primum adhibeatur frenum levissimum cum morsus sit
melle vel alio dulci liquore permixtus et leviter ducatur ad manum deinde sine
sella suaviter equitetur et postea cum sella per loca plana donec frenum et
sellam quiete recipere assuescat. Equus cum freno levi et sella leviter per gi-
rum assuetus debet cum fortiori freno si oporteat produci ad agros aratos
hora frigida et instrui ad trotandum postea deinde ad galopandum brevi
saltu duci et in civitate per loca fabrilia debet ac etiam per ea ubi fit strepi-
tus et tumultus et ibi blande non aspere retineri donec talia timere de-
sistat. Cum equus se habuerit obedienter ad finem ad cursum assuesci debet
summo mane semel qualibet septimana usque ad quartam partem miliaris vel
primo ac postea spacio longiore

Equus pulcher **De generali cognitione pulcritudinis bonitatis et malicie equi**

Equus pulcher
corpus habet magnum et longum et sue magnitudini ac longitudi-

proporcionalit omnia membra videtur congruere sicut a pluribus habetur perpetuus
¶ Equus habens nares magnas et inflatas et grossos oculos audax naturaliter
reperitur ¶ Equus habens costas grossas et ventrem amplum et deorsum pendentem
laboriosus ac sufferens indicatur ¶ Equus habens ampla et extensa gutura
et faciles turbas in motu celer et agilis esse debet ¶ Equus habens iuncturas crurium
et ante crura bene pilosas et pilos earum longos laboriosus ¶ Equus
habens maxillas grossas et collum curtum non de facili affrenatur docetur
¶ Equus habens unum vel duas ungulas albas in uno vel duobus pedibus habebit ¶ Equus
habens auriculas pendentes et magnas et oculos grandes levis remissus
existit ¶ Equus cuius anteriora crura semper moveri videntur malorum est morum
¶ Equus movens caudam infra et supra mali est vicii

De infirmitatibus equorum et curis ipsorum

Egritudines accidunt equis in capite in ventre in tergo in cruribus pedibus ac ungulis
aliquando ex humoribus et sepe negligencia vel mala custodia ¶ Dolores accidunt
equis aliquando ex superfluitate humorum malorum in venis superhabundantes aliquando ex ventositate
ingrediente in corpus eius calefactum per poros apertos vel in intestinis
ex viscosis humoribus orta aliquando ex superflua comestione ordei vel alterius similis cum
infra in stomacho seu ventre Aut ex superflua retentione urine vesicam inflantis
his omnibus generale medium est quod equus per stabulum cum equa libere permittatur
abire Sal in aceto sufficienter infusum plurimum valet quando dorsum tumefactum
incipientem in dorso ¶ In multis equorum egritudinibus cortura ultimum est remedium
sed debet diligentissime custodiri ne corturam possit mordere vel ad aliquid
re fricare quia ex nimio prurritu locum dentibus usque ad nervos vel ossa
mordet ¶ Multa sunt signa quibus cognoscitur in qua parte corporis paciatur
equus et quibus proscitarum per libano et mores equi qui per regulas scripta
sunt omnia in fine tractatus equorum ideo hic obmitto

De bobus

Gradus etatis boum sunt quatuor ¶ Prima vitulorum ¶ Secunda iuvencorum ¶ Tercia boum
novellorum ¶ Quarta vetulorum ¶ Cum armentorum gregem emere volt observare
debet primum ut sint vacce ad fructus ferendos etatis potius integre que
ipsorum bene composite ut omnia membra sint grossa et invicem sibi videantur
Armenta boum et vaccarum pavida sunt loca hyeme maritima estate frigida
et opaca montana ¶ Stabula boum esse debent arena vel aliquo genere lapidum
strata aliquatenus devexa ut elabi possit humor et a parte glaciale aliquid
obsistente debet obiectum ¶ Cavendum est etiam ne angustius stent aut feriantur
aliquid gerentur aliquid estate optime septe claudantur ne atabanis et ceteris bestiolis
gravetur Debet etiam homo semper stratum multum teneri quo melius quiescat Estate
bis hyeme semel ducantur ad aquam ¶ Boves sani fortes et agiles cognoscuntur
quia facile cognoscuntur cum se movent cum tanguntur vel pungunt et
habent membra grossa et auriculas elevatas Pulchri autem et fortes
generaliter cognoscuntur si omnia membra grossa sunt et sibi invicem bene videntur

De ovibus

Oves bone cognoscuntur ab etate si neque
vetule sint neque mere agne ¶ A forma si sint corpore amplo lanam
habent multam et mollem villos altos et tensos corpore toto Sanitas ovium
cognoscitur si aperiantur eorum oculi et vene sunt rubicunde aliquando subtiles sunt
sane Si vero albe vel rubicunde ac grosse sunt infirme sunt Item si capiatur in
pelle colli et an trahere vix trahi possunt sunt sane si facile sunt infirme Item si

audacter vadunt per viam sunt sane si moleste capite inclinato sunt egre. Oves
per totum annum intus et foris sunt recte pascende. Stabula ydonea omnibus eis sunt
que non sunt in loco ventoso in quibus sit solum fenestris ydoneis situm atque
pelvium ut mundari possit ab humiditate urine que lanas corrumpit et un-
gulas sanas scabras fieri cogit. Pascua omnibus utilia sunt que in novalibus
vel pratis siccioribus exquiruntur. palustria vero noxia silvestria dampnosa
lanatis salis non crebra appositio ex pecoris lanas fastidiunt. De apibus
Apes nascuntur partim ex apibus partim ex bubulo corpore putrefacto.
Apes optime sunt que rotunde ac varie. Sanitatis signa si sunt frequentes in
examine et si nitide et si opus quod faciunt equale et ac leve. Minus valentium
signa si sunt pilose ac horride ut pulverulente

Incipiunt rubrice libri decimi de ingeniis capiendi animalia fera

Omnium avium rapacium natura est ut per se sole et nunquam vel raro societate inc-
edant eo quod in preda nolunt habere sodalem et ab omnibus quibus insidiantur
cognoscuntur instinctu nature atque cum timenti senciunt garriunt et fugiunt et se
quantum possunt occultant. Aves rapaces si bonis cibantur carnibus et honorem quem
requirunt et minime non fit eis nisi quod earum voluntate mittuntur ad aves a domino raro
discedunt. Si dominum non sequuntur voluntate accipitres vel alii aves rapaces
si in aliquo quemadmodum agit facile ipsum perdit cum sit indignantis nature ac levium
nascitur. Falcones tenendi sunt in eo statu pinguedinis in quo inveniuntur
magis audaces et melius capere aves. Omnium rapacium avium cadere est se na-
turaliter. Aves se capiunt cum avibus rapacibus ac feris domesticatis scilicet accipi-
tre. Astur falcone ysmilo girfalco aquila gruno et grimecta. Aves
capiuntur retibus diversorum modorum scilicet ad panteram armaces retis super
flumine expanso capiuntur grues cigni starne ac anseres. Item alio rethi
anseres et armates in agris et prope aquas. Item paretibus columbe et turtures
et fere omnes aviculae possunt. Item arole possunt aves et maxime mediocres et quedam
magne. Item araneis possunt aves et magne rapaces. Item quodam rethi stricto
et longo perdices. Aves variis capiuntur laqueis in terra constructis ac
in arboribus et nidos. Aves fere omnes capiuntur visco scilicet virgis vel viminibus
et funiculis ac funibus invisatis. Aves omnes capi et occidi possunt balistis et
arcubus et aliis quibusdam modis. Bestie fere capiuntur canibus retibus laqueis
taulis ac foveis et aliis quibusdam modis. Pisces capiuntur retibus diver-
sorum generum scilicet sforzaria in mari et in sciabica in locis fluminum et lacuum
spaciosis in vallibus nisi parvis aquis et in magnis cum navi. Item cetto et
negossa. Item in vallibus cum cogolaria degagna et cum gradell et parvis
retibus. Item cum cestis et nassis hamo sparaverio calce et fuscinis

Liber duodecimus breviloquus Incipit de hiis que singulis mensi-
bus possunt in rure agi

In superioribus libris plene tractatum est sed nimio diffuse de
omnibus que sunt in rure agenda sed utile videtur memoriale
compendiosum facere quo patrisfamilias ad rura properans facile
reperire queat quid utilitatis et delectationis quolibet tempore facere pos-
sit. Et cum modum agendi singula inde voluerit in latiori-
bus et specialibus tractatibus ordine quo supra scriptus est facile invenire valebit
~~Deficiunt de agendis~~ etc.   De agendis in mense Januarii

c12
3

Hoc mense precipue in locis calidis loci habitabilis aeris et ventorum terre et situs bonitas vel malicia potest cognosci licet locus temperatus aliis quibusdam mensibus melius discernatur ¶ Item locis calidis curie ac domus satis commode possunt fabricari et optime possunt arbores que nocent domorum abscindi ¶ Item possunt nova stercora reservari et vetustiora ad agros et vineas ferri et faba cicerula ac vicia seri ¶ Item si agri non sunt molles primo proscindi ¶ Item in locis calidis vinee fimari atque putari possunt ¶ Item sorba persica nuces amigdala et pruna optime in seminario poni possunt et arbores quamvis se inseri et ortus si terra non sit madida fieri ¶ Item in novis pratis vicia et herbarum semina spargi possunt et salicum pertice ac viminum et canne pro vineis incidi ac nemora et omnis materia tam silvestrium quam domesticarum arborum ignibus incendi possunt ¶ Item omnia vasa necessaria et plaustra et cetera in domibus fiunt convenientius quam tempore hoc mense commode fiunt ¶ Item animalia cuncta domestica emi et silvestria capi possunt et apes de loco ad locum exportari commode possunt

De agendis in mense februarii

Hoc mense ac tertio omnibus bonitas et malicia loci habitabilis potest cognosci et emi ac domus et cetera in ipsa et circa ipsam agenda sunt possunt fieri ¶ Item possunt letamina ad agros vineas ortos et prata deferri cuncta fimari ¶ Item possunt commode agri proscindi et in eis faba lanuta et quedam alia legumina seri ac frumenta siligo far et spelta rinari et de ipsis aqua derivari et frumenta in eis conburi ¶ Item in locis calidis avena et ciceri fieri Et in temperatis et frigidis robilia seri possunt hoc mense locis humidis fieri debet pastinum sive cultura ubi vinea est plantanda et in locis calidis et siccis circa finem utiliter fit plantatio et insitio cum eis incipiunt gemme eo suppetere ac nodi aquosi si spisso lacrimantur humore ¶ Item fit optime putatio vinearum in locis temperatis et calidis nisi nimia mala vel frigiditas nimis intensa prohibeat que qualiter facienda sit plene docetur in libro quarto de vineis ¶ Item hoc mense commode formantur vites ac vitifere arbores ¶ Item hoc mense amputande sunt vitibus radices iuxta ac fimande quelibet palande ac religande sunt vites et in locis maritimis et calidis fodiende ¶ Item possunt hoc mense circa finem flantibus borealibus ventis non australibus vere sereno transmutari vina debilia et aquatica ut a corruptione serventur ¶ Possunt etiam hoc mense cum terra non multum sicca vel mollis existit omnium arborum plantule ac semina ipsa seri transplantari ac inseri et maxime si ipsa iam cortice se videbit succus infunderit ¶ Item possunt arbores putari formari et ab omnibus superfluis ramis siccis scabrosis et inutilibus liberari ¶ Item rostula et canneta nova institui ac plantari ¶ Item debet hoc mense si terra non est sicca vel mollis fieri orti seu ligonizari vel aliter fodi fimari et ex omni genere herbarum que vere terre mandantur seri ut sunt ¶ Allea atriplices anisum anetum apium absinthium ac thimum abrotanum bleta basilicon caulis cepe feniculus gabinviale amurca lactuca meloni porri papaveri petrosillinum pastinaca sinapis satureia scalogne ac cetere medicinales herbe silvestres possunt seri hoc mense in ortis et alibi ¶ Item hoc mense plantari ac renovari plantate possunt et sepe de viminibus vel spinis vel alia materia sepes fieri circumdari agrorum vinearum atque ortorum ¶ Item hoc mense plantari ac seri possunt nemora ac salicta tam domesticarum quam silvestrium arborum ¶ Item viridaria tam herbarum quam arborum ac cetera delectabilia que in octavo libro clare scripta sunt hoc mense commode fiunt ¶ Item hoc mense armenta equorum et

agnorum ac leonum. Item greges omnium ac caprarum et pecorum omnium ac porcorum commode possunt et leporaria fieri ac piscine ut plene in libro nono tractatum est. Item pavones anseres galline ac columbe que hoc mense calere incipiunt et cubare parari debent ut superius scripsi. Item possunt hoc mense apes emi et debent plures fumigari et ab omni putredine liberari et mali reges occidi et cetera fieri que plenissime scripta sunt in tractatu ipsarum. Item debent hoc mense aucupitores et falcones optime provideri et ex fine ipsius in muta poni possunt. Item possunt etiam hoc mense capi fere bestie aves et pisces variis et diversis ingeniis superscriptis.

De agendis in mense marcij

Hoc mense locis temperatis hortorum prescinduntur agri si in eis superflua humiditas est consumpta et terra ad equalitatem vel humiditatis et siccitatis pervenit. Item seritur avena et cicer et canabum et fenum et faba in locis frigidis in temperatis tamen locis pigrum et que in ianuario sata fuit nunc [illegible] cum quatuor foliorum exstiterit. Item sarcantur et herbis mundantur frumentum spelta et ordeum. Item hoc mense seritur melica et milium panicum et faseoli seri possunt. Item putantur et inseruntur vites et linum [illegible] nantur deinde ligonizantur cum terra fuerit temperata. Item colliguntur et plantantur vites hoc mense atque propagantur et renovantur. Item transvasantur vina in sereno aere ac borea flante. Item [illegible] etiam debilia ut fiunt meliora ne volvantur et optime implentur vasa posita in penu frigida et clauduntur ut parum spirent ne acetosa fiant. Item hoc mense plantari et transplantari et circumfodi possunt omnes arbores ac inseri que gummi carent. Item hoc mense pastinantur orti firmantur et in eis seruntur omnia semina specificata in februarii mense ac etiam cucurbite melones cucumeres ac etiam citrioli et fenum ac etiam salvia plantatur hoc tempore ramis in terra infixis. Item locis frigidis prata purgari debent et temperatis ac calidis custodiri. Hoc mense porcine comparandi sunt equi et eque boves et vacce verres et scrophe ac facienda armenta et greges et masculi feminis admittendi et domandi sunt equi ac boves. Item fumigande sunt leviter apes et purgandi sunt alvei a verminibus et omni spurcitie. Item hoc mense accipitres in muta et astures in maguis? glabris sunt ponendi et bonis carnibus nutriendi. Item hoc mense possunt capi bestiole aves et pisces nisi sint tales que solum temporibus frigidis vel invernalibus capiuntur.

De agendis in mense aprilis

Hoc mense prescinduntur pingues agri et humidi qui diu tenent aquam et secundo et tertio iterantur. Item seritur commode cicer in locis frigidis et canabum et melica in locis temperatis et precipue. Item fit fossio vinearum in locis frigidis ac etiam temperatis et vina non debilia commode transvasari possunt. Item hoc mense mala punica possunt seri. Item etiam possunt seri et prosicui? tonsilari ut paladius ait. Item debent omnium arborum plantule hoc mense ab animalium aggressu tueri. Item hoc mense commode seruntur cucurbite citrulli cucumeres et melones et apium et origanum capparis et serpillum et lactuca blita repulle ac ac pluries si irrigari possunt ut paladius ait. Item hoc mense locis calidis tondentur oves et statim fetus signantur et arietes admittuntur ad oves et equi et asini ad equas et asinas. Item columbis locis [illegible] danda est esca que parum in agris inveniunt vel [illegible]. Item secundum paladium querende sunt apes et alvei purgandi et papiliones necandi qui multi habundant florentibus malvis. Item hoc mense sicut aliis estivis mensibus possunt capi bestie aves et pisces.

De agendis in mense maij

Hoc mense pingues agri et qui diu aquam tenent proscinduntur cum omnes herbas protulerint et antequam semina earum ad maturitatem finata et sic poterunt secunda vice arari. Nunc omnia que sata sunt preterquam florent neque ea tangi a cultore debebunt. Item in locis frigidis et humectis nunc seruntur faseoli, milium et panicum. Item hoc mense ut dicit Palladius nova succidenda est tam silva quam omni fronde nescita. Item seminaria fodiuntur assidue et vinee secunda vice ac etiam pastinantur. Item in locis pergelidis et pluviosis plantantur olee et eis nunc muscus abraditur et si quis lupinum stercorandi causa seminavit nunc debebit evertere. Hoc etiam mense ut idem scribit locis calidis implastrari possunt pira et cetere arbores inseri et sitire et disponuntur plante palme. Nunc etiam ortorum spatia que per autumpnum seminibus complenda destinantur ad plantas querunt pastinari. Item hoc mense seruntur coriandrum et apium et melones, citrulli, cucurbite et cucumeres et caules et radices et ruta pangentur. Porri quoque planta transferuntur ut irrigationibus crescunt et optime caules et repe transferuntur hoc mense. Item seritur portulaca et quocumque tempore seratur calido tempore tamen nascitur. Hoc mense locis maritimis et calidis recidantur fena prius tamen quam arescant que si pluviis infusa fuerint antequam condita debent quod post ipsorum siccantur. Item hoc mense castrari debent vituli et omnium celebrari tonsura. Item coagulatur lac et fiat caseus modo proprio. Item ut ait Palladius debent nunc occidi reges apum quos grandiores cernere volunt qui hoc tempore nascuntur in extremis foliorum vel favorum partibus. Item papiliones necandi sunt modo proprio.

De agendis mense Junii

Mense Junii paranda est area et ab omni stercore fimo et pulvere optime libanda. Nunc seri potest milium et panicum. Nunc ordei messis principium recipit postea et fine tritici messis completur in locis calidis et temperatis incipit. Nunc in frigidissimis locis que maio permissa sunt frumentum agros eque proscindimus herbosos locis ac frigidis vinetis occabimus. Colligemus vicias fenumgrecum recidimus ad pabulum. Item hoc mense peragenda est leguminum messis nunc et faba luna minuente vellitur et contusa et refrigerata reponitur. Lupinus etiam hoc mense colligitur. Nunc pira vel mala ubi ramos nimis poma densabunt nitilegendum est omnia viciosa. Hoc mense ramis punici poterunt fictile vasculum claudi ut ad eius magnitudinem poma reddat. Item hoc mense sicut et Julio fit insitio que dicitur emplastratio in piris et malis et floribus et olivis et ceteris quibus in cortice pinguis succus continetur. Item hoc mense optime seruntur borago et portulaca et alie multe herbe si possunt irrigationibus adiuvari. Hoc etiam mense secantur optime prata flore completo et non exsiccato. Hoc etiam mense in multis terris castrantur et caseum conficitur et oves in frigida regione tondentur. Item hoc mense alvearia castrantur si nutrimentum mellis habuerint et mel conficitur. Et etiam hoc etiam mense nova egrediuntur examina. Ideoque custos debet esse attentus ne fugiant propere usque in octavam vel nonam horam et post debet habere alvearia preparata et ea colligere debet ac in suo loco collocare ut in suis cellis debent esse plene.

De agendis mense Julii

Mense Julii agri proscissi secunda vice arandi sunt. Nunc locis temperatis tritici messis et leguminum nondum expleta completur. Item silvestres agri nunc hinc extirpantur radicibus atque singulis. Item gramine et filice ac omni cultores debent optime dissipari. Item et fine optime seruntur rape ac napi. Item novelle vites mane ac vespere calore deposito debent effodi et

adhuc convenit pulverizari. Item hoc mense arbores que in messe steterint sectis
mensibus abradantur et circa ipsas pro calore fiat aggregatio terre. Hoc mense locis
frigidis oculari ficus potest et inseri citrum. Nunc etiam potest emplastrando celebrari
et pirus et malus locis frigidis inseri. Item poma viciosa que minus remos
onerant debent legi. Item potest plantari talea citri si irrigationibus adiuvetur.
Nunc locis temperatis amigdala sunt colligenda. Hoc mense vacce submittende sunt
tauris et arietes admittendi. Item hoc mense et principium eius prata secan-
da sunt in quibus herba non potuit ad maturitatem pervenire.

De agendis mense augusti

Mense augusti sunt agri tertia vice
arandi. Item in fine potest seri post primam pluviam rape radices
et napi et lupinum ut vineas et terras impinguent. Item in principio et an-
te leonem evellitur et campis cum maturo calore planescunt et ex hiis potest
extrahi semen et macerari si placet et alia ut opus fuerit procurari. Item circa
finem eius colliguntur mala que tunc inveniuntur matura et ficus colliguntur
et siccantur et nuces et ceteri fructus arborum qui maturi sunt et consumuntur
et venduntur servande. Item locis frigidis pampinantur vites et in calidis
potius obumbrantur ut vue ne in solibus arescant. Nunc etiam agrestum fieri potest. Item
in locis calidis circa finem incipit fieri apparatus vindemie. Hoc etiam hoc mense possunt
dissipari frequenti aratione gramina et filices. Item hoc mense potest emplastrari arbus-
ta et pirus inseri ut palladius ait. Item hoc mense potest investigari aqua ubi deficit
et probari et putei fieri et similiter aqueductus quomodo fabricari ut palladius scribit.
Item per medium huius mensis optime seruntur caules ut circa medium octobris
transferantur.

De agendis mense septembris

Mense septembris consistunt aqueductus et putei quomodo fiunt. Item pinguis
ager et qui diu continuit tenere humorem tercia vice arabitur et seritur. Item
agri primum arandi sunt et serendi et circa equinoctium vice agri sterçandi sunt
graciles vice primum arandi sunt et temporibus pluviis precipue cum luna minuitur. Hoc mense ubique
in colle spissius et in campo rarius precipue cum luna minuitur. Hoc mense virgi-
nosis locis atque exilibus aut frigidis aut opacis circa equinoctium triticum seritur
et spelta dum serenitas constat. Item in locis calidis nunc seritur linum quod ver-
nenum vulgariter dicitur. Item colligitur et reponitur hoc mense milica quam aquam
sagina vocant et circa principium in alpibus seritur siligo et circa finem eiusdem
mensis annis sequenti fit messis eius. Item seritur hoc mense et inicium lupinus ipsius
mensis in fine fago in sterçorato loco pa-
randi etiam et ubi terrenus cultus fiant. Item in locis temperatis et principium quomodo pampinantur vites et fron-
dibus denudantur et per modum vindemie fiunt et omnia ad vindemi-
am spectant et vue servande siccari possunt et sappa defructum et caroenum fieri.
Item colliguntur fructus arborum qui tunc maturitatem fatentur. Nunc papaver seritur
calidis locis et siccis. Item ortorum spacia que in vere serenda sunt nunc
alte fodienda sunt et sterçoranda decrescente luna. Item in principio seruntur op-
time caules et circa finem allea anetum lactuca et blita et radices seri possunt
in locis siccis. Item hoc mense possunt prata nova parari extirpatis prius radici-
bus spinis et fructetis atque arboribus et herbis latis et solidis. Item veteri-
bus prata putrescenti purgari et vetustissima corrupta arari et denuo prata nova
parari. Item hoc mense conquassantur apes vetuste et fit mel et cera. Item hoc
mense cum accipitribus precipue capiuntur quaglee et perdices.

De agendis mense octobris

Mense octobris oportet fieri
putei et fossata cavari. Item hoc mense letamina portantur ad agros

Et seritur optime in temperatis locis frumentum siligo ordeum far et spelta lupi-
num et linum. Item fit quandoque vindemia ubi non est facta mense septembris et
precipue ab his qui non mature maturum vinum habere desiderant et conduntur et condi-
untur in sapore et colore vina. Hoc eciam mense ubi calidi et sicci aeris
qualitas est ubi exilis et aridus campus ubi collis preruptus et macer po-
nuntur quandoque vites. Aut locis siccis calidis exilibus macris arenosis a
[illegible] de pastinis de vitibus ponendis putandis propaginandis
reparandis vel arbusto faciendo autem dictum sit in tractatu suo ut que exilitate
glebe ac aeris siccitate pluviis ymbribus adiuvetur. Hoc mense precipue
circa finem ablaqueanda est omnis novella vitis ut aperiatur radices superfluae
et si placida ibi est hyemis vites ulmorumque aptas si violenta [illegible]
atque veniat gelu ubi perfrigida [illegible] columbinum stercus et vitis
pedes apponatur. Hoc mense locis calidis et apricis instituuntur oliveta et
seminaria fiunt et omnia que ad oleas pertinebunt. Item rivi ac fosse purgantur.
Item plantantur cerasa ac pira et mali et cetere arbores que frigus non timent
quandoque plantari et de loco ad locum transferri possunt maxime in locis siccis et
calidis. Et sorba et amigdola in seminario ponuntur et semina pinorum [illegible]
Item hoc mense fit pastinum ortorum serendorum in vere ac eciam nunc seruntur in
ortis allea anetum [illegible] plante cardui sinapis malva cepulle men-
ta pastinaca timum origanum et capparis. Item blita in locis siccis. Item dicit
palladius quod porrum vere satum nunc transferri ut crescat in capite et as-
sidue circumfodiatur. Item hoc mense tollitur apibus mel superfluum cum favis
et omnis cera corrupta

De agendis in mense nouembris

Mense novembris locis calidis seritur optime triticum et pisum et or-
deum et siligo. Et tunc fine faba in stipulis non aratis et linum atque lenticula
hoc mense seritur. Item hoc toto mense calidis locis et siccis vitium est positio
celebranda et propago reducetur. Et locis frigidis novellas vites et arborum
plantas circumfodere atque operire convenit et maxime stercorare. Aut ac deinceps
usque quo terra congelet. Vinea vetus que est in solo robusto que in integro trunco sit
ablaqueata fimo satietur et angustius putata ut trunci vel quarti pede a
terra viridissima corticis pro innovatione servatur ac fossa frequentius mittetur ut
ibi animum fundat quam reparet. Aut autumpnalis putacio celebretur in vitibus
et arboribus maxime ubi temperies mitissima. Hoc eciam mense cum oliva cepit
esse varia colligitur et oliveta putantur et summitates nimis alte recidantur
quod eciam in necessariis ficis et persicis ac ceteris est similiter. Item hoc mense po-
nuntur quandoque oliveta et seruntur persici ossa et pini calidis et siccis regionibus
et omnibus fere locis prunorum ossa. Item hoc mense seritur castanea plante ac semine.
Item calidis locis et siccis pomorum plantas silvestres inserendas pirorum et
malorum et mali punici et citonei et citri et mespili sicut sorbi cerasi et mori
taleas et amigdali semina. Item hoc mense magne arbores transferuntur locis ca-
lidis et siccis et apricis truncatis ramis illesis radicibus et multo stercore
ac irrigationibus adiuvetur. Item hoc mense materies ad fabricam cedenda est cum
luna decrescit. Item hoc mense arietes admittuntur ad oves ut fetum primi ve-
ris fovere possit exortus. Et sic hirci ad capras admitti debent. Item hoc
mense quandoque capiuntur silvestres bestie item aves et pisces

De agendis in mense decembris

Mense decembris potest seri faba
que post hyemem tunc nascetur. Item ceditur optime materia pro domibus et ceteris
ligneis operibus faciendis. Item ceduntur silve ac rami superflui arborum et sepes

·CL·

Et igne ¶ Itē cedunt̃ pirres et caue p̄ lineis et parat̃ᵒ ı fiūt paliz muri ſiliq̃ lineis ceci pūt ¶ Et ex viminibus fi pūt corbes ı ciste et caue' infiniq̃ alia vtensilia oportuna et sepes fiēt ¶ Itē hᵒ nescē diuiſ ingenus capiūt bestie fere et ppriuē canibus tpe innuit ¶ It aues auibus domesticatiſ et rethibus diuerſis ac visco ~~Et sic ē finis tercii capis deo laus~~

¶ Explicit liber ruralium cōmodoꝝ a petro de Crescenciis Ciue bononien̄ compilatus Sc̄ptus et finitus p manus : de bischedincis Anno dñi millo cccc° xxxv° In crastino bti Barnabe apli

Venerabili in Christo patri
et domino speciali univ(er)sitatis
religionis ac sapientie fratri
Aymerico de Placentia
sacratissimi ordinis fratrum
predicatorum magistro dignissimo dominus
Petrus de Crescentiis civis bono-
niensis se ipsum ad omnia sua mandata
obsequiosa paratum. Cum compilare librum
ruralium commodorum ad dei omnipotentis
honorem et serenissimi regis Karoli
delectationem meique ac ceterorum utilita-
tem inchoassem et mediasse multis
et variis occupationibus impeditus
dum perficere distuli tandem a vestra nobili-
tate ut complerem rogatus quod vestro
devoto mandato libenter recepi iudi-
ciorum et civilium occupationum strepi-
tu relicto quibus non poteram sic
ut operi expediebat quietum
habere ad rure(m) habitationem septuage-
narius me transtuli et ne otiis inutili-
bus a quo tempore infirmitate in sistebam satis-
faciam votis celestis regis auxilio
librum perficere curavi ac ei quod
primo scripseram addidi multa utilia que
postea vidi et per experientiam approba-
vi. Vestre igitur dominationi cum grandi
affectu offero corrigendum per vestram
prudentiam que summa est et vestrorum fratrum
humilitatis supplicans quod ipsius eliminetur
rubigo et quod est utile non spernatur.
Nam aperte cognosco quod nec per me
nec forsan per alium possent inte-
grari omnia de quibus in toto libro
tractatur propter infinitam agrorum utilita-
tem varietatem que sub spetiis motu
celesti virtute consistit. Cum ab orbe omnia
concita sunt per cum auxilio eius qui sua
dextra preterita presentia et futura cognos-
cit non enim opus quod de se non
tractat et probari vel spem dans paucis
magis in quo plura imitet sicut non
eradicatur rosarium quamvis sua spi-
nis sed multas redolentes exhibeat
rosas nec abscinditur arbor paucis
vermiculosis pomis in qua multa in-
veniuntur fecunda.

Incipit liber ruralium commodo-
rum a Petro de Crescentiis cive
Bononiensi ad honorem dei omnipotentis
et serenissimi regis Karoli compila-
tus.

Incipit liber primus de locis habita-
bilibus eligendis et de curtis et do-
mibus et aliis que habitatori in rure sunt
necessaria faciendis et bonitatis loci ha-
bitabilis et cognitione in genere.

De aere et cognitione bonitatis vel ma-
litie eius
De ventis et cognitione bonitatis vel ma-
litie ipsorum
De aqua que hominibus competit et cognitione
bonitatis vel malitie eius
De situ loci habitabilis et cognitione bo-
nitatis vel malitie eius
De curtis seu tumbis in diversis locis
diversimode faciendis
De mutuis secundum dispositionem curie
De puteis et fontibus faciendis et qualiter
aqua inveniatur et probetur
De aqueductu
De cisternis et cisternalibus
De materiis domorum
De officio villici
De officio patrisfamilias qualiter debet agricultu-
ram ac villici opera ac rurem inquirere

Incipit liber secundus de natura plan-
tarum et de rebus quibus cultum
singulis generibus agrorum
De his que omnibus plantis conveniunt secundum
generationis principia
De diversitate generationis plantarum
De forma et origine et generatione plantarum
De divisione plantarum per suas partes integrales
De diversitate matrum et simplicium par-
tium plante et de causa augmenti eius
De generatione et natura foliorum florum et fructuum
De unione et divisione plantarum
De transmutatione et mutatione unius
plante in aliam
De alterationis diversitate que fit
in plantis

De diversitate plantarum super una materia diversam fructuum productionem
De hiis quibus indiget omnis planta
De hiis que faciunt ad plantarum generationem et augmentum
De prudentia, sollertia et studio rationis et operis plantandi
De aliquibus que conveniunt maturitati, letamine et nutrimento plantarum
De utilitatibus arationum et fossionum
De cultu agri sativi
De medicamine agri ut fiat sativus
De cultu agri montuosi et vallicullosi
De cultu agri novalis
De tempore et modo arandi et dissipandi herbas malas
De seminatione in genere
De plantatione et modis plantandi et de electione plantarum
De terra et cognitione fecunditatis et sterilitatis eius
De situ qui agrorum agris ratione fecunditatis eorum
De munitionibus vinearum, ortorum et agrorum
De fluminum defensionibus

Incipit liber tercius de campestribus agris colendis et de natura et utilitate fructuum que ex eis proveniunt

De area
De horreis
De avena
De cicere
De cicercula
De canabo
De frumento
De faba
De farre
De faseolis
De git
De lolio
De lenticula
De lupinis
De lino
De ordeo
De melica
De milio
De panica
De piso
De spelta
De siligine
De vicia

Incipit liber quartus de vitibus et vineis et cultu earum et de natura et utilitate fructus ipsarum

De vite quid sit et de natura foliorum et cineris eius ac lacrime
De vinearum diversitate
De diversitate generis vitis
De diversis speciebus vitium
De aere qui vitibus convenit et de situ vinearum
De terra quibus apta est
De pastinatione et dispositione terre in qua vinea est plantanda
Quando debent colligi plante vitis et quales et qualiter servari et ad partes remotas portari
Quando et qualiter vinea et vites sint plantande
De propagatione et renovatione vitium et vinearum
De insitione vitium
De putatione vitium et arborum fructiferarum
De firmatione vinearum et radicum inutilium amputatione
De vineis ligonizandis
De nocumentis que vitibus accidunt et cura eorum
De conservatione vinearum recentium vel siccarum
De utilitatibus vinearum
De apparatu vindemie
De tempore vindemiandi
Qualiter vindemiandum est
Qualiter debent uve calcari et ex hiis vinum fieri
De hiis que ex vinis fieri possunt
De agresto, passo, defructo, caroeno et sapa
De purgatione vini facti ex uvis acerbis et corruptis
De cura vini plurima agitati
Qualiter mustum in doliis mittendum sit
Qualiter mustum per totum annum haberi possit
De cognitione si mustum vel vinum habet aquam et qualiter possit separari ab ea
Qualiter mustum cito expurgetur
Qualiter vinum non superebulliat
Quo loco debet stare vinum ut melius duret
De circinatione vini et aperitione doliorum

De tempore ac modo gustandi vinum
De signis cognoscendi vinum durabile
De nocumentis que vinis accidunt
Quibus temporibus vinum facilius vertitur et corrumpitur
Qualiter provideri ne vinum girat
Qualiter vinum vastatum liberetur et clarificetur
Qualiter vinum denigretur et in alium colorem mutetur
Qualiter vinum de vino sapore mutetur in alium
Qualiter vinum et vasa liberentur a muffa
Qualiter providetur ne vinum fiat acetum et qualiter ab acetositate liberetur
Qualiter fiat acetum
De virtute aceti
De vino et virtutibus eius

Incipit liber quintus de arboribus et de natura et utilitate fructuum ipsarum

De arboribus in generali
De amigdalo
De avellanis
De berberis
De cerasis
De castanea
De cotano
De citro
De corino
De ficu
De lauro
De malo
De malis punicis
De moro
De mumiato
De nespilis
De mirto
De nuce
De olea
De piro
De pruno
De persico
De palmis
De pino
De pipere
De quercu
Rovere
De sorbo
De zeculo
De zampro

De arboribus non fructiferis et de earum utilitate ipsarum

De abiete
De amedano
De ascero
De avorno
De agno casto
De busso
De brillo
De cipresso
De cannis
De fago
De fraxino
De fraxinagalo
De fusano
De genestra
De iuo
De opulo
De populo et albaro
De rosariis
De rosmarino
De rubo
De salice
De savina
De sambuco
De sicomoro
De saguino
De spina alba
De spina iudaica
De spina cervina
De scopa
De tamarisco
De ulmo
De vinco
De viderno
De zinis

Incipit liber sextus de ortis et de natura et utilitate tam herbarum que seruntur in eis tam ceterarum que in aliis locis sine hominis industria nascuntur

De virtutibus herbarum in generali
De ortis et cultu eorum in generali
De alleo
De atriplice
De anapio
De aneto
De apio
De absinthio
De artemisia
De aristologia
De abrotano
De affodillis
De acetosa
De blita
De boragine
De basilicon
De betonica
De branca ursina
De bistorta
De cucurbita
De cucumeribus
De citrullis
De caulibus
De cepe
De cimino
De croco vel cropo
De capillis malixinis
De cardo
De camamilla
De cuscute
De calamento
De centaurea
De capillo veneris
De cerifolio
De cicuta
De catapucia
De cretano
De celidonia
De coriandro
De consolida maiore
De cucumere agresti
De diptamo
De endivia
De enula
De epatica
De eruca
De ebulo
De feniculo
De fanicula
De fumo terre
De fungis
De fenugreco
De garbionis
De gramine
De gralega
De genciana
De garrofilata
De humulo

De iusquiamo
De ysopo
De yringiis
De iaro
De yride
De liquiricia
De lilio
De lingua canis
De lapatio
De lactuca
De lentisco
De lanceola
De lappa
De lenistico
De melonibus
De meliloto
De mercuriali
De malva
De menta
De mandragora
De meu
De marrubio
De maiorana
De napo
De nasturcio
De nenufar
De napello
De nigella
De origano
De plantagine
De porris
De papavere
De porcedano
De petrosilino
De psilio
De polipodio
De pastinaca
De portulaca
De papiro
De pulegio
De rapis
De rafano
De radice
De ruta
De rubea
De spinachiis
De strigne
De serpentina
De satiro
De sponsa solis
De siler montano
De stafisagria
De squilla
De synapio
De sturio
De scordeon
De sparagis
De zinzibere
De salvia
De scabiosa
De senationibus
De serpentaria
De serpillo
De satureia
De sclarea
De scalogis
De tetrarta
De tapsia
De tasso barbasso
De testiculo vulpis
De testiculo canis
De tymo
De viola
De virga pastoris
De volubili
De urtica
De vitriolo

Incipit liber septimus de pratis et nemoribus
Quale prata cum fuerint et qualem aerem terram aquam et situm desiderant
Qualiter fiunt prata et qualiter reparantur et renovantur
Qualiter fenum colligatur et conservetur et de utilitate eius
Incipit 2a pars libri septimi de nemoribus que naturaliter proveniunt
De nemoribus que hominum industria fiunt

Incipit liber octavus de viridariis et rebus delectabilibus ex arboribus et herbis et fructibus ipsarum artificiose agendis
De viridariis herbarum parvis
De viridariis mediocrium personarum magnis et mediocribus
De viridariis regum et aliorum illustrium et divitum dominorum
De hiis que ad delectationem fieri possunt in arboribus curtium et viridariorum
De hiis que in campestribus agris fieri ad delectationem possunt
De hiis que circa vites et fructus ipsarum delectationem prebent
De hiis que circa arbores delectationem augent
De delectationibus ortorum et herbarum

Incipit liber nonus de omnibus animalibus que nutriuntur in rure
De etate equorum et equarum
De forma bonarum equarum et admissariorum et qualiter teneri et admitti debent
De nativitate equi et qualiter teneri et admitti debet
De captione et domatione equi
De custodia equorum
De doctrina et morigeratione equi
De cognitione pulcritudinis equorum
De signis bonitatis equorum
De signis malicie et viciorum et utilitatis precii equorum
De egritudinibus equorum et eorum curis
De infirmitate universaliter curanda
De glandulis et scrofulis
De egritudinibus accidentalibus equorum et curis ipsorum
De infirmitate que vivus dicitur et eius cura
De morbo infunditi et cura eius
De morbo pulsivo seu bulsino et eius cura

De morbo infestuci et eius cura
De morbo scalmati et eius cura
De morbo aragaiati et eius cura
De tymora et eius cura
De frigiditate capitis et eius cura
De cognitione et cura strangulionis
De morbo vivolarum et cura eius
De doloribus et cura ipsarum
De morbo oculorum et eius cura
De corum et eius cura
De morbo pulmonis et eius cura
De morbo spallaciarum et eius cura
De aliis diversis egritudinibus que in corpore
accidunt et earum curis
De morbis qui accidunt in cruribus
et pedibus equorum et aliis quibusdam
Et primo de morbo malferuti
et cura eius
De morbo sculamati et cura eius
De lesione spallati et cura eius
De egritudine pectoris et cura eius
De morbo carde et cura eius
De morbo spavenii et cura eius
De curba et cura eius
De spinellis et earum cura
De morbo suppressi et cura eius
De attintione et cura eius
De morbo scortilati et cura eius
De lesione spine vel ligum et cura eius
De gallis et ipsarum cura
De garpis et earum cura
De crepaciis et ipsarum cura
De cancro et ipsius cura
De fistula et eius cura
De morbo malpinici et eius cura
De furma et cura eius
De egritudinibus et ungularum
et primo de morbo sito
De suppostia et cura eius
De spontatura ungularum et cura eius
De dissolutura ungularum et cura eius
De mutatione ungularum et cura eius
De diversis inclavaturis et earum cura
De morbo qui dicitur ficus et eius cura
De generalibus signis egritudi-
nis equorum

De mulis
De asinis
De gregibus boum qualiter et debent
vacce et tauri
Qualiter vacce ac tauri teneri debeant
Qualiter tauri debent admitti
Qualiter vituli debent teneri et quando
castrari et domari possunt et qualiter
De bobus qualiter debent emi et qualiter
teneri et de cognitione bonitatis
ipsorum et etatis
De infirmitatibus boum et cura ipsorum
De diversitate seu varietate bovum
et vaccarum et de omni utilitate ipsarum
De ovibus qualiter emi et eligi
debent et de cognitione sanitatis et
infirmitatis ipsarum
Qualiter teneri debent et pasci et
in quibus locis
Quando debent submitti arietibus et quales
et quando et quanto tempore sint pregnan-
tes et quales debent esse arietes
et quot oves sufficiunt uni
Quando debent tondi et qualiter et quando
signari
De cognitione etatis ovium
Quando et qualiter debent mulgi et caseus
fieri et serari
De morbis et curis ipsarum ovium
De agnis qualiter teneri debent et
quando castrari
De utilitate ovium et agnorum
De capris hircis et edis qualiter
debent eligi et qualiter teneri et
quanto tempore sint pregnantes et de
ipsarum etate sanitate et utilitate
De canibus quales debent eligi
et qualiter teneri et instrui et de ip-
sorum utilitate
De pastoribus quales et qualiter de-
bent esse et qualiter se habere
De leporario et leporibus cervis et
feris aliis includendis
De piscinis et piscibus includendis
De pavonibus

De fasianis
De anseribus
De anatibus
De gallinis et gallis et ipsorum pullis quales haberi et qualiter teneri debeant
De columbariis qualiter et ubi fieri debeant
Qualiter nova columbaria debent primo muniri columbis
Qualiter sunt tenende columbe ut libentius morentur et bene fructificent
De officio pastoris columbarum
De utilitate columbarum
De turturibus
De turdis et merulis perdicibus et coturnicibus impinguandis
De sedibus apum et loco ipsarum congruo
De alveariis qualiter et ex quo fieri debeant
De apibus qualiter nascantur
Qualiter emi debent et quomodo et qualiter inveniantur et deferantur
Qualiter teneantur et procurande sint
De nocumentis apum et curatione ipsarum
De moribus et industria ipsarum apium
Quando quare et qualiter exeunt examina et quomodo resistitur eorum exitui
Qualiter examina sunt colligenda et includenda
Quando et qualiter possunt apibus mel et cera accipi
De melle et cera conficiendis
De omni utilitate apum

Incipit liber X De diversis ingeniis capiendi animalia fera et primo ponitur prologus

De avibus rapacibus in genere
De accipitre
De pulcritudine accipitrum et cognitione bonitatis ipsorum
Qualiter accipitres nutriuntur domesticantur et instruuntur et quales capiant aves et qualiter nutriantur
De industriis accipitrum et erudiendi accipitrem ut a duobus non recedat
De egritudinibus accipitrum et ipsorum cura
De astura
De falconibus
De diversitate falconum
De pulcritudine et nobilitate falconum
Qualiter nutriuntur domesticantur et instruuntur et mittuntur
De egritudinibus que falconibus accidunt
De ysmerlis
De girfalcis
De aquilis
De gufo et civetta
Qualiter aves cum retibus capiuntur
Qualiter aves laqueis capiuntur
Qualiter aves capiuntur visco
Qualiter aves capiuntur balistis arcubus et aliis modis
De capiendis bestiis feris et primo qualiter capiuntur canibus
Qualiter capiuntur retibus
Qualiter capiuntur laqueis
Qualiter capiuntur taxolis
Qualiter capiuntur foveis
De quibusdam aliis ingeniis quibus capiuntur bestie fere
De muribus capiendis et occidendis
De piscibus capiendis et primo qualiter retibus capiuntur
Qualiter capiuntur cistis et caveis ex viminibus factis
Qualiter pisces capiuntur hamis spaderniis calce viva et fossinis

Incipit liber XI De regulis operationum ruralium

Et primo de cognitione loci habitabilis in genere
De cognitione aeris
De cognitione ventorum
De cognitione aquarum
De cognitione situs loci habitabilis
De timbis et domibus

De puteis et cisternis
De pictura domorum

Incipiunt rubrice libri 2i et primo de
qualitate terrarum et diversitate agrorum
De aratione fossione et cultu
De seminatione
De aqua plantarum
De letamine stercoratione et mutatione plantarum
De quibusdam principiis plantarum et
operationibus earum
De partibus plantarum
De plantatione et generatione plantarum
De insitionibus
De medicamine arborum et terre
De munitione locorum

Incipiunt rubrice tercii libri

Incipiunt rubrice 4ti libri et
primo de quibusdam generibus
De electione plantarum vitis
De regulis plantationis vitis
De insitione vitis
De putatione vinearum
De fossione vinearum
De vinis et vino

Incipiunt rubrice libri quinti
De arboribus et cultu ipsarum

Incipiunt rubrice libri sexti de ortis
et primo de aere terra et situ que or-
tis conveniunt
De pastino ortorum
De seminatione ortorum in genere
De munimento ortorum
De collectione herbarum florum se-
minum et radicum
De virtutibus herbarum
De conservatione herbarum florum radicum
et seminum

Incipiunt rubrice libri septimi de
pratis et nemoribus. Et primo que
leni aere terram aquam et situm
prata desiderant
Qualiter fiunt prata renovantur et innovantur
Qualiter fenum colligatur et servetur
et de utilitate ipsius
De nemoribus

Incipiunt rubrice libri viii de
viridariis et rebus delectabilibus
De herbis que ex ipsarum virtute ac earum
fructibus delectationem prebent
De herbis que ex arboribus et fructibus
delectationem augent
De delectabilibus ortorum et herbarum

Incipiunt rubrice libri x
De animalibus nutriendis in rure
De equis et equabus
De doctrina et inde generatione equorum
De generali cognitione pulchritudinis
bonitatis et malitie equorum
De infirmitatibus eorum et cura ipsorum
De bobus
De ovibus
De apibus

Incipiunt rubrice libri xi
De ingeniis capiendi animalia fera

Liber xii brevi eloquio incipit de hiis que singulis mensibus
sunt in rure agenda
De agendis in mense Januarii
De agendis in mense Februarii
De agendis in mense Marcii
De agendis in mense Aprilis
De agendis in mense Maii
De agendis in mense Junii
De agendis in mense Julii
De agendis in mense Augusti
De agendis in mense Septembris
De agendis in mense Octobris
De agendis in mense Novembris
De agendis in mense Decembris

~~Expliciunt rubrice libri
ruralium commodorum~~

Sequuntur rubrice

p° Prohemium
De natura equorum
De generatione equorum
.ii. Que spectanda sunt in generibus equorum
De pulchritudine equorum
De coloribus equorum
De bonitate equorum
De factura et defectu equorum
.iii. Qua etate generosi eligendi sunt
Qua etate eque apte sunt ad gravandum [separari]
Quo generosi nutriri debent et
Quot eque possint submitti equo ad generandum
Quo tempore admittendi sunt ad gravandum
Quo tempore materia generationis equarum informari potest
.iiii. Quomodo agitur quando equa non patitur coitum
Quomodo nutriuntur eque post generationem
Quo tempore sit eligendum generationi equarum
In quibus locis pulli nutriendi sunt
De educatione et doctrina equorum
Qua etate pulli separandi sunt a matribus
Quomodo pulli laqueari debent
.v. Qua etate equi domari debent
Cum qua cautela pulli laqueari debent
Quomodo equus custodiatur post domationem
Quibus cibis equi nutriuntur
Quibus modis equi purgantur
.vi. Quomodo prebenda purgatur
Que aqua est melior pro potu equi
De ferrando equo [laborandus]
Quo equus primo equitandus debet et
Quo tempore equus ad dorsum equitari non debet [sanguino]
Quo cibus datur equo sudato et
.vii. Quomodo debet esse coopertus
Quot annis equus perdurat in bonitate
De doctrina equi
De ferris morsum et frenorum

Quomodo equus ducitur et affrenatur
Quomodo equitans debet se tenere in equo frequenter et assuescere in disciplina — viii
Que consideranda sunt in pullis
De consideratione etatis equorum
Quo stallones exorbitantur equis
Quomodo cognoscitur si sanguis superhabundat in equo — .ix.
Quotiens equus flebothomandus sit in anno
Ad restringendum fluxum sanguinis a plaga animalis
Ad restringendum fluxum sanguinis
De fricatione seu laxatione venarum
De morbis naturalibus
De morbis ex augmento
De morbis ex diminutione
De morbis ex natura extrinsecus — x.
De morbis ex vitio petum
De oculis
De infirmitatibus oculorum
De lacrimatione oculorum
De caligatione oculorum
De panniculo in oculo
De bingrolo in oculo
De sanguine a percussione in oculo — xi.
De macula in oculo
De percussione oculi
De confricatione oculi
De bingueto quod rubescit oculorum
De vivillis
De stranguilionibus
De malo cimo
De pallatina — xii
De lampesto
De floncellis
De malo lingue
De barbullis
De frigiditate capitis
De timoria — xiii
De scabie et pruritu — xiiii
De lucerdo seu strina — xv
De collo inflato

De lesionibus dorsi sub barro
xvi De lesione dorsi ex oppressione selle
De dorso leso seu plagato
De plaga profunda et inveterata in extremitate cervicum
De malo sorpigini
xvij. De carnu
De cortis
De pulsino seu pulmoncello
xviij De equo super quo luna splendidit
De spallacia
De barbulis et carbunculis
De lesione garresi
De pursulis seu postellis
De pulveribus pro sanando dorsum vel
Ad guttam renalem [garresi]
De equo spallato
xix De grauedine pectoris
De equo aperto ante
De equo sfilmato
De equo in offendito
De equo sfontilliato
De equo emittente intestinum foras
De timore et inflacione testiculorum
xx. De castracione equorum
De inflacione cruris
De obliquitate cruris
xxi. De punctura calcanei
De lesione filorum
De spavanno
De zardi
xxij. De curbia
De furma
xxiij De spinula seu spinella
De suppossis
xxiiij De galla
De equo attinto
xxv. De grappis
De crepaciis
xxvj. De crapacia ex transversis
De grizarii
De mulis seu setaciis
xxviij De suppesimenti
De pasterna clavato seu aquarolle
De anticorsiptimia xxix
De pungamisse
De ungulis obliquis
De equo encastellato in pede
De inclauaturis
De specie inclauature xxx.
De tercia specie inclauature
De quarta specie inclauature
De fico in pede
De subattitura
De infusione descendente ad pedes
De humoribus descendentibus ad pedes occasione infusionis
De mutacione ungularum xxxi.
De setulla seu seta
De maledicto in pede xxxij
De malo in pede
Ad pedem dolentem
De equo rampato
De infusione
De more seu tesso xxxiiij
De glandulis testudinibus seu scrofulis
De fico
De sfilmatura xxxv
De equo pulsino
De equo infuso xxxvi
De verme
De verme volanti xxxviij
De farcina
De anticore
De dolore ex superfluitate corrupti sanguinis
De dolore ex ventositate
De dolore ex superflua comestione
De dolore ex debita retencione urine
De equo timido et pigro xl
De equo infirmo et emuncto
De equo ruinoso et leproso
De equo qui comedit pennam
De equo qui bene comedit et non impinguatur
De equo nimis pingui xl
De equo mutinato

xli. De equo furibundo
De equo restivo
De eplasice pellem tirute
De langio
Pulvis ut pilli renascantur post
consolidationem cicatricum
Ad convertendum pillos nigros
xlii in albos
Ad tussim siccam
xliii De febre equorum
De vermibus habundantibus
in equo
Ad ossa confracta
Ad quodcumque vulnus remedium
De trunco vel spina in equo
xliiii De cancro
De fistula
xlv Ad nervum incisum
Ad nervum contractum
Ad nervum intruncatum
Quoddam unguentum ad idem
Unguenta ad quodcumque vulnus
Ad vulnus ex sagitta confectum
Ad morsuram serpentis
De morfea serpigine seu
impetigine
xlvi Quedam commemoratione digna

Reverendo in Christo patri et domino suo domino Neapoleoni dei
gratia sancti Adriani dyacono cardinali. Laurentius dictus
Rusius marescalcus de urbe familiarium suorum minimus.
recommendationem continuam et promptum famulatum. Inter cetera
animalia que ad dignitatem humane solatium ille fabricator excelsus effecit
omnium paravit. Equos tamen singularis decoris nobilitate et forme decore
propria venustavit. Ut per eorum generosum obsequium humanis usibus oportunum
sublimium personarum splendidius magnitudo clarescerit et inferio-
ris status hominibus eorum oportunitas non deesset. Per hos enim offeruntur alte-
ri gloria principibus. Regum corda grandescunt. Sic muniuntur acies, res publica conser-
vantur. Hoc sciendum volens humane propria adinventa natura generalis vo-
luntatis cubiculo iuncturam mancipavit antistitis. Ut ex eorum more et equitatione
nobilitatis et naturalis virtutis noscerentur. Nam sine adminiculo istorum pergens
adiri pervide fluminum impetu superari defectum personarum deferri lapsa
corporis non valent. Nec aliqua grossa distinctio inter nobiles et ignobiles sic
congrue differentia esse potuisset. Horum quoque nobilis animalis naturam et periculi
incurrit totius studiis pericula in diversis marescalchis quod quidem ex diversis mun-
di partibus ad urbem Romanam temporibus convenerunt pro equorum generandis salubri-
ter procuranda. In prima bene genita valitudine perservanda. Intendisse languoribus
quibus vel ex ipsorum potuisse aut ex iniuriis diversis et adversis occasionibus sepe fortuiti
provenire diversitates et similitudines curarum differunt. Talium non tamen dedicavi
quoque rerum experientia magistra palpavi. Ex eo quod in talibus non aliud doctrina
sit experientia fuerat arte. Preter hoc horum fui. Et valida personarum sublimium
opera quia habere artem peritiam convenerit diligenti peritum diligentissime
exquisivi. Sed in quibus quelibet cura super experientiam adhibens pro quo sanitate
restituendo visitavit. Quorum omnium doctrina et experta studia volui in unum siste-
re colligens. In hoc parvo opusculo ad laudem proprii nominis volui
dirigere paravi. Quod si quidem hoc parvo opusculo nimis non credimus
dignum in. A devotione vestre suscipere non attribuentes temeritati sed condeli-
tatem et vilissimas curas ad valitudine omnium pervenire compellavi. Sed in hoc
labore meo devotissimi famulorum petere emendare. Et si paciencie fuit
nec petere assero ex non magis sed hoc est ydolum hunc libri

De natura equorum

Quoniam omne animal convenit sibi generare cum moribus et corpore sicut in rebus
preciosis bonos filios esse et nec ut eligamus bonos parentes. Nam ex
bono et pulchro patre bonum et pulchrum convenit filium generari et econtra ex
malo malum in natura. Et si quandoque accidit contrarium quod dissimilis filius parentibus
hoc accidit ex alia occasione. Frequentius enim assimilatur filius parentibus in moribus
et corporis

Que spectanda sunt in parentibus equorum

Quatuor in parentibus spectanda sunt. Primo forma pulchritudo color et mensura

In forma sit quantitas corporis vasti et solidi corporis quantitate altitudo latitudo longitudo magnorum et rotundorum crurum pectus late patens et omne corpus musculorum consistat nodosum, pes siccus et solidus, altius cornu alte cavatus.

De pulchritudine equorum

Pulchritudinis vero forma haec est, scilicet ut equus caput exiguum et siccum et pellis fere inhaereat ossibus capitis, aures breves et acutas quasi aspidis, oculos magnos non concavos, nares paululum quasi inflatas, maxillas graciles et siccas, os magnum et laceratum, collum longum et gracile iuxta caput, garrese non acutum sed quasi tensum et rectum, dorsum curtum et quasi planum, lumbos rotundos et quasi grossos, costas grossas ut bovina, ancharum longas et tensas, caudam et caudam cum paucis et longis crinibus, coxas latas et carnosas cum musculis quasi exortis, gambas amplas siccas et tensas, fiscellas curvas et amplas quas equus teneat ut camelus, crura bene ampla et pilosa et sicca, iuncturas curtas grossas et non carnosas, propinquas ungulis ad similitudinem bovum, ungulas rotundas solidas et firmas. Et breviter habeat equus omnia membria proportionata corpori tam in longitudine quam in amplitudine. Sit vero equus altior ex parte posteriori quam anteriori velut cervus, et collum deferat elevatum, videlicet grossitudinis iuxta pectus.

De coloribus equorum

Colores equi sunt hii: badius, aureus, rosens, murrenus, cervinus, cerbinus, gavillarius, albus, guttatus, candidissimus, pomellatus, pressus, respersus, niger, badius cum pulchritudine maiori et eo nigro vel albo; vel aspido vel badio maiori cum eius. Vel cum quovis colore supradictorum, maculosus cum armiis obscurioribus. Secundum vero dominum Iordanum color badius et sanguineus, albus ceteris sunt omnibus laudandus. In emissariis autem propter clari et boni coloris eligendus est equus, cum differentia non sit in magnitudine et membrorum aptitudine, culpa coloris excusatur.

De bonitate equorum

Merito dicitur bonitas equi plurimum attendi, quia aliquando equus est turpis et male formatus et mali coloris et tamen valet bonus quoad bonitatem, et multi equi debent habere caput grossum quam bonitate quam pulchritudine, tamen si non habent ipse bonitatem. Valitura est bonitas quam pulchritudo; quantum differat debet magis bonitate quam pulchritudine. Et ideo bonitatis equi exercitate eum a compisitione, sed si pulchritudine cum bonitate sit iuncta, sicut melius esset. Et quia nonnunquam pulchritudo formae equi melius discernitur et monstratur in macro quam in pingui, macra ipse pinguedine alicui fronte servantur. Eadem in equabus considerandum est quod est unum de equo. Unum tamen in ipsis propter debet attendere, videlicet quod equae habeant magnum corpus et habeant ventrem longum.

De factura et defectu equorum

Notum primo quod pulchritudo et defectus equorum in membris et factura ipsius melius discernitur equo existente macilento quam pingui. Equus habens maxillas grossas et collum curtum non de leui affrenari potest. Decet equum habere frigiditatem capitis et caput inflatum oculos cum macie defendens caput in gressu gravitur corporis pectore dorso existentes

Aures claras pendentes et frigidas vel quando magis potest liberam // Equus habens
auriculas pendentes et magnas et oculos cavos lentus et remissus et
mollis existit // Equus habens garretta ampla et extensa et falces curvas
itaque garretta respiciant ventrem in gressu de modo celer et agilis esse debet
// Equus habens garretta curva et falces extensas et anchas curvas debet
naturaliter ambulare // Si equus per caudam trahatur iste magis firmus stat et caudam
ad se fortius trahit et adhuc tamen melior est ad plurimum. Si autem habet
tamen mutatur est ipse ubi cum desinit inter aures fortius ossi
adhuc tamen melior est ad plurimum Equus habens metacarpos petrosos na-
turaliter grossam et pastoralia curta velut bovina dicitur naturaliter esse fortis // Equus
habens costas grossas velut bovinas et ventrem amplum et dorsum pendentem
laboriosus et sufficiens invenitur // Equus habens terminas ungulas albas vel quando
minus duros quam fortes pedes habet Equus si super omnes pedes suos et pro-
prie super anteriores dominum et equaliter victus stet ita ut in uno pede ante
alterum non extendat quod sursum teneat. aut dominum super terram leviter et debiliter
tenuerit medium inferiorem se sanum et firmum demonstrat // Equus habens
nares magnas et inflatas et oculos grossos non cavos audax naturaliter
esse dicitur // Equus habens os magnum scissum et lacertam maxillas graciles
et macras et collum longum et gracile versus caput satis ad affrenandum
habilis existit // Equus tenens ad se tenuit caudam stricte et fortius
tussas ut in pluribus fortis et sufficiens esse debet sed non celer // Equus habens
crura et metacarpos curta satis pilosa et pilos longos et in eis labo-
riosus existit sed non facile agilis reperitur // Equus habens crura longa et am-
pla et anchas longas et extensas et qui sit posterius altior quam anterius
ut in pluribus velox in longo cursu reperitur // Equus claudicans a parte
anteriori de pede et non ponens versus terram in gressu quasi extremitatem vel
totam partem pedis sive ungule signat quod in ungula patitur // Equus claudi-
cans in oppressione anterioris sed simpliciter ponit in terram soleam pedis albi-
quod in ungula patitur // Equus claudicans in oppressione pedis versus terram
non plicans nec curvans pastoralia vel metacarpos et metacarpos leso esse
censetur // Equus claudicans anterius et in revolutione sua sive a dextris
sive a sinistris magis claudicat profundius dolor esse in spatulis // Equus
claudicans posterius et in revolutione similiter magis apparet in ancha patitur
// Equus propendens dorsum versus loca infima et faciens ingressu passus non
anteriores minutos et arbitrandus gravitudine pectoris afflictus videtur //
Equus anterius claudicans et cum quiescit aliquantulum pedem claudicantem an-
alium tendit nichil involvens se pede claudicante in crure vel in spatulis pa-
titur // Equus si posterius claudicans non incedens se in gressu nisi in puncta
pedis posterioris solummodo nec aliquid curvans metacarpos se elevat et dirigit
pedem claudicantem sine plicatione aliqua in gressibus in metacarpo est passio
// Equus habens dolorem in toto corpore gravis habens auriculas vel semper frigi-
das et nares similiter frigidas et oculos cavos similiter esse consentit
// Equus habens auctore si flatus narium emittat frigidos et oculi lacrimentur

assidue quod mortem indicat // Equus habens vermem [illegible] volantem
in capite et continue per nares humores emittit velut aqua pinguis et frigida
vix evadet // Equus habens infirmitatem [illegible] emittens tamen per anum
stercora liquida continue quod nichil stercoris in ventre patientis remanet
quod emittat in infusione cadet infirmitas et ut in pluribus non evadet
propter [illegible] moritur // Equus habens ~~[illegible]~~ [illegible] et subito [illegible] redi-
gitur in sudorem et membra ipsius singula contremiscunt ipso continue stridentes
patiente non dicitur posse evadere // Si nares equi [illegible] teneantur per
modicum herbe vel straminis vel nares ponitur [illegible] ferant a [illegible]
a strangulatione et vermem liberat sed caput // Equus patiens infirmitatem
strangulationis cum difficultate [illegible] narium et gutture inspirat et re-
spirat [illegible] sed inflatum vel grossum vix evadet // Equus habens
[illegible] et non impares ut in pluribus non de facili [illegible] erit

Qua etate patres eligendi sint

Quia pater robustus et fortis membris et virtutibus robustiores generat na-
tos. Ideo ea etate debet equus eligi ad generandum qua membra completa et
virtutes perfecte in eo reperiuntur. Tunc enim ex iuvenculo nimis equo cuius membra
non completa nec solida nec virtutes perfecte [illegible] ipse erit natura debilis. Ergo
in principio [illegible] equus membris et animabus est perfectus erit equus aptus ge-
nerationi. Si autem admittitur cum non sit naturaliter perfectus ad generandum filius imperfectus et
debilior ex eo nascetur quia ex minus perfecto minus perfectum procedit et ex magis
perfecto magis perfectum.

Qua etate eque sint apte ad generandum

Quoniam femine [illegible] frigidiores et masculino citius perveniunt
ad etatem suam perfectam. Unde post biennium equa tunc equo subici potest. Et post
[illegible] ad conceptionem [illegible] iuvenilis [illegible]. Et si equa ex ea [illegible] erit
[illegible] ad conceptionem [illegible] masculo etate [illegible] accipit [illegible] perficit sic
[illegible] nascetur quia [illegible] masculo [illegible] debet [illegible]
[illegible] reputatur ad partum.

Qua [illegible] nutriri debet et [illegible]

Quando enim equa admittenda est ad generandum debet bene et copiose pasci et
nutriri et sine labore et aliis [illegible] [illegible] labor de-
siccat humiditatem et vacuat spiritus debilitat virtutes. Quia talis sit nutrimentum ad generand-
um [illegible] multiplicat humiditatem et copiosum nutrimentum multiplicat spiritus et vir-
tutes ex quiete et nutrimento roborantur. [illegible] aug[illegible]. Sed non
intelligendum est quod equa stet penitus sine labore. [illegible] equitetur quia potius
delectationem infert quam fatigationem. Quia labor sine exercitio [illegible] calorem naturalem [illegible]
[illegible] superfluitates [illegible] spiritus et virtutes [illegible] roborant [illegible] ad
invicem. [illegible] conceptio fit melior ex parvo [illegible] quam ex nimis [illegible]
[illegible] magis [illegible] ad generationem quam [illegible] bonum ut equa [illegible]
nimia cum [illegible] humiditatis. [illegible] calor naturalis et spiritus debilitantur
et [illegible] corpus et humores infrigidantur et [illegible] Ex [illegible] frigido
et [illegible] humido vix et [illegible] fiet conceptio. Et si fiat generatur ex eo femineus
sexus [illegible] ex frigido et humido [illegible] ex [illegible] masculi.
Ex nimis frigido et humido [illegible] fiet conceptio quia calor [illegible] suffocatur.
Ex nimis sicco [illegible] quia materia non [illegible]. Similiter ex nimis calido [illegible]

cum siccitate adurit. Si cum nimia humiditas non informat. Ex parte quoque sexus conceptus
non formatur. Et relinquitur quod ut nec nimis pingues sint equi sicut humidi nec sicci sed
medium tenentes sicut temperati sunt apti ad generandum. Tendant tamen magis ad
humiditatem quam siccitatem quia ex copiosa materia corpus grande creatur. Ex modica
vero materia corpus modicum generatur. Sed ut superdictum est in tractandis sunt equi
admittendi sunt ad generandum ut pingues existentes ad medium tendant quia si
modica materia non est sufficiens. Item superflua non est apta quia calor agens
in re multa non potest eam depurare et informare sed debilitatur in actione sua.
In re modica non habet proportionatum subiectum sed debilitatur et evanescit. In
re vero temperata equalitate agens undique in ea libere agit et informat cum subiectum
proportionatum et materiam aptam quam totam depurat et regit. [illegible]
et super de exercitio faciendo in equis qui admittendi sunt ad generandum. Similiter
regendum est circa eos quod sint stabulis quoque ex partibus et quiete. Sed faciat hoc quod
velle [illegible] non possit de laboriosa ex parte cum hunc et illum partem
de largitate et libertate amici qui bene disponat eas et equaliter considerata sunt

Quot eque possunt submitti equo ad generandum

Quoniam sunt dispares sunt equi corporibus fortitudinibus et concupiscendo et
qui vigentiores viribus existimantur pauca vel ad minimum quinquaginta submittuntur
[illegible] quod non faciat eos [illegible] non [illegible] quia nimius coitus et omnis [illegible]
[illegible] facit [illegible] et [illegible] cum substantiam consumit et humiditatem et virtutem de-
bilitat calorem naturalem exponit spiritus faciat exhalationem quam morte [illegible] omne
[illegible] [illegible] viribus fortibus constanti [illegible] ad plures potest submitti
eque. [illegible] qualiter [illegible] submittende sunt [illegible]

Quo tempore equi admittendi sunt ad generandum

Cum vero equarum sit pluribus mensibus partus absolutus [illegible] est ut tempus
conceptionis concordat tempori nativitatis. Ergo ut nec sit pullus temperato et
[illegible] tempore nasci. Ut non ledantur corpora frigore nec estu sanguinis [illegible]
[illegible] corpus [illegible] [illegible] quod locus calidus [illegible] et frigidis
[illegible] in madio admittendi sunt equi ad generandum cum [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] equi [illegible] [illegible] [illegible] pulli [illegible] spatium et corpus [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] conceptione equarum informari potest

Quia agens in re multa [illegible] disponendo et informare potest quia agens in
modica et materia conceptionis equarum [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] et magis humida quam aliarum non est in longiori tempore [illegible]
calor ad informandum. Sed [illegible] spatium [illegible] equi absolute partum
et [illegible] quod sol complet zodiacum. In [illegible] tempore [illegible] quia [illegible]
[illegible] [illegible] informationem et [illegible] [illegible] quam humida. In [illegible] sit
materia [illegible] est tum nimium frigida. Sed [illegible] calor potest eam disponendo ad
informandum. In aliis animalibus [illegible] [illegible] [illegible] apta est ad informandum tempus
brevius aut longius [illegible] [illegible] absolute partum

Quomodo agitur cum equa non patitur coitum

Cum plerumque accidat quod equa equum patiatur [illegible] nec [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] est defectu caloris ipsius et natura [illegible] [illegible] ipsam [illegible] stimulet

x.2

frigiditas in aliorum membrorum cordi renuntiat Et ideo vacua est similiter cum
calida ipsius membra inficiantur et contrahuntur ex calido Et propterea necessarium est quod
emissarii armentorum aliquibus mediis spaciis separari debent quia propter novam
furorem aliarum que cum tempore coitus calida sunt furiosa si propter contingerit
semitam ledetur Quomodo nutriatur equa post conceptionem

Postquam conceperit equa separetur a maribus ne semen frigiditate tollant
nec labore nec cibi per loca compriment angustias. Cum abortivi-
tatem propter parat nec nimis macra nec nimis pinguis existat sed
medium teneant utrumque. Nam si nimis macra contrahit abortivum propter
nutrimenti penuriam aut fetum mediocrem aut debilem nascitur. Si nimis pinguis
erit quia propter loca repleta non conceptum materia fetus expedit dilatari et sic
inter corpus salis orietur. Et non quod quidam equas alterius anni sublimare
debemus sed que masculos nutriunt. Et pullus parit et copiam lactis in
uberibus infundat. Et semper armenta pinguia pascua quidem oportet in
hyeme in locis calidis morentur et in nemoribus ubi a frigore et a vento
non tantum ledantur. Cavendum tamen est quod possit ne iumenta morentur in locis
ubi sit magna copia glandium quia comestio glandium tenera facit abortivum
iumenta. In estate vero in locis frigidis et tepidis ut in pratis et locis
ubi herbarum copia sit Quo tempore sit eligendum conceptum equarum

Quoniam equarum expetit fetum anno primo portare ut predictum est ideo
tempus conceptionis et nativitatis competens eligendum est. Nam tempus veris cum
sit tempus pascuorum copiosum utique magis congruit quia cum tempus temperatum sit
et humores in animalibus tali tempore sint replectiores et sanguinis in corpore nimis expulsi
ducentur. Nullum tempus aptum conceptioni videtur cum humorum temperantia sit necessaria
conceptioni. Similiter autem competens est nascendi aptus quia cum nimis teneri pulli sunt
teneri et cito frigore vel estu ledantur quia tempus competens tali tempore nati
pulli nec frigore nec estu nec algore repeperitur. Similiter cum pulli teneri copia
lactis indigeant nec fames nec potus inopia tollantur et tenera natura
ipsorum expostulat nutrimenti diversitatem expostulat. Hoc tempore copia herbarum
et tenerum inveniunt et sunt ipsa sic et herbe ad duriciem tendunt

Inquibus locis pulli nutriendi sunt

Quia consuetudo est forma nature et forma consuetudinis quod ad originem ducitur
quia gubernatur et vivit in eo quod magis benignitatem animalibus effectus
congruit ad originem specialiter naturalem dicitur in eo studiose nutritur. Et levem tolle-
rant quod patiuntur per modum nutrimenti est. Unde illud proverbium ex multa tempore con-
sueta est sic fiunt deteriora consueta nimium consueta molestia consue-
tudinum Preterea cum sit nocivum ad laborem laboresque suos congruit ungule
duriores et fortes loca vero mollia reddunt ungulas mollitas et teneras
unde videtur quod pulli petrosis et montuosis locis nascuntur ut natura exsi-
stat in mollibus locis ungulis teneritas de asperitate nihil sentiat Similiter natura
equina diversis locis frigida et calida locorum diversitate. Montuosa loca
vicent vel valle duplici causa monstratur. Cum montana sint per se sicca et

descensu eundo sit difficilius, ipsum plani reddetur eciam ex usu fortior ad la-
borem. Et quia descendere difficilius est quam per planum incedere, descendendo et descen-
dendo expertus aptior ad laborem inferetur. Ungula eciam et pedes fortiores
grossiora et duriora redduntur. Preterea ex labore fit maior nutrimenti attractio
ad membra laborancia, et inde provenit ad membrorum defensionem quibus est
magis necessaria. Unde cum ungule et pedes magis aliis membris laborent natura
mittit illuc nutrimentum ad laborandum et augmentandum ea ut magis tollerare
sint laborem; propter quod ungule grossiores et ossibus et pedes in longitudine efficiuntur duriores.
Bonum est quod ut pulli exercicio utantur assiduo. Dum in armento consistunt tali-
ter ut eis videbitur expedire, sed non ultra velle ut posse fatigentur sed
leviter ambulando. // De edomacione et doctrina equorum.

Quoniam superius dictum est de generacione equi, nunc de ipsius educacione ac doctrina
restat dicendum. Cum igitur pulli nati fuerint manu tangendi non sunt. Et eos
ledit frigus assiduum et a frigore quod in pastura defendatur ut non frigoris al-
terius repercussione a mane calore ut tegmenti esse non cesset. Unde congrua
loca diversis temporibus eligenda sunt, videlicet tempore frigido stabulis calidis, tempore calido
frigidis et umbrosis locis locandi sunt. Nec vero a matre separentur, sed secum
et sericum pascantur. Matres vero per bonis pascuis et herbis sufficientibus pasci
autem, ut copiose lactis rorem pullis infundant et pulli per velle sugere va-
leant habeant facultatem. // Qua etate pulli separandi sunt a matribus.

Cum autem magis adulti fuerint leviter manu tangantur, et, minus tacti
si domari debuerint ex tactu assuescunt, micioresque in domando inveniuntur.
Sit et in frigido et ducantur per montuosa loca per iuxta et petrosa loca
ut tamen supra dictum, nec separentur a matribus donec compleant duos annos
preter eam gramine separentur per bona pascua et congrua loca. Post biennium debent
a matribus separari, quia in tali etate iam incipiunt valere ad coitum stimulari
et si in matrem in armenta perquirunt et ob delectacionem coitus cum matribus cohibe-
ri, si invicem in armenta perquirunt et ab talibus pro corpore possent faciliter ledi. Si vero
detineantur de levi et taliter pro corpore possent faciliter ledi. Si vero
equi usque ad etatem trium annorum libertatem haberent per bona pascua et sufficien-
cia sine societate iumentorum et melius et salubrius foret sibi quia per corpo-
ris disposicionem aere et libertate etc. quam sic esse efficiuntur in corpore et mobilis
simul et liberalis aut ungule ab omni macula munda et per omnia meliora habe-
bunt. // Quomodo pulli laqueari debent.

Postquam ad etatem pervenerit equus quod domari debet et a matribus separari,
pullus qui ex armento ducitur debet leviter et suaviter laqueari laqueo
grosso et forti de lana, quoniam propter suam mollitiem stabilior est
et fortior. Et non de lino vel canapo, quia tales funes facti
ad hoc quod linum et canapum asperiora sunt et premunt eum ut talibus funibus facti
sunt de cordulis iumentorum. Laqueatur equus iuvenis in frigido tempore, ut de
mense octobris et adeo eo quod tempore frigido pro pulli pacienter fatigentur et
domari quam tempore calido, et per domatorem ipsorum in hyeme facit de mense
marcii vel circa debet eis dari ferraginem et gramina et herbe de terra
quod dum post viridia reperit. Sed pulli apud domatorem manutenentur et desic-
centur cum spaciis dare ipsis frugines nimium et ordeum dantur eciam quedam

ferragines pullus de mense novembris et martii quae quidam ferragines quam-
vis non multum impinguet ipsos tamen purgat et ipsorum corpora mirabiliter
ampliant. Sciendum cum magna custodia quod sint in stabulo calido et ca-
veantur a frigore et a vento et quod ... ferenda sive ... cooperiatur
pullus eo quod ipsorum intestina dilatantur in ... sunt cum herba detur
eis ... cum herba dando quod vermes in corpore equi. Credo
tamen utilius et melius esse quod laxetur in principio martii. Quia cum tempore consue-
verint pulli esse pinguiores. Et propter herbas quas comederint in ...
sunt purgati et mundi ab omnibus corruptionibus et cholericis quas habent in cor-
pore. Praeterea tenentur cum ipsis herbe virides quae ... calores pullum
... laxetur pullus super minime calidum quod ex consueta corporis minus
consuetas laboraret, unde leviter posset membrorum et corporis incurrere laesionem.
Eo autem tempore ut dictum est imponatur sibi capistrum de canapo cum ca-
pezolo de corio ducatur frequenter ad aquam et per terram ad potentiam alicuius
equi domiti donec assueverit bene ire. Postmodum solus ducatur donec
assueverit bene ire sine societate. Postmodum ducatur per terram et ad aquam
cum freno in quo dictum est cum sella // Qua aetate equi domari debent

Pulli domari possunt postquam ad aetatem duorum annorum pervenerint sed lon-
ge melius et utilius est quod domentur postquam aetatem trium annorum expleverint
propterea in tali aetate per se sunt membris et corpore ut domati possint sine
eorum laesione in membris violentos sustinere labores. Licet vero tunc ea-
rum levior difficilior sit domatio. Tamen fertur quod Fredericus imperator
magister equos per suam personam faciebat domari nisi post ... annorum
et dicebat quod ex hoc equi erant saniores et fortiores. Et quod hoc equi
habebant ... et ... magis ... et ... nec poterant
... // Cum qua cautela pulli laqueari debent

Quando vero debet domari pullus diligenter debet adhiberi cautela
videlicet quod equus ad proprium illius capistrum alligetur et hoc taliter
fiat quod ... a duobus capistris in ... aliquatenus non
laedatur. Et donec in sua ferocitate permanserit suo semper domito teneatur
... potest ad eum accessum habere et ipse ipsum leviter
et suaviter manu pectus et ... et alia membra tangatur. Nec debet in
principio cum eo hic graviter indignari ne forte propter hoc aliquod vitium
incurrens assumat. Sed cum magna prudentia leniter et mansue-
tudine tangatur donec mansuetus et bene domitus permaneat ... et ...
... manum in oculis efficiatur ut dicit et dictum est ... quod plene et
... sua membra ... tangatur et specialiter pedes ipsius elevando et
... ferrando pedes percutiendo. Nec cum ... alicui laxetur
propter ... quod labore insueto domationis aliquam laesionem
in membris de facili incurrere posset

Quomodo equus custodiatur post domationem

Domator vero talis custodiat equum imponatur ei capitzolum sive capistrum de corio forti et simili sine ferro cum binis capistris ex propriis alligetur ut dextra et sinistra parte vel anteriores pedum sive pastoriis de lana apponi videtur nec non unum pedum posteriorum funis ligetur qui vulgo tragimellus dicitur alligetur ne aliquo [illegible] non possit et hoc fit ad salvationem cruris observanda. Preterea locus ubi moratur sit a fimo bene mundus in die et nocte. Nocte vero fiat stratum sive lectura de palea usque ad genua quod summo mane inde tollatur. Equus vero summo diluculo tangatur per totum corpus et crura tergatur fortiter sive strigilla tergatur prout melius videbitur expedire. Deinde ducatur ad aquam pro passu teneatur in aqua tamen ita quod in aqua usque ad genua vel paulo superius ita tamen quod aqua non tangat testiculos dum bibit et sic teneatur aqua [illegible] in aqua dulci vel marina cum tamen hora [illegible] spacium per frigiditatem aque dulcis vel siccitatem aque marine naturaliter eius crura desiccant constringendo humores descendentes ad crura. Ex quibus nocive consueverunt egritudines generari. Post redditum autem nullomodo equus ponatur in stabulo nisi prius eius crura fuerint bene munda et desiccata ab aqua quia fumositas stabuli solet inducere gallas et malos humores propter suam calliditatem solet generare cruribus madefactis. Semper vero semper memorie teneatur ut equus assidue comedat in loco [illegible] quam [illegible] pectoris ita quod cum difficultate fenum et avenam capiat quia ipse motu caput et collum extendendo per comestionem faciendam propter nimium flectendi usum recipiunt macra caput et collum gracilia et efficitur et ad affrenandum redditur habilior et pulchrior ad videndum. Cibus vero eius circa ipsius tota die [illegible] quod [illegible] in tempore [illegible] et [illegible] dum fiat super [illegible] pressione ex qua [illegible] [illegible] // Quibus cibis equus nutritur

Comedat autem equus fenum paleam herbam ordeum avenam spelotam que sunt naturales et proprii cibi equorum. Cum autem equus sit iuvenis et herbas et fenum cum ordeo vel alio [illegible] sine ordeo sufficienter pascatur quia herbe et fenum ventrem dilatant et corpus et propter suam humiditatem in suo augmento membra naturaliter augent. Et quod omne animal naturaliter humidum est sive equus iuvenis fuit sive senex [illegible] debet humoribus [illegible] plenus reservetur. Postquam autem equus iuventutem preterierit ut ad laborem sustinendum sit fortior [illegible] cibis [illegible] paleis et ordeo et [illegible] sic moderate quia propter palee siccitatem equus non ita de facili impinguatur. Sed in [illegible] habitudinem [illegible] et [illegible] fortior permanebit [illegible] difficile dissolvitur [illegible] ad laborem aptior [illegible] cibus [illegible] dissolvitur. [illegible] equus [illegible] [illegible] debilior [illegible]. Est autem in equo melior habitudo [illegible] ut non nimis pinguis nec nimis macilentus existat. Sed [illegible] quod si nimia pinguedine [illegible] [illegible] superflu[illegible] et mali humores [illegible]. Ex quibus consueverunt in [illegible] et aliis membris plures et diverse egritudines [illegible] si [illegible]

laboribus propter superfluos labores, humores dissolvuntur et fluunt per corpus
ex eo posset equus de facili morbosus effici vel etiam propter repletionem
venarum et arteriarum posset subito mori. Et ideo minus malum est quod
tunc equus debilis sit ad sustinendos labores. Membra enim habebit
tenera et debilia ad currendum. // Quibus modis equus purgetur

Quamvis autem omnia que retinent equum in bona dispositione et in bona sani-
tate corporis est hoc potissimum quod saltem in anno semel equus purgetur
ex hoc enim magis vivet et quasi reiuvenescet. Potest hoc aliquibus modis
impleri quibus equus potest purgari. Est autem unus modus purgandi equum
cum frumentum sanum in herba est et in viridibus pratis ut primum fuerit consurgens
comedit enim equus herbas per totos dies xv. interim quod purgetur
plenissime. Ex nunc autem non ad purgandum sed ad impinguandum detur
equis frumentum sufficienter. Est et alius modus huic similis. Sunt enim
in Apulia quedam herbe que trifolium appellantur quas ex quo seminantur non
oportet usque ad finem ipsas alterius seminare. Quolibet autem anno emittunt
tamen herbas virides et teneras et durabunt in sua bonitate per totam estatem.
Dictas autem herbas comedendo purgabitur et impinguabitur equus per eundem
modum per quem purgetur et impinguetur per herbas que frumentum nuncupantur.
In locis vero magis frigidis sicut est in Francia et Alamania Anglia et huiusmodi
[?] quod herbe et pascua sunt magis subtilia et magis viridia et magis
tenera. Consueverunt purgare equos cum herbis de pratis. Dicte enim herbe
tenere consueverunt purgare equos [?]. Est et alius modus pur-
gandi equos in locis predictis purgantur mirabiliter et impinguantur. Est et alius modus pur-
gandi equorum quod in locis ubi est magna copia messium [?] ponitur fieri
consueverunt [?] ubi est magna copia melonum seu poponum consueverunt dari
equis ad comedendum pepones pro fructu minuta messis. Habent enim
mirabiliter purgandi materiam per urinam et per modicum impinguantur. Est et alius
modus similis predicto et melior. Detur enim equo [?] ad come-
dendum habundanter et nulla alia avena per dies xv. dentur equo. Et
[?] melius est si equus de vinea potest seu racemis comedere habundanter
[?] si premissis de infirmitate que dicitur [?] liberabitur et ad [?]
potest remedium aliquod huic simile potest reperiri // Est et alius modus huic
similis specialis ad purgationem equorum. Ubi enim est habundantia frumenti
[?] sunt et alii modi [?]
equus in habundantia [?] ad comedendum [?] non sic modi ita proficui sicut per-
valeant ad purgandum nec ita impinguant. Nec [?] modi ita proficui sicut pre-
dicti. Sunt tamen et medicinales. De quibus modis nunc ponere propono
duos [?] reliquos relinquens industrie peritorum. Recipiatur [?]
[?] plurimum de quo sufficiat quod [?] mensura [?]
optime [?] albo et [?] cum [?] equus purgabitur enim equus
mirabiliter et medicinaliter potio sufficiet // Alius modus est et medicinalis
quod recipiatur de [?] et [?] bulliat in aqua fluviali [?] desiccetur
et detur equo ad comedendum loco avene. Vel melius bulliat modicum bulli-
tionem [?] ut non crepet, nam si crepaverit equus non ita bene comedet. Ex hoc
enim equus purgabitur mirabiliter et si quos vermes intestinis habuerit

consuevit necesse est quod modicum et parum vilis et bene durius est velut de avena
potest recipere provisam cum quod stant cum aliis diebus pluribus antequam velut de
avena posset comedere. Et nota quod quando purgatur equus cum herba in stabulo super terram
debet teneri equus sub tecto. Debet etiam cooperiri aliquo coopertorio de lana
quia herbae consueverunt propter nimiam humiditatem et naturalem frigiditatem infri-
gidare, ex quo posset equus de facili infrigidari et morbos incurrere satis
graves // Quomodo prebenda purgatur

Quando vero equus debet prebendari artamente sive purgetur prius
bene avena sive prebenda ita quod pulvis et aliae immunditiae non sint
ibi et postea detur equo quia pulvis cadens cum aliis immunditiis avenae de fa-
cili messum consuevit inducere et corporis interiora desiccare quod infirmitatis genus
incurabile est // Quae aqua sit melior pro potu equi

Aqua vero quae potui equi melior est dulcis et clara fluvialis salsa et turbida
fluens currens est quia nihil est nocivum aquae propter suam grossitiem sub
grossa substantia retinet. Sunt meliores et quae magis ex eis fluunt
si aquae currentes et frigidae propter frigiditatem et velocitatem existunt tamen in
equos respiciunt et aliter non in corpore retenta videtur sed quibus nimia calida
frigida et dulcibus aquis equus utitur ut calore infrigidando et siccitate nimia
humectando. Est etiam melior de aliis consuetudo in qua nutritur et non modicum
attendenda. Et si ad insuetam aliquis deducendus paulatim non subito debet deduci
quia non sustinet subitas mutationes. Et si equus nisi bibat ad plenum co-
medere tamen assumat non potest // Abluatur os eius intus et fricetur cum sale: ma-
nifesto in vino quia ob hoc equus libentius aquam sumat et libentius comedet ..

Ferrari debet equus ferris congruis // De ferratura equi

Eo modo ungulae rotundae conformia circum ferri sit stricta et levis
quod equus levior sit tanto faciliter et agiliter elevat pedes suos et quanto
ungula vero circum ferri strictior tanto maior et fortior efficitur pu-
tet. Et nota quod quando equus ferratur minor tanto ipsius ungulae molliores
et debiliores existunt. // Sit nota quod consuetum currendi sine ferris adinvenitur multi
equi ungulas habent duriores magnas et fortiores // Quomodo equum debet

Cum operamus equum per laborem primo [primo ante laborem]
ordinandum est ut sit bene paratus tam in pedibus ut sit congrue ferratus. Et decens
est sella quae in dorso ut non posset sibi oppressionem aliquam facere propter quam laedi posset
dorsum eius, sella aut panellus vel aliud sub ipso nudo in parte dorsi aliquam partem
occultam aut occultatam. Et cingatur stringatur cingulis idoneis ita ut sella non sit
mobilis super dorsum eius huc et illuc propter pellis motum faciendo oppressionem laedat
dorsum. Si vero stringatur superflue quod posset inducere tumorem cum sanguine et lesionem
et etiam in interioribus calore constringendo ventositatem quae non habet exitum ad locum
amplitudinis in quo multa posset per inducere mala, et si dicitur sella nimis
stricta propter nimiam oppressionem laedit per dorsum eius. Tempore vero calido non
ponatur ei sella gravis nec panellus vel quod possit equum nimium calefacere
et reddere equum existente nimium tediosum ex humoris dissolutione. Et gratis prop-
ter quod consuevit facile calefieri et laedi ex quo mala superveniunt aliquando et

borum. Interdum etiam fit equus exponere dorsum. Unde leviter ei sella imponenda est et levis etiam sit quod est sub sella sicut fieri commode potest.

// Quo tempore equus tediose equitari non debet

Sciendum est autem quod tempore nimis calido scilicet a medietate Iulii usque ad finem augusti equitari equus tediose non debet, quia tunc propter nimium calorem et propter immoderatam equitationem posset incurrere leviter defectum ad scalmaturam(?). Unde tali tempore debet potius frigidius esse et humidius custodiri herbis et aliis recentibus rebus comedendo quam aliquorum fatigari. Similiter in tempore nimis frigido scilicet in decembri et ianuario equus fatigari non debet, quia equus superfluis frigoribus ex labore vel sudatus posset leviter infrigidari. Similiter nimia equitatio fervente sedit(?) equum quia propter laborem magnum tantum sudor equus superfluere solet quod vix potest ob superfluitatem nocte spatio desudare ac etiam modo sic(?) sive pluviali tempore nocturni aeris supervenientis quandoque frigidior est posset equum calefactum infrigidare. Mediocris ergo equitatio ubimodo(?) quam datur quod nec nimium caloris tremore blasphematur.

// Quo cibus dari equo debeat sudato et fatigato

Cavendum est autem quod post equi laborem cum fuerit sudatus et superflue calefactus non detur sibi cibus vel potus nisi prius coopertus aliquo panno paululum ambulando ductus fuerit et sudor et calor omnis recesserit, quia propter laborem calor naturalis ad exteriora diffunditur et intus mediocris et debilis reperitur. Unde cibus tunc assumptus posset de facili oppilationem facere et ab accidentali calore corrumpi ac calore debilis naturalis non excitatur(?).

// Quomodo equus debet esse coopertus

Semper autem in estate sit equus coopertus coopertura linea ne ledatur a muscis et aliis sordibus. In hyeme vero coopertura geratur lanea propter frigus et sic quolibet tempore custodiatur sibi congrua coopertura in omnibus.

// Quot annis equus perseverat in bonitate

Sciendum est autem quod equus bene et diligenter custoditus et moderate equitatus prout expedit et non sit nimio et superfluo labore affectus vel pluribus xx annorum spatio in sua virtute ac bonitate valet perseverare.

De doctrina equi et istis satis dictum(?) est. // De doctrina equi

Docendum(?) Capiatur ergo in principio frenum debile ac leve quod tenere possit et cum equo debebit imponi primus morsus freni inungatur cum aliquo melle vel aliis dulcibus liquidis quia equus gustata dulcedine levius tollerabit. Sit autem frenum ut dictum est in primordio debile quia esto minus malum inferet in principio tanto levius et acceptabilius patienter sustinebit. Postquam frenum sine difficultate susceperit ad manum ducatur hinc et illinc mane et sero donec ductorem optime sequatur. Deinde sine strepitu et tumultu et sine sella et calcaribus suaviter equitetur et ducatur paululum per passus dextrorsum et sinistrorsum sepius revolvendo cum quadam virga ipsum percutiendo decenter et si expediens ductor aliquid ante det pedes et hec fiat a primo mane usque ad tertiam per loca plana et non petrosa donec equitator quantum placet cum sine

cum suo ductore ad securitatem conducatur. Cuius post mensem vel plus vel minus sed
oportuit fuit equitatus, ei sine sella et sine tumultu et strepitu imponatur et
cum sella vestitus equitetur usque dum appropinquaverit ... Cum vero equitator
equum suaviter ascenderit, eum non incitet donec paulatim sibi aptet quod teneat
ipsum equum ex omnibus quemcumque usum sibi assumet ad commodum equitantis. Post hoc
autem adveniente tempore frigido faciat ipsum equitator per campos seu magis sua
vel arvum moderate trotare, ut dictum est, summo mane ipsum magis et frequentius
a dextris quam a sinistris revolvendo. Et habena dextra frenum sic aliquantulum
magis curta quam alia, quia equus naturaliter citius revertitur seu revolvitur ad sinistram
quam ad dextram. Et si frenum fortius expedire videbitur, ammittatur ut agilius
et per collum facilius revertatur. Debet autem equus ut dictum est retrahi per magistrum
suum et arari magis quam per plana loca, quia per valliculas et monticulas et
stabiliter salt... Assuescat equus et instruatur cotidie currere et pedes in suo
gressu levius et altius ponere elevando. Et saltet per fossata in locis ...
... Unde in paucis locis accepto usu equus pedes et crura deiciens eligit
et gressus suos tenet, salubrius agit statim in suo gressu minime precipitet
et gressus suos ... et sic nec equitantem nec seipsum offendit. Assuescat tamen
per ... equus bene et habiliter trotare per quemcumque spatium a dextris
ut dictum est et a sinistris, saltet per ... loca summa ... paulatim
tamen in principio et in maiori et breviori saltu quam potest gallopare.
Cavendum tamen est quod non dum est tempus in die gallopet, ne videat equum
forsitan gallopare ... ... Quod est error maximus
... ... in pectus ob hoc retrogradus fieri posset. Unum
in utile videtur non modicum quod equitator in trotando vel gallopando
aut eum ad cursum movendo ... trahat frenum habenis ... ...
dorsum versus ... quod equus plicando vel curvando collum caput
versus pectus inclinet. Hoc autem in principio paulatim fiat sicut videbitur expedire.
Omnem studium et cautela ibi adhibeatur. Hoc namque utile satis est ac salubre
fore ... et salubrius equitanti. Et prout cum caput equus inclinatum deferet
satis ... pectus et collum ... trotando vel gallopando
... respicit gressus suos et melius a dextris volvitur et a
... ad libitum vertitur. Et ... in omnibus quemadmodum
sinistris facilius ad libitum vertitur ... in omnibus quemadmodum
sine membris equestribus respondent. De frenis ... et frenore

Quoniam quod gerimus in proximo capitulo quod magna pars frenis subiacet nostri
expedit ut mentionem sive formam frenorum valeat exprimatur ...
quod freni et formis in ... et ... que ... sua asperitate et ...
... frenum ... offendunt. Aliquas formas frenorum valet ... et equis
... offendunt ... Frenorum enim aliqua forma ... pullis et equis
delectabilior ... non stallionatis. Reperitur autem alia quod ... non stallionatis. Reperitur
aut ... et ... solum ponimus quod est ... pullis utile
quedam forma freni quod dicitur ad duos cannulos, quod fuerint leviores et delectabiliores
pullis existit. Est et alia forma ... pullis quam ... equis non stallionatis
... ad ... Hec ... in ... cannulo ex

parte vero superiori habet unam barram solidam et in medio habet unum
martellum qui pendet versus cannulam, non tamen attingit ad eandem
// Est et alia forma freni valde et apta tam pullis quam equis non
stallionatis. Et quam equis non stallionatis est aptior que possit haberi
que forma aliqui dicunt et appellatur morsum parisiensem. Habet autem dicta
forma ex parte inferiori unam barram cum cannulo ex parte autem superiori
habet unam barram solidatam cum cavo seu caviado. Et aliqui dicto cavo
apprehendunt cannulas / Est et alia freni forma que vulgariter
ad medium morsum vocatur nomine assumpto ex eo quod ex transverso habet
solummodo unam barram et aliam habet superatam. Et ista forma est
valida solum equo stallionato // Est etiam alia forma freni valida equo
stallionato // Dicitur autem proximo morso quod dicitur medium morsum
unum cavum cum cavo aliqui si velint possunt adiungere cannulas
Sed hoc necessarium non existit // Est etiam attendendum quod barre seu
magnitudo cavi et partes eorum debita respectu proportione cum longitudine vel
brevitate conveniant in effrenando equum ne modicum operetur. Et ideo
super hoc est diligentia adhibenda / Nimis ergo oportet et considerari
debet mollities et duricies oris equi et frenum quod ei magis aptum
fuerit imponitur eidem. Et ad hoc ut frenorum forme que descripte sunt possint
evidencius apparere ipsas depinximus / Ipse enim solum sunt usitate in curie
et omnibus aliis habiliores et eciam meliores. Nec ori equorum offendunt
et esset difficile equum aliquem invenire cui non ipsorum aliquo bene apt-
etur frenari si equus longius distancia congrua et ori equi expediente prout
collocare barras sive cannellos // Quomodo equi ducantur affrenati

Equus postquam frenum sibi congruum habet equitetur frequenter moderate
et sine molestia cursu per civitatem et specialiter per loca ubi fabri
morantur vel pelliparii sive ubi fit sonus strepitus vel tumultus maior
cum audacia et securitate ob hoc equus assumet. minusque efficietur
pavidus strepitibus sonitibus vel tumultibus eundo. Si vero per predicta loca
transiens trepidaverit aut pavescat sonis virge verberibus. Aut calcaribus
non cogatur. Sed lenibus verbis et blandiendo ducatur ipsum prima inducendo
sibi semper mollitiam seu verbera fieri cogendo ex strepitu sonitu vel
tumultu et sit equus pavidus vel attonitus devenerit // Quomodo
equitans debet descendere de equo frequenter et ascendere in disciplina

Oportet autem equitantem ut equum in disciplina mollius informetur fre-
quenter in die equum ascendere et descendere leviter et suaviter ut possit
ut suescat in ascendendo et descendendo stare sub eo pacifice et quiete
Custodiatur vero equus secundum predictam disciplinam donec eius dentes per fre-
num mutentur quod erit postquam equus perfecte compleverit annum

// Que consideranda sunt in pullis

In pullis primo etiam considerandum est que signum bone indolis demonstrent. Considerandum est ergo primo quod sint hylares et agiles. Item quod habeant corpora longa et magna, musculosa et arguta. Item quod habeant testiculos et exiguos. Item in pullis precipue considerare debemus mores et naturam pullorum, velut ex summa quiete facile concitentur vel ex festinacione incitante difficile tueantur.

De consideratione etatis equorum

Consideratio etatis in equis talis est. Postquam equus fuerit duorum annorum et sex mensium incipiunt ei cadere superiores dentes medii priores et mutantur sicut mutantur dentes catuli. Postmodum singulis annis mutantur alii dentes donec usque ad quintum annum. In quinto dentes quos primo mutavit exequat. In sexto anno omnes eius dentes complentur. Ex tunc bene modo etas in equo cognosci non potest, sed latent etatis note. Verumptamen postquam senescere incipiunt concaverunt tympora circa supercilia eius et eius dentes plurimum augmentant et pendunt.

Quo stalliones extrahuntur equis

Quia difficile immo quodammodo impossibile est equum aliquem habere perfecte bonum os nisi existentibus sibi dentibus qui dicuntur stalliones seu plane. Equus enim postquam fuerit talis frenum nisi dicti dentes fuerint extracti difficulter per posse poterit retineri. Ideo utile est ut superdicti quatuor dentes postquam annorum trium cum dimidio equi etatem excesserit radicitus extrahantur, sed cum potest salubrius si potest de una parte maxille et duo ex alia cum fuerit, ad hoc aptis et cautelis adhibitis sufficientibus extrahantur. Duo autem ex ipsis dentibus stalliones et duo plane vulgariter nuncupantur, morsui freni plurimum adversantes. Extractis autem equo dictis quatuor dentibus antequam equus dissolvatur debent eius ulcera seu vulnera cum sale aliquantulum trito diu et bene fricari. Deinde non debet os equi tangi usque ad biduum et medium et ex tunc comedat postquam equus bibet purgatis primo ulceribus ipsis ab omnibus dictis que ibidem remanserint de pastu. Siccum sale trito debent ulcera bene fricari. Et si fricetur sive fricatio cum sale non premittitur ibidem crescit mala carnis. Et si fricetur, caro mala cum unguentis et desuper fricetur sal. Alii lavant primo ulcera cum vino tepido tantum. Alii superaddunt mel et piper. Alii lavant solum cum vino et melle et postea ponunt et postea fricantur cum sale. Sed fricatio salis sine locione vini est melior. Attendatur tamen quod antequam frenum ponatur equo perfecte sanatur vulnera equi solidata fuerit in digito eius vulnera ut percipi. Si vero equus hactenus os durum fuerit, permittatur prius eius vulnera aliquantulum solidari. Postmodum ipsos stallionatos equos competit ut supra in rubrica de formis frenorum possum imitari etc. Si vero tenerum os et non durum equus habuerit, secundo die evulsionis dentium sibi frenum competens satis imponatur et equitetur cotidie affrenatus ut decet, moderate tamen sicut expedit gallopando.

Ideo autem dixi supra quod si equus durum os habuerit consolidari aliquantulum vulnera permittantur, quia cicatrices nove in vulneribus eius quod venisse tantum premuntur. Et ideo equus frenum magis timet propter teneritatem vulnerum sanatorum.

faciendo peritus existimet. Quod autem dixi si molle fuerit os sedã vel tria die
cum lesionis dentium equitet causa est quod subtus frenum volvia dentium solidantur et
coste inguit contendo carnes callose ac dure in posterum in volvibus generantur
Unde os equi habilius ad affrenandum paratur. Et nota quod os equi debet esse magnum
et bene formatum nec nimis durum nec nimis molle, sed medium teneat utriusque
// Patet satis expositio quod dixi supra quod equus propter affrenationem non patitur majore frenum
os habeant nisi quatuor dentes ut dixi sibi primum exoriuntur. Et in hoc equi
aliam utilitatem consequuntur ut experientia sepe monstravit quia a tempore cum lesione
dentium efficiuntur pinguiores et grossiores corpore quod fervencius suppleat in fine
dentium ob hoc amictit. Dentium quod extirpacio fiat ut dixi est quod equitet
ad salivos pusulos removendo intus equus obviando sepe sepius inimido et
exeundo ut discat et assuescat audacter discedere ab ipso frenum mediocriter
forte vel fortius tenuando donec sibi congruum inveniatur. Cavendum tamen est quod
invento freno habili et congruo equo nullum sibi exponat aliud immutetur quod
post extirpacionem dentium ex mutatione frenorum innumere ori equorum asperi
tatis lesiones tenuatur. Sed ubi equus se assueverit ut dixi est quietum frenum
totaliter ita quod ex longo et frequenti usu arte et modum novum affrenandi
susceperit ipsum ad currendum assuescere oportebat. Curratur equus singulo
mane semel per quamlibet septimanam per viam bene planam et aliquantulum are
nosam in principio sui cursus per spacium quarte partis unius miliaris et postea
modum si libuerit usque ad unum miliare et amplius poterit augmentum //
Sciendum est tamen quod equus qui frequentius et mediate curritur tanto fit celebri
or et agilior cursu consuetudine instruere // Dum tamen caveatur animal gr
aviacione contingit quod fiet inde frigidior equus et impatiens et quandoque retro
gradus. Si meliorari festinatur ad cursum et assuescit affrenacioni maiorem
pre adiuvet. Postquam vero bene doctus et assuetus in frenando fuerit non diu
maneat in quiete, quia longa quies desidia parit. Et eorum quibus artificio
aliter doctus fuerat et instructus oblivione. Unde non pigeat existimet fre
ipsum saltare gallopare et currere moderate ut supra et in acquisita bonitate
et disciplina consistat // Quo cognoscitur si sanguis superabundat in

Quando sanguis superabundat in equo signa sunt ista | equo
Quam multum libenter se fricat et egestiones habet quamdum fetidas. Urina eius
rubea spissa et fetida. Oculi sanguinei turbidi et lacrimosi. Interdum
minus solito comedit. Interdum per ipsius corpus nascuntur postule sive per
rupture inflaciones. Cura si supradicta signa appareant de vena que est in
medio collo secundum fortitudinem et etatem equi minuatur usque ad pondus
trium vel quatuor librarum. Si debiles et pulli minuatur usque ad
pondus unius et dimidie vel duarum tantum librarum. Si negligatur hoc multa
mala inde proveniunt videlicet scabies aliquando tincta occupat interdum fer
cina que in carne vagatur et cum proveniunt. Et scias quod egritudines
provenientes ex sanguine sunt contagiose // Quotiens equus flebo

Quotiens debeat aut in anno prope | thomandus sit in anno
Quando sanitate flebotomandus est equus a vena colli videlicet assue
tu primo vero tempore semel. Secundo in estate Tercio tempore Quarto in

hyeme Et sanguinis [illegible] expedit dico qualibet [illegible] Magister marescalcus q[uod]
equus preservetur a diversis infirmitatibus debet ad minus semel in anno minui scilicet
primo et fine aprilis quia tunc incipit sanguis multiplicari [illegible] et principium
septembris ut sanguis in eo aggregatus et grossus evacuetur Et in hoc debet quis habere
usum equitature equorum et locorum ubi moratur minui debet et possunt
[illegible] per que potest scire si equus indigeat minutione sunt ista primo si oculi eius
erubescunt Item si vene inflentur in corpore equi plus solito Item pruritus
[illegible] et [illegible] Item casus crinium Item si per dorsum equi nascuntur alique
inflationes rubee Item quando equus male digerit Et quia ex hiis nascuntur di-
verse et periculose egritudines non debes esse negligens ad obstandum principiis
[illegible] minutionem de vena organica est que est in collo et contrahitur
sanguis in bona quantitate unde vertitur et bibit est [illegible] quod si vena equi
inflatur quod fit flebotomia debes supponere folia [illegible] albe cocta et
statim deinflabitur vena equi // Ad restringendum fluxum sanguinis
venientis a plaga animalis

Si sanguis fluxerit a plaga animalis
remedia subscripta fieri possunt Recipe filtrum et combure in aliquo vase
deinde filtrum sic combustum minute facias seu infundas in succo [illegible]
Postmodum sic infusum super locum ponas et liges et per tres dies dimittas [illegible]
[illegible] // Item ad idem valet emplastrum factum de [illegible] et suppositum et ligatum
per tres dies ut supra // Item ad idem valet si calida stercora asinina vel equina
appona[n]tur et desuper stricte ligentur et per tres dies in loco permaneant ut supra
Item si vena incisa fuerit ex transverso ita quod stercora fuerint [illegible] pulvis
[illegible] vel [illegible] combusti supponatur quod restringit sanguinem // Item ad idem
Recipe aloes galbani [illegible] resine vel mastice seu mastici olibani ana
[illegible] fiat unguentum et super ungatur locus et sanabitur // Et scias quod [illegible]
[illegible] valet ad [illegible] // Item ad idem recipe fungum quod crescit [illegible]
vocatur vel pulverem fungi [illegible] cum [illegible] porci [illegible]
bene [illegible] et emplastrum inde fiat quod super plagam calidum apponatur et ligetur
et [illegible] ad tres dies non amoveatur // Ad restringendum fluxum sanguinis

Ad restringendum fluxum sanguinis facias tale emplastrum Recipe [illegible]
[illegible] aloes epatici [illegible] et pulverizentur simul ut expe-
dit et [illegible] cum sufficienti albumine ovi [illegible] sufficienter [illegible]
[illegible] Et postmodum super vena seu vulnus [illegible] [illegible] // Item ad
idem valet gipsum cum [illegible] bene [illegible] // Item ad
idem valet stercus equi recens cum aceto et aceto forti [illegible] et [illegible]
[illegible] // Et non quod [illegible] medicine ad sanguinem restringendum usque ad tertiam die-
m // [illegible] non debet a vulnere removeri Postmodum [illegible] vulnus [illegible] [illegible]
de [illegible] [illegible] Sed tu debes per [illegible] [illegible] [illegible]
vel loco frigido ut [illegible] [illegible] debet [illegible]
// Item alia cura ad restringendum sanguinem [illegible] de vena [illegible]
[illegible] per [illegible] in alia parte in collo vel in alia parte corporis ut fluxus
[illegible] sanguinis fluat ad aliam partem deinde stercus equi [illegible] in filtro et super
vulnus seu vena ponatur // Item ad idem valet [illegible] cum [illegible] sale [illegible] et [illegible]
[illegible] et suppositum // Item ad idem valet pulvis [illegible] et [illegible] [illegible]
[illegible] facta seu distemperata et suppositum // Item ad idem magis efficax [illegible]

accipiatur aliquantulum de pecia usto seu combusto et super venam ponatur deinde
colofonia desuper sufflatur postmodum fiat cataplasma leve desuper et usque ad
aliquos dies ab operatione teneatur. Ad idem valet pulvis panni combusti
si super ponatur quod vehementer sanguinem restringit // De perforatione
Si perforatione seu lapsatione venarum | seu lapsicatione venarum
scindatur cutis in longitudine venarum et cum linea birreta vena sursum
elevetur deinde cum filo serico et duplicato vena nodetur seu ligetur a duabus
partibus et in utroque nodum seu ligaturam inscidatur vena seu procedatur usque
nodum ligaturam capitibus primo cum filo molli et firmo ne fiat fluxus sanguinis
et pars de filo pendens ponatur foris ut nodus fili foris leviter extrahi possit
Si vero necessarium aliquod exigit quod sanguis fluat a capite illo quod versus
corpore permittatur fluere altero alligato. De morbis naturalibus.

Morbi naturales dicuntur qui nascuntur et contingunt in ventre matris cum quibus
aliquis nascitur non sunt enim contra naturam sed fiunt secundum aut errore naturae,
aut ipsius defectu vel ex impuritate spermatis aut sanguinis ex quo fetus formatur
aut vitio membrorum contingunt // De morbis ex augmento

Morborum naturalium quidam proveniunt ex augmento. quidam ex diminutione
quidam errore naturae / quidam ex parentibus. Et primo de illis qui ex
augmento proveniunt est tractandum | quorum augmentum post habitum diminutio
vero curatione habitum aut ante curationem // Dicimus ergo quod morbus qui fit ex
augmento aliquando fit ex habundantia spermatis et sanguinis. unde fetus formatur
primus non peccatum nisi ex habundantia et transit in numerum membrorum augendo membra
in numero ultra formam / In unde quandoque nascitur aliquis cum duobus capitibus et duabus
caudis et huiusmodi similibus // Aliquando fiunt ex materia corrupta in qua superhabundante
aut in sanguine unde fetus formatur fiunt ex spermate aut in nutrimento corrup-
tione et hec materia non transit in numerum membrorum quandoque naturalis est. Et proveniunt ex
ea scrofule et strumae glandule et huiusmodi similia / De morbis ex di-
minutione

Morbi qui fiunt ex diminutione proveniunt ex
defectu naturae provenientes. Et hoc fit quando aliquis nascitur cum diminutione membrorum
tam a principio / tamen cum ex toto deficit sibi membrum sicut cum nascitur sine manu
et cetera et huiusmodi similibus primo cum membra fiunt diminuta in quantitate naturali sicut
quando vel naris aut oculus aut testiculus unus est minor altero. aut auricula una mi-
nor altera sicut oculus unde eorum diminuitur et ex hoc patet quod speculantur

// De morbis ex errore naturae

Morbi qui fiunt ex errore naturae sunt qui proveniunt quando natura errat in formatione
fetus sicut cum nascitur aliquis cum oculis obliquis vel unguibus in auri-
culis posterioribus partibus aut utroque aut cum membris aliquibus non habet locum naturalem

Morbi qui proveniunt ex / De morbis ex vitio parentum
parentum vitio sunt illi qui contingunt quando natus ex parentibus morbidis
vitiosis / Ista morbida et vitiosa quia si contingit eos gignere continet filios
ipsius morbos et vitia retinere. Istam cum sperma parentum corruptum sit necessarium
est quod ex quo corruptum in corpore producitur quod ex eo gignitur sit corruptum unde

gerere et gutta et alia vicia ex corruptione premati nam in sanguine naturaliter pro
cedentibus radicantur

De oculis

Oculorum varietates et pilorum color diversificantur non potest quod contingit
in ipsa generatione in prima materia vnde quandoque primarum fit vt videlicet in vno
oculo fuerit albi coloris et alius nigri. Aut vnus albus et alius varius et ipsis similes
quod hoc accidit propter non diversitatem. Similiter varietates pilorum accidunt in colore diversa
materia currente ad loca diversa diversitatem efficit in colore

De infirmitatibus oculorum

Accidunt equo plures infirmitates
in oculis. Aliquando lacrime, aliquando caligatio, aliquando turbedo. Alii nubes
alii pannus alii macula alii vngiola que fiunt ex humoribus confluentibus ad locum
fiunt etiam alii ex cum intemperiei vt ex frigiditate aut calore humores dissol
uente. Aliquando ex cum intemperiei vt ex percussione

De lacrimatione oculorum

Accidit frequenter in equo effusio lacrimarum immoderata ita quod vix oculus
aperire potest. Aliquando autem hoc accidit ex aliqua percussione. Aliquando ex aliqua confri
catione et aliquando ex humoribus confluentibus ad oculos. Cura fiat strictorium in fronte
patientis factum de olibano et mastice pulverizatis aliquantum ponendo superius et cum ovi
albumine agitatur et ponatur super vnam peciam latam iiii digitis et ab vno tempore
vsque ad aliud per medium frontis parietur. Alioquin in loco proprie vbi stric
torium debet poni. Et quidem strictorium elevari debuit cum aqua calida et oleo leviter
elevetur. Ad idem valet si ambe vene nigre vtriusque temporum igne comburantur.
Item ad idem quandoque accidat effusio lacrimarum ablatur tercia in die oculus vino
albo purissimo. Deinde qualibet vice cum cannulo pulvis ceruse et ossis sepie in
oculum proiciatur. Item ad idem vitellum ovi elixum impositum cum pulvere cimini ligetur
super oculum per vnam noctem aut plures si necesse fuerit et fluxus lacrimarum cessabit.
Item cura eius fit cum vna cataplasmata de opere

De caligatione oculorum

Si oculi caligaverint aut ex percussione aut ex reumate
apponatur aspellette sub ambobus oculis quatuor modo digitis versus et
tenue sal tenuius in oculis cum quodam cannulo iniciatur

De panniculo in oculis

Oritur quandoque in oculis quidam panniculus albus qui cum pupilla oculi cooperi
at et visus oculi obnubilatur. Cura si pannus fuerit in oculo sine recens
sive antiquus accipiatur. Recipe tartari et sal gemme in equali pondere et
subtiliter teratur admixto et postmodum in oculos cum cannulo iniciatur et hoc
fiat bis in die ad minus. Cura placita et panni oculorum. Recipe lapidem qui dicitur
silex nigrum vnum de quo ignem faciunt et conteratur et pulveriza et tunc per
transeat per pannum subtilem et deinde pulverem cum cannulo insuffla in oculo
bis in die ad minus donec curetur. Si vis facere subtiliorem pulverem pone ipsum
in scutella lignea nova et munda et agita ipsum per scutellam. Deinde extra
hatur de scutella et id medicum quod adheserit scutelle removeatur et de terminato
digito et hic pulvis sit subtilis et medicina placita ad pannum oculorum et
etiam in herbis. Item ad pannum et caliginem oculorum. Recipe pulverem ossis
sepie et zuccari ana et simul bene terentur deinde cum cannulo in oculum mittatur
sepe. Item ad pannum et caliginem et omnem coopertam oculorum pulverem tartari
teratur cum cannulo insuffla in oculum et curabitur equus. Item ad idem valet sal

gemme in potum stercus lacerti ana sic stercus album et tenue simul insuffletur
cum canulo bis in die. Cavendum tamen est ne de dicto pulvere sufflum in oculos ponatur
quia ex hoc possent oculi destrui et offendi // Item ad idem si pannus fuerit [illegible]
[illegible] cum pinguedine galline oculus tangatur. Ita quod de dicta pinguedine
de oculi tangat pannum. Deinde pulvis [illegible] in oculos immittatur per [illegible]
dum unam diem // Item ad idem accipe panem porcinum et eorum recentem quod
bene pistati [illegible]. Postmodum recipe [illegible] et misce cum vino in [illegible]
Deinde cola cum panno lineo bene omnia et colatura donec fuerit liberatus
immitte in oculis bis in die // Item ad idem pulverem ossium sepie cum albo [illegible]
et sunt trite deinde dictum pulverem cum canulo in oculum immittatur // Item ad idem
succus radicis celidonie et radicis [illegible] mirabiliter corrodit. Deinde pa
nnum. Item ad idem accipe [illegible] et bene trita super marmorem deinde cum
vino misce ad modum [illegible] deinde sic [illegible] ad modum colarii per noctem
dimittatur. Postmodum in oculum ponatur corrodit enim pannum oculi vehementer
Item ad idem panniculus ille cum acu eburnea aliquantulum elevetur. Deinde ferro
[illegible] moderate. Deinde pulvis [illegible] cum canulo superaspergatur
Item si equus ex aliquo accidente visum amiserit pone ferrum candens sub oculis
ad latitudinem pollicis ita quod ferrum [illegible] usque ad os et respiraculum fiat
per quod aer exeat et sanabitur // Item ad idem fac modicum foramen in ovo et ex
tracto quod est intus imple ipsum de pipere ponem [illegible] et claudas
ipsum [illegible] quod non aliud posset ingredi et deinde [illegible] sit clausa intro et
mittatis in furno ardenti et permittas ibi stare donec [illegible]. Postmodum
extrahas et cum [illegible] fac pulverem et de dicto pulvere insuffla in oculo cum ca
nulo // De ungula in oculo

Oritur etiam in oculis equorum quedam cartilago que a pluribus dicitur ung
ula que ad plus medium oculi occupat. Cura ungula illa cum acu
eburnea elevetur. Postmodum ferro vel tenaculo ut dixi super capitulo prov
incidatur // Item ad idem lacerta viridis pulverizetur cum pulvere [illegible] deinde
supponatur corrodit enim vehementer ungulam. Et hoc est expertum expertissimum
et [illegible] oculorum [illegible] si fuerit [illegible] // De sanguine apparente in oculo

Si sanguis appareat in oculo equi cum clavi eum apponat [illegible]
Item ad idem valet succus celidonie // Item ad idem valent [illegible]
[illegible] in vino albo // De macula in oculo

Si equus in oculo macula pareat accipe os sepie [illegible] et piper [illegible]
et modicum salis que omnia pulverizata subtilissime et misce cum melle suf
ficienti in testa olla. Postmodum ponatis ad cinerem calidum vel ad solem
ut calefiat et ex hoc unguento ungatur oculus cum aliqua penna // De percussi

Si oculus percussus fuerit accipe panem [illegible] one oculi
et imple crustam carbonibus donec [illegible]. Postmodum pone in
vino albo deinde crustam et suppone oculo et hoc facias sepe [illegible]
ponatur cum sapone in aqua frigida et [illegible] lana [illegible] oculi et si non [illegible]
fuerit minue de vena capitis que vadit ad collum // De confricatione oculi

Si oculus fuerit confricatus primo minue equum de vena oculi deinde lava
oculum cum saponata frigida et postmodum ponatur [illegible] sub oculo

// De unguento contra ruborem oculorum

Unguentum rubeum contra oculorum rubiginem ruborem et dolorem sanguinem et pannum albi maxime si fuerit ex frigida causa vel si ex passione contingit. Ad confectionem fiat per sinopidem et tere subtilissime et pone in aliquo vase cum aqua et ... sinopide ... farine frumenti subtilissime cribrate. ... Tere primo sinopidem et distempera diligenter cum aqua. Deinde accipe farinam tritici superdictam diligenter mundatam et subtilissime cribratam et diligenter cum sinopide distempera in aqua ad modum liquidissimi unguenti confectam et ... confectionem impleas. Postea ad lentum ignem diligenter decoque cum spatula agitando et bene commiscendo et sic fiat usque ad spissitudinem.

De vivullis

Sunt et alie glandule que iacent inter collum et caput equi que in aliquibus augmentantur ex superfluitate humorum et reumatum ... taliter constringuntur quod vix paciens deglutire potest et bibere et comedere ... respirare. Et nisi succurratur instanter claudantur ... guttur et suffocatur paciens et cogitur ... in terram caput pacienda pacienda ... quod vix ... erigitur. Hic autem morbus morbelli pro vivule incipitur. Signa vero ad cognoscendum dictam infirmitatem sunt ista videlicet ... efficiuntur. Item ille glandule quasi tactus et quasi visu parent. Item ille glandule quasi tactu quod est ante ponitur ... Item ... immoderata patitur nichil aut modicum comedunt. Item quasi tremorem patitur. Item calore ... // Cura. Dicitur quod vivule videntur inflari ita quod appareant in aliquibus grossicie sicut ova plus vel minus ferro cuspide bene ignito findendo decoquantur vel cum lanceta ... findentur mediantur. Alii quod melius est ... vermis tamen ... extirpetur cum ... maxillam quod ex alia si videbitur expedire. Extirpatis autem vivulis vulnera mediantur et curantur ... vulnera ... sicut in capitulo de vermis dicetur. Item alia cura. ... de vena que est sub lingua et de vena colli ... Postea fiat emplastrum de ... de malva ... ... Deinde unguatur locus de butiro et unguento dialtea. Postea ... ... argenteo ... morbelli pro vivule ... ... foramine ... ... Et sic prava sanie ulcera et ... ... De strangulione

Sunt quedam glandule alie circa gulam equorum maiores quam videtur et carnes quas aliqui vocant branchas caballorum alii strangulionés. Hec branchas gulam et mandibulas ita quod cum ... quasi spirant ... strangulantur et caput portant erectum ita quod inflatio manifeste appareat in gutture. Et aliquando tales glandule ... tumidus et grossus in tantum quod totum guttur inflat et constringit ita ... quod vix equus respirare potest et ... comedit et male bibit. Fit autem hec passio propter fluxum humorum a capite ad dictas glandulas. // Cura. ... fiat minucio de vena ... quod ideo dico quod hec passio ... pullis ... humoribus ... et a ... dissolvitur ... ... emplastra ad maturandum et dissolvendum de malva ... ... et ... ... fiat embrocatio. Postea fiat unctio de oleo laurino butiro et dialtea ... igne. Item bibere aquam ... cum farina //

Postea fiat cataplasma factum ex malva et [illegible] sive furfure aut cocto in
vino et supponatur gutturi. Postquam autem inceperit mollificari et maturari ita quod ad
plenum teneat pungatur cum aliquo instrumento ad hoc apto ut cum subula vel melius
lanceola et materiam extrahi inducat. Item ad idem statim cum dicte glandule breviter
sub gutture equi crescere videntur vel plus solito augmentari ponatur scrotum sub
gutture equi ducendo cum eo mane et sero prout viderit expedire. Imponatur
postea in capite equi coopertura linea, liniendo sepius totum guttur de butiro
et spatulis super locum strangulionis et moveatur in loco bene calido. Item aliud si
dicte glandule non decrescunt, sicut si per agitationem sanentur dicte glandule non
decrescant ad modum vermis radicem dicte glandule extirpet et vel ut
decrescat ad modum vermis ut inferius in capitulo de verme patet videre. Item post strangulionem
sunt vel vermis ut inferius in capitulo de verme patet videre. Item potest stran-
gulio destrui vel extirpari cum resalgari per eundem modum per quem extirpantur
galle ut inferius in capitulo de gallis dicetur. Sciendum est autem quod pulvis resalgaris
in quantitate modica circa vel in ruptura ponatur moderate carnes corrodit et
consumit. Tamen magna cautela adhibenda est in eius appositione, quia si
comedere voluerit equus bene in magna et in eius appositione adhibenda cautela quia si
apponatur immoderate incurabiliter fundit carnes corrodit. De malo oris
Accidit aliquando quod in ore equi fiunt quedam tumefactiones vel glandule longe
ad magnitudinem amygdalarum propter quandam infirmitatem que nascitur in
ore equi et fiunt in utrisque maxillis interius et inter commissuras dentium
et ex occasione predicta
maxillas ita inflat quod solito equus comestione ducere non potest et quod dolore comedere potest
tamen eo inflatur interius palatum, specialiter tumescunt ita quod vix comedere potest.
Hec tamen infirmitas dicitur malum oris. Cura: in tempore autem estatis
universaliter inflari fuit, statim flebothometur de lingua scilicet de venis que
sunt sub lingua. Aperto ore patientis artificialiter prout viderit expedire.
Evacuato autem sanguine prout potest accipiatur de sale in bona quantitate et tartaro
et tritis et terantur et addantur et cum eis bene tritis fricetur fortiter
cum sale et tartaro tritis totum os patientis interius infuse prius sufficienter sale et tartaro trito vel
totum os patientis interius infuse prius sufficienter sale et tartaro trito vel
fortissime. Ex hoc comestionem et alia supradicta in ore dicte glandu-
le non decrescant apertis ore equi ut supra dictum est. Ille glandule ab utraque
parte maxillarum findantur incidatur cum aliquo instrumento ferreo capiendo easdem
et ipsas inciso vel tenenti extirpentur. Statim fricetur vulnus cum sale, tar-
taro et aceto. Si autem ex hac causa palatum inflatum fuerit, inflatio ipsa cum
lanceola vel cuspide scindatur per longum dentium, fricetur palatum vulnus fortiter
cum sale trito et sic liberabitur equus hoc modo curando. De palatina
Accidit aliquando quod in palato equi nascitur infirmitas quedam que vulgariter dicitur
palatina. Apparet enim quidam sulcus in palato equi grossus sive profundus et
sanguinolentus, et quedam grossities sive tensio manifesta quod contingit aliquando ex comestione
aspera vel avene aristas que palatum pungit. Fiunt in palato equi vulnera sive inter
dentes vel contingit ex flegmate ibidem currente. Cura: abluatur fortissime pala-
tina cum sale et aceto fortissimo, et postea fricetur quousque sanguis
exeat, ungatur palatum cum melle bullito cum cepe et sepo assato. Item ad
idem fiat scarificatio cum ferro incisivo et valde grossus liber educatur
et permedium supradicta adiutoria fiat si albumine et unctio. De lampasto
Lampastus est infirmitas que superius prope oritur super dentes ex sanguine

habundantia fit. Cognoscitur sic. Berbi sive sulci qui sunt inter anteriores dentes cum in
medio superemineant ita quod esca tenere non possit sed flemmaticam et mollem liquorem di-
mittit cadendo de ore. // Cura. Habeatur falx una curva ad modum littere .c. bene
acuta quam bene calefactam deinde cum dicta falce inflammata duorum porrorum radices
sive sulcos adversus anteriores dentes tantum comburendo quod cum falce primo
extrapere potest. Et si infirmitas sit nova et cum pluribus tumoribus nec erit solum
inter anteriores dentes cum ferro acutissimo minuatur. Et sulci illi per medium
ut sanguis exeat incidantur. // De floncellis

De floncellis

Floncelle sunt infirmitates. Hoc est inflationes molles et plene in medio
linguae fiunt. Que sunt inferius ad os equi in labiis qui molares dentes et cum ex
comestione herbe gelide herbe vel attractione asperi pulveris super labium et maxillas
demorantur nascuntur et equus sua cibum capit. // Cura. Floncelle perforantur
in medio inflaturis circa et foris comburantur sicut lampeste cum ferro gra-
tili unco et acuto in summitate sicut puncta stili. Et cum cutello bene acuto to-
taliter scindatur floncelle in medio sive .o. fiunt in modum anuli expandantur.

De malo lingue

Mala lingue contingit diversis ex
causis et fiunt ibi multe ulcera et diversa aliquando leditur ex morsu
dentium aliquando leditur ex morsu freni aliquando leditur a quadam infirmitate que
dicitur pinzanose. Unde facit equum affligi et magna pro comestione amittit.
// Cura. Si leditur lingua ex morsu dentium vel a freno acuto vel ulcera
mediocriter lingue penitus incidatur. Quia lesio illa incurabilis est forte dee-
mit et partem equi. Et dicitur deterioratur si partem aliquam lingue perdat. Si vero
lesio illa sit cum consulatis et plura vel fuit longius in lingua porrecta nec
fuit expectet magnam sive parva fiat talis unguentum. Recipe mellis rubei et medul-
lam carnium porci salsi ana et alicuius culti caules vini et tenuiter piper pulveri-
zati simul omnia insimul bulliantur et adeo agitentur simul quod fiant sicut linguen-
de tali autem unguento bis in die super ulcera lingue ponatur. Abluatur primo
ulceribus bene tepido confricatur vero usque ad consolidationem ulcerum ne impo-
natur equo aliquid tribu. Providendo vero cura fiat donec ulcera lingue fuerit
consolidata. Si autem malum lingue fiat ex malo quod dicitur pinzanose curatur
morbo sicut dicetur in capitulo de pinzanose quod suo loco subscribet ulcera
lingue curantur.

De barbullis

Barbulle sunt in palato equi sub lingua in modum sicut mamille ali-
cuius bestiole. Cum que alicuius texa pre grano frumenti in longitudine
excrescunt in equum comedere prohibent. // Cura. Attrahantur barbule scilicet
a palato cum gratuali ferro unco et acuto et cum forficibus iuxta palatum
scindantur.

De frigiditate capitis

Fit quedam infirmitas in capite equi universaliter dolorosa infirmis distemperan-
tes sive stupefactionem inducens. Tussis provocans caules inflans ali-
quos lacrimas facientes aliquando vero compulsans. Que infirmitas de levi equo accidit
cum in stabulis sint calidis manentes ad ventum subito trahitur. Et aliquando contingit ex
aliquibus superfluitatibus aliquis occasionis contingentibus et retentis unde patiens tussit co-
gitur et incipit hec passio frigiditatis capitis. Cura. Quia infirmitas fit quando
sub subiecto glandule ille quod dicuntur vivule adiacentes ante cubitum et caput

pilez sub maxillis finditur de recepto cum ferro cuspide ipso finditur
perforando et in medio frontis cum ferro ardendo sicut decoquatur ut humores
ex frigiditate commoti exterius evaporent. Similiter primus sub palato gra
tiro supponatur ut ex eorum agitatione dicti humores via habeant excreandi
Deinceps eam in capite patientis continue linea cooperiatur. Butirum etiam in
auriculis frequenter mittatur frigiditatis causa eas exterius // Item ad idem ponatur
oleum laurinum in una pecia linea et in freni morsu decenter ligetur equo
semper cum tali freno bibente // Item ad idem salvia ligetur in morsu freni equo
bibente quod mirabiliter operatur // Item ad idem fumus panni linei combusti per
nares receptus ab equo mirabiliter valet // Item ad idem recipe fenigreci
lb. 1/2 et faciatis in tribus bullis in aqua quousque crepet. Postea misceas fa
rina frumenti in quantitate unius et duarum librarum cum aqua decoctionis predicte
ad modum lavature et da equo bibere cotidie bis in die et nichil aliud
des sibi bibere. Deinde fenigrecum siccetur ad solem et postea misceas cum
avena et des eam sibi comedere. Stat hoc novem diebus et curabitur
equus et efficietur ex hoc magis pinguis et magis sanus // Item ad idem
valet frumentum bene coctum et positum in sacculo tenuem calidum quod tunc
equus pannis sustineat si ligetur ad caput eius taliter quod possit ore et naribus
in sacculum per nares fumum recipiat et de eo si voluerit comedat
Item ad idem valet frumentum cum pulegio et salvia decoctum et per eundem
modum in sacculo suspensum prius patientis capite decenter cooperto //
Item ad idem fiat tale fumigium. Recipe testudines sive tartarucas
et decoquantur optime in aqua deinde fumum earum recipiat per os et nares
equi prius capite bene cooperto // Item ad idem fumigium valet factum ex
decoctione pulegii et salvie receptum per nares prius capite cooperto
// Item ad idem accipiatur pecia de lino et frustum in capite alicuius baculi
ligetur et liniatur sapone saracenico et frequenter in nares eius mittatur
per [illegible] cerebrum magis leniter ut potest. Postea extrahatur. Ex hoc
enim superfluitates emittet cum superfluitatibus et humoribus qui sunt in cere
bro ipse sue liberationis causa. Ex cerebri enim superfluitatibus cerebrum purgatur
// Item ad idem valet butirum positum intus nares impositum cum oleo
laurino distendendo semper equum cum frigore et frigiditatis tollit et vitetur calidus
et bibat assidue aquam bene coctam cum furfure frumenti et modico vini quo
[illegible] misceatur cum modica farina frumenti. Et si equus noluerit
hanc aquam bibere tamdiu maneat sine potu quousque urgente siti eam
bibat // [illegible] que valet tussientibus, compressis et stranguriosis atque etiam
tossis. Recipe corticis mediani arboris alni que crescit super ripas aquarum et pura
da bene a superfluitatibus exterioribus et impleas ex illis aliquam ollam novam et
aquam claram in superfluitate ita quod cortices sint sub aqua cooperti et bulliat usque
ad consumptionem dimidie partis aque et iterum olla impleatur sicut prius et bulliat
usque ad consumptionem dimidie partis aque. Tercio ponatur aqua ut supra et bulliat
usque ad consumptionem predictam. Hoc facto coletur per pannum vel staminam et cor
tices bene expressi proiciantur. Deinde misceantur ex illa colatura due

due partes et una pars sanguinis sagiminis lardi vel butiri et calide fiant
Ex tali compositione tepida cum ... cum cornu in gulam equi mittatur
et unum nascho in nare eius ponatur. Equus vero ventre vacuo abstineat et
penitus sitiat donec ei datur sibi potio. Postea per tres horas nec comedat nec
bibat. Item a frigore bene custodiatur. Et semel in die fiat predicta
res. Crescione vero et alie herbe calide consulte facta ac attenuate pur-
ficiores dentur ad comedendum si fuit estas. Sed si fuit hyempe fenum
ovene (?) et paleas tepidas ferrum de fursfure teneat et aqua calida bibat et
caveatur ab aqua frigida. Cum autem ex cimorra vel stranguria patitur
et opilatur narem et nichil per eas spirat tunc cum sepedictam mensuram pon-
deris trium coclearium cuiusque liquoris tepidi infundatur nares illius in prima
die ponatur et duo coclearia in prima et unum in secunda immittatur. Caput vero
equi cum freno sursum teneatur ac labiis in ore ponatur donec totum
liquorem per meatum narium in capite descendat. Item ad idem inungas equum
in ventre plus et temporibus cum confectione de [illegible] et oleo lauri-
ni ... partem ... et hec omnia confectur ad modum unguenti et inungitur
equus in locis predictis bis in die usque ad quatuor dies vel quousque curabitur
si deus voluerit. Unum medicamentum non est pretermittendum quod pluries
me decepit et est medicina ad equum graviter infrigidatum. Recipe in
tabulas vel incablones quod melius est et auferas inde frondes quod
abicias. Ramos autem de incablis vel incablonum incide ad mensuram
unius palmi et facias talia frusta de incablis vel incablonibus quod
melius est usque ad manipulos quatuor vel quinque quos frangas inter duos
lapides bene et ponas in uno saculo lineo. Deinde suspende
dictum saculum cum predictis frustis sic confractis ad collum equi intromisso
ore ita quod non possit comedere cum dentibus stringere illos et sic quasi fu-
mositate illius herbe omnes humores mali expellentur foras. Hanc me-
dicinam sic facias bis vel ter vel amplius et hoc pluries fuit expertum

Ⓔst quedam infirmitas cimorra vulgariter ¶ De cimorra
dicta in descendendo ab equi capite dum infrigidatum patitur ex re-
umaticis exeuntibus per nares continue sicut aqua humores frigidos eden-
do et usque eius spissitudo. Accidit autem hic morbus propter contractam
infrigidationem. Aliqui propter vermes qui dicuntur volatiles. Unde fit quod
humiditas capitis equi emittit per nares et pro aliquo sepius omnes
passiones que propter distemperantiam qualitatum accidunt equis. Nulla est
adeo periculosa et in tantum suspecta sicut passio reumatica. Que ex frigidi-
tate contingit. Cum repletur ex eo capite vel ex humi calida meatum hu-
mectitudinem a humore capitis. Cum frigiditas incidens porus aperit (?) sibi
subitarie a cerebro constringens ipsum in humores facit distillare qui ad
spiritualia descendentia ea replendo ei ipsi suffocationem. Vel quod frigidi et
sicce sunt complexionis. Sed ex frigiditate complexionis vel ex frigiditate aeris
humores congelantur et meatus scilicet replendo suffocationem operantur. Vel ex
frigiditate multum est intensa in calore [illegible] paulatim generat quod des-
tituit frigiditas mortificatur. Qualiter quis facta passio ex predictis est
manifestum. Signa in hac passione sunt ista. Narium [illegible] et experimentum

frigiditatis cum gravitate capitis demissione totius corporis gravamine cum
sua gravitate defectu et maxime post tremor etiam consuetus sequitur
// Cura. In isto statim in equi capite linea cooperiri et semper in loco ca-
lido consistat, necnon percutiatur ei cum calida extendenda. Valet etiam
comprimere stare pacientem pasturas per quas herbas cum capite sit in terra depresso
comedendas herbas per maxima humorum copia per nares a capite emittitur
// Ad idem etiam valet fumigium pecie combuste vel bombacis veteris combusti
qui humores antiquos congelatos dissolvit // Item ad idem valet pecia linea
in capite alicuius baculi stricte ligata et postmodum sapone saracenico
illinita et in nares immissa equi leniter ponatur et statim postea extrahatur
ut supra in capitulo de frigiditate dixi. Quia ex cerebri sternutatione pur-
gatur cerebrum et attingit patientem alleviari [illegible]
[illegible] in pluribus [illegible] // Item ad idem aliud valet equum
patientem aqua tepida cum farina mixta et vinum cibis calidis ut supra
dixi, deinde cooperiatur in stabulo et super spatulas in [illegible] et in cauda ut
humor ad summa deducatur. Postmodum habeas testas sive lateres calidos
vel pilas seu [illegible] plena carbonibus et cum equum teneatur ut fortius calefiat
et ventre et [illegible] unguentis calidis et oleo calido pungatur. et oleo lau-
rino et dyaltea et puleio ut dixi supra in capitulo primo // Item ad idem valet
si accepis mirram olei et incensi [illegible] linimentum et miscendo et ex-
tinguendo fiat suffumigium in naribus equi frequenter // Item ad idem valet
si accepis auripigmentum et sulfur et posueris super carbones et in naribus
equi fiat suffumigium ut humores in cerebro congelatos dissolvat et per
meatum cerebri expellat // Item ad idem detur equo fermentum compositum ex farina
frumenti mixta cum pulveribus specierum calidarum adhuc ut [illegible] confortetur
Species vero calide sunt hec. Cinnamomum galanga zinziber et [illegible]
ut in farina supradicta debes miscere modicum de sale et condire lauri [illegible]
et capparibus ubi sunt [illegible]. Assumens semina juniperi [illegible]
[illegible] lauri et ysopus // Item ad idem valet si proiciatur in equo sternutationem
cum pulveribus elebori et piperis et cum pulvis iniciatur per nares [illegible] fu-
mo sursum penetrante cerebrum a superfluitatibus expurgatur. Item aliud [illegible]
[illegible] cinamomum et gariofoli. Hec omnia bene et insimul terantur cum al-
bumine ovorum. Deinde misce cum ipsis aliquantulum de bono vino et des
equo cum cornu ut totum per os recipiat. Item ad idem fac bullire ebulos et
sambucos cum superfluitatibus aliorum in aqua salsa multum. Deinde postmo-
dum dabis equo ad potandum // Item ad idem recipe euforbii ʒ i et tere
subtilissime deinde [illegible] quae sint frangenda admiscere deinde [illegible]
de [illegible] pone libram mediam et [illegible] postea funde. postea superadde sali-
[illegible] cum pulvere admixtum et simul fac omnia ista bullire. donec
[illegible] sibi reddatur. Postmodum colena ab igne et superadde ʒ i de novo
pulverem euforbii et simul fortiter misce et sic habebis unguentum optimum
quod custodiatur in pixide aliquamdiu. Et cum opus fuerit [illegible] fac stuppas longas et
unge ex dicto unguento fortiter et inmitte per nares equi ita quod [illegible]
[illegible] et dimittas ibi modicum stare. Postea extrahe quia [illegible] qui stant
de capite equi descendat putredinem infirmitatis. Et si tibi videtur bonum reiterabis

per aliquem dierum et sciendum quod si infirmitas de novo liberetur equus. Si vero antiqua
infirmitas ipsa adeo celabitur quod usque ad xl. dies non poterit aliquis perpendere
quod equus fuerit infirmitate predicta. Et non quod in hac egritudine signum curacionis
est si cum coctura fuit ad carnem emittit saniem / malum autem signum est si equus
emittat per pectus saniem rancidam maxime si ex defectu virtutis sue nature
equus tristissime desinit

¶ De scabie et pruritu

Contingit aliquando quod in collo equi iuxta crines et in cauda et alibi pruritus
sive scabies generatur / Unde ex grossa scabiositate fiunt ibi postule et pili
ac crines cadunt quod accidit tribus ex causis. Vel pulvis vel durities existens
apud ipsos putrefaciunt radices pilorum. et ex hoc pili cadunt / Vel ex macritudine
[illegible] eius collum nutrimento depauperatum sive privatum cum ex ingressu sanguinis
et flegmatis nutriuntur scilicet humositatibus que ad pilorum quotiens generacionem
nunquam perdonet exponitur. nullam reparacionem faciunt hinc eo ipsorum suppositorum
radices corrumpuntur et tunc fit casus pilorum. Vel ex sanguine superveniente
ibidem decurrente. Unde ex humore illo qui colericus pungente et mordicante
et consumente et [illegible] mediocres radices fit casus pilorum // In alio libro
dicitur quod efficitur aliquando in collo equi [illegible] crines scabies vel pruritus
excellens crines radicum scilicet accidit in crinibus caude. Unde cogitur paciens
in cum fricando collum aut caudam quod crines excoriatur ex toto. Contingit autem
iste morbus ex habundancia sanguinis infecti vel aliis humoribus salsis et
colericis sive sanguinis putredine / Si habundet sanguis facit saniem albam
Si habundet colera facit scabiem que sicut [illegible] humiditates et
aliquam facit squamas siccas. Si melancolia vincat facit scabiem siccam // Cura
si scabies et pruritus generatur ex pulvere ibi durities existente lavetur bene locus tribus
vel quatuor vicibus cum lixivio et sapone indaico. Postmodum cum aceto bullito cum quo
bene bulliant lupini et cortex tassi barbassi et tunc colatum addatur pulvis
aloes caballini et ex hoc lota aqua paciencia abluatur // Vel aliter facias sic
unguentum. Recipe sulphuris vivi / therie masticis / [illegible] corticis frax
ini / vitrioli / viridis eris. ellebori albi et nigri [illegible]
cum medullis [illegible] et oleo [illegible] et cum bulliant donec unguentum in
spissetur. Deinde inungatur locus infirmitatis [illegible] Et hoc unguentum
[illegible] pilorum [illegible] omnem [illegible] et fistulam
// Cura [illegible] infirmitas ex melancolia generatur [illegible]
equi de bena colli ut humores illi educantur et evacuent / Deinde ponantur
[illegible] usque [illegible] collo. Postmodum [illegible] abluatur. Post hoc refricetur
equus bona [illegible] et [illegible] // Cura si vero infirmitas generatur
ex humore [illegible] Tunc scilicet minuatur equus et predicta remedia adhibe
antur. Hoc cum addito quod abluatur [illegible] desuper [illegible] Postea aut
tempore [illegible] et pili [illegible] inungatur locus oleo [illegible] // Item ad idem [illegible]
[illegible] paciens de vena colli [illegible] sufficiat. Deinde fiat [illegible]
[illegible] et [illegible] sulphuris [illegible]
et [illegible] equaliter [illegible] et cum [illegible] aceto et [illegible] oleo
[illegible] et [illegible] et agitentur [illegible] ad spissitudinem unguenti
De predicto unguento inungatur locus paciens bis in die. Deinde liberetur equus
debet in locum pruritus et scabies [illegible] et [illegible] quod quasi

sanguinem emittat universaliter. Item ad idem valet aceti fortissimi cum urina
pueri virginis mixtum et cum succo ... et superpone super infectam.
Item ad idem valet litargirum bene pulverizatum et mixtum cum oleo et aceto
et agitatum ad modum unguenti et postmodum suppositum sicut dixi. Item ad idem
valet unguentum quod sequitur. Recipe sulphuris vivi, olei olivarum, medietatem
aceti, fuliginis, dimidiam medietatem salis, stercoris porcini et calcis vive. Hec
omnia misce, bulliant, cum panno tundis et fiat inde unguentum ex quo
ungatur locus scabiei et pruritus. Item ad idem ... cum qua
pelliparii dealbant pelles et misce cum aqua et unge locum. Dicunt
alii quod scabies est infirmitas in cute animalium quam aliqui rugiam vocant
a rugositate. Ita quod longitudinem rugarum in diversis locis in medio aperture
cum asperitate habet et squamas quas pruritum emittit. Scabies autem ex
habundantia putridi sanguinis et ex loco pruritus non curato si fricetur
ex corpore equi scabiosi cum morderit se dentibus vel cum tergitur cum
eodem panno vel cooperiantur eodem cooperimento vel fricant se in eodem loco.
Et aliquando fit si comedit cum ab equo scabioso inoculata. Cura.
Si fortis sit equus minuatur de vena colli ut supra dixi. Deinde loca
scabiosa bene abluantur et fortiter fricentur cum forti capitello facto de
fortibus cineribus donec aliquantulum sanguinent. Postmodum permittatur
desiccari ita quod supra loca scabiosa non remaneat aliquid de supradicta
lavatura. Postea ungantur loca ad solem calidum vel iuxta ignem
unguento quod sequitur. Recipe pulveris sulphuris, aluminis, ellebori nigri ana
libram 1, pulveris corticis radicis ... argenti vivi ana uncias 3, axungie
... libras 3, ex quibus omnibus fiat unguentum. Caveat autem de predicto
unguento ungatur ... fuit ... Et ab eo die quo ungitur ... aperit
... ad novem dies custodiatur ... ab aqua ... et fricatione. Item
ad idem scabiem serpiginem pruritum et rugiam equorum inunguntur loca
ex farina frumenti aceto forti et croco simul mixtis. Item ad idem laventur
prius loca aqua calida. Postea sapo distemperetur in aceto forti quo fricentur
loca scabiosa serpiginosa pruritum vel rugiam patientia in unguentum.
Item ad idem laventur scabies sepe cum aqua capitelli. Item laventur scabies sepe cum
succo cicute et curabitur sine dubio. Alii miscent cum predicto succo cicute modicum
olei et aceti fortissimi. Potest etiam pruritus seu prurigo sic curari. Primo
minuatur equus de vena colli ut dictum est. Deinde de sanguine ipso calido tota
loca pruriginosa fricentur. Tercia die post minutionem abluantur loca
pruriginosa cum lixivio calido facto de favilla ordei adusti cum stramine,
aceto et aqua marina. Sexta die ungatur hoc unguento. Recipe radices rubee
palee campi et radices herbe ... coque in aceto vel aqua marina donec
molles fiant. Deinde ... cum reliquo et assungia salsa ...
fiat unguentum.

¶ De lucerdo seu scrima

Scrima seu lucerdus vocatur infirmitas quedam que in collo equi accidit
Ita quod collum non potest flectere sicut necesse illud nec est in sua ... naturalia

et fistulentur a terra aliquantulum scapule aut ex nimio onere scapularum et ex desiccatione
nimia nervorum colli // Cura / Crinis colli cum manu versus corpus erigatur et versus
cutis cum ferro ad modum stili facto quod quidam subula vocant versus corpus per
fodiatur seu perforetur et caveatur ne super collo sine attractatione nervorum aliquantulum
admictatur Et sic fiat in quibusdam locis in longitudine colli et inter singulas
excitationes et perforationes sit spacium trium unciarum postmodum inter unamquamque
excitationem quedam mediocris grossitudinis corda et mollis facta de linoso et
canapo vel pilis caude vel crinis equi quam quidam setonem seu laqueum
vocant iniciatur et per xv dies dimictatur / Quidam vero multas excitationes
in sinistra parte colli sub crine iuxta crinem in summitate et longitudine
colli faciunt Sed non sanant per appositionem ignis / A quarta vero die
usque ad xv cum aqua tepida tota summitas colli et spatule sepe ablu
antur et bene fomententur   ¶ De collo inflato

Collum equi inflatur si infra quartam diem post extractionem sanguinis
plagam super lignum vel lapidem fricaverit fortiter aut alius equus
dentibus illam corroserit Aut si cito post restrictionem plage duram escam
comederit Ideoque caput eius ligandum est sursum et taliter sic stat per duas
horas sine comestione Aliqui tamen stant dum sibi bibere sed tamen aquam
Postea per diem et noctem a dura esca custodiatur // Cura pili ab infla
tura tollantur et plaga infra diem tertium post sanguinis extractionem ape
riatur et teneatur aperta cum stupis Si fuerit extra fomentetur inflatura cum aqua
calida et cum folia ebuli vel sambuci apii urtice et sanationis cocta
sunt et de ipsis herbis fiat emplastrum et tepidum inflature supponatur
Si inflatura fuerit incitata de eadem vena iterum minuatur et si per hoc non sana
bitur et vena putrefacta est corium iuxta mapellam super illa vena aperiatur / et cum
brocca ligni vena lesa extrahatur Ante vero caput cum molli filo lini bene for
titer nodetur et per modum incidatur et omnia extrahatur Similiter fiat de vena ex
altera parte plage versus scapulas Item longe a terra comedat donec sanetur

Accidunt dorso equi aliquando lesiones plures   ¶ De lesionibus dorsi
et diverse propter causas diversas Quedam a causa intrinseca ut ex corruptione
humorum Quedam a causa extrinseca ut ex sella oppressione et aliis pluribus
occasionibus Contingit ex causa intrinseca quod humores vel sanguis corrumpitur
et in loco superhabundat et ita de facili et cum per modicum leditur dorsum eius propter sanguinis
superfluitatem et humorum superhabundantiam generantur in loco pruritus vesicule plene
sanguine mixto cum putredine et rumpitur corium et carnes eius deinde fiunt vel
vero plena aliqua magna aliqua parva Contingit etiam a causa intrinseca extrinseca
sicut quando leditur dorsum eius a sella vel barda vel ex superfluo onere et similibus
Secundum tamen quod per ipsos contingentes exeunt ossibus dorsi inter petioles et piacolos
exeunt sicut et alii per penulum corporis tumores / Cura fiat emplastrum ad tumorem
dissolvendum circa exeuntem autem Accipe folia porri et frigide cum assungia por
ci vel ipsa simul in mortario terantur seu pista et in patella calefiat et calida supponatur
tumori Item ad idem et melius Accipe tres partes farine avene et unam farine frumenti
seu siliginis et fiat de hoc farina quod plus valet et bene misce et aliquantulum coque

et tepidum super locum pone. Cura autem omnia semper debes quod per competentem modum
dorsum equi lesum sunt equus fatigatur ne de quoniam postea sunt curationes et per
modicum laborem infirmitas ipsa possit taliter augmentari quod incurabilis reddatur
dicitur quod quando accidit dorsum equi aliquibus tumefieri oportet cum rasorio tumor
radatur. Deinde fiat emplastrum de farina tritici distemperata et cum albumine
ovi agitatum et tumori postea cum quadam petia panni linei supponatur. Et
teneas primo modo ne dictum emplastrum removeas donec leviter si cum suavitate ut levius
fieri potest. Demum amota petia et emplastro si putredo fuerit aggregata corium
cum ferro cuspido aliquantulum calido in inferiori parte tumoris usque ad putredinem
perforetur et putredo exinde penitus educatur. Post hoc non ungatur in die sit
cum aliquo liquido unctuoso. Fiunt etiam quedam excoriationes et impetigines in dorso
sive ex oppressione alicuius alterius oneris vel baste vel ex oppressione carbunculi
nascentis ex superfluitate sanguinis in dorso equi. Statim cum apparuerit radatur
prope vulnus et concavum. Deinde superaspergatur viridis de pulvere calcis
vive mixto cum melle et in simul agitatis quod possit fieri sicut quedam pla
centula et ponatur in igne et ibidem stet donec fiat sicut carbo. De quo
postea fiat pulvis. Predicto pulvere utatur donec vulnus fuerit solidatum. Ab
lutum prius vulneribus cum vino calido vel aceto, custodiendo equum a sella
et a quolibet simili. De eodem pulvere dicetur inferius in capitulo de vermibus [illegible]
et autem quod emplastrum farine seu tritici cum ovi albumine agitato ut supra
dixi valet contra omnes dorsi lesiones iam dictas. In omnibus autem lesionibus
dixi valet contra omnes dorsi lesiones iam dictas. In omnibus autem lesionibus
plagis vel excoriationibus solidandis infrascripti pulveres apponantur. Videlicet
pulvis factus ex mirra sicca. Item pulvis factus ex lentisco et galla. Item
pulvis petie combuste. Item corium combustum aptatum. Item filtrum combustum. Item putredo
ligni dicti putrefacti. Omnia isti valent ad predictas lesiones dorsi. Item pulvis
mirre vel crocum precedentis super fracturam vel excoriationem dorsi consolidat
mirabiliter et desiccat. Ideo tamen quod super omnes alios pulveres valet pulvis de
calce et melle ad consolidationem carnium. Sed tamen debes quod semper antequam predicti
pulveres apponantur lesiones ille lavari debent vino calido et aceto

¶ De lesione dorsi ex oppressione selle vel baste

Si dorsum equi ex selle oppressione vel baste vel superfluo pondere tumuerit
et tumor ille ad saniem colligitur dimittatur quousque incipiat mollificari
tunc. Deinde subtile de subtus perforetur ita quod humor libere egrediatur vel fiat
sub dicto tumore seu inflatione forinsecus seu cocturam cum ferro candenti ut humores
ex tali oppressione selle vel baste seu oneris aglobati sive coadunati dissolvantur.
Si vero ex huiusmodi in ipso principio inflatio seu tumor non recedat radatur bene locus
et predictum emplastrum ad desinflandum et maturandum supponatur. Deinde ponitur iuxta
stercore tinctum ex sapone. Si dorsum equi infletur ex oppressione selle aliquando
pro loco laveturs saepe cum aqua bene salsa et aliqui ponunt stercora in pannis calidi
super tumorem et ligant cum supercingulo. Si vero tumor non recedat sed efficitur
tur durus corium mortuum iungatur locus cum assungia porcina vetere et saepe
locus sit unctus et caveatur ne corium elevetur violenter. Aliqui ponunt super
corium farinam mixtam cum oleo et cum incipiet separari corium concavitatem pro loco
bene uncto equitetur aliquantulum cum sella ita quod locus calefiat. Ipsam ex

tali calefactione corium mortuum circa vivum recesserit et cadit. Elevato corio mortuo in totum ponatur in plagam stupa lini minutatim incisa et super stupam aspergatur modicum de pulvere calcis vive quousque vulnus sit plenum carnibus. Cum vero carnes creverint et non restat nisi corium generari, lavetur bis in die locus vino tepido vel cum urina et post desiccationem pulvis aspergatur desuper pulveris amite vel sterni(?) quousque sit curatus. ¶ De dorso leso seu plagato

Si dorsum equi lesum fuerit seu plagatum et postea supervenerit ibi tumor distinguendum est quod aut plaga est equalis aut profunda quod autem est in extremitate crinium aut in alio loco dorsi seu spine. Si plaga fuerit equalis et inflatio seu tumor non minuatur, contra inflationem et tumorem fiant remedia et cure que superius sunt disposita. Et plaga nichilominus lavetur ter in die cum aqua salsa seu cum aqua salsa et aceto. Post lotionem autem et mundificationem plage pulvis factus de gallis et sanguine draconis superaspergatur, vel super ponatur potest pulvis lapidum molendinorum.

¶ De plaga profunda et tumida in extremitate crinium

Si plaga fuerit profunda et tumida et fuerit in extremitate crinium circa locum periculosum est et cura non est pretermittenda. Et si tumor descendat ad pectus infirmitas seu passio mortalis est quia ibi est pulmo et cor que sunt membra nobilia et conservant vitam in corpore quia si ipsa patiuntur et totum corpus patitur seu mortificatur. Si enim predictum vulnus putredo(?) mortificatum fuerit humor saniosus extra locum per quem transitum facere corrumpit. Et ad spinalem descendens cito sufficeret quia recta(?) [illegible] sibi subiacens [illegible] est mors. Si vero plaga fuerit in alia parte dorsi quam in extremitate crinium tunc dum non est ibi magna concavitas que fluentem humorem per tempus non ibi sunt membra principalia que corrumpantur. Una ligatura seu setonem mittatur inspissa sub inflatione et cum subula seu acu longa et grossa tumor perforetur ut inde sanies educatur. Postmodum aqua salsa vel salsa et aceto vel simplici et optimo vino tepido abluatur. Post ablutionem concavitas illa bene repleatur usque ad fundum de stupa lini bene trita. Et hoc fiat donec caro impleat vulnus et vulnus sit bene mundificatum. Si autem caro superflua excreverit quod cognoscitur per eius eminentiam aut per hoc quod per eam sanguis fluxerit pulvis corrosivus superaspergatur sicut est pulvis galle vitrioli viridis [illegible] et solidi(?) vel pulvis calcis vive. Post ad dictum fiat stupigium seu testa de ligno facta vel radice rassi(?) barbassi vel [illegible] ad longitudinem vulneris dispositum longum et modicum latum. Et ex una parte stupigium seu teste et ex alia signetur setones seu laqueum. Deinde sub tumore inter corium et carnem per dictum stupigium seu testam mittatur primo [illegible] ad hoc apto corium a carnibus separetur. Et postmodum singulis diebus bis in die dictum stupigium seu testa ducatur ut sanies collecta educatur. Et hoc fiat diutius si infirmitas non fuerit in extremitate crinium. Caveatur equus postmodum per alias extraneas(?) [illegible] cum [illegible] et non [illegible] omne vulnus si putrefactum fuerit [illegible] bitur. Tamen si multum sit profundum remedium est ne sanies ad interiora [illegible] et sic equus periclitatur. ¶ De male [illegible]

Accidit equo plurimis [illegible] morbis [illegible] dolores inferens et nervos attrahens [illegible] Qui alii ex [illegible] [illegible] alii ex frigiditate [illegible] alii ex

ex onere immoderato pendet vel frangitur una duarum partium equi erit ex
per posteriori vel juncta lumbi Et hec passio dicitur male fractura
Cura. Radiantur pili vel renes equi bene. Deinde fiat strictorium sic
uno. Recipe picis navalis libram et extende in pellicula ad longitudinem
et latitudinem lumborum vel renum. Deinde recipe boli armeniaci ℥ ii picis
grece galbani thuris / masticis / sanguinis / draconis galle omnium ana terantur
et misceantur insimul. Postmodum aspergantur universaliter super picem predictam ali
quantulum liquefactam / Deinde dicta pellicula taliter parata ponatur super renes
equi pilis bene abrasis nec removeatur donec per se cadat
vel valeat. Item ad idem et melius. Recipe mel et sal usque [illegible] et calefac
removendo. Item ad idem et melius. Recipe [illegible] vel patella et misceas bene sal agitando
fac ad ignem in sartagine vel patella et misceas bene sal agitando
cum uno baculo ne multum comburatur donec sit bene calidum Deinde appone
quantum desuper aliquantulum vini et postea sit calidum quantum sufferri possit po
natur in sacculo et sacculus sit plenus multum calido et ponatur super renes
et anchas equi et cooperiatur bene equus cum panno ut calor non exeat
porret. et hoc fiat duobus vel tribus diebus pluries in die et sero // Item
ad idem aliud strictorium magis valens. Recipe consolida maior armoniacum
galbanum / boli armeniaci / sanguinis draconis / sanguinis equi recentis
fine [illegible] et de mastice / picis grece et olibano quantum de omnibus aliis ter
da terantur omnia simul vel separatim et aspergantur et misceantur cum albumine
sufficienti deinde misceatur cum de farina frumenti in bona quantitate et agitetur
cum aliis. Extendatur autem taliter confectio super petiam lineam secundum quod fieri
sicut de alio emplastro superius dicitur // Item ad idem aliud remedium valens.
fiat de alio emplastro super [illegible] / Item ad idem [illegible] longitudinem una pars renum
tentur vel renes multum et arbitrium lineum per longum ex una parte renum
ad aliam perdenandus. Super dictum emplastrum humores constringit et desiccatur
renes consolidat et nervos mitigat. Valet igitur humores dissolvit
evacuat et consumit carnes desiccat acriter et curat. Quia per quod renalis
dicitur ex equus maleficiatus ex aliquo predictorum medicaminum cum ar
adiuvari et remedium invenire

De corio

Corium est infirmitas in dorso equi alto rupens et manifestans cori
dorsi et fodiens locum de corio usque ad ossa inclinatum. Accidit
autem ex oppressione sellae vel superfluo onere / quod cutis carnis leditur et in
giro corium cum carne dividitur seu conglutinatur et ex hoc hec passio
corium vocatur / quod ad modum corii formam rotundam habet. vel dicitur corium
a diffusione latitudinis et protenditur in dorsum. Vel dicitur corium a corio pre
in superficie quod primo quando dicitur corium comprimitur corium oppressum comprimit
carnem supponitam et caro alia carnem et sic corium procreatur quod aliquando
fit super spinam aliquando super costas sed quod super costas fit periculosius est quam
caro lesa putrescit et sic humor ad spinalia et ad inferiora descendit et ea
dissipat. Cura. Terantur folia caulium cum assungia porcina bene et supponatur
deinde imponatur ei stella vel panellus et stricte cingulo et ponatur bene super
corium. Item ad idem valet pulvis [illegible] vel malva [illegible] cum assungia veteri
trita et similiter supposita. Item ad idem valet fimus calidus cum oleo agitatus
et suppositus. Item ad idem valet filigo cum sale minutim impositum cum oleo
agitatum. Item ad idem valet stercus humanum recens suppositum. Item ad idem

olera silvestria seu domestica viridia cum veteri assungia simul teratur et super locum pacientem ponatur et aliquantulum equitetur et bis medicamina bene sobeantur Et per aliquos dies hoc fiat perfecte curabitur Item ad idem frondes sambuci vel ebuli fortiter terantur et cum oleo comuni misceatur et eodem modo dictum emplastrum tepidum super locum pacientem ponatur Item ad idem oleum olivarum calidum sepe suppositum cornu sanat mirabiliter Item ad idem valet pulvis galle super aspersus Item ad idem accipe frondes capparis et frondes bl[illegible] et bene pistentur cum adipe porcino et simul incorporentur deinde super locum pacientem ponatur hoc enim unguentum mirabiliter valet et sanat Item aliud frondes olive et aliquantulum cineris misce simul deinde eodem modo suppone Et non quod cornu circa radicem incidit si equus equitetur cum sella supposito prius aliquo medicamine pectore et superius remouendo Cornu aut radicitus extirpato mittimus stupa minute rasa de pulvere calcis vive et mellis involuta totaliter impleatur abluto prius vulnus cum aceto tepido et hoc fiat bis in die donec vulnus fuerit solidatum Cauendum tamen est ne aliquod pondus tergo equi supponatur donec carnes vulneris fuerint corio coequales

¶ De anticuo

Anticuor est quedam magna inflacio in modum panis in pectore equi que potissime nascitur ex habundancia putridi sanguinis in molli carne // Cura scindatur corium in medio cuius et subtus ubi inflacio desinit et cum lignea brocca humor qui intus est commoueatur et bene frangatur Postea humor fortiter comprimatur. Ac deinde corium sub inflacione scindatur Et ferrum ferrum calidum per totam curam inmittatur ita quod corium non comburatur Et reponatur septem diebus iterum et fiat cum magna cautela et deliberacione

¶ De pulmone seu pulmonecello

Est quedam lesio in tergo seu dorso equi rumpens et mortificans partem carnis dorsi et fodiens dorsum usque ad ossa. Tumorem inducens ex tempore sellae vel eneus super compressione generatam Que cum vetusta sit putredine generatur et carnes infectas et cum usque ossa putredo fuerit antiquata efficitur velut quedam coagulacio carnis infecte et putride carnem rumpens et corium. et gignens putridas humiditates emittens ut aqua Et hec passio vocatur pulmone seu pulmonecello quia pulmonis formam seu similitudinem habet et generatur ex humoribus melancolicis propter rigorem virtutis attractiue que ad se attrahere ipsum nutrimentum quod invenerit carnes corruptas ex eo sibi trahunt et corrupcionem recipiunt et coagulantur et in ipsa carne mutantur et eo modo talis passio procreatur et proprius consolidacione stare redit ad statum pristinum // Cura incidatur et eradicetur pulmone seu lesio illa funditus et radicitus extirpetur Que sic scindatur loco vulneris ubi magis dependit ut nichil putredinis in vulnere retineri possit Postea supponatur stupa in albumine oui mixta usque ad triduum mutando eodem semel in die Deinde usque ad carnium consolidacionem stupa minute rasa in pulvere calcis et mellis involuta vulnus totaliter impleatur abluto prius vulnere aceto vel vino forti aliquantulum tepido vel tepefacto hec fiat bis in die donec vulnus fuerit consolidatum Item per aliud remedium predictam infirmitatem curari est salubrius et melius curatur cum pulvere resalgaris sicut inferius in capitulo de verme dicetur quod sine incisione curatur nec dolorem infert

equo. Item ad idem valet si accipiatur serpens et capite et cauda incisis
ipsius residuum frustratim per frusta incidatur, deinde frusta in [illegible] assentur ad carbones
donec pinguedo serpentis incipiat liquefieri, quae pinguedo serpentis sicut dis-
tillat exprimatur adhuc calida in pulmone dorsi equi distilletur; mirabiliter
enim in una die pulmonem destruit et consumit. Caveatur tamen ne de illa pingue-
dine cadat in aliqua parte dorsi equi. Item ad idem excoriato pulmone
seu pulmonello ut dictum est decoquatur bene malva et supponatur donec
vulnus pateat et lavetur cum aqua illius malvae. Postea in vulnere ponatur
calx viva cum stupa bene trita / et cum [illegible] imponatur pulvis vitri
albi et sic curabitur. Item nota quod [illegible] mortua trita cum assungia et pipere in a-
gro extirpat corium mortuum omnibus supradictis. / Item potest si volueris ad
curationem istius infirmitatis eisdem curis uti quae proxime posita in capitulo
de corio hoc addito quod cum [illegible] cum radice ficus seu cum eius teneritate
teratur et modicum de cineribus misceatur deinde cum assungia incorporata vulneri
supponatur. / Caveto tamen quod cum ulcus carne superflua scabiosa cum [illegible]
concavitas illa per tres dies repleatur ut si qua radix male carnis remanserit
fuerit tali emplastro radicitus extirpetur. Deinde unguentum supra positum
ad consolidationem supponatur. / Item aliud canabaria cum [illegible] et cum radice
tassi barbassi et cum succo [illegible] bene pistetur et torqueatur deinde supponatur
et sanabitur ex emplastro. ¶ De equo super quem luna splendet

[D]orsa equi super quae luna splendent si mortificata fuerint sic recipe
sepum, lardum, oleum olivarum, succum [illegible] et fermentum et fac bene bul-
lire omnia in patella et suppone saepe innovando ipso priore loto et scarificato.

¶ De spallatis

[F]it alia lesio in summitate spallarum tumor
faciens et callositatem circa corium super spatulas dorsi superficie super-
rem tumefactae [illegible] et induratam quae vulgariter spallatura nominatur; nomi-
natur ex opere assumendo et gravatur ex strictura cinge et male posito apparatu equi;
sed fit ab ea compressione dolor indurat callositatem. // Cura: incidatur circa
lesio illa funditus et radicitus extirpetur quae [illegible] locus vulneris
ubi magis dependet ut nihil putredinis in vulnere remanere possit. Et postea
cura fit sicut dictum est superius in rubrica de pulmone seu pulmonello. / Item alia
cura. Si spallatio fuerit dura mollificetur cum malvavisco et similibus [illegible]
cum assungia porcina bene [illegible] cum absinthio paritaria et branca ursina [illegible]
[illegible] cum assungia [illegible] et postea [illegible] in aliqua olla et postea
supponatur. Consequenter mollificatione facta spallatura incidatur et [illegible]
[illegible] super aspergatur ut in capitulo de verme dicitur. ¶ De barbulis et carbunculis

[N]ascuntur barbule et carbunculi in equo ex superfluitate sanguinis aliquando ex
aliis humoribus [illegible] quorum cognitio et cura in capitulo de lesione
dorsi edocetur. ¶ De lesione garresi

[Q]uando garrese fuerit [illegible] ex putredine [illegible] ex parte [illegible]
[illegible] fieri cum ferro cuspido ferventi sicut videbitur expedire. Deinde
imponatur in foraminibus oleum calidum cum pecia donec [illegible] non fuerit
plenum nihil putredinis [illegible] et ubi [illegible] per punctum

fiet. Item ad idem cum garrese fuerit in eius inflatum et plenum multa putre-
dine [illegible] cum testa et ubi testis [illegible] pone [illegible] fiet [illegible] gar-
rese [illegible] remoto et tota sanies educitur deinde imponatur stupa cum al-
bumine ovi postea lavetur cum vino tepido vel cum aceto deinde ungatur [illegible]
de quocumque felle et superaspergatur. Ad consolidandum pulvis talis [illegible]
capite de vermis pone vel [illegible] super [illegible] usque ad [illegible] Et
impleatur [illegible] stupa minute [illegible] super [illegible] pulvis [illegible]
fuerit profundum. Item aliud [illegible] ad dorsum [illegible] ungatur vel
[illegible] et superponatur pulvis [illegible] galle vel cinis [illegible] in oleo

De puzolis seu postulis

Fiunt autem aliquando quedam puzole seu postule et excoriaciones in dorso equi quorum curam ex remediis et curis supra positis [illegible] habitis satis patere potest. Item emplastrum ad puzolas et inflaciones [illegible] et omnia apostemata [illegible] recipe farinam frumenti et mel [illegible] et bulliant [illegible] ad spissitudinem deinde superponatur et frequenter mutetur [illegible]

De pulvere pro sanando dorso vel garresi

Pulvis bonus pro sanando equum dorso vel garrese talis est. Recipe [illegible] albam terre [illegible] et pone in olla [illegible] seu nova et comburatur [illegible] Postea pulveriza bene [illegible] pulverem et in [illegible] supponendo. Item ad idem aliud pulvis recipe mel et [illegible] simul [illegible] in pasta et sub prunis vel carbonibus pone et comburatur deinde pulveriza et [illegible] Item alius pulvis ad malam carnem [illegible] accipe [illegible] et [illegible] in [illegible] Postea bene tere et [illegible] Item alius pulvis [illegible] et consolidativus [illegible] cum [illegible] equorum. Recipe de peciis panni [illegible] et de [illegible] foliis et sale et reple [illegible] olla [illegible] nova per modum [illegible] Primo ponatur unum solarium de peciis panni secundum solarium sit de sale tercium de [illegible] foliis [illegible] et [illegible] de peciis [illegible] solaria in dicta olla [illegible] ibi ponuntur [illegible] Et postea [illegible] et nichil in olla remaneat vacuum. Postea cooperias [illegible] cum tegula et [illegible] sapone et pone in [illegible] sub furno et [illegible] donec comburatur. Demum [illegible] pulveriza et [illegible] [illegible] non descendat [illegible] descendit melius est [illegible] Si equum curaveris [illegible] cum vino vel cum salamuria postea predictum pulverem suppone.

Ad quintam venalem

Ad equum [illegible] quinta venalis fiat tale remedium. Primo [illegible] [illegible] deinde [illegible] [illegible] super [illegible] postea fiant duo [illegible] inter ambos [illegible] coxas a capite [illegible] [illegible] inferioribus [illegible] [illegible] passio [illegible] [illegible] [illegible] subito [illegible] in tota posteriori parte corporis [illegible] [illegible] [illegible] cauda subito [illegible] cadit et [illegible] ad cor [illegible] [illegible] tres horas moritur et accidit hec passio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] cura bona [illegible] inter ambas coxas et [illegible] sub cauda [illegible] [illegible]

sanguis et ex naribus expellatur et hoc non credatur quod difficile multum est sanguinem
vero versus ad defectorem plus dimittatur quam ubi immoderata repletio evacuatio
necessaria est. Si vero post quindecim dies venter tabilis fuerit per aliquos dies due cocture
per medio ventris fiant et insuper sepum cum adipe super adusta loca seu cocturas
ponatur ut pili citius renascantur. ¶ De equo spallato

Contingit aliquando in spatulis equi quedam lesio cum spatula recedit a loco suo
naturali quare cogitur claudicare. Accidit autem ut equi gressu vel in cursu sub
laborat alicuius bestie vel in versus terram proniter inclinare. Quandoque fit cum pedes posteriores
circa cavallarii anterioribus humilant. Quandoque fit quod calcatur ictus. Cura est ex qua
cum sedatur spatula ponatur stellectum quietens sub lesione spatule per bonum spatium
ut humores illuc defluant et exinde educantur. Semel in die stellecte locum
manibus bardiss. comprimendo ut putredo citius educatur. Equus etiam sine passu du-
catur ut ex motu citius humores ad locum stellecte decurrant et postmodum extrahatur de-
mum fiat inde stellectum. Postea quantitas matricis [illegible] equale et aliquantulum
sanguinis draconis et de pice navali quantum de omnibus superius terenda teratur et
de pice navali liquefacta demum inde emplastrum calidum quantum pannus poterit ponatur super
locum spatule lesum universaliter extendendo ipsum super totam spatulam. Postea vero superpo-
natur incisa spargatur super dictum emplastrum donec fuerit sanus. In loco lesi po-
natur setones ad trahendum et augmentum ut ex eorum apertione assidua
humores educantur. Humores sunt ad idem usus remedium et locus spatule tam
per longum quam per transversum decurrentibus lineis decoquatur quare equo naturales humores
desiccat et restringit. ¶ De gravedine pectoris

Accidit aliquando ex pectore equi in quo gravatur equus videtur in suo gressu
impeditur quod contingit ex superfluitate et superfluitate sanguinis vel aliorum
humorum ad pectus confluentium quos equus per immoderatum laborem vel cum superfluum
dissolvatur. Cura minuatur equus ab utraque parte pectoris venarum consuetis de-
inde setones equum sub pectore bis eos in die bolum in capite de verme
dicatur agitando proinde a setonibus ad minus per xv dies perseverent et si stel-
lectum ut supra spatula ponatur et per hanc curam equus a gravedine pectoris curabitur.

Accidit alia lesio equo ¶ De equo aperto ante
casualiter tempore antequam moveatur separatur aliquantulum a loco ubi consueverat
naturaliter quare quomodo accidit in gressibus equi vel cursu ut pedes eius labor-
antur bestie vel quantum versus terram inclinare. Vel ut pedes posteriores remanent
anterioribus humilantur et equus hoc patiens vulgariter dicitur spallatus. Cura per
omnia fiat ut supra in capitulo de spallato dictum est. ¶ De equo morfondito

Si equus fuerit morfonditus scindatur pellis de super fontanellam ante pec-
tus digiti unius mensuram et desiccatis per transversum ad mensuram digiti
deinde accipe paleam unam vacuam et imple eam argento vivo et pone per transversum
in plenam. Postea desuper corium et pone super paleam eam manu trahendo dispergatur
argentum vivum quod intus in palea est et dimitte sic quousque equus fuerit liberatus.
¶ De equo stornicato

Accidit plures quod in medio ...
positione unius pedis ledit et patitur ex violentia percussionis in alicuius duro
loco et ex illo fit ut ex percussione gressus vel cursus equi dum in pede equi
versus terram proniter inclinare et est ille locus nervosus et cartilaginosus plenus et [illegible]

ideo debilitatem delicatam et patiens propter hoc cogitur claudicare ut equus hoc
patiens dicitur stravilliatus vel stessiam. Cura: furfur in aceto fortissimo agitetur
vel de sepo arietino sufficienter distemperetur et que simul bene ad spissitudinem
bulliant et coquantur agitando deinde in eius calida quam tolerare equus
poterit super iuncturam dolentem ponatur ligando ea bene cum petia et hoc bis
in die renovetur. Si vero iunctura aliquid tumoris habuerit propter indignationem
nervorum fiat emplastrum factum grecum secundum sum et consimilia et aliorum sicut inferius in
capitulo de actura dicetur quod emplastrum ponatur postea super iuncturam lesam.
Si autem occasione stravillature os iuncture a suo loco aliquantulum moveatur
pes equi sani contra claudicantem elevetur in altum et in cauda patientis ligetur
sicut melius fieri poterit fortiter valebit. Deinde ducatur ad manum per aliquem
locum montuosum parum ambulando quia ex nimia oppressione corporis terram os
disiunctum ab alio ad locum suum sicut expedit redigetur. Sed tunc predicta
mollificativa fieri debet. Accidit aliquando quod ossa iuncture taliter disiunguntur
quod bene ad locum debitum redigi non possunt. Sed cingitur iunctura durissimo tumore
inflata et tunc ut curetur mitte cum igne basicis subtilibus. Et nota quod pre omni
medicamento experiencia et potenciorum cura est igne ultimum remedium esse debet.

Si equus emittit de se ¶ De equo emittente intestinum fracto
cum fortis animi. Accipe salem bene tritum et sparge super intestinum
et remitte intestinum paulatim in ano. Deinde accipe de lino [illegible] ad modum sup-
positorii et mitte intus et postea suppone medicina certam donec sanetur.

¶ De tumore et inflatione testiculorum

Accidit aliquando equi testiculos diversis de causis tumefieri et inflari quod satis
aliquando periculosum existit. Fit autem ex humorum superfluitate illuc decurrente
propter ipsorum in corpore plenitudinem quod contingit interdum ex herbarum esu
propter tempus humidum et humiditate herbarum quibus humores augentur. Fit etiam
ex immoderato labore vel unde cum rumpitur pelliculam quod mirac intestina et
testiculos quandoque cadunt intestina in osseum et exinde testiculi fiunt in-
flati. Fit etiam ex ipsa ventositatis inflantur [illegible] ex humore [illegible]
quod contingit ex indigestione. Fit enim quandoque ex indigestione cibi ventositas et ponderis
in ipsis ventositates et multa superflua perveniant quod [illegible] per suum meatum
[illegible] descendunt et tumorem sive inflationem [illegible]. Cura:
Accipe acetum fortissimum et cretam albam tritam et in eo agitentur adeo
quod fiat bolus pasta mollis temperando cum de sale bene trito et de [illegible]
pasta liniantur ambo testiculi sufficienter bis vel ter in die removendo pastam in
die. Item ad idem valet si equus patiens teneatur in aqua frigida per horam ter in
spatium diei in aqua cooperiat testiculos. Item ad idem valent fabe fracte et
cocte cum assungia porcina nova sicut ponitur ad comedendum. Et postea
super testiculos decoquitur calide superponatur et quod teneatur inflicte [illegible] tumoris.
Si vero tumor testiculorum fiat propter casum intestinorum in osseum testicularum patientis
extracto [illegible] testiculo vel ambobus intestinum ad locum suum melius reducatur.
Postea iunctura cum ferro calido [illegible] decoquatur. Deinde
curetur [illegible] sicut curatur [illegible] testiculorum equi castrati. Ruptura

vero pelliculae quae superstant dicto vulneri implebunt[ur] inutilibus ex tempore. Item ad
idem si inflatio ex ventositate processit quod cognoscitur per tactum et minorem dolo-
rem sensibilitatem. Haec adhibeantur remedia. Accipe querculam minorem et cu-
minum bene tere deinde de vino vel aceto ovorum clarorum simul teratur et
pistentur et misce cum succo feniculi et anisi temperentur. Postea istud emplastrum de-
pidum super inflationem ponatur. Item ad idem recipe absinthium et porros sine
capitibus coctos sub prunis et fiat inde simul bullitis in sartagine cum aceto
deinde ponatur epithima super tumorem. Item ad idem recipe fabas elixatas
et bene tritas cum farina frumenti et lardo seu axungia et super tumorem
pone [illegible] Si vero tumor seu inflatio processerit ex humoribus in
loco residentibus quod cognoscitur per durum tactum et majorem dolorem sensibilitatem em-
plastrum frigidum ad humores abstrahendum et ad desinflandum supponatur sicut est
emplastrum factum de brancha ursina [illegible] [illegible] et [illegible] quae simul pistentur
super tumorem ponatur. Post tertium vero diem emplastrum [illegible] ponatur ad maturandum
et consolidandum fiat. Et fiant [illegible] in loco [illegible] [illegible] [illegible]
in superiori [illegible] [illegible]. Cum vero ad maturitatem pervenerit [illegible]
[illegible] ad hoc apte pungatur ut sanies inde exeat. ¶ De castratione
equorum

Dicitur quod in castratione equorum magnum periculum est nisi
diligenter adhibeatur cautela. Igitur diligentius [illegible] de mense
aprilis vel maii luna decrescente equum castrare debet [illegible] per duos
dies precedentes equus debet abstinere a potu. Et qui castrat eos cum ferro
periculosum existit. Et nisi [illegible] sit assuetus et bene expertus in arte
illa quia omnes [illegible]. Melius est et tutius castrare eos sine [illegible] sicut
[illegible] sit quod hoc fit sine periculo. Et cum [illegible] bene cum
nervis ut equus cum superbia [illegible] [illegible] [illegible] nervi [illegible]
[illegible] de superbia. Et [illegible] [illegible] testiculorum ungantur [illegible] et circa loca
[illegible] quod bene sit [illegible] oleo olivarum. Quo facto super [illegible]
[illegible] cum uno malleo ligneo optime [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
testiculorum nervi frangantur [illegible] in parte [illegible] [illegible]
partes et nervi testiculorum sic fracti ungantur [illegible] et [illegible] et [illegible]
ille cum testiculis [illegible] adiacentes oleo olivarum [illegible] calido
et hoc fiat [illegible] loca illa [illegible] [illegible] fuerit [illegible]. Custo-
diatur autem equus bene [illegible] fuerit curatus a [illegible] a [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] Dicitur autem quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et ad
[illegible] [illegible] [illegible] testiculorum [illegible] [illegible]
[illegible] quod [illegible] quod equus perdit [illegible] superbiam [illegible] quod omnes nervi [illegible] fran-
gantur [illegible] [illegible] quod perdit [illegible] [illegible] quod in parte frangantur.

Accidit aliquando quod in armis equi [illegible] ¶ De inflatione armorum
fit postea tumescit quod ex humorum superfluitate ad arma decur-
rentium [illegible] [illegible] multiplicatur aut dissolvitur [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] tempore [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] humiditates vel
humores in corpore augmentatos [illegible] [illegible] ad arma [illegible] inducunt et
patientem in pectoralibus [illegible] et [illegible] efficiunt. Vocatur autem hic morbus
inflatio armorum. Cura. [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] patientis bene [illegible]

acutis tumefit et evacuatio sanguinis fiat decet. Accipiatur terra albi cum
decoctis cum aceto fortissimo et cum eo misceatur de sale bene trito et simul omnia
agitentur ut fiat inde velut pasta et de tali pasta tumor cruris to-
taliter amplastretur bis in die virgis renovando. Item ad idem valet stercus
vaccinum dissolutum in aceto fortissimo cum eiusdem forme ordinate
agitatum et in modum paste redactum deinde crus inflatum ex eo totaliter
emplastretur bis in die renovando ut supra dictum. Item ad idem valet si
abrasis pilis loco sanguisuge plurime circa crus tumidum undique appo-
nantur naturaliter evacuatione sanguinis minuatur humores ibidem congregati.
Item ad idem coquatur ebuli cum radicibus et alio pendulo simul et colligatur
per plectionem apponatur deinde mirabiliter valet. Item lavando crura cum radicibus
sucro radicum et foliorum ebuli solebant multum crura et desiccatione
rei. Item ad idem sine radicibus silicet terre cum melle et assungia et fre-
bunguentum circa inflatum per omnia loca tumoris ex multum confert. Si vero
propter hoc crura tumefacta non decrescit tunc inflata crura decenter
vetanturr minuere vel seu cocturam. Tamen ut vero cocture sicut infra in
pede de Jarda dicetur. ¶ De obliquitate crurium

Obliquitas crurium fit ex errore nature ut supra dictum est cum
taliter subveniatur. Si crura posteriora fuerint obliqua minus per-
sciendo id inspiciendo unum pede cum alio in gradiendo devequantia
Item ad hoc pecunias in medio per costam cum insertione faciendo in vel
per costam tres lineas ex transverso deinde modo ferro ungitur equus
et quod in sue grossitie cogitur unum costam cum alia tangere scilicet forcare
duo ex se fit per costam grauitate adiuvatur quidam ibi insperatur experientia
ad modum plage propter predicte cocture et ardore equo in ambulando
inferat. Unum prima ardoris ex metrio prudens largius ferro caniendo
solum quod posse non conficerit cocture adiuvat ut sentiat nunc ardorem
Idem fiat de anterioribus. Si anteriora crura obliqua fuerint faciendo
cocturam videlicet in lateribus et sic crura obliqua et si non ad plenum nec in
aliquo modo emendantur. ¶ De punctura calcarium

Accidit aliquando ex propter puncturam calcarium in spatula equi claudicatur et
in ea parte fit quidam tumor seu inflatio quod propter nervorum accidit le-
sione. Cura abradantur loca illa et fiat emplastrum quod infra in capitulo de
verme antiquo dicetur ponatur videlicet ex branchia ursina acrimonia vel
terram frescha vel malvas spissam cum bene molitas et vicia cum suis radici-
bus que simul terantur et decoquantur et supra tumorem ponantur ut emplastrum sic ex prin-
cipio. Et ut puncturam calcarium recipit illud primum trito cum absinthio et oleo
olivarum supponatur et per totum tumefactum fiat unctio de dyaltea et oleo
laurino. Item abiciantur ferro puncturam calcarium abluatur locus ex aqua
salsa seu ex aqua salsa tepida et postmodum in eam pistata suppo-
natur. Item si ex hoc ibi aliquis tumor contingit et fiunt aliter colli-
gatur fiat stupellus seu strupegium de ciclamine seu malo cum seu pane
porcino quod idem est et iungatur ex sapone indarico et sic ivincty in fo et

tumore multiplicatur et sanies et putredo ut supra dictum est. ¶ De lesione falcis

Leditur falx equi diversis occasionibus. Aliquando leditur ex ictu calcis equi alterius, ex spina vel trunco ibidem infixo, aliquando ex percussione in aliquo duro loco. Unde falx equi lesa totaliter tumefit. Et est falx circa locum articularum cum nervosis partibus; cum leditur ubi equus affligitur et patitur vehementer. Vulgariter autem hec passio falcis lesio nuncupatur. ¶ Cura. Si lesio falcis ex duri loci percussione vel calcis ictu contingit, radantur capilli loci tumoris. Deinde recipe absinthium, parietariam, branchaursinam, et folia malvarum [illegible] que contundantur et terantur cum axungia porcina veteri in bona quantitate. Postea bulliat in aliquo vase mixto et misceatur cum eis aliquantulum mellis, olei boni et farine tritici, agitando continue donec sit bene cocta. Postmodum super lesionem falcis ponatur calidum in quantum potest sustineri, ligando cum aliqua pecia desuper. Et hoc ter vel quater vel amplius si expediens videbitur renovetur in die. Item ad idem valet succus absinthii extractus et de cera et de axungia veteri equaliter et aliquantulum vini albi et olei. Et bulliant adinvicem omnia simul agitando et miscendo ibidem de farina frumenti in quantitate sufficienti. Quibus decoctis supponatur loco tumoris modo superius dicto. Item ad idem valet succus absinthii cum melle, butiro et oleo mixtis [illegible] ut supra. Si vero lesio falcis fuit ex trunco vel spina intrante, extrahatur per omnia sicut in cura vulnerum superius tractatur [illegible] ut supra apto. Si vero ille tumefactio putredinem continuerit [illegible] propter tumoris [illegible] incidendo ubi putredo magis declinans videtur per foramen ut congregata ex parte sanies educatur seu expellatur. Deinde unguento [illegible] butiro vel aliquo unctuoso bis in die. Si vero tumor fuerit induratus fiat suppositio [illegible] super [illegible] de [illegible]

¶ De spavano

Est quedam lesio sive morbus in equo et gamba [illegible] procedit ex [illegible] circa juncturam garretti parte interiori [illegible] tumorem adducens et vena magistra que dicitur fontanella attrahens ibi humores affluenter per dictam venam. Unde [illegible] equus cogitur ex hoc modo claudicare. Accidit autem equo in vena que dicitur fontanella per omnia sicut [illegible] et hic morbus dicitur spavanum sive spavanus. ¶ Cura. Radantur primo loci [illegible] recipe [illegible] et ponatur super locum [illegible] deinde recipe [illegible] bene assato in igne [illegible] ad libram [illegible] et ponatur super locum [illegible] ad plus in die bis [illegible] et supponatur pecia et ligetur et super peciam stupa et ligetur bene ex emplastrum non removeatur de loco et liberetur. Postmodum supponatur [illegible] pecia in pecia et calefiat ad ignem et non removeatur [illegible]. ¶ Alia cura [illegible] tumefacto efficitur [illegible] in junctura garretti [illegible] vena ipsa [illegible] dicta fontanella [illegible] per medium spavanum [illegible] humores et [illegible]. Illaqueatur vero dicta vena [illegible] postmodum [illegible] sanguinem [illegible]. Deinde [illegible] tumoris spavanum per longum et oblique [illegible] decoquatur [illegible] fiat [illegible] sicut [illegible] Et [illegible]

equus dolet non debet eciam in loco dolente et quod doctrinam dimittit in eo statu in quo
invenit. Sed primo pus removeat dolorem de loco. et ipso remoto si aliquid fuerit
corruptio et ad removendum dolorem ponatur mica panis grossi seu grossi et ipsam frigate
in sartagine seu patella in modico vino et si esset oleum et ipsam sic frigatam calidam
ponatur super locum et curabitur

¶ De Jerda

Jerda est quedam mollis inflacio ad magnitudinem ovi / Aliquando minor que sentitur
in exteriori et interiori parte nascitur in garretis Et aliquando nascitur ex
materia corrupta in medulla ex qua generatur aliquando ex corruptione nutrimenti dicti
et generante / Aliquando accidit accidentaliter equo propter nimium laborem et crebram
excitacionem cum festinatione Contingit autem maxime junioribus equis et pinguibus propter
reincitatam corporis replecionem / ex nimio namque labore et estimando festinatione
calefactus corporis calor autem dissolvit humores / humores autem dissoluti et vacui an-
tea currunt per diversa loca corporis generant morbos secundum qualitates eorum et ab iure
suscipiunt morbi denominacionem quandoque a materia quandoque a loco. quandoque vero denominantur
ab effectu quandoque ab aliqua similitudine. Unde si humores ita dissoluti decurrunt ad
garretum generant jerdam sicut vulgariter appellatur decurrunt autem humores ad ima
magis quam ad magis sicut in membris magis calefaciunt. Unde maior fit attractio humorum
et ipsi humores magis inficiunt curvaturam per gravitudinem figunt in garretis magis per locum
habilitatem. Sed vero ad alia loca humores fluxerint secundum diversitatem locorum susci-
piunt diversitatem nominum et secundum qualitatem quia quandoque alterant quandoque tumefaciunt quando-
que dirigunt et etiam quandoque mollescunt / quandoque sublevant / quandoque generant alios varios
morbos quandoque sensibus manifestos Sed quis autem dicat cur boni humores ita non
sunt dissoluti et decurrunt sicut mali / Respondeo boni humores sunt custodi-
unt et reguntur a natura donec nimie superfluunt. ita quod natura eos regere non
possit / Postquam natura eos regere non potest dimittit eos et sic corrumpuntur Unde
natura vigente sunt regit eos et custodit ipsi autem corrupti natura intus eos ex-
pellit sicut per viam melius potest et nobiliora expellunt eos a se et mandant
seu transmittunt debilioribus. Debiliora si possunt mandare aliis et
debiliora membra eos suscipiunt compellente ea se repellere non possunt propter
debilitatem sed retinent membra minima et sic faciunt morbos. membra vero
potenciora et nobiliora bonos humores retinent ob nutrimentum et custodiam ipsorum
unde bonos humores penes se retinet malos autem abicit pro mittit Et si
quodlibet membrum sibi bonos humores retineat non potest ad alia loca diversa
currere nisi fiat quod laborans male mittit a natura propter sui nutrimentum et defen-
sionem ad custodiam et tutamen suum malos autem repellunt itaque innocentes sibi et
noxios Sed contingit autem bonos humores non faciunt morbos nisi in superfluitate per
causas / morbos autem faciunt propter quod a natura relinquuntur cum non valet eos ob nutri-
mentum. Et sic cura accipiatur fisica bonitatem reduire cum oleo
[illegible] tollere fit per omnia cura potest si proprie capta quando incipit [illegible]
locum deinde recipe radicem enula cum jerda vel inflacio fuit in garretis recto
quare cum ferro ignito in medio tumefactionis usque jerde per longitudinem obliquum in hac
forma

calide alteratum et supponatur cortina superiori et non amplius Postmodum equus
[illegible] cum [illegible] quod possit et cum colorio habeatur ad collum et cum pedibus
[illegible] ut [illegible] incisuras ne [illegible] posset nec
pedibus contingere ad [illegible] alicui dum loco et contingendo violentur locum cor-
rumpat valeat [illegible] propter [illegible] loci [illegible] contingat et

ferrasse morderet si posset quomodo caveatur circa ne cocture tangantur a
sordibus vel ab aqua a die decoctionis usque ad novem dies et hoc diligenter obser-
vetur. Cocture vero primis iii diebus oleo aliquantulum calido ungantur. Expectato vero
cocturarum loco et ab eorum superfluo transactis autem novem vel decem diebus equus in
aquam frigidam et velocissimam ponatur sic tamen quod aqua tangat cocturas a summo mane
usque ad mediam tertiam. Deinde equo ab aqua remoto pulvis ex subtilissimis
ut cinis vel sicut atramentum scilicet super cocturas lineas aspergatur. Et iterum
ab hora vesperarum usque ad solis occasum in aqua frigida ut predictum est moretur.
Et eo extracto supponatur deinde pulvis ut dixi taliter fiat ut dixi cotidie
mane et sero donec vulnera ignis consolidentur. Statim aqua veloci et frigida humores
desiccat et vulnera ignis consolidat et constringit. Et nota quod in quacumque parte corporis
equus coquatur debet diligentissime custodiri ne cocturas mordeat vel fricet. Cum
equus nimium pruritum excitetur usque ad nervos et ossa saepius corrodit et mor-
det. Crudam sed talis curatio cocturarum fiat. Cocturis in manu ut dixi et post me-
diam supponitur stramen bonum calidum et tenetur per tres dies post triduum unguen-
tum oleo calido cum penna. Post ignis mortificationem imponatur unctio calida cum
sanetur. Item ad idem fac contra pedem super in capite prope et principia ubi dicitur cura
sanatur prius locis demum ut dictum est. // Passio que dicitur ... contingit nasci in pe-
dore ... et super nervos et in ... [illegible]
nisi in principio sui curando ... [illegible]
illic descendit ... [illegible]
... [illegible]
... consumit. Item ad idem ... [illegible] ¶ De curba
ulcera cum et supponatur ... operam.

Curba est passio accidens equo subtus caput garreti in magno nervo poste-
riori tumore faciens aliquantulum per longitudinem nervi et cum gravitate sedens
Et si diu durans ... corpus et sepe ... cogere equum claudi-
care ... [illegible]
supponitur ... [illegible] ... Cura. Primo
nervum capitis ... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
curba ... [illegible] ... Alia cura. Cum ... nervum
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible] ... in vino cali-
do et ... [illegible]
ponatur super ... [illegible] ¶ De farina

Accidit quedam infirmitas equo que forma dicitur vulgariter iuxta iuncturam pedis
et ungulam supra coronam pedis scilicet in pastoria faciens in sui principio
quandam inflationem vel callositatem carnium supra pedem. Contingit autem
ex percussione seu obviatione alicuius duri loci seu rei dure occasione
cuius incedentes pedites seu pastore solet sepius invenire. Cui nisi celeriter
succurratur in principio efficitur super os durissima et alter extenditur per coronam. Unde
patiens in suo gressu patitur vehementer. // Cura. Si forma est iuvenis vel ex
negligentia forsitan antiqua fiat per omnia sicut in cura de superossibus et ubi
invenire curas variabiles diversas. Et non quod predicta infirmitas est idem tediosa
gressibus patientis quia locus ubi nascitur est debilior nervosus venis etiam et ar-
teriis intricatus

¶ De spinula seu spinella

Spinula seu spinella est quedam passio eveniens subtus garrectum
et iuncturas ossium circa garrectum in utraque parte eveniens grandis super os
ad modum magnitudinis unius avellane quandoque minus quandoque maius. Quod in eius
ipsam iuncturam reperitur quod est consimilitudinis claudicatio tangitur que morbus similiter
accidit equo sicut supra de inflatione est vulgariter autem principaliter spinella
seu spinula. // Cura cauterizentur per circuitum spinole decentibus et cerebris
cauteriis seu cocturis per longum et obliquum sicut melius videbitur expedire
deinde curentur cauterie sicut supra de serpa dicitur speciali est bene quod non sit
ignis cum infirmitatem equorum fere et medicinam equorum ultimum remedium
Semper fiant cauterie seu cocture que firmiter detinentur ut non oporteat ignis
remedium iterare

¶ De superossis

Fiunt preterea in equi cruribus plurima superossa ex diversis occasionibus
generata. Alia ex ictu calcis. Alia ex percussione. Alia ex alicuius duri loci
oppressione. Alia ex humore illuc descendente. Et hec consueverunt frequentius
in pullis accidere quam in equis perfectis etatis. Sed in pluribus autem non sit tamen super
ossa nocivus. Et maxime tamen equorum reddunt turpissima ad videndum. Que non
solum in cruribus sed etiam in pluribus aliis ossibus corporis generantur et omnia fere
sumunt nomina tumoris. Hec autem passio superossis dicitur scilicet quod nascitur super os.
Nascitur autem hoc modo cum tibia vel alius locus percutitur seu colliditur sic
ubi dolor et cum dolor extenditur versus. Et ad locum dolentem confluunt humores et
ipsos quando humor est viscosus et viscosa decurrit ad locum illum. Et quia non habet exitum
propter cutem suppositam retinetur ubi sub maiore sunt terrestreitate et soliditate
et sic in quodam callum generatur ossi duri transsubstantiatur. Vel sic si humor
viscosus decurrerit super os quod in osse viget virtus attractiva que attrahit
illum humorem nec permittit eum alias decurrere et ex frigiditate ossis superveni-
ens frigiditatem et siccitatem suam contrahit et induratur et est in osse eadem
infirmitas facta posita super in capitulo de spavano quod incipit Ridea p[illegible]
loca deinde procedens et hec exceptio quod in superossibus non apponitur pulvis
stercoris bovini. Cura eorum omnia fere super ossa aliquanda callositatem carnium
fiat in loco incipiat statim quod illa callositas apparebit cepe et universaliter al-
radatur deinde sumatur quod magis tenere est de distinctio apie parietarie
et branche ursine. Postea teratur seu pistetur omnia simul cum sufficienti
assungia veteri porcina. Postmodum omnia sic mixta insimul decoquatur et sic

de cocta calida quantum pati potest et postea ponatur super callositatem predictam. li-
gando super locum decenter. Et non est proprium mollificatiuum mirabiliter efficax
ad omnes inflationes duras ex percussione contingentes. Item ad easdem callosi-
tates penitus destruendas. Radix maluauisci, radix lilii et radix [illegible]
barbassi ana simul [illegible] pista cum sufficienti assungia et postea sit cocta
et postmodum cum pecia supposita in modum emplastri idem sepius renouando cum
hoc remedium repetatur. Item ad idem valet cepe assatum tritum et cum lubricis ter-
restribus agitatum et cum oleo oliuarum compositum et omnia simul coquantur et de-
cocta et calida quantum equus pati potest supponatur ad modum emplastri renouando
bis vel ter in die. Et qualibet vice debet emplastrum nouum et recens fieri. Si vero
illa callositas vetusta et dura abrasio primo loco scarificetur cum lanceta
minute ut sanguinet. deinde puluis factus ex sale et tartaro equaliter
sic bene tritus supponatur callositati et ligetur cum pecia stricte et sic ma-
neat per tres dies. Postmodum dissoluatur et vngatur butiro vel aliquo
vnctuoso. Item ad idem rapa primo loco recipiatur vnum ouum et decoquatur
super carbones usque ad duritiem. deinde mundatum a cortice ponatur calidis-
simum super dictam callositatem ad modum [illegible] et stricte ligetur et usque
ad tres dies bis in die vel amplius si expediens videbitur ouum tale reno-
uetur. Item ad idem valet stercus caprinum cum farina ordei et creta in ace-
to fortissimo agitatum et in modum emplastri suppositum. Aliud idem emplastrum de
stercore caprino, farina ordei et creta coquitur in aceto fortissimo et calidum
supponitur. Si vero dicta callositas propter predicta potentia non recesserit sed potius
in superficie durum redigitur seu cum sic fuerit super ossa antiquum tunc cum cauterio
quod est ultimum remedium succurratur. Quando vero sic cauterizatur super ossa profundetur
primo locum suppositum cum aqua frigida deinde supponitur ferrum super calidum ut
depellatur locus. Postea supponitur tale vnguentum. Recipe sandaracis sulphuris al-
bi ceram oleum cepe et lardum dissoluantur ad ignem et misceantur singula
et ex hoc vnguento locus super ossa vngatur. Alii autem aliter primo radunt locum
postea scarificatur totum ita ut sanguinet deinde lauatur cum saponata et aqua
calida. Postea supponitur primo sinapis bene tritum cum succo [illegible]
[illegible] et in modum paste [illegible] usque ad mane dimittatur super locum
postea vngitur cum oleo calido quousque sanetur. Item ad idem et prius debes scire quod
superossa nascuntur alii in [illegible] alii in maxillis alii in aliis locis ex [illegible]
[illegible] ossis cum rasatur bene locus postea cum vnguento petramiron vel
[illegible] vngatur et bene fricetur et calida cubella facta de cornu [illegible] vel
busso supponatur ut vnguentum usque ad superossum penetret. Vnguentum petra-
miron sic fit. Recipe assungie porci [illegible] olei [illegible] [illegible]
[illegible] mellis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] olei
laurini [illegible] et sic oleum laurinum [illegible] [illegible] de baccis lauri. Oleum
[illegible] sic fit [illegible] coctum [illegible] et [illegible] in patella [illegible]
super lentum ignem ponatur et coquatur quantum expediat. [illegible] omnia super dictum
[illegible] super ignem ponantur donec [illegible] [illegible] per pannum lineum coletur
et sic habebis predictum vnguentum petramiron. Predictum vnguentum super os et
[illegible] que [illegible] [illegible] sepe vngatur. Ubi non [illegible] ferrum vel ignem

vel aliquod corrosivum apponi. Vidi enim quosdam cautelatos qui apponebant
ferrum super inclinaturas frangens ab ipsis et superossa in inclinaturis non fuit cum quibus
ferro et acuto perfodiatur donec exprimatur quod ferrum usque ad medium superossi
pervenit. Postea curetur sicut superdictum est. Item ad idem recipe [illegible]
[illegible] vel duos aut tres vel unum diem usque fiat sal gemme [illegible] viride et
pulveriza et misce cum oleo olivarum donec fit sicut unguentum. Postea rade
locum superossi et pone predictum unguentum in loco raso et liga cum panno
stricte et fac quod sit ibi continue usque ad tres dies renovando bis in die
et custodias cum locum rasum ab aqua. Item ad idem et ne negligatur. Cum
quod postquam super os fuit per tempus inveteratum et ingrossatum difficilius potest
curari maxime si super inclinaturas aut locum inclinatum fuit exortum. Unde si non in
loco inclinato primo cauterizetur et bene desuper cum ferro lato ad hoc apto et
[illegible] si sit in cruribus vena superiori ibidem exorta prius diligentissime ligetur
[illegible]. Postea vero cum quodam ferro acuto minutissime cauterizetur et cum sale et
aceto fortissimo fricetur. Conspergatur statim desuper creta cum lardo liquefacto
et cum locum unguentum tale ponatur. Recipe frondes caulium viridium [illegible]
[illegible] ruborum et [illegible] [illegible]. Et sic consumitur [illegible]
Item quod talis morbus superossis oritur super inclinaturas. Unde quidam nolunt supponere
nec ferrum nec ignem debet apponi. Et si infirmitas fuerit in suo initio fiat tale
emplastrum. Recipe [illegible] [illegible] [illegible] et succum [illegible] et tere cum sale
et pipere et nitro. Deinde locum abradas et pilos cum ferro calido consumas.
Postmodum supponas dictum emplastrum et super locum liga et hoc facias per aliquos
dies. Item aceto sepe locus abluatur. Si super inclinaturas fuerit superossa et maxime
si fuerit in principio seu novitate ultimum remedium est quod abradatur fortissime
locus ille ita quod cutis superficies removeatur [illegible]. Deinde [illegible] seu [illegible]
dividatur per medium et modicum arsenici in [illegible] ponatur seu [illegible]
Conspergatur dicto medicamine cum arsenico super locum superossi ponatur et stricte
ligetur et hoc fiat donec superossa sit ex toto consumptum. Et cum hoc remedio
iam multos equos curavi. Item ad superossa equi recipe herbam que dicitur
apium [illegible] et [illegible] bene pistetur. Deinde abraso loco ad modum emplastri super-
ponatur et per unam noctem teneatur. Mane autem invenietur desiccatum et maturum
et [illegible] ita quod unguibus extrahi potest. Postea locus repleatur
carne et pelle medicaminibus optimis. Curatur ut gallis et scrofulas. Item
unguentum ruptorium mirabiliter valet ad hoc. Item ad idem [illegible] ar-
senicum et calcem vivam equaliter quantum sufficit valet pulveriza. Postea ab-
radas pilos superossis bene et locum statim frica fortiter ita quod sanguis exeat.
Deinde [illegible] [illegible] et [illegible] impleta emplastro et ligetur statim super locum super-
ossis et stet sic nec removeatur per [illegible]. Postea elevetur. Item ad idem
sulphur cum resina [illegible] suppone et [illegible] loco superossis prius raso et
scarificato ut supra. Item ad idem primo radatur superossa bene et fricetur [illegible]
[illegible]. Deinde recipe [illegible] [illegible] quamdiu steterit superossa [illegible] ad [illegible]

et radamo

et radatur cum tota pinguedine ita quod non videantur pili siue sete Postmodum
de dicta cute recipe quantum est suppos. et suppone et liga fortiter et sic stet per v
dies Post triduum remoueatur et mittatur suppos. liquefactum sed aqua bulliente
tamen cum sabula preforetur. et illa aqua que exibit ex toto et eius mittitur
Item ad suppossitum radatur primo locus suppossitus postea cum lanceola in multis
locis taxatur Deinde spongia marina aceto infusa supplicatur et non
remoueatur sed frequenter et multotiens in die superinfundatur seu piciatur cum aceto
ut spongia desiccata non possit dimitti sic per quinque dies vel septem Postmodum
remoue et mitte suppos. consimiliter ¶ De galla

Galla est quedam mollis tumefactio ad modum vesice magna et
rotundissima vel magis. aliquando maior. aliquando minor que circa iuncturas crurium
iuxta ungulas generatur Et hec accidit aliquando naturaliter aliquando accidentaliter
Naturaliter contingit equo in iuuentute propter pendentes quo causante egritudine passus sit
passionem cum dicitur inferius super in capitulo de spinis dicam et certe licet
ita sit ex causa principali diversitas tamen humorum et locorum diuersitate fecerunt
morborum // Accidentaliter accidit cum ex immoderato et graui labore dissoluuntur
exeuntes humoribus et confluentibus ad locum. aut ex vaporibus et fumositatibus
stabuli et corruptionibus madefactis fiat cura predicta super in capitulo de spauanis
quod incipit radatur locus dictum inferius etc. Hec in super addito quod ad curam
gallarum adducitur superdictis lupini tritis bene pisti // Item alia cura con-
sueuerunt aliqui gallas curare sic primo scindebant corium loci galle cum
lanceta. et vesicam illam vel tumefactionem de qua fit galla singulis extrinsecus
exprimendo siue extrahendo tamen exsiccabant seu extirpabant Item aliter ad
idem scisso corio cum lanceta ut dictum est resalgar bene tritum intromittebant et sic
talem vesicam seu gallam totaliter destruebant Sed experientia pluries docuit quod
destructa galla in resalgar etc humoribus confluentibus ad locum galle ite-
rum renascebatur unde licet ex hoc plene et congrue curabatur Equus etiam decre-
tum pelops non medium existebat quod loco iuncture cruris venis et arte-
riis est plenum infectum. Iterum satis timendum est locorum illorum resolutio vel certa
curatio et cetera quod melius et salubrius visum est experientia confirmante subscripta
Curabis igitur gallas in hunc modum Equum gallosum mane et sero usque ad
genua diu in aqua frigida et velocissima teneatur donec galle constringantur
modo aliquo et decrescant propter aque repressionem. Deinde fiat circa iuncturam cum
ferro per obliquum cicatricem, decoctis quo postea sicut super in capitulo de spinis
dictum est curetur Et sic tamen propter aque desiccationem cum propter cerotum et cerima
cicatrice galle augmentum non habent Aliquando sed decrescunt Quidam autem aliud
curant quod faciunt coctiuam desuper et desubtus cum ferro ignito. Aliquando lauant eos
forti aceto et postea unguentum molle deinde superaspergunt melles pulueres
tenuissime super tegula calefactam. deinde ligantur bene ab illis vinculatos et
tritos cum aceto in pecia linea. Hoc dicitur experimentum etc. Et licet predicta morbi
accidentaliter contingat equo quod nobilior eius accidit in iuuentute propter infirmitates
generantur Item ad gallas accipe radicem cucumeris et tere bene cum sale deinde

m 510

supponatur et sic sanabitur equus. Item ad idem ligetur vena illa quae in pectore
pro dividitur ad organicam et ad crura descendit deinde perforetur quolibet
cum subula vel ferro acutissimo ut humores evaporent deinde cum sale trita cum oleo
desuper ungatur. Item aliud: carta terrestris agrimoniam et rutam cum suis radicibus
bulliant et desuper apponatur. Item aliud: tegule sive lateres frustrati in
aceto fortissimo extinguatur deinde super gallas frequenter ponatur ad desic
cationem humorum. Aliqui occultant seu reprimunt gallas cum succo cepae vel
foliorum porri solum succum foliorum porri vel cepae in plastrando super gallas re
stringit ipsas taliter quod non apparent sed si equus fatigetur aliquantulum iterum apparere
dicas videmus statim quod haec passio raro curatur quod nascitur in loco nervi
cato ubi competentem curam adhibere non possumus quod ferrum et ignem apponere non
audemus

De equo attincto

Fit quandoque in caballo quaedam laesio in summo nigro cruris anterioris a retro citra
laedens et indignationem et tumefactionem faciens quae quidem est in fissione gressu equi
vel in cursu cum in crure posteriori ponitur pede anteriori in iuncturis plicaturis
tangit equus nervus claudicando et haec infirmitas attinctus vel attinctio appellatur
et haec passio contingit autem duobus modis. Unus est primus modus scilicet secundum naturam
quae testatur ubi attinctio sicut fit in nervis anterioribus cruris sub iunctura
genu. Et sic proprie cum aliquis obstat pedibus anterioribus vel cum pedes anterio
res tarde movetur et pedes posteriores nervos anteriores comprimendo laedunt.
Alius modus est videlicet cum sit nervorum expressio ex summo conatu vel cum ille modus
lapsus pes posterior retinetur. Unde ex ipsorum continua nervi vel modum
extenditur et sic haec passio generatur. Signum ad hanc passionem cognoscendam
est ista: tumor manifestus in parte ubi nervus est laesus et claudicatio ex
eadem parte. Cura statim cum nervus percussus est cum pecia fiunt bis et videbitur
eadem parte. Cura statim cum nervus percussus ex cum pecia fiunt bis et videbitur
tumefacta ut a vena consueta super genua parvulum adiuvante ab inferiori parte
minuatur et educantur humores ibidem currentes. Deinde fiat subsequenter molli
ficativum et humectativum valens contra tumefactionem et indignationem nervorum
per semen graeci seminis lini, squilla radicem et radice malvavisci
Postea teratur omnia simul cum veteri axungia porci et bene incorporentur. Postmodum
bulliant simul agitando pecia continue. Cum fuerit bene decocta ponatur deinde
calida super longitudinem nervi laesi et cum alia pecia ampla circumquaque alligetur
procedendo vero emplastrum bis in die omnino renovetur. Item ad idem, per ebulos cum
radicibus et coque diu in aqua et de aqua decoctionis lava tibia tota, deinde sta
tim post decoctionem sicut de eius ebulos cum radicibus parte coctis et aliquantulum
pistis et liga super et circa attincturam. Item succus ebuli et radicum ipsorum saepe in
die applicatum attincturae et circa partes illas multum confert. Item ad removendum
tumorem et dolorem calefacit vel et temperatis humores trahit in bona parte
et resolvit et tempera omnia simul et inplastra tibia et hoc fiat pluribus diebus
si vero emplastrum removere volueris removeas lavando tibia cum vino tepido
Item ad idem experimentum probatum per nitro et sulfure ana ℥ i. terantur et dissolvantur
in forti aceto. Item resinae pini albae ℥ ii picis navalis ℥ picis liquidae ℥ ii

cere nove ℥ ii simul distemperentur ad ignem cum modico vino et superaddatur
sebi ovine ℥ vi. Item magister Sampsonus dictus boli armenici ana ℥ i simul iuncte
ponitur omnia supradicta sunt pulverizata et fiat emplastrum quod extensum super aliquod
corium emplastrum super nervum et alia tumida et ligetur et dimittitur sic per tres diebus
vel tribus diebus et si opus fuerit iterum iteretur quod probatum est. Item ad idem
satis valet si cepe assatum tritum cum butiro [illegible] et limacis et cum butiro
[illegible] misceatur et decoquantur simul agitando donec fiat velut unguentum donec
albicetur tunc per longum ter in die [illegible] unguatur. Et hoc attractio fit
[illegible] de vena quam [illegible] medicina et pede ex
[illegible] interius et exterius et fiat postea medicamen quod superius dixi. Et si
potest medicina per aliquos dies [illegible] et plane [illegible]
cute [illegible] fiat stricturam de pulvere [illegible] cum
albumine et farina ut supradictum est in capitulo de malo [illegible] equo et ex eo per
longum [illegible] ad nonum diem
[illegible] Postea cum aqua calida stricturam removeatur [illegible]
et [illegible] unguendo nervum cum aliquo unctuoso. Et hoc cum potest non valet
[illegible] remedium succedat. Item ad idem locum
attractionis [illegible] super ponatur emplastrum subscriptum
[illegible] et super [illegible] calidas [illegible] ipse [illegible]
[illegible] suppositum et per
[illegible] Postmodum apponatur emplastrum mollificativum [illegible] medi-
camine [illegible] Commune remedium ad attractionem [illegible]
[illegible] super locum tumidum [illegible] cortice [illegible]
[illegible] ut nervum [illegible] Deinde locus patiens
[illegible] Et ut [illegible] postea [illegible] oleo de [illegible]
[illegible] et [illegible] ungatur. Item ad idem
si attractio sit recens [illegible] et [illegible] die [illegible] locus attractionis
[illegible] ut per [illegible] sanguinis [illegible] gallis [illegible]
per medium et calidas supponatur cum [illegible] et si ut pluribus diebus
steterit [illegible] sanguinis [illegible]
[illegible] optimum [illegible] et bulli-
atur [illegible] super ignem et emplastrum calidum quantum sustinere potest supponatur et
[illegible] dispereat

De grappis

Grappe sunt [illegible] pedes eorum [illegible] et [illegible]
[illegible] per longum et [illegible] per [illegible]
[illegible] putredinis [illegible] aqua [illegible] superfluitate
[illegible] ad illum locum [illegible] et [illegible] patiens affligitur [illegible]
[illegible] Cura primo [illegible] patientis depilentur [illegible]
cepe calida [illegible] et auripigmento [illegible] super ea [illegible]
et [illegible] ponatur et [illegible] decoquantur [illegible]
aqua [illegible] donec pena aliqua [illegible] depiletur [illegible] et de-
[illegible] grappas [illegible] et sic [illegible] calida quantum pati-
ens potest sustinere et dimittatur [illegible] patiens [illegible]
[illegible] Postea cum aqua [illegible] calida lavetur grappe
[illegible] super grappas [illegible] Postea depulsis pilis [illegible]

mentur grappe cum aqua decoctionis malvarum sulphuris et sepi arietini. Quo facto siccetur, postea cum pecia linea unctione lavetur. A sero usque ad mane et a mane usque ad sero subsequenter. Fiat unguentum de sepo arietino, cera nova, resina et gummi albo, equaliter de omnibus. Et bulliant adinvicem agitando, et de tali unguento aliquantulum calefacto bis in die unguantur aliquantum pene grappe sufficienter ungatur. Fiant tamen scissure grapparum cum vino forti aliquantulum tepido optime lote et postea desiccate. Et hoc fiat dicto unguento ungendo donec fissure fuerint solidate, cavendo semper pacientem equum a pedibus et ab aqua. Consolidatis vero ulceribus grapparum aliqualiter, et incidatur vena magistra in anterioribus cossis ut supra in capitulo de spavano continetur, extrahendo inde sanguinem de bene quantitate. Debet autem nutriri locus grapparum crebris coctturis et decoctionibus universaliter decrescente modo coctionis sicut dictum est curetur. Item ad idem et est expertissimum ad grappas. Recipe sepi mollis dissoluti libram i, absinthii viridis contriti [illegible] pulverizati succi artemesie uncias [illegible] et cum hec misceantur simul et agitentur ad modum unguenti. Et de tali unguento ungatur locus grapparum semel vel bis in die quousque locus bene fuerit curatus. Item sciendum est quod grapparum infirmitas est [illegible] precedente [illegible] curatur. Item accipe [illegible] recipe sepi hircini et arietini, sepi de [illegible] [illegible] libram [illegible] sulphuris vivi octavam libram i, litargiri auri uncias ii, viridis eris unciam i, sagimine [illegible] boli armeni unciam i, saponis, olei laurini uncias ii, mellis crudi unciam i, terebentine unciam i. Omnia ista bulliant et fiat unguentum et depilato prius loco cum colore mollis [illegible] [illegible] unge bis in die et singulis tertiis diebus lava locum vino calido et post desiccationem unge de unguento predicto. Et nota quod dictum unguentum valet ad grappas, crepacias et [illegible] et ungue de unguento predicto et cum predicto unguento melius equi [illegible] sicut restas longas, grizarias et tineas et cum predicto unguento [illegible] et dictum unguentum rupturam curat fluxum. Item ad idem fiat unguentum quod prosunt et crepatias et [illegible] et restas locis que valet ad grappas [illegible] et crepatias et [illegible] seu posteriora. Recipe calcis vive [illegible] que inspissantur super [illegible] post [illegible] anteriora seu posteriora. Et si adhuc volueris [illegible] saponis [illegible] capitelli pone [illegible]. Et si de dicto unguento ungas locum [illegible] pone loco capitelli acetum. Et ex dicto unguento ungas locum [illegible] per diem vel plus quousque fuerit curatus [illegible] et dimictas locum sic [illegible] per diem vel plus quousque fuerit curatus [illegible] locum bis cum vino tepido. Postmodum curabis plagas sicut cura plagarum [illegible].

[illegible] capitulum. De crepaciis

F[illegible] egritudines quedam [illegible] [illegible] ad [illegible] crura et ungulas superius coxam et cavillas [illegible] ad [illegible] fisuras [illegible] [illegible] magnos [illegible] [illegible] [illegible]. Que [illegible] [illegible] et passio ista stabulis [illegible] [illegible] et cum [illegible] sicut [illegible] crepacie vulgariter nuncupatur. Cura. [illegible] per omnia sicut supra in grapparum capitulo [illegible] [illegible] crepacie coqui debet aliquantulum. Excepta quod vena [illegible] [illegible] [illegible] supra in capitulo [illegible] [illegible] [illegible]. Item fiat per omnia cura posita supra in capitulo predicto [illegible] possunt [illegible] remedia fieri que valent specialiter crepacias [illegible] [illegible] loco crepaciarum prius supra capitulo predicto [illegible] fiat unguentum [illegible] [illegible] fuliginis uncias [illegible] viridis eris unciam iii, [illegible] unciam i [illegible] [illegible] addatur de melle liquido [illegible] [illegible] de omnibus [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] usque ad spissitudinem [illegible] aliquantulum calidi vini [illegible] [illegible] cum spatula donec fiat unguentum. De tali autem unguento aliquantulum calido bis in die crepacie ungantur [illegible] [illegible] ab aqua et pedibus [illegible]

Et nota quod predictum unguentum super crepacias apponendum non est nisi prius abluantur
cum vino et optime desiccentur. Item ad idem valet satis si crepacie frecentur cum urina
pueri frecentur. Item ad idem valet satis si eas patiens mane et sero diu moveat
in aqua marina. Item ad idem valent satis eruginis vel licinie decocte in prima
usque ad consumptionem. Et postea crepacie fricentur frecentur cum eis et si recepit secundum
est quod unguentum de fuligine viride eris et auripigmento mirabiliter crepacias
consolidat et constringit. Item ad idem valet unguentum quod sequitur. Recipe argenti vivi seu
auripigmenti ℥ i eruginis ℥ i terantur et misceantur cum aceto axungia mellis et oleo
deinde unguantur crepacie cum penna ablutione vini tepidi precedente. Item unguentum
quod valet ad ruralia sine fistula et fistulam, morsus porcellos et tineam. Recipe
ceporum ℥ viii. sinopidis ℥ ii. resine pini ℥ iiii. apostolicon ℥ vi. sulphuris
℥ iii. olei olivarum ℥ iii. saginis porci ℥ vi. argenti vivi ℥ . xvi. thuris ℥ iii.
mellis ℥ vi. lava primo cum lixivio postea de sero. i. per unum diem de aceto. Item
cura similiter per tres ebdomadas. // Postmodum ad consolidandum. Recipe viridis eris
bene triti ℥ vi. vini ℥ i. farina frumenti quantum recipe per testa nucis mellis ℥
et pondus omnia misceantur et fiat unguentum ad consolidandum. // Item ad idem pili
qui sunt super locum removeantur ut quando decidit proprie dispertiam se liquefiant cum cera
.... Item ad idem testa ovi pulverizata cum stercore gallinarum supponatur quod
valet optime. Item ad idem calx vini cum oleo olivarum dispertara satis optime.
Item ad idem Recipe rute et capitella ... in bona quantitate terantur bene deinde coquantur
cum fortissimo vino aceto et oleo olivarum et alchipfrelu? axungie porcine et sulphuris
vivi olibani et cere. omnia bulliant usque ad consumptionem aceti. Postea cola et
usui reserva et unge ad solem cum necesse fuerit. // Item ad idem unguentum optimum ad
crepatias fiat unguentum de oleo olivarum et triplo sui terbentini et parum cere
ex quo unguantur loca crepatarum. Item ad idem et est idem cum predicto Recipe
olei olivarum libram i terbentini libram i et ad iii misce bene simul et dispertia ad ignem
deinde si vis adde parum cere et unge postea est. Item ad idem aliud unguentum
probatum in longo tempore patientibus qui videntur quasi gerzanias sive per sarcella ovorum
assatorum dura et terenda bene cum sale et oleo olivarum et ex illo unguento loca iunge.
Item ad idem valet unguentum factum de clara ovorum / resina et melle simul in oleo
rosarum et violarum simul mixtis et bene incorporatis. De crepatia ex transverso

Est preterea quedam magis longa et transversa crepatia gignens aliarum crepa
tiarum occasiones que fit maxime circa dentes et ungulas videlicet in bulbosis quam
sui impedimento patiens multo magis quam alia crepatia. eo quod crepatia illa ex
transverso efficitur. fundendo carnem ex transverso quod germinatur cum ungulis et ideo
cum sit alia eis prima patiens ab ea magis quam ab aliis affligitur. Cura. crepatia
patrata ista cum medicinis vel unguentis vix curari potest. Et ideo subveniendum est bulbos
cortinarum vim experimentis eius cum ferro rotundo in capite decoquatur. quod ex igne
bulbosi dicta crepatia augmentari non potest et decrescit. Si volueris experiri alias
curas ad crepatias ex transverso potest et optimum experimentum quod ponitur supra
proprio capitulo de crepatiis quod incipit Recipe ceporum sinopidis resina pini aposto
licon sulphuris olei olivarum saginis porci argenti vivi thuris et mellis postea
supra et fiet per omnia sicut ibi / Item ad idem est unguentum admirabile ad plagas seu

percussiones sive in homine quam in animali nec oportet quod apponatur stupiginem seu testa balh
etiam ad quascumque crepaceas etiam si fuerit ex rusipo valet etiam ad grizarias et etiam
valet ad clavaduras seu agrolas Et est preciosissimum unguentum seu medicamentum non
debet aliquis uti nisi ad plagas hominum ad quas est expertissimum Recipe terbentine unc.
viij et ~~pone super ignem in aliquo vase~~ cere albe nove et munde unc. iiij et pone super
ignem in aliquo vase stagnato mundo donec distemperetur quibus simul distemperatis remove
ab igne et pone super ipsa ad huc calida et distemperata dimidia pecia boni albi non
fumosi Alii ponunt acetum magistrale cum albumine sive plaga non est supra nervos ||
Postmodum piste bene seu acetum et unctis bene manibus oleo rosato ducatur per
manus dicta pasta ex cera et terbentina donec albescat Postea remitte totum
in vase stagnato et mitte ibi dimidia unc. gumi albi et tres unc. succi
bettonice et pone super ignem et tamdiu coque ad ignem donec succus bettonice sit
consumatus Postmodum ponas iiij^or unc. lactis mulieris vel lactis vache
rubee et facias iterum coqui usque ad consumptionem lactis. Hoc medicamentum custodi
et usui reserva etc.

¶ De grizaria

Est quedam passio que nascitur in coronis equorum sive ungulis que passio quasi
incurabilis esse censetur maxime si fuerit inveterata Et hec passio grizaria vul-
gariter nuncupatur Cura Aliqui dicunt grizarias per aliquas unctiones attenuant de-
inde apponunt remedium ignis et sic curat ¶ Item ad idem accipe cantarides seu
sennulas et habeas pinguedinem porci recentem et bene pista et misce cum dictis canta-
ridibus seu pulveribus et sic cantarides grossum et firmum hoc est sic semula grossa
Ita quod non sit ibi aliquid de farina Postea dicta simul bulliant cum pinguedine
porci tamdiu donec supponatur grizarie facias hoc bis vel ter in hebdomada
Et si plus indigeat plus fiat secundum quod videtur tibi. Item ad idem et melius fiat per omnia
cura ponitur in capitulo de grappis quod incipit Recipe sepi hircini etc. ¶ Item ad idem
si volueris potes facere unguentum factum de copesa sive pice resina pini et cetera
que superius posita in capitulo de crepaciis et cetera in capitulo dicti unguenti quod est unguentum
ad consolidandum facias sicut continetur ibidem Item ad idem fiat unguentum quod sequitur
quod valet etiam ad grappas ex rusipo et crestas longas Recipe auripigmenti
unc. j viridis eris unc. j et dimidiam vitri bene triti pulverizati unc. j et
dimidiam calcis vive unc. j et dimidiam assungie porcine seu castratine unc.
iiij olei communis ad sufficientiam omnia pro toto misceantur simul Si volueris dictum un-
guentum fortius facere ponas ij unc. viridis eris Ex hoc unguento unguatur
grizaria donec equus fuerit perfecte curatus Item ad idem Recipe cum unguento hoc est sic
malli sive anable maiores quod idem est lib. ij et bene pistetur assungie veteris
lib. j olei olivarum antiqui lib. j hec omnia simul bulliant satis deinde colentur
per pannum in aliquo vase mundo postea mittas ibi unc. j viridis eris bene
pulverizati et unc. j argenti vivi et ista simul agitentur et incorporentur quod sint
bene mixta et sic fiat unguentum ex quo unge grizarias quousque equus curetur
Item ad idem Recipe viridis eris unc. j mellis et aceti ana et lib. j et bulliant simul
in aliquo vase mundo ex quo unguento grizarias unge et curabitur equus ¶ Item ad
idem Recipe lib. j mellis quam distempera ad ignem deinde accipe viridis eris bene
pulverizati unc. ij et aluminis de rocha bene pulverizati unc. ij Postea
dictos pulveres misce bene cum melle et simul agita et tempera donec mel

fuerit refrigeratum. Cum hoc unguento loca grezariarum unge et mirabiliter sanat. Item unguentum quod curat grezarias crepaturas cum rimulis et crepaturas grappis seu fissuras restas longas et omnem scabiem unde. Recipe rasuram limi seu caracterum et calcina ipsum. Postea dissolve ipsum calcinatum in aqua cum tenuibus gelatis et herbis sale que inspissa cum modico saponis fortissimi et fac unguentum seu emplastrum. Ex hoc unguento unge loca patientia sive cum depilatis locis vel cum unguento dicto supra in capitulo de grappis vel remaclis ita quod sanguinem loca et scias quod infra diem unum malum cadet infirmitas a deinde emplastrum liga super locum si poteris aliter non cures. ¶ De mulis seu fetariis

Mule seu fetrice nascuntur ex frigore quando equus frigido tempore per viam lutosam pergit et postea de nocte cum lutosis et madidis seu balneatis pedibus ligatur ad presepe et de nocte stat super terram nudam vel super lapides cum nullo vel modico stramine. Cum humores quasi per laborem in corpore calefacti ad posteriores pedes descendunt et ibi congelantur et tumorem faciunt ita quod crura ubique inflantur. In hyeme autem accidit et in hoc estate vero et autumpno sine inflatione latent inspissate antequam fiunt scilicet in illis temporibus videlicet estate et autumpno sic cognoscuntur pilis quasi super iuncturam ungule et proximam iuncture que locus quidem pastorum vocatur semper stant elevati sursum quoniam medendi sunt quasi sete porcorum. Cura. Recipe calcis vive coclear unum, fuliginis coclearia tria, salis coclear unum terantur simul et conficiantur cum aceto et emplastrum more solito aliquantulum calidum supponatur. Abrasis autem pilis circumcirca et per diversa loca more sanguinis et cum gemma scarificetur. Cum vero mule sive fetrice inveterate fuerint cum calido ferro radiato pedes sit ibi humor quasi gemma cum ardore exiccantur pars super iuncturam retro pedis sit ubi humor quasi gemma ex ardore circa eius versus gemme fundatur. Postea cum aceto et grossis lignis quidam vertantur ad modum grani ordei quasi tument ubi sursum elevetur et in longitudine duarum unciarum ferris comburatur et illo combusto accipe succum radicis ebuli et unctum vetus et stuppa lini vel canapi accipiatur et cum eis et ceteris adiunctis emplastrum aut more solito super plagam et inflammationem ligetur. Postmodum bene curantur mundificatur et combusture consolidentur. Item ad idem fac unguentum supradictum quod positum supra in capitulo de grappis. Et fit etiam unguentum ex calce viva sapone in capitulo per omnia fiat ut ibi et est unguentum optimum ad hoc. Item ad idem Recipe cineris albe uncias ii saponis moderati uncias i et misce simul cum albumine ovi et sapone. Et scias quod mulas seu fetricas radicitus extirpabit. Item ad idem valet super omnia alia curativa experimentum positum super in rubrica de grezariis quod fit ex sale tartari et sapone sive per omnia fiat ut ibi. Et nota quod hoc medicamentum curat supradictas egritudines si fuerit positum et ligatum super locum supradictis abrasis pilis bene et stricte ibi usque ad medium et supradictos ex toto curat. Item curat grappas fissuras et restas longas que nascuntur super nodos posteriores. ¶ De superpositura

Efficitur quedam lesio super coronam pedis inter carnem ungule et ungulam faciens rupturam carnis vivam. Et accidit hoc cum pede super alium casualiter ponit et si fuerit antiquatum efficitur cancer etc. Cura. Statim cum visum occasione accidit mundatur cum rasoria seu de ungula quasi usque vivum et cum vivum

quod ungula non premat nec tangat. Aliquo modo carnem vivam quoniam oppressio que fit ab
ungula ad carnem non permittit vulnus solidari. Ungula vero circumcisa ipsa cum quadam
loco predicto cum vino calido vulnus vel cum aceto tenetur vulnus consolidari sicut in pre
cedentibus continetur. Custodiendo quod vulnus a sordibus et ab aqua donec fuerit soli
datum. Item ad idem remedium si suppostura non sit nimis magna et livi[dum?]
duo albumina ovi cum [illegible] donec sint dura et incidas ipsa a corticibus deinde
[illegible] quod se comprimatur cum manu et fiat aliquantulum oblonga. Hoc facto ponatur
unum de[illegible] ovorum super primas [illegible] et ipsum bene calidum ligatur fortiter supra
locum suppositure et permittatur stare donec cum sit quasi tepidum. Et hoc facias bis vel
ter donec locus sit aliqualiter coctus. Deinde statim recipias fuliginem furni seu
fumi [illegible] et tere cum modico sale et fiat simul bullire [illegible] et ipsa bene
calida ligetur super locum. Cocturam ovorum non oportet iterari ex quo primum fuerit
et appositionem olei calidi cum fuligine et sale trita usque ad curationem quod erit infra
tres dies. In tempore autem caveat a sordibus et ab aqua. Et si necesse fuerit equitari poterit
tertia die dummodo petia sit suplicata et cum equus venerit stabulum applicetur
oleum calidum ut dictum est. Item ad idem [illegible] cum vulnus deinde [illegible]
lardi super vulnus alligetur. Postea supponatur fuligo bene trita cum sale et [illegible]
vel si volueris supponatur et ligetur [illegible] cum [illegible] et sepo arietino
et custodiatur equus a sordibus et ab aqua. Si vero cum lesa [illegible] apparuerit
pulvis rasure [illegible] aut [illegible] cum [illegible] sapone ad [illegible] eam [illegible]
et non [illegible] vulnus [illegible] in [illegible] vel [illegible] cura redigatur in cancrum vel fistulam
si fuerit cancer curetur ut infra in capitulo de cancro. Si fuerit fistula ut infra in capitulo
de fistula continetur. ¶ De incapistratura

Contingit frequenter ut equus ponat pedem anteriorem et frequenter pedem posteriorem
in capistro et cum pedem [illegible] vult extrahere non potest propter quod contingit quod equus
leditur in pastoria pedis posteriori parte et fit ibi quedam lesio sive incisio que procedit
usque ad nervos. Et nisi succurratur lesioni predicte remediis oportunis posset
equus gravissime ledi propter locum qui est nervosus. Cura si capistratura sit re
cens vel non multum antiqua [illegible] lanam succidam et fiat de ipsa unum cortinellum seu
torculum grossum ut recipiat capistraturam totam et plus et deinde cortinellum
inbibatur de sepo arietino liquefacto et ligetur deinde cortinellum aliquantulum stricte
super capistraturam ad modum unius pastorie. Item in cura curetur equus ab aqua
Cura licet medicamenta multa possent contra egritudinem adhiberi que possent
colligi in diversis rubricis que in hoc continentur libello. Obmissis tamen omnibus aliis
unum valet valde et expertum hic ponam quod non solum valet ad infirmitatem predictam sed
etiam valet ad omnem crepaturam seu scissuram et ad omnem rupturam et valet etiam ad
vulnera. Et ultra hec cura predicta tamen est efficacior propter [illegible] aliqua egritudine pa
tiatur propter quam pinguosum sit et aqua intrare vel locum ubi patitur [illegible]
locum infirmitatis unguento quod infra ponetur et super ligetur aliqua petia dicto
unguento iuncta et penitus vadat per aquam et ubi voluerit quod aqua non poterit
penetrare. Unguentum autem tale est. Recipe olei olivarum libram I cere albe vel ij vel iij
[illegible] simul et distemperata ad ignem deinde cadat parum [illegible] et [illegible]
simul et iunge completum est. ¶ De pervinia clavardi seu aquarolle

Pervinia clavardi seu aquarolla quod idem est fit ex lesione seu lapidis

vel ligam(en) circa pedem iuxta ungulam sine inflacione curatur · et crepat et fetet et
exit inde humor fetidus · quia omnis dolor provocat reuma. Et ideo infirmitatem [illegible]
[illegible] indigens [illegible] frigidis et siccis vel calidis temperate et siccis //
Cura. Sed ut melius curetur duo folia consolide [illegible] tria [illegible] et [illegible]
[illegible] et [illegible] ad libitum [illegible] omnia [illegible] sunt et [illegible] emplastro calido
supponatur per tres dies. Vel ad idem [illegible] si calida [illegible] vel [illegible]
supponatur. Circa ungulam et coronam [illegible] [illegible] [illegible] aliquod
emplastrum de [illegible] supponitur et ligatur // Vel ad idem [illegible] emplastrum factum
ex [illegible] alleis · foliis caulium et assungia porcina [illegible] quod si supponatur
infra paucos dies ut [illegible] vel moietur [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] planam et [illegible] [illegible]

De interfrimura

Interfrimura patitur cum equus nimis stricte incedit cum pedibus vel anterio-
ribus vel posterioribus ex quo equus se inferit et ipsius gressus impeditur et
equus cogitur claudicare // Cura si equus in posterioribus pedibus se inferit de
ungula multo magis ex parte pedis [illegible] tollatur et calcaneum ferri ex parte pe-
dem auferatur. Circa [illegible] calcaneum ferri [illegible] est ex parte pedis [illegible] ferri
ponitur · et ex hoc equus largius ambulat ex parte posteriori. Si autem cum ante-
rioribus pedibus se inferit [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
ad [illegible] [illegible] [illegible] accipitur et in medio eius fiat [illegible] [illegible]
[illegible] pectus et spatulam eius pedis qui [illegible] alterius pedis [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] separato cum spatula [illegible] [illegible] ita ut [illegible]
[illegible] [illegible] sit in medio [illegible]

De prizamesse

Est quedam alia infirmitas contingens equo propter ungule · [illegible]
[illegible] [illegible] in ungulis [illegible] quae [illegible] [illegible] impedit et de-
tinet gressus equi · et [illegible] in uno pede [illegible] in omnibus [illegible] [illegible]
Et si sit in uno pede [illegible] et non subveniatur ei cito solet ad ceteros pedes
transire · et [illegible] accidit ex fluxu malorum humorum [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] · [illegible] [illegible] accidit ex
nimia [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] stabuli [illegible] [illegible] in nocte
ipsius [illegible] et pedibus [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Ex quo
morbo in lingua equi [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] Ex quibus [illegible] talis
infirmitas [illegible] [illegible] [illegible] prizamesse [illegible] [illegible] [illegible] // Cura [illegible] [illegible]
[illegible] equi [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] pedis [illegible] [illegible]
Deinde [illegible] [illegible] [illegible] pedum [illegible] [illegible] ad [illegible] ungule [illegible]
[illegible] [illegible] ut [illegible] [illegible] possint [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
Postmodum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ut ex [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] cum ferro calidissimo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] pedes [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] de [illegible] [illegible] et [illegible]
[illegible] [illegible] in capitulo de [illegible] [illegible] Et [illegible] [illegible] calida [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] de [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] bis in die
[illegible] [illegible] Cura [illegible] oportet ut [illegible] [illegible] [illegible] nullo [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] donec fuerit liberatus · [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible]

humores currunt. De ligatura vero que occasione dicti morbi leditur dico quod tristitie morbo a pedibus lingua ut terra solidantur. // Item ad idem fiat aliqua pulcra ex quo solummodo pes equi levis involvitur renovando bis in die stercus porcinum et calcem vivam que simul bulliat in aceto fortissimo. Postea fiat ut supra. // Alii dicunt pedem infirmitatem malam linguae et sunt signa infirmitatis pedem cum lingua est ulcerosa et limosa ac bene sub lingua inguis... cur vel ulcera sunt putrida vel morvella fluit ex pede ipsius vel humor stercorat per postea malum ad pedem descendit. Curatur autem hec passio causa per hunc modum. Abradatur primo ulcerositas et limositas que sunt sub lingua. Postea locus abrasus fricetur bene cum duobus coclearibus fuliginis et uno coclear salis et uno capite allei simul bene tritis. Et venae que sub lingua sunt incidantur et per medium secentur. Vel in summitate linguae quasi dimidia uncia incidatur et unguis unguiculus in pede et ex quatuor pedibus minuatur.

Q De unguibus obliquis

T[ortuositas] unguis obliquis equi pedibus ... tale adhibeatur remedium fiatur eius ferrum et pareatur et aptentur ungule ad modum rotunditatis ferri et si non plene quoque in uno emendatur. Semel vero restat de ungula superfluitatibus recedat sive ad interiorem sive ad unum pedum ad aliam partem subtilem post ... unguli ... in ferrum magis ex parte qua minus superatur. Et ut ferro magis alio ... per se fiatur. Et sic omne remedium habet et cura equo ex materie de debilitate imperfectio pedum ... que resupina ... et ... credimus ancilari.

Q De equo inclavato in pede

S[i] equus fuerit inclavatus in pede hoc est aliquid ... in pede. Aut si ... multum frigidum sub pede tere sale et fuligine et suppone cum stupa ... per tres dies. Postea lava in die laeti cum aceto et suppone parum stupae infuse in oleo calido. Deinde accipe ramum ... et cortice eius bullitum in aceto et suppone donec sic liberatur. Postea ... calce viva cum sapone et per diem unum et noctem suppone.

Q De inclavaturis

I[n]iandum est de inclavaturis quarum species per recto sunt ordine distinguende. Sunt enim quedam inclavaturae alie ledentes fundum mollem ... fit et alia que transit inter mollem et ungulam. Mollem ... ledens. Tertia species est non ledens mollem sed ungule ... tangit et ledit. Prima ergo species que mollem fundum ledit satis periculosa existit, quia mollis est quedam teneritas ossium facta ad modum ungule inter ... ungulam et ... que ... ungule ... // Unde si mollis fuit fundum ... ne sit ... solubiliter ungulam dissolvendo sicut ... in capitulo de dissolutione docebo. Si vero mollis fuit parum lesus discooperiatur per ... ungulam ... cum aliquo acuto ferro in sito et in ... circa lesionem de ungula incidatur ... lesio fundum attingatur. Postea ... inclavaturam et ... discooperiatur ... ungule ... et ... circa lesionem in ... ungula ... intercidendo ... spatium ... lesionem et ungulam remaneat ... ungula non ... lesionem ... adhereat quia impediret consolidationem ... et renovationem nove ungule. Hoc pacto impleatur lesio ...

vulneris stupa involuta in albumine ovi. Deinde vulnus curetur cum sale minuto
et aceto fortissimo et pulvere galle et mirre et lentisci vel [illegible]
curetur [illegible] ita ut ante quartum diem inflammatio non distemperetur. Ad hoc ut
humores [illegible] melius [illegible] et sic per modum de loco possunt melius expelli.
Post quartum vero diem humores seu putredo in loco inflammationis multiplicantur dimit-
tantur extra de facili totam ungulam corrumpant. ¶ De secunda specie inflammationis

Si inflammatio lesionem fecerit inter tenellum et ungulam que est secunda species infla-
mationis minus periculo existit quia tenellum non leditur nisi ex latere. ||
Cura. Primo inflammationem illam usque ad vivum funditus detergatur maxime per lon-
gum ungule et elargiendo et vulnus necnon [illegible] ungula lesionem circumquaque
ut vulneri non adhereat tenellum non inflammatio non distemperetur. Postea lesio
tota impleatur ex sale minuto. Abluto primo vulnere cum aceto deinde
supponatur stupa madefacta in aceto per lesionem cum aliqua pecia ligetur et
postea curetur bis in die sicut dictum est renovando. ¶ De tercia specie
inflammationis

Tercia species inflammationis est quando non leditur tenellum sed inflammatio
consistit per medium inter vivum et ungulam. || Cura sicut aliud [illegible] quod in
secunda specie inflammationis dictum est. Hoc tamen addito quod distemperatam et [illegible]
inflammationem [illegible] [illegible] ad lesionem tenelli et [illegible] sordes
putredinis et [illegible] inter lesionem valeat [illegible]. || Et nota quod omnes
inflammationes que non tangunt nec ledunt tenellum [illegible] facile possunt curari. Hoc
modo [illegible] distemperatam primo lesionibus funditus purgatis. [illegible] autem
ceram et oleum vel aliquod unctuosum [illegible] et bulliens [illegible] in
vulnus. Item curari possunt cum sale et tartaro simul tritis et agitatis.
Item curari possunt cum albumine ovi cum aceto et oleo simul agitatis.
|| Cura melior ad omnem inflammationem postquam bene fuit distemperata maxi-
me si oporteat equum [illegible] fiat [illegible] sal bene tritum in aliquo
[illegible] vase. Et postquam bullierit removeatur ab igne et statim [illegible]
[illegible] [illegible] et [illegible] simul et ponatur omnia bene calida
[illegible] in inflammatione ita quod [illegible] illa sit tota plena et [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] desuper pulverem sulphuris vivi. Hoc facto
supponas plumazolos de stupa et ligetur stricte et [illegible] fuerit
supponas [illegible] simul cum [illegible]. Item ad idem valet pul-
vis galle [illegible] et lentisci [illegible] in lesione. Primo tamen locus
inflammationis [illegible] cum aceto fortissimo abluatur. Et nota quod [illegible] lesiones
pedum et ungularum que accidunt occasione tenelli et ligamentorum aut alicuius
[illegible] inter vivum et mortuum ungule [illegible] per [illegible] ungula [illegible] per inflam-
mationem [illegible]. Fiant pulvis de [illegible] [illegible] et [illegible] que bulliat cum aceto
usque ad spissitudinem. Deinde [illegible] calida quantum pati potest ponatur in pede lesio et
cum pecia aliqua ligetur a mane usque ad sero et [illegible] quia [illegible] pulvis dolorem [illegible]
[illegible] [illegible] et ungulam humectat et per [illegible] [illegible] [illegible]. Cavendum
est autem a sordibus et ab aqua et [illegible] [illegible] quod inflammatio major
vel minus existat. ¶ De quarta specie inflammationis

Accidit aliquando ex improvida medicatione quod inflammatio non bene attingitur ut curetur et contingit quod putredo lesionis inclusa inter ungulam cum non habeat viam nec exitum fit subtus inter vivam carnem et ungulam videlicet super pedem superius coronam et fit ibi quoddam ulcus cum multa putredine. Cura: primo caveatur tale ulcus sicut curatur ulcus supradictum quod supra in capitulo de superfluitate inflammationis [illegible] subtus solea radatur et attingatur usque ad vivum deinde curetur sicut alie inflammationes. ¶ De ficu in pede

Accidit quod pes equi leditur subtus soleam in medio solee et hoc contingit aliquando ex ferro vel ex osse vel lapide vel ligno vel alio simili usque ad vivum intrante propter quod vivum aliquando leditur vehementer ex quo lesione cum non medicatur ungula cum ulcus propter negligentiam marescalli ut supra in capitulo de superfluitate et in capitulo de inflammatione dictum est nascitur ibi quedam caro superflua a vivo prodiens super soleam pedis per ulcus transiens exiens. Unde ex oppressione ungule contra lesionem contingit illa carnis superfluitas super solea pedis in superficie [illegible] fit ad modum ficus sicce et ideo ficus vulgariter nuncupatur. Cura: incidatur de ungula que est circa ulcus in circuitu ut fiat spatium [illegible] inter soleam pedis et carnem superfluam quod dicitur ficus. Postea vero dicta caro superflua que ficus dicitur usque ad solee superficiem incidatur deinde restricto sanguine spongia marina super ficum cum aliis penna stupis alligetur ut residuum ficus quod in pede remanserit usque ad vivum funditus corrodatur. Corrosa vero ficu curetur lesio sicut de aliis pedum lesionibus supra est expressum. In defectu vero spongie valent calx pulvis [illegible] vel alii pulveres corrosivi experti [illegible] sed non apponatur [illegible] [illegible] [illegible] Cavendum est autem ne fiat ibi [illegible] [illegible] propter [illegible] sua [illegible] possit ledi ex ungula et vivo [illegible] vel dividi [illegible]

Contingit [illegible] quod solea [illegible] ¶ De subactitura

pedes [illegible] sine ferro [illegible] per loca montuosa dura vel petrosa [illegible] et [illegible] efficitur quod [illegible] [illegible] solea ungule defendi non potest propter quod [illegible] leditur ex oppressione vel aliqua alia re dura [illegible] [illegible] fit inter [illegible] et soleam quedam congregatio sanguinis [illegible] ad locum dolentem [illegible] Et hec passio dicitur subactitura. Cura: dissolvatur ungula pedis ex [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] magna fuerit aut mediocris [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] postea primo fiat usque ad [illegible] sicut videbitur infra in capitulo de dissolutione ungularum

Contingit [illegible] quod ¶ De infusione descendente ad pedes

infusio [illegible] ex negligentia vel improvida medicatione descendit ad pedes et hoc propter [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Cura: Si infusio recens fuerit [illegible] [illegible] [illegible] Extrahatur [illegible] [illegible] [illegible] pedis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] pedis [illegible] [illegible] [illegible] deinde [illegible] [illegible] [illegible] usque ad [illegible] [illegible] sanguinis [illegible] Et hoc fiat ex omnibus pedibus [illegible] [illegible] pedis post [illegible] sanguinis [illegible]

separari non possit. Et usque ad duos dies vel tres dissolvatur. Postmodum curetur vulnus cum pulvere galle vel mirti vel lentisci mundando bis in die ablue vulnus cum aceto et custodiat equus a sordibus et ab aqua donec sanetur.

De humoribus defluentibus ad pedes occasione infusionis

Aliquando contingit humores ad pedes defluere sive ungulas occasione infusionis nec supradictam curam diu mutatur et contingit in loco ubi pedis existit circa pedis clauditatem primum dissolvatur ut humores et sanguis ipsius liberius evacuentur ad plenum. Iterum solea subtus ungulam undique et caveatur circa ungulam cum rosetta subtiliter, deinde solea pedis circumcisa violenter extrahatur extirpetur qua extirpata dimittatur ungula ad liberum sanguinare et faciatur sanguis super cum albumine ovi infuso. Deinde imponatur habundanter in vulnus toto pede leso cum pecia bene ligando. Et usque ad duos dies cum tali medicamine dimittatur. Postea lotis vulneribus cum aceto fortissimo aliquantulum calido stuppa de sale minuto et tartaro bene trito et equaliter super vulnus totum impleatur cum bene ligando cum pecia vel usque ad tres dies aliquantulum permaneat. Post appositionem autem salis tartari et tartari supponatur stuppa in aceto fortissimo madefacta mundando bis in die cum aceto fortissimo calido pedis lesi ablutis et superaspergatur de pulvere galle vel mirti vel lentisci vel tartari vel carnes consolidare et humores constringere et usque ad consolidationem carnium et renovationem ungule taliter curetur pedes custodiendo a pede leso a sordibus et ab aqua. Potest et aliud inveniri ad consolidandum carnes et constringendum humores quamvis non est secundum nisi per appositionem salis et tartari propter ablationem inutilium, praeter nova liquida et grossa aliquantulum sanguinis. Deinde et ungula nova, de bono sepo arietino bulliant adiuncto et fiat inde unguentum et de tali unguento aliquantulum calido ungatur ad consolidandum carnes et constringendum humores. Et nota quod multa alia dicunt infirmitates vel lesiones pedibus eius eveniunt quod circa totum operis ungulam dissolvi quod accidit et ungule dissolvantur predictis medicaminibus curetur et in fine ipsius quod ad omnem ungulam ungatur solummodo bene intelligendo et humectandis et ut ad faciendum melius reparetur et per bellam medicinam superius dictam quod potest quod velut pastam faciat et sepe aceto in quo sint bulliant eidem sepo aliquantulum de tali aut de cera calida ungula crescat et consolidetur plurimum crescere et renovando.

Accidit plurimum ex negligentia ... De mutatione ungularum

Accidit aliquando quod humores fluentes ad pedes et inde diversis inclusis in ungulis ungula mutatur quod nova ungula in vetere ipsius et nova sub illa nascitur et expellit veterem expellendo cum non habeat unde exire patenter lesi in ungula et egrediatur ... Aliquando quod ungula lesa prius primum ... alias accidit propter fumositatem humorum defluentium ad ungulas ... Et ipsius patiatur ungula que dividit illa et corrupta nova ungula renascatur, patientis ungula per divisionem corrupta quod ex humore patiente contingit. Cura statim veteris ... ungula cum ... medicamine mediatur ... et cum nova ... ungula ... et dum non sedeat vel ... et novella ... ungula ... per ... et et cum medica ... ungula ... donec fiat ungula ... De tali autem unguento aliquantulum ... bis in die nova ungula ungatur. Et nota quod dictum unguentum ad augmentationem et renovationem omnium ungularum habile reperitur custodiatur in ungula

et sindalis et aliis que possunt auxilio adiuvari donec fuerit mutata. // Ad faciendum
crescere ungulas fiat unguentum positum in sequenti capitulo de seta seu setula quod incipit
Recipe radices consolide [illegible] per radices ebuli [illegible] // Item adipem lardi et assungia
recentis porci et liquefacta colentur per pannum / Item recipe cere nove mensuram, ceram
picis / sanguinem draconis / [illegible] / dialtheam et mel et omnia ista simul [illegible]
cum lardo et assungia predicta terantur et misceantur simul. Et postmodum ungule unguantur
saltem iuxta coronam. De ungula vero que [illegible] dividitur a [illegible] et penitus cadit
multa [illegible] dispendium dicta primo. Aliud est remedium invenitur quod tale est:
Recipe picis grece / olibani / masticis / boli armenici / sanguinis draconis et galbani equaliter
pulverizentur omnia et liquefiant cum duabus partibus picis [illegible] et cera postea [illegible] omnia
agitando. Deinde accipiatur pannus lineus fortis et intingatur totus in [illegible] predicto et toti
[illegible] de tali panno sufficiente in quantitate [illegible] fiat capellum seu
subtellaris ad modum [illegible] et pedis ungule et desuper imponatur ita quod [illegible]
in [illegible] capelli seu subtellaris [illegible] capello seu subtellari
[illegible] abluatur cum vino fortissimo aceto [illegible] capel-
lo seu subtellari super [illegible] ad aliquos dies servetur. Verum
quod equus propter amissionem ungule super pedes diu stare non potest [illegible] cubile de
stramine de palea longa ut [illegible] Et si equus in [illegible] stare non posset
aut iacere [illegible] artificialiter
tali modo: accipe [illegible] brachia panni fortis et grossi canapis et si expediens
fiat [illegible] cingulis [illegible] et sub pectore et ventre [illegible] pannus [illegible] collocetur
quod amplitudo panni a medietate ventris [illegible] ad extremitatem pectoris protendatur
deinde ligentur funes in [illegible] capitis panni et suspendantur [illegible] ad
trabem [illegible] quod totum equi corpus sustineatur a panno et funibus suspensis [illegible]
[illegible] possit [illegible] suspendatur [illegible]
[illegible] ungule remedium [illegible] et non [illegible] egritudinibus [illegible] equum
prohibent stare pedibus [illegible] artificio [illegible] Et si
[illegible] faciat decoctionem seu
[illegible] de furfure et cum aceto
[illegible] agitando [illegible] calidum de tali
[illegible] involvatur cum aliqua pecia ampla de lino li-
gando [illegible] renovando. De setula seu seta

Notandum est de alia ungule lesione que vulgariter setula seu seta vocatur et est
[illegible] fistule [illegible] in ungula equi [illegible] pede [illegible] ad [illegible]
[illegible] ungulam per medium [illegible] aliis autem [illegible] latere [illegible]
[illegible] a corona pedis incipit [illegible] per longum [illegible] usque ad extre-
mitatem pedis. [illegible] ungule [illegible] sanguinem [illegible] fissura [illegible] fissu-
ram [illegible] in ungula [illegible] morbis [illegible]
[illegible] accidit [illegible]
[illegible]
[illegible] claudicare. Hec autem [illegible]
seta vulgariter nuncupatur. Cura [illegible] radicitus [illegible]
coronam pedis [illegible] ungule [illegible] ungula [illegible]
dando [illegible] sanguinem [illegible] vinum et [illegible]

185

minute [illegible] abiectis pedibus capite et cauda et intestinis [illegible] illa in aliquo
vase pleno oleo olivarum coquatur in tantum quod carnes predicte in oleo dissolvantur
et liquefiant et ossa penitus remaneant. Et fiat velut unguentum de quo unguento
aliquantulum calido [illegible] pes bis in die ungatur donec fuerit mortificatus. Et ad
pristinum statum ungula reducitur. Custodiatur supradictus pes equi ne ab aqua vel [illegible]
bus tangatur aliquo modo / herbas etiam equus non comedat ullo modo. / Item ad [illegible]
mendatur prius ungula desuper cum rasorio usque ad vivum donec radice fuerit
funditus decorticata, vel si volueris postea mortificetur cum pulvere affodillorum
vel cum aliis pulveribus cancrum exterminantibus ut infra in capitulo de cancro continetur.
Postmodum conficiatur quedam mixtura de pulvere olibani et masticis et cum sepo
arietino et pice nova simul equaliter que sunt omnia decoquantur et fiat ex eis unguentum
de quo unguento bis in die usque ad consolidationem carnis et renovationem ungule
ungatur locus et circa aliquantulum supra ut tangat pastoralis adiacens ungule.
Ex experientia approbatum unguentum predictum commendatur plus omnibus aliis supra-
dictis // Et nota quod si [illegible] predicti grosse incisa in frusta bene assentur donec pin-
guedo incipiat liquefieri et pinguedo illa calida sicut ab igne tollitur super pulvere
[illegible] dorsi equi stillet sufficienter mirabiliter in una die [illegible] consumit
et consumit cancrum et [illegible] ne de illa pinguedine in aliis partibus corporis aliquid cadat
Item ad idem primo [illegible] quarterium ungula usque ad carnem ita quod non sit
[illegible] donec [illegible] ferrum candens in hac forma [illegible] ita quod vul-
[illegible] quarterium. Postmodum [illegible] bene
[illegible] cum assungia et sale trito et supponatur donec equus [illegible]
[illegible] ungula penitus [illegible] / Item ad idem valet unguentum [illegible]
quod fit ex [illegible] sapone et [illegible] in capitulo de grappis. Et fiat per omnia
sicut ibi. // Item ad idem unguentum quod recipit [illegible]
galbani, serapini, picis grece, olibani et masticis ana [illegible]
[illegible] terantur et cum aliis misceantur cum [illegible]
ponantur ad ignem [illegible] donec [illegible]
[illegible] Et hoc unguentum [illegible] in die [illegible]
sanatur // Item ad idem abradatur locus ille ubi fuerit [illegible] usque ad [illegible]
donec veniat [illegible] ungula [illegible] et carne [illegible]
[illegible] Postmodum [illegible]
Et [illegible] pulvere [illegible]
[illegible] Et in [illegible]
[illegible] / Ad idem [illegible]
[illegible]
Postmodum [illegible] pulvere [illegible]
[illegible] Et [illegible]
Item ad idem [illegible] cum fumo [illegible] et [illegible]
[illegible]
die. Et hoc est expertum // Item ad idem valet mirabiliter pulvis [illegible]
[illegible] Item ad idem [illegible]
[illegible] cum assungia porcina bene et superpone

fiunt ad modum unguenti et mitte [illegible] non expedit donec. Item ad idem super [illegible]
infunde lardum ferventissimum donec locus sit albus [illegible]. Postea cum sit quarta
ungula donec sanguis exeat et cito sanabitur. Item prius debes quod post [illegible] passio
incipit inveterari periculosa est et quandoque incurabilis. Item aliquando quod ubi ungula [illegible]
ubi fistula oritur seu nascitur [illegible] remedium supradictum quod fluit ad se [illegible]
Quidam vero sic curant [illegible] primo [illegible] seu [illegible] cum [illegible]
[illegible] quod sanguinet et [illegible] ab inundatione quod sit in [illegible] illa
Post hec faciunt bullire [illegible] in oleo olivarum in aliquo [illegible] ferreo
[illegible] aliquod testeum [illegible] et [illegible] illud [illegible] oleum [illegible]
paulatim in [illegible] super [illegible] et [illegible] quod [illegible] a capite ubi
[illegible] in corona usque ad [illegible] ungule. Et postea sic fiat tota
[illegible] et [illegible] ungula [illegible] cum [illegible] ungula [illegible] valet
ad [illegible] et fiat ungula [illegible] et [illegible]
[illegible] radicem [illegible] et [illegible]
in mortuo [illegible]
[illegible] cum [illegible] petrum [illegible]
[illegible] usque ad [illegible] Postmodum [illegible]
[illegible] magistri [illegible] sanguinis draconis [illegible]
[illegible] olibani albi [illegible]
[illegible]
[illegible] ungula [illegible] De [illegible]
[illegible] et [illegible] dies ungula [illegible] et [illegible]
[illegible] non expedit [illegible] principium [illegible] aliqua
[illegible] et hec [illegible] ungula appareat [illegible] ad
longitudinem medii pollicis ad minus. Et post ungula [illegible] ad lon
gitudinem [illegible] medii pollicis [illegible] et ungula [illegible]
[illegible] cum [illegible] ex [illegible] lon
gitudine ad mensuram medii pollicis ad plus et sic stricta [illegible]
[illegible] ungula [illegible] et [illegible] patiente
[illegible] de ungula quod [illegible] est sub [illegible]
[illegible] ita quod ferrum [illegible] ibi ungule applicetur [illegible]
[illegible] ungula posset [illegible]
[illegible] nec longo [illegible] nec multis [illegible]
[illegible] ita quod non posset bene [illegible] cum [illegible]
[illegible] ad mollificandum [illegible] bene [illegible]
[illegible] capitellum [illegible] ad modum
unguenti liquidi et pone cum stuppa super locum quem vis mollificare. Et [illegible]
desuper et caveas tamen quod [illegible] ungula [illegible]
[illegible] et [illegible] et [illegible] mollificabitur
locus [illegible] ungula [illegible] de ungulis [illegible]
capitellum [illegible] non posset loco capitelli [illegible] et unguentum
[illegible] de [illegible] mollificandum [illegible] aliud quod
[illegible] de capitello. Item ad idem [illegible]

quadrea ipsum ad modum lune tenelle. Deinde recipe de oleo olivarum ubi misce
ate aliquantulum de pulvere salis gemme et fac oleum bene bullire seu fervere super car-
bones. Quo facto ipsum sal sic quadratum involue in panno subtilissimo lineo et
pone in capite baculi sippi et stricte liga. Postea pone ipsum salgemme in oleo
ferventissimo et tene ibi per spatium quo possis dicere unum pater noster, deinde remove
et pone in principio sete. Et hoc fac tribus vicibus descendendo usque ad finem
sete. Et qualibet vice teneas super setam donec tabella illa incipiat infrigidari.
Quo facto facias unguentum ad faciendum ungulam nasci et equus stet
in stabulo donec ungula solidetur sine fissura per duos digitos ad minus.
Vel facias unguentum subscriptum quod fit ex radice capunelle tirlamine et aliis
ut ibi ponitur et corpore per [illegible] sal gemme [illegible] [illegible]
curatur. Sed hoc tamen plures sunt experti et bene inveni nec oportet quod hoc
equum quiescere sicut ibi dicitur expresse. Item ad idem experimentum efficacissimum
super dictum [illegible] salis [illegible] [illegible] et ipsum pone in oleo olivarum
et facias simul ad ignem in oleo bullire seu fervere fortissime. Postea cum aliqua
pecia panni in aliquo baculo sicut fecisti de sale gemme ponas super fissuram
ungule tribus vicibus descendendo a principio usque ad finem. Sal enim [illegible]
salsedinis est et radices sete melius penetrabit. Unguentum ad faciendum un-
gulam renasci facias aliquod de unguentis supradictis vel unguentum suppositum de
armoniaco, galbano, serapino, pice greca, olibano, mastice, sepo hircino
vel castrato et cera alba. Item est aliud experimentum et curabitur equus nec oportet
equum custodire in stabulo nisi per xv dies et sic potest equitari. Item [illegible]
in [illegible] vel [illegible] recipe succi radicis capunelle tirlamine et
plantaginis ana ℥ ii, axungie [illegible] ʒ i, sanguinis draconis, olei camomille,
terbentine, boni dialtee ana ℥ ii, cere albe ʒ [illegible], sepi hircini [illegible]
lb [illegible] olei olivarum lb [illegible] dissolvendis simul ad ignem et bene incorporentur.
Postea superpone dictos succos et sanguinem draconis bene pulverizatum et optime
incorporentur simul. Hoc unguentum ponatur super fissuram ungule equi renovando co-
tidie bis in die. Post xv dies equum sic sanatum potes equitare. Deinde
et semper non cessando [illegible] [illegible] cotidie bis [illegible] per manum
ungulas equi ungantur donec ungula equi solidetur et sine fissura descendat.
Item ad idem recipe succi tirlamine ʒ i, [illegible] sanguinis draconis ʒ [illegible], dialtee
ʒ ii, olei olivarum ʒ i, terbentine ʒ i, sepi castrati ʒ ii, cere albe ʒ i;
ex his omnibus fiat unguentum et quo ungatur dictus pes equi inter
coronam et ungulam de mane et de sero cotidie ungatur et sic fiat usque
ad iiii^or menses, et potes [illegible] si volueris ipsum cotidie equitare, dummodo ipsum non
exerceas in currendo vel saltando. Item ad idem ponatur unguentum quod
ponitur supra in capitulo de crepatura [illegible] quod fit de terbentina, cera alba
nova et munda et gummi abietis et succo betonice sicut ibi plenissime
continetur.

¶ De malo dicto in pede

Si equus habet malum dictum in pede subscriptum remedium adhibeas pro salute
pedis [illegible] [illegible] pro [illegible] cura et suppone et sanabitur

¶ De malo in pede

Si equus habet malum in pede et sub albeitare ... in coronam primo remove pilos et distropi locum. Deinde postea suppone farinam bene impastam cum assungia et cocta. Et hoc fiat duobus diebus in die renovando. Deinde suppone calcem vivam extinctam cum sapone et sepo impastam. Et hoc fiat tribus vicibus vel tribus diebus renovando semel bis in die. Postmodum lava cum aceto calido et suppone ibi herbam que dicitur capinella usque ad resolutionem.

¶ Ad pedem dolentem

Si equus dolet pedem propter laborem accipe tantum de bugla eius ut videatur ubi est dolor. Vel hoc invento hic locum fac aperiri et suppone terram sepulcri per ... similiter liquefacta.

¶ De equo ragiato

Accidit aliqua alia infirmitas equo in ventre eius rugitum faciens que est in intestinis et cogit equum sepissime stercora emittere indigesta et liquida sicut aqua. Contingit autem ex superflua comestione et indigesta in statu equi antequam digeratur cum festinancia equitatur aut ex potu nimie aque frigide post comestionem eodem sine intervallo. Item accidit propter cursum post multam potationem immediate. Item ex nimia inflatione corporis dolorem habeat. Debilitatur vero equus ex nimio fluxu ventris in tantum quod vix potest se tenere pedibus sustinere. Similiter accidit ex coleriis et furiosis humoribus. Dicitur autem hec passio vulgariter ragiato, alii vocant ferati. Cura. Cum videbitur equus equitando bis vel ter longe stercora emittere quod aqua et ordeum indigestum reperitur, auferatur ei frenum et sella et permittatur libere dimittatur ire pascendo. Nec aliquo modo moveatur usque donec fuerit venter constipatus, quia motus corporis ventris et intestina exagitat. Herbas prius recentes comedat pascendo que mirabiliter conferunt ei, quia ad digerendum sunt faciles et sunt apte stomacho debilitato. Item eodem pendente ... potum ... postea caveatur quia aqua sit liquidi infirmitate potius augmentatur. Et hoc fiat donec equus penitus qualescat. Item ad idem. Si dicta passio processerit ex superflua comestione non tribuatur ei avena nisi in modica quantitate et leviter et fenum et cantabrum et paleas et detur ei ad bibendum aquam tepidam impastam cum farina. Item suffumigetur equus cum fumo arsenici et ... Si dicta passio processerit propter furiosos et colericos humores venenosos ... et patitur signum mortis et manifestum erit cum equus perdet appetitum. Cura vero ... ex hac infirmitate equum ... fiat per omnia sicut inferius in capitulo de infusione equi dicetur et docebitur. Item ad idem coque ad ... in ... et sanabitur.

¶ De infusione

Est et alia equi infirmitas que plerumque accidit ex ingestione et potione superflua et quandoque ex immoderato labore et gravium dolore ... propter quod dissoluti humores ad crura descendunt et singulis ex quo equus ... claudicare aut ex uno pede et ex duobus et aliquando ex omnibus et tenetur in ambulando gressus movet et in sua revolutione difficile se ... Ex alio potius superfluo accidit quod sanguis et humores alii ... augmentantur. Ex immoderato labore et gravium dolor ... accidit quod humores ... dissolvuntur. Verum tamen ex superfluitate quod ex dissolutione

descendunt humores et fluunt ad crura et pedes et ungulas nisi statim et velociter ob-
vietur. Haec autem infirmitas infusio vulgariter appellatur. Cura: si equus fuerit pinguis
et prae crassitudine stare [illegible] velle potens sibi primum provideatur. Postea vero de ambo-
bus tempolibus et singulis cruribus de venis solitis usque ad debilitatem
corporis minuatur ut humores qui iam descenderunt ad crura subtrahantur. Deinde
ducatur in aqua frigida currenti usque ad ventrem mittatur et in aqua assi-
due teneatur, nihil tamen penitus comedere vel bibere permittatur donec ex
toto fuerit liberatus. Si vero equus fuerit iuvenis vel macer non detrahatur san-
guis sicut superius dixi, sed in aere frigido cum freno in alto ligetur et in
tantum quod tollendo caput cogatur aperto ore versus aerem respirare. Deinde
rotundi lapides ad modum pugilli grossi sufficienter equi pedibus sup-
ponantur velut si fuerit eius cubile vel stramen, itaque super dictos lapides
equus moveatur, quod ex assidua oppressione lapidum rotundorum pedes et crura
commota sunt in motu, ut ex assiduo motu crurum nervi pinguedinem praedictorum humorum
[illegible] sua expellunt gravedine et propter superfluitatem descendentium ad ti-
bias et crura consumitur, nec fit alia attractio, quoniam superiores partes eva-
cuatae sunt praedicta minutione et per abstinentiam et ideo non fit repletio. Coo-
periatur vero equus panno lineo et madido, comedat neque bibat nec [illegible]
a sole tangatur. Et hoc fiat quousque perfecte fuerit sanatus. Et nota quod praedicta
infirmitas non nocet equis iuvenibus, quia natura per se ipsam praedictos humores descen-
dentes ad crura alibi [illegible]. Item ad idem [illegible] ordeum in aqua
decoctum differentis equi in pedibus ponatur [illegible] calidum et
[illegible] ligetur [illegible] calidum in pedibus
equi [illegible] ad libitum ordeum comedere. Item ad idem [illegible] in panno
in aceto forti [illegible] equus illud bibat. Postea ponatur in loco frigido et diu
ut comedat et bibat sicut vult. Item alia [illegible] equum in aqua frigida bene
et stare ipsum equum donec sudet. Deinde minuatur ipse ex ambabus [illegible]
[illegible] maxime de infusione [illegible]
[illegible] accidit equo [illegible] ex repletione et ex superflua comestione [illegible]
labore et ex immoderata humorum dissolutione [illegible]
in frigido aere discooperto et ventum [illegible] ex potu [illegible]
[illegible] equus [illegible] humores infundentur et occupant [illegible]
[illegible] a calore dissolvuntur [illegible] humorum. Sed quaeritur quare haec pas-
sio cum ex humorum dissolutione et multitudine fiat non occupat pedes posteriores
quemadmodum anteriores. Dicimus hoc ex calore cordis accidere et alia parte [illegible]
et ex humorum [illegible] humores [illegible] parte posteriori [illegible] et [illegible]
[illegible] distant a fundamento caloris naturalis dissolvi non possunt
ad hoc ut possint talem passionem mittere ad pedes posteriores. Signa ad cognoscendam
hanc passionem sunt ista: equus patitur gravedinem in toto corpore et motus eius
valde difficilis [illegible] ex toto non potest se movere et si movetur [illegible]
[illegible] ambulare. Item [illegible] spasmose. Cura eius [illegible]
si ex comestione [illegible] a cibo et potu postmodum de vena colli [illegible]

de bene terreis antiquis sup genu usque talum usque ad [illegible] hore usque ad
destitutionem animalis et in aere frigidissimo seu in aqua usque ad ventrem quando potest
inveniatur Et ad idem [illegible] pulvis radicis rafani vel salicis et ipsum confricta
per cannulas in naribus eorum ipsum statim facias ambulare et sanabitur

Quoniam naturales morbum ad tercium pertinet ¶ De more seu celsi

Quod alii de glandulis obmiserunt et nichil utile invenitur Sequitur tractatus
quod de glandulis utile est necessarium est dicamus de more seu celso secundum aliquem specialem
quod de morbo quod infirmitas non appareat dicimus quod morum sive celsum est quedam
superfluitas carnis glandulose perveniens in membris vel in alia parte corporis ex
corruptione materie grossam faciens quidem grossitiem carnis glandulose sine
corio et pilo ad magnitudinem avellane vel nucis quandoque maior aliquando minor
ut coriis superficie supervenit Cura superfluitas illa carnis tollatur sicut
cancri si per ubique circumcoria compleatur Deinde si locus nervosus
non fuerit ferro candenti ignito decoquatur radicitus decoquatur Si vero locus
nervosus fuerit tunc resolvatur ad pondus unius aurum decoctum superaspergitur
et si plus apponere expedierit plus apponatur quia per magis et minus sicut videbitur
ipsum resolvatur corrodit autem sicut ignis Deinde corrosis radicibus morbi
fundum intromittatur in ulcere stupa albumine ovi decocti intincta et de tali
stupa ulcus totaliter impleatur usque ad tercium diem semel in die mutetur
decocti stupa intincta Deinde per festinam ulcerum solidatione accipiatur calce
viva et tartarum avellane et temperetur simul aqua et fiat inde panis
cum ...perimodum in lento igne coquatur donec fiant inde carbones
de quibus fiat postea pulvis et de illo pulvere imponatur ulceri cum stupa
intincta desuper cum in tincta bis in die mutando Postea ulcus abluto vino
vino forti albissimo tepido In defectu vero resolvitur Recipe calcis et tartari
ana ℥ iii auripigmenti viridis eris ana ℥ iii pulverizentur Iste si debilis
addatur et intromittatur in ulcere bis vel ter in die quousque donec radicis putrida
morbi fundum corrodatur Postea cum pecia ablutio ulceris cum aceto Hic tamen
pulvis nimis violentius est pulvere resolutivo Sanandum est tamen per locum a [illegible]
[illegible] capitulo ¶ De glandulis et strumis seu scrofulis

Glandule et strumes seu scrofule sunt ex materia corrupta in uno
loco se coadunante que nascuntur inter corium et carnem Cura fundatur
corium desuper per longum et excorietur glandula et strumo vel scrofula nichil
habens carnis integre extirpando vel alio sanatur cum ut potest est
postmodum superaspergatur pulvis resolutivus bene totum vel aliter Scisso
corio per longum et extirpata glandula et strumo vel scrofula locus postmodum
ferro ad hoc apto ignito decoquatur Et ad idem fiat unum pessarium super
ampla spatula et incipiat fundatur primo locus deinde [illegible] radicis et hec
[illegible] addatur et ad glandulas et scrofulas adduntur superadditur linguam [illegible]
bene [illegible] superponatur cum ulceribus sicut superius dictum est Et postmodum ponatur [illegible]
et non [illegible] quousque cadat Item ad scrofulas [illegible] [illegible] fit
Confice [illegible] et [illegible] [illegible] cum aceto Postmodum super locum ubi
est scrofula [illegible] ad modum emplastri ponatur et superligetur Vel aliter

Crasso corio vel pedibus suppositis per zerit pulvis calcis vive, tartari, auripigmenti
et viridis eris sicut supra dictum est in capitulo de morbo, sive cetera dicitur superflua
ad consolidacionem carnis cura que in dicto capitulo dicitur et in omnibus adhibeatur
Si vero ex incisione vel excoriatione alicuius arterie vel vene nimius
sanguinis prorumpat statim sicut dicetur infra in capitulo de vena arterie de
[illegible] et perdite consolidetur vel profluvio destruitur pulveribus superpositis
in incisione vel decoctione aut manu extractione materie si de morbo in
locis nervosis vel venosis extiterint

¶ De ficu

Ficus est mollis inflatio cum rubore vel nigredine sine pilis ex corum
[illegible] et summitate vero corium stricti [illegible] aut ex materia
vel sanguinis. Cura accipiatur unum filum de serico et unum pilum caude
pullus quem in mixtum contorqueatur et equaliter insimul torqueantur. Postmodum cum predicto filo sic
torto ficus stricte in summum corium ligetur. Et quod filum relaxatur restringatur
ficus bene [illegible] donec ficus per se cadat. Et si ficus renascatur in eo
stringatur in summum corium et in loco ficus [illegible] [illegible]
ponatur et mel valde calidum infundatur [illegible]. Et [illegible] cum mel
[illegible] [illegible] et [illegible] fiat. Postea [illegible] vel [illegible] allegentur.
Si autem [illegible] ficus in capite in loco apparuerit propter latitudinem vel pinguedinem
non possit stringi cum filo tunc accipiatur [illegible] [illegible] de corio et in medio
fiat foramen rotundum et in ficum [illegible] corium summum ponatur. Deinde
fiant tres [illegible] de [illegible] [illegible] et super [illegible] calidissimum calce fiat
[illegible] et cum bene [illegible] calidum supponatur ficus et [illegible] de super
bene [illegible]. Et [illegible] fiat [illegible] [illegible] calidum et sic
fiat donec ficus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]

¶ De scalmatura

Contingit equo plurimi quedam infirmitas corporis maciem et [illegible]
[illegible] [illegible] sicut [illegible] ac si esset [illegible] et [illegible] plus
ille de equo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] de [illegible] in
[illegible] non [illegible] carnes assumere. Accidit autem ex diversa materie
[illegible] [illegible] sive commestione [illegible]. Accidit enim ex corpore et [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible]. Et hanc passionem
aliqui [illegible] febris. Et hec passio dicitur scalmatura. Signa [illegible] hanc
[illegible] sunt ista [illegible] membrorum equi [illegible] corporis equus [illegible]
[illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] efficitur ad motum [illegible] [illegible] [illegible]
Cura [illegible] [illegible] et frigida et humida [illegible] ad expellendum [illegible]
[illegible] [illegible] et ad humectandum corpus [illegible] et decoctio de subscriptis
[illegible] violarum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] lactuca et
[illegible] equali [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] de [illegible] [illegible]
de [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Postea [illegible] in
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]. Deinde in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] decoctio [illegible] calida [illegible] et [illegible]
ad [illegible] [illegible] et fiat [illegible] [illegible] in [illegible] capitulo de [illegible] [illegible] [illegible] commestione
dicetur. Et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] humectatur [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] de [illegible] [illegible]
[illegible] et oleo violato cum bono vino [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
Postmodum ponatur in [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] plenum equo ad [illegible]

sicut dicetur in capitulo de pulsivo. Item aliud: ponatur equus patiens solus in stabulo et per duos aut tres dies nichil comedat neque bibat. Postea detur ei lardones porcini saliti ad comedendum quantum voluerit et tunc propter famem et propter sanguinem seu lardonem salsedinem libenter comedet. Comederit autem ipse de lardonibus sine medicinis sive satis detur ei bibere aqua calida usque velle, in qua sit farina ordeacea. Ex quo [illegible] deinde paulisper equitetur, donec aperiatur venter et evacuet de comestione. Postquam autem bene et [illegible] evacuaverit cito et quiescere cum aliquo potu medicaminum ad statum pristinum reducatur. Item certum est quod [illegible] ei frumentum comedere sive madidatum cum [illegible] salis et lardonis decoctum et postmodum ad solem vel alibi desiccatum ad quantitatem [illegible] bibat qualibet [illegible] in die [illegible] bibat frumentum comedat [illegible]. Tale enim frumentum sanat [illegible] et reficit corpus eius et sic equus [illegible] pugnat anno bello. Item ad idem [illegible] minuere de vena colli in quantitate debita equus tollerit; in loco frigido [illegible] et avena sibi [illegible] tribuatur. Et de hora in horam detur ei ad comedendum herbe [illegible] que de nocte [illegible]. Postea per intervalla et [illegible] minuatur et bibat qualibet [illegible] de sanguine [illegible]. Et si [illegible] sanguinem eius [illegible]. De mane et de sero ducatur ad locum in quo sit gramen et ibi pascat ut [illegible] calor ad [illegible] reducatur. Item [illegible] passio et maior si [illegible] fluxus et [illegible]. Item ad idem [illegible] dare equo [illegible]. Item ad idem dare equo ad comedendum [illegible] cocta et postmodum desiccata. Item [illegible] restaurare et occidere vermes qui sunt in corpore.

De equo pulsivo

Fit quedam infirmitas equo in concavitatibus pulmonis oppilans eas ita quod [illegible] equus [illegible] ex qua equo contingit quedam narium gemitus et magna suspiratio cum [illegible] pulsatione [illegible]. Accidit autem leviter et magis equis pinguibus et repletis ex [illegible] multo et [illegible] dissolvente humiditates usque ad pulmonem vel ad canales eius defluentes et eas oppilantes. Ex quo equus in respiratione impeditur. Dicitur autem morbus iste vulgariter pulsivus et [illegible]. Provenit autem ex humore pulmonis substantiam aggravante [illegible] ad [illegible] corpus et [illegible] meatus ibi includitur et maior [illegible] illam pulsivitatem inducit. Provenit etiam [illegible] post cursum [illegible] magna fatigatione [illegible] equo [illegible]. In quo [illegible] post cursum plus bibant. Curatur vero difficulter et maxime si fuerit inveteratum et [illegible] morbus iste propter [illegible] humiditatem [illegible] dissolvitur et ad pulmonem fluens et coagulatus [illegible]. Curetur calidis ad [illegible] propter [illegible] intra meatus pulmonis [illegible] potio [illegible] gariofilorum nucis muscate [illegible] galange cardamomi [illegible] uncia [illegible]. Pulverizentur [illegible] deinde appo[illegible] ad [illegible] et [illegible]. Postea [illegible] capite [illegible] equi cum cornu [illegible] predictum potum [illegible] per horam et bene potu ad [illegible] descendat. Postmodum [illegible] ne [illegible] possit per diem autem [illegible] et nocte nichil comedat neque bibat ne occasione cibi aut potus impediatur [illegible] comedat herbas vel

frumento tamarindi vel salicis seu alia herbarum que sunt potencie ut frigiditate
herbarum recentium calor pectoris aliqualiter temperetur. Dico autem ego quod si respiracio
vel sternutacio eius per os possit apponi plus valet quam pulmonem perunguere
et chorum caloris reparet. Item cura seu potio mirabilis ad equum pulsivum propter
oppilacionem venarum. Recipe plurimorum seminum frigidorum passularum ana ℥ ß cor
dimenti piperis amigdalarum amararum bdellii ana ℥ ii seminum urtice dia
dragaganti ros ana ℥ ii fiat decoctio et dissolvatur aloe epatici ℥ ß et pulpe col
loquintide ℥ ii et fiat dissolutio cum melle ad quantitatem duarum librarum. Et detur
ista potio tribus vel pluribus si fuerit expediens et ponatur in cornu. Et si fuerit
nimis dura addatur aqua decoctionis predicte. Si per dictam infirmitas recesserit
modo predicto curetur. De bono autem si fuerit vetus curabitur. Possunt alia remedia
si fuerit sic fiat coquatur ... plures scissuras in naribus ad medium
cum duas lineas faciendo ut per equum pulsivum moveret. Scissure autem
per longum scindantur quam levius attrahet aerem et remittet. Hiis et aliis con
gruis adhibitis remediis si vero fuerit expertus fore curabitur. Item ad idem
primo detur equo per triduum de frumento elixo et detur et pars bibat de bono vi
no rubeo ... bibat quantum voluerit et dimittatur in loco ... vel frigido et
pars de herbis sibi detur. Hoc etiam valet ad tussim sicut ... de frigido ... con
venit optimum fore et apponatur cum aqua decoctionis predicte. Item ad idem
fiat ... et ... caudam ... et specialiter ad ... propter causam vel
in aliis ... propter ... sub pectore ... in ...
dum et ... ad ... Postmodum recipe marrubium et
absinthium et misce in farragine vel herbis viridibus et da equo ad comedendum
vel si volueris potes dare equo suam ... herbarum scilicet marrubii et absinthii
in tantum debet ... equum custodire a furfure et ab opilacionibus. Colloce tamen
equum in loco calido et modicum fatigetur. Fiat etiam emplastrum de ... et ...
ambobus ... et herbe ... cum herbis recentibus comprimet et omnibus
... ad ... insistatur quam cum ... ventositatis emittitur. Item
ad idem ... serpentem et abscisso capite et cauda et ... fac bul
lire in aqua pluviali vel alia quousque carnes serpentis ab osse seu spina
separentur. Deinde abiecto osse seu spina misce ... carnes serpentis
sic coctas cum furfure vel frumento vel alia avena et da equo comede
re ... vel potest ... aqua decoctionis ... equo ad potandum
ita quod non detur sibi alius potus quousque totum biberit. Et ... avena
... detur ad comedendum. Debet autem per istum modum comedere ... vel in
... proponendo dicet aliquod ut de triduo in triduum detur sibi talis
comestio et potus. Valet etiam hoc ad equum ... et valet ad tussim
... et ad equum qui emittit ... in ... que passio morbida

Est quedam infirmitas equo proveniens nervos. De equo infuso
... languorem ... faciens per ... et quasi pars ... adducta
... quod ... et ... per ... cum ... frig
... in suo gressu quasi infunditus videtur et ... oculi lacrimantur. Et accidit
hec infirmitas cum equus sudatus vel calefactus fuerit ... Postmodum in
loco frigido ponitur vel ventoso ... subintrat per poros apertos
... ... pori aperiuntur et ... et attractio nervorum inde ...
impediens gressum equi. Qui morbus vulgariter dicitur infusura. Cura primo

panno in loco calido ponatur. Deinde aliqui dicunt lapides molares vel lapides bene ignitos sub ventre equi ponant et fiat suppositio cum panno lineo grosso equi longitudinem et latitudinem superante et teneatur pannus ille a duobus hominibus ita quod medium resideat super tergum equi et postea paulatim et sepius aqua calida super dictos lapides aspergatur et tunc illa fumositas eius corpus percutiet donec totum in sudore liquescat. Et cum ex tali fumigatione equus fuerit bene calefactus et bene sudaverit involvatur equus predicto panno et super [illegible] quod possit cooperiri et tamdiu moveatur sic donec sudor eius [illegible] et cesset. Sudore cessante crura fricentur et ungantur optime [illegible] vel dialtea vel alio unguento calido [illegible] vel fiat talis decoctio [illegible] palee frumenti [illegible] et malve [illegible] et similium decoquantur. Et cum tali decoctione calida quam possit sustinere crura et [illegible] sepe [illegible] madefiant equus [illegible] a loco calido [illegible] [illegible] calida [illegible] ad statum pristinum reducatur.

Tertia est quedam infirmitas incipiens in [illegible] ¶ De [illegible]
equi pectore vel inter coxas inter testiculos, deinde ad crura descendit [illegible] ex malo [illegible] tumefacit [illegible] [illegible] [illegible] quandoque ex [illegible] superfluis et calidis longo tempore [illegible] congregatis et confluentibus ad quasdam glandulas quas equus singulas habet inter [illegible] [illegible] [illegible] coxas inter testiculos. Confluunt autem ibi [illegible] [illegible] [illegible] ibi [illegible] ad loca dolentia fluunt humores et [illegible] ex labore nimio dissoluta vel ex longa mora [illegible] residentia et putrefactione corrumpunt loca illa humores et [illegible] [illegible] glandulosa [illegible] est. Confluxio igitur humoribus ad loca illa [illegible] [illegible] et putrefactio [illegible] et [illegible] postea [illegible] ex putrefactione generatur [illegible] multitudo humorum. Deinde tumet [illegible] et ad humoribus ad ea descendentibus ulcerantur [illegible] corruptione et [illegible] [illegible] [illegible] ulcera [illegible] [illegible] [illegible] et nisi succurratur toti corporis [illegible] [illegible]. Hic morbus [illegible] in diversis locis nascitur [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad crura descendit incipiendo [illegible] magis [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] hanc passionem [illegible] [illegible] aliqui [illegible] vocant [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] passio [illegible] [illegible] [illegible] crura [illegible] [illegible] [illegible] per totum corpus sed [illegible] per totum corpus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] egritudo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] longo tempore in quiete [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] humores [illegible] [illegible] [illegible] in sudore [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] multiplicantur et corrumpuntur [illegible] [illegible] [illegible] in motu [illegible] [illegible] humores dissolvuntur et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] pectoris [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] corrumpit [illegible] [illegible] [illegible] violentia et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] dissipando. [illegible] [illegible] et [illegible] crura [illegible], vel fit dicta egritudo ex violentia humore [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] / [illegible] [illegible] glandule [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] vel plus solito augmentantur [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] collum et caput et de [illegible] [illegible] [illegible] per corpus vel [illegible] [illegible] ad debilitatem [illegible] vel corpus sanguine minuatur vel humores superflui [illegible]. Deinde ponatur [illegible] [illegible] [illegible] in pectore vel in coxis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

vel
parant diam humoribus cam g... multi pus faciunt lesione de locis aut de
levit fluunt humores et sanguis ... sectonis loco dolenti propter agitacione ipsorum
et propter missione loco debilitato humores ad cossas confluerent iteria capiti
penitus dimittitur et per illam illorum locorum eius aperti ... circuit et ita quod
ius pcd non possit ad terram descendere nec timere ... adducitur ut dem
est sciendum est tamen quod sectionis postquam primo sit post agitacio non debet
nisi duorum dierum spacium penitus sit elapsum Postea vero mane et sero agi
tetur condie in tantum quod duo iuvenes fatigentur qualibet vice equo prius
pro passu non mediocri equitando ut per calorem temperatum dissolvantur humores
et ad locum confluant levius deinde non cesset equus die qualibet fatigari
Cavendo et custodiendo eum ne comedat herbas a feno propter humiditatem
quod habent primo et aliis parum comedat solum ad vitam conservandam
ipi per nimia comestione vermes porry augmententur nec primo in locis sit
gidie maneat per quiete || ne calor nimie nature affligat et equus fiat
expriunt plurimum tediosum Si vero propter dictas causas glandula vel vermis
non recrescat si superhabundent humores talias superflue innefeliciter
tur ille glandule vel vermes totaliter extrahantur Scindatur per longum
corium et carnes cum lanceta usque ad inventionem vermis vel glandule
Deinde deposito ferro vel lanceta glandule ille sive vermis unguibus
manuum commode circa scarnando extra radicitus extirpentur quod
salubrius et melius fieri potest nichil ibi de verme vel glandula aliqualiter
remanente Hoc facto stupa facta in albumine ovi sufficienter infusa vulnus
totaliter impleatur suto per eum modum vulnus ne stupa aliquatenus possit exire
Si vero vermis vel vulnus fuerit in pectore ligetur propter ventrem pena linea
ante pectus super vulnus Deinde vulnus usque ad tercium diem minime non ...
Deinde mutetur bis in die stupa madefacta in oleo com et albumine ovi
simul agitatis vulnus tamen prius vino calido abluendo et postea utatur
cura usque ad novem dies Postea vero abluatur bis in die vino aliquantu
lum tepido et immittatur in vulnus stupa minute incisa in pulvere subscrip
to involuta Qui pulvis talis est Recipe ... vini et mel equaliter
et misceantur insimul et agitentur in tantum quod fieri possit inde quedam pla
centula que postea ponatur in igne et tamdiu ibi moretur quousque fiat
sicut carbo Deinde pulverizetur Et isto pulvere utatur donec vulnus re
centur fuerit solidatum ... agitatis et equo condie
fatigato Sciendum est vero quod cum agitis fuerit extirpatum ... equitari
non debet usque post tercium diem Deinde vero diu et sicut ... equitetur
qualibet die ut dixi || Alia cura brevior et salubrior Scindatur primum
datur locus per longum usque ad vermem cum lanceta vel ferro ad hoc apto
Deinde resalgar pulverizatum bene ad pondus trium granorum aut plus
vel minus sicut expedire videbitur superaspergatur semel tantum Postea
per eum modum bombace in ore vulneris ... ore vulneris ne resalgar possit
exire comedat cum vermem novem dierum spacio Corrodat autem vermem
et radicitus destructo utatur cura de qua in extirpatione vermis supra

idem dixi Et vero quia per predicta omnia humores restringi vel desiccari non possunt
que ad curam descendant foramina sive ulcera velut putridas desiccans fa
ciendo statim ferro rotundo in capite alba ulcera ut vesice fundum deco
quere / incipiendo vero a pectore per decoquendo ex transverso que tendit a
loco vermis infra usque ad pedem Postmodum vero de totis foraminibus vermi
ut predictum superius aperiatur calx viva bene in die pulverizata per
coctura ferrea foraminum ibi facta Et non ex se ex verme crus manserit
inflatum talis subveniatur Sumantur yrudines que sanguisuge dicuntur
et circa inflationem cruris ponantur abraso prius loco cum ferro pre
dicto. Vel obtinebis universaliter toto cruri. Deinde abstracto sanguine de
sanguisugis in cruri predictum eam cum totum crus emplastretur cum aceto fortissimo
et creta alba insimul agitatis. Vel teneatur in aqua frigida currente die
mane et sero et hoc fiat cotidie donec crura ad naturalem reducatur. Alia
cura Recipe calcem vivam et ponas in foraminibus vermis. Et hoc fiat
donec infirmitas desiccentur. Item alia cura Recipe cinerem factum de ligno
cerri vel vitis et fac inde lixivium In quo lixivio extinguere calcem
vivam Calce extincta atque de calce sit extincta duas partes et de sapone
facto ad lavandum capita / bene pone et distempera cum lixivio
supradicto ad modum unguenti non multum mollis. Deinde ipsum unguentum po
nas super foramina que sunt vermis donec vermis desiccetur et radicitus
extirpetur expertum est // Item alia cura Sicut minuendo de vena cruris
posterius ex parte inferiori inferiori sub genu Postmodum diligentissime
quere in ipsa vena cutis et circumstantes illam venas quam diligenter
minde et caute ne vena tangatur et predictam carnem quasi quasdam
branchas sive mendas et radicitus evelle ne aliquid ibi remaneat Sed
autem debes quod aliquid licet modicum de radicibus remanet de facili in pristi
num statum infirmitatis rediret Post hoc caute cauterizetur. Deinde stuppa
bene balneata in clara ovi supponatur et per tres dies equus stet in esse
in stabulo et calidum comedat et bibat Postmodum vero singulis diebus
mane et sero aliquantulum exercitetur ut humor ille conglobatus dissolvatur et
egrediatur. Hoc autem fiat donec tibia detumescat et ulcera incipiunt
desiccari et calor ille subingeri ut crocus generetur in albam // Ad ulcera
desiccanda tale fiat unguentum Recipe calcis vive piperis sulphuris vivi
et licii ana et hec omnia confitiantur cum oleo communi. Hoc unguentum ulcera
desiccat et ea consolidat Item in singulis ulceribus distemperetur pulvis ligni
fiat greca ut cauterium supponatur et post mensem equus minuatur

I
Ta quod accidit in corpore equi efficitur ¶ De verme volatili
ulcera plena diversimode et specialiter in capite equi Et intumescit equi
caput et per nares habet aquam humores plenum emittitur Hic autem vermis
volatilis vulgariter appellatur quia ad partes superiores ascendit quod ideo accidit
quia humores ad superiora feruntur Cura minuatur equus de venis consuetis
ambarum temporum sufficienter sanguine extracto Deinde petronea sub gutture
ipsius ponantur De sectione vero et regimine de comestione de quiete vero et
de usu loci frigidi fiat per omnia sicut supra in capitulo proximo de verme iam dixi

Si vero vermis volatilis in tumorem transeat quod sepe contingit fiat
sicut supra in capitulo de tumore narravi. Alii dicunt quod vermis talpinus
quem sic curant: inveniunt caput vermis, scindunt locum et extrahunt vermem
cuius formam ferro igneo et dant ei herbam quam comedere [illegible]

Hec cura est experimenta humores [illegible] custodimur ¶ De farcina

[illegible] carnis et repletur huius vocabuli sicut sic esse quidam ver-
mes vocant eo quod putredo et superfluitas humorum in carne et cute farcinam faciat
quemadmodum vermis terrestris facit in terra. Nascitur autem ex multitudine sanguinis
reumatizantis qui venit ex alia nascitur ex plaga alicui si vero duos
membra cruciata non fuerit et fit in aliquo loco sicut in spatulis et in
lateribus solet ex quorum [illegible] farcina humores acuta contagiosus enim
morbus est. Curatio: si infirmitas in aliqua parte corporis fuit et habundantia
sanguinis propter in origine multitudo fuerit, fiat de vena colli minutio.
Si vero in toto vel alia infirmitas fuit pecte minuatur. Et si locus infir-
mitatis in carnibus ossium vel nervis non fuit sed in loco carnoso tunc inci-
de et [illegible] cum [illegible] bonum est deposita in ferro
[illegible]. Deinde [illegible] de melle [illegible] ovorum farina et [illegible] vel
[illegible] ferro depone. Cave ferrum in equo vel in homine pulvis experim[entum]
Recipe dragantum bolo sulphuris galle [illegible] ana ʒ i. alloe [illegible]
olibani atramenti picis nigre [illegible] aristologie et foliorum
mori et cortices mali granati gipsi [illegible] salis [illegible] ana ʒ ii panis
ordeacei [illegible] cum melle [illegible] in pergameno ʒ ii [illegible]
suppone. Et nota quod si vermis fuit in aliqua plaga pulvis ellebori albi
infusi in aqua necat eos. Et nota quod minutio non est facienda equo qui
farcinam multum invaluit sed in principio et in declinatione in medio autem non.
Et nota quod castratis animalibus minuendum non est nisi necessitas urgeat
in eis enim sanguis minuitur et frigiditas augmentatur. Signum est quod
castratorum animalium vene sunt attenuate. Item ad idem tres pugilli [illegible]
[illegible] et tres plantaginis et duo pugilli [illegible] et cum
aqua parum humectentur et dentur equo ad [illegible] et [illegible]
ferro de avena et radicibus [illegible] [illegible] infirmitate [illegible]
[illegible] fiat bis in die mane et sero donec infirmitas [illegible]
[illegible] autem ordeum et palea vel fenum [illegible] comedat et [illegible]
et [illegible] custodiatur ¶ De anticore

Accidit multociens propter magnam quietem equi et maxime si equus fuit
[illegible] plenus et [illegible] non processit in tempore [illegible] quod multe
superfluitates humorum [illegible] generantur propter quod [illegible] humores in [illegible] sui fu-
[illegible] et multitudine [illegible] non [illegible] ad loca [illegible]
spiritualia ubi sunt [illegible] et circa cordis capsulam coadunantur. Et quod [illegible] est
[illegible] ex [illegible] expulsione [illegible] non potest expelli [illegible]
[illegible] ad [illegible] reducuntur ad pectus quod [illegible] tumores [illegible]
[illegible] occupant [illegible] signum est quod est signum mortis. Pars [illegible] in
capsula cordis [illegible] putrescit [illegible] autem ipsa corrumpitur [illegible]
cardiaca et sic mors sequitur. Unde hec passio cordis suffocatio dicitur. Hoc

BR
-9

est amore. Signa vero cognoscendi hanc egritudinem sunt ista: caput tenet de-
missum inter pedes ita quod vix videtur caput posse sustinere. Item equus [illegible] apparent in
pectore equi apparet manifestus tumor. Et debet sciri quod ille tumor seu glan-
dula que manet in pectore equi ipso tempore continue augetur propter humores infirmitatem
affluentes ad eandem et ad partes [illegible] discurrentes. Et talis tumefactio et aug-
mentatio glandule subito redigitur in apostema. Et quia membrum cordis satis
existit circa proximo adiungitur. Et nisi pacienti celeriter succurratur, cor equi
ad apostemationem predictam similiter posset ledi. Dicitur autem hec infirmitas anticor a
[illegible] cor. ¶ Cura talis: fiat [illegible] de bona [illegible] [illegible]. Postmo-
dum fiant due incisiones in longum super tumorem ut humor ille egrediatur. Ex-
tunc etiam medicina vel calor [illegible] quod dissolvatur et bene [illegible]
[illegible] et [illegible] [illegible] supponantur. Item ad idem [illegible] ponatur [illegible]
et dimittatur donec vulnus sanetur. Et si ipse sanitatis equi [illegible] infir-
mitas anticorius [illegible]. Item ad idem sine equi inflentur sub pectore [illegible]
sub ventre [illegible] tumefactionem cum [illegible] per duas partes et [illegible]
expedit et transmittat aliquod ferrum longum et teneatur [illegible] et
dimittatur donec vulnus [illegible] et ideo sepe fiat donec sanetur. Ad hoc ut in-
flatio seu tumor diminuatur et humor ibidem permanens dissolvatur et consumatur
tale fiat emplastrum: recipe [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] cum [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] bene et ponatur [illegible] tepida super inflationem ad modum
emplastri et sine dubio inflationem seu tumorem dissolvet. Si equus [illegible]
[illegible] est inflatione in [illegible] tempore [illegible] [illegible] et [illegible]
[illegible] et [illegible] et [illegible]. Item per [illegible] infirmitatis [illegible]
per aliud modum [illegible] quod glandula seu tumor videtur subito [illegible]
et quod [illegible] augeri plus solito [illegible] totum corpus tumefactum
ex pectore absque mora predictam tumefactionem [illegible] [illegible]
et vulnus curetur sicut supra de vulnere [illegible] [illegible] [illegible]
et mansionem frigidam quibus nullo modo [illegible]. Et quia [illegible] infirmitas sine
apostema satis [illegible] cordi existit [illegible] summa diligentia custodiri.
Si vero ex [illegible] [illegible] bona aliquid [illegible] sanguinem [illegible] bona
et stricta [illegible] [illegible] [illegible] fortiter alligetur. Si vero [illegible]
[illegible] sanguinis bona [illegible] non posset [illegible] [illegible] medicinis positis
[illegible] in [illegible] restringentia fluxum sanguinis ad sanguinem restringendum
¶ De dolore ex superfluitate corrupti sanguinis

Accidit equo alia egritudo que intra corpus eius accidentaliter [illegible]
adveniunt intra corpus equi dolores et torsiones multimodas quas in-
ducit equo ex superfluitate corrupti sanguinis intra venas inclusi. Et hic do-
lor inflationem corporis et ulcera non inducit sed tenet pacientem infirmum et
equus cogitur esse [illegible] in terra. Cura: cum videtur equus dolere intra corpus [illegible]
[illegible] absque tumefactione aliqua ulcerum respiciens [illegible] [illegible] bene [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] cingulum [illegible] circa ventrem [illegible]
[illegible] ad manus per passum et non comedat neque bibat donec dolor
dimiserit eum ex toto. ¶ De dolore ex ventositate

Fit aliquando dolor ex ventositate subintrante plures per poros corporis
post laborem calefacti et sudore in corpus equi adducentis ubi [illegible]
corporis tumefactus invenitur unde equus affligitur vehementer et hic dolor
ex ventositate dicitur || Cura accipiatur canellus canna grossior quam potest
habeat ad longitudinem unius palme et unctus oleo mittatur in anum parum
cuius equi manu per canonem intromissa in ano ligetur optime cum aliquo
fortiter capite caude ne canonem possit exire donec stans equus et
in festinantia versus locum montuosum tractando et diu ipsum equitando
cooperto decenter et bene / fricentur tamen ylia per optime manibus oleo calido
[illegible] et sic tractando equus calefiat et per canonem existentem in
ano assumptam ventositatem emittat donec calidus et calidus sicut
[illegible] grano frumenti spelta et feno et potetur aqua in qua decocta sint
cuminum et semen feniculi in bona quantitate et aqua [illegible]
ca tumescat modicum farina frumenti decenter et tam diu patiens a
potu abstineat donec aqua ista bibat cum usque ad equalem [illegible] pro
[illegible] et locum calidum quiete et pedetentim [illegible] donec a
dolore liberetur

¶ De dolore ex superflua comestione

Accidit etiam dolor equo ex superflua comestione ordei [illegible]
[illegible] indigestio inter ventrem torsiones et inflationes inducentes
[illegible] et diversas ylia [illegible] affligens animal / in [illegible] plus per [illegible]
[illegible] ex superflua comestione ordei
[illegible] cadat in terram et iaceat et hoc fit ex superflua comestione ordei
indigesti et in ventre tumefacti || Cura [illegible] malve viole [illegible]
[illegible] et semen feniculi et anisi [illegible] in equali quantitate
branche ursine / semen feniculi [illegible]
Et coquantur in alio vase et ponatur de sale melle et oleo in bona
quantitate et de furfure tritici et agitentur insimul deinde aqua decoctionis
ponatur in aliquo vitro et fiat inde clistere cum instrumento
ad hoc apto et quod [illegible] aqua decenter calida immittatur in ventre
[illegible] equus [illegible] ex parte posteriori [illegible] ne aqua per
clistere immissa possit exire [illegible] melius posset per ventrem diffundere Quo
facto statim obturetur anus stupa sufficienti ne aqua aliquo modo possit
exire Postea vero dum sic manet cum ligno rotundo et bene polito
ventrem equi sufficienter ducatur a duobus hominibus existentibus ab una
parte et alio ab altera et incipientibus ex anteriori parte usque ad posteriorem
cum ligno [illegible] versus ventrem [illegible] inungendo primo cum ventrem
equi oleo calido vel aliquo alio unctione bene [illegible] Postquam autem
venter equi fuerit bene ductus et quietum [illegible] de oppilatione ano equus
[illegible] passu versus locum montuosum equitetur donec eiciat ut [illegible]
que in ventre ipsius immissa fuerit et magna parte de [illegible] et sic dolor
cessabit quia cessante causa cessat effectus || Ad idem recipe duas
[illegible] salis et mitte in vaso [illegible] pleno vino et [illegible] misce
donec mitte [illegible] cum sale [illegible] equi ut [illegible] recipiat
Postea faciat suppositorium de porro [illegible] et ex sapone nigro

¶ De dolore ex [illegible] retentione urine

Contingit aliquando equo ex [illegible] retencione vrine vesica inflama-
torsiones graues infert et dolores cum [illegible] inflacione et loci
virge aliquando tumefactus aliquanto plus et corpore propter quod tegitur sano
et crebre ducitur plura et se iactat in terram // Cura tempore [illegible]
paritaria predicta [illegible] et brussi cum bulliant omnia insimul in aqua et
ipsis decoctis sufficienter circa locum virge ponantur cum fascia longa et lata et
lida ligando desuper fasciam super dorsum equi et hoc fiat sepe et cum fuerit
infrigidata imponatur alia calida vsque quo emittatur vrina // Item adamum va-
let si super virga patientis equi manibus unctis oleo exprehatur et per modum
fricetur oleo tepido competenter deinde teratur aliquantulum piperis cum alleo
et infra foramen virge imponatur cum articulis digiti // Item ad idem et
melius cimices tres et parum cocti cum oleo infra foramen virge ponantur
Si predicta non iuvant tunc equus patiens libere cum aliquo iumento in stabulo
dimittatur ut ex voluntate coeundi patiens provocetur ad vrinam et non est
hoc remedium contra dolorem similes vtile reperitur quia voluntas coeundi vires
corroborat et membra confortat // Item contra dolorem cum ventositate et
retentione vrine valet multum si unum manipulum salvie bene tritum dispo-
natur in oleo vel bono vino et mittatur in ventrem equi per os // Magister
Maurus aliter exponit nomen istud et dicit quod dolor in equo nichil aliud
est colica passio // Ab aliis etiam vocatur propheus ab aliis vocatur tur-
ticio eo quod intestina ex tali passione sepius truncantur procedit autem hec
passio ut ipse dicit quandoque ex multa esca assumpta quandoque ex paucitate seu
defectu ipsius quandoque ex festinatione potus post esce assumpcionem Interdum
ex multo labore post potationem Tunc cognoscere quod hec infirmitas ac-
cidit ex multa esca assumpta quia avena non digeritur unde ipsa indigesta
fluit ad intestina et ipsa replet et aggravat. ventositas vero inclusa
intestina obvolvit ex quo equus sentit dolores immensos Tunc autem
cognoscere quando passio procedit ex defectu seu paucitate esce cum equus
esca assueta non datur. unde cum subito datur ei satis ad comedendum
equus cum aviditate cibum recipit et in magna quantitate repleatur propter quod
intestina replentur que ex cibo tali repleta torsiones et dolores indu-
cunt // Qualiter autem generentur dolores in festinatione potus post esce assump-
tionem et qualiter ex multo labore post potationem ex hiis que supra sunt
cognoscere potes Signa qualiter cognoscere potes equum pati scilicet ista
[illegible] et torsiones Item sepe respicit equus ad locum in quo
dolores patitur credens se dolore [illegible] Item venter equi tumescit
et ingrossatur Item equus [illegible] nec stallare potest Item equus frequen-
ter in terra cadit et revolvit credens ex hoc se non dolere // Cura
fiat minucio de vena colli sive de naribus deinde equitetur aliquantulum per
loca arenosa et per ascensus et descensus et per loca lapidosa et mar-
morea ut tali descendant ad fundum stomachi et calor naturalis confortetur
Si vero equus ex hoc non convaluerit ponatur in stabulo bene calido et ibidem
dimittatur nec detur ei potus nec cibus quousque inflacio recedat et
cesset voluntas involvendi se per terram // Et non equus non debet permitti

equus per vulvam [illegible] ne ex tali violentia intestina rumpantur
// Item expertum mirabile ad dolorem eius vel aliis malis patientis dolorem
recipe urinam pueri virginis et mingentis calide iij vel iiij^or guttas proice
in eius os ut ingrediantur in eius ventrem et liberabitur // Item ad idem recipe
[illegible] et ex eo facias stupiginem sive castum et unguas oleo commun-
i [illegible] deinde ponas in [illegible] equi ad hoc ut ea que sunt in ventre eius dissol-
vantur et exeant // Item ad idem abluatur fortissime [illegible] in aqua
salsa et per camellum [illegible] deinde aqua mittatur in corpus equi et hoc
ipsum etiam fieri potest cum sapone albo intromittendo ipsum cum [illegible]
in corpus equi cum camello [illegible] // Item ad idem fiat unum
lignum et ungas ipsum oleo [illegible] deinde [illegible] intestinum mittatur
postmodum paulatim volvendo extrahatur ut egestiones cum ventositate fo-
ras exeant // Item ad idem [illegible] et cum [illegible] simul bene
pista deinde emplastrum ipsum super genitalia pone et urina mirabiliter
provocabitur // [illegible] et alia remedia [illegible] ad provocationem urine
// Item ad idem recipe duos pugillos salis et unum [illegible] plenum vino
et insimul misce et mitte in ventre equi [illegible]
non [illegible] timor [illegible] recipe [illegible]
cum ex sapone [illegible] et mitte in fundamento eius et statim recedet [illegible]
[illegible] accidit etiam equum difficultatem urinandi propter grossos et viscoso
humores fluentes ad vesicam et per collum vesice oppilantes. Unde urine
exitus denegatur quare nisi cito succurratur ex urine multa [illegible]
vesica rumpitur et sic equus moritur. Et ab aliquibus vocatur hec passio trans-
[illegible] // Cura recipe [illegible] calidum et ponas super ventre
equi [illegible] oleo laurino sive dialtea genitalia et sibi [illegible]
ungantur et hec medicine penetrent et sic urina provocetur // Item ad idem
recipe [illegible] et semina [illegible] et herbas diureticas et radices
et simul radicibus [illegible] petroselli sparagi [illegible] et [illegible]
et eas in vino odorifero bullire facias [illegible] ad [illegible] pone
quod [illegible] et bibe [illegible] apud [illegible]
humores dissolvit [illegible] signum est in hac egritudine si equus [illegible]
egressum [illegible] malum signum est si [illegible] supra
[illegible] malum signum est si [illegible]

Equum timidum et pigrum sic [illegible] ¶ De equo timido et pigro
[illegible] in [illegible] et [illegible]
[illegible] et [illegible] calido bene custodiatur ¶ De equo infirmo et gravato
Si fuerit equus infirmus et gravatus [illegible] et
[illegible] et pectus non
[illegible] ¶ De equo fumoso vel leproso
Si equus fuerit fumosus vel leprosus [illegible] et pectore
[illegible] et [illegible] ponatur in aqua frigida

et balneet(ur) in ipsa et caveat(ur) et diligenter custodiat(ur) ut non videat
solem vel lunam per duodecim dies et si hoc non valuerit recipiat clarum de
rubeo ¶ De equo quod comedit pennam

Si equus comedit pennam sic curet(ur) primo coquat(ur) in umbilico po-
stea ponat(ur) in ore eius stercus bovis tepidum deinde fiat [illegible]
[illegible] postea fiunt omnia [illegible] gallinae cum sanguine [illegible]
te in ore eius calida si non liberatur sic [illegible]

¶ De equo quod bene comedit et non impinguatur

Si equus bene comedit et non impinguatur recipe salviam sem-
[illegible] / [illegible] / et [illegible] in bona quantitate quae omnia
misce cum adipe seu uncto ursino et cum cornu [illegible] in os equi ut ipsa
transglutiat sive bibat // Item ad idem [illegible] pistum et [illegible]
cum bono vino et [illegible] modicum da equo bibere et impinguabitur // Item
ad idem decoque [illegible] in aqua cum ordeo [illegible]
[illegible] equo frequenter comedere et impinguabitur // Item ad idem recipe
fabas [illegible] sicut [illegible] quadragesimalibus et fricas eas
optime decoque in aqua et pone ibi [illegible] de sale deinde [illegible]
[illegible] fabas sic [illegible] et [illegible] partes furfuris et simul bene misce cum
aqua decoctionis dictarum fabarum Postmodum dabis equo comedere quia
super omnia impinguat eum [illegible] // Item ad idem facias de-
coqui [illegible] modicum et misce ibi modicum de sale postmodum misce
ibi de furfure et da equo comedere [illegible] impinguabitur
Ista duo [illegible] sunt probata Item ad idem detur equo [illegible]
et [illegible] per [illegible] dies ad comedendum [illegible] herbe [illegible] ad
[illegible] postea [illegible] et avena sibi [illegible] cum herbis
tribuatur deinde singulis diebus [illegible] detur sibi furfura cum sale //
Item ad idem [illegible] sive [illegible] et [illegible] capitibus
pedibus et caudis et intestinis [illegible] in [illegible] aqua [illegible]
carnes [illegible] ossibus [illegible] et aqua sic [illegible] bene pinguis
Postmodum [illegible] aqua detur equo ad potandum [illegible]
[illegible] sibi alia aqua bibere [illegible] Carnes
vero si quae remanserint misce cum avena et dabis equo cum [illegible] ad co-
medendum [illegible] hoc [illegible] mirabiliter [illegible] equus et
ipsum impinguat et purgat Et si fuerit [illegible] cum talibus potionibus [illegible]
[illegible] Et [illegible] in [illegible] debet [illegible]
[illegible] bene [illegible] ¶ De equo [illegible] pingui

Si equus fuerit nimis pinguis da ei bibere [illegible] cum aqua
tepida et [illegible] ¶ De equo [illegible]

Si equus incipiat [illegible] et [illegible] per alia
signa [illegible] herbe [illegible] pastoris et [illegible]
[illegible] cum aqua et in gulam eius [illegible] quaedam [illegible]
vaccam rabiosam [illegible] quae [illegible] fuit
rabiosa [illegible] quaedam mulier [illegible] comederet

herbam predictam sanatur. Predicta enim herba contra calculum effi-
cacissima est. ¶ De equo furibundo

Notandum est quod in equo furibundo et impaciente [illegible]
[illegible] seu marescalcum aliqua operari ut scias quod possis facere
eo non sentiente [illegible]
[illegible] et in avena [illegible] postquam ante
comederit [illegible] non sentiat primo [illegible] apparebit et
[illegible] ¶ Item ad idem mandragore semen [illegible]
[illegible] ℥ i [illegible]
[illegible] mandragore et [illegible] coquantur [illegible] fiat rubea
[illegible] dissolvantur in [illegible] ad bibendum
[illegible]
Item ad idem [illegible]
[illegible] ad bibendum [illegible]
[illegible] caput ipsius et genitalia abluantur in aqua frigida quod statim
[illegible] postmodum [illegible] ¶ De equo restivo

[illegible] pullina [illegible] et restivus [illegible]
[illegible] et restivus [illegible]
[illegible] durans et [illegible] Iuxta illud
[illegible]
[illegible] nova [illegible] super [illegible] primo [illegible]
[illegible] equum non [illegible] equitet [illegible] quadra-
ginta et [illegible] equitetur, nec ad aliquem locum ducatur [illegible] stabulo
[illegible] et [illegible] comedat et bibat et bene nutriatur. Post quadraginta
dies aliquis [illegible] equitator non sine virga et calcaribus equitet super
illum [illegible] equus [illegible] equitat et illic aliquotiens [illegible]
[illegible] et hoc [illegible] et [illegible] et [illegible] die [illegible] paulatim [illegible]
[illegible] habere et [illegible] male [illegible]
Item ad idem cordam fortem et [illegible] testiculorum [illegible] virga
[illegible] stricte ligetur, [illegible] grossum [illegible] ad [illegible]
[illegible] ponatur et equitator [illegible] in
manu ambo capita corde. Et [illegible] restivus [illegible] equitator
[illegible] cordam ad se trahat [illegible] non vult ut
[illegible] dolorem et angustias testiculorum [illegible]. Item ad idem [illegible]
[illegible] testiculi [illegible] postquam equus fuerit castratus [illegible]
[illegible] mansuetus et restivus non erit. Item restivatorem [illegible]
[illegible] grossum [illegible] longitudine [illegible]
[illegible] in tres ramos [illegible]
[illegible] equum [illegible] manu
[illegible] equus stare [illegible] ipsum [illegible] caudam [illegible] coxas [illegible]
et ad se [illegible] una manu [illegible] et [illegible] flagello equo
[illegible] et [illegible] sub [illegible]
[illegible] pedes et [illegible]
equus [illegible] loco sub cauda eius [illegible]
[illegible] fortem [illegible] loco [illegible] ponitur [illegible]
[illegible] cauda eius ad [illegible] ligatur [illegible]
et [illegible] ¶ [illegible] pilorum caude

Defluxio pilorum caude fit cum sanguis superhabundat nimium in equo et equus nimis laborat. vel cum frequenter super caudam verberatur. Ex superhabundantia sanguinis prurigo nascitur nisi cito succurratur. Cura. Si in cauda hoc accidit in extremitate sive adversus nates in longitudinem findatur donec ad medium quarti modi ... quod in cauda ponatur et per eam ... quod quidam barbone vocant. extrahatur et cito expellatur et postea per totam fixuram sal teratur et per diversa loca caude cum ... fixura et corpus cum calido ferro in modum stili fere in obliquum sursum cutis aliquantulum profunde fiant et in unaquaque huiusmodi ... imponatur et per novem dies ... remaneant nisi prius per se cadent

De languio

Languium est infirmitas proveniens in cauda equi ad modum cancri corrodens dicta passio carnes que sunt in cauda et totam carnem comedit et pelles et ossa caude corrumpit. Et nisi cito adhibeatur remedium dicta passio in tantum ascendit quod totam caudam corrumpet et ossa que sunt in cauda finaliter corrodendo consumeret. Cura. Fiat capitellum fortissimum in quantum potest et quanto fortius tanto melius. Deinde infunde seu balnea stupam in ipso capitello quod sit bene balneata in capitello predicto. Postea stupa sic balneata liga super infirmitatem Et quando dicta stupa est desiccata iterum balnea et repone. Et hoc facias ad minus tribus vicibus in die Et si pluries fiat melius erit. Continuabis autem medicinam predictam usque ad tres vel quatuor dies quia curabitur equus et hoc est probatum. Postmodum fiat medicamentum aptum ad curandum vulnus et ad reparandum carnem.

¶ Pilorum et pelli renascantur post consolidationem carnium

Ut pili post consolidationem carnium renascantur. Recipe testa avellanarum vel castaneam et venas bombicinas que omnia simul comburantur vel separatim. Deinde pulverizentur et cum oleo olivarum agitentur Et unguento predicto locus cicatrice ungatur et renascentur pili. Item ad idem valet magis cutis bombicina usta cum oleo olivarum agitata ut supra. Item ad idem valent cune combuste et cum oleo agitate ut supra. Item ad idem. Collige primo lini semen et misce cum oleo olivarum et cicatricem unge. Item ad idem. Accipe avellanas cum cortice simul pistas et combure. Deinde pista cum veteri assungia porci vel cum assungia ursi. Postmodum locum unge. Item ad idem valet agrimonia trita mixta cum lacte caprino. Item ad idem valet farina lolii mixta cum sepo caprino si locus ... ut supra. Item ad idem misce hirundinem cum adipe ursino et vino veteri et locum unge. Item ad idem Accipe stercus ... caprinum et misce cum oleo laurino et locum unge. Item ad idem accipe olei de ... ℥ 1 ... alas et capita ... ℥ iii. Deinde vero ... cum oleo olivarum mittantur. Deinde cum ipsis in predicto oleo ponantur super lentum ignem ferventi cum ligno miscendo et frequenter agitando coquatur donec ipsum inspissetur. Postea ab igne remove et confice seu condias cum parvo musco vel ambra admiscendo omnia simul ut bene redoleat de quo unguento si locus fuerit fricatus donec bestia ... apparebit crassissime pilorum generatio et corporis. Hoc unguentum multum valet et est efficacissimum ad pilos renascendos in capite hominis. Item ad idem valent ... cum ... predicta. Item ad idem ... unguentum ... quod ... pinguedinis porci ...

radices brusci cortices fraxini castaneae argentum vivi cum salvia ex [illegible]
ticorum seu corticum amigdalarum amararum elebori albi adipes seu pinguedinem
galline et haec omnia conficiantur cum oleo olivarum deinde locus peractus ungatur Si
hoc fiat cum [illegible] [illegible] [illegible] et post evulsionem [illegible] pili non renascentur
nisi fortior prius fiet [illegible] ratificatio // Item ad idem comburantur in aliquo vase apes
et [illegible] et in pulverem redigantur deinde pulverizentur postmodum loco primo
uncto ex oleo olivarum pulverem pone super [illegible] et cum digitis super locum
ducatur ut pulvis loco bene adhaereat Item ad idem [illegible] si [illegible] coquatur in oleo
olivarum usque ad dissolutionem et consumptionem [illegible] deinde cum illo oleo locus
ungatur ad minus bis in die ¶ Ad convertendum pilos nigros in albos

Si volueris in aliqua parte corporis pilos albos [illegible] colore nigro in album co-
nvertere primo abradatur locus ubi sunt pili nigri et cum [illegible] pili renascentur
subfumigetur locus ex sulphure et hoc fiat saepius cum nascentur in illo loco illo
pili albi // Item ad idem fiat bullitio talpae in aqua salsa vel lixivio per tres dies
et quae aqua vel lixivium consumitur addere de nova aqua vel lixivio [illegible] de
dicta aqua aliquantulum calida pone super locum [illegible] cadent continenti pili nigri et
postea nascentur albi // Item ad idem [illegible] [illegible] et ipsum bene calefacias
ut bulliat deinde infundatis [illegible] [illegible] in [illegible] lacte sic bulliente et po-
nas super locum Et hoc facias totiens donec cum [illegible] modica [illegible]
pili cadant Postmodum accipias aliam [illegible] mundam et ipsam ponas seu
infundas in lacte frigido et recenti Sed credo melius fore si infundatur in
lacte calido sive tepido et ipsum sic infusa [illegible] per locum abrasum
ubi volueris pilos renasci Et hoc facias per tres dies vel plures quousque
pili incipiunt crescere Et debes hoc facere ter in die ad minus et sic pilos nigros
poteris in albos albos quaere [illegible] ¶ Ad tussim siccam

Patitur aliquis equus quandam aegritudinem quae dicitur tussis sicca licet cum [illegible] tussi-
at [illegible] [illegible] hoc [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] tussis
[illegible] ad interiora et [illegible] nisi succurratur periculosa existit Et ideo est celeri-
ter succurrendum Pono quaedam experimenta ad hoc approbata autem in cu-
ra de equo pulsivo [illegible] experimentum valet adversus aegritudinem Primum est quod detur
equo per [illegible] de frumento [illegible] et detur ei bibere de musto recenti antequam
bulliat quantum voluerit et dimittatur in loco [illegible] vel frigido et detur ei ad
comedendum de herbis recentibus Item ad idem ex defectu musti detur equo
ad bibendum vinum forte et misceatur cum ipso aqua decoctionis [illegible]
// Item ad idem aliud experimentum [illegible] serpentem et abscisso capite et cauda
et [illegible] interioribus fiat bullitio in aqua fluviali vel alia [illegible] car-
nes serpentis ab osse seu spina separentur Deinde abiecto osse seu spina
[illegible] [illegible] aqua et carnes serpentis sic coctas cum furfure vel frumento
vel alia avena et da equo comedere [illegible] sic [illegible] potes et cum
melius aqua decoctionis dare equo ad potandum ita quod detur sibi [illegible]
quousque totum bibat Et carnes cum avena [illegible] detur ad comedendum
Debet autem per istum modum [illegible] ter vel quater serpentes [illegible]
dies aliquos Et de [illegible] [illegible] detur sibi [illegible] [illegible] [illegible]

Item aliud experimentum ad idem quod ponitur in rubrica de equo stalinato. Equus
debet poni equus solus in stabulo et per duos vel tres dies nichil detur sibi ad
comedendum vel bibendum. Postea dentur ei lardones porcini salsi minuta-
tim incisi ad comedendum quantum voluerit, et propter famem nimiam propter lardonos salsedi-
nem libenter comedet. Comedente autem ipso de lardonibus sive modicum sive
satis detur ei bibere aqua calida in qua bullierit furfur cum ea farina ordea-
cea aspersa. Deinde paulisper equitetur donec ventrem evacuet et commestio-
nes. Postquam autem ventrem et intestina evacuavit, tunc gramen vel avena
sibi apponatur ad statum pristinum reducatur. Sed cum autem comestibilia tunc
est dari et frumentum bene mundatum cum aliquantulo salis et lardonum decoctum
et postmodum ad solem vel alibi desiccatum ad comedendum tum germinatum
vero qualibet autem bibat totidie bis in die calefacit frumentum satis nutrit et
reficit corpus equi et sic equus impinguatur de facili ut ipse bellis. Item aliud
Recipe tartarucas sive testudines et abiectis capitibus caudis pedibus et
intestinis faciat tum ipsas in aqua decoqui quousque carnes ex toto ab
ossibus separentur et aqua efficiatur bene pinguis. Postmodum detur aqua dicta
eque ad potandum in aliquo catino seu vase, et non detur sibi aliud aqua
bibere quousque totum bibat. Carnes vero si que remanserint, incisas minute
et dabis equo ad comedendum cum ipsa. Et hoc facias quousque videbis equum
curatum. Et nota quod testudines predicte debent esse aquatice quia licet terrestres
bone sunt aquatice tamen magis valent. Hoc ipsum etiam potest fieri cum limaci-
bus et nota de ipsis caput et cauda per aliquod tempus ... in frumento
vel ordeo decoquatur sicut dictum est de tartarucis. Item ad idem quod fit medicamen
superius in capitulo de frigiditate capitis quod incipit Si vero contigerit etc.
Item ad idem aliud experimentum quod ponitur supra in rubrica de infunditura capitis. Et est cum tempore corticis mediane arborum aliarum que arbores crescunt
super ripam aque et munda bene a superfluitatibus exterioribus. Et implecas ex
illis aliquam ollam novam et aquam clarum in ipsam mitte ita quod cortices sint
bene aqua cooperti et bulliant usque ad consumptionem dimidii partis aque.
Secundo iterum olla impleatur aqua ut prius et bulliat usque ad consumptionem
dimidii partis aque. Postmodum coletur bene per pannum vel stamineum
et cortices sic expressi et expressi abiciantur. Deinde impleantur ex illa ex
lavanda due partes cum una parte sanguinis vel sagiminis lardi vel butiri et calefiat
extrinsecus commixtione tepida. Hoc clistere cum cornu in gulam equi mittatur
et unum cathetrum impleatur in nares equi. Equus vero bonum faciat aliter
et ponitur hic ... ipsi predicta potio sibi detur. Postea per tres horas non co-
medat neque bibat et a frigore bene custodiatur. Et sic fiat cotidie per tres
dies semel in die. Crescones vero et alie herbe calide quae calefaciunt et atte-
nuare possunt humores dentur equo ad comedendum si fuerit estas. Et si fuerit
hyemps detur sibi semifracta et pulsata tepide furfur de furfure tritici et
aquam calidam bibat et caveatur ab aqua frigida. Et nota quod ipsi potio pre-
dicta dari equo caput eius debet teneri elatum sursum cum funibus et baculis donec in toto
ipsi potio descendat totum liquor per meatus narium ... ¶ De febre equorum

Febris equorum est quedam infirmitas in equo que terribiliter regnat
cum portat caput demissum, parum vel nichil comedit, oculos habet
lacrimosos, ilia eius pulsant fortiter. Dicta autem infirmitas epidimialis est
et ex ipsa in anno [illegible] primo fuit in urbe Avinionis plusquam mille equi.
Possunt autem fieri duo remedia infrascripta. Primo fac cristere tale: recipe
pulveris coloquintide ʒ i, dragaganti ʒ vi, centauree, absinthii ana manipulum,
pulveris [illegible] castorei ʒ vi, decoquantur in aqua et dissolvantur [illegible]
iera logodion cum [illegible] salis communis [illegible] olei olivarum.
Postmodum facias emplastrum super caput [illegible] in spatulis et auriculis
et super [illegible] [illegible] castorei, sinapi, euforbii ana ʒ ii dis-
solvantur pariter in succo [illegible] et succo [illegible] et salvie et appo-
nantur super caput et in locis predictis. Item recipe [illegible] maioris et minoris,
[illegible] singulorum ana manipulum duos. [illegible] multiplicentur
[illegible] si possint haberi recentes [illegible] bulliant
omnia in aqua et fiat aqua in quantitate trium picheriorum et bulliant donec sint
[illegible] ex aqua predicta recipiatur libra media et [illegible] et
simul misceantur et detur bibere equo cum cornu qualibet mane vel sero.
Ita quod detur sibi [illegible] et aque predicte libra media qualibet mane vel
qualibet sero ut supra dixi. Item ad idem recipe [illegible] optime ʒ ii vel iii et
misce seu distempera in optimo vino et [illegible] equus bibat cum cornu.
Item ad idem recipe radicis [illegible] et bene pista et succum extrahe [illegible] ex
dicto succo debilitato equo bibere cum cornu qualibet mane usque ad tres dies in
quantitate [illegible] vel [illegible] qualibet vice et curabitur equus. Item ad
idem recipe herbam que dicitur [illegible] vel [illegible]. Alio nomine dicitur herba [illegible].
Alio nomine [illegible]. Alio nomine [illegible] quam herbam recentem debilitato
equo comedere et curabitur equus. Si autem dictam herbam recentem habere non
possis fac bullire in aqua ut supra [illegible] et detur de equo cum cornu
bibere.

De vermibus habitantibus in equo

Vermes qui in equo habitant nisi celeriter succurratur equus occidunt.
Signa sunt ista: equus frequenter se volvit et revolvit et [illegible]
suo sepe [illegible] ventre [illegible] aliquando pedibus [illegible] et pili ipsius
[illegible] elevantur [illegible] solito fit et nisi succurratur [illegible]
intestina perforantur. [illegible] aut [illegible] mala [illegible] copia
potius. Cura: [illegible] intestina [illegible] gallinarum calidas in
[illegible] equi ponantur et caput teneatur sursum donec illa deglutiat. Sic
fiat tribus diebus et de mane [illegible] usque ad horam nonam [illegible] bibere vel
comedere nisi parum. Item ad idem [illegible] et [illegible]
[illegible] et dentur equo comedere et aqua [illegible] detur sibi ad bibendum. Item
ad idem detur equo ad comedendum [illegible] pane [illegible] sicut ad [illegible].
Item ad idem detur equo ad comedendum [illegible] vel [illegible] quia
emittet equus per egestiones omnes vermes et detur sibi quousque egestiones
sint sine vermibus.

[illegible] consuta

At quocumque ossa confracta consolidentur velociter. Accipe ceram [illegible] super fracturam, deinde vermes terrae qui dicuntur [illegible] frixos in oleo olivarum suppone et liga super fracturam. Item ad idem si ossa [illegible] fiat separatio [illegible] morbi [illegible] per [illegible] herbam consistens [illegible] ab [illegible] conjunctur. Sed [illegible] separatio [illegible] et separatum ossium super locum fiat cataplasma [illegible] extra [illegible] et ad propria loca reducti [illegible] redigantur et consolidentur.

De equo habente [illegible] ¶ Ad quodcumque ulcus remedium

Ulcus accipe radices malvavisci et [illegible] in lardo porcino [illegible]. Postmodum super ulcus ponantur dictae radices cum lardo sic coctis [illegible] cum dolore removebitur et locus mollificabitur et [illegible] signa curationis apparebunt. Item ad idem et est melius et efficacius omnibus quae possent scribere super in rubrica de crepatia [illegible] unguentum seu medicamentum quod fit ex terebentina cera [illegible] gummi abietis et bettonica cum aliis quae ibi [illegible] fiat sicut ibi. Item pulvis optimus ad omne equi ulcus et ad omnem excoriationem et omnem rupturam. Recipe herbam quae dicitur Rosmarinum et ipsam desicca ad umbram non ad solem. Postea cum indigeris lava locum cum aceto vel urina [illegible] et de isto pulvere suppone et gaudebis de eius effectu. Item nota quod si laveris ulcus cum vino decoctionis [illegible] potest in fistulam [illegible] fistula [illegible] sanabitur. Item ad idem recipe herbam quae dicitur [illegible] alio nomine [illegible] alio nomine [illegible] alio nomine [illegible] quam bene pista et super ulcus pone [illegible]

Contingit casualiter pluries ¶ De trunco vel spina in equo

Quod truncus aliquis ligni vel spina per aliquam corporis eius partem [illegible] remanent inter carnes. Ex qua ulcus [illegible] tumescit et [illegible] maxime si [illegible] fuerit [illegible] et [illegible] equus [illegible] claudicare. Cura. Primo ulcus [illegible] aperiatur. Postmodum accipiantur tria capita lacertarum et trita [illegible] supponantur [illegible] cum pecia. Item ad idem recipe radicem arundinis et [illegible] et tere bene et suppone et cum aliqua pecia liga. Item ad idem melius recipe radicem arundinis et ipsam tere bene cum melle [illegible] hoc emplastrum super locum pone et liga cum aliqua pecia et exibit ferrum et spina vel truncus. Item ad idem valet [illegible] in [illegible] permixtum [illegible] et [illegible]. Et nota quod iste modus [illegible] removendi stipitem spinam ferrum vel truncum infra carnes [illegible] mirabiliter ad exteriora reducitur. Extracto autem ab ulcere trunco ferro vel stipite [illegible] postea ulcus cum [illegible] albumine et aliis consolidativis vel cum unguento facto ex [illegible] sicut super in capitulo de crepatia [illegible] dictum est. Si vero [illegible] aliquis [illegible] in loco remanserit cum [illegible] et [illegible] mollificetur [illegible] sicut [illegible]

naturam ex passione aliqua in aliqua parte corporis aut [illegible] ad curaturam
emplastri supra locum sepius renovando ¶ De cancro

Contingit plures esse morbos quos dicunt cancrum [illegible] circa
[illegible] pedes aut in tibiis et pedes videlicet in pastoria [illegible] in
[illegible] in alia parte corporis [illegible] causatur [illegible] ex
superfluitate aque ut superius dictum est supra ulcus / Alii ex putredine [illegible]
ulcus in alia parte corporis ut in tibia vel alia parte [illegible]
[illegible] ulcus [illegible] et [illegible] repleatur [illegible] cancer
[illegible] radices effodiatur et [illegible]
pulverizatur [illegible] terra [illegible] et [illegible]
ponatur in aliquo vase fictili rudi sine [illegible] et oppiletur os vasis ita quod
vapor vel fumus exire non possit. Et tamdiu decoquatur ad ignem donec
omnia in pulverem redigantur. Ex tali pulvere ulcus cancri repleatur
bis in die donec cancer cadat et mortificetur. Ablutio prius facta [illegible]
cancri cum aceto fortissimo / mortificato [illegible] et [illegible]
ulcus cum albumine et aliis ut superius et infra [illegible]
de cancris ulcerum [illegible] Cancro vero mortificato [illegible]
[illegible] in ulcus [illegible]
[illegible] tandem [illegible] pulverizatum et [illegible] superponatur per modum supradictum
[illegible] De pulvere [illegible] radices effodiatur et [illegible]
[illegible] Item ad idem [illegible] et cum sale [illegible]
[illegible] et superponatur ut supra ¶ Item ad idem [illegible] piper
et [illegible] et [illegible] bene [illegible]
[illegible] instanter [illegible]
bene stricte. Et idem emplastrum bis in die renovetur donec cancer ex
toto fuerit mortificatus. Postea autem ulcus ut superius et infra in
[illegible] Et non [illegible] effodiatur [illegible]
[illegible] Unde in locis nervosis [illegible] et ar-
terijs plenis [illegible] incisiones [illegible]
pulveribus [illegible] possumus [illegible]
[illegible] tamen [illegible] cancer [illegible] facilius cum
incisionibus et cocturis quam cum pulveribus supradictis [illegible]
incisionibus et cocturis extirpari. In nervosis vero locis [illegible]
[illegible] pulveribus supradictis [illegible] incisionibus
et cocturis [illegible] ledi [illegible] sine ipsorum lesione
talia loca [illegible] cancri ad [illegible]
[illegible] melius est [illegible]
tempus [illegible] de incisione et ustione [illegible]
[illegible] radicem [illegible] non possit
[illegible] lesionem ut [illegible] si vivunt [illegible]
[illegible] Item ad idem [illegible] si sit in pedibus vel [illegible]
[illegible] et sulphur equaliter omnia [illegible] et

misce cum cera fac exinde candelam et accendatur et facias cum super cancrum guttare
cavendo ne alibi guttat vel aliud locum tangat. Item custodiatur ab aqua et sordibus
Item si cancer labium eius comedit primo cancer per desiccetur bene et pulvis in
subtilissimus fiendus superaspergatur bis in die donec eius fiat sanetur. Item ad idem re-
cipe sulphur vivum armoniacum et melle vel super eum bene cum terantur et conficiantur simul
et fiant inde pastilli et in pixide olla in igne comburatur deinde pulverizetur de illo
pulvis super cancrum per vicem in die apponatur donec cancer fuerit desiccatus
Item si cancer accidit in maxilla vel in carne plena ubi periculum est incipiendi
cum ferro in carnem per medium in duobus locis cum calido ferro cremetur deinde adu-
stio sive cauteria cum melle tangatur [illegible] crustam per [illegible] custodiatur
[illegible] ab [illegible] humectative aqua et sanguinis ex [illegible] per totum extrahatur. Item
contingit aliquando ex superhabundantia et melancolico humore gignitur corrumpatur
et cum [illegible] oritur et apparent gingive sublingue et sanguinolente cum quadam
[illegible] et [illegible] pauca sanie et ex oppressione et humiditate pravorum humorum
non potest [illegible] consolidari. Deinde apostema radicitus [illegible] cancer
ille [illegible] radicitus incidatur et etiam cum mandibula abradatur
[illegible] debilitas [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] substantie et [illegible]
[illegible] bene potest tollerare nisi forte in [illegible] loco fuerit cancer
[illegible] vel [illegible] aut in lingula ubi timendum est de incisione ne for-
te bene aut nervos ledentur aut corrumperentur. Item ad idem habet [illegible]
[illegible] contra fistulam [illegible] viridis et arsenici [illegible] [illegible]
[illegible] elleborum [illegible] minutissime pulverizentur et ablutione
[illegible] loci ubi est cancer vel fistula cum [illegible] [illegible] fortissimo ubi sit
[illegible] et centaurea [illegible] superaspergatur. Item ad [illegible]
cancrum accipe [illegible] et [illegible] et [illegible] bene cum [illegible] [illegible] [illegible] ponatur
super cancrum donec corrodat et locus cancri albus fiat. Deinde ponatur
medicina [illegible] ponendo solum pulverem sanativum ad consolidandum. Item
accipe sulphur et resinam bene equaliter et simul misce et postmodum de
ipsis fac [illegible] cereum et cum accende et fac deguttare in cancrum et caue-
as ne in alio loco cadat. Vel aliud [illegible] sulphur et [illegible] [illegible]
et simul misce et fac cereum et accende cum et fac deguttare in cancrum
et caue ne in alio loco cadat

De fistula

Accidit aliquando quibusdam ex antiquis ulceribus non curatis et ex cancro quidam
morbus qui dicitur fistula. Est autem morbus factus ulcerum profundum cum stricto foramine
rodens et fodiens carnem usque ad ossa contingens ex malicia humoribus
ad locum ulceris confluentibus [illegible] ad [illegible] ulcera si non curentur ut decet
fit [illegible] malorum humorum. Unde si ulcera [illegible] et non curentur fit ibi fistu-
la. Et non appellatur inde [illegible] [illegible] cum [illegible] [illegible] ex inde [illegible]. Cura
impleatur ulcera fistule ex pulvere [illegible] in capite primo [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] ponatur [illegible] [illegible] pulvis arsenici ponatur [illegible]
pondere cum calce viva et hic pulvis fit violentior [illegible]. Item [illegible]
[illegible] pulvis ad fistulam sanandam [illegible] calcem vivam et arsenicum equaliter et
simul tere et pulveriza. Postea cum succo [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible]
simul [illegible] et [illegible] deinde cum melle liquido et aceto [illegible] ad

mensura decoque succos tamdiu bulliant donec fiat ex eis unguentum cum spatu-
la semper dum bullient agitando de isto autem unguento bis in die vulnus fistule
repleatur ex quo abluto aceto fortissimo et si expedierit repleto vulnere super-
deo ex tamdeo linguente ligetur decenter ut unguentum exire non possit [illegible]
Item ad idem Recipe succum mali terre hoc est succum radicis ciclaminis et tantundem
olei olivarum parum aceti et parum salis misce hec omnia simul et in vulnus fistule pone
donec sanetur fistula. Item ad idem recipe auripigmentum calcem vivam et viride eris
equali pondere terantur et agitentur addatur cum sufficienti succo porri ad mensuram
inspissando [illegible] Que omnia ponantur in melle liquido et aceto fortissimo equaliter
super hec et simul omnia decoquantur agitando deinde fiant ex inde [illegible] mag-
nitudine [illegible] et cum die abluto prius vulnere fistule cum aceto fortissimo bis in die vel
semel fistule repleatur. Item ad idem [illegible] et aceti omnibus super dictis [illegible]
bene [illegible] cum salvia et [illegible] agitatum mittatur in fistula modicum
Signum mortificationis eius est quod vulnus contractum tumescit et nigrum videtur
mortificata autem fistula curetur vulnus sicut de aliis vulneribus est expositum
Si vero fistula exierit in locis carnosis curetur ut in cura cancri supra dictum est
Item ad fistulam et cancrum si profundi fuerint fiat stupellum seu [illegible] de
ciclamine et ex sapone inducto [illegible] intromittatur et sic ampliabitur
vulnus et mundificabitur ita quod profunditatem eius videre poteris et tunc cum pulvere
facto ex arsenico [illegible] per fistula [illegible] vitro [illegible] ut est [illegible]
et super [illegible] [illegible] poteris [illegible] quod vulnus
et super [illegible] pars [illegible] [illegible] potest usque ad fundum
cancri aut fistule [illegible] potest [illegible] medicina [illegible] usque ad fundum
Item [illegible] quod vulnus fistule cum [illegible] vehementer elargatur [illegible] aut
[illegible] fistule mortificationis [illegible] mortificativa fuit [illegible] ad
cancrum et fistulam mortificationis [illegible] [illegible] Item [illegible] sanguinem
consolidandum [illegible] et [illegible] sanat [illegible] et [illegible] Item [illegible] [illegible] mor-
tificativum fortissimum ponitur et occidit fistulam seu cancrum [illegible] mor-
tificationis cancri et fistule [illegible] [illegible] putredo [illegible] incipit [illegible]
clara postea incipit inspissari ¶ Ad nervum incisum

Quando nervus aliquis fuit incisus accipe vermes terre [illegible] et
[illegible] cum [illegible] postmodum suppone [illegible] in [illegible] et [illegible]
vulneris [illegible] et oleo olivarum Item ad idem [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] nervus [illegible] si [illegible] [illegible] et [illegible]
[illegible] nervus incidatur [illegible] magis dolor [illegible] si [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] nervorum cum [illegible] et [illegible] [illegible] cum oleo
et sanguine et melle et [illegible] [illegible] simul [illegible] [illegible] Hoc
[illegible] de melle et radicibus [illegible] [illegible] [illegible]
nervum [illegible] [illegible] possibile est [illegible] [illegible] accipe ver-
mes terrestres et cum oleo et modico melle [illegible] Et sic ad ignem [illegible]
fiant et [illegible] nullo alio medicamine apposito [illegible] super plagam ponatur
Si vero ex oblique precisus incidatur [illegible] cura [illegible] consolidabitur

Si vero nervus fuit [illegible] in aliquo ¶ Ad nervum [illegible]
plaga supponantur [illegible] seu [illegible] [illegible] cum
pulvere [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et aloe ¶ Ad nervum [illegible]

Si nervus fuit [illegible] fiat [illegible] seu [illegible] [illegible] in [illegible]
[illegible] [illegible] quod [illegible] [illegible] ad medium [illegible] et [illegible]

Fac bullire farinam frumenti cum ¶ Unguentum ad idem
tiberius et mel cum vino albo usque ad spissitudinem emplastri postea
suppone et videbis effectum optimum ¶ Unguentum pro incarnandis vulneribus

Ad reparandum carnes et vulnus firmandum tale fiat unguentum Recipe
armoniacum serapinum pimpinella calamentum olibanum mastix et cera
recenda terantur et cum veteri assungia super ignem bulliant quousque bene incor
porentur et hoc unguento pecia linea inungatur Deinde ipsa pecia talis
super plagam ponatur mirabiliter cum hoc unguento sanat vulnera et repar
carnes Item unguentum nobilissimum ad consolidationem quarumlibet vulnerum in
equorum est unum ex succo herbe proportione que ab homine consolida et herba
sancti iohannis uncias vi [illegible] ana uncias vi · tiberius uncias vi et cera q
tiberinum simul leni igne liquefiat apponantur sine [illegible] succo herbe predicte
et cum manu deducatur quousque [illegible] ille succus et simul omnia incorporentur
Deinde recipe aceti albi fortissimi uncias vi et super dicta omnia simul [illegible] parata
scilicet cera tiberius et herbe succus cum lento igne liquefiant et liquefacta
predicto aceto imponantur et simul deducantur quousque bene incorporentur Post hec
recipe lac mulieris nutrientis masculum uncias vi et super dicta omnia eodem igne
liquefacta cum predicto lacte imponatur et cum simul deducatur quousque bene incorporentur
et fiat una pasta et postea in pisside vitreo vel alias mundo reponatur
De ipso unguento ponatur in una pecia et supponatur plage et sanabitur

Si equus fuerit vulneratus ¶ Ad vulnus ex sagitta tossicata
ex sagitta tossicata Recipe stercus alicuius equi et pone cum [illegible] quod
misce cum vino [illegible] et da in potu equo ad bibendum sive ad transglutiendum
Postea mitte in plagam oleum mel et pinguedinem simul mixta

Si equus est [illegible] fuit a serpente ¶ Ad morsuram serpentis
morsus sic ipse curabis Recipe feniculum et distempera cum lacte
vacce unius coloris et da potionem bibere sive per se sive per aliud [illegible]
et liberabitur cum auxilio dei expertum Item ad idem recipe cepas et simul cum
melle et sale pista et bene tere deinde ipsa sic pasta pista pone super locum
ubi serpens momorderit et liga per modum tiriacam cum bono vino da ad
bibere equo cum cornu elevato capite sursum ut totum bene transglutiat et
sanabitur equus ¶ De morfea serpigine seu impetigine

Morfea serpigo seu impetigo provenit equis sicut hominibus et ut plurimum
accidit circa oculos seu palpebras et circa nares et os equi Cura
recipe radices brionie cucumeris agrestis morelle celidonie affodillorum fla
mule et ari Deinde extrahe ex eis succum et misce cum aceto ita quod sit succi
pars due et aceti pars una Postea simul bulliant usque ad consumptionem tercie
partis Quo facto recipe argentum vivum bene pulverizatum et pone cum eis per modum
[illegible] oleum laurinum et ceram et fac unguentum addas [illegible] modicum
argenti vivi hoc probatissimum est si ex dicto unguento morfeam inunxeris
curabitur equus sine dubio Item ad idem Recipe farinam sinapis et misce
cum aceto fortissimo deinde locum tinge et ad modum emplastri suppone hoc
fac usque ad duas ebdomadas et curabitur equus Item ad idem Recipe [illegible]

aloes sanguinis draconis auripigmenti stercoris asinini saponis gallici
cum oleo laurino / oleo olivarum et aceto fiat unguentum et locum patientem in- z
ungatur usque ad curationem et curabitur. Item ad idem piper quod primo
et pone in aceto fortissimo et ibidem dimitte stare donec quasi fuerit dissolu-
tum postea impone fuliginem et simul bene misce et fac fieri unguentum
deinde ex dicto unguento loca patientia inungantur et curabitur equus
probatum est ¶ Quedam commemoratione digna

Dicimus ultimo quedam commemoratione digna scilicet quod si equum ab
etate sua salvum habere volueris ita quod nec galle nec suprossa nec spinelle sibi
poterunt supervenire vel napte nec farcine nec spavanum nec malum de formica
sibi poterunt nocere. Ad hoc etiam ut ipsum posses audacter fatigare et habere
eum [illegible] consuetudinem et potius infirmitates tollere. facere debes equum
per peritum marescalcum in locis ubi egritudines predicte consueverunt oriri. Item
nota quod si equus coquatur dum est duorum annorum vel trium vel amplius [illegible] de
annis postea cum jumentis vel per pascua libere dimittatur non adhibendo
alias medicinas melius curatur et preservatur a predictis coctura. Potest enim equus
[illegible] et proximum sed invisibiliter remanet et cura coctionis. Item nota quod
remedium in eo statu in quo tenent equum consuetum [illegible] mense equi doleant
propter aliquam egritudinem predictam non debet ignis remedium adhiberi quousque dolor
cessaverit equus propter primus equus medicus fiat cum cautela teneatur. Item nota quod unusquisque debet
minui equus de [illegible] sive de pectore vel de costatis seu de flanco quod tales
minutiones reddunt consuetudinem et hoc intelligo nisi propter aliquam causam vel egritudinem
sit talis minutio necessario facienda. Item nota quod [illegible] per [illegible] et [illegible]
tenuat quod unusquisque ex nunc equus erit [illegible] et fortitudinem [illegible] nec
consuetum in aliquo nisi quod appareat ex inde pulchrior. Item nota quod [illegible] seu laq-
unusquisque debet ponere equum in pectore nisi ex cum necessitate quod expedit unusquisque equus est
in [illegible] et [illegible] pectoris patitur. Item nota quod equus qui primus fuit passus [illegible]
[illegible] est [illegible] nec [illegible] est ita [illegible] sed potius ab aliis [illegible]
Item nota quod cum equus fatigatur vel [illegible] vel aliud [illegible] debet sibi poni primo
[illegible] stallas [illegible] debet expectari usque ad noctem. aliter ex [illegible]
[illegible] seu differentie consequentur mortem [illegible]. Item nota quod cum equus leditur in dor-
so et [illegible] ipsum [illegible] vel saltem ponatur super ipsum [illegible] bardellone [illegible]
quod ex hoc dorsum equi propter duritiem quod est in eo lesionis magis leditur. Et ut
possis ipsum [illegible] equitare ita quod [illegible] rumpatur vel inflametur vel lesio dorsi
curetur medium quod sequitur observabis. Igitur pannum quod lesione [illegible] per longum et
transversum [illegible] in modum crucis. Deinde lana quod super dorsum ipsum [illegible]
[illegible] et ipsa [illegible] in loco [illegible] ubi postea fiat [illegible]
pannum de lino [illegible] ut [illegible] ad modum crucis talis [illegible] ut non possit [illegible]
dorsi contingere lesionem. Cum fuerit lesio dorsi appone medicinam [illegible]
[illegible] sive [illegible] seu [illegible] patella equo apponatur [illegible] ipsum [illegible]
[illegible] equitando et vel [illegible]. Item nota quod si equus [illegible] multum fuerit fatigatus
ita quod non videatur ulterius posse laborare per modum quod superius patet [illegible] resumat. et
adeo [illegible] est ac si de illa nullatenus laborasset. Igitur cum equum videris fatigatum
ut debes ponas in aliqua domo vel stabulo [illegible] ubi [illegible] vel [illegible] ubi non
[illegible] domus vel stabulum [illegible] ipsum [illegible] in stramine vel [illegible]
[illegible] sit ita quietus quod equus non possit offendi a pluvia vel a vento

et removeas sibi sellam et bardam si festinum poteris et permittas libere volutare

et revolutare quia dum voluit se [illegible] asinum et multi homines facere consueverunt. Et statim

quod resurgit tam recens et tam volutatum ad ambulandum ac si illa die nullatenus

laborasset. Tunc repone sibi sellam et bardam extra ubi vis. Item nota quod ad stabulandum

equum tempore [illegible] et magis ad comedendum reponitur ista si [illegible] in

[illegible] ad comedendum [illegible] melius [illegible] et consolidatur nec possunt

ibi male [illegible] Et quod nisi [illegible] efficitur melius et equus

impinguabitur [illegible]. Item nota quod qui vult equum magis sanum recentem et ad laborandum

magis ydoneum det sibi dare paleas et [illegible] Et caveat quod herbas

seu [illegible] non det sibi [illegible] tempore aut autumpnali det sibi dare herbas de

pratis [illegible] det sibi avenam de sero de nocte. Ex hoc enim equus

erit sanior et magis potens ad tollerandos labores et [illegible] et

[illegible] et [illegible] persistet [illegible]

hoc autem intelligimus [illegible] ut pulcrior appareat [illegible]

[illegible] pullis [illegible] expedit [illegible] herbas [illegible]

[illegible] non debet. Item nota quod [illegible] corrumpit

et confirmat certa membra. Ista aries corrumpit et confirmat caput et faciem et

alia membra [illegible] Taurus collum et guttur. Gemini brachia humeros

et spatulas [illegible] Cancer [illegible] pectus et [illegible]

[illegible] Leo cor et [illegible] stomachum [illegible] Virgo

corrumpit et confirmat diafragma [illegible] pulmonem [illegible] fundum

stomachi usque ad umbilicum. Libra respicit [illegible] umbilicum et omnia que

[illegible] ad pectinem [illegible] Respicit et renes et spinam

dorsi [illegible] Scorpio respicit membra genitalia

[illegible] pudibunda [illegible] et retro. Sagittarius respicit anchas [illegible] et [illegible]

coxarum [illegible] Capricornus respicit genua et subtus coxas

Aquarius respicit crura et tibias. Piscis autem [illegible] pedes. Igitur

si aliquis vult medicinam [illegible] operari [illegible] certo membro [illegible]

[illegible] et stallionandi vel alias

quomodocumque caveat quod luna non sit in signo corrumpente membrum in quo operari

necesse est [illegible] non solum periculosum [illegible] sed etiam mortis periculum timetur.

Item nota quod si quis vult equum stallionare vel castrare et fieri cum luna est in

decrescentia non quando in augmento quia augentur et minuuntur humores in corpore

per lunam minuitur et augetur

hier na salmen scriuen vander jaghen honde

[illegible]

Dni ni nyssa-ai

i [illegible] n: m fura